

MATJAŽ AMBROŽIČ

**SPOMINI IN SEMENIŠKA KRONIKA 1941–1944
IGNACIJA NADRAHA**

Ljubljana 2010

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Nadrah I.
27-725:37(093.3)

NADRAH, Ignacij, 1868-1951

Spomini in semeniška kronika 1941-1944 Ignacija Nadraha / [spremna študija, kazala in opombe] Matjaž Ambrožič. -
Ljubljana : Arhivsko društvo Slovenije, 2010. - (Viri / Arhivsko društvo Slovenije ; št. 30)

ISBN 978-961-6143-32-5
1. Ambrožič, Matjaž, 1967-
251122432

Ign. Naaral
semin. parisi.

Ignacij Nadrah. NŠAL, Fotografska zbirka.

KAZALO

PREDGOVOR	7
SPREMNA ŠTUDIJA	9
<i>Apostolski protonotar Ignacij Nadrah (1868–1951)</i>	11
<i>Čas nastanka in namen Spominov in Semeniške kronike 1941–1944</i>	20
<i>Vsebina Spominov in Semeniške kronike 1941–1944</i>	22
<i>Vsebinska razdelitev Spominov</i>	24
<i>Vsebinska razdelitev Semeniške kronike 1941–1944</i>	27
<i>Tehnične opombe</i>	28
SPOMINI	29
Generalni vikariat	29
Semenišče	30
[Nadrahovi sodelavci]	30
[Bogoslovci]	30
[Finžgarjevi somišljeniki iz vrst semeniškega vodstva]	32
Pisatelj in župnik Franc Finžgar	34
[Odnos Finžgar–Nadrah do leta 1919]	34
[Spor]	36
[Dva katoliška tabora pred 2. svetovno vojno]	37
Semeniška kronika	38
[Teološka fakulteta]	38
[Semeniški dnevni red]	38
[Izleti bogoslovcev]	39
[Služenje vojaškega roka – t. i. kadrski rok]	41
[Hišni prazniki in praznovanja]	42
[Mladinsko gibanje – mladinci (t. i. križarji)]	43
[Mladci Kristusa Kralja – nasledniki razpuščenega Orla]	48
[Mladinci in mladci – laiški akademiki (študenti)]	50
Semeniška Karitas	50
Visitatio apostolica	52
Zdravje	52
Disciplina	53
Nekaj velikih dni	56
Materialia	56
Pisatelji	61
Sprejemi in odslovitve	61
Novo Baragovo semenišče	63
Novissima seminarii	65
Stolni kanonik	67
[Dignitariji in kanoniki ljubljanskega stolnega kapitlja]	68
[Nadrahove službe]	85
Moja prva služba pri upravi škofije	85
Arhidiakonot	86
Nadzornik verouka v ljubljanskih osnovnih in meščanskih šolah	87
V mestnem šolskem svetu	89
V višjem šolskem svetu	90
Kor	91
Stolni dekan	94

Uršulinski spiritual v Škofji Loki od 24. junija 1903 do 31. avgusta 1914	100
[Življenjska pot Ignacija Nadraha]	113
Iz otroških let	113
[Šolanje]	114
V Alojzijevišču	125
[Teološki študij]	132
[Semenišče]	136
Kaplan v Metliki	144
Tržič	151
[Kaplan pri Sv. Jakobu v Ljubljani]	157
Škof Jeglič	161
[Semeniški podravnatelj in ekonom]	161
[Jegličeva sarajevska leta]	162
[Jegličeva vrnitev v Ljubljano in začetek škofovanja]	162
[Obisk knezoškofa Jegliča v Tržiču leta 1898]	162
[Jegličeva »pohujševanja«]	163
[Jegličevo poučevanje o spolnosti]	164
[»Vodiška Johanca«]	165
[Stolni prošt dr. Kulavic in knezoškof Jeglič]	165
[Jegličeve značajske lastnosti]	165
[Jegličevo spovedovanje]	166
[Jegličevo zdravje]	167
[Jegličeve kanonične vizitacije in birmovanja]	167
[Škofijski konzistorij in konzistorialni svetniki]	168
[Cerkvene organizacije in društva, zlasti Orel]	169
[Jeglič in politika]	170
[Jeglič in mladinsko gibanje]	173
[Jegličevo slovo od vodenja škofije]	174
[Jeglič in krščanski socialisti]	175
Škof Jeglič in stolni kapitelj	175
[Stolni kapitelj leta 1943]	176
SEMENIŠKA KRONIKA 1941–1944	179
Semenišče. Šolsko leto 1941/42	179
Škofijsko duhovsko semenišče v Ljubljani. Kronika šolskega leta 1942/43	186
Škofijsko duhovsko semenišče v Ljubljani. Kronika šolskega leta 1943/44	194
KRATICE IN KRAJŠAVE	203
IMENSKO, STVARNO IN KRAJEVNO KAZALO	204

PREDGOVOR

Razprava o življenju in delu apostolskega protonotarja, generalnega vikarja, semeniškega ravnatelja ter stolnega prošta Ignacija Nadraha je napisana na podlagi njegovih Spominov in Semeniške kronike 1941–1944 ter različnih osebnih dokumentov (spričeval, dekretov, korespondence ...) in izbranega arhivskega gradiva, ki ga je ustvaril kot ravnatelj »Škofijskega duhovskega semenišča«, generalni vikar ljubljanske škofije in dostojanstvenik stolnega kapitlja. S pomočjo omenjenih virov se da napraviti verodostojno rekonstrukcijo njegovega življenja in dela. Ker je bil redoljuben človek, se večina ohranjene osebne dokumentacije nahaja v njegovi zapuščini, ki jo hrani Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL). Pri tem velja opozoriti, da je precej dokumentacije odtujila OZNA, ko je ob aretaciji preiskala njegovo stanovanje. Nadrahovi Spomini in Semeniška kronika 1941–1944 so »preživel« le po zaslugi dejstva, da jih je v Bogoslovnem semenišču v prvih povojnih letih skrivoma hranil tedanji ravnatelj in kasnejši generalni vikar ter škof Anton Vovk.

Hrambo svojih Spominov in Semeniške kronike 1941–1944 je Ignacij Nadrah zaupal Bogoslovnemu semenišču oziroma njegovemu vsakokratnemu ravnatelju. Obe deli sta bili v povojnih desetletjih znani in dostopni le ozkemu krogu semeniških ravnateljev in nekaterih kanonikov. Nazadnje je iz njiju zajemal in publiciral podatke semeniški ravnatelj prof. dr. France Oražem, v zadnjih petnajstih letih pa se je sled za njima izgubila. Dr. Matjaž Ambrožič ju je ponovno našel novembra 2008, založeni med fotografskimi albumi, ko je iskal arhivsko gradivo, povezano s 100. obletnico semeniške Marijine kongregacije.

Ravnatelju Bogoslovnega semenišča dr. Francu Šuštarju gre iskrena zahvala, da je omogočil njuno objavo, ki bo velika pridobitev za zgodovinarsko stroko. Prav tako se zahvaljujem dr. Janezu Zdešarju in dr. Julijani Visočnik za pomoč pri razvozlavanju cerkvenega latinskega izrazoslovja in uredniku znanstvene zbirke Viri, prof. dr. Francetu M. Dolinarju, da je obe Nadrahovi deli sprejel v objavo.

doc. dr. Matjaž Ambrožič

SPREMNA ŠTUDIJA

Apostolski protonotar Ignacij Nadrah (1868–1951)

Družina Ignacija Nadraha je živela na Mrzlem polju 1 pri Ivančni Gorici. Po domače se je hiši reklo »Pri Mlakarju«. Oče Jožef je bil manjši kmet in prevoznik. Rojen je bil 14. februarja 1831 na Mrzlem polju 2, umrl pa je 21. marca 1914. O njem je zapisal: »Moj oče je bil dober kristjan. Nikoli ga nisem slišal preklinjati. Vsak dan je lepo opravil jutranjo molitev, zvečer pa ni bilo dneva, da bi ne molil s celo družino rožnega venca. Molil je vedno on naprej. Ko sem nekoliko odrastel, me je jemal vsako nedeljo s seboj k šesti maši.«

Mati Uršula, roj. Koželj, je bila Jeričkova iz Mevc 4 pri Krki, kjer se je rodila 12. oktobra 1837, umrla pa je 23. septembra 1923. Z Jožefom Nadrahom sta se poročila 12. februarja 1860 v Stični.¹ V zakonu se jima je rodilo devet otrok, od katerih sta dva kmalu umrla. Prvorojenec Jožef se je rodil 31. avgusta 1861. 4. maja 1863 mu je sledil Janez, ki pa je umrl star komaj 4 dni. Frančiška je bila rojena 26. aprila 1864. Tudi drugi otrok z imenom Janez, ki se je rodil 15. novembra 1866, je umrl še ne 3-leten. Ignacij se je kot peti otrok rodil 24. decembra 1868 in je bil še istega dne krščen v župnijski cerkvi v Stični. 7. oktobra 1870 mu je sledil Alojz, za njim 12. julija 1873 Marija, 30. julija 1875 Janez (že tretji otrok s tem imenom), nazadnje pa je bil 18. aprila 1878 rojen še brat Anton.²

Zanimivo je, da Ignacij Nadrah o svoji materi v Spominih ne piše. Tudi sicer je redkobeseden, ko gre za spomine na družino. Večkrat omenja le očetovega brata p. Solana, ki je bil frančiškan v Samoboru, kamor je mladi Nace nekajkrat šel na obisk.

O svojem šolanju pravi: »Ko sem bil star šest let, sem začel hoditi v šolo v Stično. Takrat je bila v Stični enorazredna ljudska šola. Večji otroci so hodili v šolo dopoldne, mlajši pa popoldne. Učitelj je bil Franc Kovač, župnik pa Primož Ribnikar. Učila sta oba po starem, brez prave metode.«

Ko je začel hoditi v 4. oddelek stiške enorazrednice, je župnik Ribnikar poklical k sebi očeta in ga nagovoril, naj ga da v šolo. Oče je župnika ubogal in začele so se priprave na Nacetov odhod v Ljubljano. Učitelj Kovač mu je dal priporočilno pismo za svojega prijatelja, učitelja na I. deški šoli. Na tej šoli pa ni bilo več prostora. Omenjeni učitelj je posredoval, da so Nadraha sprejeli v 2. razred II. mestne deške šole na Grabnu.

Njegova gospodinja, katere imena ne omenja, je stanovala v Rožni ulici 5, v Sv. Florijana ulici, na Št. Jakobskem trgu in nazadnje na Kongresnem trgu. Z njo se je selil tudi Nace. V cerkev je ob nedeljah hodil k Sv. Jakobu ob 9^h (ali ob 10^h) k maši in nemški pridigi, popoldne pa je hodil poslušat krščanski nauk.

Na začetku 4. razreda bi lahko delal preizkus znanja za sprejem na gimnazijo, vendar ga na to možnost ni nihče opozoril. Po dokončanem 4. razredu osnovne šole je založil šolsko spričevalo, ki pa se je našlo in ga je gospodinja poslala za njim na Mrzlo polje. Kljub temu se je oče obotavljal Naceta ponovno poslati v šolo, češ da preveč stane, pa so ga na koncu le pregovorili.

Jeseni 1882 je šel delat sprejemni izpit za gimnazijo in ga uspešno opravil. Gimnazijska leta (1882–1890) so mu zapustila mnogo lepih spominov. V 1. in 2. razredu ga je najbolj veselilo naravoslovje. Veliko veselje sta mu delala klasična jezika in pa matematika ter fizika. Nič kaj vseč pa mu niso bili predmeti, kjer ni bilo treba veliko misliti, pač pa si veliko zapomniti. To je razvidno tudi iz njegovih ohranjenih gimnazijskih spričeval, ki pa vendarle dokazujejo njegov učni napredek od prav dobrih ocen k odličnim. V 2. semestru 3. gimnazijskega razreda je Nadrah imel že skoraj same odlične ocene, le nemščino je še naprej imel ocenjeno pohvalno. Od 2. semestra 5. razreda je bil popoln odličnjak. V zadnjih gimnazijskih razredih se je poleg latinščine, grščine, nemščine in slovenščine učil tudi francoščine in italijanščine, piko na i pa je pomenil tudi pouk nemške stenografije, ki jo je izvrstno obvladal. Odlično maturitetno spričevalo mu je c. kr. gimnazija v Ljubljani izdala 22. julija 1890.³

¹ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Rojstni in krstni listi Ignacija Nadraha in njegovih staršev.

² NŠAL, *Matične knjige*, Stična, Status animarum 1791–1892, f. 63.

³ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Spričevala.

Na nižji gimnaziji je bil njegov katehet prof. Jožef Marn, na višji pa prof. dr. Ivan Svetina. Nadrah je o njih zapisal: »Vse je bilo samo za razum, nič pa za srce in voljo. Manjkalo je pouku tiste toplote, ki človeka za seboj potegne. Vse je bilo mrzlo, zato je tudi srce učencev ostalo mrzlo. Imeli smo takrat šolsko mašo pri uršulinkah in pridigo. Pa tudi v cerkvenih krogih ni bilo nič, kar bi mlada srca dvignilo.« Kljub omenjenim razmeram je v njem počasi dozoreval duhovniški poklic.

Med počitnicami je doma rad pomagal pri kmečkih opravilih, v višjih razredih pa je bil pisar pri notarju Plantanu, stiškemu sodniku Jenčiču pa je inštruiral njegova sinova. Kot bogoslovec je kasneje inštruiral tudi sinova tržiškega tovarnarja Gassnerja, pri katerem se je navadil uglajenosti in tekoče nemščine.

Leta 1884 je po končanem 2. razredu nižje gimnazije zaprosil za sprejem v Alojzijevišče – malo semenišče. O tem je zapisal: »Odslej mi je moral oče skrbeti samo še za obleko in knjige, vse drugo mi je dajal zavod. Vseh šest gimnazijskih let – v šolo smo hodili na državno gimnazijo – sem imel v Alojzijevišču tele predstojnike. Vodja – ali kakor je on pisal »vodija« mi je bil Tomo Zupan, prvi prefekt dr. Ivan Svetina, drugi prefekt Franc Perne in v 3. šoli namesto Perneta, ki je moral za nekaj časa v vojake, osmošolec Oštir, resen dijak, ki je po maturi na počitnicah zbolel in umrl.«

O vodji Alojzijevišča, msgr. Tomu Zupanu, je zapisal: »Večina ljubljanske duhovščine je bila Zupanu nasprotna in ga je smešila celo v takih stvareh, ki so bile vse hvale vredne. To se ve, da kmečki fantje nismo prinesli s seboj v Alojzijevišče Bog ve koliko olike, pa nas je Zupan vabil olikanega vedenja: učil nas je poklonov, kako treba na ulici pozdravljati, kako se je treba vesti pri obedu itd. Pa so se duhovniki iz tega zunaj norca delali.«

Prefekt dr. Ivan Svetina pri vzgoji gojencev ni imel nobene iniciative in je gotovo tudi ni smel imeti. Ravnal je po Zupanovih navodilih in v njegovem duhu. Disciplina je bila v Alojzijevišču zelo stroga, učni uspehi alojznikov pa na državni gimnaziji nadpovprečni. Žal zavod ni imel spirituala, zato so bili gojenci v duhovnih rečeh preveč prepuščeni sami sebi. O tem je zapisal: »Gojenci smo se svojih predstojnikov bali, pa smo jih morali ob enem spoštovati, ker smo v njih gledali vzorne duhovnike. Če nas niso tako vzgajali, ka-

kor bi bilo treba, je bila to pač krivda časa. Takrat v naši škofiji menda sploh nihče ni vedel, kakšna bi morala biti prava mladinska vzgoja.«

Po maturi se je Ignacij Nadrah dokončno odločil za duhovniški poklic in jeseni 1890 vstopil v ljubljansko bogoslovje, vendar pa je kot bogoslovec prvoletnik zaradi prezasedenosti še vedno stanoval v Alojzijevišču. Tudi v 2. letniku bogoslovja naj bi deloval kot prefekt v imenovanem zavodu. Tedaj pa ga je presenetil poziv za služenje vojaškega roka, ki ga je začel 1. oktobra 1891 kot prostovoljec na lastne stroške. Na srečo je trajal je le 14 dni, saj je po posredovanju semeniškega ravnatelja dr. Janeza Kulavica škofjski ordinariat že poprej prosil cesarja za oprostitev služenja vojaščine. Prošnja je bila uslišana naknadno 27. oktobra 1891,⁴ Nadrah pa je bil določen za vojaškega rezervista.

Ponovno se je posvetil bogoslovnemu študiju in življenju, saj je po vrnitvi iz šentpeterske vojašnice dobil sobo v semenišču. V šolskem letu 1892/93 je bil na Zupanovo zahtevo zopet dodeljen Alojzijevišču kot 3. prefekt. Zajtrkoval, obedoval in večerjal je pri gosposki mizi, imel pa je tudi svojo sobo. Tu je ostal do mašniškega posvečenja, ki mu ga je v 3. letniku bogoslovja 9. julija 1893 podelil knezoškof dr. Jakob Missia. 16. julija je imel v alojzijeviški kapeli novo mašo, na kateri mu je pridigal »liberalni« vodja msgr. Tomo Zupan, ki mu je na stroške zavoda oskrbel tudi novomašno kosilo.

S predavatelji na takratnem škofjskem bogoslovnem učilišču, ki je delovalo v semenišču, ni bil preveč zadovoljen in je do njih v svojih Spominih izjemno kritičen. Študij posameznih letnikov je na izpitih okronal s samimi odličnimi ocenami. Poleg obveznih teoloških predmetov je poslušal tudi predavanja iz aramejščine in arabščine.⁵

Duhovno življenje v semenišču tedaj ni bilo ravno na višini. O njem je zapisal: »Spiritual Jože Erker nam je povedal vsak večer vsebino meditacije, ki je prišla na vrsto, potem smo pa zjutraj po jutranji molitvi, ki smo jo opravljali skupaj v kapeli, odhajali v svoje sobe in tam – »premišljevali«, vsak po svoje: večina je prebra-

⁴ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Dekreti, Okrajno glavarstvo Litija kleriku Nadrahu, Litija, 27. 10. 1891, št. 10986.

⁵ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Spričevala.

la, kar je bilo v Lohmannu za tisti dan, nekateri so dremali, nekateri delali kaj drugega. Potem je bila maša (spiritual) v kapeli. Visitatio S[anctissimi]⁶ je bila bolj redka. Ob nedeljah je bilo v kapeli samo obhajilo brez maše, k maši in pridigi smo pa hodili v stolno cerkev ob 9^h 30^m. Popoldne ob 15^h nam je govoril spiritual kratek krščanski nauk (konferenca). V postu smo imeli enkrat na teden križev pot. To je bilo vse duhovno življenje v semenišču. Nobenega pravega duhovnega vodstva ni bilo, ne splošnega, ne individualnega – o tem ni bilo sploh govora. Da bi bil naš spiritual bogoslovce kaj spovedoval, o tem nisem nikdar nič slišal. Poleg navedenih duhovnih opravil je imel spiritual pouk o obredih sv. maše in svetih zakramentov. [...] Disciplina je bila v semenišču za tiste čase še dokaj dobra.« Nadrah se je sicer kasneje imel za konservativnega duhovnika, vzgojenega v šoli knezoškofa dr. Jakoba Missie in prof. dr. Antona Mahniča.

Pred nastopom kaplanske službe v Metliki, kamor je bil dekretiran 25. maja 1894, je šel na počitnice k svojemu sorodniku iz Višnje Gore, Antonu Nadrahu, ki je bil župnik v Kontovelu (Contovello) pri Trstu. V Metliki, kamor je prispel 15. junija 1894, se je kmalu udomačil. Dobro se je razumel s prijaznim proštom Franjem Dolganom in prvim kaplanom Francem Češarkom, s katerim sta si delila raznovrstno pastoralno delo. V župniji je takoj opazil razliko med pobožnim podeželjem in liberalnim mestom. Z nekaterimi liberalnimi veljaki se je spuščal v odkrite spopade in bil celo obsojen. Da bi zaščitila zadolžene in obubožane kmete, sta s Češarkom proti oderuhom organizirala Hranilnico in posojilnico. Razmere so ga nagnile, da se je začel ukvarjati tudi s politiko, do katere pa je postal v zrelih letih zelo kritičen. Po dveh letih in treh mesecih kaplanovanja je bil iz Metlike z dekretom, datiranim 1. septembra 1896, premeščen za kaplana v Tržič.

Tržič je bil ob Nadrahovem prihodu 10. septembra 1896 politično trdno v nemških rokah. O razmerah je zapisal: »Gospodarji so bili Nemci ali nemškutarji. Največje podjetje, predilnico in tkalnico, sta vodila Gassner in Glanzmann, oba trda in zavedna Nemca, priseljenca. Eno usnjarsko tovarno in tovarniško čevljarnico z mnogimi delavci je imel domačin Karel Mally, bolj stra-

sten nemškutar kakor Nemec. Druga čevljarska tovarna je bila Dembergerjeva, torej v nemških rokah. Delavci so bili nezavedni Slovenci, ki so volili, kakor so jim velevali delodajalci. Občinski svet je bil v rokah nemških gospodov, Karel Mally pa župan.«

Tržičani so bili sicer tradicionalno verni ljudje. Veliko je bilo novih priseljencev, delavcev in delavk, ki so delali v tamkajšnjih tovarnah in so potrebovali duhovno oskrbo, pa tudi dvig narodne zavesti. S kaplanovo pomočjo so ustanovili Katoliško društvo sv. Jožefa za moške in Katoliško društvo Brezmadežnega Spočetja Marije Device – Dekliško Marijino družbo. Nadrah je želel organizirati tudi obrtniške pomočnike. Sodelovali so tudi z liberalno Čitalnico, s pomočjo katere so nameravali ustanoviti slovenski vrtec. Nazadnje so ga ustanovili po okriljem Družbe sv. Cirila in Metoda, ki ji je predsedoval msgr. Tomo Zupan.⁷ Prezaposlen je bil tudi s poučevanjem verouka na različnih šolah, s previdevanjem bolnikov in z ostalimi duhovniškimi opravili. Tudi tu se je politično udeleževal in vzpodbujal Slovence za skupen nastop na volitvah, kar pa mu ni uspelo.

Zaradi raznovrstnih dejavnosti pa kaplan Nadrah ni bil v dobrih odnosih z župnikom Frančiškom Špendalom, čeprav sta bila rojaka. O njem je zapisal: »Meni je enkrat rekel, da je tako dovršen, da bi ga lahko postavili v kako izložbeno okno. Hotel je biti absoluten gospodar v svoji župniji. Zato ni trpel, da bi kaplan kaj začel v župniji. Kaplan mu tudi nič predlagati ni smel.« Zaradi Nadrahove zagnanosti in prezaposlenosti je morala škofija v Tržič poslati še enega kaplana. Leta 1900 je še nameraval ustanoviti posojilnico, vendar pa ga je prehitel dekret o premestitvi.

1. septembra 1900 je Ignacij Nadrah postal kaplan pri Sv. Jakobu v Ljubljani – v župniji, ki mu je bila znana še iz dijaških let. Dekreta, ki ga je knezoškof Jeglič podpisal 20. julija, ni bil vesel. Tja ga je verjetno prestavil z namenom, da politično razmiga zakrnelo mestno župnijo. Župnik mu je bil nekdanji katehet Janez Rozman, o katerem se je v Spominih zelo pohvalno izrazil. Blagi župnik je bil do vseh ljudi dober in se po-

⁶ Obisk Najsvetejšega.

⁷ Ob odhodu iz Tržiča sta se mu za njegovo delo pri ustanovitvi vrtca zahvalila predsednik Družbe sv. Cirila in Metoda msgr. Tomo Zupan in dr. Ivan Svetina. NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Korespondenca, Družba sv. Cirila in Metoda Nadrahu, Ljubljana, 22. 9. 1900, št. 4721.

litično ni udeleževal. Kaplansko službo je opravljal skupaj z glasbenikom Frančiškom Ferjančičem. Vzdušje v župnišču je bilo dobro, žal pa so bili kaplanovi dohodki tako pičli, da je komaj shajal. Ordinariat mu je želel pomagati tudi tako, da mu je 9. septembra 1901 ponudil poučevanje verouka na 5-razredni slovenski mestni deški ljudski šoli, za kar naj bi letno prejel 200 K.⁸ Že takrat pa so bile tudi težave z nekaterimi učenci, ki so pri verouku imeli nezadostne ocene. Zato so kateheti, med njimi tudi Nadrah, zahtevali, da v tem primeru ne napredujejo v višji razred.

O svojem šentjakobskem kaplanovanju je zapisal: »Delo pri Sv. Jakobu je bilo precej monotono. Kaplana sva krščevala, poročala in pokopavala. Če je kdaj župnik opravil katero teh funkcij, je denar, ki ga je prejel, nama izročil. Ob nedeljah sva se kaplana vrstila: eno nedeljo je imel eden zjutraj pridigo in ob 10^h peto mašo, drugi pa zjutraj »žegnano« mašo, pred 10. mašo pa pridigo. Ob nedeljah in med tednom sva imela nekaj spovedi, pa od daleč ne toliko, kolikor je je bilo v Metliki in v Trziču. [...] Leta, ko sem bil pri Sv. Jakobu in Škofji Loki, so bila leta najhujšega boja proti liberalcem na Kranjskem in najintenzivnejšega poseganja škofa Jegliča in njegove duhovščine v politiko. Zato smo pa o liberalizmu kot sovražniku vere in Cerkve večkrat govorili na prižnici. Moj župnik in tovariš sta se tega boja ogibala, zato sem pa jaz tem krepkejše udrihal po liberalcih. [...] Nič mi ni bilo hudega pri Sv. Jakobu. Z župnikom in tovarišem sem živel v najlepši slogi, za stanovanje in hrano mi je bilo izvrstno poskrbljeno, imel sem šolo in drugega dela zadosti pa vendar nisem čutil v sebi tistega zadovoljstva kakor v Trziču in Metliki. Zato nisem dolgo razmišljal, ko mi je škof Jeglič ponudil službo spirituala pri uršulinkah v Škofji Loki.«

Kaplanu Nadrahu je knezoškof Jeglič 28. oktobra 1901 izdal spričevalo o odlično opravljenem konkurznem izpitu, ki mu je v primeru, da postane župnik ali pa na katerokoli drugo službo nastavljeni duhovnik, omogočal samostojno opravljanje duhovniške službe in upravljanje cerkvenega premoženja. Toda župnik ni postal nikoli, čeprav je 12. decembra 1902 ordinariat zaprosil, da bi se mu podelila župnija Jesenice.⁹

⁸ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Dekreti, Škofijski ordinariat Ljubljana kaplanu Nadrahu, Ljubljana, 9. 9. 1901, št. 1828.

⁹ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, De-

creti, Nadrah Knezoškofijskemu ordinariatu Ljubljana, Ljubljana, 18. 12. 1902.

¹⁰ Naštete naloge so opredeljene tudi v nastavitvenem dekretu, ki ga spremljajo dekreti glede spovedne sodnosti in katehetski usposobljenosti. NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Dekreti, Knezoškof Jeglič kaplanu Nadrahu, Ljubljana, 20. 6. 1903, št. 2548.

¹¹ Knezoškof Jeglič je skušal Nadraha »potolažiti« s posebnim pismom, datiranim 1. januarja 1914.

Spiritual v škofjeloškem uršulinskem samostanu je bil od 28. junija 1903 do 31. avgusta 1914. V Škofji Loki je od države dobival na leto okoli 760 K, od samostana pa zastoj prehrano in postrežbo, nekaj pa so mu prinesli še mašni štipendiji. Bil je rektor samostanske cerkve, uršulinski redni spovednik in veroučitelj na notranjih šolah. Za nune je imel vsak teden en govor, po vrsti enkrat konferenco v nemškem jeziku, enkrat krščanski nauk v slovenskem jeziku.¹⁰ Precej se je trudil, da bi polepšal bogoslužja v samostanski cerkvi. Za blagoslove nabožnih predmetov, zlasti v povezavi s karmelsko bratovščino in odpustki, si je zagotovil tudi potrebna dovoljenja. Po svojih najboljših močeh in z dobršno mero modrosti se je spopadal z različnimi težavami in nezdravimi razmerami v samostanu in šolah, ki so bile plod nerazčiščenih odnosov med redovnicami in gojenkami. Služba nunskega spirituala je na koncu Nadraha izmučila do te mere, da so mu odpovedali živci. V Škofji Loki se je veliko družil z župnijsko duhovščino. V dekaniji je bil od leta 1904 tudi predsednik duhovniške Sodalitete konference Presv. Srca Jezusovega.

Po dolgoletnem službovanju pri škofjeloških uršulinkah si je izmučeni Nadrah zaželel spremembe. V začetku leta 1914 je bil resen kandidat, da postane ribniški župnik, vendar pa so zapletene krajevne razmere knezoškofa Jegliča prisilile, da se je odločil za Ribničanom bolj priljubljenega nekdanjega kaplana Antona Skubica. Ta odločitev je Nadraha nedvomno zelo potrla, knezoškof pa jo je po svoje opravičeval.¹¹ Vse-

kreti, Nadrah Knezoškofijskemu ordinariatu Ljubljana, Ljubljana, 18. 12. 1902.

¹⁰ Naštete naloge so opredeljene tudi v nastavitvenem dekretu, ki ga spremljajo dekreti glede spovedne sodnosti in katehetski usposobljenosti. NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Dekreti, Knezoškof Jeglič kaplanu Nadrahu, Ljubljana, 20. 6. 1903, št. 2548.

¹¹ Knezoškof Jeglič je skušal Nadraha »potolažiti« s posebnim pismom, datiranim 1. januarja 1914.

»Velečastiti gospod!

Ravno kar sem prečital oba Vaša lista. Prav vesel sem, da mi naravnost poveste, kar Vas teži. O tem še slutil nisem. Res je, da se je pri raznih izpraznjenih mestih govorilo: to dobi g. Nadrah. Toda okolnosti so močnejše, kakor pa kake želje naših src.

Motite se pa, ko mislite, da mi niste persona grata [nezazelena oseba]. Vi ste mi persona gratissima [najbolj zaželena oseba]. Skoraj ne morem verjeti, da sem Vam pri zadnjem birmovanju tako odurno odgovoril! Ako sem, mi je žal, da sem bil tako nepremišljen in brezobziren.

Položaj v Ribnici sem Vam pojasnil iz spoštovanja, da spoznavši vse okolnosti ribniške ne bi bili preveč nevoljni

kakor pa je Jeglič Nadrahovo potrpežljivost »nagrada« že v prihodnjih mesecih.

Po okrevanju je namreč na škofov poziv vložil prošnjo za »cesarski« kanonikat, ki mu ga je 16. junija 1914 podelil cesar Franc Jožef I. Umestitev za kanonika, 1. septembra istega leta, je pomenila pomembno prelomnico v Nadrahovem življenju, saj je postal tesen sodelavec knezoškofa Jegliča, ki mu je postopoma zaupal pomembne naloge in službe. Najprej je od konca leta 1914 do 31. avgusta 1919 deloval na knezoškofijskem ordinariatu v računski pisarni kot pomočnik kanonika dr. Ferdinanda Čekala. 17. novembra 1914 je postal sodni svetnik škofijskega sodišča. Istega dne je

in žalostni. Iz odgovora Vašega bi sodil, da sem Vam težke okolnosti premalo pojasnil in zato niste razumeli mojega britkega položaja.

Upam, da boste že še nekoliko časa potrpežljivi, dokler po previdnosti Božji ne pride dan rešitve tudi za Vas. Vem, da ste že utrujeni, preutrujeni in da po pravici želite izpremembe.

Memento mei ad aram! [Spomni se me pri oltarju!] Z Bogom!

Vdani +Anton Bonaventura, škof«

NŠAL 467, *Ignacij Nadrah*, š. 1, Osebni dokumenti, Korrespondenca, Knezoškof Jeglič Nadrahu, Ljubljana, 1. 1. 1914.

Že čez nekaj dni, 5. januarja 1914, je Jeglič ponovno pisal Nadrahu.

»Velečastiti gospod!

Čudite se gotovo, da tako dolgo odlašam imenovanje za Ribnico. Čakal sem, dokler se razbistril položaj. Resna kompetenta sta Vi in g. Skubic. Ker ste dignus et idoneus [vreden in primeren] in starejši, sem na Vas mislil; toda skoraj gotovo Vi sami ne bi hoteli v Ribnico, ako bi znali za ves versko politični položaj.

Koliko sem dobil listov, koliko deputacij [odposlanstev], še danes eno in koliko podpisov iz vseh vasi za g. Skubica. Ako ga ne dam, sledi gotovo razpad politični in verski. Strast je za to še bolj huda, ker Ribničanom par prošenj nisem mogel uslišati, pa se liberalci iz njih norčujejo, češ, da pri škofu ničesa ne dosežejo. Sedaj je pa vse napeto kaj bo s Skubicem.

V bolj natanko informacijo Vam priložim list, ki sem ga dobil včeraj. Kratko in resnično opiše položaj. Prosim, da mi ga hitro vrnete, ker ga bo v petek potreboval.

Na tem temelju moram soditi, da je g. Skubic ravno za to župnijo bolj idoneus [primeren], kakor Vi, ker bi se Vam vse uprlo in bi duhovno pastirovanje za Vas skoraj nemogoče bilo. Upam, da mi ne boste zamerili, ako se za g. Skubica odločim.

To Vam pišem iz spoštovanja do Vas in ker me srce boli, da Vas bom moral zapostaviti. Želim pa sam, da pridete v duhovno pastirstvo, ker ste zares izmučeni v samostanu.

Blagoslovljeno in veselo novo leto! – Memento mei ad aram! [Spomni se me pri oltarju!] Z Bogom!

Vdani +Anton Bonaventura, škof«

NŠAL 467, *Ignacij Nadrah*, š. 1, Osebni dokumenti, Korrespondenca, Knezoškof Jeglič Nadrahu, Ljubljana, 5. 1. 1914.

postal tudi arhidiakon notranjskega arhidiakonata, ki je takrat obsegal dekanije: Ribnica, Cerknica, Postojna, Trnovo pri Ilirski Bistrici in Idrija. 25. julija 1918 mu je knezoškof Jeglič izročil arhidiakonata mesta Ljubljane, ki ga je obdržal do svojega imenovanja za generalnega vikarja 30. avgusta 1930. Tedaj je odložil tudi službo nadzornika verouka na ljubljanskih osnovnih in meščanskih šolah, ki jo je sprejel 30. decembra 1914.

Med I. svetovno vojno se je Nadrah ukvarjal tudi z dušnopastirskim oskrbovanjem na fronto odhajajočih vojakov, pa tudi s spremljanjem vlakov z ranjenci. Dekret za vojaško pastoralo mu je 15. februarja 1915 izdal vojaški superior Anton Jaklič.¹² Na črnovojnem legitimacijskem listu je navedeno, da »govori slovensko, nemško, hrvaško in italijansko.«¹³ Znanje večjega števila jezikov je bilo namreč pri pastoralni oskrbi vojakov še kako potrebno.

15. novembra 1915 je postal škofijski cenzor za knjige z versko vsebino. Od 9. septembra 1916 do 31. decembra 1918 je bil zastopnik Cerkve v mestnem šolskem svetu, po razpadu monarhije pa je od 19. novembra 1918 deloval tudi v višjem šolskem svetu.¹⁴ Cerkev je imela v njem enega zastopnika za ljubljansko in enega za lavantinsko škofijo, vsak pa je imel tudi namestnika. Njegov delokrog je bil ves srednješolski in ljudskošolski pouk. 28. januarja 1922 je prejel dekret o imenovanju za člana disciplinarnega senata pri višjem šolskem svetu.

Nadrahova čestitka pisatelju Francu Sal. Finžgarju ob njegovem 50. rojstnem dnevu je leta 1921 sprožila spor,¹⁵ ki je čez 20 let botroval

¹² NŠAL 467, *Ignacij Nadrah*, š. 1, Osebni dokumenti, Dekreti, C. kr. vojaški superiorat Gradec Knezoškofijskemu ordinariatu Ljubljana, Gradec, 15. 2. 1915, št. 736.

¹³ Na službenem listu je bilo kasneje navedeno, »da zna nemški jezik popolnoma, govori in piše tudi laško, in razume francosko«.

¹⁴ NŠAL 467, *Ignacij Nadrah*, š. 1, Osebni dokumenti, Dekreti.

¹⁵ Zadevo dodatno osvetljujeva Finžgarjevi pismi in Nadrahov odgovor.

»Gospod arhidiakon!

Za čestitko lepa hvala. – Dovolj pa vseeno mali komentar, ko ti pišem zahvalo. Naj ne bo žaljivka, ampak razbistrenje.

V Ljubljani med duhovščino po večini – (dasi imam iskrenih prijateljev med njo) – nisem našel umevanja. Na deželi smo se tako pristrčno ljubili – bili smo ena družina – filioli et fratres [otročiči in bratje] – tega v mestu ni. Ni vzrok, da smo zelo obloženi z delom – vzrok je vse globlji. Naši nazori se križajo – jaz priznam, da ni subjektivne krivde nikjer – toda odbojna sila je taka, da je privlačna = 0.

nastanku Spominov. Le-ti naj bi služili kot apologija njegovih stališč v primeru, če bi Finžgar res napisal roman, ki ga je obljubljal. Nadrah se preprosto ni mogel sprijazniti, da so k liberalnemu Finžgarju v trnovsko župnišče zahajali tudi njegovi sodelavci iz semenišča, Finžgar pa ga je krivil, da je leta 1919 zaradi omenjanja nezakonske hčerke in odnosa do celibata propadla njegova kandidatura za kanonikat.¹⁶ Zadeva je

Če bi jaz ne imel tega prepričanja, ki mi ga je dalo življenje in evangelij po strašnih udarcih, ki sem jih večino tiho prestal, potem bi moral najmanj, kar bi storil, da bi sploh ničesar ne delal in se udal epikurejski sli: carpe diem [zgrabi dan]. To bi storilo 99% – vseh – tudi duhovnikov, če bi bili deležni moje lanske bridke zaušnice, ki ste mi jo dodelili. Škof vedo za vso reč – od prvega leta, ko so prišli sem, in stvar umejo. Ve jo vsa Slovenija – in sodi, kar je krščansko mislečih ljudi, da je to moja najboljša povest – namreč ko sem bil s pristradanimi krajcarji detetu – mati in oče – in sem danes na njo ponosen. Če pomislim, koliko sto prilik sem v življenju zmagal – prav zaradi tega udarca – vidim, da je to vse providencijsko [stvar Božje previdnosti]. Če mi bo čas pripuščal, odgovorim na vse to z romanom, ki bo dvignil hrup, kakor z lepa ne ena slovenska knjiga. Ne bom pohujšaval – neusmiljeno pa bom napal zmotno krščanstvo in njega pridigarje, ki delokrog potvarjajo. Če se kdo upre in hujska zoper škofa, če kdo napravi velikanske socialne grehe, če je kdo še tak škodljivec vere, ni nečasten ud zboru kapitlja, jaz pa bi bil omajal stebre cerkve. (V tem tonu se mi je od kompet[entne] strani poročalo.) Gmotno žrtev sem hotel doprinesiti in se res (na izrecno skorajda zahtevo škofa) udal – pa doživel potem tako motivacijo. Danes še socialna zveza nima človeka, ki bi se mogel z vso silo uspešno vsega darovati samo zanjo. Jaz nisem kriv. Kljub vsemu delam nesebično in z veseljem, v kolikor sem sposoben.

Naši izborni lajiki so odgovorili ob moji 50 letnici na to Vašo hudo krivico, ki je meni le financijsko in še ne vem v koliko plači koristna – dasi skupnosti ne – torej ti so odgovorili s tem, da so mi poklonili 50.000 K v dar. Ne denar – ampak ta dokument, da je pošteno delo vredno priznanja – pa da je lastnost krščanstva – odpuščanje – ne pa pagansko naziranje duhovščine, ki je zlito v laški pregovor: »Il prete non perdona mai« [»Duhovnik nikoli ne odpušča«] – to je vredno vsega in tega dokumenta sem vesel.

Spoznal si iz dela in občevanja, da jaz ne povračujem, kot bi imel človeško – ne krščansko – pravico.

Potrebna ti je ta informacija. Nikoli se ne bomo strnili – oni, ki so suhi formalisti – in oni, ki žive živo življenje.

Pozdravljen in zahvaljen
tvoj Finžgar.«

NŠAL 467, *Ignacij Nadrah*, š. 1, Osebni dokumenti, Korespondenca, Finžgar Nadrahu, Ljubljana – Trnovo, verjetno 10. 2. 1921.

¹⁶ Odposlanstvo SLS je knezoškofa Jegliča prosilo, naj bi bil trnovski župnik Finžgar kot začasni načelnik Slovenske krščanske zveze oproščen vodenja župnije, v zameno pa naj bi se mu podelil izpraznjeni Flachenfeld-Wollwitzev kanonikat, da bi se na ta način lahko bolj posvetil organizaciji. Jeglič je že skoraj pristal, a ga je nazadnje k drugačni odločitvi nagnilo utemeljeno negodovanje dr. Mi-

romala celo na cerkveno sodišče, ki pa je zaradi zastaranja ni obravnavalo.¹⁷ Pomirila se je leta 1928, kljub vsemu pa je pogojevala njun odnos v naslednjih desetletjih. Naj omenimo, da je pisatelj Finžgar namesto romana napisal življenjepismo knjigo z naslovom *Leta mojega popoto-*

haela Opeke, kateremu je podelil imenovani kanonikat. NŠAL 476, *Mihael Opeka*, š. 1, Stolni kanonik, Knezoškof Jeglič Opeki, Ljubljana, 25. 2. 1919 in ostala korespondenca.

¹⁷ Zadeve se niso pomirile in 11. aprila 1924 je Finžgar Jegliču pisal sledeče pismo:

»Presvetli!

Iz priloge je razvidno, da je cerkveno sodišče mojo tožbo zoper g. arhidijakona Ignacija Nadraha moralo zavrniti, ker je dejanje po kanonih zastarelo. Zato me je sodišče napolilo do ordinarija. Zatorej prihajam in vlagam sledečo tožbo:

Gospod arh[idiakon] I[gnacij] Nadrah je izrecno prepovedal nekemu duhovniku, da ne sme z menoj občevati niti ne posečati [obiskovati] župnišča, kjer bivam. Skoro gotovo pa me je imel v mislih tudi nasproti drugim duhovnikom, ki so slutili mene, dasi imenoma nisem bil imenovan.

Posvetoval sem se z večšimi pravniki, ki so vsi po civilni judikaturi [sodni praksi] smatrali to prepoved za težko žaljenje časti tembolj, ker sem župnik in kot tak zaznamovan kot vitandus [kot nekdo, ki se ga je potrebno izogibati].

Prosim torej iskreno, da Presvetli to zadevo razčistite. Pošteno izjavljam, da me ne vodijo nobene maščevalne misli, vodi me želja, da se že enkrat izkorenini zahrbtno preganjanje moje osebe, če sem pa kriv, naj se me ukori in prežene po smislu kanonskega prava; vodi me dalje želja, da bi s tem procesom koristil drugim sobratom, ki bi jim take sodbe in obsodbe utegnile zelo zagreniti življenje in jim tudi škodovati.

Prosim, da Presvetli po svoji modrosti ukrenete, kako bi se ta zadeva razčistila. Lehko prijavim tudi priče in pravne zagovornike, če bi bilo to potrebno.

V Trnovem dne 11. aprila 1924.«

Pismo je knezoškof Jeglič v prepisu posredoval Nadrahu, ki je zadevo pojasnil z naslednjim komentarjem: »V trnovskem župnišču je stanoval dr. Izo [Izidor] Cankar, Finžgarjev alter ego [drugi jaz]. Kakšnega duha sta bila ta dva gospoda, naj pove to, da je Cankar poznej odpadel od kat[oliške] Cerkev in se civilno poročil, Finžgar pa l. 1919 ni hotel podpisati izjave, da je za celibat. To izjavo je hotel škof Jeglič poslati v Rim, ker so takrat razni hrvaški duhovniki prestopali v starokatoliško cerkev in se ženili.

Ko je l. 1921 prišel v semenišče za spirituala dr. Janko Arnejc, sem mu zaupno priporočal, naj ne hodi v trnovsko župnišče, nisem mu pa rekel, naj s Finžgarjem ne občuje. Mislim, da je bila to moja dolžnost kot ravnatelja semenišče. Dr. Arnejc me ni ubogal in je šel včasih v družbi dr. Zupana in dr. Fabijana v trnovsko župnišče. Jaz sem k temu molčal.

Dr. Arnejc je Finžgarju omenil moje svarilo šele l. 1924, ko je bil župnik v Škofji Loki. Na to je Finžgar vložil zoper mene tožbo pri cerkvenem sodišču. Ker je bila zadeva zastarana, je moralo sodišče tožbo zavrniti. Na to je pisal škofu gornje pismo.

Več o tej zadevi v knjigi »Moji spomini«.

NŠAL 467, *Ignacij Nadrah*, š. 1, Osebni dokumenti, Korespondenca, Finžgar knezoškofu Jegliču, Ljubljana – Trnovo, 11. 4. 1924.

vanja.¹⁸ Zanimivo je to, da je nastajala skoraj istočasno z Nadahovimi Spomini. Je bilo to nključje ali pa je Nadrah za Finžgarjevo pisanje izvedel in nanj takoj reagiral – to ostaja skrivnost. Vsekakor Finžgar v svoji knjigi v poglavju Posvetna zveza in kanonikat ni zapisal proti Nadrahu ničesar in ga niti ne omenja.¹⁹

8. avgusta 1919 je knezoškof Jeglič Ignacija Nadraha imenoval za ravnatelja ljubljanskega »Škofijskega duhovskega semenišča«. To je bila njegova najdaljša in najpomembnejša služba. 25 let je odločilno vplival na oblikovanje duhovščine ljubljanske škofije, ki se je izobraževala v letih med obema vojnoma in med 2. svetovno vojno. To odgovorno službo je obdržal do 1. septembra 1944, čeprav je dekret o razrešitvi, ki zveni kot ganljiva zahvala, škof Rožman podpisal že 25. julija. Semeniško življenje in svoje delovanje je v Spominih zelo nazorno popisal, še bolj podrobno pa je opisal svoja zadnja leta ravnateljstva v Semeniški kroniki 1941–1944.

Kmalu po začetku ravnateljske službe je sestavil nova semeniška pravila. Že smo omenili, da je v prvih letih je imel težave s sodelavci, ki so simpatizirali s pisateljem Finžgarjem.

Nadrahov kritičen odnos do »mladinskega gibanja« oziroma krotenje »mladincev« (t. i. križarjev) koncem 20-ih let preteklega stoletja in »mladcev« med bogoslovci od leta 1933 naprej sta nakazovala delitve v katoliškem taboru, ki so se zgodile v letih pred 2. svetovno vojno. Zaradi vtikanja škofov Jegliča in Rožmana ter zlasti prof. Ernesta Tomca mu ni uspelo poenotiti bogoslovcev – bodočih duhovnikov. Nadrah je o tem zapisal: »Mladinci so takrat, ko so Mladci začeli delovati v semenišču, že odložili vse, kar je bilo izprva v mladinskem gibanju pogrešenega, in če bi Mladci ne začeli boja za prvenstvo, bi bilo v semenišču vse edino in v redu. [...] L. 1936 – bilo je konec aprila ali v začetku maja – je imelo semenišče apostolsko vizitacijo. Apostolski visitator je bil sarajevski stolni prošt prelat dr. Marko Alaupovič. Višje letnike je zaslišal tako, da so vsi bogoslovci – vsak zase – prišli predenj. To priliko sta porabili obe stranki, da sta izlili pred visitatorja

ves svoj gnev. V imenu Mladincev sta posebno govorila Žerjal in Zaletel, za Mladce pa Glavač. Ta tako strastno, da je bil visitator vznevoljen. Visitator je mene vprašal, kako je ta strast. Razložil sem mu zgodovino mladinstva in nastanek mladčevstva. Potem sem mu pa še povedal, kar sem tudi bogoslovcem večkrat poudarjal, ko sem jih skušal pomiriti: Med bogoslovci-mladinci in bogoslovci-mladci ni prav nobene idejne razlike. Vsi ljubijo Cerkev in papeža, obe strani izjavljata, da se v vsem pokorita papeškimi enciklikam, v obeh taborih je več bogoslovcev, odličnih po študijah in po lepem čednostnem življenju. Vzrok razpora je zgodovinski. Škof Jeglič je protežiral Mladince, škof Rožman pa favorizira Mladce.«

Nadrah je sodeloval pri razširitvi teološkega študija s 4 na 5 let in kasneje na 6 let. S tem sta bili povezani nadzidava stavbe Bogoslovnega semenišča leta 1937 in gradnja novega Baragovega semenišča, ki je ostalo Nadrahovo nedokončano delo in je bilo po 2. svetovni vojni nacionalizirano.

Ljubljanskemu stolnemu kapitulju je Nadrah v svojih Spominih namenil veliko pozornosti, saj je bil od leta 1914 pa do svoje smrti 37 let eden njegovih vidnejših članov. Ob nastopu službe so dohodki njegovega kanonikata znašali 2510 K 56 h. Stroške za vzdrževanje hiše Pred škofijo 6 je seveda moral kriti iz svojih dohodkov. Čisti donos »cesarskega« kanonikata je leta 1921 znašal 1157 K 73 v, zato je bil upravičen do kongruinega dopolnila v višini 2842 K 27 v. Starostna doklada mu je navrgla 1600 K, mašne intencije 600 K, vrednost stroškov za prehrano pa je ocenil na 3000 K letno. Takrat je seveda kot semeniški ravnatelj že stanoval v tedanji Semeniški ulici 4, čeprav je imel v posesti obe stanovanji.²⁰ Po prevedbi kronskih prejemkov v dinarske so njegovi letni dohodki od 1. septembra 1923 znašali 4710 Din 57 p.

27. julija 1923 je papež Pij XI. Ignacija Nadraha imenoval za stolnega dekana. Umeščen je bil 2. septembra. To je med drugim pomenilo, da je v stolnici moral skrbeti za potek slovesnih sv. maš in ostalih obredov po obrednih predpisih, predvsem pa za njeno gospodarsko upravo, kar je sicer počel že od leta 1917.

¹⁸ Finžgar je v rokopisnem uvodu v *Leta mojega popotovanja* zapisal: »Svoj življenjepis sem nameraval napisati v obliki romana. V njem bi bil skušal zajeti delo in trud, veselje in žalost, srečo in nesrečo slovenskega duhovnika. Roman pa je vendarle roman. Dokument ne more biti.«

¹⁹ Gl. Franc Sal. Finžgar, *Leta mojega popotovanja*, Celje 1957, str. 310–311.

²⁰ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Dekreti, Poverjeništvu za uk in bogočastje kanoniku Nadrahu, Ljubljana, 19. 7. 1921, št. 5573/19; Napoved za dohodnino 1922.

1. septembra 1933 je papež Pij XI. Nadraha imenoval za stolnega prošta, kar je ostal do smrti leta 1951. Umeščen je bil 2. aprila 1934, potem ko ga je 31. januarja na to mesto formalno povišal tudi kralj Aleksander I.

Nadrah je bil močno angažiran tudi na škofjskem sodišču. 17. novembra 1914 je postal sodni svetnik, 5. avgusta 1919 ga je knezoškof Jeglič imenoval za prosinodalnega sodnika in svetnika škofjskega duhovskega sodišča. 24. decembra 1926 je bil imenovan za drugega namestnika oficijala škofjskega cerkvenega sodišča, 29. septembra 1934 pa za prosinodalnega sodnika in oficijala – predsednika škofjskega sodišča. Ob sprejemu omenjenih služb je moral položiti predpisano prisego.

Izmed ostalih dejavnosti naj omenimo, da je bil 25. marca 1921 imenovan za predsednika škofjske izpraševalne komisije za katehetske izpite.²¹ Zastopnik veroučiteljev na srednjih šolah, učiteljiščih, meščanskih in ljudskih šolah je postal 10. januarja 1923.²² Prosinodalni eksaminator iz katehetike je postal 29. septembra 1934. Na mesto eksaminatorja za župniške izpite je bil potrjen 6. avgusta 1940.²³

Na predlog ministra ver ga je kralj Aleksander I. 20. marca 1929 odlikoval z redom sv. Save III. stopnje, na predlog pravosodnega ministra pa 1. decembra 1935 z redom sv. Save II. stopnje. Papež Pij XI. mu je 14. junija 1938 podelil za duhovnika najvišjo možno čast apostolskega protonotarja.

Škof dr. Gregorij Rožman je 30. avgusta 1930 Ignacija Nadraha imenoval za generalnega vikarja ljubljanske škofije, službo pa je nastopil 1. septembra istega leta. S tem je tudi dejansko postal škofova desna roka. To pomembno službo je opravljal do svoje aretacije 14. junija 1945.

Začetek 2. svetovne vojne je Ignacija Nadraha presenetil na mestih generalnega vikarja ljubljanske škofije, stolnega prošta in ravnatelja Bogoslovnega semenišča. Iz navedenih služb lahko hitro razberemo, da je bil po pomembnosti drugi

človek v škofiji. Tega se je zavedal tudi škof dr. Gregorij Rožman, ki je že drugi dan po napadu okupatorskih sil, 7. aprila 1941, določil preceđenčni seznam kanonikov, ki je v primeru oviranja opravljanja službe škofa ali generalnega vikarja predvideval naslednji red njunih namestnikov: prelat Ignacij Nadrah, dr. Tomaž Klinar, dr. Gregor Žerjav, dr. Alojzij Zupan in Anton Vovk.²⁴ Dr. Franc Kimovec na njem tedaj ni želel biti imenovan, pač pa ga je škof Rožman dal na seznam leta 1945.

V prvih mesecih vojne je Nadrah poskrbel, da je delo v semenišču potekalo kar se da normalno. Sčasoma so se pojavili problemi s preskrbo in počitnikovanjem bogoslovcev, zlasti tistih, ki so bili doma iz krajev, ki so jih okupirali Nemci. Večino problemov je uspel rešiti z iznajdljivostjo.

Škof Rožman. NŠAL, Fotografska zbirka.

²¹ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Dekreti, Knezoškof Jeglič kanoniku Nadrahu, Ljubljana, 25. 3. 1921, št. 1262.

²² NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Dekreti, Knezoškof Jeglič kanoniku Nadrahu, Ljubljana, 10. 1. 1923, št. 93.

²³ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Dekreti, Škof Rožman generalnemu vikarju Nadrahu, Ljubljana, 29. 9. 1934, št. 4100; Škof Rožman generalnemu vikarju Nadrahu, Ljubljana, 24. 8. 1940, št. 3939.

²⁴ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Dekreti, Škofjski ordinariat Ljubljana stolnim kanonikom, Ljubljana, 7. 4. 1941, št. 1730.

Vojna je v bogoslovne vrste neusmiljeno posegla. Nekaterim bogoslovcem so partizani stregli po življenju, ko so bili na počitnicah v domačem kraju. Na tovrstno nevarnost jih je Nadrah stalno opozarjal. Bogoslovci, ki so bili zajeti na Turjaku, so na zaslišanjih poudarjali, da sta jim generalni vikar in vodja semenišča Ignacij Nadrah in dr. Franc Lukman, ki je bil odgovoren za štajerske bogoslovce, zabičala, da se ne smejo vmešavati v politiko. Podobno je bogoslovcem zapovedal tudi škof Rožman.²⁵ Za pobitimi bogoslovci so v semenišču obhajali komemoracije in sv. maše.

V semenišču je velik poudarek dajal na obhajanje praznikov, godov, miklavževanja in celo pustovanja, kar se je zlasti poznalo na bolj obloženih mizah v jedilnici. V danih razmerah je z različnimi pobožnostmi in duhovnimi vajami skušal poglobiti duhovno življenje bogoslovcev. Jeseni 1943 je omogočil, da je v prostorih semenišča začasno delovala tudi Teološka fakulteta.

Novembra 1943 se je med bogoslovci pojavilo nezadovoljstvo, ki ga je povzročilo pomanjkanje hrane in kurjave. Sčasoma so se zadeve pomirile. Mnogo večje vznemirjenje pa je leta 1944 med njimi povzročila mobilizacija k domobrancem, s katero so se izognili mobilizaciji v nemško vojsko. Kljub temu so nekatere Nemci mobilizirali v organizacijo Todt.²⁶ Na škofovo prošnjo je okupatorska oblast oprostila nabora in vojne službe vse duhovnike in zadnji letnik bogoslovcev. Šlo je za izbiro manjšega zla. Število bogoslovcev se je zaradi tega proti koncu Nadrahovega ravnateljstva občutno zmanjšalo.

Opravljanje službe generalnega vikarja med vojno je moralo biti zelo zahtevno. Dobršen del škofije je bil pod nemško okupacijsko oblastjo, ki je pregnala duhovnike. Za tiste, ki so se zatekli v Ljubljano oziroma v t. i. Ljubljansko pokrajino, je bilo potrebno organizirati nastanitev in delo. Zelo občutljivo je bilo tudi komuniciranje z italijanskimi in kasneje tudi nemškimi okupatorji v Ljubljani in Ljubljanski pokrajini. Na škofijo so prihajali številni ljudje, ki so prosili za posredovanje pri izpustitvi internirancev in talcev. Nadrah o številnih tovrstnih intervencijah škofa

Rožmana v Spominih ne piše, čeprav je bil v to dogajanje kot generalni vikar neposredno vključen.²⁷

Pred svojim odhodom, 5. maja 1945, je škof Rožman sklical konzistorij. Odsotnega škofa je odslej zastopal generalni vikar Ignacij Nadrah. Ena od prvih njegovih kočljivih nalog je bila povezana z odobritvijo rekviema za padle partizane v ljubljanski stolnici 14. maja, ki ga je opravil dr. Metod Mikuž, ki je sicer veljal za suspendiranega duhovnika. V tistem času so se v škofijskem dvorcu že vrstile prve preiskave, med katerimi so odnesli veliko dokumentacije.²⁸ Za škofa in ubežne duhovnike je Nadrah maševal 29. maja 1945.²⁹

Ignacija Nadraha so komunistični oblastniki dali aretirati 14. junija 1945. Ob aretaciji so naredili tudi hišno preiskavo, o kateri se je ohranilo naslednje pričevanje: »Pri pregledu spalnice Nadraha Ignacija je bilo odvzetih nekaj zavojev stenografskih zapiskov, okrog 30 specialk en zavoječ fotografskih plošč en film (razvit) in nekaj korespondence. Priča: Dušan Petrič delegat pri glavni knjigarni Ljudske pravice.«³⁰

Zgodovinarka dr. Tamara Griesser-Pečar je njegovo aretacijo opisala takole: »Že 14. junija popoldne je OZNA zaprla generalnega vikarja Nadraha, ki je zastopal odsotnega ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana. Komaj so partizani prišli v Ljubljano, so se že slišali razni glasovi, tudi v duhovniških vrstah, naj se umakne. Vplival da je na Rožmana in imel govor na Ehrlichovem pogrebu. Namigovalo se je tudi že, da ga bodo zaprli. Ko ga je Vovk na nevarnost opozoril, je rekel, da se bo umaknil samo sili. Želel pa je narediti vse, kar zahteva bonum Ecclesiae,³¹ zato je že 15. maja izdal okrožnico vsem župnijskim in duhovniškim uradom ter predstojništvom samostanskih cerkva, da je treba novo oblast priznati in se ji pokoriti, vendar z dodatkom: "Samo takrat bi oblasti ne smeli biti pokorni, če bi zahtevala od nas kaj takega, kar bi bilo zopet božjo voljo. Tedaj bi morali reči s sv. Petrom: Sodite,

²⁵ Tamara Griesser-Pečar, *Cerkev na zatožni klopi. Sodni procesi, administrativne kazni, posegi »ljudske oblasti« v Sloveniji od 1943 do 1960*, Ljubljana 2005, str. 59.

²⁶ Todt je bila vojaška organizacija za gradnjo različnih vojaških objektov in naprav (npr. protitankovskih jarkov).

²⁷ Po vsej verjetnosti je o tem kaj stenografsko zapisal v svoj Dnevnik, ki pa žal velja za izgubljenega.

²⁸ Tamara Griesser-Pečar, *Cerkev na zatožni klopi. Sodni procesi, administrativne kazni, posegi »ljudske oblasti« v Sloveniji od 1943 do 1960*, Ljubljana 2005, str. 88.

²⁹ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 2, Intencijske knjige, Intencijska knjiga 10. 3. 1943–14. 10. 1949.

³⁰ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Razno, Izjava o preiskavi spalnice Ignacija Nadraha, Ljubljana, 14. 6. 1945.

³¹ Dobro Cerkev.

ali je prav pred Bogom vas poslušati bolj kot Boga!" (Apd 4,19). Pod njegovim vodstvom so cerkveni predstojniki v Ljubljani sklenili, da se poklonijo novi vladi, posebej tudi Titu, ki je bil takrat v Ljubljani. Na prošnjo ni bilo odgovora.

Po aretaciji je OZNA pregledala njegovo stanovanje; veliko so odnesli, stanovanje pa zapečatili. Hoteli so pečatiti še vhod v stanovanje, kjer se je služkinja uprla, tako da so ji pustili kuhinjo, shrambo in hodnik. Nemudoma je vsa škofija zvedela, kaj se je zgodilo, seveda tudi inozemstvo. Vovk je interveniral pri vseh mogočih, pri predsedniku vlade Borisu Kidriču, pri notranjem ministru Zoranu Poliču, pri generalu Ozne Ivanu Mačku. Odgovor je bil: "Če je kriv, bo sojen, če ni kriv, bo izpuščen." Sodili mu niso, izpustili pa so ga šele 14. oktobra 1945. Najprej so pravili Vovku, da je kriv, ker je vplival na Rožmana, pozneje so pa trdili, da je kriv, ker ni vplival na škofa. [...] Dne 9. septembra pa je prišel major OZNE in rekel, da Nadraha izpustijo, če Vovk zanj jamči, da se ne bo pečal s politiko in da ne bo zbiral ljudi okoli sebe. Vovk je seveda jamčil in poudaril, da bo Nadrah vesel, če bo sploh mogel do cerkve, ker je tako bolan. Stolni prošt da je najvišji cerkveni dostojanstvenik, vendar že pred zaporom zaradi bolezni ni mogel opravljati vseh obredov v stolnici. Generalni vikar pa tako ni več, ker je to delo 15. junija na seji kapitlja prevzel Vovk. Po pravilu bi moral Nadrahu slediti Kimovec, a se je odpovedal. Vovk je torej majorju OZNE rekel, da Nadrah tega bremena ne bo mogel prevzeti, zato so lahko brez skrbi. Ko je zvedel, da bo prošt še isti dan prost, je prosil, da odpečatijo Nadrahovo stanovanje in povedo, kdaj na pošlje voz ponj, ker je tako oslavljen. Pripeljali pa so ga z avtom. Vovk jim je rekel, da če bi oni iskali voz, bi to kmalu zvedela vsa Ljubljana.«³²

Nadrah zapora ni dobro prenašal, vendar pa je v njem smel maševati. Komandant Centralnih zaporov OZNE tov. Pelko mu je 14. oktobra 1945 podpisal odpustnico, ki pa je veljala le za tisti dan. Ob prihodu domov se je moral takoj javiti pooblaščenцу OZNE za Okraj Ljubljana.³³

Načeto zdravje in njegova apolitična drža sta komunističnim oblastnikom po aretaciji onemogočala, da bi ga česarkoli obtožili in obsodili. Kljub temu pa je bil eden prvih duhovnikov ljubljanske škofije, ki so okusili bridkosti komunističnih zaporov in zasliševanj ter je postal vzornik vsem duhovnikom, ki so mu na tej poti sledili.

Po vrnitvi iz zapora je apostolski protonotar in stolni prošt Ignacij Nadrah nekaj mesecev okrevail. Ker je bil izkušen človek, ga je 9. julija 1946 generalni vikar Anton Vovk imenoval za člana škofijskega gospodarskega sveta. Le-ta je imel tedaj obilo dela zaradi začete nacionalizacije cerkvenega premoženja. Izkušen in modrosti poln Nadrah je v prvih povojnih letih postal tihi Vovkov svetovalec. 2. julija 1951 pa je prošt Nadrah škofu Vovku sporočil, da se iz zdravstvenih razlogov ne more več udeleževati sej gospodarskega sveta, kar je škof vzel na znanje.³⁴

Zadnjič je maševal 7. oktobra 1951, nato ga je bolezen prikovala na posteljo. Umril je 17. novembra 1951. Škof Vovk je lahko v Okrožnici zaslužnemu proštu posvetil le nekaj jedrnatih vrstic: »Umril je 17. novembra mons. Ignacij Nadrah v 83. letu starosti in v 59. letu mašništva. Bil je poleg drugega: 37 let stolni kanonik, 17 let stolni prošt, 15 let generalni vikar ljubljanske škofije, 25 let vodja duhovskega semenišča, zadnja leta pa nadvse potrpežljiv trpin v težki bolezni. S svojim velikim znanjem, delavnostjo in možatostjo je storil veliko dobrega v čast božjo in za ljubljansko škofijo. Pokopan je bil 19. novembra pri Sv. Križu v Ljubljani. Naj počiva v miru!«³⁵

Nadrah je o Vovku že leta 1941 zapisal preroške besede: »Kanonik Vovk hodi po mojih potih. Prva služba je bila obema v Metliki, druga v Trziču. Za menoj je prišel v kapitelj in bil inštaliran isti dan kakor jaz (1. septembra [1940]). Določen je tudi, da bo za menoj prevzel vodstvo semenišča, in vse kaže, da bo enkrat tudi stolni dekan in stolni prošt in generalni vikar.«

Naj na koncu omenimo še nekaj stvari. Nadrah je bil navdušen fotograf, saj je v njegovi zapuščini mogoče zaslediti več računov, ki se tičejo nabave fotografskega materiala. Zanimal

³² Tamara Griesser-Pečar, *Cerkev na zatožni klopi. Sodni procesi, administrativne kazni, posegi »ljudske oblasti« v Sloveniji od 1943 do 1960*, Ljubljana 2005, str. 90–91.

³³ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Razno, Centralni zapori OZNE, Odpustnica za tov. Ignacija Nadraha, Ljubljana, 14. 10. 1945.

³⁴ NŠAL 467, Ignacij Nadrah, š. 1, Osebni dokumenti, Dekreti, Škofijski ordinariat Ljubljana proštu Nadrahu, Ljubljana, 4. 7. 1951, št. 2230.

³⁵ Okrožnica štev. 12/51, Škofijski ordinariat v Ljubljani, 26. 11. 1951, št. 3834.

se je tudi za botaniko, astronomijo in geografijo, zelo rad pa je zbiral zemljevide – specialke.

Izredno dobro je obvladal nemško stenografijo. Njegovi pridigarski osnutki in zapiski o učencih, učenkah, katehetih, vizitiranih župnikih ipd. so večinoma stenografski.

Ignacij Nadrah je bil tudi član različnih duhovniških društev. Že zelo zgodaj se je včlanil v Duhovsko podporno društvo za duhovnike ljubljanske škofije, ki je skrbelo zlasti za denarne podpore upokojenim duhovnikom, pa tudi tistim, ki so oboleli oziroma okrevali po prestani bolezni. 6. julija 1950 je postal član Duhovniške mašne zveze ljubljanske škofije, ki je bila tistega leta ustanovljena z namenom, da vsak član mašuje za vsakega umrlega člana eno sv. mašo.

Jedrnato je ocenil Nadrahovo življenje in delo njegov sodobnik, dr. Alfonz Levičnik, ki je leta 1952 o njem zapisal: »Zdi se mi, natančno se ne spominjam, pred letom smo ga izročili materi zemlji. In prišla mi je misel, žrtvuj zanj par vrstic – pisanje mi dela težave – pokojnik ti je bil dober znanec, še več, dobrohoten prijatelj. Dokaj je med pismiškim³⁶ gradivom, ki ga hranim, njegovih vrstic, predvsem za god; vsaka pisana s tisto umerjeno, skrbno izpisano pisavo, ki jo je imel vsa leta prav do konca – izraz moške, neokrenljive duše, duše, ki ni poznala kompromisa o dobrem.

Jasno začrtan mi stopa pred oči lik značajnega zastopnika najstarejše[ga] rodu naše duhovščine.

Spominjam se ga, ko sem ga kot bogoslovec prvega in drugega leta skoro sleherni dan srečal v Alojzijevišču. V študiju je bil dve leti za menoj. Sošolci, sobivalci v zavodu, so mu bili Opeka, Koblar, Štrukelj, Prosenc, Bleiweis, Zdešar in drugi. Vsi izredno marljivi, najbolj umerjen med njimi pač on. V razredu ga je presegal menda samo Božidar Vodusek – primat je ohranil prav do smrti. Že takrat je imel znano možatost v nastopu – temperament umerjenega kolerika. Pa brez srca ni bil, kar je spričal pozneje v vsem svojem delu.

Spominjam se, kako je nekoč ob začetku šolskega leta prišel v obednico – bil sem tedaj drugoletnik – v vojaški suknji prostaka 17. pešpolka. Potrjen med letom, je moral v vojašnico za tri leta. Pa se je bil kmalu oproščen vrnil v zavod.

Iz tretjega in četrtega leta bogoslovja, ki sem jih preživel v semenišču, nimam posebnih spomi-

nov nanj, ko je bil morda prefekt v Alojzijevišču. Mogoče se ga spominjam ob sestankih Cirilskega društva ali govorniških vaj. Gotovo ne bi bil ostal molčeč ob debatah.

Kaplan v Črnomlju!³⁷ Bil sem takrat škofijski tajnik. Spominjam se primera, ko je odklonil botra pri krstu. Že takrat neizprosno dosleden pri izvajanju cerkvenih predpisov. Če se ne motim, je bil takrat župnik v Črnomlju Wesel O. T.

Kaplan v Trziču. Spominjam se, kako je posegel v javno življenje, ob nevolji župnika Špendala s tem, da je ustanovil izobraževalno društvo sv. Jožefa; takrat, bi rekel, smel pokret.³⁸ Vso oporo je dobil pri škofu Missiju. Zvesti Tržičani pa so mu ostali pri srcu vsa nadaljna leta. Če se [ne] motim je kot digniter³⁹ ljubljanskega kapitlja pohitel na neko proslavo onega društva. Sodeloval je – tako sodim – pri imenovanju tržiških župnikov, pa pri imenovanju tržiškega župnika Antona Vovka za stolnega kanonika v Ljubljani.

Spiritual v uršulinskem samostanu v Škofji Loki. Spominjam se, kako sem ga srečal na čelu mladenk – gojenk na trgu v Kranju. Sledil je spiritualu Zavodniku (Merčumu), ta je bil naslednik Ficku, pa ta spiritualu Jerihi (umrl kot kanonik v Novem mestu). Kot spiritual se je takoj močno uveljavil, česa ni zmožal Merčun.

Kanonik v Ljubljani. V kapitlju je kmalu zavzel dominantno mesto. Poverjeno mu je bilo nadzorstvo za osnovne in meščanske šole. Živo je sodeloval s katehetskim društvom, se udeleževal redno sestankov in vsakokrat posegel v debato. Vesten in natančen – celo strog pri nadzorstvu. Skrb za Vincencijeve konference je prinesel že iz Trziča. Na njegov poziv sem sestavil po vzorcu Vincencijevih konferenc pravila za Elizabetino društvo. Sodeloval je tudi pri ustanovitvi Škofijskega društva za varstvo sirot – ostal njegov predsednik prav do razpusta društva. Redno sem prihajal o zadevi društva k njemu v semenišče celo vrsto let. Vedno ista slika v njegovi delovni sobi. Sam vedno pri pultu, pri delu. Nekoč ga najdem pri lekturi. Moderna knjiga Soirona o Zveličavnih blagrijh! Zakaj kljub vsej zaposlenosti kot vodja semenišča in generalni vikar je našel čas za študij. V bogoslovju je bil pač vedno na tekočem, predvsem je poznal temeljito moraliko. Torej knjiga na pultu. In če sem potem sede

³⁶ Pisemskim.

³⁷ Pravilno: v Metliki.

³⁸ Drzno gibanje.

³⁹ Dignitarij – dostojanstvenik.

se ogledoval po sobi, to je reševal akt – vedno me je pogledoval veliki dalnograd – teleskop. Nadrah je bil namreč vešč ljubitelj astronomije. Eden izmed zadnjih ljubiteljev te najlepše naravoslovne vede poleg prelata Sušnika in župnika Krajca. Tradicija, ki gre nazaj na duhovnika Peternela, prvega ravnatelja na novoustanovljeni realki v Ljubljani – in Peternelovega učenca čast[nega] kanonika in bogoslovnega profesorja Jožefa Smrekarja in kanonika in prelata Ivana Sušnika.

Generalni vikarij! Prevzel je to službo za prelatom Andrejem Kalanom. Natančen in točen kot ura, izredno iznajdljiv za rešitev zapletenih primerov. Vedno sem imel ta vtis, kadar sem [ga] obiskal v njegovi delovni sobi v škofiji. Izredno prijazen – hitro se odločujoč – kar zablisknilo se mu je v očeh pri odločitvi – pa tudi uvideven. *Communitans*⁴⁰ – poleg izrazitega *sensus catho-*

licus.⁴¹ Generalni vikarij je bil tudi pri škofu Rožmanu – in vzel nase po odhodu škofa vse breme namestnika višjepastirske službe.

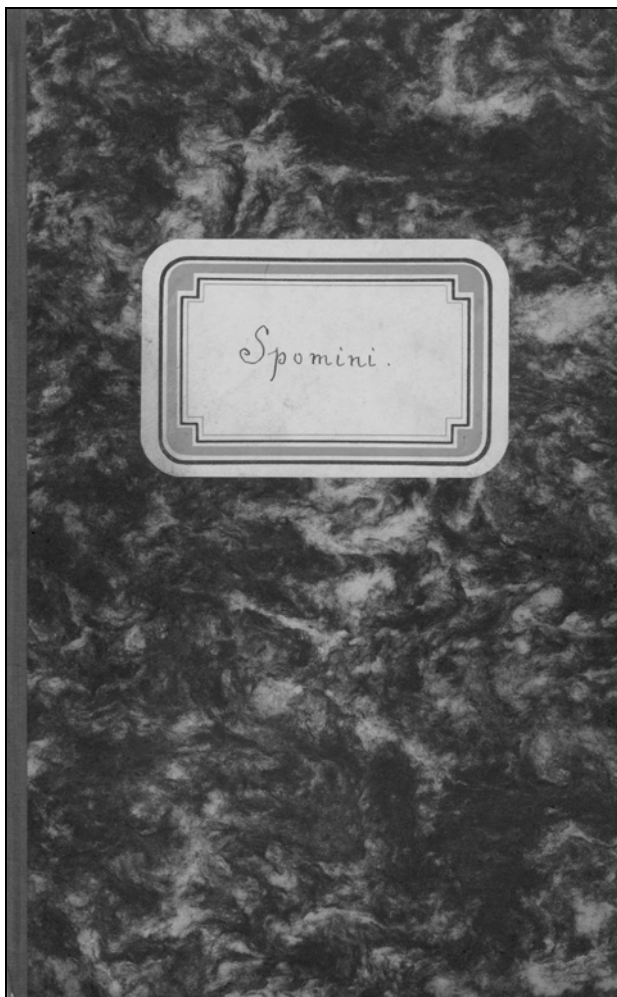
Ob svobodi je ostal kot škofov namestnik v Ljubljani. Nekaj mesecev je bil v zaporu, potem pa se je umaknil v svoj dom v župnišču. Tam je sleherni dan maševal – samo ob sobotah in ob nedeljah dopoldne je stopil v spovednico. Potem je tudi to opustil. Junaško je prenašal bolezen. Nikdar ni potožil besedice. Pogumen, močan, neuklonljiv (bolezen) do zadnjega. Ob grobu mu je govoril škof. Bil je »mož«. (!) Mož povsod, kamor ga je postavila božja previdnost. Mož že kot kaplan, mož kot spiritual, mož kot stolni kanonik, mož kot stolni prošt, mož kot generalni vikar ... Mož po srcu božjem!⁴²

Čas nastanka in namen Spominov in Semeniške kronike 1941–1944

Ignacij Nadrah je Spomine začel pisati 18. julija 1941. Pisal jih je v presledkih. V njih zasledimo naslednje datume na navedenih paginacijah: 23. julij 1941 [16], 21. avgust 1941 [78], 23. avgust 1941 [82], 7. september 1941 [99], 14. september 1941 [111], 17. september 1941 [119], 7. oktober 1941 [141], 8. oktober 1941 [143], 14. oktober 1941 [148], 19. oktober 1941 [160], 27. oktober 1941 [169], 1. november 1941 [177], 2. januar 1942 [215], 20. februar 1942 [248], 18. marec 1942 [265], 13. julij 1942 [268], julij 1942 [273], 18. julij 1942 [282]. Predzadnje poglavje o škofu Jegliču in politiki je dokončal še pred koncem leta 1942 [289]. Spomine je dokončal šele 10. junija 1943 [297] s poglavjem o Stolnem kapitlju. Domneva se, da se je po tem datumu intenzivneje lotil pisanja Semeniške kronike 1941–1944.

73-letni gospod je verjetno želel napraviti obračun čez svoje življenje in delovanje, saj je čutil, da se stari časi, ki se jih je z užitek spominjal, zaradi nove svetovne vojne za vedno poslavljajo.

Nadrahovi Spomini so neke vrste apologija njegovega delovanja na različnih področjih verskega in družbenega življenja. Ker je vrsto let opravljal odgovorne službe na ravni škofije, se je marsikomu, zlasti iz vrst duhovščine, hote ali

Nadrahovi Spomini. Bogoslovno semenišče.

⁴⁰ S smislom za občestvo, skupnost.

⁴¹ Katoliškega čuta.

⁴² NŠAL/ŠAL, *Zapuščine*, fasc. 95, Levičnik Alfonz, Duhovniki, Prelat Ignacij Nadrah.

nehote zameril. S svojimi Spomini se je želel zavrovati pred napačno zgodovinsko interpretacijo svoje osebnosti in delovanja s strani svojih nasprotnikov. Šlo je predvsem za dejstvo, da je Franc Sal. Finžgar v tistem času že pripravljaj svoj življenjepis. Novica o tem je Nadrahu po vsej verjetnosti morala priti na ušesa, zato se je nanjo odzval, čeprav tega nikjer izrecno ne omenja.

Tretji njegov namen pa je bil nedvomno ta, da ohrani spomin na določene dogodke, ki so se mu zdeli pomembni za zgodovino. O tem je zapisal: »Ne morem se spomniti, da bi bil komu storil kako krivico, pa ker sem se potegoval vedno in povsod za resnico in pravico, ker sem ob raznih prilikah grajal, kar je bilo graje vredno, sem si nakopal precej sovraštva pri nekaterih duhovnikih, ki so javno in skrivaj proti meni ruvali in spletkarili. Morda se bo poznej kedaj pisalo o kom, da sem komu bil nasproten, in se bo napadalo moje dobro ime. Zato so te vrstice pisane tudi pro domo.⁴³ Slednjič pa bo v teh spominih to in ono važno tudi za zgodovino.«

Seznani smo se že z dejstvom, da je Spomine začel pisati kot svojo apologijo proti nameravani Finžgarjevi knjigi. Leta 1941 je dokončno spoznal posledice notranje diferenciacije, ki se je v katoliških vrstah poglobila v desetletjih pred vojno kot svojevrstna posledica razkola v SLS za časa I. svetovne vojne. Pisatelj Finžgar in njegovi simpatizerji iz laičkih in duhovniških vrst so jo v ideji in praksi sprožili že 20 let poprej, ko so se začeli oddaljevati od verskih in političnih smernic cerkvenega vodstva. Posredno naj bi ji botroval predvsem knezoškof Jeglič s svojim nejasnim odnosom do mladinskega in delavskega gibanja ter intelektualcev. Nadrah je zapisal: »V Ljubljani sta bila takrat [leta 1921, op. M. A.] dva tabora duhovnov. V enem smo bili konservativni duhovniki, vzgojeni v šoli škofa dr. Missie in dr. Mahniča. Držali smo z vsem srcem s Cerkvijo, njeni predpisi so nam bili sveti. Bili smo odločni nasprotniki liberalizma, pa tudi modernega modernističnega gibanja, za katerega se je navduševala zlasti mladina. V tem taboru so bili n. pr. dr. Franc Ušeničnik, dr. Aleš Ušeničnik, dr. Opeka in večina starejših pa tudi resnih mlajših gospodov v škofiji. V drugem taboru so bili bolj moderni gospodje. Dolga duhovska suknja jim je bila neprijetna, začeli so nositi "rekeljce", ob

raznih prilikah so odlagali tudi kolar in črno obleko, pa so se tako prelevili v laike. Celibatu niso bili prijazni in so glede te postave Cerkev obsojali. Menili so, da je potrebno prilagoditi se svetu, hoditi z njim v gledališča, v gostilne, na planine. Imeli so svoje mnenje o umetnosti. Sploh so gledali drugače v svet kakor mi duhovniki iz onega tabora. Najbolj vidna zastopnika tega prosvitljenega tabora sta bila dr. Izo Cankar in župnik Franc Finžgar. Ta mi je pisal v nekem pismu: "V Ljubljani med duhovščino po večini – nisem našel umevanja ... Naši nazori se križajo."«

Posebno dragocen del Nadrahovih zapiskov predstavlja Semeniška kronika 1941–1944, ki jo je pisal od pomladi 1942 do 7. septembra 1944 in je nadaljevanje poglavja o Bogoslovnem semenišču iz Spominov. Spodbudi za njeno pisanje sta bili dve:

- dejstvo, da semenišče do tedaj sploh ni imelo kronike in
- vojna.

Sam je z žalostjo ugotavljal: »Semenišče nima nobene kronike. Moji predniki je niso pisali, zato tudi meni ni prišlo na misel, da bi delal kake tozadevne zapiske. Danes to zelo obžalujem. Marsikaj se bo dalo zvedeti iz kronike, ki jo že precej let sem spisuje Cirilsko društvo. Ta kronika je seveda spisana tako, kakor so stvari gledali bogoslovci skozi svoja očala. Jaz hočem v sledečem popisati življenje v semenišču, kakršno je bilo v resnici.«

Ko je poleti 1941 Nadrah začel pisati Spomine, je v njih popisal semeniško življenje v svojih študijskih letih in za časa svojega ravnateljstva v obdobju 1919–1941. Spomladi 1942 je začel pisati tudi Semeniško kroniko 1941–1944. Iz nje izvemo marsikaj zanimivega iz življenja v semenišču v vojnih letih, pa tudi o tragičnih smrtih bogoslovcev, ki so jih ubili partizani. Pri tem zlasti izstopata opis likvidacije Mavsarjeve družine in tragedije vaških straž in bogoslovcev na Turjaku. Iz kronike je mogoče razbrati tudi Nadrahovo osebno držo in politično opredeljenost do medvojnega dogajanja. Prva skrb mu je bila preživetje Bogoslovnega semenišča, ki se je zaradi pomanjkanja med vojno nekajkrat znašlo v nezavidljivem gmotnem položaju, primanjkovalo pa je tudi hrane in drv. Z zaskrbljenostjo je med vojno spremljal bogoslovce, zlasti tiste, ki so jih leta 1944 mobilizirali domobranci ali nemški Todt. Ker je pisanje kro-

⁴³ Sebi v prid.

nike zaključil 7. septembra 1944, torej 4 dni po svojem odhodu iz semenišča, žal ne izvemo, kako je spremljal njegovo agonijo maja 1945. Nadrah je torej obe deli pisal sočasno in tvorita svojevrstno celoto.

Vsebina Spominov in Semeniške kronike 1941–1944

Omenili smo, da se postopnemu nastajanju Spominov in Semeniške kronike 1941–1944 da kronološko slediti. Spominov ni pisal v kronološkem zaporedju dogodkov, pač pa po vsebinskih sklopih. Nekateri izmed njih je opremil z naslovom, zopet drugi so zapisani brez naslova. Nadrahovi naslovi so v kazalu zapisani z odebeljenimi črkami, ostale pa je zaradi boljše preglednosti vsebine dodal doc. dr. Matjaž Ambrožič.

Prvi vir Spominov je bil avtorjev spomin. Vsekakor mu je odlično služil, saj si je iz preteklosti zapomnil marsikatero podrobnost. Pri pisanju je nedvomno uporabljal gradivo semeniškega arhiva, zlasti tisto, ki je nastalo v obdobju njegovega ravnateljstva. Ker je bil dolga leta škofijski uslužbenec, kapitular stolnega kapitlja in generalni vikar ljubljanske škofije, je iz prve roke poznal tudi gradivo, ki je nastajalo v škofijskih in župnijskih pisarnah. Določene stvari je tudi sproti zapisoval – stenografiral. Te zapiske je ob njegovi aretaciji odnesla OZNA. Verjetno je šlo za njegov Dnevnik, ki danes velja za izgubljenega. Njegov obstoj omenja le enkrat in sicer leta 1943 v Semeniški kroniki z naslednjimi besedami: »Kako se je ta boj razvijal, je natančneje zapisano v mojem dnevniku.« Domneva se, da je Spomine napisal prav na podlagi svojih dnevniških zapiskov.

Spomine odlikuje avtorjeva odkritost, objektivnost in sposobnost skoraj preroškega presojanja dogodkov. V njem je bil pred svojimi sodobniki, saj je že v prvih dveh letih vojne uvidel posledice Jegličevih in deloma tudi Rožmanovih napak, ki so botrovale razklanemu političnemu udejstvovanju katoličanov pred in med vojno. To dejstvo je ocenil z naslednjimi besedami: »Škof Jeglič pa tudi sam ni zoper nekatoliško pisanje nekatoliških pisateljev, zlasti mladincev, nikdar odločno nastopil. Nasprotno: bili so to njegovi ljubljenci, ki so se mu laskali na vse načine in ga popolnoma zapredli v svoje mreže. Tako je pa sicer tako velik škof zakrivil, da se je slovenska inteligenca razdvojila in je moral in mora še danes njegov naslednik prenašati težke posledice

te razdvojenosti. Kako drugače bi bilo danes, ko bi bil škof Jeglič takoj po vojski mladini pokazal pot, po kateri naj bi hodila. Poznej je bolj svobodoljubna stran slovenske inteligence priklenila nase še delavce, ki so se imenovali krščanski socialisti, ki so pa vedno simpatizirali s komunisti. Temu delu stoji nekaj sem Katoliška akcija nasproti, ki je za integralno krščanstvo in brezpogojno pokorščino do Cerkve.«

Seveda je Nadrah znal pokazati tudi na številne dosežke predvojnega katolištva v ljubljanski škofiji, ki jim je botroval tudi sam in duhovščina, kateri je bil vzgojitelj. Tudi medvojna karitativna dejavnost ljubljanskega škofijskega ordinariata je bila takšna svetla točka.

Nadrahovi Spomini so dragocena pričevanja o njegovem življenju, delu in času ter o cerkvenih ustanovah, katerih delovanje je bistveno zaznamoval. Posebej so pomembni zato, ker je bil glavni arhitekt vzgoje duhovščine ljubljanske škofije v času med obema vojnama in med 2. svetovno vojno. Gre za osebnost, ki je bila na posreden in neposreden način vpletena v marsikatero cerkveno in družbeno dogajanje, saj je bil Nadrah vse od leta 1914, ko je postal kanonik, hkrati vpet v različne vodstvene službe najpomembnejših ustanov ljubljanske škofije (ordinariat, stolni kapitelj, semenišče). Posebno pomembno je bilo pri tem obdobje 1930–1945, ko je opravljal službo generalnega vikarja.

Vedel je, da je z 2. svetovno vojno nastopilo obdobje, po katerem nič več ne bo tako, kot je bilo prej. Žal mu je bilo, da so se katoličani razcepljeni znašli v vrtincu vojne in okupacije, ki jo je pod krinko narodnoosvobodilnega boja spremljala komunistična revolucija. Žrtve le-te so postali tudi številni bogoslovci, ki jim je bil ravnatelj Nadrah predstojnik.

Nadrobno nas Nadrahovi Spomini in Semeniška kronika 1941–1944 seznanita z notranjo klimo za zidovi ljubljanskega »Škofijskega duhovskega semenišča«, kot so ustanovo takrat imenovali. Nadrah je bil graditelj duhovščine ljubljanske škofije četrto stoletja in tega dejstva ne smemo prezreti! Spomini govorijo o akterjih nekaterih duhovnih in političnih gibanj, ki jih je zelo nadrobno opisal. So dragocen vir, ki zgodovinarju, kakor tudi zainteresiranemu bralcu, nudi vpogled v zakulisje nekdanje vzgoje duhovščine in ga seznanja z njenim udejstvovanjem na verskem, karitativnem, kulturnem, gospodarskem in političnem področju.

Nadrah je hotel biti načelen, pravoverno katoliški. Z leti ga je vedno manj zanimala politika. Glede slednje je bil pravzaprav človek zdrave sredine. Kot je razvidno iz Spominov, se ni hotel opredeliti za nobenega izmed nasprotujočih si taborov v katoliških vrstah pred 2. svetovno vojno, med njo pa je tudi zelo pazil, da se politično ni preveč izpostavljajal.

Zlasti pomembne podatke Spomini nudijo za razumevanje delovanja mladincev, mladcev in ostalih katoliških akademskih skupin.

Posebno mesto je pisec Spominov namenil svojim nasprotnikom iz duhovniških vrst. S pronicljivo intuicijo je vnaprej pokazal na nekatere »cerkvene ljudi«, ki se po 2. svetovni vojni niso izkazali z lojalnostjo do škofa Vovka in Cerkve, pač pa s sodelovanjem s komunističnim režimom, predvsem z UDBO.

Nadrah je znal objektivno in kritično presojati tudi škofovanje dr. Antona Bonaventure Jegliča. Čisto na koncu Spominov mu je posvetil posebno poglavje, pa tudi sicer se v njih na več mestih odraža njegovo kritično stališče v odnosu do vplivnega in pomembnega knezoškofa.

Zanimivo je, da se Nadrah tako v Spominih kot v Semeniški kroniki 1941–1944 ne zaustavlja kaj dosti ob škofovanju ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana. Morda je bil do njega obzirnejši zato, ker je bil njegova desna roka – generalni vikar in kot tak povezan tudi z nekaterimi njegovimi odločitvami. Iz drobnih navedkov se da razbrati, da se v nekaterih vprašanjih z njim ni strinjal, vendar pa tega ni obešal na veliki zvon. Škofu Rožmanu je zameril protežiranje mladčevstva v semenišču, ki je v 30-ih letih prejšnjega stoletja naredilo razkol med bogoslovci, ki ga je sam le s težavo obvladoval. Januarja 1943 so nekateri bogoslovci zahtevali spremembo semeniškega dnevnega reda, kar je Nadraha nagnilo k misli, da kmalu odstopi z mesta ravnatelja. O tem je zapisal: »Toda sprememba sedanjega reda, ki je postal semeniška tradicija, v kak nov red bi bila mutatio in peius.⁴⁴ Mene je pa ta boj, zlasti postopanje škofovo, zadelo zelo bridko v srce in sem sklenil čim prej zapustiti semenišče. Rad bi, da bi mi poteklo celih 25 let, potem pa z Bogom.« Nadraha je verjetno motilo dejstvo, da so imeli nekateri kanoniki in brata Ušeničnik na škofa Rožmana odločilnejši vpliv, kot sam, ki je bil njegov generalni vikar.

Čutiti je, da je Nadrah pripadal konservativnejši duhovščini »starega kova«, zato je imel nostalgijo po dr. Antonu Mahničju in ljubljanskemu knezoškofu, kasneje kardinalu dr. Jakobu Missiji.

Izjemno zanimivi so zapisi o ljubljanskem stolnem kapitlju in posameznih kanonikih, o katerih je sestavil svojevrstne biograme. Osvetljujejo marsikaj, kar je že šlo v pozabo. Nekateri izmed kanonikov so podobno kot Nadrah igrali izredno pomembno vlogo v družbenem, političnem in seveda cerkvenem življenju. Med njimi izstopata zlasti prelat Andrej Kalan in dr. Evgen Lampe. Nadrah je kot dekan in prošt skoraj 30 let odločilno vplival na delovanje stolnega kapitlja.

Zapisal je tudi vrsto vtisov iz časa svojega šolanja v Ljubljani, ki čudovito predstavijo stanje tedanjega šolstva, zlasti pa odnose med profesorji in dijaki. Gimnazijski profesorji so se mu vtisnili v spomin do te mere, da je vsakega opisal. Podal je tudi svoje videnje ljubljanskega Alojzijevejšča (malega semenišča) in klime, ki je vladala pod »vodijem« msgr. Tomom Zupanom.

Podobno velja tudi za njegovo študijsko obdobje. S svojimi teološkimi profesorji po večini ni bil zadovoljen in je bil do njih izjemno kritičen. Vsakemu je namenil nekaj zanimivih vrstic. V grobem predstavi tudi predmetnik takratnega Škofijskega teološkega učilišča v Ljubljani.

Življenje v semenišču tudi ni bilo na višini, zato si je četrto stoletje kasneje v ravnateljski službi tako močno prizadeval za njegovo kakovost. Posebno dragocen je njegov pogled na šolstvo, ki je bilo v rokah škofjeloških uršulink, kakor tudi na šolstvo nasploh, saj je vrsto let deloval v njegovih nadzornih organih.

Nadrahovi Spomini odstirajo ozadja podaljšanja teološkega študija s 4 na 5 oziroma 6 let in gradnjo novega Baragovega semenišča. Tudi sicer so izjemen vir za zgodovino teološkega visokega šolstva v Ljubljani.

V Spominih Nadrah opisuje pomembnejše dogodke iz verskega življenja: npr. Shod za študije vzhodnih Cerkva (1925), Evharistični kongres (1935), kongres Kristusa Kralja (1939) ... Nadrah je zapisal tudi kakšno zanimivost; npr. o preživljanju in skromnih dohodkih semeniškega vratarja ... Spomini bodo dobrodošli tudi za krajevno zgodovino Stične, Ljubljane, Škofje Loke, Metlike in Tržiča.

Vrednost Nadrahovih Spominov in Semeniške kronike je velika. Vsekakor bo njuna objava

⁴⁴ Sprememba na slabše.

raziskovalcem omogočila objektivno interpretacijo opisanih osebnosti, dogodkov in gibanj, ki so zaznamovali obravnavani čas. Brez upoštevanja obeh Nadrahovih del v prihodnje ne bo mogel noben zgodovinar, ki se bo ukvarjal s tematikami iz obdobja 1880–1945.

Vsebinska razdelitev Spominov

- **Spomini** [1]
- **Generalni vikariat** [2]
- **Semenišče** [3]
 - Nadrahovi sodelavci [3, 7]
 - Bogoslovci [4]
 - Začetki mladinskega gibanja – »križarji« [4]
 - Alojzijeviški vrt in nova Teološka fakulteta [5]
 - Sprehodi [6]
 - Finžgarjevi somišljeniki iz vrst semeniškega vodstva [7]
 - dr. Janko Arnejc [7]
 - dr. Alojzij Zupan [10]
 - dr. Janez Fabijan [10]
- **Pisatelj in župnik Franc Finžgar** [12]
 - Odnos Finžgar-Nadrah do leta 1919 [12]
 - Finžgarjevo pojmovanje celibata [14]
 - Spor [15]
 - Finžgarjeva kandidatura za kanonikat [15]
 - Finžgarjeva tožba zoper Nadraha in pomiritev [16]
 - Dva katoliška tabora pred 2. svetovno vojno [17]
- **Semeniška kronika** (1919–1941) [19]
 - Teološka fakulteta [19]
 - Semeniški dnevni red [19]
 - Šmarnice, duhovne obnove [20]
 - Izleti bogoslovcev [21]
 - Služenje vojaškega roka – t. i. kadrski rok [25]
 - Hišni prazniki in praznovanja [27]
 - Mladinsko gibanje – mladinci (t. i. križarji) [30]
 - Križ na gori in Križ [31]
 - Škof Jeglič in mladinsko gibanje [32]
 - Mladinsko gibanje v semenišču [32]
 - Toleriranje mladinskega gibanja v semenišču [36]
 - Koča in kapela v Martuljku ter t. i. Martuljkarji [37]
 - Mladci Kristusa Kralja – nasledniki razpuščenega Orla [39]
 - Mi mladi borci [40]
 - Apostolska vizitacija semenišča leta 1936 [41]
 - Spor med mladinci in mladci [41]
 - Vloga prof. Ernesta Tomca v sporu med mladinci in mladci [42]
 - Zveza bogoslovcev – Unio Apostolica [44]
 - Mladinci in mladci – laiški akademiki (študenti) [44]
 - **Semeniška Karitas** [45]
 - Zatreška planina [45]
 - Ferdinand Babnik [45, 47]
 - **Visitatio apostolica** – Apostolska vizitacija semenišča leta 1936 [48]
 - Spor med mladinci in mladci [41]
 - Pritožbe na račun hrane [48]
 - **Zdravje** [50]
 - Bolezni [51]
 - **Disciplina** [52]
 - Kajenje [53]
 - **Nekaj velikih dni** [57]
 - **Materialia** – gospodarske zadeve [58]
 - Vzdrževanje in obnovitvena dela [58]
 - Podaljšanje teološkega študija na 5 in 6 let [62]
 - Nadzidava semenišča leta 1937 [63]
 - Vratar, hlapci, dekle in sestre [65]
 - **Pisatelji** [68]
 - **Sprejemi in odslovitve** [69]
 - **Novo Baragovo semenišče** [74]
 - **Novissima seminarii** – najnovejše iz semenišča ob začetku 2. svetovne vojne [79]
- **Stolni kanonik** (delovanje ljubljanskega stolnega kapitlja, kapitularji, plače kapitularjev, članstvo in vodstvene službah kapitularjev v različnih organizacijah in društvih, politično udejstvovanje kapitularjev, ljubljanska stolnica – podatki o opremi in prenovah ...) [83]
 - Dignitariji in kanoniki cesarskih ter zasebnih kanonikatov ljubljanskega stolnega kapitlja [85]
 - Janez Sajovic, stolni prošt [85]
 - Matija Kolar, stolni dekan [86]
 - Janez Flis, kanonik starosta [87]
 - Janez Sušnik, kanonik podstarosta [87]
 - Andrej Kalan [89]
 - Jožef Erker [90]
 - dr. Ferdinand Čekal [91]

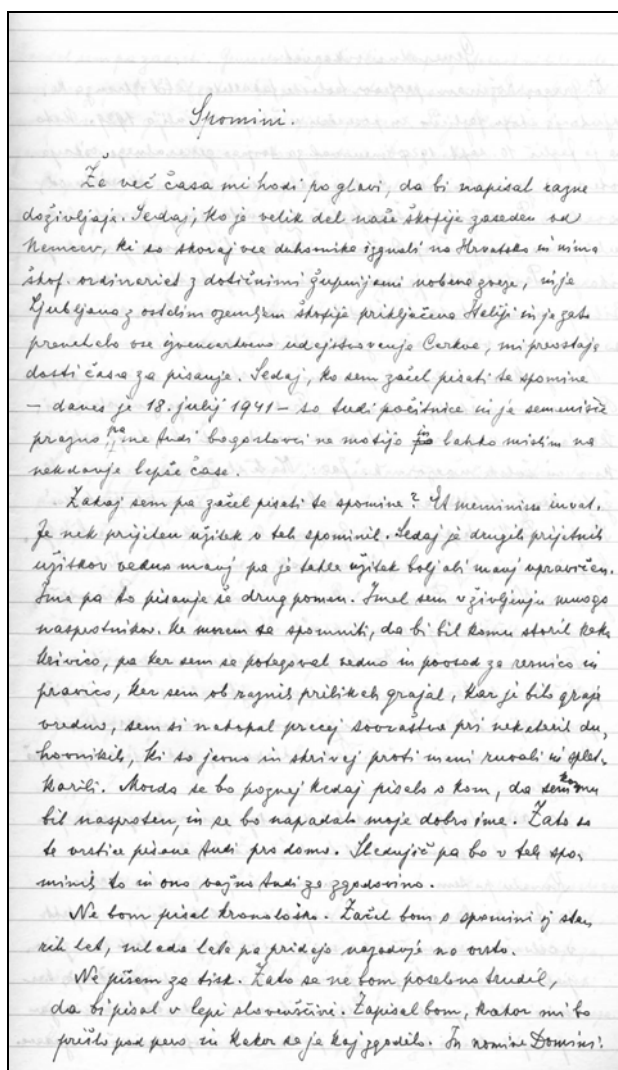
- dr. Janez Koren [92]
- Josip Šiška [92]
- dr. Josip Gruden [94]
- dr. Evgen Lampe [95]
 - Spor v SLS med starini in mladini [95]
- dr. Franc Kimovec [99]
- dr. Mihael Opeka [102]
- Alojzij Stroj [104]
- dr. Tomaž Klinar [106]
- Ignacij Nadrah, stolni dekan [107]
- dr. Alojzij Merhar [108]
- Jožef Volc [110]
- Ignacij Nadrah, stolni prošt [111]
 - Leta diktature kralja Aleksandra I. [112]
- dr. Franc Kimovec, stolni dekan [113]
- dr. Gregor Žerjav [113, 115, 116]
- dr. Alojzij Zupan [113, 115, 116]
- Josip Šimenc [114, 115, 116, 118]
- Anton Vovk [119]
- Nadrahove službe [120]
 - **Moja prva služba pri upravi škofije** [120]
 - **Arhidiakoniat** [122]
 - **Nadzornik verouka v ljubljanskih osnovnih in meščanskih šolah** [125]
 - **V mestnem šolskem svetu** [129]
 - **V višjem šolskem svetu** [130]
 - **Kor** [134]
 - **Stolni dekan** [139]
 - Gospodarska uprava stolnice [140]
 - Cerkovniki [140]
 - Plače za organiste in cerkovnike [142]
 - Novi zvonovi v stolnici leta 1932 [143]
 - Popravila stolnice [145]
 - Nabava paramentov [148]
 - Krašenje stolnice [149]
 - Kor – kapiteljske korne molitve [151]
 - **Uršulinski spiritual v Škofji Loki od 24. junija 1903 do 31. avgusta 1914** [153]
 - Nakup škofjeloškega gradu [153]
 - Nunski katehet in škofjeloški župnik Feliks Zavodnik [154]
 - Razmere v uršulinskem samostanu ob Nadrahovem prihodu [155]
 - »Problematične« uršulinke [158]
 - Priključitev uršulinskih samostanov k Rimski uniji [160]
 - Uršulinske šole [163]
 - Oporečni odnosi med nekaterimi vzgojiteljicami in gojenkami [164]
 - Obšolske dejavnosti za gojenke [166]
- Notranja osnovna in meščanska šola ter učiteljske [167]
- Uršulinski kateheti [168]
 - Anton Čadež [168]
 - Peter Janc [168]
 - Pavle Zajc [169]
 - Viktor Kragl [172]
- Škofjeloški župnik Avguštin Šinkovec in kapucini [173]
- Spor glede ukinitve uršulinske zunanje šole in občinske volitve v Puštalu [176]
- Župnik Avguštin Šinkovec [176]
- Nadrahova »naslednika« Karel Čerin in Josip Šimenc [178]
- Življenjska pot Ignacija Nadraha [180]
 - **Iz otroških let** [180]
 - Družina [180]
 - Šolanje [182]
 - Ljudska šola v Stični [182]
 - Mestna deška šola na Grabnu v Ljubljani [184]
 - Gimnazija v Ljubljani [186]
 - Profesorji [186]
 - Valentin Kermavner [186, 190]
 - Ludvik Lederhas [187]
 - Karel Šega [188]
 - dr. Janez Trtnik (Tertnik) [189, 190]
 - Janez Fon [189, 190]
 - Jožef Šuman [189, 191, 192]
 - Anton Skubic [189, 190]
 - Luka Pintar [190]
 - Janez Šubic [190, 192]
 - Franc Novak [190]
 - Avguštin Wester [191, 195, 196, 197]
 - Julij Wallner [191, 195]
 - Franc Šuklje [191, 197]
 - Karl Šega [191]
 - Janez Vavrič (Vávru) [191]
 - Anton Heinrich [191, 192, 198]
 - Oskar Gratzy [191, 192, 193]
 - Florian Hintner [191, 194]
 - Aleksander Pucsko [191, 194, 198]
 - Evgen Lah [194]
 - Anton Kaspret [194]
 - Vincenc Borštner [195, 196, 197]
 - dr. Ivan Svetina [196, 199]
 - Alfonz Pavlin [197]
 - Franc Globočnik [197]
 - Emanuel vitez pl. Stauber [197]
 - Carl Ahn [198]

- *Jožef Borghi* [198]
- *Jožef Marn* [198, 199]
- *Valentin Konschegg* [201]
- *Emmerich Nedved (Nedwed)* [201]
- *Dogodki* [200]
 - *Obisk cesarja Franca Jožefa I. leta 1883* [200]
 - *Izgredi proti Nemcem* [201]
 - *Procesija Sv. Rešnjega Telesa* [201]
 - *Matura* [201]
- **V Alojzijevišču** [203]
 - *Predstojniki* [203]
 - *msgr. Tomo Zupan, vodja* [203, 214]
 - *dr. Ivan Svetina, prefekt* [203, 206]
 - *Franc Perne, prefekt* [203, 206]
 - *Disciplina* [206]
 - *Dnevni red* [207]
 - *Doživljaji* [209]
 - *Matura* [211]
 - *Bogoslovec* [211]
 - *Služenje vojaščine* [212]
 - *Prefekt* [213]
- *Teološki študij* [215]
 - *Teološki profesorji* [216]
 - *dr. Janez Semen* [216]
 - *dr. Jožef Lesar* [217]
 - *dr. Francišek Lampe* [217]
 - *dr. Janez Janežič* [218]
 - *Jožef Smrekar* [218]
 - *Anton Zupančič* [219]
 - *Janez Flis* [221]
 - *p. Hugolin Sattner* [221]
 - *dr. Boštjan (Sebastian) Elbert* [221]
- *Semenišče* [222]
 - *Duhovno življenje v semenišču* [222]
 - *Jožef Erker, spiritual* [222]
 - *Disciplina* [223]
 - *Hrana* [223]
 - *Kajenje in ostale navade* [224]
 - *Semeniško vodstvo* [225]
 - *dr. Janez Kulavic, ravnatelj* [225]
 - *Žiga Bohinec, podravnatelj in ekonom* [228]
 - *Preživljanje počitnic* [229]
 - *Pri tovarnarju Gassnerju v Trziču* [232]
 - *Semeniški duhovnik* [234]
- **Kaplan v Metliki** [236]
 - *Politične razmere* [238]
 - *Hranilnica in posojilnica* [240]
 - *Politično udejstvovanje duhovnikov na Kranjskem* [241]
 - *dr. Janez Ev. Krek* [243]
 - *dr. Ivan Šušteršič* [245]
 - *Politični shodi in volitve* [245]
 - *Hrvaški in uniatski duhovniki* [247]
 - *Slovo od Metlike* [248]
- **Tržič** [249]
 - *Politične razmere* [249]
 - *Župnik Francišek Špendal* [250]
 - *Nadrahovo kaplanovanje in ustanavljanje društev* [250]
 - *Tržiške posebnosti* [257]
- *Kaplan pri Sv. Jakobu v Ljubljani* [260]
 - *Župnik Janez Rozman* [260]
 - *Nadrahovo kaplanovanje in ljubljanske politične razmere* [264]
 - *Trnovski župnik Ivan Vrhovnik* [266]
- **Škof Jeglič** [268]
 - *Semeniški podravnatelj in ekonom* [268]
 - *Jegličeva sarajevska leta* [269]
 - *Jegličeva vrnitev v Ljubljano in začetek škofovanja* [269]
 - *Obisk knezoškofa Jegliča v Trziču leta 1898* [270]
 - *Jegličeva »pohujševanja« (Cankarjeva Erotika, Prešernov spomenik, duhovniška obleka ...) [272]*
 - *Jegličevo poučevanje o spolnosti* [273]
 - *»Vodiška Johanca«* [275]
 - *Stolni prošt dr. Kulavic in knezoškof Jeglič* [276]
 - *Jegličeve značajske lastnosti* [276]
 - *Jegličevo spovedovanje* [277]
 - *Jegličevo zdravje* [278]
 - *Jegličeve kanonične vizitacije in birmovanja* [279]
 - *Škofijski konzistorij in konzistorialni svetniki* [281, 291]
 - *Cerkvene organizacije in društva, zlasti Orel* [282]
 - *Jeglič in politika* [284]
 - *Jeglič in SLS* [285]
 - *Spor med dr. Šušteršičem in dr. Krekom – med starini in mladini* [286]
 - *Nadrahova ocena Jegličevega poseganja v spor* [287]
 - *Jegličevo ravnanje ob razpadu Avstro-Ogrske in nastanku (Države) Kraljevine SHS* [289]
 - *Jeglič in mladinsko gibanje* [291]
 - *Spor z Orlom* [293]
 - *Jegličevo slovo od vodenja škofije* [294]
 - *Jeglič in krščanski socialisti* [295]

- **Škof Jeglič in stolni kapitelj** [290]
 - Škofijski konzistorij [281, 291]
- **Stolni kapitelj leta 1943** [297]

Vsebinska razdelitev Semeniške kronike 1941–1944

- **Semenišče. Šolsko leto 1941/42** [1]
 - Vrnitev bogoslovcev s počitnic [1]
 - Preskrba z živili in prehrana [1]
 - Godovanja [2]
 - »Prijateljstvo« med bogoslovca N. in F. [3]
 - Priprave na božične praznike [4]
 - Personalne menjave spiritualov [4]
 - dr. Janez Kraljič [4]
 - dr. Karel Truhlar [4]
 - Duhovne vaje [4]
 - Godovanje ravnatelja [5]
 - Posvetitev bogoslovcev in vodstva Srcu Jezusovemu [6]
 - Italijanske »blokade« stare Ljubljane [6, 7]
 - Velikonočne počitnice [6]
 - Nasilje Italijanov in partizanov [7]
 - Slovesnost novomašniškega posvečenja [8]
 - Preživljanje počitnic [8]
 - Napad partizanov na bogoslovca Jožeta Perčiča [9]
 - Partizanski umori leta 1942
 - Prof. dr. Lambert Ehrlich in Viktor Rojc [9]
- **Škofijsko duhovsko semenišče v Ljubljani. Kronika šolskega leta 1942/43** [11]
 - Vrnitev bogoslovcev s počitnic [11]
 - Ravnateljova sobotna ura [11]
 - Pomanjkanje živil [11]
 - Problem (ne)znanja latinščine [12]
 - Godovanje ekonomista in spirituala [12]
 - Aretacije ljubljanskih komunistov [13]
 - Tragedija Mavsarjeve družine iz Šentrupert na Dolenjskem [13]
 - Ubij bogoslovca Janeza Hočvarja [13]
 - Duhovne vaje [13]
 - Prepis glede hišnega reda [13]
 - Obnovitev posvetitve Presv. Srcu Jezusovemu [15]
 - Pustovanje [15]
 - Aretacija bogoslovcev Leopolda Končana in Franca Levstka [15]
 - Obhajanje velike noči [16]
 - Prihod brezjanske milostne podobe Marije Pomagaj v Ljubljano [16]
- Semeniški praznik zavetnice Marije Srednice vseh milosti [17]
- Zaključek akademskega leta [17]
- Počitnice [18]
- Novomašne slovesnosti [18]
- Kapitulacija Italije [18]
- Tragedija vaških straž in bogoslovcev na Turjaku [19]
- Zaprti bogoslovci in duhovniki v Kočevju [19]
- Usoda ostalih bogoslovcev, ki so bili na počitnicah [20]
- Preostale vaške straže iz okolice Novega mesta in nekateri bogoslovci [20]
- Semeniške ure [21]
- **Škofijsko duhovsko semenišče v Ljubljani. Kronika šolskega leta 1943/44** [22]
 - Vrnitev bogoslovcev s počitnic [22]
 - Godovanje ekonomista in spirituala [22]
 - Prekinitev predavanj na univerzi in poučevanje bogoslovcev v semenišču [22]
 - Pomanjkanje kurjave in živil [23]
 - Pritožba bogoslovcev zoper ekonomista Karla Grossa [23]
 - Miklavževanje [25]
 - Komemoracija za ubitimi bogoslovci [25]
 - Normalizacija oskrbe z živili [25]
 - Nemška zasedba prostorov Teološke fakultete in »evakuacija« drv [26]
 - Duhovne vaje [26]
 - Ljubzenska afera [26]
 - Obnovitev posvetitve Presv. Srcu Jezusovemu [26]
 - »Godovanje« šestoletnikov [27]
 - Razni dogodki [27]
 - Velika noč in velikonočne počitnice [28]
 - Zračni alarmi [28]
 - Vprašanje prigraditve bogoslovcev k domobrancem [29]
 - Govorne vaje za bogoslovce [29]
 - Obhajanje šmarnične pobožnosti in semeniške zavetnice [29]
 - Mobilizacija bogoslovcev [30]
 - Predčasna mašniška posvečenja [31]
 - Češnja na alojzijeviškem vrtu [32]
 - Zborovanje semeniške Unije (KA) [32]
 - Goriški bogoslovci na obisku v Ljubljani [32]
 - Ponovni nemški vojaški nabor [33]
 - Bombardiranje borovniškega mostu in smrt bogoslovca Leopolda Potočnika [33]
 - Nadraho odhod iz semenišča [33]

Prva stran Nadrahovih Spominov.
Bogoslovno semenišče.

Tehnične opombe

Z namenom, da bi bila objava tudi oblikovno podobna izvorniku, je ohranjena avtorjeva razporeditev besedila in postavitve naslovov, ki so zapisani z odebeljenimi črkami. Zaradi lažje vsebinske orientacije je urednik dodal vrsto naslovov in podnaslovov, ki pa so zapisani le v kazalu vsebinske razdelitve, ki je opremljeno z izvorno paginacijo. Najpomembnejši dodani naslovi v oglatih oklepajih so vstavljeni v besedilo.

Besedilo prekinja izvorna paginacija v oglatih oklepajih, iz katere je razviden obseg zapisov na posameznih listih. Besedilo na str. 290 in 291 je avtor zapisal naknadno na do tedaj pomotoma nepopisana lista, zato ne sodi v kontekst sosednjega besedila. Objavljeno je na koncu za str. 296.

Nadrahov rokopis je le na nekaterih mestih težje berljiv. V objavi je ohranjen avtorjev jezik in slog. Besedilo otežujejo tuje in strokovni izrazi, od katerih nekateri niso več v rabi. Visoko število pojasnjevalnih opomb potrjuje, da gre za zahtevno besedilo, saj v njem kar mrgoli izrazov in besednih zvez, ki so današnjemu bralcu nerazumljivi, še posebej tistemu, ki ne pozna cerkvenega izrazoslovja oziroma življenja ter delovanja Cerkve. S tem namenom so vse okrajšave, ki so nerazumljive, težje razumljive ali dvoumne, pa tudi nekatere manj znane kratice, razrešene v oglatih oklepajih oziroma razložene v opombah. Kadar se krajšave ponavljajo in je njihov pomen razviden iz sobesedila oziroma je predhodno razložen, so puščene v izvorni obliki. Pogosteje pojavljajoče se kratice in krajšave so razložene v seznamu kratic. Urednikove opombe in razvezave krajšav so običajno v oglatih oklepajih, pripombe avtorja pa v zaobljenih oklepajih. Včasih je avtor izpustil besedo, ki je redakcijsko dodana v ogletem oklepaju. Pri latinskih, grških in nemških besedilih je dodan njihov prevod.

Nadrahovo izražanje na nekaterih mestih danes zveni starinsko oziroma fonetično. Namena so puščene vse besede, ki to še prav posebno razodevajo (npr. poznej = pozneje; prešiče = prašiče; jajec = jajc; izprva = najprej; koj = takoj; ukusno = okusno; kedar = kadar; užgati = vžgati; izpregovoril = spregovoril; vsled = zaradi ...). Prav tako so v izvornem stanju objavljeni zapisi nekaterih krajev in njihovih prebivalcev (z malo začetnico), ki jih današnji pravopis določa drugače (npr. Polhov gradec = Polhov Gradec; ribničanje = Ribničani ...).

Velik zalogaj za urednika je predstavljala izdelava osebnega, krajevnega in stvarnega kazala. Avtor je pri osebah velikokrat zapisal le njihove priimke, nekatere pa je označil kar v okrajšani obliki oziroma s kratico ali inicialko. Osebe, pri katerih ni bilo mogoče z gotovostjo ugotoviti njihovega pravega imena, so navedene le s priimkom. Ponekod so jim dodani tudi plemiški in akademski naslovi, včasih tudi poklic oziroma politična funkcija, ki so jo opravljali. Nadrahovemu zapisu je v kazalu v oklepaju dodan današnji uradni zapis njihovega priimka oziroma ime kraja. V kazalu so tudi imena številnih organizacij, gibanj, časopisov in revij.

SPOMINI

[1]

Že več časa mi hodi po glavi, da bi napisal razne doživljaje. Sedaj, ko je velik del naše škofije zaseden od Nemcev, ki so skoraj vse duhovnike izgnali na Hrvaško in nima škof[ijski] ordinariat z dotičnimi župnijami nobene zveze in je Ljubljana z ostalim ozemljem škofije priključena Italiji in je zato prenehalo vse izven-cerkveno udejstvovanje Cerkve, mi preostaja dosti časa za pisanje. Sedaj, ko sem začel pisati te spomine – danes je 18. julij 1941 – so tudi počitnice in je semenišče prazno, pa me tudi bogoslovci ne motijo in lahko mislim na nekdanje lepše čase.

Zakaj sem pa začel pisati te spomine? Et meminisse iuvat.⁴⁵ Je nek prijeten užitek v teh spomilih. Sedaj je drugih prijetnih užitkov vedno manj pa je takle užitek bolj ali manj upravičen. Ima pa to pisanje še drug pomen. Imel sem v življenju mnogo nasprotnikov. Ne morem se spomniti, da bi bil komu storil kako krivico, pa ker sem se potegoval vedno in povsod za resnico in pravico, ker sem ob raznih prilikah grajal, kar je bilo graje vredno, sem si nakopal precej sovraštva pri nekaterih duhovnikih, ki so javno in skrivaj proti meni ruvali in spletkarili. Morda se bo poznej kedaj pisalo o kom, da sem komu bil nasproten, in se bo napadalo moje dobro ime. Zato so te vrstice pisane tudi pro domo.⁴⁶ Slednjič pa bo v teh spomilih to in ono važno tudi za zgodovino.

Ne bom pisal kronološko. Začel bom s spomini iz starih let, mlada leta pa pridejo nazadnje na vrsto.

Ne pišem za tisk. Zato se ne bom posebno trudil, da bi pisal v lepi slovenščini. Zapisal bom, kakor mi bo prišlo pod pero in kakor se je kaj zgodilo. In nomine Domini.⁴⁷

[2]

Generalni vikariat

Dr. Gregor Rožman, profesor Teološke fakultete, je bil izbran za koadjutorja⁴⁸ škofu Jegliču in posvečen v škofa 14. julija 1929. Nato ga je Jeglič 10. sept[embra] 1929 imenoval za svojega generalnega vikarja. Dotedanji generalni vikar

Andrej Kalan se je gener[alnemu] vikariatu odpovedal. Po resignaciji⁴⁹ škofa Jegliča 1. avgusta 1930 je prevzel vladno ljubljanske škofije škof Rožman. Treba je bilo novega generalnega vikarja. Prelat⁵⁰ Kalan je zopetno imenovanje za to službo odklonil. Bila je nevarnost, da bi škof imenoval mene. Moji »prijatelji« so hoteli na vsak način zabraniti to imenovanje.

Bilo je konec julija ali prve dni avgusta, ko se snidem s škofom Rožmanom v škofijski pisarni. »Treba bo novega generalnega vikarja,« me nagovori. »Vi tako ne morete biti, ko ste že arhidiakon⁵¹ in šolski nadzornik.« Jaz: »Obe te službi nameravam odložiti, ker že toliko let nosim to breme in mi je postalo pretežko.« Škof: »Pa Vi ste prestrogi. Za generalnega vikarja mora biti ljubezniv, prijeten gospod. Nasvetovali so mi kanonika⁵² Volca.« Jaz: »Naredite, Prevzvišeni,⁵³ kakor se Vam prav zdi. Pred odločitvijo vprašajte še za mnenje prošta⁵⁴ Kalana.«

Tako sva se razšla. Da bi prelat Kalan zame govoril, nisem pričakoval, ker so se ravno pri njem zbirali »moji najboljši prijatelji«. Zdi se pa, da je ravno on odločno odsvetoval Volca in mene priporočil. Tako sklepam iz neke njegove poznejše opazke.

30. avgusta 1930 sem dobil dekret za generalnega vikarja in sem 1. septembra 1930 to službo nastopil.

Kmalu po tem imenovanju me sreča poleg stolne cerkve dr. Janko Arnejc, škofov rojak, eno leto tudi njegov prefekt v celovškem semenišču, pa mi pravi: »Zdaj nas boste pa vi zmerjali in kregali. Škof vas je imenoval za generalnega vikarja, ker ni imel druge izbire.« Odgovoril sem mu, da ne bom nikogar zmerjal, ker so personalia⁵⁵ po kanonih⁵⁶ škofu pridržane zadeve.

⁴⁵ Tudi spominjanje pomaga.

⁴⁶ Sebi v prid.

⁴⁷ V Gospodovem imenu.

⁴⁸ Koadjutor je škof pomočnik s pravico nasledstva.

⁴⁹ Odstop, odpoved službi.

⁵⁰ Prelat je cerkveni dostojanstvenik z vodstveno funkcijo oziroma naziv, ki ga prejme zaslužni duhovnik – papežev hišni prelat.

⁵¹ Arhidiakon je škofov pooblaščenec za del škofije – arhidiakon, v katerem je združenih več dekanij.

⁵² Kanonik je član (kapitular) stolnega ali zbornega (kolegiatnega) kapitlja.

⁵³ Prevzvišeni je naziv za škofa.

⁵⁴ Prošt je predstojnik stolnega ali zbornega (kolegiatnega) kapitlja.

⁵⁵ Osebnostne zadeve.

⁵⁶ Kanoni so členi *Zakonika kanonskega prava*.

[3]

Zvedel sem pa zadosti. Generalvikar zato, ker v kapitlju⁵⁷ takrat ni bilo nobenega drugega, ki bi bil za to službo primeren; torej persona ingrata.⁵⁸ Ta misel mi je vsa leta grenila delo v škofijski pisarni. Pa je bilo tudi to dobro zame: *remedium validum contra superbiam. Deo gratias.*⁵⁹

Ob priliki, ko mi je škof razlagal svoje pomisleke zoper imenovanje za generalnega vikarja, mi je tudi povedal, da so »nekateri« kateheti vložili prošnjo, naj mi vzame nadzorstvo nad veroukom in jim postavi nadzornika iz njihovih vrst. O teh svojih »prijateljih« med kateheti na drugem mestu. Mene kot nadzornika so bili rešeni, ker sem kot gen[eralni] vikar to službo odložil, niso pa dobili nadzorništva iz svojih vrst.

Semenišče

[Nadrahovi sodelavci]

L. 1919 je škof Jeglič vpeljal v semenišče šolske sestre. To pa ni bilo po godu tedanjemu semen[iškemu] ravnatelju dr. Jožefu Lesarju pa se je odpovedal ravnateljstvu. Za novega semeniškega ravnatelja je škof mene izbral. Sprememba se je izvršila 1. septembra 1919. Prelat dr. Lesar se je iz semenišča preselil v moje kanoniško stanovanje Pred škofijo št. 6, kamor je vzel s seboj seveda svojo semeniško kuharico, mogočno osebnost. Ob enem z njim je zapustil

semenišče spiritual⁶⁰ Alojzij Stroj, ki je takrat postal stolni kanonik. Ostala sta pa v semenišču ekonom dr. Ivan Fabijan in prefekt dr. filozofije Alojzij Zupan. Poznej sta svoji službi zamenjala in je bil dr. Zupan ekonom, in dr. Fabijan prefekt.⁶¹ Treba je bilo dobiti še novega spirituala. Za to važno službo ni lahko dobiti primerne duhovnika: biti mora vzoren duhovnik, učen bogoslovec, imeti mora še celo vrsto drugih lastnosti in zlasti sposobnost, druge voditi. Škof je izbral Janeza Filipiča, prefekta v škof[ovem] zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu. Imel je mnogo lepih lastnosti, toda silno občutljivo srce, pa se je čutil v semenišču nesrečnega. Kdor ni gospod svojega srca, ni sposoben za vodstvo drugih.

[4]

Gospoda, ki sem ju dobil v semenišču, sta simpatizirala s skupino mojih nasprotnikov. Dr. Zupan, ki je na Gregoriani v Rimu dosegel doktorat iz filozofije in poznej na ljubljanski teol[oški] fakulteti tudi iz teologije, je bil nečak pisatelja Fr[anca] Finžgarja. Dr. Fabijan je bil tudi bolj napreden gospod. Njuno razpoloženje do mene se razpona lahko iz tega-le. Ko se je začelo govoriti, da bom jaz naslednik prelata dr. Lesarja, je šel dr. Fabijan k škofu Jegliču in ga je za božjo voljo prosil, naj odstopi od svoje namer, češ, Nadrah bo s svojo strogostjo vse bogoslovce spravil iz semenišča. To mi je škof Jeglič sam povedal.

[Bogoslovci]

Ko sem prišel v semenišče, so bile še počitnice. Ker je l. 1918 Italija zasedla tri dekanije ljubljanske škofije,⁶² so bogoslovci iz onih krajev ostali med počitnicami v semenišču. Discipline niso kar nič marali. Zlasti so hodili k raznim večernim predstavam. Temu sem se seveda odločno ustavil. Ni bilo brez uspeha: ubogali so, čeprav godrnjaje.

Prvi dve leti je šlo še dokaj dobro. Treba je bilo velike previdnosti pa trdne odločnosti. V semenišču so bili bogoslovci, ki so precej časa v svetovni vojni preživeli na fronti. Več izmed njih je doseglo oficirsko čast. Povojni čas sam ni bil prijazen disciplini. Fabijan in Zupan sta bila polna takih povojnih nazorov, ki niso bili koristni

⁵⁷ Ljubljanski stolni kapitelj je hkrati s škofijo ustanovil cesar Friderik III. 6. decembra 1461, ustanovitev pa je potrdil papež Pij II. z bulo *Romanus Pontifex* 6. septembra 1462. Ustanovna listina je poleg 10-ih kanonikov predvidevala tudi prošta in dekana ter 4 vikarje. Patronat in pravico prezentacije škofa, prošta, dekana, desetih kanonikov (razen kanonika »ad baculum«) in štirih vikarjev je pridržal cesar sebi in svojim dedičem oziroma naslednikom. Živeči radovljiški župnik je postal prošt, njegovi nasledniki pa so bili potem radovljiški župniki in imetniki župnije do leta 1891. Kapitlju so pripadli dohodki ljubljanskih župnij sv. Nikolaja in sv. Petra, zraven pa še 50 funtov denaričev letno, ki jih je cesar dobival kot odvetnik gornjegrajske opatije. Kapitlju so se inkorporirale župnije: Šentvid nad Ljubljano (dekanova), Naklo, Svibno, Vodice, Šentjernej, sv. Nikolaj pri Beljaku in kapela sv. Petra na Pšati pri Sv. Jakobu ob Savi (za kanonika »ad baculum«). Papež je župnike inkorporiranih župnij imenoval za člane stolnega kapitlja. Kanoniki naj bi glasom ustanovne listine imeli skupno mizo (*mensa communis*), od katere bi dobili enak delež, proštu pa je pripadel še užitek dohodkov radovljiške župnije. Več o ustanovitvi škofije in stolnega kapitlja gl. L. Žnidaršič Golec, *Duhovniki kranjskega dela ljubljanske škofije do tridentinskega koncila*, v: *AES* 22 (2000), str. 37–42.

⁵⁸ Nezaželena oseba.

⁵⁹ Močno zdravilo proti napuhu. Bogu hvala.

⁶⁰ Spiritual je duhovnik, ki je odgovoren za duhovno vzgojo bogoslovcev v semenišču ali samostanu.

⁶¹ Prefekt je duhovnik, ki je odgovoren za študijske zadeve bogoslovcev.

⁶² V resnici so bile zasedene štiri dekanije: Idrija, Vipava, Postojna in Trnovo (Ilirska Bistrica).

disciplini. Kakšno mišljenje je takrat vladalo, nekoliko pokaže, kar mi je prelat Kalan tiste dni enkrat rekel: »Današnji mladini se sploh ne sme govoriti o pokorščini.« Ne govoriti o pokorščini, ko je bilo to nujno potrebno! Tiste dni se je starost zaničevala, mladina pa je hotela biti vse. Prirejala je shode, na katerih so jo poveličevali nekateri duhovniki in laiki in ji delali poklona. Če bi ji bil kdo priporočal ponižnost, pokorščino, spoštovanje učiteljev in vzgojiteljev, bi ga bili razkričali kot zaostalega starina.⁶³ Iz tega mladinskega gibanja so na katoliški strani prišli tako imenovali Križarji s svojim

[5]

listom, ki so mu dali ime »Križ na gori«.

To mladinsko gibanje, ki črpa svoje ideje iz enakega gibanja v Nemčiji, je pozneje našlo močan odmev tudi v semenišču; prva leta je šlo vse to gibanje mimo bogoslovcev, ne da bi jih potegnili za seboj. Kakor sem že omenil, so bili bogoslovci takrat preskušeni vojni veterani, navedeni vojaške discipline in pokorščine.

Pokazala se je kmalu potreba novih pravil. Stara semeniška pravila, sestavljena v latinskem jeziku, so bila presplošna. Stari rimski juristi so rekli: »Leges breves sunt.«⁶⁴ V semeniških pravilih naj bodo za vsako važnejšo posameznost kratke določbe, te pa jasne in vsemumljive. Nova pravila je zahtevala tudi okoliščina, da je s šolskim letom 1919/20 prenehalo semeniško bogoslovno učilišče in je začela poslovati bogoslovna fakulteta kot del ljubljanske univerze, ki je z istim šolskim letom stopila v življenje. Vrhu tega so dobili bogoslovci svoj vrt in pa pravico do daljših izletov ob četrtkih popoldne.

Semenišče je bilo vsa leta do l. 1920 brez vrta. Poleti so hodili bogoslovci – vsaki krat samo en letnik – kegljat na vrt Kmetijske družbe tisti čas, ki je bil določen za sprehod. Zadnja leta pred svetovno vojno je tudi to prenehalo. Kje bi se dobil vrt za semenišče?

Za predavalnice teološke fakultete je univerza najela Alojzijevišče, Alojzijeviški vrt je imel v najemu škof, oziroma škofova sestra Mica, ki ga je kaj nerada pustila. Vložil sem prošnjo na škof[ijski] ordinariat, naj se ta vrt proti primerni najemnini prepusti semenišču. Prošnja se je obravnavala na seji škof[ijskega] konzistorija,⁶⁵ ki

je takrat še deloval, in se je sklenilo, da se ji ustreže. Tako je Alojzijeviški vrt postal semeniški in je bil vsa leta semenišču v veliko korist. Bogoslovci so imeli vsak dan po kosilu na vrtu svojo rekreacijo,

[6]

meseca junija tudi po večerji in vsak dan v akademskih četrtih. Bolehni so tudi v učnem času na vrtu študirali. Poleg tega je ta vrt dajal semeniški kuhinji solato in drugo potrebno zelenjavo in se je z njega tudi marsikaj prodalo na trgu. Postavili smo na vrtu tudi ulnjak.⁶⁶ Ves čas oskrbuje vrt s pomočjo semeniških hlapcev in dekel ena šolska sestra.

Od nekdanj imajo ljubljanski bogoslovci vsak dan sprehod od 16^h dalje kako pol drugo uro. Do svetovne vojne (1914) so hodili na sprehod v svoji bogoslovski uniformi: talar,⁶⁷ cingulum,⁶⁸ plašč iz trdnega črnega suknja z vijoličastim ovratnikom, prav take oblike, kakor je svileni – colore paonazzo⁶⁹ – feraiolone⁷⁰ škofov in prelatov, na glavi pa visok svetli cilindar. Vsak letnik je hodil skupaj v parih; v zadnje paru je bil prezbiter⁷¹ kot ductor.⁷² Prav lepo je bilo videti te dolge vrste mladih gospodov. Med svetovno vojno niso več imeli plaščev ne cilindrov in so hodili na sprehod v navadni dolgi duhovski suknji (do kolen) in z mehкими klobuki. Tudi ne več celi letniki skupaj, ampak v manjših oddelkih.

Jaz sem s škofovim odobrenjem uvedel še daljše izlete ob četrtkih popoldne. V oddelkih po pet do devet hodijo na Šmarno goro, k Sv. Katarini, na Orle in na druge strani. Včasih najamejo avtobus in se peljejo n. pr. v Velesovo, k Sv. Joštu in drugam. Odhajajo po kosilu in se vračajo do večerje. Oddelek se sam sestavi. Eden v oddelku je ductor in nosi odgovornost za red. Ko se oddelek vrne, pride ductor poročat ravnatelju, kako je bilo na izletu.

sestavljali kapitularij stolnega kapitlja in nekateri pomembnejši duhovniki.

⁶⁶ Čebelnjak.

⁶⁷ Talar je dolgo črno oblačilo klerikov

⁶⁸ Cingulum je širok pas iz svilene tkanine, ki gre k talarju in je lahko različnih barv glede na duhovnikov (škofov, kardinalov, papežev) položaj oziroma službo.

⁶⁹ Pavsko vijolična barva.

⁷⁰ It. feraiolo je vijolično-rdečkast površnik za škofove in prelate.

⁷¹ Prezbiter je bil semeniški duhovnik, ki po posvečenju še ni bil nastavljen na župnijo in je svojo službo opravljal v semenišču.

⁷² Lat. ductor – voditelj.

⁶³ Starini so bili pripadniki Šušteršičevega krila v SLS.

⁶⁴ »Zakoni naj bodo kratki.«

⁶⁵ Konzistorij je (bil) škofov posvetovalni organ, ki so ga

Enkrat na leto smo imeli skupen celodnevni izlet.

Spomine o teh predmetih nameravam še pozneje bolj na široko napisati. Vse te in še druge novortarije so zahtevale nova pravila.

Nova pravila sem sestavljal med šol[skim] letom 1919/20 in v počitnicah. Potem smo jih na konferencah celotnega

[7]

vodstva in profesorja dr. Franceta Ušeničnika pregledali in predelali. Škof Jeglič jih je potrdil ad experimentum,⁷³ škof Rožman pa za stalno 26. febr[uarja] 1936. Izkazala so se za prav primerna. Ko se semenišče preseli v novo poslopje (Baragovo semenišče), bo treba to in ono spremeniti, izpustiti in dodati.

Prvi dve šolski leti (1919/20 in 1920/21) sta pretekli še precej mirno. Gg.⁷⁴ ekonom in prefekt pač nista bila z menoj zadovoljna. Bila sta za večjo prostost, za svobodo v semenišču, pa mi nista nasprotovala. Bila sta oba strastna kadilca. Jaz sem na vse načine delal proti nezmernemu uživanju nikotina, njuni sobi sta bili že koj zjutraj polni dima. Enkrat sem stopil v sobo ekonomovo dr. Zupana. Pred njo stoji bogoslovec Kušljan. Oba kadita cigarete, dasi oba vesta, da je v semen[iških] pravilih bogoslovcem v tem času prepovedano kaditi. Kakšna vzgoja! Spiritual Filipič je vestno opravljal svojo službo. Enkrat prideva navzkriž. Vsak dan smo v maju imeli šmarnice v kapeli, on je pa hotel, da bi bogoslovci poljubno hodili k šmarnicam ali v domačo kapelo ali pa v stolnico. To bi se reklo semeniški red na glavo postaviti. Pri tem najinem nesporazumu – bilo je med kosilom – zakliče dr. Zupan Filipiču: »Upri se, upri se!« To jasno kaže, kakšno razpoloženje je bilo v vodstvu. Pa je vendar šlo – dve leti. Oba gospoda doktorja bi bila zelo vesela, če bi se bili bogoslovci proti meni uprli, pa se ni nobeden uprl, nobeden ni zavoljo mene izstopil. S tovariši v vodstvu tudi nisem imel nobenega večjega prepira. Če ni bilo kaj prav, sem molče prenesel, pa je bilo dobro.

Kakor sem že omenil, je imel g. Filipič zelo občutljivo srce. V semenišču kar ni mogel najti zadovoljnosti. Vložil je enkrat tudi prošnjo za neko župnijo, pa je ni dobil. Škofu je ponovno povedal, da želi priti ven v duhovno pastirstvo, zato mu je škof hotel ustreči.

[Finžgarjevi somišljeniki iz vrst semeniškega vodstva]

L. 1921 je imel v stolni cerkvi šmarnične govore koroški duhovnik dr. Janko Arnejc. Ob tej priliki je škofa prosil, naj

[8]

mu kot beguncu da kako primerno službo v škofiji. Ker se je imelo sredi l. 1921 izprazniti mesto semeniškega spirituala, je to mesto zanj namenil.

Dr. Janko Arnejc je bil germanik⁷⁵ in je naredil skušnjo⁷⁶ za doktorat na Gregorijani v Rimu. Med svetovno vojno je bil župnik neke župnije blizu Celovca (Žrelec). Bil je zaveden Slovenec in je na vso moč gojil slovensko zavednost med Slovenci svoje župnije. Zato je moral bežati iz svoje župnije, ko je po nesrečnem plebiscitu prišla pod oblast nemške Avstrije. Prišel je na Kranjsko, kjer se je nastanil na Ljubnem. Od tam se je samo to izvedelo, da rad sedi v gostilni in z možmi disputira.

Kakor že omenjeno, je imel l. 1921 šmarnične govore v stolnici. Govori so bili krasni, polni življenja. Ljudje vsi navdušeni, cerkev nabito polna, kakor še pri nobenih šmarnicah ne prej, ne poznej. Vleklo je pa ljudi to, ker je bilo v govorih veliko zabavnega, veliko za smeh. Kanoniku Stroju se je zdelo tako govorjenje pohujšljivo in je celo šel enkrat govornika svariti.

G. Filipiču je škof ponudil dve župniji: Motnik in Vranjo peč. Motnik je šel sam gledat, pa mu ni bil všeč. Na Vranjo peč smo ga spremili vsi: dr. Zupan, dr. Fabijan in jaz. Odločil se je, da se tja gor preseli. Težko je šel iz semenišča. Izrazil se je pred nekom, da je zato tako ven silil, da bi dobil od škofa kako priznalno besedo. Rad bi bil še ostal, pa ni bilo več mogoče, ker mu je bil že imenovan naslednik.

Ko se je razvedelo, da pride za spirituala dr. Arnejc, so se koj oglasili hudi jeziki, da on ni za semeniškega spirituala. Najhujši očitek je bil ta, da [je] v svoji koroški župniji plesal. Škof[ijski] ordinariat se je o tem informiral in je izvedel, da je to resnica. »Sedaj bomo imeli pa spirituala, ki pleše,« je dejal škof Jeglič, toda dekreta ni preklical.

⁷³ Za poizkus – poizkusno.

⁷⁴ Gospoda.

⁷⁵ Germanik ali germanikar je bivši gojenec rimskega zavoda Germanik.

⁷⁶ Izpite.

Malo pred začetkom šol[skega] l. 1921/22 je pripeljal dr. Arnejc s tovornim avtom svoje po-
hištvo. Sam je sedel na avtu v

[9]

kratkem laiškem suknjiču (v rekeljcu) s kučmo
na glavi.

Zame se je začelo sedaj leto mučeništva. Gg.
ekonom in prefekt sta bila vsa navdušena za dr.
Arnejca. Držali so skupaj in mi grenili življenje
kar so mogli.

V Ljubljani sta bila takrat dva tabora duhov-
nov.⁷⁷ V enem smo bili konservativni duhovniki,
vzgojeni v šoli škofa dr. Missie in dr. Mahniča.
Držali smo z vsem srcem s Cerkvijo, njeni pred-
pisi so nam bili sveti. Bili smo odločni nas-
protniki liberalizma, pa tudi modernega moderni-
stičnega gibanja, za katerega se je navduševala
zlasti mladina. V tem taboru so bili n. pr. dr.
Franc Ušeničnik, dr. Aleš Ušeničnik, dr. Opeka
in večina starejših pa tudi resnih mlajših gos-
podov v škofiji. V drugem taboru so bili bolj mo-
derni gospodje. Dolga duhovska suknja jim je
bila neprijetna, začeli so nositi »rekeljce«, ob raz-
nih prilikah so odlagali tudi kolar⁷⁸ in črno ob-
leko, pa so se tako prelevili v laike. Celibatu niso
bili prijazni in so glede te postave Cerkev ob-
sojali. Menili so, da je potrebno prilagoditi se
svetu, hoditi z njim v gledališča, v gostilne, na
planine. Imeli so svoje mnenje o umetnosti.
Sploh so gledali drugače v svet kakor mi du-
hovniki iz onega tabora. Najbolj vidna zastopnika
tega prosvitljenega tabora sta bila dr. Izo Cankar
in župnik Franc Finžgar. Ta mi je pisal v nekem
pismu: »V Ljubljani med duhovščino po večini –
nisem našel umevanja ... Naši nazori se križajo.«

Glede dr. Arnejca mi je neki gospod, ki ga je
poznal že na Koroškem, rekel, da je prav dober,
samo da mora nekoga imeti, ki ga vodi. »Le vi ga
vodite,« je dejal ta gospod, »rad vas bo ubogal.«

Zato sem ga ob njegovem nastopu opozoril na
razmere v Ljubljani in posebno prosil, naj nika-
kor ne hodi v Trnovo v Finžgarjevo družbo,
ampak naj rajši občuje z dr. Ušeničnikom z dr.
Opekom itd. V Trnovo se je bil preselil tudi dr.
Izo Cankar, Finžgarjev intimus,⁷⁹ in je v župnišču
začel zbirati⁸⁰ družabne

[10]

večere, h katerim je prihajala mešana družba,
med drugim tudi hči tovarnarja Hribarja,⁸¹ s ka-
tero se je poznej duhovnik dr. Izo Cankar civilno
poročil.

Moji opomini so bili zastoj. Dr. Zupan in dr.
Fabijan sta spravila dr. Arnejca popolnoma na
svojo stran. Šli so vsi trije nekaterokrat skupaj v
Trnovo, pa se zdi, da jih tam niso bili nič preveč
veseli. Ko so se že vsi trije izselili iz semenišča,
je bil Finžgar enkrat pri meni po nekem opravku
pa je rekel: »Tak zdaj so šli, багаža.«⁸² Če je
rabil ravno besedo багаža, se ne morem več za
gotovo spomniti, tega se pa spominjam, da je
rabil besedo, ki izraža zaničevanje.

Pa kako je bilo v semenišču?

Enkrat pride k meni g. Janez Kalan, danes
prelat, pa mi pravi: »Pri vas ste pa postavili kozla
za čuvaja v zelnik.« Jaz: »Kako to?« On: »Bo-
goslovec Veider mi je tole povedal. "Dr. Arnejc
nas uči omike. Pa stari enkrat tole vpraša: Če bi
prišla k Vam gospodična, pa bi Vam rekla: "Vi
duhovniki niste za nič. Saj me še poljubiti ne
smete," kaj ji boste odgovorili?" Ko ni nihče
vedel odgovora, je rekel dr. Arnejc: "Kar po-
ljubili bi jo."« – Dr. Arnejc se je škofu kar sam
šel ponujati, da bo bogoslovce omike učil. Tako je
mene izpodrinil. Sicer sem jaz skozi vsa leta imel
to delo.

Enkrat pride malo vinjen iz gostilne k večerji
pa razvije svojo tezo. da bi morali tudi bogo-
slovci tako med ljudi, seveda v gostilno. »Veliko
se jih bo zgubilo,« pristavi, »pa kateri bodo
ostali, bodo izvrstni.«

In tako so imeli vsi trije razne čudne moderne
nazore o vzgoji bogoslovcev. Tako so n. pr.
enkrat pri kosilu zagovarjali tezo: »Kar je po
moralni laiku dovoljeno, je tudi duhovniku.« Jaz
sem te nazore pred bogoslovci pobijal s tem, da
sem jim govoril, kako o teh stvareh misli in uči
sv. Cerkev. Tako sem imel meseca januarja
(1922) pri posvetitvi Jezusovemu Srcu v kapeli
govor. Po govoru mi pravi dr. Arnejc: »To je pa
meni veljalo, sem vse razumel.«

Pri obedu in večerji mi je bilo silno mučno.
Zdaj so govo-

[11]

rili tako, da se je iz njihovih besedi čutilo
preziranje, češ, mi smo akademiki doktorji, ti pa

⁷⁷ Duhovnikov.

⁷⁸ Kolar je bel ovratnik katoliških klerikov.

⁷⁹ Zaupen prijatelj, zaupnik.

⁸⁰ Pravilneje: organizirati.

⁸¹ Niča Hribar

⁸² Багажа:vojat, drhal.

nisi. Zdaj so zopet razpravljali o stvareh, ko sem moral kar tiho sedeti pri mizi, kakor bi me ne bilo. Včasih so se dogovorili, da so ves čas obeda ali večerje popolnoma molčali. Zvečer so se shajali pri dr. Arnejcu in kuhali čaj. Med drugim so pri teh čajankah ugibali, če bi ne kazalo, da bi me kar prezrli in delali vsak po svoje. Vzeli so v roke *Codex*⁸³ in so tam našli kan. 1369. § 1. »... sub eius auctoritate ...«⁸⁴ To jim je zmedlo štrene. Da [so] iskali v Kodeksu, je dr. Arnejc sam ob neki priliki izdal.

Imeli so tudi željo, da bi se mi bogoslovci uprli. Teste⁸⁵ dr. Joanne Kraljič, ki je danes semeniški spiritual, pa je bil takrat bogoslovec, so prišli enkrat v »kapitelj«,⁸⁶ pa je eden od njih klical bogoslovcem: »Uprite se, uprite se!« Pa so bili bogoslovci bolj pametni kot njihovi predstojniki in ni bilo nobenega upora.

V takih razmerah je bilo moje življenje zelo težavno, kar ves bolan sem bil od same žalosti. Škofu nisem razlagal svojih težav, ker je bilo vprašanje, če bi mi hotel pomagati. Trdno sem držal v rokah vajeti, da sem ohranil v hiši disciplino, vse drugo sem prepustil božji Previdnosti. In rešitev je prišla.

Po sklepu šol[skega] leta 1921/22 so sestavili dr. Arnejc, dr. Zupan in dr. Fabijan ultimat⁸⁷ in ga poslali škofu Jegliču. Vsebina tega ultimata je bila: »Aut – aut!«⁸⁸ Ali gre Nadrah iz semenišča, ali pa mi! Kaj je bilo v tej vlogi še zapisano, mi ni nihče povedal. Med drugim je bilo gotovo to, naj bo semeniški ravnatelj »doktor«, ker je bil notri stavek: »Postavimo celo semenišče na akademsko stališče.« Škof je dal, kakor mi je sam povedal, ta spis v izjavo univ[erzitetnemu] profesorju, sedanjemu nadškofu dr. Jos[ipu] Ujčiću. Izjava je bila zame ugodna in je potem škof gospodom odgovoril: »Nadrah ostane. Spravite se z njim; če ne, tudi lahko odidete.« – Avtor ultimata je bil dr. Zupan. Dr. Ujčić se je izjavil, da je bil ultimat prav malo »akademski«.

[12]

Odšli so vsi trije. Dr. Fabijan je bil že v semenišču univ[erzitetni] docent, dr. Arnejc je

dobil župnijo Zgornji Logatec, dr. Zupan je pa študiral za bogoslovni doktorat, ki ga je napravil na ljubljanski bogosl[ovni] fakulteti in je potem postal profesor za verouk na klasični gimnaziji v Ljubljani.

Sicer se pa nismo nikoli kregali. Tudi poznej smo občevali med seboj. Dr. Fabijanu sem bil kot stolni dekan dal stanovanje v stolnem župnišču, dr. Zupana sem pa kot stolni prošt inštaliral⁸⁹ na Lambergov kanonikat,⁹⁰ ko je bil škof dr. Rožman v Ameriki.

Opisano leto je bilo eno najtežjih let mojega življenja. Upam, da sem rešil semenišče propasti. Kaj bi bilo, če bi bile v njem zavladale ideje, kakršne so gojili gospodje A[rnejc], Z[upan] in F[abijan]!

Po dohodu teh gospodov je prišel v semenišče za ekonomista g. Karel Gross, in za spirituala g. dr. Ciril Potočnik, danes univ[erzitetni] profesor, oba iz zavoda sv. Stanislava v Št. Vidu. Poznej je prišel v semenišče kot prefekt (menda l. 1925) dr. Josip Turk, univ[erzitetni] docent. Dr. Cirilu Potočniku je nasledoval Ižanec dr. Janez Kraljič. Živelimo v lepi slogi in ni prišlo nikdar med nami do kakega resnega spora.

O raznih dogodkih v semenišču nameravam poznej pisati, če mi Bog ohrani življenje.

Pisatelj in župnik Franc Finžgar

Finžgar, to je poglavje zase, pisano pro domo.⁹¹ Kranjskega dekana,⁹² ki je pesnika dr. Franceta Prešerna na smrtni postelji spravil z Bogom, so dolgo vrsto let obrekovali, da je sežgal pesnikove še ne izdane rokopise. Finžgar je pa ponovno govoril, da bo spisal roman, v katerem bo zdelal svoje nasprotnike. Mene je v nekem v Dom in Svetu natisnjenem spisu že neusmiljeno okrtal in morda me bodo Finžgarjevi življenjepisci kedaj opisovali kot sovražnika tega literarnega delavca. Zato te vrstice.

[Odnos Finžgar–Nadrah do leta 1919]

Finžgar je bil v prvem gimn[azijskem] razredu moj součenec, pa se ga ne spominjam. Prvi razred je ponavljal, pa je bil potem

⁸³ Zakonik kanonskega prava.

⁸⁴ »Pod njegovo oblastjo.«

⁸⁵ Priča je bil.

⁸⁶ Kapitelj je lahko tudi posvet – zbor bogoslovcev ali redovnikov.

⁸⁷ Ultimat je zadnji poziv za izpolnitev česa v določenem roku.

⁸⁸ »Ali – ali!«

⁸⁹ Umestil.

⁹⁰ Ljubljanski kanonikat Lambergove družine je 24. aprila 1708 v Linzu ustanovil grof Frančišek Jožef pl. Lamberg.

⁹¹ Sebi v prid.

⁹² Kranjski dekan je bila takrat Jožef Dagarin.

[13]

odličen dijak, eno leto za menoj. Oba sva bila od 3. razreda dalje gojenca Alojzijevišča. Kakor so mi pravili poznej razni gospodje, je kot višješolec prebračal v Alojzijevišču razne kozolce, pa jaz za to niti vedel nisem. Ko je bil on v osmi šoli, sem bil jaz kot bogoslovec v Alojzijevišču nekak prefekt. Iz tega časa me dolži, da sem ga neko stvar – ne vem za kaj – pri alojzijeviškem vodstvu zatožil. O tem jaz prav nič ne vem, sodim pa, da so prišli predstojniki na sled kaki njegovi nerodnosti, pa je potem mene sumničil, da sem ga ovdil.

V počitnicah med prvim in drugim bogoslovnim letom – 1891 – sem na počitniškem potovanju prišel na Breznico. Takrat me je Finžgar peljal na Stol. Nama v semenišču in veliko let pozneje ni prišlo in tudi ni moglo priti nič navzkriž.

Finžgar je v svoji pisateljski naravi prva leta svojega duhovnega pastirovanja imel svojo Sturm- und Drangperiode.⁹³ V Bohinju ga je enkrat, kakor to sam pripoveduje, premagala pijanosti strast, da se je spozabil in pregrešil s farovško kuharico, ki mu je rodila hčerko. – Enkrat se je oblekel kakor gorenjski fant – to sam pripoveduje – v irhaste hlače in vse drugo, kar spada k obleki gorenjskega fanta, pa se je tak peljal v Ljubljano. V Ljubljani pa ga obstopijo kakor kakšno maškaro otroci med vpitjem in smehom. Hitel je v Hotel Union, in se tam zaprl do večera. V varstvu noči se je šele upal iz sobe in je bežal nazaj v Bohinj. Njegovo življenje gotovo ni bilo v skladu s predpisi o duhovniškem življenju. Le tako si moremo razlagati ravnanje škofa Jegliča, ki ga je neprenehoma premeščal. Kako je bil razpoložen do škofa Jegliča, pojasnjuje sledeč dogodek, ki ga je Finžgar sam povedal na nekem sestanku ljubljanskih župnikov. Hodil je po sobi gor in dol – menda je bilo to v Želimljah, kje je bil župnik –. Na steni je visela slika škofa Jegliča. Finžgar je premišljeval svojo usodo. Zgrabi ga jeza pa udari s palico po škofovi sliki, da se je steklo

[14]

razbilo v kose in padlo na tla. Poznej sta bila s škofom velika prijatelja, pa je bilo to prijateljstvo, kolikor sem mogel spoznati, precej egoistično na obeh straneh.

⁹³ Viharništo.

Finžgar in jaz sva prvič trčila malo skupaj na škofijski sinodi v Ljubljani l. 1908. Takrat je škof Jeglič ustregel želji gospodov, naj bo kateri od sinodalnih eksaminatorjev⁹⁴ z dežele. Izvoljen je bil idrijski dekan Mihael Arko za sinodalnega eksaminatorja kot zastopnik podeželske duhovščine, pa ni bil nikoli pri nobenem izpitu, ker je bilo vedno zadosti strokovnih profesorjev. Kmalu po tej volitvi mi zabrusi Finžgar v obraz: »Nekateri so hoteli tebe voliti, pa sem jaz zoper tebe agitiral, ker si ti prehud.« Jaz nisem ne kandidiral, ne želel, da bi me volili. Zato me Finžgarjeva beseda ni razžalila. Vidi se pa, da sem imel v njem že tedaj nasprotnika zaradi svojih nazorov.

L. 1914. sem prišel v Ljubljano za kanonika, Finžgar pa l. 1918 po smrti Vrhovnikovi za župnika v Trnovo. Od takrat sva pa večkrat zadela skupaj, dasi ne kot sovražnika. Jaz sem bil arhidiacon za mesto Ljubljano pa sva bila tu in tam drugačnih nazorov. Tudi na sejah Kat[oliškega] tiskovnega društva sem nekaterikrat grajal nekatoliško pisanje naših katoliških listov. Bila sva v marsičem različnih nazorov, kake osebne mržnje in sovraštva pa med nama ni bilo.

Neposredno po vojski (1918) se je začelo na Hrvatskem med duhovniki živahno gibanje za odpravo celibata. To gibanje je pripravilo precejšnje število hrvatskih duhovnikov k odpadu v starokatoliško cerkev. Škof Jeglič je hotel poslati v Rim spomenico, v kateri se izrekajo vsi duhovniki ljubljanske škofije za celibat. Dr. Aleš Ušeničnik je spisal spomenico, bila je tiskana in jaz sem kot ljubljanski arhidiacon imel nalogo, dobiti nanjo podpise vseh ljubljanskih duhovnikov. Podpisali so jo razen dr. Cankarja in Finžgarja vsi ljubljanski svetni duhovniki, med njimi dva s pripombo, da je celibat škodljiv. K dr. Cankarju z njo sploh nisem

[15]

upal iti, Finžgar je pa podpis odklonil in je to odklonitev pismeno motiviral. Ko sem škofu to sporočil, je dejal: »Oženil bi se rad.« Če se ne motim, je bil Finžgar za fakultativni⁹⁵ celibat, to je: duhovniku naj bi bila poroka dovoljena, toda bi moral po poroki nehati izvrševati duhovniška opravila in živeti kot laik. (Spomenica iz l. 1919 med mojimi dokumenti.)

⁹⁴ Sinodalni eksaminatorji so bili izpraševalci kandidatov na župniškem izpitu.

⁹⁵ Izbirni.

Finžgarjeva zlata maša. NŠAL, Fotografska zbirka.

[Spor]

L. 1919 je bil s smrtjo dr. Evgena Lampeta⁹⁶ izpraznjeni *Flachenfeld-Wollwitzev* kanonikat⁹⁷ razpisan. Prijatelji g. Finžgarja so šli k škofu s prošnjo, naj za ta kanonikat predlaga Finžgarja. Na to je škof Finžgarju rekel, naj prosi. Finžgar je bil prepričan, da bo kanonikat dobil in je ob raznih prilikah o tem govoril. Rekel je: »Angaria-verunt me.«⁹⁸ Bilo je pa še več drugih kompetentov,⁹⁹ med njimi spiritual Alojzij Stroj.

Škof je predložil kompetete stolnemu kapitlju s pripombo, da namerava predlagati za razpisano mesto Finžgarja. Kanonikat je oddajal, dokler je

bil, kranjski deželni odbor;¹⁰⁰ ker tega več ni bilo, ga je tisti čas na škofov predlog imela oddati pokrajinska vlada Slovenije.

Na kapiteljski seji je bila večina proti temu, da bi se kanonikat oddal Finžgarju, priporočil pa je kapitelj g. Stroja. Škof je pač dolžan zaslišati kapitelj (audito capitulo),¹⁰¹ preden podeli komu kanoniško čast, ni pa dolžan ravnati se po sklepu kapitlja. Vendar cerkveno pravo priporoča škofom, naj ne prezirajo tudi takih sklepov kapitlja, in škof Jeglič pri imenovanju kanonikov ni nikdar ravnal proti sklepom kapitlja.

Škof naznani Finžgarju, da je kapitelj proti njemu in da ne bo predlagan za kanonika. Kakor mi je Finžgar povedal pri razgovoru vpričo prof. dr. Rožmana – o tem razgovoru v naslednjih vrstah – mu je škof takrat tudi rekel: »Nadrah vas ne mara.« Kako je to rekel, mi je neumevno. Saj je vendar večina kapitlja bila proti Finžgarju. O tem pa, kaj je kdo govoril in kako glasoval, smo kanoniki dolžni molčati pod prisego. Ali morda tudi prisega več ne drži?

[16]

To ponižanje je Finžgarja zadelo globoko v srce. Ob petdesetletnici njegove starosti (1921) sem mu čestital pa mi je v pismu, ki je v ori-

⁹⁶ Dr. Evgen Lampe je umrl 16. decembra 1918.

⁹⁷ Klemenčič-Wollwitzev kanonikat sta 22. aprila 1704 ustanovila župnijski vikar v Križah pri Trziču Andrej Klemenčič in deželni glavar Kranjske Lovrenc pl. Wollwitz. *Flachenfeldov* kanonikat je bil ustanovljen 16. marca 1722. Ustanovil ga je mengeški nadžupnik in gorenjski arhidiakon dr. Janez Andrej pl. *Flachenfeld*, ki je postal njegov prvi kanonik. 29. junija 1825 je cesar Franc I. določil, da se *Flachenfeldov* kanonikat zaradi premajhnih dohodkov začasno združi s Klemenčič-Wollwitzevim. Prvi kanonik združenega *Flachenfeld-Wollwitzevega* kanonikata je postal vodiški župnik Matej Petermann, ki je bil umeščen 1. novembra 1826. 1. avgusta 1893 je knezoškof dr. Jakob Missia podpisal odlok, da se oba kanonikata združita v enoten kanonikat. Presentacijo naj bi izvajal deželni zbor izmenično; enkrat po Wollwitzevi, drugič pa po *Flachenfeldovi* ustanovni listini.

⁹⁸ »Prisilili so me.«

⁹⁹ Kompetenti so prosilci za razpisano mesto.

¹⁰⁰ Deželni odbor je bila deželna vlada.

¹⁰¹ Dobesedno: »Ko je bil (za)slišán kapitelj.«

ginalu priložen tem spominom,¹⁰² razodel velikokrat te užalostitve. Iz njegovega pisma se da spoznati tudi vzrok, zakaj je kapitelj njegovo imenovanje odklonil. Ta vzrok je Finžgarju gotovo povedal škof. Če je kapitelj bil mnenja, da ne gre, da bi duhovniki kazali nanj, češ v kapitlju so tudi duhovniki, ki imajo otroke, in bi bil kapitelj tako v potuho slabim duhovnikom, ali je smel drugače ravnati kakor odkloniti Finžgarja? O kakem neodpuščanju – non pardonare¹⁰³ – tu ne more biti govora.

Sedaj – 23. 7. 1941 – smo italijanska provinca.¹⁰⁴ Ko smo bili še Jugoslavija, je bila navada, da je šlo na državni praznik (1. decembra)¹⁰⁵ in na kraljev rojstni dan vse, kar je v Ljubljani kaj pomenilo, čestitat v vladno palačo. Čestitke je sprejemal ban, pred ustanovitvijo banovine pa veliki župan. Škof Jeglič je mene jemal s seboj za spremljevalca. Ko sva se 1. 1923 peljala po tem poslu, – ne vem ali 1. decembra ali 17. decembra, na kraljev rojstni dan – mi škof sredi pota zakliče: »Zoper vas je pri cerkvenem sodišču vložena tožba. Finžgar vas toži, ker ste dr. Arnejcu rekli, da ne sme hoditi k njemu v Trnovo.«

Dr. Arnejc je bil 1. oktobra 1923 umeščen na župnijo Škofja Loka. Tam ga je Finžgar obiskal pa mu je dr. Arnejc povedal, kaj sem mu na srce polagal, ko je nastopil v semenišču službo spiritala. (Gl. poglavje »Semenišče«).

Človek nima prijetnih občutkov, če ga kličejo pred sodišče kot zatoženega. Zato me je prvi trenutek škofovo sporočilo malo osupnilo. Ko sem pa vso zadevo premislil, sem bil tožbe naravnost vesel. Ponudila se mi je prilika, da govorim o nezdravih razmerah v »katoliški« družbi v Ljubljani in o tako nekatoliški »katoliški« literaturi. Da bi me sodišče obsodilo, se mi ni bilo treba bati, ker sem vršil samo svojo dolžnost, ko sem priporočal dr. Arnejcu naj ne hodi v trnovsko župnišče. Gorje

[17]

semenišču, če bi se bile vanj zanesle ideje, ki jih je zastopal v trnovskem župnišču dr. Izo Cankar.

Tožbe mi niso pokazali, pa me tudi pred sodišče niso poklicali. Zvedel sem neuradnim potom, da je sodišče tožbo zavrnilo, ker je bila »ža-

litev«¹⁰⁶ že nad eno leto stara, torej po kan. 1703, 1° že zastarana.

Po novem letu 1924 mi naznani Finžgar svojo željo, da bi se pred pričami o stvari razgovorila. On si je izbral za pričo prof. dr. Gregorija Rožmana, jaz pa naj si izberem svojo pričo. Odgovoril sem mu, da profesorju Rožmanu popolnoma zaupam in zato nobene druge priče ne bom klical k razgovoru. Določeni dan prideta k meni. Finžgar se je ekspektoriral¹⁰⁷ približno tako kakor v pismu, ki ga omenjam zgoraj. Jaz sem mu omenil, da v besedah, ki sem jih govoril dr. Arnejcu, ni bilo zanj nič žaljivega. Nisem mu rekel, naj s Finžgarjem ne občuje, ampak naj se ne hodi v trnovsko župnišče v družbo, ki se tam zbira. Obžaloval sem tudi, da ni prišlo do sodne razprave. Nato smo si dali roke in se razšli.

Po tem dogodku nisva s Finžgarjem nobenkrat več trčila sovražno skupaj. L. 1928. sem kot arhidiakon zadnjič imel v Trnovem kanonično vizitacijo.¹⁰⁸ Našel sem vse v najlepšem redu v cerkvi, v pisarni in v blagajni in zelo razgibano delovanje katoliških organizacij. Prosil sem škofa, naj imenuje Finžgarja za duhovnega svetnika,¹⁰⁹ kar je tudi storil. L. 1937 ali 1938 sem obiskal na Stolu¹¹⁰ počitniško kolonijo bogoslovcev in sem pri tej priliki tudi Finžgarju napravil obisk v njegovi »Kajži Murki«, pa ga žal ni bilo doma.

[Dva katoliška tabora pred 2. svetovno vojno]

Zadnja leta pred italijansko zasedbo sta se v Ljubljani ustvarila dva zelo sovražna si katoliška tabora. V enem taboru je Katoliška akcija z vsemi akademskimi katoliškimi društvi razen »Zarje« in zadnji čas tudi »Straže« – vsaj na pol.¹¹¹ Glasili

¹⁰⁶ Tožba.

¹⁰⁷ Izkašljaj.

¹⁰⁸ V tistem času se je kanonična vizitacija verskega življenja župnije vršila na vsakih 6 let pred birmovanjem. Obsegala je tudi pregled stanja cerkva, duhovščine, poslovanja župnijskega urada in veroučnega znanja ter vedenja otrok v šoli.

¹⁰⁹ Duhovni svetnik je bil poseben časten naziv, ki se je podeljeval zaslužnim duhovnikom.

¹¹⁰ Pravilno: na Zabreški planini pod Stolom, verjetno leta 1937.

¹¹¹ Mladinci – laiki akademiki (študenti) so bili zadnja leta pred 2. svetovno vojno združeni v akademskem društvu Zarja. Zagrešili so nekatere nerodnosti in so delali velike težave Akademski zvezi, iz katere so slednjič izstopili. Njihov duhovni vodja je bogoslovni profesor dr. Ivan (Janez) Fabijan. Tudi z akademskim klubom Straža so imeli v Akademski zvezi težave. Straža, ki je bila pod duhovnim vodstvom prof. dr. Lamberta Ehrlicha, je hotela postati Katoliška akcija (KA) za akademike, škof Rožman je pa to

¹⁰² Omenjeno pismo je danes v Nadrahovi zapuščini, ki jo hrani NŠAL in je objavljeno v uvodni razpravi.

¹⁰³ Ne odpustiti.

¹⁰⁴ Italijanska pokrajina.

¹⁰⁵ T. i. dan ujedinenja.

tega tabora sta: »Mi mladi borci« in »Revija Katol[iške] akcije«. – Najbolj vidne osebnosti tega tabora so: profesor Ernest Tomc, zdravnik dr. Justin, advokat dr. Žitko,

[18]

profesor dr. Ignacij Lenček, profesor dr. Andrej Snój, spiritual dr. Janez Kraljič in zlasti več mlajših moči. Kot Kat[oliška] akcija ravnajo po škofovih navodilih. V drugem taboru so zlasti pisatelji. Imajo svoj list »Dejanje«. V stvareh, v katerih ne marajo iti za škofom, se izgovarjajo, da so jih škofu usilili prof. Tomc in drugi. Cerkvnenim dogmam se uklanjajo, ne pa v vsem papeškimi okrožnicam, češ v teh papež ni nezmotljiv. Pišejo radi o neki »sproščenosti«. V tem taboru je delavsko društvo »Krščanska socialna zveza« in akademsko društvo »Zarja«. Najbolj vidne osebnosti tega tabora so: Finžgar, dr. Josip Pogačnik, ravnatelj Marijanišča, dr. Vilko Fajdiga, ravnatelj dr. Breznik, profesorja Šolar in Miklavčič, od laikov pa profesorja Koblar in Kocbek in drugi.

Ker, hvala Bogu, v Katol[iški] akciji nimam nobenega posla, tozadevno ne morem priti navzkriž s Finžgarjem. Nameravam pa proti koncu svojih spominov o tej neednosti v katoliških krogih zapisati to in ono, če mi Bog ohrani življenje.

[19]

Semeniška kronika

Semenišče nima nobene kronike. Moji predniki je niso pisali, zato tudi meni ni prišlo na misel, da bi delal kake tozadevne zapiske. Danes to zelo obžalujem. Marsikaj se bo dalo zvedeti iz kronike, ki jo že precej let sem spisuje Cirilsko društvo. Ta kronika je seveda spisana tako, kakor so stvari gledali bogoslovci skozi svoja očala. Jaz hočem v sledečem popisati življenje v semenišču, kakršno je bilo v resnici.

[Teološka fakulteta]

Isto jesen, ko sem vzel v roke vodstvo semenišča, je začela poslovati ljubljanska univerza. Do tedaj je bilo bogoslovno učilišče v semeniš-

častno opravilo izročil mladcem, kar je v Straži vzbudilo veliko nevolje. Proti mladcem, zlasti pa proti prof. Ernestu Tomcu, so bili tudi jezuiti (p. Florijan Ramšak), ker je Tomc za svojo organizacijo pridobival najboljše člane dijaških Marijinih družb in pa ker so bile Marijine družbe s povišanjem mladcev kolikor toliko ponižane. Vse te praske med akademsko mladino so našel svoj odmev tudi v semenišču. Mladinci so simpatizirali z zarjani in z vsemi, ki so bili mladcem nasprotni, semeniški (bivši) mladci pa so se hudovali nad Ehrlichom, Ramšakom, dr. Fabijanom in zarjani.

kem poslopju.¹¹² V sobah št. 29, 30 in 31 so imeli predavanja prvi trije letniki, četrti letnik pa v sobi št. 25. v II. nadstr[opju]. Takrat je pa teološka fakulteta vzela v najem sobe za predavalnice v nekdanjem Alojzijevišču.

[Semeniški dnevni red]

Z ozirom na to je bilo treba v marsičem spremeniti semeniški hišni red. V bistvu je ostal stari red. Spremembe so bile sledeče.

Bogoslovci so do tedaj vstajali ob delavnikih ob pol šestih, ob nedeljah in praznikih pa ob pol sedmih. Ker mora duhovnik ravno ob nedeljah zgodaj vstajati, smo določili, naj vstajajo tudi ob nedeljah in praznikih ob pol šestih. Kosilo se je moralo od 12^h prestaviti na 12^h 15^m, ker so predavanja večkrat trajala do 12^h. Odmor po kosilu smo najprej določili do 13^h 30^m. Ker so pa obiski določeni na čas od 13^h 30^m do 14^h in so bogoslovci tožili, da je odmor prekratek, smo ga raztegnili do 14^h. – Do mojega nastopa so hodili ljudje bogoslovce obiskovati vsak dan po kosilu. Dijaki so hodili ta čas v sobe bogoslovcev, da so jim snažili čevlje. To vse je seveda povzročalo velik nered. Določili smo za obiske samo srede, nedelje in praznike od 13^h 30^m do 14^h. Čevlje pa so si bogoslovci morali snažiti sami. Ženske so ostajale spodaj na hodniku pred obednico, moški

[20]

pa so smeli po stari navadi bogoslovce v tem določenem času obiskovati v njihovih sobah. Danes mi je žal, da tega koj ob svojem nastopu nisem odpravil. – Večerjo, ki je bila do takrat ob 20^h, smo prestavili na 19^h 30^m. Vse drugo je razvidno iz dnevnega reda, ki je tem spominov priložen.¹¹³

Novo je bilo tudi to, da smo vpeljali med kosilom cerkvene govore. Bili so navadno trikrat na teden: v ponedeljek, torek in petek, včasih še četrti govor v soboto. Ko se je semenišče podaljšalo iz štirih letnikov v pet in poznej v šest letnikov, niso prišli vsi na vrsto pa smo izpustili

¹¹² Leta 1791 je nadškof Mihael Brigido semenišče skušal obnoviti, vendar pa so bogoslovci od leta 1792 obiskovali teološke študije v zgradbi bližnjega liceja – nekdanjega frančiškanskega samostana. Ta način študija je, z izjemo v času Ilirskih provinc, obveljal do ukinitve liceja v letu 1848. Tedaj se je osnovalo škofijsko teološko učilišče, ki je do leta 1852 še delovalo v zgradbi liceja, nato pa se je preselilo v zgradbo semenišča, kjer je delovalo do leta 1919, ko je bil teološki študij preseljen v nekdanje Alojzijevišče na novoustanovljeno Teološko fakulteto v okviru ljubljanske univerze.

¹¹³ Omenjenega dnevnega reda v mapi, kjer se hranijo Nadrahovi *Spomini*, danes ni.

najprej prvi letnik, pozneje pa še drugi. Prezbiterji¹¹⁴ so bili oproščeni. Trajati so smeli ti govori 10 do 15^m. Po kosilu je bila kritika kar v obednici: prvi kritik naprej določen, drugi poljubno. Včasih je bilo pri kritiki zelo živahno. Zadnjo besedo je imel ravnatelj. Te govorniške vaje so bile zelo koristne. Opozarjali smo govornike na vse napake: vsebinske, glede sestave govora, memoracija, slovnica, pravilne izgovorjave, gest itd. Dobrih govornikov je bilo malo. Najboljši so bili v letniku, ki je l. 1922 dovršil semenišče n. pr. Košmerlj, Blüml, Koretič, Košiček, Veider, Gornik i[n] dr[ugi]. Ta letnik je prevzel l. 1922 šmarnične govore v stolnici zjutraj ob pol šestih. Vrstili so se drug za drugim. Ljudje so bili zelo zadovoljni.

Do konca svetovne vojne (1918) so bile v stolni cerkvi vsako leto meseca majnika zvečer nemške šmarnice. Zanje je škof povabil vsako leto kakega znanega govornika – jezuite z Dunaja, Gradca in od drugod. Te govornike so hodili tudi bogoslovci poslušati. Po svetovni vojni so nastopili domači govorniki in so bile šmarnice slovenske. V semenišču smo tedaj (1920) imeli šmarnice v domači kapeli: vsak večer meseca maja litanije M[ater]e B[ož]je.

Spiritual dr. Potočnik je pričel z mesečno obnovo. Za to je bila določena vsak mesec ena nedelja. Izpostavljeno je bilo Najsvetejše to nedeljo najprej celi dan, potem pa samo od jutra do poldne. Ta lepa pobožnost je ostala do danes.

[21]

Nekaj let sem so imeli bogoslovci tudi v počitniškem času eno obnovo in sicer na Brezjah. Bila je ad libitum,¹¹⁵ pa jih je prišlo vsako leto veliko število. Zvečer so prišli in tam prenočili, imeli so nekaj govorov in skupno obhajilo in kosilo. Letos na Brezjah ni nobenega duhovnika, Nemci, ki so Gorenjsko zasedli, ne dovolijo tam nobene maše, pa bo počitniška obnova v semenišču. (1941)

L. 1922 smo vpeljali tako imenovani »poslovilni večer«. Zadnji letnik se pred odhodom iz semenišča poslavlja od mlajših letnikov. To se godi sedaj vsa leta pri večerji. Ta je malo boljša kakor po navadi in vsak bogoslovec dobi ¼ l vina. Predsednik Cirilskega društva govori med večerjo kratek poslovilni govor. Eden od »abi-

turientov«¹¹⁶ na ta govor odgovarja s poslovnimi besedami. Iz prva je bilo več govornikov pri tem slovesu, zlasti pri prvem poslovnem večeru. Zadnjo besedo ima seveda ravnatelj.

[Izleti bogoslovcev]

Po veliki noči je od začetka (1920) sem ena glavnih skrbi bogoslovcev, kam pojdemo na izlet? Eni predlagajo sem, drugi tja, odloči pa seveda večina. To odločitev smo vedno prepustili bogoslovcem, da ni bilo potem zabavljanja, češ, zakaj so nas sem peljali. Tudi dan so si sami določili. Seveda so izbrali vselej tak dan, ko je bilo največ predavanj na fakulteti. Zvečer pred izletom je šel med večerjo na »prižnico« en bogoslovec in je v šaljivi besedi popisal kraje in pokrajino, skozi katero nas je imela voditi pot. Zjutraj je vsak bogoslovec dobil za popotnico v papir zavit velik štrukelj in kos sira. Navadno do prve ali druge železniške postaje ni bilo več ne štruklja ne sira. Glavna stvar na vsakem izletu je bilo dobro kosilo in obilna malica, kar je bilo vse na semeniške stroške. Če je bilo to dvojno dobro, je bilo z izletom vse zadovoljno. Na izletu smo opravili vselej tudi šmarnice s petimi litanijami.

Prvi izlet – l. 1920 – smo napravili na Koroško. Po razpadu stare Avstrije je bilo določeno, naj plebiscit določi, čegav naj bo slovenski del Koroške, ali jugoslovanski ali nemškoavstrijski. Obe državi sta zase agitirali, Jugoslavija tako nerodno, da je

[22]

vse od sebe odbila. Poslala je med verne Koroške brezverske učitelje, ki ob nedeljah niso hodili k maši, in nerodne liberalne uradnike, ki niso znali ljudstvo zase pridobiti. Zato je jeseni 1920 večina glasovala za nemško Avstrijo.

Agitacijski namen so imeli tudi izleti šolske mladine na Koroško. Vožnja tja gor je bila zelo poceni pa se je tega poslužilo tudi semenišče. Bili smo v Tinjah, vozili smo se po Vrbskem jezeru in imeli pete šmarnice v Vrbi. Bogoslovci so prepevali po jezeru in pri kosilu slovenske pesmi.

Drugi izlet (1921) je bil k Sv. Joštu nad Kranjem. Nazaj smo šli čez Planico in Križno goro skozi Caverno v Škofjo Loko. Bogoslovci so hiteli, kar so mogli. Prišedši v Škofjo Loko pa niso šli na Krancelj, od koder je tako lep razgled, ampak v gostilne. Vodstvo, ki jih ni moglo dohajati, je ob prihodu v Škofjo Loko našlo le malo

¹¹⁴ Semeniški duhovniki.

¹¹⁵ Po želji.

¹¹⁶ Abiturient je absolvent srednje šole pred zaključnim izpitom (maturu) ali po njem.

bogoslovcev, ki so ogledovali mesto in cerkve; večina je bila pri kozarcu vina v gostilni. Bil je takrat v 3. letniku neki J. J.,¹¹⁷ ki je bil kot gimnazijec v Kranju predsednik abstinenčnega krožka. Pravijo, da je članom svojega krožka dajal velikodušno dispense od abstinence, sam sebi seveda tudi. Ta je bil takrat v gostilni »Pri Pepetu« (gostilna Jožefa Hafnerja). Hodil je od mize do mize pa je praznil polne kozarce, ki so mu jih natakali njegovi tovariši. Do večernega vlaka smo prišli srečno vsi na kolodvor, gospod Janez s precejšnjo krapulo.¹¹⁸ Proti Ljubljani smo se peljali v za nas določenih vozovih, zraven nas pa je bil voz učiteljsčnikov, ki so se tudi vračali z izleta. Ti so bili tihi in miri, bogoslovci pa so prepevali kakor ljudje v rožicah ... Kakšna razlika! Na obeh straneh ljudski vzgojitelji, laiki trezni, kleriki na pol pijani. Takrat me je bilo pošteno sram. Od tistega časa se kaj takega ni več primerilo. Mladinsko gibanje je tozadevno zelo blagodejno vplivalo na srednješolsko mladino in ni bilo med njo več pijancev. Bogo-

[23]

slovci na tem našem drugem izletu so bili po večini vojni veterani. Na potu iz kolodvora je moral g. Janez korakati proti semenišču v spremstvu vodstva, da ni napravil kakega škandala. Ker je pil kot goba, so ga klicali odslej njegovi tovariši: Janez Goba.

L. 1922 smo izleteli v Stično, kjer so nam v samostanu napravili kosilo. Bogoslovcem je bilo dolg čas, ker niso vedeli, kaj bi počeli, ko je bilo do poldne še veliko časa. Nekateri so šli na višavo za samostanom, drugi pa na Gradišče, kjer je šentvidska podružnica sv. Nikolaja.

V naslednjih letih smo bili dvakrat na Kumu (prvič 1924), enkrat smo šli od vrhniške postaje peš k Sv. Trem Kraljem (1926), potem v Rovte, kjer so nam dali na domu bogoslovca Janeza Hladnika (sedaj v Buenos Airesu) slivovke, od tam peš v Logatec. Pri Sv. Gregorju smo bili dvakrat. V drugič (1932) smo imeli kosilo na vrtu Oblakove gostilne, od koder se vidi v Ljubljano, potem smo šli v Velike Lašče, kjer so nam pripravili v »Vatikanu« dobro malico. Bilo je to, če se prav spominjam, l. 1932. Takrat smo imeli v Sloveniji prostožidarsko, liberalno vlado, ki je hotela zatreti vse, kar je bilo katoliško. Ta vlada

je duhovnike zapirala, katehete odstavljala, katoliška društva razpuščala i. t. d. Ko so se bogoslovci z izleta vračali, so jim prišli do Grosupljega naproti katoliški akademiki in so jih pregovorili, da v Ljubljani z njimi prirede demonstracijo. Zgodilo se je vse to na tihem, brez vednosti vodstva. Jaz in g. ekonom Gross sva izstopila na Dolenjski postaji in sva stopila v cestno železnico,¹¹⁹ da bi prišla prej domov. Takrat se je pa električni vod pokvaril in je tramvajski voz obstal na cesti, pa sva prišla precej poznej domov kakor bogoslovci, ki so se peljali na glavni kolodvor. Na kolodvoru so se pomešali med laiške akademike pa so jo vsi udarili v prevodu po Miklošičevi cesti. Najbrže so tudi kaj prepevali. Kar pritisnejo naje stražniki s pendreki. Bogoslovci pa v beg proti semenišču. Kakor zajci so tekli, ko jih psi preganjajo, in ta in oni je dobil kak gorak udarec s pendrekom. Spiritual dr. Ciril Potočnik,

[24]

ki se je peljal z bogoslovci na glavni kolodvor, ni vedel, kaj se pripravlja in je šel z bogoslovci, ki niso bili za demonstracijo, po krajši poti – Kolodvorska ulica – domov. G. ekonom in jaz sva prišla domov post factum.¹²⁰

V tistih burnih časih je bila neki večer tudi na Gradu mala demonstracija. Policijski predstojnik je obdolžil tudi bogoslovce, da so bili zraven. Jaz sem mu sporočil, da je to nemogoče, ker je zvečer semenišče zaklenjeno. On pa odvrne: »Vem, da je mogoče. Bil sem sam v semenišču (menda v Trstu), pa vem, da se tudi ponoči lahko ven pride.« Na to sem ponudil za vsakega bogoslovca, če dokažejo, da je bil tisti večer na Gradu, 1000 Din. Plačati ni bilo treba nič, trdili so pa vključ temu, da so bili. V resnici pa so tisti večer slučajno prišli nekateri jezuitje na Grad, da bi se izprehodili, pa so jih imeli za bogoslovce.

Vrnimo se k izletom. Dvakrat smo bili v Begunjah na Gorenjskem, dvakrat na Zaplazu in Čatežu (1935 in 1939), enkrat na Sveti gori, enkrat na Limbarski gori (1928). Na ta izlet smo se peljali z avtobusi, en del bogoslovcev pa je šel z železnico do Laz, od tam pa v Moravče in na Limbarsko goro. Na gori smo imeli kosilo in opravili svojo pobožnost, z gore pa smo jo mahnil v Blagovico, kjer nam je župnik Jakob Štrekelj pripravil prav pošteno malico. Proti večeru smo se vsi z avtobusi vrnili domov. Drugi smo

¹¹⁷ Janez Jenko, rojen leta 1898, doma iz Smlednika, ki pa ni postal duhovnik.

¹¹⁸ Pijanostjo.

¹¹⁹ Tramvaj.

¹²⁰ Po dogodku.

srečno prišli, le enega avtobusa ni bilo. Čakamo eno, dve uri. Nič. Polotila se nas je strašna slutnja, da se je v temi ponesrečil. Slednjič, okoli polnoči pridejo. Avtobus so morali na potu popravljati, pa so se zamudili.

Posebno lepa sta bila izleta na Trško goro pri Novem mestu (1930 in 1938). Prvič smo šli gor skozi Karteljevo mimo grada Hmeljnik, kjer nas je nemški baron s svojo družino lepo sprejel in nam postregel s kruhom in vinom. Kosilo smo imeli v prijazni gostilni na pobočju Trške gore, malico nam je preskrbel g. prošt Čerin v kapiteljski hiši v Novem mestu. – V drugič smo šli na Trško goro od novo-

[25]

mestne postaje, kosilo smo imeli v Starem gradu pri usmiljenih bratih, malico in šmarnice pa v Šempetru, kjer nas je slepi gospod svetnik Vovko prav ljubeznivo sprejel.

Naj omenim še izlet v Novo štifto, izlet skozi Radeče, Št. Janž v Št. Rupert, od tam pa na Malo Loko in postajo veliko Loko, pa še izlet skozi Višnjo goro čez Polževo (Sv. Duh) na Krko (1937), kjer je bilo kosilo, potem v Stično, kjer je bila malica in smo za šmarnice zapeli litanije M[atere] B[ožje]. V Stični nas je počastil s svojo navzočnostjo nadškof Jeglič, ki je ves čas ostal v naši družbi. »Veliko boste trpeli, hudi časi vas čakajo,« je dejal bogoslovcem. L. 1936 je bil izlet v Rajhenburg.

L. 1939 je izbruhnila vojska med Nemčijo in Italijo na eni in Anglijo in Francijo na drugi strani. Naslednje leto (1940) smo šli prosit Marijo miru na Brezje. Tam sem pri oltarju M[atere] B[ožje] maševal, pridigoval in obhajal vse bogoslovce. 1940 in 1941 ni bilo nič izleta, ker ga vojne razmere niso dopustile.

Razen l. 1921 (Sv. Jošt – Škofja Loka), ko nam je delal težave Janez Goba, in l. 1932, ko so policaji s pendreki pripodili bogoslovce v semenišče, ni bilo na nobenem izletu nobenega nereda. Predsednik Cirilskega društva je imel nalogo, da je s svojim odborom skrbel za red, in je to nalogo izvrstno izvršil. Zvečer smo prišli vselej vsi trudni nazaj, zjutraj so spali bogoslovci pol ure dlje kakor po navadi in se je kazala utrujenost še ves dan: vse je bilo v hiši bolj mirno in tiho.

[Služenje vojaškega roka – t. i. kadrski rok]

Posebno težavo je delala semenišču vojaška služba. Po vojnem zakonu je imel vsak bogoslovec, ki je dovršil bogoslovne študije, pravico do šestmesečnega službovanja med bolničarji.

Večkrat pa so bogoslovce od bolničarjev jemali v pisarne.

Nekaj časa je šlo tako, da so bogoslovci nastopali kadrski rok¹²¹ po dovršenem 3. letu bogoslovja. Škof[ijski] ordinariat jim je dajal spričevala, da so godni za ordinacijo,¹²² pa so jih sprejemali. V vojnih krogih na Hrvaškem je to ostalo tako do zadnjega časa, v

[26]

Ljubljanskem in celjskem vojnem krogu pa so kmalu začeli zahtevati, naj vsak bogoslovec, ki hoče doseči ugodnost šestmesečnega bogoslovskega roka, predloži pravilno podpisan absolutorij¹²³ univerze. Tedaj ni bilo drugega izhoda kakor dovršiti vse bogoslovne študije in potem nastopiti kadrsko službo. Ker služba pri bolničarjih ni prava vojna služba ampak samo strežba bolnikov, dasi v vojaški uniformi, so bili prej ordinirani¹²⁴ in so po novi maši odhajali za šest mesecev v vojašnico.

Ko so se bogoslovne študije raztegnile na šest let, se je dogajalo – to je bilo samo zadnja tri leta pred vojno Jugoslavije z Nemčijo, da so bili nekateri že proti koncu petega letnika stari 27 let. Čez to starost ni bilo po postavi mogoče odlagati kadrške službe. Absolutorija jim univerza ni mogla dati pa bi morali služiti kot dijaki dijaški rok devetih mesecev, in če bi oficirskega izpita ne napravili, še pet mesecev. Ti – 27 let stari – so se zatekali k salezijancem na Rakovniku, ki imajo bogoslovno učilišče s samo petimi letniki. Ti so jih sprejemali – pro forma¹²⁵ – v svojo šolo in so jim dajali absolutorium. Jaz sem to sicer zvedel, pa ne uradno. Kaj sem hotel? Molčal sem.

Iz prva – nekaj let – so služili v Ljubljani, Celju, potem pa vsa leta na Hrvaškem in v Srbiji. Ostali so vsi pošteni in nobeden ni zapustil poklica. Samo o enem so mi pravili duhovniki z onih krajev, da je zahajal v neko družino, kjer so bila mlada dekleta in da so Srbi tistega kraja govorili o popovskem škandalu. Danes je ta duhovnik pošten in delaven, pa je žal izgnanec. Njihovi vojaški predstojniki so jih čislali in jim zaupali zaupne službe, ko pa pravoslavni niso ne spoštovali, ne jim zaupali. Duhovniki so vsak

¹²¹ Kadrski rok je bila posebna oblika služenja vojaščine – vojaškega roka.

¹²² Za duhovniško posvečenje.

¹²³ Absolutorij je bilo spričevalo o zaključenem visokošolskem študiju.

¹²⁴ Posvečeni v duhovnike.

¹²⁵ Formalno, navidezno.

dan lahko maševali – s prav malo izjemami – in molili svoj brevir.¹²⁶

Ob izbruhu vojne (6. IV. 1941) jih je bilo v kadrski službi pet, sami taki s salezijanskim absolutorijem. Dovršili so šest mesecev že okoli Božiča, pa so l. 1940 bogoslovski rok raztegnili na

[27]

dvanajst mesecev. Štirje od teh so se po porazu Jugoslavije vrnili v semenišče, enega pa do danes ni nazaj (Pečenik). Mislimo, da je v vojnem ujetništvu.

Tisti teden pred cvetno nedeljo (v začetku aprila), ko se je že videlo, da je vojska z Nemčijo neizogibna, smo spustili vse bogoslovce na njihove domove. Če bi bila Jugoslavija razglasila splošno mobilizacijo, bi morala oditi k vojakom velika večina naših bogoslovcev, ker so bili na naboru potrjeni. Zato smo se poslovili od njih kot od vojakov, ki odhajajo v boj. Jugoslavija pa ni imela časa za splošno mobilizacijo in so se bogoslovci po veliki noči zopet vrnili v semenišče.

Morda ne bo odveč, če omenim še tole. Bogoslovec France Novak, danes župnik na Rakeku, je služil v Ljubljani svoj kadrski rok in sicer v pisari. Ker ni imel dosti dela, je kar v uradni uri spisal pismo, namenjeno njegovemu župniku. V pismu je zabavljajl čez srbske častnike, češ da so neizobraženi. V njegovi odsotnosti je podčastnik, Srb, vzel pismo iz knjige, v katero ga je bogoslovec vtaknil, ga prebral in izročil častniku, ki je bil predstojnik tiste pisarne. Novak je za to dobil en mesec strogega zapora (ječo) in je bila zanj še milost, da ga niso postavili pred vojno sodišče. Ta dogodek mi je dobro služil za svarilen zgled, kadar sem ob sobotnih urah¹²⁷ govoril bogoslovcem o spisovanju pisem.

[Hišni prazniki in praznovanja]

Hišni prazniki. Bogoslovci so še na pol otroci. Nekaterikrat sem jim povedal zgodbo graškega univerzitetnega profesorja. Majhen je bil pa zelo debel. Slušateljji so mu dali ime Fassel.¹²⁸ Enkrat je šel v predavalnico pa je slišal, ko so vzklikali: »Das Fassel kommt, das Fassel kommt.«¹²⁹ Ko je vstopil, jim je dejal: »Ihr nennet mich Fassel. Es ist aber ein kleiner Unterschied zwischen mir und

dem Fass.« »Sagen Sie uns, Herr Professor, welcher Unterschied?« »Das Fass ist mit Reifen (obroči) umgeben, ich aber mit Unreifen.«¹³⁰ Res, na pol otroci. Zato je eden poglavitnih semeniških praznikov sv. Miklavž. Miklavžev večer se je do sedaj vsako leto praznoval pred vsem

[28]

s tem, da je bil pri večerji duplex:¹³¹ četrta litra vina, boljše večerja in posebej pri vsakem krožnik, poln slaščic in jabolkov. Prvi dve leti je po večerji nastopil v obednici tudi Miklavž z angeli in parklji, pa so imeli glavno besedo parklji in je bilo vse le presurovo. Zato tega nastopa v obednici potem več ni bilo, pač pa so bogoslovci uprizarjali po večerji v dvorani »Miklavža« in je zato rekreacija trajala četrta ure dlje.

Pustni večer je že od starih časov sem tudi v semenišču imel svoj spomin: duplex t. j. vino in boljše jedi. Prvi pustni večer sem na prigovarjanje gg. ekonomu in prefekta dovolil, da se je po večerji v obednici kadilo. Bogoslovci, iz vojske sem strastni kadilci, so dvorano tako z dimom napolnili, da smo komaj še videli eden drugega. To je bilo prvič in zadnjič, da je lemenatar¹³² v obednici kadil. Po večerji so imeli ta večer bogoslovci vsako leto v dvorani svoje burke. Povedal sem jim pa ponovno, da je ta večer za semenišče neprimeren. Duhovnik mora ljudi svariiti pred pustnimi razuzdanostmi, pa naj sam nori na pustni večer? Ohranil pa sem slovesno praznovanje tega večera kot minus malus¹³³ [sic!], da ne vzbujam nejevolje v semenišču.

Posebni prazniki v semenišču so godovni dnevi predstojnikov. Spiritualisti so imeli razen dr. Arnejca svoje godove v počitniškem času. Te je praznovalo samo vodstvo. Drugače – med šolskim letom – so se praznovali godovi tako, da so imeli bogoslovci opoldne »duplex«, godovnjak¹³⁴ je pa povabil na obed dva ali tri goste. G. Grossu so prirejali bogoslovci »privratnico«¹³⁵ pred njegovim godom. Ko je prihajal po večerji iz obednice, so ga čakali pri vratih, mu voščili, vzklikali, peli, prižigali včasih bengalične svečice,¹³⁶ enkrat

¹³⁰ »Vi me imenujete sod. Toda je pa neka razlika med menojo in sodom.« »Povejte nam, gospod profesor, kakšna razlika?« »Sod je obdan z obroči, jaz pa z nezrelostjo.«

¹³¹ Podvojen obrok.

¹³² Lemenatar ali bogoslovec je gojenec bogoslovnega semenišča.

¹³³ Pravilno: minus malum – manjše zlo.

¹³⁴ Godovnjak je tisti, ki goduje na določeni dan.

¹³⁵ Posebno voščilo s petjem pred vrati na večer pred godom.

¹³⁶ Palice, ki napravljajo majhen ognjemet.

¹²⁶ Brevir je bogoslužni molitvenik z obveznimi molitvami in duhovnim branjem za duhovnike in redovnike.

¹²⁷ Na sobotnih urah ravnatelj bogoslovnega semenišča bogoslovcem obravnava določene teme.

¹²⁸ Sodček.

¹²⁹ »Sodček prihaja, sodček prihaja.«

so mu darovali debelo, dolgo smotko.¹³⁷ Bil je vedno domač z njimi, kakor kak starejši tovariš, pa so mu to napravili. – Meni so dve ali tri leta na predvečer sv. Ignacija m[učenca] priredili gratulacije¹³⁸ v dvorani, kjer so se zbrali vsi, z vodstvom vred, pa me je eden v govoru proslavljal. Bilo mi je to neprijetno, pa sem to staro navado ukinil, kar je bilo vseč tudi bogoslovcem. Od tedaj dalje mi prihajajo voščiti

[29]

na stanovanje trije zastopniki, ki so navadno predsedniki semeniških društev. K obedu pa pridejo škof, dekan in prodekan teološke fakultete in rektor univerze, če je duhovnik (dr. Slavič).

Tiste nedelje in praznike, ko je bila v stolni cerkvi ob 16^h pontifikalna maša, je bil opoldne tudi v semenišču »duplex«: vino, boljše jedi, in berilo med obedom je izostalo,¹³⁹ ostal pa je martirologij,¹⁴⁰ ki ga je lector¹⁴¹ te dni pel.

Z odlokom z dne 1. januarja 1939, št. 1, določa škof dr. Gregor Rožman, naj se semenišče posveti preblaženi Devici Mariji, Srednjici vseh milosti. Njen praznik dne 31. maja naj bo vsako leto v semenišču praznik I. classis¹⁴² s slovesno mašo in šole prost dan. L. 1939 je prišel ta dan škof maševat v semeniško kapelo, l. 1940 pa je opravil slovesno mašo častni kanonik¹⁴³ univ[erzitetni] profesor dr. Andrej Stroj. Obe leti je bila v dvorani kmalu po slovesni maši akademija z govori in petjem. L. 1941 je bila v kapeli pač slovesna maša, ki jo je daroval univ[erzitetni] docent dr. Ignacij Lenček, akademija pa je zaradi vojnih zmed odpadla. Vsa tri leta so prišli k slovesni maši tudi vsi profesorji bogoslovne fakultete in prvi dve leti tudi k akademiji.

V začetku šolskega leta imajo bogoslovci že od nekdanj enodneвно duhovno obnovo z molkom, govori in spovedjo. Škof dr. Rožman je določil, naj se začetek šolskega leta praznuje s sveto mašo v stolni cerkvi. K tej maši naj prihajajo vsi

služatelji bogoslovne fakultete, povabijo pa naj se tudi drugi akademiki¹⁴⁴ in univerzitetni profesorji. Prva taka maša je bila l. 1938, potem pa vsako leto. Začela se je s »Pridi Stvarnik sv. Duh!« Pri maši so peli bogoslovci. Prišli so studiosi theologiae¹⁴⁵ in bogoslovni profesorji, drugih profesorjev in akademikov pa zelo malo.

Poseben praznik je bil vsako leto tudi dan mašniškega posvečenja. Za novomašnike je bila ta dan miza v obednici bogato s cvetjem obložena, dobili so bogat zajtrk in pri obedu dvojno vino. Vrata njihovih sobic so okrasili bogoslovci.

[30]

[Mladinsko gibanje – mladinci (t. i. križarji)]

Po svetovni vojni (1919) se je začelo med slovensko mladino posebno gibanje. V Nemčiji se je to gibanje začelo že okoli l. 1900. Mladini se je zastudilo meščansko življenje: povsodi vse po neki šabloni, vse mehanizirano, povsodi sam formalizem brez vsebine. Mladina je hotela prelomiti s tem, kar je bilo do tedaj. Proč s starim, mi hočemo svet prenoviti. Zahtevali so zase avtonomijo, hoteli so biti neodvisni od starih voditeljev, hoteli imeti svojo mladinsko kulturo. Niso marali nikogar, ki bi jih vodil. Sami so se hoteli vzgajati. »O pokorščini se sedanji mladini ne sme več govoriti,« tako nekako mi je rekel¹⁴⁶ prvo leto mojega ravnateljavanja v semenišču, kakor sem že drugje omenil. Mladina [je] hotela uvesti v življenje priprostost nekdanjih časov. Katoliško mladino je posebej zanimalo življenje prvih kristjanov, zlasti njihova liturgija. Ljubili so naravo in so šli v počitnicah v skupinah ven, kar mogoče daleč od ljudi, in so ostali zunaj več tednov, spali v šotorih in si urejali življenje po določenem dnevnem redu. To »taborenje« je ostalo do danes. Imeli so gotove »šlagerje«, ¹⁴⁷ ki so jih vedno ponavljali, n. pr. občestvenost, božje življenje, otroštvo božje, rasti iz Kristusa, doživetje i. t. d.

To gibanje katoliške dijaške mladine je imelo v sebi mnogo lepega, plemenitega, marsikaj pa tudi zmotnega. Ko bi bilo imelo modrega voditelja, bi bilo rodilo najlepše sadove. Pa ravno tega niso marali, ker so hoteli biti avtonomni. Bilo je pa zadosti demagogov, ki so mladini to govorili, kar ji je bilo vseč, niso je pa opozarjali na napake in nevarnosti. Dokler ni bilo listov »Straža v

¹³⁷ Cigaro.

¹³⁸ Čestitke, voščila.

¹³⁹ Med obedi se je v semeniščih bralo odlomke iz Svetega pisma in del krščanskih piscev.

¹⁴⁰ Martirologij je bogoslužni življenjepis mučencev (svetnikov) glede na cerkveni koledar.

¹⁴¹ Bralec.

¹⁴² Praznik prvega razreda.

¹⁴³ Za častne kanonike so bili običajno imenovani zaslužni župniki oziroma dekani in ostali zaslužni duhovniki, profesorji in voditelji nekaterih pomembnejših cerkvenih ustanov. Nekateri častni kanoniki so kasneje postali kanoniki stolnega kapitlja.

¹⁴⁴ Akademik je zastarelo poimenovanje za študenta.

¹⁴⁵ Študenti teologije.

¹⁴⁶ Prelat Andrej Kalan.

¹⁴⁷ Šlager je pogosto ponavljane aktualne teme.

viharju« in »Mi mladi borci«, si skoraj nihče ni upal mladine opozoriti na pogrške v njihovih nazorih in spisih. Dr. Aleš Ušeničnik je prav na lahko, kakor zna samo on, zavrnil njihove zmote, pa so ga zavrnilo rekoč: »Naš voditelj je škof, mi se damo samo njemu voditi.« Škofu Jegliču se je prav dobro zdelo, da so ti mladinski k njemu prihajali.

[31]

L. 1924 – v jeseni – so katoliški mladinci začeli izdajati svoj list »Križ na gori, glasilo katoliškega slovenskega dijaštva«. Izšli so trije letniki: 1924/25, 1925/26 in 1926/27. V tem listu je marsikaj dobrega, so pa tudi spisi polni zmot.

Nekak vzor je bil mladincem profesor Jožef Wittig, cerkveni starinoslovec na Nemškem. Njegovi spisi so jih kar očarali. v I. in II. letniku »Križa na gori« je po en spis Wittigov. Ko je Cerkev Wittigova dela obsodila in on obsojenih trditev ni hotel preklicati, je bil l. 1926 iz Cerkve izobčen. To izobčenje je zadelo mladince kot strela z jasnega neba. Neki kaplan (C. K. v Trebnjem)¹⁴⁸ je zdihnil: »Kaj bom pa zdaj meditiral!?« Vest o izobčenju je prinesel »Križ na gori« na platnicah s svojimi pripombami, da so samo nekatera mesta v Wittigovih spisih zmotna, da se pa »K[riž] n[a] g[ori]« popolnoma podreja sodbi Cerkve.

»Križ na gori« je nekdo denunciral¹⁴⁹ v Rimu in poslal tja vse tri letnike. Kdo je bil to, nisem zvedel. Škof Jeglič je to zadevo uredil tako, da je sporočil v Rim, da je list »Križ na gori« prenehal izhajati in je tako stvar postala brezpredmetna. Namesto »Križa na gori« je l. 1928 začel izhajati »Križ«, ki je pisal korektno, dasi je bil samo drugo ime za »Križ na gori«.

Ta leta je slovenska katoliška literatura pisala pogosto tako čudno, da ni bila več katoliška. Kolikrat sem zdihnil: »Ko bi nam Bog poslal kakega Mahniča, da bi nam povedal, kaj je katoliško in kaj ni več katoliško!« Na ta vzdih mi je dr. Aleš Ušeničnik enkrat odgovoril: »Da. Toda sam Mahnič bi nič ne opravil. Treba bi bilo še Mis-sia.«

Imeli smo Consilium a vigilantia,¹⁵⁰ pa samo na papirju. Škof Jeglič pa tudi sam ni zoper nekatoliško pisanje nekatoliških pisateljev, zlasti

mladincev, nikdar odločno nastopil. Nasprotno: bili so to njegovi ljubljenci, ki so se mu laskali na vse načine in ga popolnoma zapredli v svoje mreže.

[32]

Tako je pa sicer tako velik škof zakrivil, da se je slovenska inteligenca razdvojila in je moral in mora še danes njegov naslednik prenašati težke posledice te razdvojenosti. Kako drugače bi bilo danes, ko bi bil škof Jeglič takoj po vojski mladini pokazal pot, po kateri naj bi hodila. Poznej je bolj svobodoljubna stran slovenske inteligence priklenila nase še delavce, ki so se imenovali krščanski socialisti, ki so pa vedno simpatizirali s komunisti. Temu delu stoji nekaj sem Katoliška akcija nasproti, ki je za integralno krščanstvo in brezpogojno pokorščino do Cerkve.

Popisano mladinsko gibanje je našlo svoj odmev tudi v semenišču. V šolskih letih 1919/20 in 1920/21 in tudi še 1922/23 se v semenišču še nihče ni zmenil za mladinstvo. Ta leta so imeli vodilno besedo bogoslovci, ki so bili vzgojeni še v predvojni gimnaziji in [so] prestali na raznih bojiščih vojne grozote, pa so bili za mladinske sanjarije nedostopni. Od šol[skega] l. 1923/24 dalje so pa vstopali v semenišče dijaki, ki so se na gimnaziji udeleževali mladinskega gibanja. Nekateri med njimi so imeli v tem gibanju vodilno vlogo. Najpomembnejši mladinci so bili: Fajdiga Vilko (sedaj gimn[azijski] veroučitelj), Hladnik Janez (sedaj v Buenos Airesu), Ferkulj Jože (župnik v Hotedršci), Remec Bogumil (S.J.), Vođušek Vital (v San Francisku Am[erika]), Košir Jože (profesor-veroučitelj), Starec Martin (kaplan pri Sv. Petru v Ljublj[ani]), Caserman Janez (kpl. pri Sv. Jakobu v Lj[ubljanu]), Koman Boris (kpl. Brezovica), Slapar Pavel (prof[esor]-verouč[itelj] Kranj), Kunstelj Jože (kpl. Radovljica, sedaj v izgnanstvu), Janežič Žitomir (odpadnik) in več drugih mlajših, med njimi Oražem Janez (prof[esor]-verouč[itelj] Ljubljana). Okoli voditeljev so se zbirali drugi in hodili za njimi kakor backi¹⁵¹ za ovnom vodnikom. Veliko jih je pa bilo indiferentnih.

V prvih letih jih je posebno prevzela beseda doživetje. Samo to je imelo neko vrednost, kar so sami doživeli. Ne vem, kje so pobrali trditev, da dokazi o bivanju Boga nič ne drže. Edini dokaz, da biva Bog, je v tem, da človek Boga »doživi«. Bogoslo-

¹⁴⁸ Kristijan Cuderman.

¹⁴⁹ Naznanil, ovadil.

¹⁵⁰ Consilium ad vigilantiam – svet za čuječnost je bil poseben škofijski organ.

¹⁵¹ Backi so mladi ovčji samci.

[33]

vec Fajdiga je šel s to trditvijo k profesorju dr. Alešu Ušeničniku. Ta mu je povedal, da tudi Brama doživlja svojega Brama, pa Brama vkljub temu ne eksistira. V nekem delavskem listu, menda v Delavski pravici, je tisti čas pripovedoval neki delavec, kako mu je neki bogoslovec tam od Škofje Loke (najbrže † Janez Okorn) razlagal, da je treba Boga doživeti in da je v tem dokaz za njegovo bivanje.

Ko sem v neki sobotni uri (15^h–16^h) pri pouku o lepem vedenju pravil, da so pri občevanju neke stalne forme, enake pri vseh omikanih narodih, so mi Remec, Vodušek in Košir glasno ugovarjali, češ da ne priznavajo nobenega formalizma.

Potem je prišlo na dnevni red božje otroštvo, božje življenje v človeku ... in nekaj let so bili govori pri govorniških vajah v obednici samo o tem ali vsaj nekaj tega je moralo biti v vsakem govoru. Vse druge resnice sv[ete] vere so izgubile svoj pomen, samo božje otroštvo – to je bilo vse, in pa mistično¹⁵² telo Kristusovo. Delali so, kakor bi bili našli nekaj novega. Res, »mistično telo Kristusovo, ude Kristusovega telesa« smo nekdanj umevali tako kakor neko primero. Sedaj uči dr. Grivec, da to ni samo primera, ampak da je to resnica, neka realnost. In tega so se držali mladinci in to so vedno premlevali. O božjem otroštvu je pa Egger v svoji dogmatiki, ki smo jo rabili v semenišču pred petdesetimi leti, vse prav tako lepo povedal, kakor so to mladinci označevali. Bogoslovni profesorji so se zdeli mladincem zaostali. Zato so jih kot starine prezirali in so svojo učenost črpali iz raznih nemških listov in revij.

Retorična pravila, ki jih je na fakulteti predaval kanonik dr. Opeka, so se jim zdela tudi preokorna. Segnerija, ki jim ga je g. kanonik priporočal, so tudi zavrgli in so se enkrat zaradi tega z njim prav pošteno skregali. Kakor so se navduševali samo za to, kar je bilo mistično, so bili tudi njihovi govori mistični, ljudstvu nerazumljivi. Ko sem ob priliki po nekem govoru

[34]

v obednici pripomnil, da so govori, ki jih poslušalci ne razumejo, zanič, je odgovoril eden od mladinskih bogoslovcev: »Tudi sv. Pavla (njegovih) listov ne razumejo, pa zato ni zanič.« Mislim, da večkrat sami niso razumeli, kar so govorili in pisali.

¹⁵² Skrivnostno.

Predvojni duhovniki (pred 1920) so vodili krščanske organizacije, »Orle«, razna cerkvena društva, prosveta društva, posojilnice in gospodarske zadrage. Tudi na politiko so vodilno vplivali. Bogoslovci – mladinci so vse to obsojali. Priznavali so samo eno organizacijo: župnijo. Ko so l. 1932 vračajoči se z izleta od Sv. Gregorija po Miklošičevi cesti demonstrirali (gl. poročilo o izletih), se je ta in oni gospod nasmehnil, rekoč: »Toliko zabavljajo zoper politično delovanje duhovnikov, pa uprizarjajo politične demonstracije.« Res, čudna nedoslednost.

Če si jim govoril o vnanjem¹⁵³ zatajevanju in o vnanjih pokorilih,¹⁵⁴ so se izjavljali, da cenijo samo notranje zatajevanje in premagovanje.

Zelo so se bavili z liturgiko. Priprosto liturgično življenje in sodelovanje vernikov s škofom in duhovniki pri liturgičnih funkcijah jim je bilo vzor. Mladinsko gibanje nam je prineslo takomenovane recitirane maše. Šli so seveda predaleč in jim večkrat sedanji cerkveni liturgični predpisi niso bili po godu. Vital Vodušek, že v semenišču velik liturgist,¹⁵⁵ je poznej kot ekspozit¹⁵⁶ na Lokah pri Zagorju mašo kar po svoje urejeval. Pri vsaki maši so šli ljudje k darovanju, med mašo se je po trikrat, štirikrat obrnil proti ljudem in jim govoril, pri navadni peti maši je oltar dvakrat kadil, kakor se to godi pri slovesni maši.

Liturgično gibanje je prineslo škofiji veliko dobrega, ker se ga je prijel ves kler in se je doslej že veliko storilo za to, da bi ljudstvo sodelovalo z duhovnikom pri sv. maši.

Predaleč pa so šli bogoslovci, ko so začeli grajati to, da se pretirava češčenje svetnikov in Matere Božje.

[35]

Poseben razmah je dobilo mladinsko gibanje, ko je prišel v naše semenišče Pavel Slapar. Bil je dve leti v Innsbrucku na jezuitski bogoslovni fakulteti, prišel je v jeseni 1929 v naše semenišče

¹⁵³ O zunanjem.

¹⁵⁴ Pokorila so spokorna dejanja.

¹⁵⁵ Liturgist je tisti, ki se zavzema za lepo bogoslužje oziroma se nanj spozna.

¹⁵⁶ Velike župnije so v svojem okrilju imele pastoralne enote, ki pa so bile različno poimenovane. Ekspozit, ki je vodil ekspozituro, je bil kakor pravi župnik in je lahko vodil matične knjige, ki pa jih je ob koncu leta moral s podpisom overoviti župnik. Od časov Jožefa II. je bilo za ekspoziture predvideno, da naj bi postale nove župnije, vendar pa jim je še kaj manjkalo; npr. beneficij (ustrezna nadarbina), minimalno število vernikov ...

in je bogoslovne študije dovršil ter bil v mašnika posvečen 1932. Bil je zelo nadarjen, imel je pa tudi zato velik ugled, ker je prišel iz Innsbrucka. Slovenec to, kar je tujega vedno več cenik kakor to, kar je domače. V Innsbrucku je bilo takrat tudi prav živahno mladinsko gibanje med bogoslovci. Slapar je poznej kot gimn[azijski] profesor prišel pod vpliv dekana Matija Škerbca in je v šoli in zunaj šole v Kranju prav lepo deloval. Opustil je vse, kar je imel prej pretirano mladinskega, in so ga duhovniki, ki so ostali mladinci, gledali kakor odpadnika od mladinstva.

Ko je bil on še v semenišču, je enkrat prinesla salzburška »Kirchenzeitung« neko opazko sledeče vsebine: »Na apostolskem zboru v Jeruzalemu so dali Antiohenom¹⁵⁷ samo eno zapoved ... ut abstineati a [sic!] ...«¹⁵⁸ Codex Iuris Canonici ima pa 2414 kanonov. – To grajo, namenjeno Cerkvi, je v semeniški čitalnici nekdo debelo podčrtal in na lisku povabil bogoslovce, naj pridejo in berejo. – Omenjam to tukaj, ker tudi to kaže, kakšno mišljenje je bilo med mladinci.

Eden zadnjih mladinskih ideologov v semenišču je bil bogoslovec Žitomir Janežič (okt[ober] 1930–jun[ij] 1935). Bil je Slovenec, pa je njegova rodovina živela na Balkanu in ga je skopljanski škof dr. Gnidovec poslal k nam v šolo in vzgojo. Bil je nadarjen in zelo domišljav. Veliko je bral. Poznej je pravil, da se je včasih zaprl v fakultetno knjižnico v Alojzijevišču pa je celo noč bral. Znal je vse tako zakriti, da tega v semenišču nismo opazili. Opomina ni nobenega sprejel: vedno je imel on prav. Videlo se mu je, da bi rad v dogmatiki kaj novega dognal. Ko je imel pred praznikom Brezmad[ežnega] Spočetja D[evice] M[arije] neki bogoslovec v obednici svoj govor, je on pripomnil, da je veliko premišljeval o Mariji in prišel do tega, da je tudi v njej unio hypostatica.¹⁵⁹ Ko je sam prišel na vrsto, je v svojem govoru dokazoval, da v besedah po povzdigovanju: »... de tuis donis et datis ...«¹⁶⁰ nista mišljena kruh in vino, ampak

[36]

Kristus. Pisal je tudi v tedanji Dom in Svet nekaj filozofskih člankov, od katerih je bil eden zelo zmoten. Takrat sem zahteval, da mi bogoslovci

predlože svoje spise v cenzuro, preden jih pošljejo v kak list.

Škofu dr. Gnidovcu sem sporočil napake njegovega klerika, pa mu je vkljub temu dal litteras dimissorias¹⁶¹ za višje redove¹⁶² že na koncu predzadnjega bogoslovnega leta. Janežič je nekaj let delal svojemu škofu velike težave, potem je pa od vere odpadel.

Po letu 1935 je prenehalo navdušenje za »božje otroštvo«, »Corpus Christi mysticum«¹⁶³ i. t. d. in so bogoslovci bili zopet čisto normalni – tozadevno –, mladinstvo v semenišču pa ni izumrlo, ampak še vedno živi in se giblje. Zadnja leta pa je življenje in gibanje mladincev samo boj proti »mladcem«.

Morda bo prišla komu, ki bo bral te spomine, misel, zakaj se mladinsko gibanje v semenišču ni zatrla. Prvi vzrok za to je bil, ker je bil škof Jeglič protector¹⁶⁴ mladinskega gibanja. V zavodu sv. Stanislava so vzgojni predstojniki prepovedali gojencem »Križ na gori« zavoljo nekatoliških idej, ki jih je razširjal. Ti so se pri škofu pritožili in je naročil vzgojnemu vodstvu, naj jim »Križ na gori« ne prepoveduje.

Ko se je škof Jeglič vrnil iz Rima – mislim, da je bilo to l. 1926 – in je bil 1. februarja v semenišču pri obedu in z njim tudi dva ali trije bogoslovni profesorji, sem v napitnici rekel med drugim: »Gotovo ste dobili v Rimu tudi navodila, da boste mogli urediti mladinsko vprašanje.« Ko sem nehal govoriti, plane škof pokonci in hiti v sredo obednice in začne govoriti v nekaki razburjenosti: »Mladina je naše upanje. Dr. Korošec pravi, da se moramo samo na mladino opirati. Le tako naprej ...«

Pri gosposki mizi smo bili vsi razočarani. V takih razmerah je bila vzgoja v semenišču težka.

Je pa še drug vzrok, da smo trpeli v semenišču mladinstvo. To je bil nek val, ki se je takrat razlil čez vsa semenišča

[37]

srednje Evrope. Če bi bila v mladinskem gibanju po semeniščih kaka herezija,¹⁶⁵ bi bili morali seveda odločno nastopiti. Pa kaj tacega ni bilo. Saj je bilo v tem gibanju veliko lepega, veliko idealnega. Otroštvo božje, božje življenje v nas, sodelovanje

¹⁵⁷ Antiohijcem.

¹⁵⁸ Pravilno: ut abstineant a – naj se vzdržijo od.

¹⁵⁹ Hipostatična unija – hipostatično združenje Jezusove človeške narave z Božjo.

¹⁶⁰ »Od tvojih danih darov.«

¹⁶¹ Odpustnico.

¹⁶² Višji kleriški redovi so bili: subdiakoniat, diakonat, prezbitrat (duhovništvo) in episkopat (škofovstvo).

¹⁶³ Kristusovo skrivnostno Telo.

¹⁶⁴ Protektor je zaščitnik, pokrovitelj.

¹⁶⁵ Herezija je krivoverstvo.

laikov z duhovnikom v liturgiji i.t.d., kdo bi ne odobral navduševanja za tako lepe stvari? Kar je bilo napačnega in pretiranega, to sva spiritual dr. Potočnik in jaz popravljala in pobijala, kar je bilo dobrega in plemenitega, pa hvalila in pustila, da je šlo svojo pot naprej. Da je bilo to prav, se da spoznati iz tega, da so bili tisti, ki so bili voditelji mladinskega gibanja v semenišču, poznej v duhovnem pastirstvu izvrstni duhovniki. Sodelovali so in še sodelujejo – danes je pod nemško in italijansko okupacijo to seveda onemogočeno – v raznih organizacijah, zlasti v Katoliški akciji. Janežič, ki sem ga prej omenil, je padel, pa ne zaradi mladinstva, ampak zaradi svojega napuha.

K navdušenim mladincem se je prišteval v našem semenišču tudi Josip Kirigin iz hvarske škofije.¹⁶⁶ Ta se je pri nas navzel takega ognja za liturgično gibanje, da je postal voditelj tega gibanja v Dalmaciji, ustanovil tam liturgični list in stopil z nekim drugim tudi našim bogoslovcem (Spicijarić) iz krške (Krk) škofije k benediktincem, da bi kot benediktinec v Dalmaciji mogel še več storiti za liturgično gibanje. – Tudi Filip Millionig,¹⁶⁷ slovenski Korošec, je bil kot naš bogoslovec mladinec in sedaj jako lepo deluje na Koroškem.

Bogoslovci – mladinci so bili ljubitelji narave in kot taki strastni hribolazci. Srce jih je vleklo ven v naravo pa so prišli na misel, da bi si postavili kje na Gorenjskem v planinskem svetu svoj lastni dom.

Bogoslovec Remec je hodil še kot dijak na počitnice v Martuljek (reci: Martulk) v neko kočo – gozdarsko ali lovsko – verskega sklada. Tam pod Martuljkovimi gorskimi velikani ni bilo še nobene druge kočice razen one lovske. Remec je za svoj načrt za kočico pridobil Voduška in Koširja in še nekaj drugih. V višini kakih 1000 m je prijazen travnik, zraven njega gozdič, ob njem teče potok Martuljek. Tam so hoteli kupiti prostor za kočico, pa se posestnik ni dal pregovoriti, da

[38]

bi jim ga prodal. Pač pa jim je dal prostor za kočico v najem – menda za 40 let. Hitro zbera denar in se lotijo dela. L. 1926 so že preživeli velike počitnice v tej koči. Majhna je. Samo eno sobo ima spodaj, ki je ob enem tudi kuhinja. Podstrešje je spalnica. Vse je leseno. V lepem vremenu se itak vrši vse življenje zunaj v senci, za spalnico pa

služita tudi dva blizu tam stoječa senika. Od železniške postaje Gozd je oddaljena kake ¾ ure. Silna ljubezen jih je vezala na to kočico. Pa saj je bila njihova, popolnoma njihova lastnina. Življenje bogoslovcev v Martuljku popisuje bogoslovec M. v III. letniku »Križa na gori«.

V Martuljku sem bil dvakrat s škofom Jegličem, enkrat pa s škofom dr. Rožmanom (mislim, da l. 1931), kake trikrat pa v drugi družini. Vselej so nam bogoslovci postregli z obilnim kosilom, okusno napravljenim, ker so bili nekateri od njih izvrstni kuharji, n. pr. Defar, Dodič, Malovrh.

Izprva so hodili k maši v malo podružnico kranjskogorsko v Gozd. Enkrat jim je generalni vikar Kalan dovolil – on je vse dovolil, kar ga je kdo prosil – da so smeli kar pod milim nebom maševati in to ob delavnikih, dan za dnevom. Ker je bilo vse to združeno s težavami, so si l. 1929 postavili malo stran od kočice lepo leseno kapelo, ki jim jo je škof Jeglič blagoslovil. Posvečena je Mariji Snežnici. Tu so imeli vsak dan mašo in obhajilo. Včasih je bilo tudi več maš, če so se n. pr. novomašniki mudili v Martuljku. Za kapelo in kočico je dal martuljkarjem † dr. Anton Korošec, minister, veliko tisočakov.

V Martuljek so hodili bogoslovci tudi v božičnih počitnicah. Pravili so, da je tam izvrsten teren za smučanje. Kaj graje vrednega se tam ni nikoli nič zgodilo. Imelo je pa to martuljkovanje, kakor je po pravici poudarjal pisatelj Finžgar, eno slabo stran, namreč, da tam bogoslovci niso opravljali nobenega koristnega dela. Bogoslovske počitnice trajajo skoraj štiri mesece in ves ta čas ubiti v brezdelju, to pač ni krepost.

[39]

Še to moram omeniti, da je škof Jeglič kapelo v Martuljku izvzel iz jurisdikcije¹⁶⁸ župnika v Kranjski gori in jo postavil pod jurisdikcijo semeniškega ravnatelja, tako da je ta kapela semeniška podružnica.

Okoli l. 1935 je kočica v Martuljku – Dom božjih otrok, kakor so jo imenovali ustanovitelji – začela zgubljeni svojo privlačnost. Tedaj so se oči in srca bogoslovcev ozirala na goro Stol, kjer je vzrasla iz tal druga, lepša in večja kočica in kjer se je nudilo bogoslovcem zelo koristno opravilo. O tem pozneje. Sedaj moram nadaljevati zgodovino mladinskega gibanja.

¹⁶⁶ Doma je bil iz kraja Mirce na otoku Braču.

¹⁶⁷ Doma je bil iz Zahomca v Ziljski dolini.

¹⁶⁸ Jurisdikcija je (cerkveno)pravna oblast nad določenim ozemljem, skupino ljudi ...

[Mladci Kristusa Kralja – nasledniki razpuščenega Orla]

»Orel« je bila močna katoliška organizacija v Sloveniji. Zato je bila liberalcem trn v peti. Ko so po nasilnih volitvah dobili v Sloveniji vso oblast – volitve so bile jeseni 1931 – je bilo eno prvih njihovih dejanj, da so razpustili to lepo organizacijo in vrhu tega tudi katoliška prosvetna društva. *Popravek: »Orel« je bil razpuščen že 5. dec[embra] 1929, prosvetna društva pa 17. febr[uarja] 1933. – 6. januarja 1929 je izdal kralj Aleksander I. novo ustavo in tej je sledil razpust »Orla«.¹⁶⁹ Ernest Tomc, profesor na klasični gimnaziji v Ljubljani, je vodil orlovski naraščaj ljubljanskih srednješolcev. Hotel ga je na vsak način ohraniti. Ker kot orlovski naraščaj ni smel več obstajati, je ustanovil za to odločno katoliško mladino cerkveno društvo z imenom: »Mladci Kristusa Kralja«. Imenovali so se pa v javnosti splošno samo »Mladci«. Dokler je vladala strahovlada slovenskih liberalcev (1931–1935), je delal ta organizacija bolj neopaženo, od l. 1935 dalje pa je stopala vedno bolj na dan in se je iz nje razvila Katoliška akcija za srednje- in visokošolce. Sedaj je to njeno ime.

Ta v vsakem oziru strogo disciplinirana organizacija, v katero se je sprejemala samo elita višjih razredov srednje šole, je rodila zelo lepe sadove. Nihče, tudi najhujši nasprotniki niso mogli najti na njej nič slabega. »Mladci« so bili vsa leta svojega obstoja zavedni, odločni, integralni katoličani,¹⁷⁰ zvesto vdani škofu in papežu. Vsak petek imajo v stolni cerkvi skupno obhajilo.

Mladinci – mislim na laike – so bili proti letu 1930 hudi nasprotniki »Orla«. Na občnem zboru »Orla«, mislim da je bilo to l. 1928,

[40]

se je to nasprotstvo že jasno pokazalo, ko so zastopniki mladincev, n. pr. dr. Marjan Dokler, zdravnik dr. Furlan in dr[ugi] »Orla« strastno napadali. Tudi pri škofu Jegliču, ki je prejšnja leta »Orla« nad vse povzdigoval in pri kano[n]i vizitaciji (birmi) po deželi med pridigo navdušeno vzklikoval: »Naši Orli, naši Orli!«, so prišli Orli v nemilost.

To je bilo že zadosti vzroka, da je bilo mladinstvo koj od začetka zakleti sovražnik mlade organizacije »Mladcev«, ki so bili samo nadaljevanje bivše orlovske organizacije.

¹⁶⁹ Besedilo v kurzivu je Nadrah naknadno dodal na vrhu lista.

¹⁷⁰ Celostni katoličani.

Organizacija Mladcev je napovedala boj »križarstvu« in pobijala napačne ideje Križarjev, kakor so z ozirom na list »Križ na gori« imenovali mladince. L. 1936 so Mladci začeli izdajati list »Mi mladi borci«, ki se ves čas bori proti Križarjem. Tako je nastalo med obema taboroma nespravlljivo nasprotstvo, ki je raslo od dneva v dan.

V semenišču je šla ustanovitev društva »Mladcev« neopažena mimo. Nobenega razdvoja ni bilo. Vsi so bili ali mladinci ali pa se niso menili za drugo kakor za svoje študije. L. 1932 so še izdali knjigo »Naši razgledi«, v kateri s prezirom (jalovci!) obsojajo prejšnje duhovnike – pisatelje. To knjigo je kot škof[ijski] cenzor presodil dr. Ciril Potočnik in potem še univ[erzitetni] profesor dr. Ivan Fabijan. Oba sta ji dala svoj »Nihil obstat«, ¹⁷¹ jaz pa sem ji dal »Imprimatur«, ¹⁷² ne da bi jo bil prebral. Starejši gospodje so knjigo zelo obsojali, zlasti prelat Andrej Kalan, in me je škof, ko se je vrnil s kanonične vizitacije, pošteno pokregal, zakaj sem jim dal »Imprimatur«.

V jeseni l. 1932 je vstopil v semenišče prvi »Mladec« – Dobrovoljc,¹⁷³ l. 1934. Glavač, Kremžar in drugi. Vsako leto jih je bilo več in kmalu so hoteli imeti v semenišču vodilno vlogo. Mladinci, ki so do tedaj gospodovali v semenišču, so se čutili ogrožene in so strastno branili svoje postojanke, zlasti v Cirilskem društvu. V tem društvu se voli odbor vsak semester. Kadar so se bližale volitve, je bila živahna agitacija na obeh straneh. Izprva je zmagovala stranka mla-

[41]

dincev; prišlo je tudi do popolne abstinence mladincev pa so društvo dobili v roke mladci; potem je prišlo tudi do kompromisov. Zadnji čas vodijo društvo »Mladci«.

Bogoslovci so tudi člani vnanjih univerzitetnih društev, posebno društva, ki zastopa vse slušatelje univerze, in pa »Akademske zveze«, ki je zveza vseh katoliških akademskih društev. Tudi pri razpravah in volitvah v teh društvih bogoslovci Mladci in Mladinci niso bili vselej edini. V na prvem mestu imenovanem društvu je glasovanje tajno, pa so Mladci (prof. Tomc) dolžili

¹⁷¹ Dobesedno: »Nič ne nasprotuje.« – Izjava škofijskega ordinariata, da v delu nič ne nasprotuje nauku Cerkve.

¹⁷² Dobesedno: »Naj se natisne.« – Dovoljenje za tisk, ki ga izda pristojni škofijski ordinariat.

¹⁷³ Prvi mladec naj bi bili leta 1933 poleg že omenjenega Alojzija Dobrovoljca naslednji bogoslovci [prvoletniki]: Vladimir (Karel) Truhlar, France Dolinar, (Viktor) Žibert in Ivan Sitar. [Pripis druge roke.]

nekaterikrat Mladince, da so glasovali z nasprotniki katoliških akademikov.

Zadnje čase je škof Rožman večkrat sporočil Mladincem, kaj je glede na volitve njegova želja. Niso nasprotovali, povedali so pa večkrat svojim laičkim tovarišem – akademikom, da niso svobodni.

L. 1936 – bilo je konec aprila ali v začetku maja – je imelo semenišče apostolsko vizitacijo.¹⁷⁴ Apostolski visitator je bil sarajevski stolni prošt prelat dr. Marko Alaupović.¹⁷⁵ Višje letnike je zaslišal tako, da so vsi bogoslovci – vsak zase – prišli predenj. To priliko sta porabili obe strani, da sta izlili pred vizitatorja ves svoj gnev. V imenu Mladincev sta posebno govorila Žerjal in Zaletel, za Mladce pa Glavač. Ta tako strastno, da je bil visitator vznevoljen.

Visitator je mene vprašal, kako je ta strast. Razložil sem mu zgodovino mladinstva in nastanek mladčevstva. Potem sem mu pa še povedal, kar sem tudi bogoslovcem večkrat poudarjal, ko sem jih skušal pomiriti: Med bogoslovci-mladinci in bogoslovci-mladci ni prav nobene idejne razlike. Vsi ljubijo Cerkev in papeža, obe strani izjavljata, da se v vsem pokorita papeškimi enciklikam,¹⁷⁶ v obeh taborih je več bogoslovcev, odličnih po študijah in po lepem čednostnem življenju.¹⁷⁷ Vzrok razpora je zgodovinski. Škof Jeglič je protežiral¹⁷⁸ Mladince, škof Rožman pa favorizira¹⁷⁹ Mladce.

Vizitator je imel v Ljubljani dva znanca iz študijskih let v

[42]

Rimu in Innsbrucku. To sta bila † kanonik dr. Alojzij Zupan in univ[erzitetni] profesor dr. Ivan Fabijan. Prvi je bil na strani Mladcev, drugi na strani Mladincev. Z obema se je vizitator razgovarjal o tem sporu. Baje se je potem nekje izjavil, da se mu zdi stvar Mladincev bolj pravilna kot stvar Mladcev.

Veliko krivde na tem sporu ima gimn[azijski] profesor Ernest Tomc, laik. Ko bi se on ne bil mešal v semeniško življenje, bi po mojem prepričanju tega spora ne bilo ali bi bil že davno pokopan.

¹⁷⁴ Apostolsko vizitacijo zaukaže Sveti sedež.

¹⁷⁵ Gl. poglavje Visitatio apostolica.

¹⁷⁶ Papeškimi okrožnicam.

¹⁷⁷ Krepostnem, moralnem življenju.

¹⁷⁸ Podpiral, ščitil, dajal prednost.

¹⁷⁹ Daje prednost, izkazuje večjo naklonjenost.

Prof. Tomc je storil veliko uslugo Cerkvi in dijaštvu, ko je ustanovil društvo »Mladci Kristusa Kralja«. On je čudovit organizator in je znal privabiti v svoje društvo elito katoliškega dijaštva. Ti mladci so bili vzorni kristjani. Ljudje, ki so jih videli pristopati v stolni cerkvi vsak petek k skupnemu obhajilu, so bili polni hvale za te dijake. In dijaki, ki so iz tega društva stopali v semenišče, so bili in so še v moralnem oziru res izvrstni. Drevo, ki rodi take sadove, ne more biti slabo.

Prof. Tomc pa je bil zagrizen sovražnik križarjev. Imel je tudi med bogoslovci vedno kakega denuncijanta, ki mu je nosil na ušesa strašna poročila o križarjih v semenišču. Kadar sva se srečala v tivolskih parkih, vselej mi je pravil, kako je semenišče križarsko. Po imenom »križarji« pa je on razumel ljudi, ki so skoraj heretiki,¹⁸⁰ sovražniki Cerkve.

In ko je bilo že nekaj Mladcev med bogoslovci, se je še vedno smatral za njihovega voditelja in jim je dajal navodila, kako naj semenišče okupirajo, oni so ga pa trajno informirali o Mladincih in o vsem, kar se je v semenišču godilo. Te informacije so bile pa »Wahrheit und Dichtung«.¹⁸¹ Mladinci Mladcem niso zaupali in so bili v občevanju z njimi zelo previdni, ti so jim pa podtikali razne reči in so svoja natolcevanja kot dejstva sporočali Tomcu. O tem sem sam doživel bridko skušnjo. Ob priliki sem rekel bogoslovcu Glavaču, da Katoliška akcija pozablja

[43]

svojo glavno nalogo, pridobivati veri in Cerkvi odtujene laike. Vedno le sama posvetovanja odborov, pa tako malo dela na zunaj. Glavač je pa hitel k Tomcu in mu povedal, da je semeniški ravnatelj nasprotnik Katoliške akcije. In ta bogoslovec me je tolikokrat slišal v dvorani, ko sem priporočal Katoliško akcijo in naročal bogoslovcem, naj pravila K[atoliške] A[kcije] dobro preštudirajo. Tomc je to lažnjivo denunciacijo sprejel za resnico, ne da bi prej vprašal zatoženega – audiatur et reus¹⁸² – in jo je natipkano izročil glavnemu odboru KA.

Denuncijant je pa povsod oseba, ki jo vse sovraži. Mladinci so vedeli za denuncijantstvo Mladcev in je bil to eden glavnih vzrokov njihove mržnje proti njim in proti prof. Tomcu.

¹⁸⁰ Krivoverci.

¹⁸¹ »Resnica in poezija.«

¹⁸² Naj se sliši tudi obtoženi.

Škof Rožman je v zadnjih letih izdal nekaj izjav in odlokov, ki so vsi upravičeni in naravnost potrebni, pa so bili akademiki – mladinci prizadeti. Vse take izjave in odloke pripisujejo mladinci prof. Tomcu in izjavljajo, da jih ne vežejo, ker so Tomčeve.

Naj omenim še nekaj. Enkrat je prišel škof iz Rima, kjer je papežu Piju XI. pripovedoval o Mladcih. Sveti Oče mu je dal zanje svetinjic. Te svetinjice je dal škof dijakom – mladcem, pa jih je prinesel tudi bogoslovcem v semenišče. Te svetinjice so delovale kakor egipt[ovskega] Jožefa pisana suknja na njegove brate.

To je bila velika vzgojna napaka, da so tiste, ki so kot Mladci vstopili v semenišče, tudi kot bogoslovce smatrali za Mladce. Mladinci so takrat, ko so Mladci začeli delovati v semenišču, že odložili vse, kar je bilo izprva v mladinskem gibanju pogrešenega, in če bi Mladci ne začeli boja za prvenstvo, bi bilo v semenišču vse edino in v redu. Sedaj, ko so postali Mladci KA za dijake in je KA samo za laike, se bivši Mladci v semenišču ne morejo več k njim prištevati, hodijo pa po svoja navodila še vedno k Tomcu, to pa vedno bolj poredko. Upam, da bo kmalu konec tudi prepira.

Še nekega vzroka nesloge ne smem prezreti. To je mladeniški napuh. Da bi se mi udali, da bi oni zmagali, tega ne!

V zadnjih letnikih sem stranki imenoval: »Mi« in »Un (oni)«. Če je

[44]

prišla k meni ena ali druga stranka, je bilo vselej: »"Mi" tako, "un" pa tako.«

[Mladinci in mladci – laiški akademiki (študenti)]

V nekem oziru je pa to nasprotstvo med Mladinci in Mladci tudi veliko koristilo, ker so drugi druge nadzirali in so se oboji varovali, da bi jim nasprotniki ne mogli nič očitati. Bili so pa dobri na obeh straneh. Ko so prišli v duhovno pastirstvo, so bili oboji dobri duhovniki.

Zelo lepo delo bivših Mladcev moram še omeniti. L. 1939 so se združili – auctore¹⁸³ Francisco Pezdir, ki je letos (1941) dovršil bogoslovne študije – in so ustanovili zvezo bogoslovcev (Unio), ki so se zavezali, da bodo natanko izpolnjevali semeniške statute in tako dajali tovarišem lep zgled. Ta »Unio« je obe šol[ski] leti (1939/40 in 1940/41) prav lepo vršila svojo na-

logo. Hudomušniki so ji dali ime Gestapo (od nemške Geheime Staatspolizei). Sicer pa ji nihče ni nasprotoval.

Ko pišem o Mladincih v semenišču, moram omeniti, da so pa Mladinci – laiki – akademiki, združeni zadnja leta v akademskem društvu »Zarja«, zagrešili nekatere nerodnosti in da so delali velike težave »Akademski zvezi«, iz katere so slednjič izstopili. Njihov duhovni vodja je bogosl[ovni] profesor dr. Fabijan. – Tudi z akademskim klubom »Straža« so imeli v »Akademski zvezi« težave. »Straža« pod duhovnim vodstvom bogosl[ovnega] profesorja dr. Lamberta Ehrlicha je hotela postati KA za akademike, škof Rožman je pa to častno opravilo izročil Mladcem, kar je v »Straži« vzbudilo seveda veliko nevolje. Proti Mladcem, zlasti pa proti profesorju Tomcu, so bili tudi jezuitje (p. Florijan Ramšak), ker je Tomc za svojo organizacijo pridobival najboljše člane dijaških Marijinih družb in pa ker so bile Marijine družbe s povišanjem Mladcev kolikor toliko ponižane. – Vse te praske med akademsko mladino so našel svoj odmev tudi v semenišču. Mladinci so simpatizirali z Zarjani in z vsemi, ki so bili Mladcem nasprotni, semeniški (bivši) Mladci pa so se hudovali nad Ehrlichom, Ramšakom, dr. Fabijanom in Zarjani.

[45]

Semeniška Karitas

V jeseni 1930 je vstopil v semenišče dotedanji Marijaniški gojenec Vladimir Ser nec, nečak takratnega velikega župana inženirja Ser neca. Bil je v semenišču tri leta, potem so ga odslovili, ker je bil zelo nenormalen. Poznej so ga njegovi sorodniki spravili v norišnico.

V Marijanišču so imeli gimnazijski dijaki – gojenci svojo Vincencijevo konferenco. Člani te konference so obiskovali siromake in prinašali podporo, ki so jo zanje nabrali. Ser nec je pridobil tudi v semenišču več bogoslovcev za karitativno delo. Ustanovili so nekako Vinc[encijevo] konferenco tudi v semenišču. Ni bila prava konferenca, ampak samo neka zveza. Imenovali so to skupino in njeno delo »Karitas«. Zbirali so opoldne in zvečer preostali kruh, močnate jedi, ki so jih dobivali ob petkih in nedeljah, [na] sv. Miklavža večer so nabrali vsako leto veliko košaro Miklavževih daril. Bogoslovci so si radi kaj pritrkali in dali za reveže. Tudi zunaj semenišče so znali bogoslovci pridobiti dobrotnikov za reveže. Dvakrat na teden so smeli obiskati reveže na raznih krajih mesta. Porabili so za to čas, ki je bil do-

¹⁸³ Pobudnik.

ločen za sprehod. To se vrši od l. 1931 skozi vsa leta. Po dva gresta skupaj v revne družine, neseta s seboj svoj dar pa skušata na družino tudi moralno vplivati, zlasti spraviti člane družine k spovedi, kakor je to naloga Vincenc[ijevih] konferenc. Za Božič in veliko noč pa preskrbe svojim siromakom potic in drugih priboljškov.

Vsa leta sem ni bilo na teh obiskih nobene nerodnosti. Družin, v katerih so odrasla dekleta, niso smeli obiskovati. Tudi niso smeli tega obiska zlorabiti za druga opravila. Vedeli so, da bi vsaka zloraba karitativnih obiskov pomenila konec semeniške dobrodelnosti.

L. 1934. je vstopil v semenišče Ferdinand Babnik. Ta je bil potem štiri leta duša karitativnega dela v semenišču. Vsemu je dal novo življenje in velik razmah.

Že preden je vstopil v semenišče – bil je eno leto vpisan na neki drugi fakulteti – je nabral sredstva, da je postavil na pobočju Stola, na

[46]

Zabreški planini, okoli 1250 m nad morjem, malo planinsko kočico in poleg nje malo kapelico, da bi bil ta kraj počitniško zbirališče za akademike. Ko je bil v semenišču, je tja gor vabil bogoslovce. L. 1936 je imel gori že počitniško kolonijo revnih mestnih dečkov. Za vodstvo teh dečkov je bila na planini semeniška Karitas. Za dečke so bili postavljeni okoli kočje šotori, v katerih so spali in ob deževnih dnevih vedrili. Kakih 50 m višje je bil naprodaj lep, obširen prostor. Bogoslovce Zaletel je založil potrebni znesek in l. 1937 je že stala tam gori prostorna lesena hiša, okrog hiše pa v počitnicah lepi, beli šotori za dečke in poleg kočje (hiše) kapela, ki so jo prenesli od spodnje kočje k novi koči. Tu je bila odslej vsako leto kolonija revnih mestnih dečkov in l. 1939 in 1940, po tem ko se je mestna kolonija vrnila v Ljubljano, še kolonija otrok slovenskih delavcev, ki so se izselili v Nemčijo in delali tam v tovarnah in premogakopih. Dečke so vodili, kakor že omenjeno, bogoslovci iz »Karitas«. Nekateri so bili ves čas gori, drugi so se pa menjavali. Dečki so imeli pouk v katekizmu in razna predavanja, n. pr. o zvezdah, o lepem vedenju in dr[ugem]. Tudi bogoslovci so imeli nekatera predavanja in so v ta namen vabili na planino razne gospode. Življenje dečkov in gospodov je bilo tako vzorno, da so jih vsi hvalili, ki so prišli z njimi v stik.

Denar za te kolonije je dajal mestni župan, nekaj tudi ban, zelo veliko tudi minister dr. Anton

Korošec. Imeli so vsega zadosti. Jedila in druge potrebščine jim je prvo leto prinašal iz doline konj, ki so si ga v ta namen najeli ali kupili.

Kočo je gradil Babnik na dolg. Nekaj dolga je plačal, veliko ga je pa še ostalo. Prosil je ministra Korošca, naj dolg pokrije. Ta je bil voljan že to storiti, samo to je zahteval, naj kočja ne bo lastnina Babnikova, ampak naj jo prevzame kaka materialna oseba. Ko sem bil l. 1938 v Radovljici na počitnicah, sem obiskal tudi počitniško kolonijo na Zabreški pla-

[47]

nini. Takrat sem obljubil Babniku, da prevzame kočjo semenišče, če plača minister Korošec dolg. Kmalu potem sem prišel z ministrom Korošcem skupaj na Bledu. Tudi meni je obljubil, da bo dolg poravnal, ne naenkrat, pač pa v obrokih. Poznej sem zvedel, da [je] Finžgar Korošca pregovoril, naj tega ne stori, češ da kočja ni zadosti zavarovana zoper snežne plazove in viharje. Finžgar je storil s tem semenišču veliko uslugo, ker bi bila ta kočja za semenišče veliko breme. Danes je kočja v nemški zasedbi. Pravijo, da so nepošteni ljudje (ne Nemci) kočjo že popolnoma izropali.

Babnik je vodil semeniško »Karitas« in življenje na Zabreški planini do konca počitnic l. 1938. To leto je tudi dobil od dr. Korošca več tisoč, da je šel on in z njim več bogoslovcev študirat karitativno in drugo katoliško delovanje na Francosko, v Belgijo in na Nizozemsko.

Potem je pa obolel in je 5. letnik »zdelal« privatno, ne da bi bil kaj prida študiral ali kak izpit izvršil. Hotel je biti posvečen brez izpitov iz dogmatike, moralke, cerkv[enega] prava in pastirstva, pa se mu ni ugodilo. Potem je napravil izpit iz prvih dveh predmetov in je bil posvečen 3. XII. 1939. Potem je imel »nove maše« na raznih krajih in je odšel potem v Topolšico, zdravilišče za jetične, kot hišni duhovnik. L. 1940. je napravil izpit iz pastirstva in mu je dal škof jurisdikcijo za spovedi, da je mogel dobiti jurisdikcijo v Mariboru. Izpita iz cerkv[enega] prava še danes ni napravil, pač pa je napravil izpit za šoferja. Sploh nikdar ni imel veselja za študij, pač pa za dobrodelno delo, za zidanje koč etc.¹⁸⁴ V četrtem letu bogoslovja sem mu zelo na srce polagal, naj odloži vse skrbi za Zabreško planino – takrat se je še delalo na novi koči – in naj se vsega posveti molitvi in študiju. Pa mi pride enkrat in pravi: »Zdaj sem pa že vse drugim izro-

¹⁸⁴ Et cetera – in tako dalje.

čil.« V resnici se je pa kar naprej pečal z Zatreško planino in drugimi deli, na koncu leta pa ni šel delat ne izpita iz dogmatike, ne iz morale. Kedar so prišli izpiti, je »obolel«. Bil je vzor bogoslovca, kakršen ne sme biti. Najbolje bi bilo, če bi ga bili iz semenišča odslovili. Toda imel je na svoji strani družino

[48]

prof. dr. Grafenauerja, v kateri je bil škof hišni prijatelj, pa je Grafenauerca pri njem izprosila tudi mašniško posvečenje za Babnika.

Ko je Topolšico zasedla nemška vojska, je Babnik pribežal v Ljubljano in nekega lepega dne pravi škof kanclerju msgru¹⁸⁵ Jagodicu: »Zdaj je Babnik nastavljen pri nas.« Ko je bilo nekaj dni birme na Dolenjskem, je opravljal Babnik službo škofovega šoferja. Sedaj, ko ni birme, pa kupuje jajca pod Dolenjskem. Ne osebno, ampak po neki ženski, in sicer za semenišče, kar omenjam pohvalno. Kadar je pa v Ljubljani, se drži največ pri Grafenauerjevih.

Glavna moč pri semeniški »Karitas« je bil l. 1939 in 1940 bogoslovec Šinkar, sedaj kaplan v Mirni peči.

Visitatio apostolica¹⁸⁶

Vršila se je l. 1936. Prej je menda še nikoli ni bilo. Za apostolskega vizitatorja je bil imenovan za Jugoslavijo mons. dr. Josip Ujčić, sedanji nadškof beograjski. Ker pa je bil profesor na ljubljanski bogoslovni fakulteti, je bil za veliko in malo semenišče ljubljanske škofije od rimske kongregacije določen stolni prošt sarajevski, [apostolski] protonotar¹⁸⁷ dr. Marko Alaupović. Vršila se je v našem semenišču konec aprila. Spominjam se, da je g. vizitator pri nas obhajal svoj god. Spal je v škofijskem dvorcu, čez dan je bil pa v semenišču, tudi pri obedu in večerji.

Vizitacija je bila zelo natančna. Pregledal je vse prostore, tudi tiste, ki služijo ženskam. Zaslíhal je vodstvo in bogoslovce dveh ali treh višjih letnikov posamič. Profesorji bogoslovne fakultete so pa prišli, da je lepše izgledalo, k njemu na obisk – posamič.

Bogoslovci so to priliko porabili za svoje pritožbe. Omenil sem že, kako so mladinci tožili mladce, ti pa one. Druga važna točka pritožb je bila hrana.

Glede hrane je v semenišču od nekdanjega tale praksa. Bogoslovci, po večini kmečki in delavski sinovi, imajo doma na počitnicah zelo priprosto hrano. Zato jim je nekaj mesecev tečna seme-

[49]

niška hrana zelo všeč. Raznih jedi nalože na krožnik, da izgleda kakor kak Triglav, in vedno romajo prazne sklede nazaj v kuhinjo, da se iz nova napolnijo. Vrhu tega imajo bogoslovci večinoma še kak priboljšek od doma ali hodijo k peku – vračajoč se s sprehoda – in kupujejo tam kruh, nekateri tudi potico. Konec prvega semestra so izpiti. Takrat se uče od ranega jutra do poznega večera, pa jim živci opešajo in slabo prebavljajo. Zdaj se začne zabavljanje, najprej posamezni, potem pa v koru.¹⁸⁸ Čim bližje je konec šol[skega] leta, tem večja je nezadovoljnost. Tisti, ki so najrevnejši, so navadno najhujši zabavljači. Seveda so tudi častne izjeme. Enkrat prideta k meni dva bogoslovca pritoževati se čez jed. Eden pravi: »Žganci, to je jed, ki nič ne zaleže. Če se žgancev najem, sem ob treh popoldne zopet lačen.« Pride drugi: »Oh ti žganci! Če sem jih opoldne jedel, mi leže zvečer še neprebavljeni v želodcu.«

Vizitator je kruh in drugo hrano sam pokusil, pa ji ni mogel nič očitati. Dali smo enkrat jedilni list enega tedna v presojo tudi zdravniku dr. Antonu Breclju, ki ga je odobril, samo za zabelo se je izjavil, da je je malo premalo. Nasvetoval je poleg jedi na jedilnem listu še ješprenj (ričet), pa ga bogoslovci niso marali.

Kako je vizitator v Rim poročal, nismo zvedeli.

Eno popoldne smo peljali g. vizitatorja v Stično, kjer nas je gospod opat¹⁸⁹ nad vse prijazno sprejel.

[50]

Zdravje

Svoji prošnji za sprejem v semenišče je moral vsak prosilec priložiti zdravniško spričevalo. Po tem spričevalu je bil z malo izjemami vsak »popolnoma zdrav«. Če je komu kaj manjkalo, je zdravnik zapisal nazadnje: »Sposoben za sprejem v semenišče.« Ko so bili pa nekaj časa v semenišču, je bilo med njimi polno bolnikov. Ta in oni je prinesel od univerzitetnega zdravnika listek z vsebino: »N. N. neobhodno potrebuje, da gre za štiri, šest tednov na bolezenski dopust.«

¹⁸⁵ Monsignorju.

¹⁸⁶ Apostolska vizitacija.

¹⁸⁷ Apostolski protonotar je najvišji papeški naziv za zelo za-
služne duhovnike.

¹⁸⁸ V zboru, skupini.

¹⁸⁹ Stiški opat je bil takrat dr. Avguštin Kostelec.

Pred vstopom v semenišče so pač zdravniku vse svoje bolezni zatajili, ali pa so razni zdravniki dali tako spričevalo, da bi prošnja za sprejem ne bila odbita. Listek za dopust so pa včasih dobili, ker so ga sami želeli, da so mogli malo domov.

Sedanje semeniško poslopje ni higienično zidano. Premalo sonca ima, preozke hodnike in pretesne prostore pa nobenega vrta. Alojzijeviški vrt je predaleč od semeniškega poslopja.

Najbolj škodljivo zdravju je pa res naporno semeniško življenje. Vsak dan od 5^h 45^m pa do 7^h 20^m v kapeli: jutranja molitev, meditacija, maša. Pozimi, tudi v jeseni in spomladi, ko morajo biti okna zaradi mraza zaprta, nastane v kapeli tak dušeci vzduh, da človeku kar slabo prihaja, če stopi n. pr. med mašo noter. Od 8^h do 12^h predavanja, ki človeka zelo utrudijo. Popoldne od 14^h do 16^h in od 17^h–19^h 30^m študij in zvečer zopet ¾ ure v kapeli. Najhujši je pa čas priprave na izpite, ki traja vsak semester okoli enega meseca. Zato so naši bogoslovci v kljub dobri in obilni hrani suhi in upadlih obrazov, seveda ne vsi.

Za zdravje se je v teh 22 letih, kar sem v semenišču, marsikaj storilo. Pridobili smo Alojzijeviški vrt. Imeli so vsa leta hišnega zdravnika. Poleg tega so kot akademiki imeli univerzitetnega zdravnika, sedaj že več let dr. Trtnika. Štiri leta sem gredo vsi vsako leto enkrat na protituberkulozni dispanzer, kjer jim z Röntgenovim aparatom preiščejo pljuča. Več bogoslovcev ima

[51]

bolniško hrano. Tisti, ki so res potrebni, dobe bolezenski dopust. Kopljejo se v domači kopalni sobi navadno enkrat na teden, ne vsi, samo kdor hoče, pa morajo za to plačati mal znesek – za premog. Zobe si hodijo popravljat k raznim zobozdravnikom in zobotehnikom.

L. 1921 smo imeli na koncu šolskega leta hudo grižo. Obolelih za to boleznijo smo imeli polno bolniško sobo in predsobo, posteljo pri postelji. Kot dosluženi vojaki¹⁹⁰ so bolniki kadili in slivovko pili. Pravijo, da je slivovka za to bolezen najboljšo zdravilo. Smrtnega slučaja ni bilo nobenega, samo eden je imel krvavo grižo, pa smo ga poslali v bolnišnico, kjer so ga za silo ozdravili. K sreči je bilo to v takem času, da so mogli še napraviti izpite in oditi na domove.

Poznej smo imeli dva slučaja difteritide.¹⁹¹

¹⁹⁰ Kot nekdanji vojaki.

¹⁹¹ Davice.

Bolnika sta šla v drž[avno] bolnico, sobi smo razkužili pa je bila vsaka nevarnost odstranjena.

En bogoslovec iz Krka je začel bruhati kri – t.b.c. –.¹⁹² Šel je na Golnik v zdravilišče za jetične pa je bil v nekaj mesecih zdrav in je sedaj duhovni pastir v svoji škofiji. Še druga dva – Kočar Alojzij in Slapšak Božidar – oba jetična, sta na Golniku pregnala svojo bolezen.

Skoraj vsako leto se je oglasila hripa, eno leto tako hudo, da so morali bolniki ležati kar po sobah, ker [v] bolniški sobi ni bilo prostora.

Navadnega prehlada tudi ni manjkalo in je bilo vsako zimo dosti kašljanja. Popilo se je veliko lipovega čaja.

Razni bogoslovci so neozdravljivo bolezen prinesli že s seboj v semenišče. Semeniško dokaj nezdravo ozračje jim je razvoj bolezni pospešilo pa so odšli iz semenišča v zgodnji grob – in v nebesa.

Umrli so: Repnik Franc v III. [etniku] l. 1921 – t.b.c. –, še prej Faganel, Domanjko Josip, lavant[inska] škof[ija], t.b.c. (okoli 1926) – Krauland Josip, t.b.c., 1925 – Škrjanc Ivan, t.b.c. – Mlakar Jakob, srčna napaka, v šoli bruhal kri in isti dan umrl. 1929. – Janez Pirnat se je peljal od neke nove maše, avto se je prevrnil in on ubil – jul[ija] 1931., Stanonik Pavel – 1936, t.b.c.

Pozabiti ne smem higienskih predavanj, ki so jih imeli v semenišču dr. Dolšak, dr. Rus in dr. Breclj od začetka novembra dalje šest tednov po šest ur na teden l. 1920 in 25 predavanj, ki jih je imel dr. Rus l. 1923.

[52]

Disciplina

Kjer ni v semenišču discipline, ni ne prave pobožnosti, ne krepostnega življenja, ne vneme za študij bogoslovnih predmetov. Zato je bilo moje neprestano prizadevanje skozi vsa leta, da bi bogoslovci spolnjevali semeniška pravila »ad amussim«,¹⁹³ kakor veleva CIC.¹⁹⁴ Izprva je bilo delo težko, kakor je že omenjeno na drugem mestu, potem je šlo pa vedno lažje. Hotel sem doseči to, da bi bogoslovci sami skrbeli za red v hiši, in sem to tudi dosegel v precejšnji meri. Na izletih je imelo Cirilsko društvo nalogo skrbeti za red in je to nalogo izvrstno vršilo razen pri enem izletu k Sv. Gregorju, ko je nekaj bogoslovcev z lai-

¹⁹² Tuberkuloza.

¹⁹³ Natančno.

¹⁹⁴ Codex Iuris Canonici – Zakonik kanonskega (cerkvenega) prava.

škimi akademiki napravilo demonstracijo po Miškošičevi cesti. Tudi sicer so nekateri predsedniki Cir[ilskega] društva lepo vplivali na tovariše – bogoslovce. »Unio«, zvezo bogoslovcev sem tudi omenil. Če je bil med bogoslovci kateri tak, da je s svojimi izgredi delal sramoto semenišču, so prišli k meni in zahtevali, naj se odslovi.

Vsako soboto sem pri uri, ki je bila namenjena pouku za lepo, omikano vedenje, ograjal, kar sem med tednom nerodnega opazil. Če je bila zadeva nujna, sem pa v obednici po kosilu ali po večerji povedal bogoslovcem, kar sem smatral za potrebno.

Žalibog bogoslovci nečejo razumeti, kar uči moralna de correctione fraterna.¹⁹⁵ Včasih ve za nerodnosti tega ali onega samo malo tovarišev, pa nimajo poguma, da bi mu rekli: »Non licet«. ¹⁹⁶ Povedati to predstojnikom se pa boje, da bi jim ne rekli tovariši: »Denuncijant!«¹⁹⁷ Kadar postane zadeva v semenišču splošno znana, takrat pa že store, kar je njihova dolžnost.

Naravnost uprl se mi ni noben bogoslovec skozi vseh 22 let. Enkrat sem vajete malo bolj nategnil – bilo je to l. 1935 – pa so v znamenje protesta pri kosilu enkrat ves čas molčali. K temu molku nisem naredil nobene opazke, sklenil sem pa: »Če bo še kedaj tako, bomo pa kakor v samostanih med kosilom ves čas brali.« Pa ni bilo več molka. Ko so videli, da se za njihov protest ne zmenim, so se kar

[53]

lepo mirno udali v svojo usodo.

Tudi na višjo inštanco – na škofa – se niso nikoli obrnili, če jim ni bilo kaj všeč, ali če so se obrnili, sta bila oba škofa, Jeglič in Rožman tako modra, da jim nista dala prav.

Zelo redkokedaj sem naložil kako kazen za prestopke. Včasih je bilo pa le potrebno. Za kazen je dobil delikvent, da je smel opoldne ali zvečer jesti samo juho, pa si je znal pomagati: pojedel je juhe dva krožnika. Če je bil kdo strasten kadilec in je kadil n. pr. še pred zajtrkom, mu je bila kazen, da dva [dni] ni smel nič kaditi. Če se je na sprehodu, zlasti ob četrtkih na daljših sprehodih, zgodilo kaj hujšega, dotični eden ali dva meseca ni smel iti na noben daljši sprehod (ob četrtkih).

¹⁹⁵ O bratskem opominjanju.

¹⁹⁶ Ni dovoljeno.

¹⁹⁷ Ovaduh.

Moralni nauk de lege mere poenali¹⁹⁸ so dobro poznali in so naložene kazni tudi izvrševali.

Molk je zelo bistven del semeniške discipline. Redno so bogoslovci, kadar je bil silentium,¹⁹⁹ skrbno molčali, tako da ni bilo slišati od nikoder nobenega glasu. Včasih se je pa ta in oni le spozabil, da je glasno spregovoril ali se med študijem s kom razgovarjal. Zato je bilo treba zdaj pa zdaj iti malo po semenišču. Če sem slišal iz kake sobe glasno govorjenje, sem samo malo na vrata potrkal, pa je bilo dobro. Če je bilo pa le preglasno, sem stopil v sobo in našel navadno noter kakega sosedo, ki je pa seveda koj odšel, ko je bil zasačen.

Sicer pa vsak bogoslovec, ki je na hodniku nekaka straža, ki koj obvesti semenišče, če se bliža »nevarnost«. Zlasti je bilo to v prvih letih mojega ravnateljavanja. Posebno spreten stražnik je bil Ivan Štrus, ordin[iran] 1925. On je bil vedno na straži in ni zgrešil nobenega mojega inšpekcijskega potovanja. Med bogoslovci, ki sem jih med študijem dobil na obisku pri kakem tovarišu namesto pri knjigi je bil posebno Miha Jenko, ordin[iran] 1922 kot presbiter.²⁰⁰ Izgovarjal se je, da ima pač smolo, da ga vselej dobim, kedar ga ni doma. Sedaj je izvrsten župnik v Mostah v Ljubljani.

Najhujši boj sem imel s kadilci. Po pravilih se kajenje tolerira

[54]

samo v odmoru po kosilu in po večerji. V sobi kaditi je strogo prepovedano. Prva leta je bilo treba večkrat zatisniti oči in nos. Da bi vojaki s fronte pustili tobak, tega nisem mogel pričakovati. Obračalo se je pa vedno na bolje. V tem boju so prišli na pomoč posebno »Mladci«, katerih je bilo vedno več v semenišču in ki po pravilih svoje organizacije tudi na gimnaziji niso kadili. Tudi gojenci škof[ijskega] zavoda sv. Stanislava po večini niso bili kadilci. Včasih pa je bilo treba strogo nastopiti, tudi s kaznimi, če sem koga zalotil, da je kadil v sobi ali v času, ko ni bilo dovoljeno. Pa so se zatekali na stranišče in tam zadovoljevali svojo kadilsko strast. Med duhovnimi vajami – 6 dni – so smeli kadilci po kosilu in večerji kaditi samo na hodniku pred mojim stanovanjem, ki je na vseh straneh zaprt, da niso okužili zraka po hodnikih.

¹⁹⁸ Zgolj kazenska zapoved (nisi se moralno pregrešil).

¹⁹⁹ Tišina.

²⁰⁰ Duhovnik.

Od leve proti desni stojijo: dr. Franc Ušeničnik, dr. Mihael Opeka, škof dr. Gregorij Rožman, škof dr. Andrej Karlin, prelat Andrej Kalan in dr. Aleš Ušeničnik. NŠAL, Fotografska zbirka.

»Pri nas bogoslovcev nič ne kadi,« mi je dejal ravnatelj salezijanskega zavoda na Rakovniku, g. Volčič. »Abstinenca od tobaka je eminentno²⁰¹ vzgojnega pomena.« O tem ni dvoma. Mlad duhovnik, ki ima vse prste rumene od tobaka, vedno cigareto v ustih, v raznih družbah in zborih prvi začne kaditi: ali ni to zaničevanja vredna figura? Pa kaj sem hotel, ko bi bil tako rad kajenje spravil iz semenišča, pa sem imel vedno koga v vodstvu, ki ni bil samo kadilec, ampak strasten kadilec! Eden od teh je bil potem, ko ni bil več v semenišču, honorarni učitelj na fakulteti pa je imel enkrat kolokvijske izpite. Ko so bogoslovci videli, kako je nervozen, so koj spoznali, kaj mu manjka pa so mu rekli: »Gospod kanonik, le prižgite cigareto; nas ne bo to nič motilo.« In mož je res s cigareto v roki dalje izpraševal. Tak

²⁰¹ Odlično.

ni za vzgojo duhovskega naraščaja. Moj prednik prelat dr. Lesar si je včasih tudi privoščil kako smotko, pa ni nikdar nobenemu bogoslovcu niti na misel prišlo, da bi on utegnil kaditi.

Pa naj povem še nekaj razlogov, s katerimi sem bogoslovce

[55]

od kajenja odvrčal.

Tobak je strup. Zmerno uživan zdravim ljudem sicer ne škoduje, pač pa slabotnim, zlasti bolnim na pljučih. Dr. Jan[ez] Ev[angelist] Krek je umrl nagle smrti: preobilno uživan nikotin mu je prinesel sklerozo. Nikotin mori ne samo kadilce, ampak tudi tiste, ki morajo nakajeni dim vdihavati.

Kadivci so nesnažni ljudje. Vse popljujejo, vse ponesnažijo z vžigalicami in odpadki cigaret.

Kadilci so brezobzirni ljudje. Nič jim ni mar, če zaradi njihovega kajenja drugi trpe ali padajo celo v omedlevico.

Kadilci so požigalci. Provzročili so že nešteto požarov.

Kadilci so zapravljevci ...

Kadilci so sužnjiki²⁰² svoje strasti. Strast jih vleče za seboj. Kade pred maši. Iz spovednice hite ven, da to strast nasitijo. I.t.d. – Drugim oznanjajo premagovanje, sami se pa nič ne premagujejo.

Ko sem namesto obolelega spirituala dr. Potočnika nekaj časa dajal bogoslovcem puncta meditationis,²⁰³ sem jim pri meditaciji o Jezusovem trpljenju živo naslikal rablje, ki so Jezusa mučili, in pristavil: »Če bi bili takrat poznali tobak, bi gotovo vsak teh rabljev imel cigareto v ustih pa vse roke obžgane od tobaka.«

Nek učen gospod je rekel: »Obhodil sem veliko sveta, videl sem veliko duhovnikov, med njimi tudi učene, dobre duhovnike, ki so kadili. Nikjer pa nisem našel res svetega duhovnika, ki bi kadil.«

Hvala Bogu! V zadnjem šolskem letu je bilo med 120 gojenci komaj 10, ki so kadili, in še ti samo, kedar je bilo dovoljeno.

Druga težka naloga je bila bogoslovce navaditi snage. In če so se do konca leta malo navadili, so se čez velike počitnice pošteno odvadili.

Stranišče je v zavodih kazalo omike. Desetkrat, dvajsetkrat jim je bilo treba vsako leto povedati, naj vrata pri straniščih zapirajo, naj ne potre-

²⁰² Sužnji.

²⁰³ Točke za meditacijo.

sejo vsega s koščki papirja, naj ne tlačijo v stranišče celih pol, ker se odvodna cev rada zamaši, naj na sedežu desko po

[56]

uporabi nazaj naslone itd. Kako malo se primejo duhovskega²⁰⁴ naraščaja ti opomini, kaže skušnja iz duhovskega življenja. Če je kje zbranih več duhovnikov, je po njihovem odhodu vse stranišče mokro. Ko je bila zadnjikrat birma v loški dekaniji, je bila taka nesnaga po straniščih, da je moral škof Rožman duhovnike na to opozoriti in so se ti na prvi konferenci potem posvetovali, kako bi svoja stranišča preuredili.

Težko je tudi navaditi bogoslovce, da bi si pri vstopu v semenišče osnažili čevlje. Potem pa puste blato, ki ga s ceste prinesejo, v sobi, v kapeli, v obednici. In to navado ohranijo celo življenje. Kolikrat je treba za duhovniki, ki so prišli k nam po svojih opravkih, sobo snažiti, zlasti pozimi, ko prinesejo na čevljih polno snega in se ta začne v sobi tajati!

Boštanjski župnik Rakovec mi je enkrat pisal, naj učimo bogoslovce, da bodo znali jesti, kakor se za omikance spodobi. Pa saj jih. Vsako leto predelamo vsa pravila lepega vedenja in večina se ga res navadi. So pa med bogoslovci vedno taki nerodneži, ki se jih nič ne prime. Gospodje pa imajo seveda navado, da sodijo takole: »Moj kaplan je neolikan. Ergo:²⁰⁵ Vsi, ki pridejo iz semenišča, so neolikani.«

[57]

Nekaj velikih dni

L. 1925 je bil v Ljubljani od 11. do 16. julija shod pro studiis orientalibus²⁰⁶ (orientalski shod), ki je popisan v VIII. knjigi bogoslovne akademije v Ljubljani. Kosilo je bilo za škofa in druge tuje in domače duhovnike v semenišču. Med duhovniki je bil tudi msgr. Karel Margotti, sedaj nadškof goriški, ki je zastopal neko rimsko kongregacijo. Govoril je že takrat malo slovensko. Po večerji smo potem, ko so škofje že odšli, še malo posedeli. Bilo je veselo razpoloženje. Jakob Aljaž, župnik na Dovjem, je bil tudi med nami. »Mi gho letto nel ginnasio Boccaccio,«²⁰⁷ je rekel Margottiju, »pa tega ne smete v Rimu povedati.«

L. 1933, 30. julija je bila biserna maša nadškofa Jegliča na Stadionu. Bogoslovci so skoraj vsi prišli na to slovesnost.

L. 1935 smo imeli evharistični shod. Semenišče je bilo vse dni polno bogoslovcev. Tudi dva škofa sta pri nas stanovala, eden v mojem stanovanju, eden pri g. spiritualu.

L. 1938, 26.–29. junija mednarodni mladinski shod. Takrat smo imeli poleg domačih tudi nekaj mariborskih bogoslovcev pod streho.

L. 1939 je shod Kristusa Kralja privabil zopet mnogo gostov v Ljubljano. Jaz sem imel na stanovanju nadškofa Margottija, g. spiritual pa nekoga škofa iz Bulgarije (Kurtev).

Vsi bogoslovci so se udeležili pogreba škofa Janeza Gnidovca (6. febr[uarja] 1939) in ministra dr. Antona Korošca († 14. dec[embra] 1940). Pri pogrebu dr. Korošca je bilo silno mrzlo, pa vendar ni bilo posebnih prehladov.

[58]

Materialia²⁰⁸

Ko sem 1. septembra 1919 prevzel vodstvo semenišča, sem našel v hiši marsikaj dobrega, kar se je uvedlo pod ravnateljstvom prelata dr. Josipa Lesarja. Povsodi po hiši angleška stranišča, v sobah parket, po hodnikih ksilolit.²⁰⁹ Bilo pa je tudi marsikaj v zelo nepovoljnem²¹⁰ stanju. Fасаda semeniškega poslopja je glasno klicala po renoviranju.²¹¹ Na več mestih je odpadal omet in vse se je videlo zelo zanemarjeno. Stanovanja bogoslovcev so bila vsa črna: Bog ve, kdaj so bile stene zadnjič pobeljene. V celem semenišču ni bilo nobene električne luči. Gorele so petrolejske svetilke; v obednici so bili tako imenovani »Rundbrenner,«²¹² ki so večkrat ves prostor napolnili s smradom in sajami, ki so plavale po zraku. Moj prednik je imel kakor sploh gospodje iz prejšnjih časov neko apatijo²¹³ do elektrike.

Treba je bilo vse navedeno spraviti v red, toda kako, ko je bila blagajna prazna! Pred vojno je plačevala Avstrija za vsakega bogoslovca 500 zlatih kron. Tudi pokrajinska vlada za Slovenijo je plačevala prva leta po vojski teh 500 K, ki pa niso bile več »zlate«, ampak [je] 40 ali 60 teh kron komaj imelo vrednost ene zlate krone. In s

²⁰⁸ Materialne, gospodarske zadeve.

²⁰⁹ Ksilolit je bila zmes lesne moke, žganega magnezita in raztopine magnezijevega klorida za pode.

²¹⁰ Nezadovoljivem, slabem.

²¹¹ Po obnovi.

²¹² Valjaste litoželezne peči.

²¹³ Brežčutnost.

²⁰⁴ Duhovniškega.

²⁰⁵ Torej.

²⁰⁶ Za študije vzhodnih Cerkva.

²⁰⁷ Verjetno mišljeno: »Io ho letto nel ginnasio Boccaccio.« – »V gimnaziji sem bral Boccaccia.«

to državno dotacijo naj bi oblačili in preživljali bogoslovce in še hišo renovirali!

Septembra meseca l. 1919 smo se obrnili na župne urade, naj prispevajo semenišču za inštalacijo elektrike iz cerkvene blagajne. Dva dekana sta sporočila, da so župniki ta poziv dobrohotno sprejeli, dal pa ni noben župni urad niti ene pare.

Na to smo še enkrat potrkali na vrata župnih uradov: »Priporočite nas vernikom, naj darujejo semenišču malo žita, krompirja, vina ...« Dobili smo nekaj malega žitne zmesi: ječmen, koruzo, rž, pšenico – vse pomešano, nekaj suhih hrušk in, če se prav spominjam, tudi malo krompirja, eno ali dve vreči.

Pomoč nam je prišla od naših denarnih zavodov Ljudske posojilnice v Ljubljani in Zadrुžne zveze v Ljubljani.

[59]

Ljudska posojilnica nam je dala samo enkrat in samo 5000 K. Zadrुžna zveza se je pa ozirala na to, da vse posojilnice, ki so bile pri njej učlanjene, vodijo duhovniki in da bodo tudi bogoslovci, ko dovrše študije, njena najboljša podpora, pa je določila meseca januarja 1920 za vsak mesec tega leta podpore K 5000 – in brezobrestno posojilo, »ki pa ga ne bo treba vrniti,« K 30.000 –. Meseca decembra istega leta je dala semenišču brezobrestno posojilo v znesku K 100.000 –. Ta znesek smo ji pozneje vrnili. Meseca aprila 1921 je dala semenišču K 30.000 – podpore. Za vse to je pa zahtevala, da se vrši v semenišču pouk o zadrुžništvu, zlasti o knjigovodstvu, v kar smo z veseljem privolili. Poslala je pa samo dva tozadevna²¹⁴ učitelja in vsa potrebna učila.

Največji dobrotnik semenišča pa je bil p. Luka Etlin OSB, po rodu Švicar, pa je živel in deloval v Ameriki. Ko so zaradi razvrednotenja denarja samostani in semenišča po Nemčiji in Avstriji po svetovni vojni prišli v veliko stisko, je l. 1920 zanje osnoval v Ameriki pomožno akcijo. Tako je nabral milijone dolarjev in je veliko samostanov in semenišč rešil propada. Škof Jeglič je dobil njegov naslov pa ga je prosil pomoči. Ne zastonj. Dobila sta uršulinski in karmelski samostan lepe tisočake, naše semenišče pa tudi zelo izdatno podporo. P. Etlin je podporo za semenišča nabiral tako, da so dobri katoliški Amerikanci darovali posameznim bogoslovcem svoj prispevek in so ti postali nekaki »adoptivni sino-

vi«²¹⁵ svojih dobrotnikov. Ker je bil denar dan za to, da so mogli študirati in plačati vzdrževalne stroške, smo ga obdržali za semenišče. Nekateri so pa dobili tako velik dar, da smo del tega, kar je prišlo iz Amerike, njim izročili.

Iskali smo pa še druge vire dohodkov. Vsak bogoslovec je moral prinesiti v semenišče svojo odejo, vse posteljno perilo in brisače. Naložilo se je tudi vsakemu, da prispeva k vzdrževalnim stroškom letno Din. 1000 –. Ta znesek se je pa moral mnogim zaradi revščine

[60]

vsako leto popolnoma odpustiti ali pa znižati. Tako je za zadnje šolsko leto (1940/41) ta dohodek dal semenišču samo Din 60.210 – dasi je bilo 120 bogoslovcev.

Imeli smo vsako leto nekaj bogoslovcev iz drugih škofij. Dokler je bilo zadosti prostora, jih je bilo prav lepo število. Tudi to je bil vir dohodkov.

Ko se je l. 1894 (ravnatelj prelat dr. Janez Kulovec) prizidala semenišču dvorana in vsi prostori, ki so pod njo sta se naredili spodaj dve prodajalni: za čevlje (Treo) in za suho robo, pa še ena za prodajalca sadja. V semenišču pa je bilo spodaj še več prostorov, ki bi se lahko pogrešali in spremenili v prodajalne. L. 1920 se je klet pod kuhinjo adaptirala za prodajalno za špecerijo. Trgovec Černak jo je predelal na lastne stroške, postavil semenišču na dvorišču drvarnico in adaptiral drugo klet za semeniško pralnico. Zato je pa plačeval nekaj let od lokala majhno najemnino. Semenišče je pa s tem veliko pridobilo, zlasti ko je dobilo pralnico. Do tedaj se je dajalo perilo pericam na deželo, ki so slabo prale in veliko izgubile.

V naslednjih letih so se oddali še drugi prostori v najem in so jih najemniki na lastne stroške adaptirali in spremenili v prodajalne. Ker je okrog in okrog semenišča tržišče, imajo te prodajalne veliko vrednost in ima semenišče od njih lepe dohodke.

Tudi vrt, ki daje semenišču vso potrebno zelenjavo, donaša poleg tega vsako leto še nekaj tisočakov, ker se proda z njega veliko zelenjave in cvetlic. Precej dohodkov daje semenišču tudi Ovičarjeva ustanova, to je hiša na Kongresnem trgu, ki jo je ustanovnica določila za vzdrževanje bogoslovcev.

²¹⁴ Tovrstna.

²¹⁵ Posvojeni sinovi.

Tako smo se srečno pretolkli skozi prva leta po svetovni vojni.

Elektriko je bilo težko dobiti v hišo. Dr. Lesarju jo je

[61]

mestni magistrat svoj čas ponujal, pa jo ni maral, po svetovni vojni pa je bila skoraj vsa že oddana in je bilo treba prav ponižno prositi zanjo. Mestni župan dr. Ivan Tavčar je bil semenišču naklonjen pa nam je magistrat dovolil nekaj žarnic v stanovanja ravnatelja, ekonomu in spiritualu pa v skupne prostore: v kapelo, dvorano, hodnike, kuhinjo in stranišča. Ta inštalacija se je izvršila v počitnicah l. 1920. V stanovanja bogoslovcev je pa mestni magistrat dovolil vpeljavo elektrike šele l. 1924. V manjših sobah je dobil vsak bogoslovec svetilko in žarnico, v večjih s štirimi stanovalci so pa vsi imeli skupaj samo eno, ker so vsi imeli samo eno, vsem skupno mizo.

V počitnicah l. 1921 je stavbenik Bricelj prenovil sobe bogoslovcev in sicer prav temeljito. Postrgal se je ves stari omet in so se stene znova ometale in pobelile. Za čč. sestre se je ena sobica predelala v kapelico, ki jo je lepo preslikal slikar Jebačin. Briceljnov račun je znašal K 302.877,96.

V počitnicah l. 1923 je inž. Rudolf Treo prenovil vnanjost semenišča. Stari omet se je temeljito postrgal, novemu ometu se je pa primešal siv pesek, tako da ni bilo treba nobene barve. Delo je bilo tako dobro narejeno, da je fasada semenišča še danes – po 18 letih – prav dobro ohranjena.

Prva leta po vojni (svetovni) smo vsako leto predložili vladi semeniški račun, kakor je bilo to v Avstriji v navadi, ker je vlada plačevala vse izdatke za semenišče. Poznej je vlada v Belgradu izjavila, da ne bo plačevala vseh izdatkov, ampak bo dajala semenišču samo podporo. Od takrat se računi predlagajo samo škof[ljiskemu] ordinariatu.

V računih, ki smo jih predlagali ministrstvu vere, nismo izkazovali tega, kar smo prejeli od dobrotnikov. Zato so pa ti računi izkazovali velike primanjkljaje. Minister za vere je bil prva leta pravoslavni duhovnik dr. Janjić. Ta nam

[62]

je nakazal meseca maja 1922 za prebelenje sob Din 25.000 – ali K 100.000 –, meseca julija 1922 pa za pokritje računskega primanjkljaja K 1,355.782,61. – Meseca avgusta 1923 nam je nakazala državna blagajna za inž. Treota (prenovitev fasade) Din 100.968,12 in mesec poznej za

pokritje primanjkljaja še Din 118.702,90. L. 1924 je bil minister za vere naš dr. Anton Korošec. Ta nam je določil redno podporo četrletnih Din 100.000 – in nam je enkrat nakazal celo Din 150.000 –, da smo mogli plačati instalacijo elektrike.

V naslednjih letih so nam državno podporo zmanjševali. L. 1928. smo prejeli četrletno še Din 78.000 –. L. 1929 so pa ljubljanski frančiškani prosili državo podpore za svoje bogoslovce. V ministrstvu za pravdo je šef oddelka za katoliško vero (ministrstvo za vere je bilo ukinjeno) bosanski frančiškan dr. Čičić. Ta je od naše podpore odtrgal četrletno 18.000 Din in jih nakazal frančiškanom. Veseli tega seveda nismo bili. – Od takrat znaša državna podpora našemu semenišču Din 60.000 – kvartalno,²¹⁶ včasih tudi malo več.

Hvala Bogu! Razen prvih let po vojni nismo bili nikoli v stiski. Imeli smo vsega potrebnega zadosti in smo še vsako leto nekaj prihranili. S temi prihranki nam je bilo mogoče l. 1937 semenišču prizidati pod streho 13 prav lepih sob z južnim soncem in razširiti kapelo.

»Multiplicasti gentem ...«²¹⁷ V ljubljanskem semenišču nekdanj filozofija ni bila učni predmet. Saj so bili na stari klasični gimnaziji učni predmeti, ki se štejejo k filozofiji: matematika, fizika, logika, psihologija. Ker so pa v Rimu vedno pritiskali, naj se uči na bogoslovnem učilišču oziroma na bogoslovni fakulteti tudi filozofija, se je dodalo k štirim letom bogoslovja še eno leto za filozofijo. V šol[skem] letu 1925/26 smo imeli

[63]

prvič v semenišču pet letnikov. Dokler ni bilo univerze, so bile šolske sobe – štiri – v semenišču. V šol[skem] letu 1919/20 so postale te sobe proste, vsaka za štiri bogoslovce. Zato je bilo še potem, ko je bilo že pet letnikov, še vedno zadosti prostora v semenišču in smo mogli imeti poleg domačih vedno še nekaj tujih bogoslovcev. Začelo se je pa oglašati vedno več kandidatov za semenišče. Pa še nekaj drugega se je zgodilo. V začetku l. 1935 je sporočil zagrebški nadškof²¹⁸ našemu škofu, da nameravajo v Zagrebu upeljati za filozofijo še eno leto. Pa sta se škofa kar po telefonu dogovorila, da se na obeh fakultetah filozofski in bogoslovni študij razširi na šest let.

²¹⁶ Četrletno.

²¹⁷ »Pomnožil si ljudstvo ...«

²¹⁸ Dr. Antun Bauer.

Danes je obema škofoma žal, da sta to storila. V šolskem letu 1935/36 se je začelo v I. letniku učiti po novem redu, v naslednjem letu v prvih dveh letnikih in tako po vrsti naprej in v šol[skem] letu 1940/41 smo imeli v semenišču prvič šest letnikov.

Začelo nas je skrbeti, kako bomo spravili vse to mlado ljudstvo pod streho. Najprej smo odpovedali sprejem tujim bogoslovcem. L. 1940/41 smo imeli še dva, ker se jih nismo mogli lahko znebiti. Pa vkljub temu je začelo v semenišču tesno postajati, ko smo imeli še samo pet letnikov. Leto s šestimi letniki je bilo vedno bližje. Kaj početi? Naprosili smo profesorja arhit[ekta] Plečnika Josipa, naj nas reši iz stiske. Zamislil je dva načrta. Eden je bil ta, zvezati semenišče z drugim nadstropjem stolnega župnišča in to preurediti za semeniške namene. Ta načrt je mestni gradbeni odbor popolnoma zavrgel. Drugi načrt je bil, južni trakt semenišča povzdigniti in urediti mansarde, podstrešne sobice. Ta načrt je po dolgem obotavljanju mestni magistrat potrdil, pa le pogojno, če se škofijski ordinariat zaveže, da ne bo za semenišče, ko ga bo prodajal mestni občini, zaradi teh mansard zahteval večjega zneska, kakor bi ga zahteval, če bi jih ne bilo. Mestni župan dr. Jure Adlešič ima namreč namen, ko se bogoslovci preselijo v novo Baragovo semenišče, staro semenišče ku-

[64]

piti in ga podreti, ker potrebuje prostor za novi magistrat in tržišče za jedila. Mi nismo čakali, da bi se pogoj izpolnil, ker škof brez potrdila kapitlja takega pogoja tudi sprejeti ne more, ampak smo delo oddali gradbeniku Mavriču, ki je v času velikih počitnic delo dovršil na našo popolno zadovoljnost l. 1937. Za novo šolsko leto smo že nastanili bogoslovce v te sobe. Ker zidovi še niso bili suhi, so bile sobe polne parov, ko se je začelo notri kuriti, pa se je do Božiča vse posušilo in je bilo potem prav prijetno v njih stanovati. Škof dr. Rožman izprva za to dozidavo ni bil posebno navdušen, ker se je bal, da bi to utegnilo škodovati nabirkam za novo Baragovo semenišče. Pa je vendar vso stvar krepko podpiral in pri mestnem županu posredoval, da se je zidava dovolila. Kaj bi bilo, če bi tega »golobnjaka« – tako so bogoslovci krstili novi del semenišča – ne bilo. Že v šol[skem] l. 1940/41, ko je semenišče imelo prvič VI. letnik, in je bil en bogoslovec prefekt v Št. Vidu, dva pa v Marijanišču in pet bogoslovcev pri vojaki, nam je zmanjkalo prostora, in je

moralo 6 bogoslovcev stanovati pri lazaristih. Za šolsko leto 1941/42 bi se vsi bogoslovci preselili v novo Baragovo semenišče, pa je prišla vojna, Ljubljano je zasedla Italija in novo semenišče je ostalo nedovršeno. Kdaj bo dodelano, nihče ne ve. Sedaj ni ne denarja, ne potrebnega materiala.

Ko se je število bogoslovcev tako pomnožilo, so postali pretesni vsi skupni prostori: dvorana, obednica in kapela. Dvorano se ne da podaljšati. Pomagamo si s tem, da prinesejo prvoletniki stole s seboj, kedar se zbere cela družina v dvorani in napolnijo prostor pred klopmi. V obednici smo postavili v sredi še eno vrsto miz pa malo stisniti se morajo. Kapelo smo pa razširili tako, da smo privzeli k njej eno stanovanjsko sobo – št. 7 – in k njej spadajoči del hodnika. S tem pa kapela ni samo postala zadosti velika, ampak je dobila tudi lepšo obliko. Pri prezidavi sta bila napoti dva dimnika, ki

[65]

ju ni bilo mogoče odstraniti. Inž. Suhadolc, ki je vodil predelavo kapele, je ta dva dimnika spremenil v dva mogočna stebra, ki sta kapeli v kras, in nihče, ki ne ve, kako sta nastala, ne misli na to, da odvajata dim iz pritličja in prvega nadstropja.

Posebno gospodarsko in ob enem disciplinsko vprašanje je strežniško osebje v semenišče. V našem semenišču je najvažnejši služabnik vratar. Nihče ne more ne noter ne ven, če ga on ne pusti.

Ko sem l. 1919 prišel v semenišče, je bil vratar Joža Valenčič. Rojen je bil 4. febr[uarja] 1841 v Štepanji vasi. Oče ga je pripeljal s seboj, ko je dobil službo semen[iškega] vratarja. Bil je semen[iški] vratar nad 45 let. Ko je l. 1882 umrl, je službo podedoval sin, in če bi bil njegov sin zapustil tudi kakega sina, bi bil ta najbrže tudi podedoval očetovo službo. Imel je pa ob svoji smrti samo eno hčer, ki je bila učiteljica v Velesovem. Drugi otroci so mu vsi prej pomrli. Imel je zelo majhno plačo. Pogledal sem v semeniški račun za l. 1911. Tam stoji, seveda po nemško: Portier²¹⁹ K 284 –, pa to ne za en mesec, ampak za celo leto. Poleg tega je naredil – bil je krojač – vsako leto vsem bogoslovcem po en talar,²²⁰ pa kako obleko je zakrpal. To je bil drugi vir njegovih dohodkov. L. 1911 je dobil za delo talarjev K 608.08. Tretji vir dohodkov je bil od pisem. On jih je nosil po sobah, vsakemu bogoslovcu posebej, pa je dobil za vsako pismo en avstrijski kraj-

²¹⁹ Vrtar.

²²⁰ Talar je dolga črna kleriška obleka.

car. Imel je pa še četrty vir, kakor pripovedujejo. Če je kak bogoslovec prišel domov ob času, ko bi moral biti doma, ali če je kateri n. pr. hotel vtihotapiti v semenišče kako prepovedano pijačo, ga je kot zvest služabnik hitro naznanil ravnatelju. Če mu je pa zasačeni stisnil v roke srebrno kronco, je ostalo vse prikrito. Včasih je moral tudi po nedolžnem kaj pretrpeti. Rajnki katehet Kogej je enkrat pozimi zjutraj med mašo pekel klobase v peči, pa pride po hodniku dr. Lesar in pravi bogoslovcu Kogejju: »Kaj pravim, kaj, po klobasi diši.« »Meni tudi diši. Vratar jih peče,« s hitro odreže Kogej. »Vratar?« se začudi dr. Lesar. »Zmiraj tarna, da

[66]

ima premajhno plačo, pa si že na vse zgodaj klobase peče!« – Znan je bil po vsej škofiji pod imenom »Cerberus«. ²²¹ O njem je krožila med duhovniki marsikaka anekdota.

Plača se mu je l. 1916/17 zvišala na letnih K 302 –. Zadnja leta pred smrtjo je dobival letni Din 175 –.

L. 1926 je zbolel in 10. januarja 1927 umrl. Po njegovi smrti je njegova žena – vdova ostala v njegovem stanovanju – že stara žena – in opravljala za silo vratarsko službo. Meseca januarja (konec) 1927 je odšla k svoji hčeri v Velesovo.

Za vratarsko službo je bilo več prosilcev. Sprejeli smo krojaškega mojstra Antona Jarca, ki so nam ga jezuitje toplo priporočili. Nastopil je svojo službo 1. febr[uarja] 1927. Pripeljal je s seboj ženo in dva sina, poznej pa je dobil še eno hčerko. Pogodili smo se z njim za mesečnih 250 Din, službeno stanovanje in razsvetljava. Jarc je izvrsten krojač in ima vedno dosti dela. Poleg talarjev za bogoslovce dela talarje tudi vnanjim duhovnikom in vrhu tega tudi drugo obleko duhovnikom in laikom. Zato ne samo, da mu ni treba trpeti pomanjkanja, ampak si vsako leto lahko prihrani še lepo število tisočakov.

Svojo službo zvesto opravlja in se ni še nikoli slišalo, da bi se bil dal kedaj podkupiti. Lepo ime za vratarja: »Cerberus« se je že skoraj pozabilo. Bogoslovci so mu zelo gorki, ker je včasih malo presurov, pa skoraj mora biti, kedar z lepo nič ne opravi.

Pred svetovno vojno je imelo semenišče po pet ali šest hlapcev, ki so se edini smeli pokazati v prvem in drugem nadstropju, kjer so prebivali bogoslovci, v kuhinji so bile pa ženske: ena glav-

na kuharica, dve ali tri pomožne kuharice pa dve ali tri dekletke. Hlapci so postiljali bogoslovcem postelje, pometali sobe, hodnike, stranišče in druge bogoslovske prostore, kurili pozimi peči, stregli v obednici in opravljali tudi spodaj pri gospodinjstvu

[67]

težja dela. Tudi sobe vodstva so bile njihovi skrbi izročene.

Pošteni hlapci se pa težko dobe. In če so pošteni, pa niso za taka dela, ki so jih opravljali semeniški hlapci. Postelje bogoslovcev niso bile nikoli pošteno postlane. Za snago niso imeli nobenega čuta: po hodnikih je bilo polno smeti, v sobah so pa smeti in prah zmetli kar pod postelje.

Zato smo po mojem prihodu v semenišče izročili red in snago v semenišču ženskam. Ohranili smo samo dva hlapca za težja dela: žaganje drv, dovažanje raznih stvari v semenišče, kurjavo peči in spravljanje drv v prostore bogoslovcev. Ker za strežbo v obednici dva hlapca ne zado- stujeta, smo vzeli na stanovanje dva učenca orglarske šole, pa še dva, trje dijaki so dobivali v semenišču hrano. Dva orglavca sta bila dolžna nositi pozimi drva v prostore bogoslovcev in kuriti peči, potem pa skupaj z dijaki, ki so imeli hrano v semenišču streči pri obedu in večerji v obednici. Ker hlapca doma poleti nista imela skoraj nič dela, sta bila skoraj ves čas na vrtu, kjer dela nikoli ni manjkalo.

Sester smo imeli ves čas pet: dve sta bili kuharici, ena vrtnarica ena je oskrbovala pralnico, ena pa je z deklami postiljala postelje, ometala sobe, hodnike in druge bogoslovske prostore. Drgnile (»biksale«) so sobe (parkete), pomivale (ribale) prav pogosto stopnjice, hodnike in stranišča, pomivale okna itd. Tako je bila povsod v semenišču vsa leta vzorna snaga.

Da ni bilo kake nerodnosti, so ženske svoja dela opravljale v prostorih bogoslovcev, kedar jih ni bilo doma: zjutraj med meditacijo in mašo; podnevi, ko so bili na fakulteti ali na sprehodu, med kosilom. Samo ob času izpitov, ko so bogoslovci po cele dni doma študirali, so pometale hodnike, ko so bili doma, pa so morali tisti čas zginiti v svoje sobe. Vrhu tega je v semeniških pravilih strogo prepovedano bogoslovcem kaj govoriti s sestrami in deklami, sestram in deklam se pa tudi ponovno naroča, naj se ne spuščajo v nobene razgovore z bogoslovci. Popolnoma se to ne da doseči in je včasih treba

²²¹ Nevljuden, strog vratar.

[68]

tozadevno poseči tudi po disciplinskih kaznih. Sestre so se mi prišle enkrat pritoževati, da je to zanje preveč poniževalno, da ne smejo govoriti z bogoslovci. Pokazal sem jim semeniška pravila, češ da je tako od škofa zapovedano. Všeč jim to seveda ni bilo, pa je neobhodno potrebno. Glede dekel se je zgodil samo enkrat majhen škandal. Ena se je zatelebala²²² v nekega bogoslovca. Najbrže je ta vkljub vsem prepovedim začel z njo govoriti. Puščala mu je v sobi pisemca, prinesla enkrat tudi torto. Sestre so to kmalu zapazile. Dekla je moral proč isti dan, ko se je za stvar zvedelo, bogoslovec je pa ostal, ker se mu ni moglo nič hudega dokazati. To je bilo gotovo, da sama nista bila nikoli skupaj. Bogoslovec poznej ni bil ravno vzoren duhovnik, pa glede žensk ni bilo o njem nikoli nobene pritožbe. Sedaj je že v grobu.

Pisatelji

Ne spada sem na to mesto, pa sem prej pozabil in je to zato sem prišlo.

Nekaj takih bogoslovcev, ki so imeli dar pisateljevanja, je bilo vedno v semenišču. Tudi v času, ko jaz vodim semenišče, jih ni manjkalo. Sedanji ajdovski (Ajdovec) župnik Gregor Mali je že v semenišču skladal lepe pesmice. Jože Gregorič, sedaj profesor na škof[ijski] gimnaziji, je bil spreten pisatelj. Vilko Fajdiga, Vital Vodušek, Jože Vovk, Janežič Žitomir in drugi so že v semenišču pisali v razne liste. Knjigo »Naši izgledi« sem že omenil. »Marijina družba« je izdala nekaj iz drugih jezikov prevedenih knjig. L. 1935 so se združili Mladinci in Mladci in so začeli izdajati »Naš list«, pa so se že zaradi nekega članka v 1. številki tako sprli, da je vse razpadlo in sem moral prvo številko zapleniti. V šol[skem] l. 1938/39 in sledečih dveh letih je bogoslovec France Kunstelj zbiral okoli sebe semeniške literate, ki so veliko napisali v razne katoliške liste in tudi v semenišču izdali dve ali tri knjige lepih spisov. Listu, ki so ga pisali, so dali ime: [?] Bili so to skoraj sami Mladinci: Kunstelj, Cukale, Lokar, Mausser, Povše Leop[old], Brulc in dr[ugi]. Jaz sem jih podpiral in branil pa tudi ponovno učil, da jim mora pisateljevanje kot prihodnjim duhovnikom biti samo sredstvo za širjenje božjega kraljestva. Čutil sem pa, da Mladci in njihovi voditelji s tem mojim razmerjem do pisateljev niso bili zadovoljni.

²²² Zaljubila.

[69]

Sprejemi in odslovitve

Pri sprejemu sem gledal na to, da bi ne bil nobeden sprejet, ki bi ne imel zadostne umske in moralne sposobnosti. Ker nihče ne more biti redni slušatelj univerze, če nima zadostnega spričevala, ni bil nihče sprejet brez mature. Žalibog tudi matura ni zadostno znamenje umske sposobnosti, ker dobi spričevalo marsikateri bolj po milosti kakor po spodobnosti. Posebno težko je z učenci z realnih gimnazij, kjer imajo latinski jezik samo v štirih višjih razredih. Njihovo znanje latinskega jezika se kaže, kadar bero v obednici sv. pismo in martirologij. Koliko napačnih akcentov!²²³ Kako more tak duhovnik razumeti brevir in misale! Mi smo se tudi v semenišču učili latinščine, ko smo imeli latinske učne knjige in latinska predavanja, sedaj je pa na fakulteti vse slovensko, k večjemu nekaj dogmatike v latinščini. Zaradi umske nesposobnosti še nihče ni bil odpušen, odkar sem v semenišču.

Drugo vprašanje je moralna sposobnost. Pri sprejemu se zahteva npravstveno spričevalo župnega urada. To je seveda vedno pozitivno. Sprejeli smo v semenišče nekega K-rja iz D. na Dolenskem. Maturo je napravil v Ljubljani, prvih sedem gimn[azijskih] razredov pa v Novem mestu. Po spričevalu župnega urada je moral biti nedolžen kakor sv. Alojzij. Poznej pa se nam je sporočilo, da je bil v Novem mestu notoričen²²⁴ pijanec in babjak.²²⁵ Morali smo ga odsloviti. – Neki Štajerc, V-k, je že več let študiral na univerzi, potem je prosil za sprejem v semenišče. Npravstveno spričevalo njegovega župnika se je začelo s temile besedami: »Čudna so pota božje Previdnosti ...« Potem pa sama hvala. Fant je bil pa samo nekaj tednov v semenišču pa je začel pisati gospodičnam ljubavna²²⁶ pisma. Ko sem mu sporočil, da je odslovljen, ker nima poklica, se je zelo branil zapustiti semenišče. »Poklic se bo izkristaliziral,« je dejal. Iti je seveda moral. – Odslovili bi bili še tega ali onega – oziroma bi ga ne bili sprejeli, če bi bili župniki spo-

[70]

ročali resnico, ali če bi bili nekoliko poizvedovali, kakšnega življenja je tisti, ki mu morajo napisati npravstveno spričevalo. Tako so pa župni-

²²³ Naglasov, poudarkov.

²²⁴ Splošno znan.

²²⁵ Ženskar.

²²⁶ Ljubezenska.

ki veliko krivi, da postanejo duhovniki tudi taki, ki jim njihova dijaška leta ne dajejo poročstva, da bodo dobri.

Pred sprejemom v semenišče smo prosili za нравstveno spričevalo tudi profesorje – veroučitelje, ki so jih imeli kandidati na gimnaziji. Vsak prosilec se je moral pred sprejemom vodju osebno pokazati. Enkrat so se mi predstavili vsi, samo eden ne, pa je bil ravno ta nedorasel, infantilni,²²⁷ torej fizično nesposoben, iregularen²²⁸ in smo ga po drugem letu odpustili. Pri nekem drugem sem pač pri sprejemu opazil, da malo težko govori, pa sem mislil, da bo to samo ob sebi minilo. Toda na koncu prvega letnika se je pokazalo, da ne bo nič z njim. Skušnje je delal pismeno; če ga je majhno strah prijel, ni spravil od sebe nobene besede. Irregularis!²²⁹ Bil je zelo priden in pobožen in se je bridko jokal, ko je bil odslovljen.

Omenil sem že na drugem mestu, kakšna spričevala so dajali zdravniki kandidatom za semenišče: popolnoma zdrav – za semenišče sposoben itd. In ko sem jih jaz izpraševal, preden so bili sprejeti, če imajo zdrava pljuča, oči, želodec, živce ... mi je vsak zatrjeval, da mu nič ne manjka. Ko so se pa enkrat v semenišču zasidrali, je bilo vsako leto skoraj več bolnih kot zdravih.

Zelo koristno je za semenišče, da imamo v Ljubljani univerzo in da akademiki lahko dobe zastoj stanovanje in hrano. Tisti, ki nimajo poklica, navadno izstopijo v prvem ali drugem letu. In če se ne vpišejo na univerzo, pa ostanejo v semenišču toliko časa, da dobe kako primerno službo. Tako jih je v 22 letih mojega ravnateljstva odšlo lepo število in jih najdeš v raznih stanovih. Večinoma so ostali pošteni kristjani. En Ribničan (Vesel) je odšel tik pred subdiakonatom. Njegov

[71]

oče se je jokal kakor majhen otrok. Vesel je sedaj davčni uradnik, zadovoljen s svojim stanom in dober kristjan. – Drugemu – tudi iz Ribniške okolice – so starši prepovedali še kedaj prikazati se v rojstni hiši, če izstopi. Bil je zadosti značajan in je šel vkljub temu. – Bogoslovec E. je bil v zadnjem letu, malo pred ordinacijami, pa je župnik tistega kraja, kjer se je večkrat mudil, sporočil, kako je hodil v neko hišo, kjer so bila mla-

²²⁷ Otročji, nezrel.

²²⁸ Irregularen pomeni cerkveno-pravno nesposoben opravljati cerkveno službo.

²²⁹ Nesposoben.

da dekleta, kako je letal za njimi in jih lovil, pa je bil odslovljen. Njegov oče je očital škofu Jegliču, da ga je odslovil, ker je bil nemške narodnosti, seveda po krivici. Ostal je pa dober kristjan in so ga poznej, ko je bil v državni službi, večkrat videli z ročnim misalom v cerkvi.

Neki T.²³⁰ je v prvem letu večkrat ponoči vstajal in hodil strašit bogoslovce po sobah, ker spati ni mogel. Potem se je vlegel na stopnjice in je tam spal. Rajnki univ[erzitetni] prof. dr. Šerko (zdravnik) mu je naredil zdravniško spričevalo, da ima shizofrenijo. Ko je bil doma na počitnicah, mu pišem, naj nikar ne pride nazaj. On pa pride vkljub temu in prinese od istega dr. Šerkota spričevalo, da je popolnoma zdrav, ko je vendar shizofrenija neozdravljiva. Obdržali smo ga in je bil ordiniran,²³¹ dasi so nas bogoslovci svarili. Napravil je škofiji že marsikako težavo.

Neki Ribničan je prišel z univerze k nam. Bilo mu je zelo všeč. »Fantje, tukaj se dobro je, tukaj ostanemo,« je rekel svojim tovarišem. »V semenišču je dobro,« je rekel enkrat zvečer svojim trem sobnim kolegom, »samo še eno punco vsakemu, samo to nam še manjka.« Zaradi teh in podobnih besed so bili bogoslovci mnenja, da ni za semenišče. Bil je odslovljen. Gospa nekega vplivnega uradnika je šla k škofu in je prišla tudi k meni, naj bi še ostal, pa ji seveda nismo smeli ustreči.

Neki Ž. sin imenitnega gimn[azijskega] profesorja iz katoliškega tabora, je prišel k nam iz mariborskega semenišča. Bil je ljubezniv dečko, pa je hotel občevati samo z višjimi krogi. Rad je pri višjih krogih »posredoval« za razne ljudi, ki so se mu priporočili. V mariborskem semenišču je posredoval enkrat kar pri princu Pavletu. Ko so

[72]

se vračali laški škofje in duhovniki s svetovnega evharističnega kongresa v Budimpešti, so v Ljubljani izstopili in maševali. Bogoslovci so jim pri maši stregli in jih potem po Ljubljani vodili. Ž. se je seveda držal samo škofov. En škof mu je potem iz Rima poslal razglednico. Ko je bil mednarodni mladinski shod v Ljubljani, si videl Ž-a na tribuni pri ministrih in odličnjakih. Najbolj so mu bile pa všeč češke Orlice. Hodil je po mestu z njimi, šel k njim [v] Lichtethurnov zavod, kjer so bile nastanjene, šel je z njimi tudi na Bled. Pre-

²³⁰ Franc Tom. V bogoslovju je bil v letih 1926–1931. Leta 1935 je prestopil 8-mesečno zaporno kazen.

²³¹ Posvečen v duhovnika.

pričan sem, da ga ni vlekla k njim kaka seksualnost, ampak je bila to posledica njegove napačne vzgoje. Prišli so bogoslovci in zahtevali, naj so odslovi: »Ta nam dela sramoto.« Škof je bil tudi za to pa smo mu naznanili, da je odslovljen in da ne sme več nositi kolarja.

Ljubljčan Mahnič je bil enkrat med počitnicami škofijskemu ordinariatu naznanjen, da je ponoči v mestu na poslopja z barvo pisal besede, žaljive za Nemčijo. Jugoslavija se je skrbno varovala, da bi ne prišla z Nemčijo v kak spor. Bogoslovec je bil takrat dovršil prvi letnik, pa je, dasi zelo nadarjen, pri skušnjah v vseh predmetih razen v enem dobil najslabši pozitivni red. Njegovi tovariši so bili prepričani, da nima poklica. Bil je odslovljen z motivacijo, da očitno²³² nima poklica.

F. iz Strug je dovršil prvi letnik. Na počitnicah je dobil delo pri nekem cestnem podjetju, dasi mu tega ni bilo treba. K maši ga ob delavnikih sploh ni bilo. Njegovi tovariši so govorili, da ga ne bo nazaj v semenišče. Iz uršulinskega samostana v Škofji Loki pa smo dobili sporočilo, da tja piše neki gojenki, naj mu vendar da nekoliko svoje »goreče ljubezni«. Ko je prejel odlok o odslovlitvi iz semenišča, je rekel, da ga je to zadelo, »kakor strela z jasnega neba.«

Neki Klarič²³³ iz Fare pri Kostelu je prinesel v semenišče odlično zrelostno spričevalo, red »odlično« v vseh predmetih.

[73]

Prinesel je pa s seboj čisto »mladinsko« mišljenje. Bil je gojenec škof[ijskega] zavoda sv. Stanislava v Št. Vidu, kjer se je zadnja leta zelo gojilo »mladinstvo«. Klarič je bil strasten »mladinec«. »Mladinci« iz škof[ijskega] zavoda stopajo v akad[emsko] društvo »Zarja«, Klarič je prišel pa v semenišče. Upali smo, da se bo tu navzel pravega cerkvenega duha, pa zastonj. Na koncu šol[skega] leta mu je bil še vedno profesor Kocbek najvišja avtoriteta, list »Dejanje« pa evangelij. Cerkevna avtoriteta mu ni bila nič, škofovi odloki brez obveznosti, »ker škof to zapoveduje, kar mu profesor Tomc narekuje.« Bil je odslovljen z motivacijo, »da nima spoštovanja do cerkvene avtoritete; da njegovi nazori niso taki, kakršne Cerkev pričakuje od svojih klerikov, in ni nupanja, da bi jih odkritosrčno spremenil.«

²³² Očitno.

²³³ Ivan Klarič.

Še en slučaj naj omenim. V šol[skem] l. 1919/20 je bil v II. letniku bogoslovec Mrvec Franc, pobožen, marljiv, pošten skozi in skozi, toda gluha, ergo irregularis.²³⁴ Zato smo mu po sklepu šol[skega] leta poslali na dom v vodiško župnijo njegove listine s pripombo, naj se več ne vrne, ker ne more postati duhovnik. Zanj je bilo pa to res strela z jasnega neba. Vzdigne se in gre peš čez hribe in doline v Gornji grad, kjer je bil takrat škof Jeglič na počitnicah. Škofu se ubogi mladenič zasmili pa ga sprejme nazaj. Po dovršenih študijih ga je vzel v svojo pisarno za tajnika in je danes delavec, ki dela za tri druge, zraven pa vzoren duhovnik. Spovedovati seveda ne more.

[74]

Novo Baragovo semenišče

L. 1935 je bil v Ljubljani jugoslovanski evharistični kongres. To leto je dozorel v škofu dr. Rožmanu načrt zgraditi novo semenišče, ki naj nosi ime ameriškega apostola škofa Friderika Baraga. Omenjeno leto se je mudil dalj časa v naši škofiji ameriški Slovenec Ivan Oman, župnik župnije Sv. Lovrenca v Clevelandu. Z njim se je škof razgovarjal. Sad teh razgovorov je bil postaviti škofu Baragu v Ljubljani spomenik: Baragovo semenišče.

Potreba novega semenišča se je vedno bolj kazala. Že prej, ko je bilo veliko manj bogoslovcev, se je ponovno poudarjalo, da je semenišče zdravju škodljivo: poslopje brez vrta, brez sonca, tesni hodniki. Clausura²³⁵ skoraj nemogoča, ker hodi vse skozi ista vrata v stanovanja vodstva in gojencev: bogoslovci, hlapci, dekline in drugi ljudje. Nobenega prostora za sprejemanje obiskov. Ko se je semenišče razširilo na šest letnikov, je zmanjkalo stanovanj za bogoslovce in vsi skupni prostori so postali premajhni.

Sklep, sezidati novo semenišče je bil storjen. Sedaj pa na delo!

Najprej je hotel škof začeti v Ameriki. Baraga je v Ameriki deloval, Amerikanci naj mu postavijo v Ljubljani spomenik. Misel je škofu brez dvoma vdihnil župnik Oman.

Dne 6. septembra 1935 je škof Rožman odpotoval proti Ameriki. Tam je imel po slovenskih župnijah duhovne vaje in misijone. Veliko je delal, pridigoval in spovedoval. Povsod so ga z navdušenjem sprejeli.

²³⁴ Torej irregularen – nesposoben.

²³⁵ Klavzura je za zunanje ljudi zaprti del stavbe in določenih zunanjih površin.

Vrnil se je 12. januarja 1936. Prinesel je iz Amerike četr milijona dinarjev, veliko manj, kakor smo pričakovali.

Med tem, ko je bil v Ameriki, smo iskali prostora, kjer naj bi stalo novo semenišče. Nikakor ni bilo primernega. In če bi se našel, bi stal več milijonov. Mestni župniki ljub-

[75]

ljanski so ponudili opuščeno pokopališče pri Sv. Krištofu in sicer zastonj. Škof je po svoji vrnitvi iz Amerike to darilo sprejel, pristojna kongregacija v Rimu je darilo dovolila in se je svet v zemljiški knjigi prepisal na semenišče.

Mesto je nameravalo na prostoru opuščene semenišča napraviti velik park. Prof. Plečnik je pa imel velik vpliv na mestnega župana in mestno zastopstvo, ker je delal mestu brezplačne načrte za preureditev mestnih trgov in ulic, načrte za mestne stavbe itd. in je res mojstrska preureditev in razširjanje mesta Plečnikovo delo. Le če bi Plečnik naredil načrt za novo semenišče, je bilo upanje, da mesto dovoli zidavo. Zato se je škof obrnil na Plečnika, ki se je res lotil dela in naredil načrt. Mnogi so ob tem načrtu majali z glavo in se zdi, da po pravici. Navadna oblika štirikotne stavbe bi bila za semenišče veliko bolj praktična in velika, morda polovico ceneja. Škof je pa sprejel Plečnikov načrt, ker bi bil mestni stavbni urad načrt kakega drugega arhitekta najbrže zavrgel. Mestni magistrat je po raznih pomislekih načrt odobril in zidavo dovolil.

Plečnik je pa hotel, da škof odstopi precejšen del starega pokopališča za pokopališče slavnih mož, ki naj se izkopljejo na starem pokopališču in prenesejo tja. Škof je v to privolil, zlasti ko mu je mesto obetalo dati odškodnino s poštnimi parcelami, ki meje na severovzhodni strani na semeniški (pokopališki) svet. Odškodnine pa do danes ni, pa tudi »Navje« (pokopališče slavnih mož) je zemljiškknjizno še vedno last semenišča.

Svet in načrt sta bila tu, samo denarja ni bilo. Dne 3. oktobra 1936 je škof izdal v Škofijskem listu pastirsko pismo, v katerem razlaga potrebo novega semenišča in nalaga župnijam nabirke za zidavo semenišča. Vsaka župnija mora nabrati zanj določen znesek vsako leto. Duhovnikom ne nalaga nič, pač pa pričakuje, da bodo dajali 5 % svojih dohodkov. Laike in duhovnike vabi, da bi dali naenkrat

[76]

večje zneske. Kdor da Din 20.000 –, bo nosila ena sobica njegovo ime.

Poziv ni bil zastonj: dajale so župnije, duhovniki in nekateri laiki znatne zneske.

Na svoji avdienci 6. novembra 1936 je škof papežu poročal o novem semenišču. Papež je delo pohvalil in blagoslovil. Pri svoji naslednji avdienci je škof papežu pokazal tudi načrt novega semenišča.

Do l. 1938 se je nabralo denarja že nekaj nad en milijon. Denar hraniti ni kazalo, ker je v sedanjih negotovih časih vedno nevarnost, da zgubi svojo veljavo; saj se je vedno govorilo o inflaciji. Zato sklene škof začeti z zidavo in zidati postopoma, naenkrat toliko, kolikor bo mogoče z denarjem, ki se je že nabral.

Najprej naj se zida dvorana in kapela nad dvorano, pod dvorano pa telovadnica. Ker ni bilo upanja, da bi se kmalu toliko nabralo, da bi se moglo dozidati celo poslopje, je škof nameraval dvorano prepustiti p. Kazimirju Zakrajšku, župnemu upravitelju župnije sv. Cirila in Metoda za kinodvorano. Zato je tako zidana.

Delo se je izročilo stavbnemu podjetniku A. Mavriču, nadzorstvo pa inženirju Suhadolcu. Meseca avgusta 1938 se je gradnja začela. Prvo nedeljo po začetku šol[skega] leta – 16. oktobra 1938 – je škof blagoslovil temeljni kamen. Navzoč je bil stolni kapitelj, vsi bogoslovci in veliko drugih ljudi. V kamen so se vzdale primerne besede, v svinec zarezane, škof je imel kratek nagovor in [je] opravil obred blagoslova, bogoslovci so peli in nazadnje je govoril še petoletnik – presbiter²³⁶ Jakob Mavec.

Zidava je šla hitro naprej in je bila do konca leta kapela pod streho. L. 1939 je dobila škofija nazaj verski zaklad (Religionsfond), t. j. obširne gozde na Gorenjskem: Jelovico, Pokljuko – na Dolenjskem: Kostanjevico. Ti so dajali škofiji na leto nekaj milijonov in tako se je zidalo naprej

[77]

in je bilo l. 1940 do velikih počitnic dozidanega nad polovico poslopja: južni lok in velik del vzhodnega in zahodnega loka. Škof je hotel, da bi se bogoslovci preselili v Baragovo že oktobra 1940, pa ni bilo mogoče v tako kratkem času dovršiti notranjščine. Tudi se je od vseh strani svarilo, ne nastaniti bogoslovcev v poslopju, ki še ni bilo suho, češ da bodo vsi zboleli. Zato se je selitev semenišča definitivno določila na začetek šol[skega] l. 1941/42. Toda začela se je vojska in je o veliki noči 1941 Italija zasedla Ljubljano,

²³⁶ Semeniški duhovnik.

Nemčija pa Gorenjsko in je proglasila ves verski zaklad na Gorenjskem za nemško državno last. Prisvojila si je tudi škofovo posestvo (menzalno)²³⁷ v Goričanah in v Gornjem gradu. Škofiji so ostali samo še verskozakladni gozdi pri Kostanjevici, ki so v italijanski okupaciji. Ti gozdi pa ne donašajo toliko, da bi se z njihovim donosom moglo Baragovo semenišče dokončati. Od župnij v teh razmerah ni mogoče nič pričakovati, duhovskih 5 % pa že od srede l. 1940 ni več bilo, ker je škof z ozirom na dohodke iz verskega zaklada razrešil duhovnike tega prostovoljnega bremena.

Kapela – po sodbi vseh veliko prevelika – je ostala v surovem stanju. Sobice so dovršene, ni pa še v njih nobene oprave. Vodovod, elektrika, peči, hodniki, okna in vse drugo je dovršeno. Za šolsko leto 1941/42 bi imeli bogoslovci zasilno obednico. Kuhinja bi bila v podzemlju. Prava obednica in kuhinja ležita v načrtu v severnem delu poslopja, ki bi se moral dozidati do jeseni 1941. – Vrtarju je namenjena posebna hiša prav blizu župne cerkve sv. Cirila in Metoda, ki je dozidana, pa bosta sedaj v njejčasno prebivali ena ali dve privatni stranki. – V prostorih, namenjenih bogoslovcem, je sedaj več rodovin, pribeglih pred Nemci s Štajerskega. V ostale prostore se bo naselilo malo semenišče, ker so zavod sv. Stanislava zasedli Nemci. Za škofijsko gimnazijo bodo pa uršulinke prepustile svoje šolske prostore, pa samo vsak dan popoldne. Gojenci malega

[78]

semenišča bodo torej hodili v šolo k uršulinkam. Vprašanje je še, če se bodo mogle sobe v Baragovem pripraviti do začetka šol[skega] leta. Ni postelj, ni pultov, ni krožnikov, ni žlic – vsega manjka. V zavodu v Št. Vidu so vse Nemci zaplenili, vse, čisto vse. Danes, ko to pišem, je 21. avgust 1941.

Ko so se vršila zidarska dela v Baragovem, so bogoslovci pridno hodili tja na sprehod in prehodili in preštudirali vse prostore nove stavbe. Jaz sem škofu povedal, da se ne preselim v novo semenišče ampak odidem v svojo kanoniško hišo. Mislil sem, da se bo to zgodilo letos (1941). Ker pa bo šolsko leto 1941/42 še v starem semeniškem poslopju, ostanem tudi jaz še eno leto, če mi Bog da potrebno zdravje. Sem pa pri svojih 73 letih že zrel za počitek.

²³⁷ Menzalno je tisto premoženje, ki spada k škofovi menzi; t. j. k materialni osnovi za vzdrževanje škofa.

[79]

Novissima seminarii²³⁸

Šolsko leto 1940/41 se je lepo začelo kakor druga leta. Prvi semester je potekal v miru in so bogoslovci srečno opravili svoje skušnje. Razen enega iz VI. letnika, ki je dobil iz cerkv[enega] prava nezadosten red (5), so dobili vsi pozitivne rede. Imeli smo tudi za telesne potrebe vsega zadosti.

V začetku leta 1941 je bila jugoslovanska vlada prisiljena, da je sklenila z Nemčijo prijateljski pakt. Imela je samo izbiro: ali pakt, ali vojska. S tem paktom pa niso bili zadovoljni pravoslavni škofje s svojo duhovščino in višji oficiriji. Ti so se zarotili proti paktu in napravili proti koncu marca (27. 3. 1941) državni udar. Proglasili so mladoletnega kralja Petra II., ne da bi ga prej kaj vprašali, za polnoletnega – manjkalo mu je še približno pol leta do polnoletnosti (do 18. leta) in so mu dali v podpis proklamacijo²³⁹ na narod. Kraljevi namestniki: princ Pavle s svojima tovarišema, so morali odložiti svojo oblast, predsednika vlade so zaprli in postavili namesto njega generala Simovića za predsednika. V novi vladi so pa obdržali slovenska ministra dr. Kulovca in dr. Kreka in hrvatske ministre, ne da bi jih vprašali, če hočejo obdržati svoje portfelje. Jugoslovanskega vojaštva je bilo že takrat veliko pod orožjem in razpostavljenega na državnih mejah, ki so bile močno utrjene. V te utrdbe so zabili veliko milijard. Po puču so hitro klicali še neupoklicane rezerviste pod orožje, splošne mobilizacije pa niso razglasili.

Bogoslovce smo nameravali pustiti na počitnice v ponedeljek po cvetni nedelji. Ker pa je bilo jasno, da bo v najkrajšem času prišlo do vojske, smo jih pustili domov v četrtek ali petek pred cvetno nedeljo. Na cvetno nedeljo se je vojska začela. Malo pred sedmo uro zjutraj so se prikazali nemški aeroplani nad Ljubljano, ki pa na mesto niso vrgli nobene bombe. Pač pa so jih obstreljevali jugoslovanski obrambni topovi. Vkljub veliki nevarnosti smo spravili skupaj toliko bogoslovcev, da se je pri slovesni maši ob 10^h mogel peti »pasijon«. »Triduum« (matutin in laudes)²⁴⁰ smo samo

²³⁸ Najnovejše iz semenišča – v pomenu »najnovejše novice«.

²³⁹ Slovesen razglas.

²⁴⁰ Bogoslužno molitev za sveto tridnevje na veliki teden (jutranjice in hvalnice).

[80]

recitali, dopoldanske obrede pa smo opravili slovesno kakor druga leta.

Ob enem z Nemčijo je napadla Jugoslavijo tudi Italija. Na italijanski fronti so bili večinoma Slovenci in Hrvatje. Hrvatje so bili med seboj domenjeni – Pavelić, sedanji poglavnik,²⁴¹ je sklenil z Italijo tozadevni pakt – pa so se kar z orožjem umaknili na Hrvaško. Tudi Slovenci so brez boja zapustili svoje postojanke. Na Štajerskem je jugoslovanska vojska nekaj časa zadrževala prodiranje Nemcev na jug, pa ji je vsega manjkalo: hrane, municije, vrhovnega vodstva – in se je morala umakniti.

Veliki petek, 11. aprila 1941, je italijanska vojska brez vsakega boja zasedla Ljubljano in potem polagoma notranjski in dolenski del naše škofije. Zasedala je tudi gorenjski del, ob enem z njo pa tudi nemška vojska in so bili na več krajih na Gorenjskem ob enem skupaj italijanski in nemški vojaki. Italijani so se morali umakniti in je ostala v rokah Nemcev vsa Gorenjska do mestne meje ljubljanske in precej sveta na desnem bregu Save tudi na Dolenskem.

Meseca aprila 1941 se je Ljubljana tresla ves mesec in tudi več dni mesca maja v strahu, da pridejo Nemci in zasedejo Ljubljano. Bil je pravi »Hannibal ante portas.«²⁴² Slišali smo, da Nemci jemljejo duhovnikom denar, hranilne knjižice, srebrnino, zlatnino, da, celo obleko. Zato smo take reči dali v shrambo zanesljivim laikom. – Velikonočno vstajenje smo opravili samo v cerkvi. Tudi potresna procesija k jezuitom je odpadla, imeli smo pa tam litanije.

Italijani so z nami lepo ravnali. Ukazali so, naj se šole odpro in začne pouk. Univerza pa ni začela takoj poslovati. Kaj naj počnemo z bogoslovci? Naročili smo jim s pozivom v »Slovenecu«, naj se vrnejo 24. aprila v semenišče. Prišla jih je večina, samo s teritorija, zasedenega od Nemcev, ni bilo vseh, ker niso pravočasno zvedeli, da se morajo vrniti. Počasi so se vrnili vsi. Ker predavanj še ni bilo, so se učili za skušnje. Profesorji so

[81]

pa prihajali v semenišče, da so jim razložili najtežje partije.²⁴³ Te prve tedne po veliki noči discipline kar ni bilo mogoče vzdržati. Ker meja

med nemškim in italijanskim zasedenim ozemljem še ni bila določena in so še v več krajih Gorenjske bili nemški in italijanski vojaki, so ljudje z Gorenjske še lahko prihajali v Ljubljano pa so imeli bogoslovci obiske od jutra do večera. Teh obiskov nisem mogel prepovedati z ozirom na razmere. Obiskovalci so prinašali v Ljubljano razne hude vesti, zlasti kako Nemci duhovnike zapirajo, redovnike iz samostanov izganjajo, cerkveni denar jemljejo itd. Nemški častniki in vojaki so ponovno govorili: »Še Ljubljano in Trst moramo zasesti.« Prihajale so dan za dnem v semenišče tatarske²⁴⁴ vesti. Z Bleda, iz Kranja, iz Škofje Loke so se Italijani umaknili. Že so blizu Ljubljane, iz Medvod so Italijane prepodili. Vnanja²⁴⁵ ministra Ribbentrop in Ciano sta se sešla na Dunaju, da bi mejo določila. Ciano je zahteval za mejo Karavanke, nemški vnanji minister je pa povedal – tako je rekel grof Ciano bivšemu banu Natlačenu – da je Hitler določil, naj sega nemška zasedba do Ljubljane. To je obveljalo. Nemci so zasedli šentviško občino in izpraznili škofijski zavod sv. Stanislava. Nemški častniki in vojaki in zloglasna Gestapo (= Geheime Staatspolizei)²⁴⁶ so se po Ljubljani sprehajali.

Ni čuda, da smo se vsi bali. Ko je tako prihajala v Ljubljano ena vest za drugo, so se zbirali bogoslovci po hodnikih, zlasti pred stanovanjem ekonomu, ki se je tudi zelo bal in že iskal potni list za v južne dežele, da bi mogel o pravem času zbežati. Ponovno je silil, naj pustimo bogoslovce domov, ker se v teh razmerah itak ne morejo učiti.

Nemški častniki so videli v Ljubljani polno kolarjev in redovnih oblek in so mesto zaničljivo imenovali Pfaffenstadt.²⁴⁷ Na Gorenjskem so bili že skoraj vse duhovnike pregnali in pozaprli pa jih je to dražilo, da hodijo po Ljubljani duhovniki svobodno okoli. Od laškega komisariata se je škofu namignilo, naj bi ne

[82]

hodili duhovniki po mestu v duhovski ali redovni obleki. Škof je nato naročil bogoslovcem, naj hodijo na sprehod v laiški obleki; če je kateri nima, naj gre pa na vrt namesto na sprehod. Isto je kot svojo željo sporočil ljubljanskim duhovnikom in redovnikom. Nobene zapovedi, nobene želje niso

²⁴¹ Vodja.²⁴² »Hannibal pred vrati – nevarnost pred vrati.«²⁴³ Dele.²⁴⁴ Divje, surove.²⁴⁵ Zunanja.²⁴⁶ Tajna državna policija.²⁴⁷ Farško mesto.

duhovniki tako z veseljem sprejeli kakor te. Od tedaj vidiš frančiškane, jezuite in svetni kler²⁴⁸ v laiški obleki. Župniki z dežele prihajajo v Ljubljano z laiškim ovratnikom. Tudi nune vidiš včasih v laiški obleki. Je pa tudi več ljubljanskih duhovnikov, ki niso nikoli odložili kolarja in duhovske suknje. In zdi se mi, da je zelo slabo znamenje, da danes (23. VIII. 1941), ko ni te potrebe, več ljubljanskih duhovnikov hodi okoli preoblečenih v laike.

Dne 3. maja 1941 je Italija anektirala²⁴⁹ Ljubljano in od nje zasedeno ozemlje bivše Kranjske. Vkljub temu se strah pred Nemci ni še polegel. Danes je pa že vse bolj mirno. Bojimo se le še časa, ko Nemčija doseže končno zmago. Takrat bo brez dvoma posegla po Ljubljani in Trstu in Sredozemskem morju.

Dne 12. maja 1941 so se začela na fakulteti predavanja. S predavanji je prišlo v semenišče pomirjenje in stari red in se je šolsko leto končalo kakor druga leta. Zaradi strahu pred napadi iz zraka je bilo od italijanske vojne oblasti ukazano »zatemnjevanje« in zato ponoči bogoslovci niso imeli nič luči pa se je izhajalo tudi tako, ker je bil dan dolg.

Bogoslovci s teritorija zasedenega od Nemcev so odšli na počitnice v italijanski teritorij. Nekateri so vzeli tovariši, druge župniki, druge razne družine in so zadovoljni.

[83]

Stolni kanonik

O Kresu²⁵⁰ l. 1903 sem prišel v uršulinski samostan v Škofji Loki za spirituala. Imel sem obilo opravila z nunami, ki sem jim bil spovednik in pridigar, z gojenkami, ki sem jim bil katehet in spovednik, in z ljudstvom v cerkvi kot pridigar in spovednik. L. 1913 sem že čisto omagal. Vrh tega bi smel biti nunski spovednik k večjemu do Kresa 1915, ker bi takrat že poteklo 12 let moje službe. Proti koncu l. 1913 je bila razpisana Ribnica. Ker sem takrat že dalj časa mislil na to, da bi dobil kako drugo službo, sem vložil prošnjo za to župnijo. Imel sem pa nevarnega tekmeča, Antona Skubica, ki je bil svoj čas kaplan v Ribnici, izvrsten govornik in zelo priljubljen. Jaz sem bil pa tam popolnoma neznan. Bil je tam svoj čas za kaplana eksjezuit²⁵¹ Engelbert Rakovec, ki ga

ribničanje niso nič marali, pa so govorili: »Le iz samostana nikogar za župnika! Komaj smo se Rakovca znebili, zdaj pa naj en drug tak pride k nam!« Začela se je velika agitacija za Skubica in ker je Skubic kot kaplan delal v Ribnici tudi na političnem polju, je šel sam dr. Šuštaršič k škofu in vložil zanj svojo besedo. Imenovan je bil seveda Skubic, dasi sem bil jaz starejši in sem imel boljše spričevala. Duhovniki ribiške dekanije so se Skubica branili in so poslali k meni robskega župnika Tomaža Zabukovca – neki mrzli zimski dan je prišel v Škofjo Loko – da bi me pregovoril, naj se pritožim. Te neumnosti seveda nisem naredil, hudo mi je pa bilo. Danes pa hvalim Bogu, da sem pri tej kompetenci²⁵² propadel. Še malo prej kakor Ribnica je bilo izpraznjeno mesto veroučnega profesorja na ljubljanskem učiteljskišću, ko je prof. Kržič stopil v pokoj. Po duhovnih vajah sem se peljal s škofom v Škofjo Loko, kjer je takrat imel nek opravek, pa sem mu to omenil. On mi je pa z nekako nevoljo odvrnil, da mi tega mesta ne more nakloniti. Dr. Josip Demšar je bil pri urejevanju »Vrtca« in »Angelčka« Kržičeva desna roka pa je škofa zanj pridobil. Duhovniki so rekli, da bi bil jaz za vzgojo učiteljskega naraščaja boljši. Danes sem

[84]

Bogu iz srca hvaležen, da te službe nisem dobil. Večkrat me ljudje nagovarjajo z naslovom »doktor«, pa me je malo sram. Saj bi bil to lahko postal, pa v mladih letih nisem nič mislil na to. Tudi za to hvala Bogu. Če bi bil doktor ali profesor učiteljskišča ali ribniški dekan, bi bil danes, če bi bil še živ, kak pozabljen penzionist. Tako mi je pa Bog dal tako lepe službe, izročil mi je vzgojo duhovskega naraščaja skozi toliko let in še marsikaj drugega. Kako je Bog dober!

L. 1914 sem bil že zelo opešal. Živci so mi tako odpovedali, da še maševati nisem mogel. Bilo je to pred velikim tednom, meseca aprila. Šel sem v Velesovo h g. Jožetu Brešarju na oddih za kake tri tedne. Med tem časom je imel škof Jeglič pri uršulinkah v Škofji Loki kanonično vizitacijo. Pri tej vizitaciji ga je prosila m. Bernardina Wagner, naj me sprejme v Ljubljano za kanonika. Takrat je bil izpraznjen en »cesarski«²⁵³ kanonikat

²⁴⁸ Škofijske duhovnike.

²⁴⁹ Priključila.

²⁵⁰ 24. junija.

²⁵¹ Bivši jezuit.

²⁵² Kompetenca je prošnja oziroma postopek za izbor na razpisano službeno mesto.

²⁵³ Cesarski kanonikati so, kot pove ime samo, prvotne kanoniške ustanove cesarja Friderika III. Prezentacijsko pravico si je pri njih kot patron pridržal cesar (v vlogi deželnega kneza). Med kanonikati je posebno mesto zavzemal kano-

po smrti kan. Ignacija Žitnika († 28. dec[embra] 1913). Škof je nameraval ta kanonikat dati dr. Evghenu Lampetu, pa je ta izjavil, da rad počaka, da se izprazni Flachenfeld-Wollwitzev kanonikat. Kanonik Kajdiž, ki je imel ta kanonikat, je bil takrat za smrt bolan. Škof mi naroči, naj vložim prošnjo. Sam nisem nikoli na to mislil, na škofov poziv sem pa seveda prošnjo vložil in z odlokom z dne 16. junija 1914 me je cesar Franc Jožef imenoval za kanonika.

Ostal sem potem v samostanu do 31. avgusta 1914. Ta dan je škof pripeljal v samostan mojega naslednika Karla Čerina, sedanjega prošta v Novem mestu, mene je pa odpeljal v Ljubljano, kjer sem bil naslednji dan, t. j. 1. septembra 1914 inštaliran.

Ker imajo »cesarski« kanoniki glede hiš pravico opcije, sem dobil kot najmlajši kanonik najslabšo hišo – Pred škofijo št. 6. Stanoval sem v I. nadstropju, v pritličju pa je bila kuhinja, soba za kuharico, klet in drvarnica. V II. nadstropju je stanoval in meni najemnino plačeval moj bivši pastoralni profesor Anton

[85]

Zupančič. Ko je mons. Zupančič l. 1915, 7. II. umrl, sem stanovanje dal profesorju dr. Alojziju Merharju, poznejšemu kanoniku.

Za kuharico se mi je prišla v Škofjo Loko ponujat neka Ana, ki je bila več let kuharica † stolnega dekana Andreja Zamejca. Mislil sem si: »Če je bila dobra za stolnega dekana, bo tudi zame,« pa sva se pogodila. Bila je pa zelo čudna ženska. Ko je dr. Merhar pripeljal v hišo svojo zelo histerično sestro, je nastalo med obema grozno sovraštvo, tako da sta se enkrat celo pred sodnijo tožili. Zato sem ji odpovedal službo, pa je izjavila, da ne gre in ne gre stran. Bal sem se, da mi naprti kak škandal, pa sem potrpel. Rešil me je Bog. Ko sem bil imenovan za ravnatelja v semenišču, je morala iti. Pa še preden je šla, mi je rekla: »Plačajte mi, kar sem svojega vložila v gospodinjstvo.« Vedno sem ji dajal denarja za vse, česar je bilo treba, pa je brez moje vednosti kupovala to in ono za svoj denar. Hotela je, da bi postal njen dolžnik in tako od nje odvisen. Po †

nikat »ad baculum«, ki je bil edini, pri katerem je imel ljubljanski škof pravico prezentacije kanonika. To starodavno pravico je 28. maja 1729 knezoškofu Sigmundu Feliksu Schrottenbachu potrdil cesar Karel VI. Zaradi v tistem času na novo ustanovljenih zasebnih kanonikatov je bilo potrebno precizirati prezentacijske pravice tudi pri cesarskih.

Zamejcu je podedovala njegovo pohoštvo in Bog ve, kaj še. Plačal sem ji, kar je zahtevala in se globoko oddahnil, ko me je dobri Bog rešil more, ki me je morila celih pet let.

Inštalacija se je vršila, kakor povedano, v torek po konventni maši.²⁵⁴ Inštaliral me je škof Jeglič in povabil, kakor je bilo to običajno, ta dan na kosilo ves kapitelj. Škof mi je napil, jaz sem se mu zahvalil. Govorili smo precej o vojski. Rusi so takrat jemali Avstrijcem Galicijo in se je vojno poročilo tistega dne glasilo: »Levov še držimo.«

[Dignitariji in kanoniki ljubljanskega stolnega kapitlja]

V kapitlju so bili takrat tile gospodje:

Prošt Janez Sajovic, star takrat že 83 let, majhen, prijazen gospod, pa precej gluha. Ko je postal kanonik, ga je tedanji stolni dekan Zamejic vprašal: »Ali boš hodil kaj v spovednico?« Sajovic na to: »Čegava Mica?« Kot 17 letni dijak je bil l. 1848 v Ljubljani član »Bürgergarde«,²⁵⁵ ki je ponoči stražila po mestu, seveda s puškami.

[86]

Pa mu je večkrat zjutraj iz kake pekarije tako lepo zadišalo po žemljah. Stopil je k vratom in junaško zavpil: »Semmel heraus!«²⁵⁶ pa je hitro imel, kar je želel. Bil je potem kaplan, župnik in nazadnje kanonik. Po smrti prošta dr. Kulovica²⁵⁷ so bili vsi prepričani, da bo prošnjo dobil generalni vikar Janez Flis. Ta pa ni hotel prositi in je namignil Sajovicu, naj prosi. Tako je Sajovic kot edini kompetent iz kapitlja postal prima dignitas.²⁵⁸ Vedel je povedati veliko zanimivega iz starih časov. V kor je zelo pridno hodil in opravljal vse svoje funkcije v stolnici. Otrokom je bil posebno všeč zato, ker je bil tako majhen, da je s pluvialom²⁵⁹ pometal po tleh, kedar je bil vanj oblečen. († 18. sept[embra] 1917).

Stolni dekan je bil Matija Kolar. Po smrti stolnega dekana Andreja Zamejca²⁶⁰ ni dvomil nihče o tem, da bo njegov naslednik kanonik Andrej Kalan. Zato ni nobeden od kanonikov prosil za to mesto. Toda na začudenje vesoljnega sveta je

²⁵⁴ Konventna maša je maša, pri kateri je navzoč kapitelj.

²⁵⁵ Meščanske straže.

²⁵⁶ »Žemljo ven!«

²⁵⁷ Stolni prošt dr. Janez Nep. Kulavica je umrl leta 1906.

²⁵⁸ Prvo dostojanstvo – prvi dostojanstvenik.

²⁵⁹ Pluvial je večernični plašč, ki se uporablja pri slovesnih litanijah, procesijah, bogoslužni molitvi, pogrebu ... skratka pri slovesnih izvenmašnih bogoslužnih opravilih.

²⁶⁰ Stolni dekan Andrej Zamejic je umrl leta 1907.

ljubljski deželni predsednik predložil cesarju v imenovanje drugega v terni²⁶¹ in je bil imenovan Matija Kolar. Kalana pa so zvrgli, ker je bil preveč politično delaven in zato persona ingrata.²⁶² Kolar je bil svoj čas stolni vikar, potem več let župnik pri Devici Mariji v Polju. Tu je po velikem velikonočnem potresu (1895) razdejano cerkev na novo pozidal. Naredil je takrat pri velikem oltarju sedeže za slovesno mašo in sicer za celebranta²⁶³ kar dva – oziroma en stol z dvema med seboj ločenima sedežema. Rekel je, da bo eden za govornika, ko bo on pel zlato mašo. Spominjam se ga, ko je enkrat, še preden je bil v kapitlju, prišel v Marijanišče na neko veliko katehetsko zborovanje. Prišel je v dvorano sredi debate pa se je oglasil k besedi in začel: »Ne vem, o čem se razpravlja, vendar jaz mislim ...« V neki prošnji, menda za stolni dekanat, je zapisal, da je v znanosti in vedah vedno na vrhu. Hudomušni kanoniki so to tako tolmačili, da mora biti zelo lahek, ko na vrhu plava in se v znanosti nikoli ne poglobi. V koru je večkrat kaj zmešal,

[87]

pa so mu rekli tovariši »perturbator chori«. ²⁶⁴ Po kapit[eljskem] štatutu bi moral biti rector chori.²⁶⁵ Opravljal je v redu funkcije v stolnici, hodil pridno v kor ter marljivo zapisoval absence²⁶⁶ kanonikov kot punctator.²⁶⁷ Kot stolni dekan je bil upravitelj premoženja stolne cerkve, pa so mu računi delali strašne težave. L. 1917 sem jaz prevzel to delo in ga vodil do l. 1934, ko je postal stolni dekan dr. Franc Kimovec.

Zadnje leto življenja se je Kolarju zmešalo. Peljal sem ga v bolnico, kjer ga je nekaj dni opazoval psihiater dr. Ivan Robida, potem smo ga pa spravili v Hiralnico (Zavetišče) sv. Jožefa. Bil je zelo zaprt pa je mislil, da bo poplavilo celo Ljubljano, če se mu odpre. V hiralnici je živel v domišljiji, da je ves električen. Ko sem ga nazadnje obiskal, me je vprašal, kdo je njegov naslednik. Mislil je, da je že umrl. Pogreb je bil iz hiralnice pa silno malo pogrebcev. Njegovi bivši župljani iz D[evice] M[arije] v Polju so bili tega žalostni pa so rekli, da bi ga najrajši vzeli k sebi

in pokopali pri D[evici] M[ariji] v Polju, da bi mu tako napravili pogreb, kakršen se za duhovnika spodobi. Vse svoje premoženje je zapustil stolni cerkvi. –

Canonicus senior²⁶⁸ je bil prelat Janez Flis, dalj časa nunski katehet v Ljubljani, potem spiritual v bogosl[ovnem] semenišču, na to stolni kanonik. Bil je pobožen, svet mož. Vodil je bratovščino sv. R[ešnjega] T[eleasa], bil je nekaj časa stolni župnik, v semenišču tudi učitelj cerkvene umetnosti, več let spovednik karmeličank na Selu in v stolnici marljiv spovednik. Škof Jeglič ga je vzel za generalnega vikarja, kar je ostal do smrti. Umrl je 10. maja 1919.

Subsenior²⁶⁹ je bil Janez Sušnik. Rojen je bil v Škofji Loki. Že kot dijak je hodil s puško po Ljubniku in streljal veverice in druge živali. Kot bogoslovec je bil že »strokovnjak« v zvezdoznanstvu in v raznih praktičnih stvareh. Puška, revolver, astronomski daljnogled, sekstant,²⁷⁰ mikroskop, teodolit²⁷¹ so bili njegovi inštrumenti. Če je kdo hotel ob vodi postaviti kak dinamo ali napraviti domač vodovod, je poklical Sušnika, pa mu je vse potrebno premeril: vodno moč, višino vodnega padca, i.t.d. Če so se fantje stepli

[88]

in koga z nožem razmesarili, je znal Sušnik zevajoče rane tako dobro zašiti, da ga je vsak zdravnik pohvalil. Kot kanonik je prišel večkrat k meni v Škofjo Loko, je zmeril nadmorsko višino v samostanskem zavodu, potegnil čez dvorišče v zavodu (na gradu) krajevni meridian,²⁷² mene je pa vpeljal v astronomijo, za kar sem mu zelo hvaležen. Prodal mi je tudi izvrsten astronomski daljnogled za 90 (devetdeset) zlatih kron, ki bi ga danes ne dal tudi za 9000 Lir, Ko je l. 1910 Halleyev komet kolovratil mimo zemlje, so povabili avstrijski oficirji ljubljanske posadke kanonika Sušnika, da jim je o njem predaval, in so bili s predavanjem vsi zadovoljni.

Bil je kaplan v Radečah pri Zidanem mostu in več let župnik v Selcih. L. 1893 je dobil zaradi sorodstva Schüffersteinov kanonikat.²⁷³ Kakor je

²⁶¹ Terna je skupina treh predlaganih kandidatov.

²⁶² Nezaželena oseba.

²⁶³ Za mašnika.

²⁶⁴ Vznemirjevalec kora.

²⁶⁵ Rektor kora.

²⁶⁶ Odsotnosti.

²⁶⁷ Punktator je kanonik, ki je beležil prisotnost ostalih kapitularjev (članov kapitlja) pri korni molitvi.

²⁶⁸ Kanonik starosta.

²⁶⁹ Podstarosta.

²⁷⁰ Sekstant je naprava za merjenje višine nebesnih teles nad obzorjem in kotnih razdalj med njimi.

²⁷¹ Teodolit je naprava za merjenje vodoravnih in navpičnih kotov na terenu.

²⁷² Meridian je poldnevnik.

²⁷³ Ljubljanski Schüffersteinov kanonikat je na Dunaju 28. februarja 1731 ustanovil Jožef Anton Schüffer (Schüffer) pl. Schüfferstein.

bil kot bogoslovec in mlad duhovnik lovec [na] zverine, tako se je kot kanonik lotil lova neumrjočih duš. Hodil je dan za dnem v spovednico in je imel veliko spovedancev, zlasti dijaki so radi k njemu hodili. L. 1907 je postal kanonik-penitenciarij.²⁷⁴ Med svetovno vojno in več let potem pa je imel v postu hudega konkurenta, ko je škof Jeglič hodil v spovednico in vsak dan v postu spovedoval od jutra do poldne. Namesto h g. penitenciariju je vse hitelo k njemu, kar je g. penitenciarij z neko srčno bolestjo prenašal. Na stara leta je Sušnik precej oglušil, pa je še vedno hodil v spovednico, dasi ni imel veliko dela. Ne vem, kako taki gospodje spovedujejo, ko spovedancev ne slišijo! Letos (1941) je spovedovanje opustil. († 1. I. 1942)

Sušnik je – menda od njene ustanovitve – predsednik Vzajemne zavarovalnice, ki je začel z nič in ima sedaj velikansko palačo in več milijonov lir. Ob raznih jubilejih je votirala²⁷⁵ Sušniku velike zneske, on pa je vse dal škofu za škof[ijski] zavod sv. Stanislava.

Sušnik je dolgo vrsto let upravljal pokopališki sklad in Svetinovo ustanovo, oboje pa tako, da je bil čisti donos neznamen in so bili tako izgubljeni tisoči, ki bi jih bila cerkev zelo potrebovala.

[89]

Bil je predobrega srca, pa ni hotel odirati.

Posebno veselje je bilo Sušniku, da je v stolnici pri molitvenih urah molil naprej. Še sedaj, ko je v 87. letu si ne da tega opravila vzeti. Pri »sveti uri« ob četrtkih moli naprej pa ga drugi gospodje podpirajo s svojim močnejšim glasom, njemu pa puste, da sam napoveduje naslove posameznih molitev.

Dve stvari sta mu bili posebno napoti: v dogmatiki nauk o predestinaciji,²⁷⁶ pri maši pa manipelj.²⁷⁷ V predestinacijo je seveda veroval, toda misliti ni smel nanjo. Glede manipelja je pa dejal, da bi ga takoj odpravil, če bi bil le nekaj ur pa-pež.

Na Triglavu je bil 25 krat. Oreh je strl s tem, da ga je pritisnil s kazalcem.

Približno eno leto ne hodi več redno v kor, le včasih še pride. Maševal je in obhajal leta in leta

²⁷⁴ Penitenciarij je kanonik, ki je s strani škofa ordinarija pooblaščen za odvezovanje škofu pridržanih grehov.

²⁷⁵ Podarila zaradi (za)obljube.

²⁷⁶ Nauk o vnaprejšnji Božji določitvi človekovega zveličanja ali pogubljenja.

²⁷⁷ Manipelj je majhen štoli podoben parament iz istega blaga kot mašni plašč, ki ga je nekdanji duhovnik nosil na levi roki.

ob nedeljah ob 4^h, ob delavnikih ob 4^h 30^m. Odkar so Italijani v Ljubljani in ne sme nihče pred 5^h (po normalnem času pred 4^h – naš čas je 1^h pred normalnim) na ulico, ob pol šestih.

L. 1940 je postal protonotarius apostolicus²⁷⁸ in je pel eno pontifikalno mašo v stolnici po obredu, predpisanem za protonotarje.

Andrej Kalan se je kot kaplan v Trnovem v Ljubljani politično udeleževal, je ljudem pri agitaciji za volitve nekaj denarja daroval in je bil zato obsojen zaradi podkupovanja. Liberalna vlada ga zato ni hotela predlagati cesarju v imenovanje za stolnega dekana. Namesto tega je postal prelat. Njegov kanonikat je bil Čemažarjev,²⁷⁹ ki ga je podeljeval škof, pa je bil vezan na terno, ki jo je sestavljal stolni kapitelj. Kalan je bil strokovnjak v narodnem gospodarstvu in je bil zato v narodni vladi, ki je par let po svetovni vojni vladala v Sloveniji, poverjenik za kmetijstvo. Ko je mons. Anton Zupančič odložil predsedstvo Katoliškega tiskovnega društva,²⁸⁰ je bil Kalan izvoljen za predsednika, kar je ostal do smrti. Pod njegovim predsedstvom se je podjetje lepo razvilo: tiskarna (sedaj Ljudska tiskarna) je postala prva v Sloveniji,

[90]

knjigarna (Ljudska knjigarna) je zelo napredovala kakor tudi prodajalna papirja in devocionalij²⁸¹ (Kičman). Zlasti so se lepo razvili listi KTD: Slovenec, Domoljub in Bogoljub.

Ko je prelat Flis l. 1919. umrl, je škof Jeglič prelata Kalana imenoval za svojega generalnega vikarja, kar je ostal do l. 1929, ko je dr. Rožman, tedaj pomožni škof, postal generalni vikar.

L. 1910 je bil Kalan imenovan za ravnatelja Marijanišča, kar je ostal do smrti. Že pri ustanovitvi tega zavoda je on sodeloval. Pod njegovim vodstvom se je Marijanišču prizidalo prostorno poslopje za konvikt²⁸² srednješolcev in se

²⁷⁸ Apostolski protonotar – najvišja čast, ki je podeljena duhovniku s papeževe strani. V preteklosti je bil apostolski protonotar upravičen do nošenja mitre, zato je lahko opravljal tudi t. i. pontifikalne maše in obrede.

²⁷⁹ Čemažarjev kanonikat je najmlajša zasebna kapiteljska ustanova iz leta 1867. Ustanovitev je bila možna, ker je bil pri stolnici od leta 1825, ko sta se začasno združila Flachenfeldov in Wollwitzev kanonikat, dejansko en kanonikat manj. Ime je dobil po ustanovitelju Tomažu Čemažarju, ki je bil ljubljanski gostilničar, kramar in posestnik.

²⁸⁰ To se je zgodilo leta 1903.

²⁸¹ Trgovina z nabožnimi predmeti.

²⁸² Konvikt je vzgojna ustanova, ki omogoča bivanje in daje oskrbo zlasti pripravnikom na duhovniški poklic.

je tam ustanovila Gospodinjska šola. Pod prelatom Kalanom je postalo Marijanišče središče za naše katoliške politike in za katoliške literate. Minister dr. Ant[on] Korošec je stanoval v Marijanišču, kadar je bil v Ljubljani.

Po smrti prošta Janeza Sajovica († 18. 9. 1917) je l. 1919 postal Kalan stolni prošt. Odkar je postal generalni vikar, je vedno redkeje hodil v kor; zadnja leta ga sploh ni bilo. To je čudno, kako se posamezni kanoniki kar sami dispensirajo²⁸³ od kora! Pontifikalne maše in vespere sem namesto njega l. 1923 opravljaj jaz. Svojo zlato mašo je opravil v stolni cerkvi l. 1932 zelo slovesno pontificaliter.²⁸⁴ Asistiralo mu je pet kanonikov.

Umril je 3. junija 1933 zadet od kapi. Pokopan je bil pri Sv. Križu s slovesnimi biljami in škofovo pogrebno pontifik[alno] mašo v stolnici.

Še sledeče spada v kapiteljsko zgodovino. Kanonik dr. Kimovec je ciganske nature in se ne more navaditi na rezidenco pa [ga] enkrat nekaj dni ni bilo. Ko ga je dekan za to prijel, je dejal: »Saj sem proštu (Kalanu) povedal, da me ne bo.« Kan. Erker se pa nasmehne in pravi: »Ait latro ad latronem.«²⁸⁵

Jožef Erker, Kočevar, je bil stolni vikar, potem je pa kot naslednik Janeza Flisa postal semeniški spiritual. V semenišču nam je vsak večer točno po Lohmannu povedal puncta meditationis,²⁸⁶ ob nedeljah je imel kratek govor pa obredov nas je učil. Tudi maševal

[91]

nam je vsak dan. To je bilo pa tudi vse, kar je delal kot spiritual. Knezoškof dr. Missia je hotel imeti v semenišču bolj intenzivno duhovno vodstvo pa je g. Erkerja povzdignil za korarja,²⁸⁷ v semenišče pa je poslal germanika dr. Franceta Ušeničnika. Ko je kanonik Janez Flis, ki je bil nekaj časa stolni župnik, postal generalni vikar, je škof Jeglič kanonika Erkerja, ki je bil v gimnaziji in v semenišču njegov součenec, postavil za stolnega župnika, seveda čisto nepravilno, ker je župnik stolni kapitelj in on imenuje župnika vikarja.²⁸⁸ Kot stolni župnik je Erker natančno

vodil pisarno in matrike,²⁸⁹ sicer se pa ni veliko udeleževal: dvakrat na leto je pridigoval pa v spovednico je šel včasih.

Bil je blaga, mehka duša, ljubezniv in se ni z lepa razburil. V kor je redno hodil. Imel je sladkorno bolezen in zvečer dolgo ni mogel zaspati; zato je maševal – in to redno vsak dan – šele ob osmih.

Bil je dober liturgik in je spisal obsežen Enchiridion liturgicum.²⁹⁰ Knjiga je izšla v dveh izdajah in jo je Congregatio Rituum²⁹¹ pohvalila in priporočila.

Vsako leto je šel za kake tri tedne na počitnice k svojemu mlajšemu bratu, kočevskemu dekanu Ferdinandu Erkerju. Na teh počitnicah ga je zalotila smrt: vrnil se je z vrta v sobo in umrl. Ker je bil škof zadržan, sem ga pokopal jaz pontificaliter.²⁹² Govoril sem mu pol govora slovensko, pol nemško. Ko sem slovensko začel, je nekaj Kočevarjev ostentativno²⁹³ vstalo in odšlo. Na pokopališču mu je zapelo kočevsko pevsko društvo eno nemško pesem. Kanonika razen mene (in treh drugih) ni bilo nobenega na pogrebu, kar ni kapitlju v posebno čast. (To svojo sodbo popravljaj kot krivično. Zapisal sem jo, ko se nisem spomnil, da so bili na pogrebu poleg mene še trije drugi. Lepše bi bilo seveda, če bi bili šli vsi.) Umril je 18. avg[usta] 1924.

Dr. Ferdinand Čekal, Čeh. L. 1888 in naslednja leta je bilo sprejetih nekaj Čehov v ljubljansko semenišče (Vondrašek, Filler, Železny in dr[ugi]), med njimi tudi Čekal. Bil je ein strebsamer Junge²⁹⁴ pa je, ko je bil že v službi v duhovnem pastirstvu, napravil v Gradcu bogoslovni doktorat. Ko je bil župnik v Preserju, je bil razpisan Lambergov kanonikat. Škof Jeglič je napravil sledeči načrt in mu še na misel ni prišlo,

[92]

da bi se mu utegnil izjaloviti: profesorja dr. Janeza Janežiča za Lambergovega kanonika, dr. Evgena Lampeta, urednika »Slovenca«, za profesorja morale, mene, ki sem bil takrat kaplan pri Sv. Jakobu, pa za urednika »Slovenca«. Pa glej, patron²⁹⁵ je prezentiral dr. Čekala in prekrižal škofove načrte. V znamenje svoje nevolje – tako

²⁸³ Si dajo spregled od obveznosti.

²⁸⁴ Pontifikalno – z uporabo pontifikalij; mitre in pastorala.

²⁸⁵ »Je dejal razbojnik razbojniku.«

²⁸⁶ Točke za meditacijo – premišljevanje.

²⁸⁷ Korar je staro ime za kanonika.

²⁸⁸ Župnik stolne župnije je bil do leta 1967 stolni kapitelj, v imenu katerega je župnikoval eden od kanonikov. V pomoč so mu bili stolni vikarji – kaplani.

²⁸⁹ Matične knjige.

²⁹⁰ Liturgični priročnik.

²⁹¹ Kongregacija za obrede.

²⁹² Slovesno z uporabo pontifikalij; mitre in pastorala.

²⁹³ Kljubovalno, protestno.

²⁹⁴ Prizadeven mladenič.

²⁹⁵ Grof Lamberg.

sem slišal – škof na dan inštalacije ni povabil kapitlja na običajni inštalacijski obed.

Dr. Čekal je bil blagajnik KTD in po smrti kan. Kajdiža († 17. 7. 1914) vodja škofijske računarske pisarne. Drugače se ni udeleževal.

Bil je cvetočega lica, vesel in gibčen. L. 1926 je začel upadati in je po težkem trpljenju umrl 8. maja 1927. Imel je raka v želodcu.

Dostaviti moram še, kako je dr. Čekal prišel do svojega kanonikata. Poizvedel je, kje biva patron grof Lamberg, pa je hitel k njemu v Gradec ali na Dunaj. Patron mu je dal besedo, da bo njega prezentiral, pa ni smel besede prelomiti in prezentirati dr. Janežiča, ki ga je priporočal škof. V tem oziru so cerkvene službe, ki imajo laiške patrone, skoraj nesreča za Cerkev.

Dr. Janez Koren, Metličan, je bil Germanik in je študiral 7 let v Rimu na Gregoriani. Potem je bil nekaj časa prefekt v semenišču, odkoder je odšel na lastno željo za kaplana v Dob. Bil je dober znanec družine Codelli, ki ga je l. [1898] prezentirala za Codellijev kanonikat.²⁹⁶ V kor je malo hodil. Drugega opravila ni imel nobenega in je mlad umrl – 6. aprila 1915. Na njegov grob bi lahko zapisali oni znani grobni napis: »Propter nimium Est, Est, Est – Dominus meus mortuus est.«²⁹⁷

Josip Šiška je hodil kot bogoslovec brat (lector)²⁹⁸ oslepelemu škofu dr. Janezu Krizostomu Pogačarju. Ko je dovršil semenišče, ga je škof Pogačar imenoval za svojega tajnika, kar je ostal tudi pod škofom dr. Missiem in dr. Jegličem. L. 1899 je stopil v pokoj škof[ijski] kanceler Martin Pogačar in je bil Šiška povišan za njegovega

[93]

naslednika. Bil je zelo podjeten človek in kot tak sodelavec pri raznih gospodarskih podjetjih.²⁹⁹

Zato pa je svojo službo v škofijski pisarni slabo opravljal. Župni uradi so se pri škofu pritoževali, da se njihove vloge ne rešujejo. Denar za razne zbirke je kar pri njem obležal in so bili tozadevni zapiski (računi) vsi v neredu. Škof Jeglič je hotel napraviti v pisarni red. L. 1906 je bil prazen canonicatus ad baculum³⁰⁰ pa ga je škof po tistem

znanem pravilu: »Promoveatur, ut amoveatur«³⁰¹ imenoval za kanonika.

Kot kanonik je prav pridno hodil v kor in opravljal svoje funkcije v cerkvi. Če ga je kak tovariš prosil, naj namesto njega poje v nedeljo slovesno mašo, ali škofu asistira, je prav rad ustregel. Pri upravi škofije pa ni nič sodeloval. Škof ga je imenoval za arhidiakona za notranjske dekanate in Ribnico, pa ni napravil niti ene kanonične vizitacije. Ko sem jaz prišel v kapitelj, je škof ta arhidiakonatu meni izročil.

Tudi kot kanonik je Šiška živel samo za gospodarska podjetja, pa ni skoraj nobeno tako podjetje imelo sreče, kjer je bil on zraven. Ko sem l. 1914 prišel v kapitelj, je bil Šiška v družbi z nekim svojim sorodnikom začel tovarno za cementne izdelke. Ta je popolnoma propadla, kar je Šiško tako pretreslo, da so mu neko jutro pri maši vsi živci odpovedali in ni mogel sam priti do oltarja. Proti koncu svetovne vojne je z dr. Evg[enom] Lampetom in drugimi proti Gospodarski zvezi ustanovil Centralno zadrugo, ki je popolnoma propadla. Ko smo bili že v Jugoslaviji so on in njegovi somišljeniki ustanovili neko »Medsebojno pomoč«, ki je obetala velikanske dobičke, pa jo je vlada kmalu prepovedala kot goljufivo in so bili mnogi ogoljufani za velike zneske. Malo let pred njegovo smrtjo ga je dobil v roke neki goljuf z Goriškega. Rekel mu je, da ima velik gozd, za katerega bo dobil veliko denarja, da pa zdaj potrebuje toliko in toliko stotakov. S tem gozdom je goljuf izvabljal iz Šiške znesek za zneskom. Ko več denarja ni imel, mu je dal zlato kanoniško verižico z zlatim križcem, da jo zastavi. Verižica ni bila njegova, ampak last kanonikata ad baculum.³⁰² Človek je verižico prodal

[94]

in je tako kanonikat ostal brez verižice. Kanonik Šiška je živel zadnje leto v pomanjkanju in umrl v dolgovih. V adventu l. 1939 ga je zagrabila huda gripa, pa se ni varoval in je še vsak dan prišel maševat. Zvečer dolgo ni mogel zaspati.

²⁹⁶ Codellijev kanonikat je ustanovil kranjski deželni glavar Peter Anton Codelli pl. Fahnenfeld 13. februarja 1718.

²⁹⁷ »Zaradi premočne hvale vina (uživanja vina) – je moj gospod umrl.«

²⁹⁸ Bralec.

²⁹⁹ Projektih.

³⁰⁰ Kanonikat »ad baculum« je podeljeval ljubljanski škof.

³⁰¹ »Povišan je, da je odstranjen.«

³⁰² Cesar Friderik III. je ob ustanovitvi ljubljanske škofije kapelo sv. Petra na Pšati pri Šentjakobu ob Savi in njej pridružen beneficij izročil škofu Žigi Lambergu z namenom, da z dohodki beneficija vzdržuje pri ljubljanski stolnici kanonika »ad baculum«, ki ga je imel pravico imenovati vsakokratni ljubljanski škof. Beneficij je tedaj imel 14 zemljišč, dohodke pa so od leta 1482 naprej uživali kanoniki »ad baculum«.

10. dec[embra] 1939 je šel ob 1^h 30^m ven na stranišče, pa ga je na hodniku zadela kap: padel je in umrl.

Dr. Josip Gruden je kot kaplan na Bledu napravil doktorat. Potem je bil prefekt v Alojzijevišču in je nasledoval prelatu Jožefu Smrekarju kot profesor za cerkveno zgodovino in cerkveno pravo na bogoslovnem učilišču v Ljubljani. 19. marca 1911 je bil dotedanji Kürchpergov kanonik dr. Andrej Karlin posvečen v škofa. Dr. Janez Zore je bil takrat profesor za verouk na škofijski gimnaziji v Št. Vidu. Drugi profesorji so mu delali težave, kjer so mogli. Škof Jeglič je hotel tem hudim razmeram napraviti konec, pa je nagovoril semeniškega profesorja dr. Grudna, naj prosi za Kürchpergov kanonikat.³⁰³ Ker pa so bili takrat profesorji bolje plačani kakor kanoniki, mu je škof obljubil, da ga bo predlagal v Rimu za prošta, ko prošt Sajovic umrje. Tako je postal dr. Gruden kanonik in dr. Zore semeniški profesor.

Kot kanonik je bil dr. Gruden arhidiakon za mesto Ljubljano in predsednik Vincencijeve družbe. Posebno se je pa proslavil s svojim velikim delom: Zgodovina slovenskega naroda.

Proti koncu svetovne vojne je obolel za progresivno paralizo. Peljal sem ga enkrat v hudi zimi v Gradec na zdravljenje v nekem zavodu blizu Gradca. Tam se mu je zdravje maloboljšalo. Ko se je vrnil, je kmalu zopet onemogel. Imel je halucinacije: videl je cesarico Cito, kako je prišla k njemu po blagoslov; da ga kan. Šiška skozi zid opazuje (št. 12 in 13 Pred škofijo) i.t.d. Umrl je 1. septembra 1922.

Ko je bilo treba določiti osebo za izpraznjeno proštijo, je škof Jeglič povedal, da jo je obljubil dr. Grudnu, pa smo bili vsi navzoči mnenja, da je Gruden nesposoben, in je bil izbran izmed kompetentov Kalan Andr[ej].

[95]

Ko sem prišel v kapitelj, nas je bilo 11, 12. kanonikat – Flächenfeld-Wollwitzev – izpraznjen s smrtjo kan. Tomaža Kajdiža († 1914) še ni bil zaseden. Za ta kanonikat je deželni zbor vojvodine Kranjske prezentiral svojega člana dr. Evgena Lampeta, ki je bil umeščen [15. oktobra] 1914. Tako je postal stolni kapitelj polnoštevilen.

³⁰³ Kürchpergov kanonikat je v Ljubljani 2. marca 1704 za razširjanje Božje slave in rešenje svoje in svojih sorodnikov duš ustanovil Frančišek Adam pl. Kürchperg, gospod gospostva Thurn pri Litiji.

Dr. Evgen Lampe je bil nečak semen[iškega] profesorja dogmatike in ravnatelja Marijanišča dr. Franceta Lampeta. Bil je izredno nadarjen in marljiv in sposoben kakor njegov stric, pri katerem je kot dijak v Marijanišču stanoval. Postave je bil majhne in je imel eno nogo spakedrano, da je moral nositi en čevelj z debelim podplatom in veliko peto in je pri hoji šepal. Pred vstopom v semenišče je bil pri škofu dr. Missiu s prošnjo, naj ga vkljub njegovi telesni napaki sprejme med bogoslovce. Moral je pred škofom korakati enkrat po sobi in ga je spoznal za sposobnega za duhovski stan. Dopršil je z odličnim uspehom semeniške študije v Ljubljani in si je potem z lahkoto pridobil doktorat. Deloval je več let pri uredništvu »Slovenca« in bil nekaj let njegov glavni urednik. Zgodaj se je lotil politike, bil je več let deželnozborski poslanec in zadnja leta tudi deželni odbornik. bil je izvrsten delavec in je veliko storil za blagor Kranjske vojvodine. V letih pred prvo svetovno vojno je bil na Kranjskem strasten boj med liberalci in katoliško stranko in so se v deželnem zboru prav surovo obmetavali z raznimi psovki. Gen[eralni] vikar Flis je enkrat Lampetu povedal, da se tako zmerjanje za katoliško stranko ne spodobi, pa mu je Lampe odgovoril: »Če hočemo, da nas kdo razume, mu moramo govoriti v njegovem jeziku. Zato govorimo v jeziku liberalcev (= surovo), ker nas drugače ne razumejo.«

Proti koncu prve svetovne vojne se je (katoliška) Slovenska ljudska stranka razklala v dve frakciji, v Mladine in Starine, ki so se sovražili in strastno pobijali. Začetki razpora so se kazali že pred

[96]

vojno. Med vojno je pa ta razpor zrastel od dneva v dan. Voditelj starinov je bil deželni glavar dr. Ivan Šušteršič, mladinov pa dr. Janez Krek. Šušteršič se je že pred vojno vedel kakor kak duce – Führer, med vojno pa je postal popolen absolutist. Dr. Krek je zahteval, naj skliče deželni zbor, dr. Šušteršič se je pa izgovarjal, da je vlada na Dunaju to prepovedala. Glavna sodelavca Šušteršičeva sta bila dr. Lampe in dr. Pegan, dr. Krek pa je imel na svoji strani vse mlajše inteligente³⁰⁴ Slov[enske] ljud[ske] stranke, pa med njimi ni bilo nobenega, ki bi se bil v politiki kaj udeleževal. Ker je bila slovenska duhovščina zelo za-

³⁰⁴ Izobražence.

pletena v politiko, je nastal razpor tudi med njo. Starejši gospodje so stali na Šušteršičevi strani, mlajši na Krekovi. Škof Jeglič je nekaj časa omahoval. Ko je pa razpor postajal vedno hujši, se je moral odločiti tudi on. Neki dan sredi vojne je poklical k sebi kanonika Kalana in dr. Čekala na posvet o tej zadevi. Od tega dne dalje oziroma ta dan je stopil odločno na Krekovo stran. Dr. Šušteršič je klical k sebi na posvet razne gospode. Enkrat sem bil tudi jaz deležen te časti; z menoj sta bila dekan kamniški Lavrenčič in šentjakobski župnik Barle, drugih se ne spominjam več. Ugibali smo, kako bi se spor poravnal. – Enkrat je sklical dr. Šušteršič zastopnike Starinov in Mladinov. Mene je poslal na ta shod škof Jeglič. Župnik Anton Oblak, starin, je nastopil proti meni, češ: »Shod je čisto političen in se škofa nič ne tiče.« Jaz sem mu odvrnil: »Razpor je tudi duhovnike razdelil v dva sovražna tabora, zato ga tudi škof ne sme pustiti v nemar, ker mora skrbeti za edinost med duhovniki.« Stavil sem pa na shodu zahtevo, naj gospodje Starini tudi mlajšo inteligenco pritegnejo k sodelovanju na političnem polju in naj je ne odrivajo. Jakob Omahna, takrat župnik v Osilnici je svetoval Šušteršiču: »Gospod deželni glavar! Dobro veste, da vas na Štajerskem nihče ne mara. Goriški Slovenci vas vsi odklanjajo. Tudi na Kranjskem niso vsi za vas. Odstopite za

[97]

nekaj časa. Saj pride čas, ko boste zopet lahko stopili na politično pozorišče.³⁰⁵ Odstopite, pa bo spora konec.« Dr. Šušteršič ni na to nič odgovoril. Mladini se niso spuščali v razgovor, ampak so samo poslušali. Šušteršič, Lampe in drugi Starini so pa govorili, seveda samo pro domo.³⁰⁶

Enkrat je v tistem času sklical tudi škof Jeglič na razgovor stolni kapitelj, dekane in druge uglednejše duhovnike. Njegov namen je bil, opravičiti svoje ravnanje. Kanonik dr. Gruden je dobil nalogo, da kot zgodovinar razloži dotedanji razvoj spora med Mladini in Starini, pa je izjavil, da tej nalogi ni kos. Zato je referat prevzel škof sam in je dokazoval potrebo, da se duhovščina loči od Šušteršiča. Kanonik dr. Lampe je prišel na ta shod z raznimi dokazili v aktovki. Dokazoval je, da dr. Krek deluje za razpad Avstrije; navajal je, kaj je dr. Krek govoril na tem in na onem shodu itd. Škof je Lampeta osorno zavračal

³⁰⁵ Politični oder.³⁰⁶ Sebi v prid.

in mu nazadnje kar ni več pustil govoriti. Med navzočimi je bilo nekaj takih, ki so bili prepričani, da ima Šušteršič prav, pa se ni upal nihče škofu ugovarjati. Razkol se pa po tem duhovniškem zborovanju ni polegel, ampak je postajal še hujši. Mons. Mihael Arko, idrijski dekan, je škofu pisal v imen dekanijske duhovščine, da je to proti njihovi vesti, da bi odpadli od Šušteršiča. To je škofa strašno zbadlo. »To mi očitajo, da jih zapeljujem v greh!« je rekel. Komendski župnik Bernik je v pismu izjavil škofu, da ne more za njim. Škof mu je odpisal samo besede: »Et Tu, mi Brute!«³⁰⁷ kar je Bernika zadelo v srce in je poslal kot odgovor škofu večji znesek za škofijski zavod v Št. Vidu. Kaplani – mladini so se upirali župnikom – starinom. V Škofiji Loki sta kaplana vse ljudi nahujskala proti župniku Avguštinu Šinkovcu, tako da je moral stopiti v pokoj. Ko so škofu duhovniki omenili, da je to revolucija, je rekel: »Pa je zdrava revolucija.«

Konec vojske je bil začetek konca razpora. Deželnega odbora ni bilo več. Z njim je padel Šušteršič in je postal politični voditelj Slovencev intimni prijatelj takrat že rajnkega dr. Kreka dr. Anton Korošec. Bili so pa Starini odlični kranjski duhovniki. Slišal si večkrat

[98]

iz njihovih ust: »Na naši strani sta najsvetejši (prelat Flis) in najučenejši (dr. Aleš Ušeničnik) duhovnik naše škofije.«

Kan. dr. Lampe je bil ob koncu svetovne vojne kot zastopnik kranjskega deželnega odbora na nekem gospodarskem posvetovanju na Dunaju. Ko se je vračal, je zvedel, da sta Nemčija in Avstrija premagani in da je vojne konec. Nesrečni izid vojne za Avstrijo ga je strašno zbolel. Na Zidanem mostu je moral dalj časa čakati na vlak in se je zelo prehladil. Ves bolan je prišel domov. Njegov kanonikat nima svoje hiše, pa je stanoval v stolnem župnišču, proti stolni cerkvi obrnjenem stanovanju (II. nadstr[opje]). Tu je ležal nekaj dni hudo bolan na ledvicah. Umril je 16. decembra 1918. Pokopal ga je škof Jeglič.

Ko je dr. Lampe prišel v kor, je bil stolni kapitelj polnoštevilen. Razen dr. Korena, ki ga večkrat ni bilo, in dr. Lampeta, ki je bil večkrat zaposlen v deželnem odboru, smo vsi hodili redno v kor – ob 9^h k horam³⁰⁸ ob 15^h pa k vespe-

³⁰⁷ »Tudi ti, moj Brut!«³⁰⁸ K dnevnim molitvenim uram.

ram.³⁰⁹ Pred korom smo se navadno postavili okoli nizke omare pred umivalnikom, predelali smo novice, zlasti poročila z bojišč, prošt Sajovic je pripovedoval zgodbe iz preteklosti, kan. Šiška je rad zinil kakšno za smeh na račun dekana Kolarja, gen[eralni] vikar Flis je bil pa bolj resen mož, se je navadno postavil na podij, kjer se napravljamo za mašo, in je molčal. Te prijetne razgovore smo navadno malo zavlekli, potem pa nismo mogli izmoliti obeh hor do konventne maše in smo terco³¹⁰ molili tja do evangelija in še noter v ofertorij,³¹¹ ko bi bili morali obe hori dovršiti pred mašo. To grešno navado imamo še danes Bog nam bodi milostljiv. – Absence je pa seveda zvesto zapisoval g. dekan in nam večkrat klical v spomin, da je kor naš *primum et maximum officium*.³¹²

Bila je vojska, manjkalo je hrane pa smo morali skrbeti, da smo jo dobili z dežele, čeprav na nezakonit način – po krivih potih. Dr. Lampe nam je skrbel za meso, ker je deželni odbor imel v oblasti klanje živine. Najprej nam ga je dajal vsem, kmalu

[99]

pa je to nehalo in so ga dobivali samo kanoniki – starini.

Hiše so bile takole razdeljene: št. 9. prošt Sajovic, št. 5. dekan Kolar, št. 6 Nadrah, št. 7. Erker, št. 8. Flis, št. 13. Šiška, privatni kanoniki Schüffersteinov (št. 17.), Kürchpergov (12.) in Lambergov (št. [4]) imajo vsak svoje hiše, brez hiš je Čemažarjev kanonikat (Kalan v Marijanišču) in Flachenfeld-Wollwitzev (dr. Lampe v stolnem župnišču).³¹³

Danes je 7. septembra 1941. 1. septembra je preteklo 27 let, odkar sem v stolnem kapitlju. V tem kratkem času se je v koru veliko spremenilo: od kanonikov l. 1914 sva ostala še samo Sušnik in jaz. Pa naj navedem kanonike, ki so v tem času prišli v kapitelj.

6. aprila 1915 je umrl Codellijev kanonik dr. Janez Koren. Ravnatelj stolnega kora Stanko Premrl je prosil škofa Jegliča, naj priporoči za izpraznjeni kanonikat takratnega stolnega vikarja dr. Franceta Kimovca, da mu bo pomagal voditi petje na stolnem koru. Škof je to storil in mu je

patron željo izpolnil in prezentiral Kimovca. Ustoličen je bil 13. aprila 1916.

Dr. Kimovec je dovršil že kot duhovnik na Dunaju glasbeno visoko šolo kakor Premrl in je zelo sposoben glasbenik, rodoviten komponist, glasbeni kritik in zlasti vnet in spreten pospeševatelj ljudskega cerkvenega petja. Za kongres Kristusa Kralja in še prej za jugoslovanski evharistični kongres je izuril velikanski pevski zbor in ga vodil pri kardinalovi pontifikalni maši na stadionu in pri litanijah popoldne istotam z občudovanja vredno spretnostjo. Vsako nedeljo in praznik je dirigiral in še sedaj navadno dirigira stolni pevski zbor.

Ko je l. 1933 sv. Oče mene imenoval za prošta, je dr. Kimovec prosil za izpraznjeno mesto stolnega dekana in ga je tudi dobil. Na velikončni ponedeljek l. 1934 sva bila oba ob enem ustoličena, on za dekana, jaz za prošta. Inštalacijski obed sem priredil jaz v semenišču.

Dr. Kimovec se ima tudi za velikega umetniškega kritika.

[100]

Ima res veliko čuta za umetnost, je pa njegova sodba večkrat zelo subjektivna. Kar naslika ga. Vurnikova, soproga prof. Vurnika, je vse non plus ultra.³¹⁴ Kmalu za njo je arhit[ekt] prof. Vurnik. Prof. Plečnik pa pri njem ne velja veliko; ke-dar je govor o kakem njegovem delu, Kimovec kar molči. Vurnikova je napravila na prenovljenem pročelju cerkve sv. Petra v Ljubljani mozaično sliko Kristusa. Kimovec te slike v časopisju ni mogel prehvaliti. Msgr. Dostal je poslal natančno fotografijo te slike rimski kongregaciji v presojo in ta je odgovorila, da slika ne spada ne v cerkev, ne na pročelje cerkve, da se sme pač postaviti v kak muzej. Ostala je žal na pročelju. Poznej je naredila ga. Vurnikova na vsaki strani Kristusa še dva mozaika: 4 evangelisti. Te slike so tudi vse prej kakor lepe. Sedaj pa dr. Kimovec ni napisal nobene ocene.

Posebno skrb ima dr. Kimovec za šolske sestre, ki so imele pred nemško okupacijo svojo materno hišo v Mariboru. Ko je postal kanonik, je hodil več let na hrano v Marijanišče in učil tam petje. Tako se je z njimi seznanil. Pa hodi – še bolj je hodil pred nemško okupacijo – v njihove postojanke spovedovat, dajat duhovne vaje in po drugih opravkih. En njihov oddelek je imel delj časa v svoji (Codellijevega kanonikata) hiši. Ko

³⁰⁹ K večernicam.

³¹⁰ Terca je bila dopoldanska molitvena ura, navadno ob 9.00.

³¹¹ Darovanje.

³¹² Prva in največja službena dolžnost.

³¹³ Pri navajanju kanoniških hiš je avtor pozabil omeniti Codellijev kanonikat.

³¹⁴ Na najvišji možni stopnji.

se je kot stolni dekan preselil v št. 9, so si njegove čč. sestre kupile – seveda z velikim dolgom – nekdanjo Drelsetovo hiši v Lončarski ulici. Pečajo se z umetnim vezenjem, delajo zastave in mašne plašče, imajo konvikt za gimnazijalke in nekaj duhovnikov imajo na hrani. Imenujejo se splošno po g. dekanu Kimovke.

Skrb za šolske sestre mu je zelo všeč, ker ima tako naravo, da mu postane rezidenca neznosna pa švigne enkrat sem enkrat tja. Bil je na Bledu kaplan, prepričan, da ima jetiko in se zdravil v Riklijevem zavodu. Z Bleda je šel v Rim, kjer je v dveh letih postal doctor theologiae.³¹⁵ Kot kanonik je šel počivat

[101]

nekajkrat v Dalmacijo, l. 1940 se je šel zdraviti v Sicilijo in je potoval še sem in tja. Na teh svojih potih k šolskim sestram in drugam se je večkrat prehladil. Potem se je zdravil včasih cel mesec, potem je bil pa zopet zdrav kakor riba v vodi.

Veliko je storil tudi za to, da je dobilo nekaj cerkev izvrstne orgle. Orgl[arskega] mojstra Jenkota v Št. Vidu nad Ljubljano je podpiral in ga priporočal in mu bil svetovalc. Seveda je on potem Jenkove orgle z velikimi slovesnostmi blagoslavljal.

Stolni dekan je za stolno cerkev rector ecclesiae.³¹⁶ Kot tak vodi cerkvene račune te cerkve. Za l. 1934 in 1935 jih je sestavil ne vem s čigavo pomočjo. Potem jih pa pet let ni nič naredil. Letos mu jih je napravil kanonik Vovk za l. 1936–1940. Ko je postal dekan, je imel velike načrte za spremembo notranjosti stolnice: prezbiterij je hotel obložiti z marmornatimi ploščami, na strani velikega oltarja postaviti orgle in Bog ve, kaj še vse. Danes je, hvala Bogu, ostalo še vse, kakor je bilo l. 1914. Gorje, če bi njegov prijatelj Vurnik dobil stolno cerkev v roke! Godilo bi se ji tako kakor šentpetrski cerkvi. Sicer bi pa kapitelj postavil temu nasproti svoj veto.

Razna njegova pota in delo pa so imela za posledico, da ga večkrat ni bilo v kor, kakor mu je to po kapiteljskih štatutih dovoljeno. Kanonik Sušnik je nekaterikrat šaljivo pripomil: »Kanonik Kimovec ima vsako leto štiri mesece počitnic, štiri mesece je bolan, štiri mesece ga pa v kor ni.« To je seveda samo šala. Kedar je bil doma, je rad prišel v kor, samo da je največkrat prišel prepozno. Absenc seveda ni zapisoval. To punkta-

³¹⁵ Doktor teologije.

³¹⁶ Rektor cerkve.

cijo sem bil že jaz opustil, ker je brez vsega pomena, ko pri nas ni tako imenovanih »distributiones quotidianae«.³¹⁷

Kot Codellijev kanonik je lepo in praktično predelal hišo tega kanonikata. Lastnega gospodinjstva ni imel – razen prav kratek čas – ampak je imel hrano v Marijanišču, zadnja leta pa pri »Kimovkah«.

[102]

10. maja 1919 je umrl prelat Flis. Za izpraznjeni kanonikat je bilo več prosilcev, med njimi gotovo najbolj vreden dr. Miha Opeka. Bilo je pa proti njemu to, da je bil hud starin. Na njegovo željo sem šel k škofu Jegliču in sem ga prosil zanj. Takrat je Opeka že pridigoval v stolnici in je imel nabito polno cerkev poslušalcev. Odlične osebe od teh so šle tudi k škofu prositi zanj. Zato ga ni mogel prezreti. Kapitelj je bil tudi soglasno zanj. L. 1920. je bil ustoličen.

Bil je moj součenec in sogojenec v Alojzijevišču. Ker je bilo takrat semenišče premajhno, smo nekateri alojzniki³¹⁸ tudi kot bogoslovci ostali v semenišču,³¹⁹ med njimi (nami) tudi Opeka. Takrat je kot prvoletnik prestavil neko gledališko igro iz nemščine v slovenščino, če se ne motim, v verzih. Škof Missia je prišel k predstavi, in mu je bila zelo všeč, in ko je zvedel, da je Opeka tako lepo prevedel tekst v slovenščino, je sklenil, da ga pošlje v Rim – v Germanicum, kjer sta že bila oba Ušeničnika.

Ko se je čez sedem let vrnil iz Rima, je bil najprej kaplan v Moravčah, nato 3 ali 4 leta prefekt v Alojzijevišču, potem pa več let profesor verouka na ljubljanski realki. L. 1915. ga je tedaj vsemogočni dr. Lampe naredil za deželnega šolskega nadzornika za osnovne šole. On je bil mož za to, da je krotil liberalne učitelje. Ko je Avstrija propadla, so postale razmere v deželnem šolskem svetu, ki se je preimenoval v višji šolski svet in je imel v svoji upravi vse šole v Sloveniji, nevzdržne. Zato si je želel priti v stolni kapitelj.

³¹⁷ T. i. vsakodnevna razdeljevanja porcij posameznim kanonikom. Ljubljanski stolni kanoniki naj bi glasom ustanovne listine imeli skupno mizo (mensa communis) – skupne dohodke kapitlju inkorporiranih župnij, od katerih naj bi dobivali enak delež, proštu pa je pripadel užitek dohodkov radovljiške župnije. V Nadrahovem času je bil najmlajši »cesarski« kanonik redno kapiteljski kancler, ki je vsak mesec med kanonike razdelil (državne) plače, pisal zapisnike kapiteljskih sej in ob smrti kanonika poskrbel za naznanilo smrti ter organiziral pogreb.

³¹⁸ Alojzniki so bili gojenci Alojzijevišča.

³¹⁹ Pravilno: v Alojzijevišču.

Ostal je tudi kot kanonik stolni pridigar in je kot tak postal slaven po celi Sloveniji. Izprva je bila cerkev pri njegovih pridigah natlačena. Potem jih je prihajalo vedno manj, nazadnje so bile samo še klopi zasedene. Ljudje se tudi najboljše hrane naveličajo. Ko je videl, da ne vleče več, je prepustil prižnico tedanjemu stolnemu vikarju Alojziju Košmerlju. Eno leto je potem

[103]

imel še petminutno pridigo med poldvanajsto mašo. Svoje pridige je izdal v tisku in jih je več knjig. Izdal je tudi ene šmarnice, v katerih popisuje cerkve v večnem mestu. Nekaj časa je bil kot profesor urednik Dom in Sveta. Kot germanik je zložil več prav čednih pesmi. Pred smrtjo je zbiral gradivo za življenjepis škofa dr. Missia.

Bil je vrhu tega honorarni profesor za retoriko na teološki fakulteti od l. 1919, ko se je začela, pa skoraj do svoje smrti. Gasilcem je bil nekaj kurat in jim je maševal na god sv. Florijana.

L. 1937 je začel bolehati in je bil bolan več mesecev. Mislili smo, da si bolezen samo domišlja, pa je bila bolezen resna. Maševal je v svojem stanovanju. Proti koncu 1937 in v začetku 1938 se je zdelo, da bo okreval. Februarja 1938 ga je bolezen zopet močno prijela in je 26. februarja 1938 kap naredila konec njegovemu trpljenju. Določil je, naj ga pokopljejo na Vrhniki poleg njegove matere. 28. febr[uarja] so ga odpeljali proti Vrhniki. Sprevod po Ljubljani sem vodil jaz. Bilo je veliko pogrebcev, vsi bogoslovci, ognjegasci in drugi. 1. marca smo se peljali škof dr. Rožman in ves kapitelj z avtobusom na Vrhniko. Škof je vodil sprevod od hiše (rojstne) v cerkev in na pokopališče in imel pogrebni govor, jaz sem opravil pogrebno mašo. Bolan je bil na srcu.

Dr. Opeka je bil velike postave in močnega telesa. Imel je močan, nekoliko hreščeč glas. Znal je povedati, zlasti pri kaki seji, vse tako avtoritativno in prepričevalno, da si mu moral pritrditi, tudi če njegova trditev ni bila prava. Meni je skoraj redno ugovarjal in me pobijal, tudi če sem imel popolnoma prav. Ko sem po smrti prošta Kalana optiral³²⁰ za hišo št. 5, je hotel na vsak način, naj počakam z opcijo, da bo imenovan nov prošt. Pričakoval je, da bo on imenovan, in bi imel potem on prvi pravico optirati. Ko opcije nisem hotel umakniti, je zahteval, naj se zapiše v zapisnik (sejni), da ni lepo, če kdo optira tako

³²⁰ Uveljavil pravico izbire.

hitro po proštovi smrti. Da se izognem nadaljnjemu

[104]

prepiru, sem molčal in je opazka prišla v zapisnik. Sicer sva pa prijazno občevala med seboj in sem ga v bolezni tudi parkrat obiskal. O kompetenci za stolno proštijo³²¹ bom pisal poznej. Opeka se je junaško obnašal, ko je propadal in je bil z menoj v kljub temu prijazen.

Imel je najprej hišo št. 8, v kateri je prej prebival † Flis. V tej hiši je bila prej kuhinja v sredi med sobo, ki ima okna na cesto, in eno sobico z oknom na vrt. To sobico je združil s kuhinjo s tem, da je podrl umesni zid, pa je napravil tako prostorno, svetlo kuhinjo.

Ko je umrl dekan Kolar,³²² je prošt Kalan optiral za št. 5, Opeka pa za št. 9, ki je bila do tedaj proštova. Ko je umrl Erker,³²³ sem jaz optiral za št. 7, ki je bila prej Erkerjeva. Po smrti prošta Kalana³²⁴ sem dobil jaz po opciji št. 5, Opeka je pa optiral za št. 7, ki sem jo bil jaz vso prenovil, in je v tej hiši tudi umrl.³²⁵

Pred dr. Opekom bi moral opisati kanonika Alojzija Stroja.

Po smrti kan. dr. Lampeta³²⁶ je bil izpraznjen Flachenfeld-Wollwitzev kanonikat. Zanj sta bila med kompetenti dva, ki sta pred drugimi smela pričakovati, da ga dobita. Pred Strojem so kar po vrsti trije semeniški spirituali bili kanoniki: dr. Pauker, Flis in Erker. Ni čudno, da si je tudi Stroj po dolgoletnem semeniškem delu zaželel to službo. Finžgarju so pa pomagali njegovi uplivni prijatelji in posredovali zanj pri škofu. Škof Jeglič je v smislu kan. 403. poslal prošnje za kanonikat stolnemu kapitlju, ki se je na svoji seji izrekel proti Finžgarju in je priporočil škofu Stroja. Škof bi v kljub temu lahko imenoval Finžgarja oziroma ga priporočil tedanji slovenski vladi, ker ni bil vezan na sklep kapitlja (audito Capitulo),³²⁷ pa pri imenovanju kanonikov nikdar ni ravnal proti volji kapitlja. Tako je prišel Stroj med kanonike in bil inštaliran³²⁸ 6. julija 1919.

³²¹ Gre za prošnje kandidatov za prošta stolnega kapitlja. Pri imenovanje stolnih proštov se je v tistem času ravnalo v duhu Avstrijskega konkordata iz leta 1855, ki je tovrstna imenovanja opredeljeval v čl. 22.

³²² Stolni dekan Matija Kolar je umrl leta 1921.

³²³ Kanonik Josef Erker je umrl leta 1924.

³²⁴ Stolni prošt dr. Andrej Kalan je umrl leta 1933.

³²⁵ Kanonik dr. Mihael Opeka je umrl leta 1938.

³²⁶ Kanonik dr. Evgen Lampe je umrl leta 1918.

³²⁷ Dobesedno: »Ko je bil (za)slušan kapitelj.«

³²⁸ Inštaliran pomeni umeščen na kanonikat.

Ker ta kanonikat nima svoje hiše, je vzel v najem tisto stanovanje v stolnem župnišču, kjer je stanoval kanonik dr. Lampe. Tri prav temne sobe z okni proti cerkvi so nekdam služile za kehe,³²⁹ kamor

[105]

so zapirali duhovnike, ki so se pregrešili. Dve teh sob sta bili kake dve leti Strojovo stanovanje, hrano je pa imel nekaj časa pri stolnem vikarju Matiji Škerbcu, potem pa pri prelatsu dr. Jožefu Lesarju. Čez dve leti se je izpraznilo stanovanje v I. nadstropju št. 9, pa ga je takratni užitek hiše Kalan dal kan. Stroju. Za Kalanom je postal gospodar hiše dr. Opeka in za njim dekan dr. Kimovec. Stroj pa sedi trdno v hiši do danes.

Ko je dovršil semenišče, je bil najprej kaplan v Črnem vrhu nad Idrijo, potem je bil več let katehet pri uršulinkah v Ljubljani, na to tudi več let spiritual v duhovskem semenišču, od koder je prišel v stolni kapitelj.

Ko je v koru³³⁰ napredoval za diakona, je samo enkrat vršil to »šaržo«.³³¹ Nima namreč poslušaja pa je tako čudno zapel *Ite, missa est*,³³² da je človeku kar slabo prihajalo, ko smo ga poslušali. Nato mu škof pošlje odlok, da ne sme nikdar več biti diakon pri pontifikalni maši. Škof [i]jski kancler je ta odlok šaljivo imenoval »Decretum de non canendo *Ite, missa est*«.³³³ Subdiakon pa le ni maral biti, ampak je naprosil enega od diaconi assistentes,³³⁴ da je bil [sub]diakon, on pa diac[onus] assistens.

Največjo skrb je kan. Stroj posvečal rokodelskemu društvu. Najprej je bil že kot nunski spiritual pomočnik kateheta Gnjezda, predsednika društva. Po njegovi smrti je društvo njega izvolilo za predsednika in je to še danes. Ni ga skoraj dne, da bi ne šel v društveno hišo. Tam se mudi pozne večerne ure: vodi seje, predava, pripravlja predstave itd. Rokodelski pomočniki, ki nimajo dela, se nanj obračajo in on hodi od mojstra do mojstra toliko časa, da jim delo dobi. Njegove zasluge za društvo so neprecenljive in se društvo tega tudi zaveda ter razne njegove jubileje, kar se da, slovesno praznuje.

³²⁹ Za ječe.

³³⁰ V zboru kanonikov. Kor lahko pomeni del prezbitarija s kornimi klopami, kjer kanoniki opravljajo bogoslužno molitev brevirja.

³³¹ Šarža je stopnja na hierarhični lestvici.

³³² Pojdite, maša je končana.

³³³ »Odlok o prepovedi petja Pojdite, maša je končana.«

³³⁴ Sistenčnih diaconov.

Po smrti prelata Flisa³³⁵ je škof njemu izročil vodstvo bratovščine sv. R[ešnjega] T[eleasa] in g. kanonik vsako leto v dvorani škof[ijskega] dvorca priredi razstavo cerkvenih oblek in paramentov,³³⁶ ki jih potem dobe

[106]

revne cerkve v škofiji. On je tudi voditelj obeh duhovskih društev Societatis adoratorum³³⁷ (SA) in Sodalitatis ss. Cordis.³³⁸

Kot katehet je spisal Cerkveno zgodovino in Liturgiko za meščanske šole in je bil dalj časa urednik Duhovnega pastirja, ki je prinašal pridige.

Ima hudo kilo (Bruch) pa zato pri hoji samo stopica, t. j. noge samo dva, tri decimetre naprej prestavlja. Enkrat je pozimi pri prehodu čez cesto padel v lužo ob cesti pa od tedaj hodi tudi ob najlepšem vremenu z dežnikom, ki ga rabi za palico. Hudomušni gospodje radi vtaknejo kan. Stroja v kako šalo. V tej stvari je bil poseben strokovnjak rajnki katehet Bonač,³³⁹ ki je stanoval tudi v št. 9. Pred škofijo, in je še sedaj katehet Pivek. Tudi bogoslovci so si ga včasih privoščili, ko je bil še v semenišču. Tako so n. pr. šteli, kolikrat je zvečer pri punktih³⁴⁰ rekel »Pri tem«. To je pa seveda usoda vseh, ki delujejo med tako mladino.

Ko je bil s smrtjo kan. dr. Grudna³⁴¹ izpraznjen Kurchpergov kanonikat, ni bilo veliko kompetentov, ker morejo ta kanonikat dobiti samo doktorji. Posebno je hrepenel po tem kanonikatu dr. Jožef Jerše. Njegov ideal je bil: kanonik in stolni župnik in je nekaterokrat vse storil, kar je bilo v njegovi moči, da bi to dosegel. To pot se mu želja ni izpolnila. Kanonik je postal tedanji škofjeloški župnik dr. Tomaž Klinar.

Bil je nekaj let prefekt v zavodu sv. Stanislava, poprej še vikar v Novem mestu, kaplan v Stari Loki in v Kranju in nazadnje župnik v Škofji Loki. (Iz zavoda sv. Stan[islava] je šel v Avguštinaj,³⁴² se je zaradi vojske vrnil, bil ka-

³³⁵ Kanonik Janez Flis je umrl leta 1919.

³³⁶ Parament je predmet iz blaga za bogoslužno rabo (prtiči, antependiji ...); liturgično oblačilo.

³³⁷ Društvo adoratorjev – molilcev.

³³⁸ Društvo Presvetega Srca Jezusovega.

³³⁹ Fran Bonač je umrl leta 1935.

³⁴⁰ Punkta so spiritualovi večerni duhovni nagovori bogoslovcev.

³⁴¹ Kanonik dr. Josip Gruden je umrl leta 1922.

³⁴² C. kr. zavod za višjo vzgojo svetnih duhovnikov Avguštinaj (Augustineum) na Dunaju je 18. novembra 1816 ustanovil cesar Franc I. na priporočilo tedanjega dvornega žup-

pl[an] v Stari Loki, 1916 šel zopet na Dunaj (doktorat). Potem kapl[an] v Kranju.)

Na kanonikat je bil umeščen l. 1923. in ga je istega leta izbral stolni kapitelj za vikarja-župnika stolne župnije, ko je dotedanji stolni župnik kanonik Erker to službo odložil.

Dr. Klinar je visok, močan mož in ima tudi močan glas. Ko je na Hribcu v Škofji Loki zvo-
nove blagoslavljal in tam imel govor, pravijo, da
so ga v mestu lahko poslušali. Je tudi dober go-

[107]

vornik, in če se malo pripravi, je njegova pridiga
prav lepa. Prva leta kanonikata³⁴³ so ga radi va-
bili na deželo k raznim slovesnostim.

Več let je že mestni odbornik in se kot tak
udeležuje raznih sej, večkrat pozno v noč. Tudi je
predsednik društva za slepce, kar mu vzame tudi
nekaj časa. Vse to je pa krivo, da ne more
opravljati službe stolnega župnika, kakor bi
moral, ko bi moral vse svoje moči porabiti za
župnijo. Da pa tudi župnije ne zanemarja, priča
to, da hodi tudi ob delavnikih pogosto v spoved-
nico, da ima vsako nedeljo, če ni zadržan, pet-
minutno pridigo med poldvanajsto mašo in da
ima ob imenitnejših nedeljah in praznikih po-
poldne slovesne litanije. V koru ga je bolj malo
videti. Bog mu je dal veliko telesnih moči in
duševnih zmožnosti, odrekel pa mu je dar po-
sluha in je njegova Aleluja [na] veliko soboto pri
maši nekaj strašnega. Hodi pozno spat, zato pa v
koru zadremlje in pri asistenci, ko sedi poleg
škofa.

Kot arhidiakon mesta Ljubljane vodi zboro-
vanja ljubljanske kuratne duhovščine, ki so po-
gostna in zelo koristna in pastoralne konference.
Kot doktor se drži drugega verza one znane Pre-
šernove pušice: »Noč in dan žre knjige, od sebe
pa ne da najmanjše fige.« Ne drži se pa prvega
verza. Ima veliko »žlahte«, ki je vedno nad njim
in na katero je zelo navezan, zato pa tiči do vratu
v dolgovi.

nika Jakoba Frinta. Po njem so včasih zavod imenovali tudi Frintanej (Frintaneum). Svoje prostore je dobil v nekdanjem samostanu bosonogih avguštincev pri cerkvi sv. Avguština poleg cesarske palače. Tu je bil do leta 1915, ko se je preselil nasproti barnabitskemu kolegiju pri cerkvi sv. Mihaela. Zavod je bil po propadu monarhije ukinjen leta 1919. Približno vsak deseti gojenec je kasneje postal škof. V tem zavodu so študirali številni slovenski duhovniki.

³⁴³ Kanoniške službe.

Ko me je Sveta stolica l. 1923 imenovala za dekana stolnega kapitlja, je postal moj kanonikat prazen, in sicer Romae vacans:³⁴⁴ zato je morala tudi mojega naslednika v kanonikatu imenovati Sveta stolica. Najuglednejši prosilci za ta kanonikat so bili profesor dr. Josip Jerše, Karel Čerin in prof. dr. Alojzij Merhar.

Karel Čerin je bil ljubljenec škofa Jegliča. Bil je kaplan v Zagorju in Kostanjevici, potem škofijski tajnik, potem več let župnik v Bohinjski Beli. Ko sem jaz nehal biti uršulinski spiritual v Škofji Loki (1914), je škof ponudil to mesto Čerinu, ki ga je sprejel. Iz Škofje Loke si je

[108]

Čerin želel priti stran. Ko je 1918. stopil v pokoj kancler Steska, je škof hotel postaviti na njegovo mesto Čerina. Pa se prijoka k meni tajnik Josip Dostal in pravi: »Jaz sem že toliko let v škofijski pisarni, jaz sem svoj čas predlagal škofu, naj vzamejo Čerina za tajnika, zdaj naj bo pa on moj predstojnik!« Šel sem škofu in mu razložil Dostalove bolečine, pa je Dostal postal škofijski kancler. – Ko je bilo razpisano mesto stolnega dekana (1923), sem bil po opravljenem pri škofu, ko še prošnje za to mesto nisem vložil, pa mi je rekel: »Jaz bom kar Čerina predlagal v Rim za stolnega dekana.« Na to mu nisem nič odgovoril, dva, tri dni na to pa sem sam vložil prošnjo za to razpisano mesto. Škof Jeglič je odstopil od svojega namena in je mene predlagal. Ko je po moji inštalaciji na dekansko mesto bil izpraznjen moj kanonikat, je pa na vsak način hotel spraviti Čerina v stolni kapitelj. Ko je po predpisu kanoničnega prava prošnje poslal kapljlu s pripombo, da namerava predlagati v Rim Čerina, je bil stolni kapitelj proti temu in je škofu priporočil dr. Merharja. Ta je pa tudi pošiljal k škofu vplivne gospode, ki so prosili zanj. In škof je, dasi zelo nerad, predlagal v Rim Merharja, ki je bil v Rimu imenovan in l. 1924 ustoličen.

Dr. Merhar je šel kot kaplan v Rim in si je tam v dveh letih pridobil doktorat cerkvenega prava. (Dr. Merhar je bil najprej kaplan v Šmartnem pri Litiji, potem v Planini, od tod je šel v Rim. Potem je bil kaplan v Dobu, na to v Sostrem, potem kaka 4 leta stolni vikar in na to pro-

³⁴⁴ Izpraznjen na način, da novega kanonika imenuje Rim (Sveti sedež), ker je prejšnji kanonik napredoval v službo stolnega dekana, katere podelitev je bila pridržana Svetemu sedežu.

fesor.)³⁴⁵ Po nekaterih kuratnih službah je postal gimnazijski profesor – veroučitelj. Kot tak je vodil kongregacijo gospodičen, ki je imela svojo sobo v pritličju škofijskega dvorca. Kot kanonik je to delo nadaljeval. Hodil je tudi pridno v kor in opravljal druge kanoniške funkcije v stolni cerkvi. Kakega drugega posebnega opravila ni vršil. Ker je, kakor se je sam rad pobahal, veljal za strokovnjaka v vodstvu Marijinih družb, ga je škof imenoval za škofijskega voditelja Marijinih družb.

[109]

Salezijanci na Rakovniku so imeli navado, da so pridobili zase enega stolnega kanonika, ki je vodil razne njihove pobožnosti itd. Tak je bil kan. dr. Čekal. Po njegovi smrti³⁴⁶ je bil pa k tej časti povzdignjen dr. Merhar. Kot tak je on pripravljaval veliko slovesnost za 8. septembra 1925, ko smo v slovesni procesiji nesli kip Matere božje od Križank na Rakovnik. Da bi mu ta trud povrnili, so prosili salezijanci v Rimu, da bi ga imenovali za prelata. Škof Jeglič je dobil to prošnjo v izjavo in je odgovoril, da je zadosti, če ga imenujejo za papeževega komornika. Tako je Merhar postal monsignor.³⁴⁷

Na praznik Žalostne Matere božje 1. 1929 pa dobi Merhar od škofa dekret, s katerim ga za eno leto suspendira ex informata conscientia.³⁴⁸ Merhar se je hotel te suspenzije³⁴⁹ otresti. Šel je k dr. Antonu Breclju, naj mu da pisno izjavo, da je gospodična, ki ga je najbolj obremenjevala, histerična. Zdravnik je to zadevo odklonil. Rekurza³⁵⁰ na sv. Stolico pa Merhar ni hotel napraviti, ker se je zavedal, da bi bila stvar potem še veliko hujša. Maševati mu je škof prepovedal samo v mejah ljubljanske škofije. Škof te suspenzije seveda ni objavil, pa je prišlo kmalu vse na dan. Zvedel je vse tudi laiški svet. Ime Merharjevo je postalo tako umazano, da ni smel nikdar več nastopati v kapitlju niti škofu asistirati.

Šel je za kratek čas na otok Krk, potem se je pa nastanil v Rogaški Slatini. Tu se je kmalu udomačil. Delal je reklamo za slatinsko zdravilišče in je pridobil zase bana Marušiča, ki mu je

tam odstopil toliko sveta, da si je postavil svojo vilo. Začel je pa tam uporabljati iste nečedne metode kakor prej v Ljubljani in mu je ban dr. Natlaččen zagrozil, da ga bo izročil sodišču, če ne zgine iz Rogaške Slatine. O[d] tistega časa (1936 ali 1939) prebiva v Ljubljani v svoji korarski³⁵¹ hiši Pred škofijo št. 6. Ne prihaja ne v kor, kjer nastopa kapitelj, niti ne mašuje v stolnici.

[110]

Na prošnjo škofa dr. Rožmana ga je bivša jugoslovanska vlada upokojila – 1. 1940 –, on pa ni hotel resignirati³⁵² na svoj kanonikat. Ko ga je škof k temu ponovno pozval, je šel k njemu in mu dokazoval, da bi v tem slučaju vlada ne dajala plače njegovemu nasledniku ali pa bi njemu odrekla mirovino,³⁵³ češ da se je tak slučaj že zgodil v Splitu. Jaz sem o tem vprašal v Splitu, pa so mi odgovorili, da tam sploh noben kanonik ni stopil v pokoj. Ko smo hoteli to zadevo naprej zasledovati, je izbruhnila vojska in je Ljubljano zasedla Italija. Tako ima dr. Merhar vso kanoniško plačo in hišo, ne opravlja pa nobene kanoniške službe. Monsignor je nehal biti s smrtjo Pija XI.³⁵⁴

Morda je dr. Merhar subjektivno brez krivde, ker je nenormalen, kakor je bila njegova sestra. Svoje čudne metode opravičuje z neko nadnaravno vizijo, ki jo je imel. – O Merharju kot pesniku bo govorila slovenska literarna zgodovina.

Ko je umrl kan. Erker Jožef,³⁵⁵ sem, kakor že povedano, jaz optiral za hišo Pred škofijo št. 7, iz št. 8. se je umaknil kan. dr. Opeka v št. 9, tako da je bila št. 8. prazna za Erkerjevega naslednika. To je bil kan. Volc.

Ko je bil s smrtjo kan. Jos[efa] Erkerja izpraznjen »cesarski« kanonikat, je bil brez službe Janez Bešter, bivši dekan v Postojni, ki je bil pred Italijani pribežal v Ljubljano. Zdi se, da mu je škof kanonikat obljubil. Ko je poslal prošnjo za kanonikat kapitlju, je v svoje dopisu povedal, da namerava kanonikat dati Beštru. V Avstriji je 6 »cesarskih« kanonikov imenoval cesar,³⁵⁶ v Jugoslaviji pa jih je oddajal škof. Stolni kapitelj se je izjavil proti imenovanju Beštra in je pred-

³⁴⁵ Naknadni dopis avtorja.

³⁴⁶ Kanonik dr. Ferdinand Čekal je umrl leta 1927.

³⁴⁷ Papežev komornik.

³⁴⁸ Zaradi zmotno oblikovane vesti.

³⁴⁹ Suspenz je bila po *Zakoniku kanonskega prava* iz leta 1917 cenzura (zdravilna cerkvena kazen), ki je kleriku prepovedovala izvrševanje sv. opravil ali uživanje beneficija.

³⁵⁰ Priziva.

³⁵¹ Kanoniški.

³⁵² Se ni hotel odpovedati kanonikatu.

³⁵³ Pokojnino.

³⁵⁴ Pij XI. je umrl 10. 2. 1939.

³⁵⁵ Kanonik Josef Erker je umrl leta 1924.

³⁵⁶ Cesar je v vlogi deželnega kneza imenoval 5 kapitularejev (prošta in dekana je potrjeval Sveti sedež), ker je kanonika »ad baculum« kot edinega lahko imenoval ljubljanski škof.

lagal Josipa Volca, tedaj župnika na Rovih. Na to piše škof Volcu, če bo kaj hud, ako imenuje za kanonika mlajšega kompetenta, ki je brez službe. Volc je, kakor mi je sporočil, spoštljivo dogovoril, prošnje pa ni umaknil. Nekaj dni poznej je bil škof po oprasku v semenišču, pa mi je rekel: »Jaz bom kar Beštra imenoval. Kdo pa je v kapitlju proti njemu?« Na vprašanje mu nisem smel odgovoriti, ker me je vezala

[111]

prisega, ki jo položi vsak kanonik, ki vstopi v kapitelj. Rekel sem mu: »Ni dobro, če pride v kapitelj gospod, ki ga kapitelj ne mara.« Škof je temu pritrtil in nekaj dni na to imenoval za kanonika župnika Jožefa Volca – l. 1925.

Volc je bil na gimnaziji in v semenišču moj součenec. Kot duhovnik je bil kaplan v Križah pri Tržiču in v Ribnici. Iz Ribnice je šel za župnika v novoustanovljeno župnijo Velike Poljane v ribniški dekaniji, kjer je sezidal novo župnijsko cerkev. Potem je dobil župnijo Rova.

Kot kanonik je točno opravljal in jih še opravlja svoje kanoniške dolžnosti: kor in oltar. Ko sem l. 1930 jaz odložil nadzorstvo verouka na ljubljanskih ljudskih in meščanskih šolah, je škof dr. Rožman njega imenoval za nadzornika. Na sinodi l. 1940 je bil imenovan za oficiala³⁵⁷ pri cerkvenem sodišču. Več let je bil urednik otroškega lista »Vrtca«. Spisal je tudi precej obsežno delo o vzgoji otrok.

Kanonik Volc je majhne postave in šibkega glasu, sicer pa ljubezniv in prijazen. Večkrat ga prime podagra³⁵⁸ pa leži več dni, včasih cel mesec v postelji.

Najmlajši »cesarski« kanonik je redno kapiteljski kancler, ki je na sejah zapisnikar, razdeli vsak mesec plače med kanonike, oskrbi ob smrti kanonika mrliško naznanilo in kar je potrebno za pogreb. Kan. Volc vrši to službo že od svoje instalacije do danes. (Danes je 14. sept[ember] 1941).

S smrtjo prošta Kalana³⁵⁹ je bilo izpraznjeno mesto prve dignitete³⁶⁰ v kapitlju. Ko je bilo to mesto razpisano, so se godile zanimive reči. Kan. dr. Opeka prinese kanclerju Jagodicu pokazat svoj doktorski diplom, samo pokazat. Ko ga je pokazal, ga je odnesel. – Malo dni poznej stori

³⁵⁷ Za predsednika cerkvenega sodišča.

³⁵⁸ Putika.

³⁵⁹ Stolni prošt Andrej Kalan je umrl leta 1933.

³⁶⁰ Prvega dostojanstvenika.

isto kan. dr. Kimovec. Janko Barle, župnik pri Sv. Jakobu pa pripoveduje okoli, da bo on stolni prošt in nihče drugi. Ko je kralj Aleksander I. ukinil prvotno jugoslovansko ustavo in začel vladati kot absolutist in je izdal novo ustavo, je bila v Sloveniji Slovenska ljudska stranka (»klerikalci«) potisnjena v kot in so zavladali liberalci, t. j. Slov[enska] demokratska stranka pod vodstvom dr. Kramarja in Slov[enska] kmečka

[112]

stranka pod vodstvom Puclja in Marušiča. Začela se je in je trajala tja do l. 1935 huda persekucija³⁶¹ Cerkve: Orel je bil razpuščen, Sokol pa proglašen za državno ustanovo; razpuščena Prosvetna zveza in skoraj vsa prosvetna društva; več kaplanom je bilo prepovedano poučevati v šoli verouk; več duhovnikov je bilo zaprtih; dr. Korošec, dr. Kulovec in dr. Natlačen konfinirani zunaj Slovenije; imeli so v načrtu konfinirati tudi škofa Rožmana, pa so se zbal, ker je bila vsa dežela pokonci itd. Vsa duhovščina ljubljanske škofije je stala na strani krščanskega ljudstva, samo župnik Barle, kan. Šiška, prof. dr. Šorli, župnik Avsec (Lesce), dekan Kurent (Leskovec) in ne vem, če še kateri drugi, so držali z liberalci. Barle se je vozil z njimi na volilne shode (beri dekana Matija Škrbca knjigo »Šenčurski dogodki«) in je bil pri nasilnih volitvah l. 1931 izvoljen celo za poslanca v skupščino. Škof mu je dal potem na izbiro, odpovedati se župniji ali odložiti poslanski mandat, na kar je mandat odložil. Za to zvesto službo liberalcem mu je kralj Aleksander osebno izročil red sv. Save 3. stopnje, dr. Marušič et consortes³⁶² so mu pa obljubili – stolno prošnjo. Pritisnili so na dr. Simiča, jugoslovanskega poslanika pri Vatikanu, naj izposluje imenovanje župnika Barleta za stolnega prošta.

Prošnjo za to mesto sem vložil tudi jaz. Kanon določa, naj bo ceteris paribus³⁶³ prošt tisti, ki ima doktorsko diplomu. V svoji prošnji sem napisal curriculum vitae,³⁶⁴ odkar sem duhovnik, da je mogel škof presoditi de ceteris paribus.

Škof me je priporočil v Rimu za imenovanje na prvem mestu, dr. Opeka na drugem in dr. Kimovca na tretjem, Barleta je pa izključil kot nevednega.

³⁶¹ Pregarjanje.

³⁶² In tovariši (pristaši).

³⁶³ Latinski izraz, ki pomeni »enak drugim stvarim« in izraža logično vzročno povezavo med predhodnim in posledičnim stanjem.

³⁶⁴ Potek življenja – življenjepis.

S papeževim pismom z dne 1. septembra 1933 sem bil imenovan za prošta. Glede Barleta je izjavil Simić, da je stvar premalenkostna, da bi zavoljo nje stopil v spor s sv. Stolico.

V Jugoslaviji smo bili kapitularji³⁶⁵ tudi državni uslužbenci in je

[113]

vsak kanonik bil imenovan tudi od kralja s posebnim dekretom za kanonika, analogno, kakor je bilo to v pravoslavni cerkvi. S tem imenovanjem je bila združena državna plača kanonikov. Ureditev teh stvari se je pri meni dolgo vlekla; zato [sem] odložil inštalacijo na čas, ko bo vse urejeno.

Med tem je bil razpisan stolni dekanat. Ker dr. Opeka ni maral imeti opraviti z denarjem in računi, ni prosil za to mesto. Zato ga je dobil brez ovir dr. Kimovec in sva bila oba skupaj in inštalirana na velikonočni ponedeljek 1. 1934. Inštalacijski obred je bil v semenišču in so bili poleg kapitlja povabljeni še nekateri odlični duhovni gospodje.

Ce bi bil imel jaz v tistem času več svetniškega duha in več ponižnosti, bi bil pustil dr. Opeku čast, po kateri je zelo hrepenel. V tem oziru bi mi bil lahko generalni vikar prelat Flis lep zgled. Confiteor.³⁶⁶

S promocijo dr. Kimovca za stolnega dekana je bil izpraznjen Codellijev kanonikat. Lambergov kanonikat je ostal nezaseden od smrti kan. dr. Čekala († 8. maja 1927), še dalj časa pa Čemažarjev kanonikat, ki je bil vakanten³⁶⁷ od promocije Andreja Kalana za stolnega prošta.

L. 1934. so bili razpisani vsi trije kanonikati. Codellijev je bil hitro oddan. Brž ko je bil razpisan, je hitel kan. dr. Klinar na Kodeljevo k patronu baronu Codelliju priporočat svojega bratranca dr. Gregorija Žerjava, tedaj gimn[azijskega] profesorja – veroučitelja – prideljenega učiteljišču – in patron mu je tako obljubil, da bo Žerjava prezentiral. Podobno je bilo z Lambergovim kanonikatom. Gimn[azijski] profesor – veroučitelj dr. Alojzij Zupan je imel kuharico, ki je več let služila pri višjem sodnem svetniku dr. Roegerju. Piše mu, da bi priporočil patronu grofu Lambergu dr. Zupana. Roeger ji željo izpolni in ji odgovori, da je prezentacija dr. Zupana zagotovljena. Bilo je še več prosilcev, ki so imeli odlične priprošnjike, pa so prišli prepozno.

³⁶⁵ Člani stolnega kapitlja.

³⁶⁶ Kesam se.

³⁶⁷ Izpraznjen.

Bolj težka pa je bila podelitev Čemažarjevega kanonikata. Pri tem kanonikatu je v ustanovnem pismu določeno, da stolni kapitelj izmed

[114]

prosilcev obere tri in iz te terne odbere škof enega. Takrat je bil v uršulinskem samostanu v Škofji Loki spiritual Josip Šimenc. Dvanajst let je že nune spovedoval. Da bi mu bilo mogoče biti še nadalje v samostanu, je za eno leto prenehal biti nunski spovednik, da bi mogel po preteku tega leta zopet postati confessarius ordinarius.³⁶⁸ Nune so se pa razdvojile v dva precej enako močna sovražna tabora. Ena stran je zahtevala, naj Šimenc ne bo več v samostanu, druga pa je bila strastno zanj. Razpor so čutile in videle učenke in po teh je zvedela o njem vsa Škofja Loka. Šimenc je moral iti in škof je želel, da postane kanonik. Kapitelj škofu ni nasprotoval in je postavil Šimenca v terno.

Preden je škof imenoval te tri za kanonike, je bilo treba zadevo urediti v Belgradu: tudi kralj jih je moral imenovati za kanonike s posebnim dekretom, da so mogli kot državni uslužbenci dobiti plačo. Pri tem se je pa pokazalo, da je v proračunu plače samo za dva kanonika, pa je dr. Čičić, načelnik verskega katoliškega oddelka v ministrstvu pravde, franjevac,³⁶⁹ sporočil, da jim je v Belgradu vse eno, katerima dvema se ta plača da, za tretjega pa ni plače in je ne bo.

Plača, ki smo jo dobivali kanoniki ob mojem nastopu v kapitelj 1. 1914 je znašala z vsem skupaj približno 2000 K (zlatih) na leto. Poleg tega smo imeli prosto stanovanje in mašne študentske stipendije, tako, da se je izhajalo. Po svetovni vojni se je vrednost krone silno znižala, pa nam je država plačo polagoma zviševala, vendar tako malenkostno, da so bili ljudskošolski učitelji znatno boljše plačani kakor stolni kanoniki. L. 1924 pa nas je sprejela država med svoje uslužbence in nam določila – z ozirom na leta, ki smo jih preživeli v državni (profesorji) ali duhovno-pastirski službi tiste plačilne razrede, ki jih imajo srednješolski profesorji, proštu pa plačo srednješolskega direktorja. Vsak kanonik je moral sam prositi, da se uvrsti med državne uslužbence.

[115]

Prosili smo vsi in bili sprejeti. Čemažarjev kanonikat pa ni bil zaseden, zato nihče ni mogel kot Čemažarjev kanonik prositi za sprejem v državno

³⁶⁸ Redni spovednik.

³⁶⁹ Frančiškan.

službo. To je bil vzrok, da je sedaj ta kanonikat brez državne plače.

Med tem, ko so zaradi ureditve plač hodili dopisi iz Ljubljane v Belgrad in nazaj, smo se spomnili, da je Codellijev kanonikat Romae vacans,³⁷⁰ pa se je moral škof[ijski] ordinariat obrniti v Rim, da imenuje dr. Žerjava za kanonika. Poznej nam je prišlo na misel, da mora tudi za Šimenca iti prošnja v Rim, ker je bil zadnji Čemažarjev kanonik prelat Andrej Kalan v Rimu imenovan za stolnega prošta in vrhu tega tudi po kan. 1432 § 3. Tako se je zadeva zavlekla. Ker je ministrstvo pravde (dr. Čičić) izjavilo, da mu je vse eno, katera dva od treh se od državne strani imenujeta za kanonika, je skušal Šimenc pridobiti za to, da bi njemu prepustil plačo, enega in drugega od obeh gg. profesorjev, ker sta že imela profesorsko plačo, in sicer tako, da bi ostal dotični pred državo profesor, pa bi bil cerkveno inštaliran na kanonikat. Nobeden se ni dal pregovoriti.

V adventu l. 1935, ko je bil škof Rožman v Ameriki, sem jaz ustoličil dr. Žerjava na Codellijev, dr. Zupana pa na Lambergov kanonikat (1. 12. 1935).

Dostaviti moram še to, da je tudi za dr. Zupana morala iti prošnja v Rim, da ga sv. Stolica imenuje za kanonika po določbi kan. 1432 § 3. Žerjav in Šimenc sta bila v Rimu imenovana že meseca avgusta 1935, Zupan pa je dobil bulo imenovanja pred adventom 1935.

Ker za Čemažarjev kanonikat ni bilo nobene plače, je čakal Šimenc, da se škof vrne iz Rima. Dne 13. aprila 1936 je bil inštaliran. V soglasju s kapitljem ga je poslal škof za upravitelja župnije Naklo, ker je takrat župnik nakeljski stopil v pokoj (Seigerschmied), v Rimu pa mu je izposloval dispensationem a choro.³⁷¹

[116]

Dne 26. februarja 1938 je umrl »cesarski« kanonik dr. Opeka. Za izpraznjeni kanonikat je prosil kan. Šimenc in ga je tudi dobil z državno plačo vred. Na ta kanonikat je bil umeščen 15. junija 1938. Iz Naklega se je na to preselil v Šent Vid za vzgojnega vodja v zavodu sv. Stanislava. Čemažarjev kanonikat je bil zopet izpraznjen in Bog ve, če bo imel še kedaj svojega kanonika.

³⁷⁰ Izraz, ki pomeni, da je kanonika zasebnega kanonikata v primeru predhodnikovega napredovanja na mesto stolnega dekana ali prošta imenoval Sveti sedež.

³⁷¹ Spregled od kora (od obveznosti kornih molitev).

Dr. Gregor Žerjav je dovršil svoje bogoslovne študije v Ljubljani, doktorat je naredil v Avguštinju na Dunaju, bil je nekaj časa tudi v Rimu, kjer je obiskoval papeški biblični inštitut. Od l. 1925. dalje je bil srednješolski profesor – veroučitelj na učiteljsku v Ljubljani. (Dr. Žerjav: najprej prefekt v zavodu sv. Stanislava, potem je šel v Rim, iz Rima na Dunaj v Avguštinju, kjer je napravil doktorat, potem zopet prefekt v Št. Vidu in 1925 profesor na realki, potem na učiteljsku.)³⁷² Ko se je začela univerza v Ljubljani, se je potegoval za eno profesorsko stolicu³⁷³ na univerzi, pa so ga zvrgli, češ da je preveč pijači vdan.

Kot kanonik je bil nekaj časa nedeljski pridigar v stolnici, dokler tega posla ni prevzel kan. Vovk. Sedaj še pridiguje ob praznikih. Njegove pridige imajo jako lepo vsebino. L. 1940 – proti jeseni – se je msgr. Steska odpovedal vodstvu računske pisarne pri ordinariatu pa je bil dr. Žerjav imenovan za vodjo škofijske računske pisarne. Do italijanske zasedbe je bil duhovni vodja ZF (zveze fantov), ki je stopila na mesto razpuščenega Orla. Italijani je do danes niso razpustili, vendar ji je vsaka delavnost onemogočena.

Očitek, da bi se dr. Žerjav preveč udajal pijači, je vsaj danes krivičen. Včasih gre v gostilno, pa o kaki pijanosti pri njem ni govora. Tudi v kor hodi prav pridno. – Pisateljavanja se pa ne loti. –

Dr. Alojzij Zupan je bil germanik. Ko je v svetovni vojni Italija napovedala Avstriji vojno, je odšel z drugimi nemškimi in avstrijskimi gójenci v jezuitski zavod v Innsbruck. Tam je študije dovršil, doktorata pa ni naredil, ampak je dobil to čast poznej na univerzi

[117]

v Ljubljani. Potem je bil nekaj časa kaplan pri svojem stricu Finžgarju v Sori in po njegovem odhodu v Ljubljano administrator.³⁷⁴ Od tam je prišel v semenišče za prefekta. L. 1919. se je začela univerza. Ker je dotedanji ekonom dr. Fabijan postal docent na teološki fakulteti in ni imel več časa pečati se z ekonomijo, je postal dr. Zupan ekonom, dr. Fabijan pa prefekt. L. 1922 je po sklepu šol[skega] leta izstopil iz semenišča in je bil nekaj mescev brez prave službe ter je študiral za bogoslovni doktorat. Opravljal pa je ta čas posle ekonomia v Rokodelskem domu. Potem

³⁷² Besedilo v oklepajih je popravek avtorja.

³⁷³ Katedro.

³⁷⁴ Župnijski upravitelj.

je postal profesor na klasični gimnaziji. Kot tak je postal kanonik.

Zupan je bil gospodarstvenik. Imel je lastno hišo na severni strani Ljubljane – proti Ježici. Svojo kanoniško hišo, ki je bila zelo zanemarljena, je vso predelal in prenovil. Vložil je v to delo precej svojega kapitala, vzel je pa z odobrenjem kapitlja in škofa precejšen znesek na posodo pri Medijatovi ustanovi. Tega dolga je že sam veliko vrnil, ostalo pa bo moral vračati njegov naslednik, ki bo dolžan opraviti tudi veliko število maš za njegovo dušo. To je čisto pravično, da se stroški za temeljito popravilo razdele na več let in jih nosijo kanoniki, ki bodo tista leta imeli užitek od hiše.

Poleg kanoniške službe je opravljal dr. Zupan neko službo v Jugoslovanski – sedaj Ljudski tiskarni pri upravi naših listov, ki mu je nosila, kakor so pravili, na mesec Din 2500.–

Do prihoda kan. Vovka je bil praznični pridigar v stolnici, potem je te pridige prevzel dr. Žerjav.

Pri kapiteljskih sejah in v škofijskem gospodarskem svetu je bil kan. dr. Zupan izvrsten referent v gospodarskih zadevah. Tudi pri škof[ijskem] zakonskem sodišču je bil marljiv delavec.

V mirnopoški župniji pri vasi Hmeljčiču je kupil vinograd, ki ni bil veliko prida in je med trtjem bilo veliko šmarnice. Iz njega je imel samo eno trgatev l. 1940. Letošnjo pomlad je začel prezidavati v tem vinogradu zidanico, da bi šel lahko včasih tja dol na

[118]

počitnice. Delo je bilo skoraj že dovršeno. 4. julija 1941 (letos) je šel kan. dr. Zupan s svojima prijateljema univerz[itetnem] docentom dr. Ignacijem Lenčkom in stavbenikom Bricljem v ta svoj vinograd in so tam prenočili. Zjutraj sta duhovnika maševala. Okoli 11^h 5. julija so pa kosili (konzerve). Med jedjo se dr. Zupan zgrudi, dr. Lenček mu da še odvezo, pa je bil mrtev. Mrliča so pripeljali v Ljubljano. Pogreb, ki je bil od njegove kanoniške hiše k Sv. Križu, je vodil škof dr. Rožman.

Dr. Zupan je bil silno nervozen. Neprenehoma je kadil cigarete. Zadnji čas je tožil, da se čuti bolnega. – Bil je majhne postave, pa sicer primerno rejen. R.i.p.³⁷⁵

³⁷⁵ Requiescat in pace – naj počiva v miru.

Josip Šimenc je bil kaplan v Postojni, potem kaki dve leti prefekt v zavodu sv. Stanislava, nato kaplan v Predosljah, potem kaplan v Naklem, potem uršulinski spiritual v Škofji Loki (13 let). Iz Škofje Loke je šel kot kanonik za župnega upravitelja v Naklo. Ko je dobil »cesarski« kanonikat je šel za vzgojnega vodja v zavod sv. Stanislava. Od avgusta 1941 prebiva v svoji kanoniški hiši Pred škofijo št. 7.

Šimenc je bil od nekdanj – že v semenišču bolan. Iskal je zdravja tu in tam. Slednjič so zdravniki ugotovili, da ima rano na želodcu, in je bil v začetku l. 1941 operiran. Operacija se je posrečila, pa je vendar še vedno bolehen in suh.

Šimenc je veliko bral in študiral. Če so ga dijaki v Št. Vidu kaj vprašali ali jim je kaj govoril, je navadno odgovarjal s citati, da so mu dali priimek »Citat«. Pozna dobro tudi francosko literaturo. Po kan. Opeku je podedoval kanonikat, hišo in nadzorstvo za verouk na srednjih šolah.

Glasu je šibkega in ga na koru komaj slišijo, če ima slovesno mašo.

S katehetom Antonom Čadežem urejuje list »Bogoljub«, v katerem je priobčil že več lepih, temeljitih spisov.

[119]

Najmlajši član stolnega kapitlja i po letih življenja, i po kanonični starosti je danes (17. sept[embra] 1941) kanonik Anton Vovk. Njegovo imenovanje za kanonika se je izvršilo brez vsake motnje. Že mesece prej se je razneslo po škofiji, da bo on kanonik, in se je to povsod z odobravanjem sprejelo. Tudi stolni kapitelj ni nič ugovarjal. Dobil je s smrtjo kan. Šiška³⁷⁶ izpraznjeni kanonikat.

Kanonik Vovk hodi po mojih potih. Prva služba je bila obema v Metliki, druga v Trziču. Za menoj je prišel v kapitelj in bil inštaliran isti dan kakor jaz (1. septembra [1940]). Določen je tudi, da bo za menoj prevzel vodstvo semenišča, in vse kaže, da bo enkrat tudi stolni dekan in stolni prošt in generalni vikar.

Vovk je visoke štature,³⁷⁷ kakor je bil dr. Opeka in je dr. Klinar, pa je še bolj korpulenten³⁷⁸ kakor ta dva. Temu primeren je tudi njegov glas.

³⁷⁶ Kanonik Josip Šiška je umrl leta 1939.

³⁷⁷ Postave.

³⁷⁸ Debel, obilen.

Anton Vovk. NŠAL, Fotografska zbirka.

Prevezel je kmalu po svojem vstopu v kolegij kanonikov namesto dr. Žerjava nedeljske pridige v stolnici. Ljudje ga radi poslušajo, ker je vsebina in oblika lepa in tudi način prednašanja.³⁷⁹ Samo to čudno navado ima, da pred vsako piko v stavku nekako čudno in vedno enako z glasom pade.

Postal je arhidiakon, kar so vedno skoro vsi kanoniki, in seveda tudi konzistorialni svetnik.

Ko so meseca aprila 1941 Nemci zasedli vso Gorenjsko in precejšen del Dolenjske, je veliko duhovnikov iz teh krajev pribežalo v ljubljansko provinco (od Italijanov zasedeno), druge pa so Nemci zaprli (le tu in tam so še katerega pustili) in jih potem izgnali na Hrvaško. Za te in vrhu tega tudi za duhovnike iz lavantinske škofije, ki so bili prav tako izgnani, se je osnoval v Ljubljani poseben odbor, katerega naloga je skrbeti za njihovo stanovanje in preskrbo. Kan. Vovk je predsednik tega odbora in ima kot tak veliko dela in skrbi, pa svojo nalogo izvrstno vrši.

[120]

[Nadrahove službe]

Moja prva služba pri upravi škofije

Ko sem vstopil v kapitelj, ni bilo zame nobenega dela razen strogo cerkvenega: kor, asistenca pri škofovih funkcijah, slovesne maše, kedar je prišla name vrsta, in spovednica. Enkrat sva se srečala škof Jeglič in jaz pa mi je škof rekel: »Saj bi Vam rad dal kako opravilo, pa nimam prav nobenega na razpolago.« Jaz pa škofa tudi nisem prosil za zaposlitev, ker sem se moral najprej odpočiti od enajstletnega škofjeloškega dela, ki mi je použilo vse moči. »Misericordia Domini, quia non sumus consumpti,«³⁸⁰ bi bil tedaj mogel reči s Svetim pismom.

Dolgo ni bilo treba počivati. V škofijski računski pisarni je bil več let ravnatelj kanonik Kajdiž, kan. dr. Čekal pa njegov pomočnik. Po Kajdiževi smrti³⁸¹ je Čekal prevzel vodstvo te pisarne, za pomočnika mu je bil pa dan kan. dr. Koren. Ta je pa živel svoje posebno življenje in ga tedne in tedne ni bilo v pisarno. Zato je škof mene pozval, naj vstopim. V tej pisarni sem bil od konca l. 1914 pa do avgusta 1919, ko sem prevzel vodstvo semenišča.

V pisarno sva hodila dopoldne po koru³⁸² (10^h–12^h) in popoldne po vesperah.³⁸³ Takrat smo imeli vespere po stari navadi ob 15^h in sva bila v pisarni od 15^h 30^m do 17^h. Bilo je prav prijetno delo, za katero sem dobival tudi nekaj plače. S to plačo sem polagoma plačeval dolg, ki sem ga napravil v posojilnici v Stari Loki – K 1000 – ko sem postal kanonik. Dekan Matija Mrak mi je rekel: »Imeti moraš posebno dober kanonikat, ko tako hitro vračaš svoj dolg.« Poznej sem obža-

³⁸⁰ »Gospodovo usmiljenje, da nismo bili pokončani.«

³⁸¹ Kanonik Tomaž Kajdiž je umrl leta 1914.

³⁸² Po korni molitvi.

³⁸³ Večernicah.

³⁷⁹ Podajanja, posredovanja.

loval, da nisem vzel na posodo vsaj K 10.000. – Lahko bi si bil nakupil vsega, kar je treba za kuhinjo in stanovanje, srebrno jedilno opremo itd. Po vojski je vrednost krone strašno padla in jugoslovanska vlada je zamenjala 4 K za en dinar, ko je bil dinar vreden komaj petnajsti del

[121]

predvojnne avstrijske krone. Tako bo tudi po tej drugi svetovni vojni. Države tiskajo venomer nove bankovce, zato je inflacija neizogibna. Nam je dala Italija za 100 Din 38 Lir, pa se tri mesece po menjavi za 1 Liro samo toliko dobi kakor prej za 1 Din. Kdor ima veliko dolga, se bo po tej vojni smejal, tisti pa, ki ima hranilne knjižice, jokaj, seveda če bo vojsko preživel.

Kaj posebnega se v tej pisarni ni zgodilo. Enkrat se mi je zgodilo, da sem se pri rešitvi računa pošteno zmotil. Nakelski župnik Seigerschmied, ki je to rešitev prejel, je odgovoril: »Ponižno sporočam, da se je prečastiti škofijski ordinariat blagovolil zmotiti ...« To ni nič hudega. Nekateri župniki imajo poseben užitek v tem, če morejo ordinariatu katero prisoliti.

Nekateri župni uradi leta in leta niso poslali nobenih računov. Včasih je šel ravnatelj škofijske pisarne h kakemu takemu zamudniku, da mu je naredil račune. Enkrat je dr. Čekal mene s seboj vzel. Šla sva v Št. Rupert k župniku Mervecu. Ni imel ne blagajnega dnevnika, ne nobenega računa za stvari, ki jih je celo vrsto let kupil za cerkev in sploh nobenega zapisnika. Kan. Čekal si ni delal veliko skrbi. Glavnice je v račun prenesel iz starih računov, ki jih je iz pisarne prinesel s seboj, za vse druge dohodke in stroške pa je zapisal fingirane zneske³⁸⁴ in v dveh, treh urah so bili narejeni računi za več let. Potem sva v župnišču prenočila, drugi dan pa smo se peljali – midva in župnik – v Št. Janž, kjer nam je pripravil župnik Ludvik Bajec imenitno kosilo.

Meni se je tako delanje računov zdelo silno umazano, naravnost pohujšljivo. Sploh so bili cerkveni računi pod Čekalom velik humbug,³⁸⁵ zlasti odkar župnik niso več pošiljali z računi pobotnic. Stolni dekan Zamejc je bil drugače natančen pri pregledovanju cerkvenih računov. V zadnji sinodi³⁸⁶ je pošiljanje pobotnic zopet ukazano.

³⁸⁴ Prikazati izmišljene zneske za resnične.

³⁸⁵ Goljufija, slepilo.

³⁸⁶ Sinoda za ljubljansko škofijo leta 1940.

V času, ko sem bil v računski pisarni, je divjala svetovna vojna. Mlajši kanoniki smo bili v jakom na razpolago glede duhovnega pastirstva. Spovedovali smo vojake in jih pred spovedjo s kratko

[122]

pridigo pripravljali za prejem sv. zakramentov, preden so odhajali na soško fronto. Enkrat ali dvakrat sem imel pri Sv. Petru vojaško nedeljsko božjo službo: pridigo, pol nemško, pol slovensko, mašo in nazadnje blagoslov z Najsvetejšim, vse v eni uri.

Arhidiakon

Škof Jeglič je razdelil škofijo v arhidiakonate. Vsakemu arhidiakonatu je dal enega kanonika za arhidiakona. Dolžnost arhidiakonov je bila, vizitirati dekane in sploh biti dekanom to, kar so dekani župnikom.

Notranjski arhidiakon je takrat obsegal Ribnico, Cerknico, Postojno, Trnovo pri Il[irski] Bistrici in Idrijo. Arhidiakon mu je bil do l. 1914 kan. Šiška, ki pa vsa leta, odkar mu je bilo to mesto zaupano, ni napravil nobene vizitacije. Zato je škof z odlokom z dne 17. novembra 1914 št. 5685, meni izročil ta arhidiakon.

V kratkem času, ko sem imel to službo, sem večino svojih dekanov kanonično vizitiral dvakrat; v Idriji sem bil samo enkrat, ker je tako daleč. Proti koncu vojne je bila vizitacija skoraj nemogoča, ker je bila fronta tako blizu: v Postojni je bival general Borojević in od tam vodil bitko ob Soči.

Ko je kanonik dr. Gruden zbolel, mi je škof Jeglič izročil arhidiakon mesta Ljubljane. Tega sem obdržal do svojega imenovanja za generalnega vikarja.

Ljubljanske župne urade sem vizitiral vsako leto, morda s kako izjemo. Ni bilo nikjer nobenih težav, vse so imeli v redu. Malo izjemo sta delala župnik Barle in župnik Petrič. Barle je strašno varčen gospod. Nikoli ni pustil, da bi bila cerkev sv. Jakoba pošteno razsvetljena. Gorelo je samo toliko elektrike, da se ni kdo spotaknil, ko je šel po cerkvi. V blagajniški dnevnik ni zapisoval vseh dohodkov. Kot nabirko v pušco je zapisoval majhne

[123]

zneske z izgovorom: »Vlada ne sem vedeti, koliko ima cerkev denarja. Zato ne sme biti vse zapisano, ker vlada lahko zahteva knjige na vpogled.« Nalagal je pa vse v hranilne knjižice in prihranil velike zneske. Zahteval sem pa od nje-

ga, naj te knjižice vinkulira,³⁸⁷ da se jih v slučaju njegove nagle smrti ne prilaste sorodniki. To je storil.

Šentpeterski župnik Janko Petrič je bil sicer pobožen gospod, toda v cerkveni blagajni je bil vedno primanjkljaj. Vedno je v cerkvi kaj predeloval in predstavljal razne predmete sem in tja. Za to je izmetal veliko denarja. Pa so se hodili pritoževati organist in kaplani, da jim je za več let na dolgu, kar jim je bil dolžan izplačati. Ljudje so se pa hodili pritoževati, da jim pri porokah preveč računa. Glede raznih predelovanj v cerkvi mu je škof[ijski] ordinariat sub poena suspensionis³⁸⁸ prepovedal brez njegovega dovoljenja kaj predelovati. Matrike tudi niso bile v redu in pisarna in blagajnični dnevnik. Če sem mu napovedal vizitacijo, me je prosil za odlog; če sem prišel, sem mogel pregledati le nekaj, n. pr. matrike, za drugo me je prosil odloga še za 14 dni. Itd. Zato mu je bilo všeč, ko sem eno leto obolevel na gripi. »Nadrah bo umrl,« se je tolažil. Zadnje leto mojega arhidiakonata je imel pa že vse v redu.

Na predlog župnika Finžgarja smo uvedli konference mestnih župnikov. Splošne konference mestne duhovščine se niso mogle pečati z duhovno-pastirskimi zadevami, ker je bila na teh konferencah velika večina duhovnikov, ki niso bili v župnijski službi. Konferenca župnikov se je sešla navadno vsak mesec, enkrat pri tem, drugič pri onem župniku ali pa arhidiakonu. Na koncu konference je bila večerja. Na teh konferencah se je sklenilo veliko važnega. Odpravili smo – seveda episcopo approbante³⁸⁹ – abstinencije³⁹⁰ kvaterne srede in sobote, procesijo k sv. Roku v Dravljje, reformirali smo red procesij [na] križev teden,³⁹¹ vpeljali družinsko knjižico itd. itd. Procesija iz Ljubljane v Dravljje je bila zaobljubljena. Vsaka župnija ljubljanska je poslala enega kaplana in eden teh kaplanov je moral pridigati zunaj cerkve. Ko sem bil kaplan pri Sv. Jakobu, je za to faro mene zadela vrsta, da sem moral na god

[124]

sv. Roka v Dravljje in tudi pridigati. Poleg mestnih kaplanov je bilo v tej procesiji samo kakih 10 ljudi. Tako je bilo tudi naslednja leta pa smo

škofa prosili in je to procesijo ukinil. – Podobno je bilo s procesijo iz stolnice k Sv. Florijanu. Bila je zaobljubljena in je šla na god sv. Florijana³⁹² vsako leto ob 8^h iz stolnice. Zadnja leta so bili v tej procesiji skoraj samo še kanoniki in bogoslovci, pa smo jo opustili. – Na god sv. Marka³⁹³ je hodila prej procesija k Sv. Petru. Te procesije in procesij prošnjega tedna so se udeleževale vse stare ljubljanske župnije. Hodile so iz stolnice ob 8^h. Pa smo uredili tako, da imajo te štiri procesije skupaj samo stolnica, Sv. Jakob in frančiškani (Marij[ino] Oznanj[enje]), druge župnije pa vsaka sama zase. Namesto k Sv. Petru gre Markova procesija k frančiškanom. Namesto ob 8^h gre procesija zaradi velikega prometa po ulicah že ob 5^h 30^m iz stolnice. Do letos (1941) je hodila vsaka teh procesij iz stolnice in nazaj v stolnico. Letos je šla iz stolnice k Sv. Jakobu, nunam in frančiškanom, nazaj pa ne, ampak smo vse molitve opravili v cerkvi, kamor smo šli. Letos je odpadla tudi pridiga.

Zelo zanimive so v Ljubljani tudi pastoralne konference. Marsikaj lepega smo sklenili, nikoli se pa to ni izpeljalo, kar smo sklenili. Arhidiakon nima te oblasti, da bi izsilil izvršitev.

[125]

Nadzornik verouka v ljubljanskih osnovnih in meščanskih šolah

V stolnem kapitlju po smrti stolnega dekana Zamejca³⁹⁴ ni bilo kanonikov, ki bi bili voljni oziroma sposobni za nadzornika verouka v osnovnih šolah. Zato so izbrali za to službo nunskega spirituala Mihaela Bulovca, ki – od kapi zadet – ni bil za drugo delo, pa seveda tudi za to ni bil. Potem so naložili to breme dr. Francu Ušeničniku, ki je pa kmalu prosil, da ga ordinariat te službe razreši. Potem so jo ponudili meni in sem jo rad sprejel, ker sem zlasti v Škofji Loki imel veliko šole in sem tam v samostanskem ženskem učiteljišču učil tudi katehetiko in sem tako moral poznati pravila pravilnega učenja krščanskega nauka v ljudski in meščanski šoli. Z dekretom z dne 30. decembra 1914, št. 6229, me je škof imenoval za nadzornika in sem to službo opravljal do l. 1930, ko sem prevzel službo generalnega vikarja.

³⁸⁷ Naj knjižice veže.

³⁸⁸ Pod kaznijo suspenza.

³⁸⁹ Z odobritvijo škofa.

³⁹⁰ Vzdržke.

³⁹¹ Križev teden so dnevi pred praznikom Gospodovega vnebohoda, na katere se vršijo t. i. prošnje procesije za blagoslov polja in dela.

³⁹² 4. maja.

³⁹³ 25. aprila.

³⁹⁴ Stolni dekan Andrej Zamejic je umrl leta 1907.

Vsako leto sem obiskal vse šole, le izjemoma je katera izpadla. O vsakem veroučitelju in njegovem delu sem napisal vselej obširno poročilo, ki sem ga poslal škof[ijskemu] ordinariatu. Po vsakem nadzorovanju sem poslal dotičnemu katehetu pismo, v katerem sem pohvalil, kar je bilo dobrega, pa ga tudi opozoril na napake, ki sem jih slišal in videl pri njegovi katehizaciji. Proti koncu šol[skega] leta pa sem povabil svoje katehete na konferenco, na kateri sem obširno poročal o vsem, kar je bilo hvale ali graje vredno, in povedal, kaj mora biti v novem šolskem letu drugače. Bil sem mnenja, da mora biti inšpektor tudi inštruktor, ker bi bila sicer inspekcija prav majhnega pomena.

Čisto naravno je bilo, da sem se katehetom, ki jih nisem mogel pohvaliti, zelo zameril. Velikrat greše nadzorniki in predstojniki s tem, da molče tam, kjer bi morali glasno reči: »To ni prav, tako ne sme biti!« Nekje so dekanu rekli njegovi duhovniki: »Vi ste zato tu, da nas pred škofom zagovarjate, ne pa zato, da nas tožite.« Marsikak dekan in nadzornik išče svoje časti

[126]

v tem, da so njegovemu vodstvu in nadzorstvu izročeni z njim zadovoljni. Zato nič ne pograja, k vsemu molči, v svojih poročilih ordinariatu samo hvali. Zato je pa tudi marsikaj narobe v naši škofiji.

Imel sem nekatere izvrstne veroučitelje, ki so dosegali krasne uspehe. Taki so bili med drugimi: p. Regalat Čebulj, poznejši večletni provincial, Evgen Legat, sedanji ravnatelj pokopališča pri Sv. Križu, Ignacij Zaplotnik, Janez Žerjav, Franc Zabret na deželni vadnici, Franc Kogej, Andrej Ažman, zadnja dva na meščanski šoli, p. Matej Vidmar v Lichtenthurnovem zavodu, p. Krizostom Sekovanič v Marijanišču in dr[ugi]. Katehet Anton Čadež je bil prav dober katehetski pisatelj, zato sem ga ocenjeval odlično, dasi je bil kot katehet v šoli suhoparen in dolgočasen.

Nekateri kateheti so bili samo uradniki, ki so izpolnjevali svoje ure, potem se pa na svoje učence niso nič menili. Ko sem enkrat na konferenci to pogrjal, je katehet B. na ves glas zarentačil. Drugi kateheti so k temu molčali, posvaril ga pa ni nobeden. Dobil sem katehete, ki so naravnost herezije³⁹⁵ učili ali vsaj neresnice. Katehet P. je učil: »Vsa dobra dela, ki jih človek stori v smrt-nem grehu, so mrtva, pa ožive, ko se človek

spove.« Ko sem ga na to opozoril, je trdil, da je to res. Šele ko mu je prof. dr. Fabijan to stvar razložil, je utihnil. Katehet Z. je otrokom razlagal, da je angel najprej kamen odvalil, potem je prišel Kristus iz groba. Katehet B. je učil, da se poglavitni grehi zato tako imenujejo, ker [so] izmed vseh grehov največji grehi. Isti gospod je pripovedoval otrokom vse v diminutivu:³⁹⁶ »Mrliček (odrasli) leži na mrtvaškem odrčku, zvončki v zvončku zvončkajo ...« V. je pri zgodov[in-skem] pouku pravil učenkam, da je bila špitalska cerkev, kjer so se protestanti zbirali, tam blizu Figabirta. I.t.d.

Imel sem vzroka dovolj, da sem gospodom ponovno priporočal, naj vse, kar bodo v šoli učili, doma prebero v sv. pismu,

[127]

v bogoslovnih knjigah in sploh v knjigah, ki so jih imeli v semenišču. Neverjetno, pa je res, da duhovniki uče večkrat neresnico. Dr. Pečjak je v mladih letih šel včasih poslušat pridigarje pa je pravil, koliko herezij je slišal. Menda niso bile ravno herezije, ampak samo tako neprecizno izražanje. Večkrat si mislim, ko poslušam gospode pri konkurznem izpitu³⁹⁷ in ne poznajo ali ne razumejo te in one dogme oziroma moralnega nauka: »Le kako moreš ti katehizirati in pridigovati in spovedovati!«

V šentpetrski šoli na Polju enkrat otroci niso nič znali. Kaplan H. se je izgovarjal: »To so otroci pijancev; ljudje v tem okolišu strašno veliko žganja popijo.« – Drugo leto je bil na tej šoli veroučitelj kaplan S. Otroci so znali izvrstno in jih je mogel pustiti že prvo leto (I. raz[ed]) veliko k prvemu obhajilu. Takih slučajev je polno po vsej škofiji. Svojo lastno nesposobnost in nemarnost vsi radi pišemo drugim na rovaš.

Bilo je nekaj tudi takih katehetov, ki so prihajali v šolo brez vsake priprave, so pa seveda kvasili vse mogoče neumnosti. Ubogi učenci takih brezvestnih veroučiteljev! Kaplan T. je n. pr. v šoli v Hrušici pri pouku o sv. maši pravil učencem o mašnikih, ki imajo brado, in je tratil čas s takim neokusnim govoričenjem in to v pričo nadzornika. Gospod je pa sicer cele noči presedel v gostilni in uganjal politiko.

³⁹⁶ V pomanjševalnicah.

³⁹⁷ Na konkurzni izpit so se morali prijaviti kandidati za določeno službeno mesto npr. župnika, profesorja, kateheta ...

³⁹⁵ Krivoverstva.

Enkrat pride k meni neki duhovnik in mi pove: »Gospod X, hud liberallec se togoti na kateheta P. in pravi: "Moja hči ne bo farška kurba!" Hotel je zadevo spraviti v »Slovenski narod« in ga je žena komaj od tega odvrnila.« Kaj je bilo? Na koncu ure so imele učenke navado, da jih je kar več skupaj kateheta obstopilo. Pri tej priliki je deklico tistega liberalca malo pošegetal, pa ne nespodobno. Katehetu sem povedal, kako je oče hud, in se mi je zahvalil. Kako prav bi bilo, ko bi se vsak katehet tega držal, kar nam je pastoralist³⁹⁸ Zupančič Anton pri pouku katehetike priporočal: »Deklice morajo biti nedotakljive. Ne jih tepsti, ne božati.« Ne bom trdil, da je vselej čutnost,³⁹⁹ če se katehet kakega otroka dostojno dotakne, ga po glavi boža ali kaj drugega, zelo velikrat

[128]

pa to prihaja iz čutnosti in je škodljivo za otroke in za kateheta. Otroci, dečki in zlasti deklice, morajo biti katehetu kakor cvetlica »nedotika« – »impatiens noli tangere«. ⁴⁰⁰ Ta in oni veroučitelj bi rad svojo strast opravičil z Jezusovim zgledom, ki je otroke objemal, pa ne pomisli, da v Jezusu ni bilo hudega nagnjenja, kakor je v vsakem človeku.

Veliko je storilo za katehetsko izobrazbo tudi Društvo slovenskih katehetov. Sestankov tega društva sem se vedno udeleževal. Slabi katehetje pa žal k tem sestankom niso prihajali. Nekaj let je to društvo priredilo tudi zborovanja veroučiteljev cele škofije s primernimi predavanji in z vsaj dvema praktičnima nastopoma, t. j. s katehezama v šolski sobi. Na teh zborovanjih je bilo vselej zelo živahno.

Naj še to pripomnim, da med svetovno vojno nekaj časa ni bilo šolskega pouka, ker so šole služile za vojašnice in bolnišnice. Hoteli smo otroke s posebnim poukom pripraviti za prvo obhajilo. Vabili smo jih po časnikih in s prižnic k temu pouku, pa jih je prav malo prišlo. Če bi ne bilo krščanskega nauka v šoli, bi imeli v Ljubljani kmalu francoske razmere. Čudno, kako so ljudje glede skrbi za dušo malomarni. Že sedaj v Ljubljani gotovo 50 % prebivalcev vključno, da so se vsi učili kršč[anskega] nauka v šoli, ne prejema več svetih zakramentov, kaj bi šele bilo, če bi ne bilo verouka v šoli. Na deželi je seveda veliko bolje.

³⁹⁸ Profesor pastoralne teologije.

³⁹⁹ Čutnost je nagnjenost k erotičnemu, telesnemu uživanju.

⁴⁰⁰ »Nezmožnega – nemožnega (se) nikar dotikati.«

Ko je sedanji škof dr. Rožman prevzel vodstvo škofije, so se hoteli katehetje, ki jim nisem bil všeč, znebiti jarma mojega nadzorstva pa so – nekateri, tako mi je povedal škof – naslovili na škofa prošnja, naj mi odvzame nadzorstvo in naj imenuje za nadzornika koga iz njihovih vrst. Ko bi bili le še hoteli odkritosrčno povedati vzroke te želje!

Prošnja se jim je samo na pol izpolnila. Imenovan sem

[129]

bil za gener[alnega] vikarja pa sem odložil nadzorstvo šol. Niso pa dobili nadzornika iz svojih vrst, ampak zopet kanonika.

Za slovo od šole sem povabil vse ljubljanske veroučitelje v semenišče na večerjo. Prišli so vsi in smo imeli prav prijeten večer.

Šola je bila vsa moja duhovska leta moje najljubše opravilo. Hvala Bogu, ki mi je dal v šoli toliko lepega veselja.

V mestnem šolskem svetu

Zastopnik cerkve v mestnem šolskem svetu je bil v času, ko sem vstopil v kapitelj, prelat dr. Jožef Lesar. Bil je starin⁴⁰¹ in škofu Jegliču preveč mrtev, pa je škof z dekretom z dne 9. septembra 1916, št. 3767, mene imenoval za Lesarjevega namestnika »za ostalo upravno dobo, to je do 31. decembra 1918.« Škofovo stališče je bilo tudi v tem oziru pravilno, ker sem bil jaz nadzornik za verouk v mestnih šolah, Lesar pa ni imel s temi šolami nobenega stika. Škof je naročil, naj jaz hodim na seje in je to sporočil tudi prelatu Lesarju. Po preteku upravne dobe sem prosil škofa, naj me razreši te dolžnosti, ker sem imel dosti dela v višjem šolskem svetu.

Spominjam se samo ene seje, na kateri je bila ocena mestnih ljudsko šolskih učiteljev. Malo pred to sejo sem nadzoroval verouk na nemški schulvereinski šoli. En razred te šole je bil posebno slab: nobenega znanja, nobene discipline. Katehet mi pove, da je učitelj protestant in seveda tudi trd Nemec. Na omenjeni seji pa mu je dal njegov nemški šolski nadzornik tako oceno, da mu boljše skoraj ni mogel dati: vse odlično in izvrstno. Kako malo se more človek zanesti na razne ocene in spričevala!

Če se ne motim, je bil l. 1918, ko je postala Ljubljana jugoslovanska, za zastopnika cerkve poslan v mestni šolski svet katehet Ignacij Zplotnik.

⁴⁰¹ Pripadnik Šušteršičevega krila v SLS.

[130]

V višjem šolskem svetu

V Avstriji je imela vsaka občina svoj krajevni šolski svet, vsak okraj svoj okrajni šolski svet, vsaka kronovina (Kranjska, Štajerska itd.) pa svoj deželni šolski svet. Deželni šolski svet za Kranjsko v Ljubljani je imel dva zastopnika ljubljanske škofije.

L. 1918 – po razsulu Avstrije – se je v Ljubljani ustanovila posebna vlada za Slovenijo. Imela je predsednika in poverjenike (ministre) za finance, trgovino, kmetijstvo, vojsko itd. Tako je imela tudi poverjenika za prosveto. V tem poverjeništvu se je osnoval tudi šolski svet z istimi in še večjimi pravicami kakor nekdanji deželni šolski svet. Dali so mu ime: Višji šolski svet. Stavljen je bil iz raznih zastopnikov. Bili so v njem višji šolski nadzorniki, več zastopnikov profesorjev in učiteljev, referent za zdravstvo, poverjenik za socialno skrbstvo in dr[ugi]. Cerkve je imela v njem enega zastopnika za ljubljansko in enega za lavantinsko škofijo; vsak je imel tudi namestnika. Njegov delokrog je bil ves srednješolski in ljudskošolski pouk. Nastavljal je ravnatelje, profesorje in učitelje, določal šolske knjige, razsojal v disciplinarnih zadevah itd.

Za ljubljansko škofijo sem bil imenovan jaz za zastopnika cerkve z odlokom škof[ijskega] ordinariata z dne 12. dec[embra] 1918, št. 5077, s sledečim besedilom: »S tem Vas imenujem v smislu dopisa Narodne vlade SHS, oddelek za uk in bogočastje, v Ljubljani z dne 19. novembra 1918, št. 8599, za zastopnika Cerkve v Višjem šolskem svetu v Ljubljani. +Anton Bonaventura l. r. škof.« – Moj namestnik je bil prof. dr. Gregor Pečjak. (SHS = Država Srbov, Hrvatov in Slovencev. Kočevski Nemci so dali tem trem črkam pomen: Schweine-Hunde-Sammelstelle).⁴⁰²

Ker je poverjenik za uk in bogočastje pripadal Slovenski ljudski stranki, je bil prvi predsednik prof. Sušnik, katoliški mož, njegovi nasledniki pa brezbarvni, bolj liberalni kot katoliški. Profesorji in učitelji so prišli noter po volitvi in so bili strupeno liberalni.

[131]

Sploh je bila velika večina strupeno liberalna in še tisti, kar jih je bilo katoliških, so rajši potegnili z liberalci kakor z zastopnikom Cerkve.

Tako so n. pr. liberalci silili v šolo sokolsko vzgojo. Jaz sem temu ugovarjal. Ker bi bili vsi

⁴⁰² Svinjsko-pasje-zbirališče.

planili čez me, če bi bil rekel, da je Sokol protivski, sem rekel, da je glede vere indiferenten, kar pa vzgoja ne sme biti. In kdo se je oglasil proti meni? Višji šolski nadzornik Grafenauer, mož, ki hodi vsak dan k obhajilu, češ da pri Sokolu ni mogoče govoriti o indiferentizmu, da je Sokol v vsakem oziru hvale vreden in priporočljiv itd. Ko so poznej jugoslovanski škofje Sokola obsodili, pripovedujejo, da je Grafenauer spremenil svojo sodbo o Sokolu.

A. Gabršek je bil višji nadzornik za ljudske šole. Včasih, ko je SLS (Slovenska ljudska stranka) gospodovala v deželi, je veljal za silno katoliškega moža. Ko je pa v višjem šol[skem] svetu poročal o svojih učiteljih, je najbolj hvalil na njih, da so goreči Sokoli in da so na svoji šoli veliko storili za sokolstvo. Mož je pač vedel, da se mu stolec maje, pa je delal tlako liberalizmu.

Liberalni svetniki so bili strašno srbski, posebno višji šolski nadzornik dr. Poljanec. Ta je hotel vse urediti po srbskem in belgradskem modelu. Na njegov predlog je sklenil v[išji] š[olski] svet, da se mora v šoli šteti »dvajset eden, dvajset dva ... trideset tretji, tisoč dvesto dvajset tretjega itd.« Na neki seji je stavil ta mož nam črnim klerikalcem za vzgled prve kristjane: »Kako so takrat vestno izpolnjevali državne zakone!« Jaz sem mu pa odvrnil: »Pa so jih po državnih zakonih obsojali k smrti. Državni zakoni so prepovedovali krščansko vero, pa jih niso držali.«

To vse je sporočil »Slovenec« širni javnosti pa je bilo moža sram in je trdil na naslednji seji, da ni tako govoril, ni si pa upal poslati listu popravek. Jaz sem si take stvari na seji vse stenografiral in je bilo vse popolnoma točno, kaj je poročal »Slovenec«. Spisal sem pa po vsaki seji za »Slovenca« izčrpno poročilo.

Nekateri so bili silno občutljivi, če se je o kakem učitelju sporočilo,

[132]

da ne čuti slovensko. Posebno je tako občutljivost kazal dr. Karlin, nečak škofa Karlina. Učiteljica Wurzbachova na Jesenicah je baje ob neki priliki v učiteljski družbi rekla: »Mein Herz ist in Österreich.«⁴⁰³ Ljubeznivi tovariši so jo hitro denuncirali in jurist Karlin, ki je bil viš[jemu] šol[skemu] svetu dodeljen kot tolmač zakonov, jo je hotel takoj obglaviti. Iti je pa morala v Prekmurje. – Lucija Trampuš, dobra katoliška učiteljica v Planini, je bila zatožena, da je sim-

⁴⁰³ »Moje srce je v Avstriji.«

patizirala z Italijani, ko so bili nekaj časa v Pladini, zlasti ker je njena sestra sklenila zakon z nekim italijanskim zdravnikom. Jaz sem jo seveda zagovarjal in ni bila obsojena.

Kakšen duh je vladal v višjem šolskem svetu kaže malo sledeča epizoda. Neki učitelj iz Železnikov je bil zatožen, da hodi ponoči k neki ženski. Ko se tožba prebere, se predsednik obrne k na njegovi strani sedečim nadzornikom z opazko: »Saj to vendar ni nič hudega, če hodi moški k ženski; saj je ženska za to na svetu.« Še sedaj me je sram, da sem takrat molčal. Predsednik je bil sicer liberalec, že precej v letih in oženjen, pa sicer ni bil strupen in je hotel biti tudi nasproti Cerkvi pravičen. Če bi bil jaz takrat rekel: »Fej te bodi!«, bi bil držal z menoj moj mariborski tovariš, sicer pa nihče, pač pa bi bili začeli govoriti o raznih duhovskih škandalih. Zdi se mi, da sem izbral minus malum,⁴⁰⁴ ko sem molčal k tisti pripombi.

Andrej Plečnik, profesor verouka na realki, brat arhitekta Jožefa Plečnika, je bil zatožen višj[emu] šolskemu svetu, da je nekaterim učencem naročal, naj mu prinesejo jestvin: masti, jajec, in dr[ugega]. Ko bi bil kak liberalen profesor kaj takega naredil, bi bili ovadbo kar ad acta⁴⁰⁵ položili. Plečnik je bil pa duhovnik, zato najprej stroga preiskava. Našlo se je, da je to res, kar je trdila ovadba. Na to se sestavi disciplinsko sodišče. Kot zastopnik Cerkve sem prišel jaz vanj. Plečnik se je na dolgo in široko zagovarjal. Povedal je nekak curriculum vitae.⁴⁰⁶ popisoval je svoja potovanja v daljne dežele itd. Na to je sodni kolegij sklepal o kazni. Jaz sem predlagal, naj se mu da opomin, k večemu ukor. Drugi pa niso bili tega

[133]

mnenja. Sklenili so, da se mu za kazen odtegne skozi določeno število mesecev nekaj procentov plače – zdi se mi, da je bilo 12 %. Prof. Plečnik me je videl med sodniki, pa mi je že to tako zameril, da mi dalj časa niti odzdravil ni, če sem ga pozdravil na ulici.

Večkrat se je na sejah govorilo o Sokolu in Orlu. Večina šol[skega] sveta je hotela vse šole posokoliti. Najhujši nasprotnik Orla je bil Pipenbacher, ravnatelj realne gimnazije na Poljanah (Ob Poljanski cesti). Njemu so bili Orli samo

⁴⁰⁴ Manjše zlo.

⁴⁰⁵ K spisom v arhiv.

⁴⁰⁶ Življenjepis.

svinje in barabe. Trdil je, da je bilo vse pijano, ko jih je videl na povratku s kakega shoda. Sovraštvo gleda skozi črna očala. Pa je bilo žal le nekoliko resnice na tem. Orel je bil preveč političen, pa premalo krščanski.

Sicer pa je višji šolski svet sklenil tudi marsikaj pametnega, med drugim, da se mora v šoli slovenski jezik izgovarjati, kakor ga narod govori, torej ne pačiti se: videl, silil, ampak: videv, siliv; ne: ve Ljubljani, ampak: u Ljubljani.

Liberalci se niso ničesar bolj bali kakor slovenske avtonomije. Kakor že povedano, smo imeli prva leta po združenju s Srbijo svojo Narodno vlado. Ko sem enkrat na neki seji omenil, da bo Slovenija avtonomna, se je učitelj Jelenc zelo razhudil. »Nikdar,« je dejal. »Če bi bila avtonomna, bi klerikalci vso oblast v roke dobili. Tega pa ne bo.« Liberalci so bili vedno taki, da so bili pripravljene za oblast prodati svoj jezik in svojo narodnost.

Potem ko je višji šolski svet dve ali tri leta prav pridno in živahno deloval, je centralna vlada vse njegove agende⁴⁰⁷ nase potegnila. Razpuščen nikdar ni bil, samo na seje ga niso več klicali in je tako prenehal biti.

[134]

Kor

Ustanovno pismo ljubljanske škofije poudarja, naj škof, prošt, dekan in kanoniki opravljajo oficij⁴⁰⁸ v koru.⁴⁰⁹ Škofje razen [na] božično noč in triduo sacro⁴¹⁰ najbrž nikdar niso hodili v kor, za kapitelj pa je bil kor, kakor nam je † dekan Kolar vedno poudarjal, »primum et maximum officium«.⁴¹¹

V prvih dveh, morda tudi treh stoletjih obstoja ljubljanskega kapitlja so bile določene denarne kazni za absence.⁴¹² Te denarne kazni so se porabile za distributiones quotidianae.⁴¹³ Gl[ej] vizitacijski zapisnik vizitacije škofa Carkana – 1621. Kdaj so te kazni prenehale, meni ni znano. Brez dvoma pa jih kapitelj ni odpravil z dovoljenjem iz Rima.

⁴⁰⁷ Posle.

⁴⁰⁸ Bogoslužno molitev brevirja.

⁴⁰⁹ Del prezbiterja s kornimi klopmi za kapitulare stolnega kapitlja.

⁴¹⁰ V svetem tridnevju velikega tedna: na veliki četrtek, petek in soboto.

⁴¹¹ »Prva in največja službena dolžnost.«

⁴¹² Za odsotnosti, izostanke.

⁴¹³ Gl. op. 316.

V prvih časih so molili in peli v koru ves oficij. Sedaj se opravljajo že vrsto let samo horae⁴¹⁴ in vesperae⁴¹⁵ s kompletorijem⁴¹⁶ vsak dan, matutinum cum laudibus⁴¹⁷ pa samo pred največjimi prazniki. Takrat so tudi vespere pete, 1. in 2., če niso bogoslovci na počitnicah.

Dokler so se plačevale za odsotnost kazni, je bila punctatio⁴¹⁸ neobhodno potrebna. Ko so kazni prenehale, se je punctatio še vedno ohranila. Stolni dekani Zamejic in Kolar in drugi pred njima so zelo vestno punktirali. Tudi jaz sem kot stolni dekan absence nekaj let punktiral. Ker se pa za te punktacije noben škof ni nič menil, ne Jeglič, ne Rožman, ker zavoljo njih noben kanonik ni hodil bolj marljivo v kor, je kapitelj prosil v Rim, da bi se smele opustiti. V Rimu so rekli, naj se punctatio vrši naprej. Ker sem kot generalni vikar moral vespere skoraj vsak dan opustiti in včasih tudi hore, bi bil moral takrat punktirati najstarejši navzočih kanonikov, pa se to nikdar ni zgodilo. Zato sem tudi jaz – annuente Episcopo⁴¹⁹ – punktacijo opustil in je tako prenehala.

O spremembah in navadah v ljubljanskem stolnem koru bi se dala spisati lepa razprava. Morda pride kedaj v kapitelj kanonik – zgodovinar, ki bo preštudiral tozadevne kapiteljske vire.

Hore se recitirajo od pamtiveka⁴²⁰ ob devetih dopoldne. Z njimi je

[135]

združena konventna maša, ki jo ljudstvo imenuje korarsko⁴²¹ mašo. Pred kakimi petdesetimi leti so ljubljanski kanoniki skozi vse leto recitirali vse štiri hore med konventno mašo. Ker je pa cerkveni predpis, da se morata recitirati dve hori pred mašo, dve pa po maši, je začela korarje⁴²² peči vest in so se, kakor pravi izročilo, obrnili tozadevno v Rim. Tam so jim naložili pro poenitentia⁴²³ en officium defunctorum⁴²⁴ s slovesno mašo pro defunctis⁴²⁵ in naročili, naj se v prihodnje recitirajo hore pred mašo in po maši. Tako se je godilo do l. 1920. Ker je v Ljubljani zelo

⁴¹⁴ Molitvene ure.

⁴¹⁵ Večernice.

⁴¹⁶ S sklepniciami.

⁴¹⁷ Jutranjice s hvalnicami.

⁴¹⁸ Beleženje prisotnosti.

⁴¹⁹ Po namigu škofa.

⁴²⁰ Od zdavnaj.

⁴²¹ Kanoniško.

⁴²² Kanonike.

⁴²³ Za pokoro.

⁴²⁴ Bogoslužne molitve za rajne.

⁴²⁵ Za umrle.

huda zima in je stolna cerkev menda najbolj mrzla cerkev v Ljubljani, smo se l. 1920 obrnili v Rim, naj nam zaradi hudega mraza dovolijo recitirati hore od začetka adventa do velike noči med konventno mašo in so nas uslišali in to dovolili. Ker so pa favores ampliandi,⁴²⁶ smo veliko noč raztegnili do bele nedelje. In kedar moramo biti pri kaki maši že pred konventno mašo, n. pr. kedar imamo črno mašo pro serenissimis fundatoribus,⁴²⁷ na god sv. Marka in križev teden, recitiramo hore med konventno mašo. O nedeljah in zapovedanih praznikih je slovesna maša ob 10^h konventna maša, zato čisto pravilno recitiramo hore med deveto mašo. Kedar je pa ob 10^h škofova pontifikalna maša ali kaka druga maša, ki se ne ujema z dnevnim oficijem, je deveta maša konventualna, pa tudi takrat molimo hore med to mašo. Na drugem kraju sem že omenil, da gremo navadno prepozno v kor, tako da molimo terco že med konventno mašo. Za vse te nepravilnosti bi zaslužili težko pokoro.

Vespere so bile od pamtiveka ob 15^h. V starih časih kanoniki skoraj niso imeli drugega dela kakor kor. V novejšem času pa imajo še veliko drugih opravil. Zato smo na kapiteljski seji po raznih poskusih sklenili, naj se vespere (če niso pete) začnajo ob 12^h. Tozadevne sklepe najdeš v sejnih zapisnikih. Tudi glede hor se je že ponovno stavila zahteva, naj bi se začenjale ob 8^h, pa smo zaradi raznih ovir ostali pri 9. uri.

Prva leta moje korarske službe smo pri recitaciji silno hiteli. Ne vem, če nas je kdo razumel. Bogu taka molitev gotovo ni bila všeč. Po sve-

[136]

tovni vojni smo začeli recitacijoboljševati. Če si kdaj pri duhovnih vajah, boš po V.: Deus, in adiutorium⁴²⁸ ... slišal v vsej mogoči naglici izgovorjeni R.: Dominadjuvandum me festina.⁴²⁹ Tako je bilo tudi v našem koru. Zato smo sklenili, da se pri vejici po Domine naredi mala pavza. Asteriskov⁴³⁰ kor skoraj ni poznal. Začeli smo z daljšo pavzo pri asterisku. Določili smo secundum probatos auctores,⁴³¹ da se pri prvem verzu

⁴²⁶ Razširjene naklonjenosti.

⁴²⁷ Za presvetle ustanovitelje (iz habsburške vladarske hiše).

⁴²⁸ Versus: po verzu: »Gospod, pridi na pomoč ...«

⁴²⁹ Responsus: slišal odgovor: »Gospa, hiti mi pomagat«; pravilno: »Domine, adjuvandum me festina – Gospod hiti mi pomagat.«

⁴³⁰ Asteriski so grafična znamenja v obliki zvezdic, ki pri molitvi brevirja označujejo kratek premor.

⁴³¹ V skladu s priznanimi avtorji.

kantikov⁴³² Benedictus, Magnificat in Nunc dimittis⁴³³ pokrižamo, da molimo Confiteor⁴³⁴ globoko priklonjeni (tega se nekateri kar ne morejo navaditi), da napravimo pri »Converte nos Deus, salutaris noster«⁴³⁵ na prsih križ i.t.d.

Veliko težavo dela nekaterim kanonikom to, da so navajeni elidirati⁴³⁶ vokal⁴³⁷ pred vokalom ali celo cele zloge, n. pr. Cor mundum cre[a] in me, Deus, Kyri[e] [e]leison, namesto »hic et in aeternum« »hic in aeternum« i.t.d. sine fine dicentes.⁴³⁸ Večina kratki i izgovarja kot j, n. pr. hodje.⁴³⁹ Te in podobne nepravilnosti so vzrok, da recitacija ni lepa, ko nekateri pri taki izgovorjavi manj zlogov skupaj spravijo kakor drugi.

Nekateri kanoniki pa vsled⁴⁴⁰ nervoznosti sploh ne morejo vsega izgovarjati. Tako mi je kan. dr. Čekal pravil, da † kanonika Fettich-Frankheima sploh v kor ni bilo, kedar je bil hebdomadarius,⁴⁴¹ ker so se mu konsonanti⁴⁴² in vokali v raznih besedah kar strnili in je vse naenkrat prišlo iz ust. Naš dobri in pobožni kan. Stroj pa razne latinske besede kar po francosko izgovarja, n. pr. Prens (= principes) persecuti sunt me gratis.⁴⁴³ Kedar je zelo nervozen, moli tudi takole: filitaculum = filii tui habitaculum.⁴⁴⁴

Nekateri kanoniki imajo Stentorjev glas.⁴⁴⁵ Če imajo drugi na njihovi strani bolj šibke glasove, se sliši samo njihov glas in se mora na tisti strani vse po njih ravnati. Tak Stentor je bil † dr. Opeka in je danes kan. Vovk.

Kanoniki, ki so študirali v Rimu, to kaj radi pokažejo tudi v koru. Kjer zasledijo kak gn prav slišno govore nj, n. pr. manjus,⁴⁴⁶ in c pred e in i jim je č, g pa dž, n. pr. čaelum,⁴⁴⁷ džzenitores.⁴⁴⁸

[137]

V tej izgovorjavi je pač malo nečimrosti. Gg. drja⁴⁴⁹ Ušeničnika sta bila tudi po 7 let v Rimu pa nikoli nihče ni slišal iz njunih ust take izgovorjave. No, danes smo italijanska »provincia di Lubiana«.⁴⁵⁰ Če to ostanemo, bomo latinski jezik kmalu vsi po rimsko izgovarjali.

Radi se norčujejo iz korarjev, da je Kristus ta stan ustanovil, ko je rekel: »Dormite nunc et requiescite!«⁴⁵¹ Ne bom tajil, da se zgodi temu in onemu, da v koru zadremlje, zlasti na stara leta. Zgodilo se je že, da je prišel diakon med slovesno mašo v kor kadit pa je našel katerega sedečega in v sanje zatopljenega in ga je pokadil kar tako. Tako je bilo in bo.

Še to naj zapišem, da so bili kanoniki v prejšnjih časih v koru ves čas odkriti. Šele po 1920. letu smo vpeljali, da se pokrivamo z bireti.⁴⁵²

Iz dijaških in bogoslovskih let se spominjam, da je hodil v kor vedno po en korni vikar,⁴⁵³ ki je antifoniral.⁴⁵⁴ V starejših časih jih je hodilo gotovo več, ker ima stolnica štiri korne vikarje.⁴⁵⁵ Še sedaj živeči dekan Matija Mrak je kot korni vikar pridno hodil v kor. Pa je bil enkrat korni vikar Luka Smolnikar, mogočen gospod, ki je imel veliko besed pri Kat[oliškem] tiskovnem društvu. Ta je kar enkrat izostal, češ da ne zna antifonirati. Njega so posnemali drugi in od tedaj ni kornih vikarjev več v kor, dasi nosijo častni naslov vikarjev.

In triduo sacro⁴⁵⁶ je škof Jeglič vselej sam udaril s palico trikrat po lesu svojega sedeža (fit fragor),⁴⁵⁷ prošt mu je pa palico v roko dal. Škof Rožman je pa to opravilo odklonil pa sem jo jaz prevzel kot dekan, ker prošta Kalana ni bilo v kor, in potem kot prošt.

Ko je po vesoljni vojni Jugoslavija (SHS) pri nas zavlada, so hodili razni visoki gospodje k nam v belo Ljubljano, med njimi sta prišla en angleški in en francoski kardinal. Francoski – Dubois – je v stolnici pontificiral in imel francoski govor, ki ga je potem škof Jeglič ponovil

⁴³² Spevov.

⁴³³ Blagoslovljen, Moja duša in Zdaj odpuščaš.

⁴³⁴ Molitev skupnega kesanja.

⁴³⁵ »Spreobrne nas Bog, naše rešenje.«

⁴³⁶ Izpuščati.

⁴³⁷ Samoglasnik.

⁴³⁸ »Čisto srce mi ustvari, Bog, Gospod usmili se, "sedaj in na vekomaj" "sedaj in vekomaj," brez konca govoreč.«

⁴³⁹ Za besedo hodie – danes.

⁴⁴⁰ Zaradi.

⁴⁴¹ Tedenski dežurni kanonik, ki vodi molitev.

⁴⁴² Soglasniki.

⁴⁴³ Knezi so me preganjali brez razloga.

⁴⁴⁴ Prebivališče tvojega sina.

⁴⁴⁵ Zelo močan, grmeč glas.

⁴⁴⁶ Magnus – velik.

⁴⁴⁷ Caelum – nebesa, nebo.

⁴⁴⁸ Genitores – starši.

⁴⁴⁹ Gospoda doktorja.

⁴⁵⁰ Ljubljanska pokrajina.

⁴⁵¹ »Spite zdaj in počivajte!«

⁴⁵² Biret je trirogo obredno pokrivalo s cofom.

⁴⁵³ Korni vikarji so bili začasni člani kapitlja kot neke vrste liturgični pomočniki.

⁴⁵⁴ Bral antifono – kratek pripev na začetku in koncu posameznega psalma.

⁴⁵⁵ Korni vikarji so kasneje opravljali vlogo stolnih kaplanov.

⁴⁵⁶ V svetem tridnevju velikega tedna.

⁴⁵⁷ Nastane hrup.

ljudstvu v slovenskem jeziku. S kardinalom je prišel iz Belgrada pravoslavni duhovnik, poznejši minister Janjić, in je šel med mašo med korarje v kor. Jaz sem bil diakon in sem

[138]

ga incenziral⁴⁵⁸ kakor kanonika. Poznej me je pekla vest, češ da nisem prav naredil. V tistem času je marsikak Srb mislil, da bomo šli kar v pravoslavje, »ko smo bili rešeni rimskega jarma.«

Pri inštalaciji novega kanonika ga pelje ceremoniar⁴⁵⁹ k njegovemu sedežu v koru, kjer se kanonik usede. Potem vstane in gre k proštu, dekanu in vsakemu kanoniku v koru in mu da »pax«⁴⁶⁰ kakor pri slovesni maši. Ko sem jaz prišel v kor, je bila navada, da se je z vsakim kapitularnjem poljubil. To poljubovanje smo odpravili, ker na Kranjskem ni navada, da bi se duhovniki poljubovali, pa smo namesto poljuba vpeljali »pax«.

[139]

Stolni dekan

Decanus capituli⁴⁶¹ je stolni cerkvi rector ecclesiae⁴⁶² in nosi kot tak vse materialne skrbi za cerkev, mora pa skrbeti tudi za red v cerkvi in zakristiji, paziti na to, da se božja služba opravlja po liturgičnih predpisih in sploh je vse v cerkvi izročeno njemu razen opravil duhovnega pastirstva, glede katerih odločuje parochus vicarius⁴⁶³ (stolni župnik). Več opravil je seveda takih, da je težko odločiti, ali spadajo v jurisdikcijo dekana ali župnika. Tudi škofje ne razločujejo vselej med delokrogom teh dveh in se obračajo navadno na župnika v stvareh, v katerih ima besedo dekan. Sicer pa med obema navadno ni prepira, ker nobeden dekan ni tak, da bi se utikal v župnikove posle, in tudi ni nevoljen, če prevzame župnik namesto njega kako skrb. Kan. dr. Klinar, ki je bil prej župnik v Škofji Loki, se ni mogel takoj od začetka svojega župnikovanja v stolni župniji uživati v to, da bi bila njegova župniška oblast omejena po stolnem dekanu, pa mi je enkrat zabrusil v obraz: »Stolni dekan je samo župnikov ekonom.« Čez nekaj let je pa izpregledal in si ne prisvaja več oblasti, ki je nima.

⁴⁵⁸ Pokadil s kadilnico.

⁴⁵⁹ Ceremoniar je tisti, ki je zadolžen za vodenje poteka slovesnosti.

⁴⁶⁰ Pozdrav miru.

⁴⁶¹ Kapiteljski dekan.

⁴⁶² Rektor cerkve.

⁴⁶³ Župnik vikar. Župnik stolne župnije je bil do leta 1967 stolni kapitelj, zato je vlogo stolnega župnika prevzel eden od kanonikov – odtod izraz župnik vikar.

V prejšnjih letih je vladala o delokrogu dekana in župnika velika zmeda. Škofje se niso zavedali tega, da je stolni župnik kapitelj, ki postavlja in odstavlja župnika vikarja, pa so po svoji mili volji imenovali stolne župnike. Takrat, ko so sezidali sedanje stolno župnišče, je bil stolni dekan ob enem stolni župnik – menda je bilo to l. 1832 (?).⁴⁶⁴ Pri imenovanju stolnih dekanov, se nikoli ne postavi vprašanje: Ali je ta prosilec tak, da bo mogel biti dober rector ecclesiae in rector chori,⁴⁶⁵ ampak odločajo razni drugi oziri. Pa postanejo dekani, ki sami ne hodijo redno v kor, ko bi morali druge priganjati, in taki, ki nimajo za upravo cerkve in red v njej prav nobenega smisla. Zato pa pri nas vse šepa. To smo zadnja leta spravili v red, da je delokrog dekana in župnika natanko določen in da župnika izbere kapitelj kot župnika vikarja. To smo v novi izdaji kapiteljskih statutov iz l. 1924. posebno poudarili.

[140]

Stolni dekan Matija Kolar je l. 1917 tako opešal, da ni bil več sposoben voditi upravo stolne cerkve. Zato je stolni kapitelj mene postavil za njegovega namestnika.

Ena od prvih stvari, ki sem se jih lotil pri upravi stolne cerkve, je bil red v zakristiji. V zakristiji se je vse vprek glasno govorilo in so se zbijale šale. Govorilo je vse: duhovniki, cerkovnika in strežniki, in to med tem, ko so se mašniki oblačili za mašo in molili gratiarum actio.⁴⁶⁶ Ni bilo redko, da je duhovnik, odhajajoč s kelihom v roki k oltarju povedal še kako šalo. Jaz sem zahteval strog molk in izobesil list z napisom »silentium«.⁴⁶⁷ Duhovniki so polagoma obmolknili. Težje so se molka navadili ministranti in je bilo treba večkrat prav glasno zakričati nad njimi. Nikakor pa se ni hotel ukloniti prvi cerkvenik⁴⁶⁸ Jurij. Ko je vse molčalo, je kat ostentativno⁴⁶⁹ na glas spregovoril. Ko je pa videl, da nihče z njim ne potegne, je tudi on obmolknil. Tako je nastal red v zakristiji v času, ko se duhovniki napravljajo za mašo in molijo zahvalne molitve. Govore

⁴⁶⁴ Stolno župnišče je bilo zgrajeno leta 1822. NŠAL 32, *Bogoslovno semenišče Ljubljana*, š. 48, II. G. Razno – bogoslovje, Zapiski za zgodovino semenišč ljubljanske škofije.

⁴⁶⁵ Rektor cerkve in rektor kora.

⁴⁶⁶ Posebne zahvalne molitve duhovnika pred sv. mašo.

⁴⁶⁷ Tišina.

⁴⁶⁸ Cerkovnik.

⁴⁶⁹ Izzivalno, kljubovalno.

pa kanoniki, ko se zbirajo v zakristiji za hore in vespere. To seveda ni hvale vredno, pa vsaj nikogar ne motijo, ker ob tistem času ni drugih duhovnikov v zakristiji.

Omenil sem zgoraj mežnarja Jurija. Prvi vikar je zakristan.⁴⁷⁰ On bi moral biti ob času, ko se vrše maše in druge pobožnosti, vedno v zakristiji in skrbeti za red. Pa odkar sem jaz v kapitlju, noben vikar še ni vršil te svoje dolžnosti, in prej gotovo tudi že dolgo časa nobeden. Vsa opravila zakristana prepuščajo vikarji cerkovniku, ki prejema tudi mašne intencije. Tako so postali oblastni. Pred Jurijem je bil prvi cerkvenik Matiček. Pripovedujejo, da sta se enkrat sprla on in vikar – zakristan Dolenc, ki je umrl kot župnik na Igu. »Jaz sem prvi kaplan v škofiji,« je zaklical vikar. »Jaz pa prvi mežnar,« je odvrnil Matiček, udal se pa ni. Jur je bil sicer zvest cerkveni služabnik. Preden je to službo prevzel, je bil nekje organist. Vsa važnejša opravila v stolnici je popisal v

[141]

posebni knjižici in zlasti vse, kar je treba zanje pripraviti, pa se je nekaterikrat zgodilo, da so se kanoniki nanj obračali z vprašanjem, kako se vrši to in to.

Jur je l. 1923. umrl in je kapitelj mesto 1. cerkvenika dal dotedanjemu 2. cerkveniku Jakatu Sečniku. Ta ni oblasten, kakor njegovi predniki, je pripraven, snažen in reden in ni bilo v tem oziru do danes čezenj nobene pritožbe. Drži tudi silentium v zakristiji. Tudi denar se mu lahko zaupa: on sprejema mašne intencije, izpraznjuje pušice in pobira denar iz nabiralnikov, ki so v cerkvi.

Mesto 2. cerkvenika smo razpisali v »Slovincu« s pripombo, da mora biti samski. Prosil je za službo neki Škofjeločan, ki je pa takrat živel v Bohinju. Njegov bohinjski župnik ga ni posebno pohvalil, pa ga je vseeno priporočil. Rekel je, da je samski. Čez nekaj dni pa pride za njim njegova žena in dva ali trije otroci. Kaj smo hoteli? Ostal je: v edini mali sobi, ki je bila samo za samca, je sedaj stanovala cela družina. Kmalu pa so pričele prihajati tožbe zoper njega. Ko je pobiral s pušico po cerkvi, se je rad pritiskal k ženskam. Nekatero je zapeljeval in jim obetal, da jih poroči. Nekaterikrat se je z žensko kar v cerkev zaprl. V zakristiji je kradel sveče. Ko se je vse to ugotovilo, je moral seveda iti proč.

⁴⁷⁰ Zakristan je bil duhovnik, ki je skrbel za zakristijo in pripravo cerkvenega posodja, hostij, vina ...

Škofov strežaj je na birmi v Zapogah spoznal fanta, ki se mu je zdel prav pripraven za stolničnega cerkvenika. Poizvedeli smo zanj in ga sprejeli v službo, ki jo je nastopil meseca maja 1924. Tako je prišel v stolnico Anton Pipan, ki še danes (7. okt[obra] 1941) v splošno zadovoljstvo opravlja svojo službo. –

Slabo je bilo v stolnici poskrbljeno za snago. Perilo se je dajalo pericam ven iz mesta pa je prihajalo nazaj na pol oprano. Nobena alba,⁴⁷¹ noben prt na oltarju ni bil čisto bel. Treba ga je bilo potem dajati še v druge roke, da so ga polikale in zakrpale. S težavo sem pregovoril sestro prednico v Hiralnici (sedaj Zavetišču) sv. Jožefa, da je prevzela perilo stolne cerkve. O[d] tistega časa prihaja perilo nazaj belo

[142]

kot sneg in lepo zlikano in zašito. Vsak mašnik ima svoj purifikatorij,⁴⁷² ki se rabi samo en teden in gre potem v perilo; večinoma ima tudi vsak svoj humerale.⁴⁷³ Vikarja morata skrbeti za to, da so korporali⁴⁷⁴ vedno čisti in da ni umazana nobena alba. Seveda ta snaga veliko stane, pa skrbe dobre duše vedo za to, da se stroški lahko pokrijejo.

Za snago na oltarjih mora skrbeti prvi cerkvenik. Jur je imel za to malo smisla. Na velikem oltarju je n. pr. smeti s prta in odpadke od sveč metal kar med svečnike. Enkrat vzamem omelo in grem snažit ta Avgijev hlev. Kar prileti Jur ves jezen k meni in me zapodi stran z besedami: »To je moje delo.« Starega človeka je težko predrugačiti. Sicer je pa Jur užival pri ljudeh velik ugled. Glede njegovega naslednika se je pa skrbelo, da ni postal v cerkvi gospod, ampak da je to, za kar je nastavljen: cerkveni služabnik. Isto leto, ko je Jur umrl, sem bil inštaliran za stolnega dekana.

Težko vprašanje za vse ljubljanske cerkve je bilo vprašanje plač za organiste in cerkvenike, najtežje pa gotovo za stolno cerkev. Do konca prve svetovne vojne (1918) je stolnica imela lepo število rent, ki so ji donašale toliko, da je brez težav dajala plačo organistu in obema cerkvenikom. Po vojski so se pa rente zamrzile: Jugoslavija je ustavila izplačevanje obresti. Vrhu tega

⁴⁷¹ Alba je dolgo belo liturgično oblačilo.

⁴⁷² Purifikatorij je bel prtček za purifikacijo – čiščenje keliha.

⁴⁷³ Humeral, lat. amikt, je platnen »šal«, ki ga duhovnik ovije čez rami in okoli vratu, da zaščiti albo in mašni plašč.

⁴⁷⁴ Korporal (slov. telesnik) je kvadratni poškrbljeni beli oltarni prtčič, na katerih se daruje sv. maša.

je bila avstrijska krona po vojni izgubila svojo zlato veljavo in je imela komaj 1/15 svoje prejšnje vrednosti. Treba bi bilo torej predvojno plačo 15 krat povišati. Toliko pa cerkev ni zmogla. Prve mesece po vojni so imeli vsi trije cerkveni služabniki sramotno nizke plače. Skupaj z ljubljanskimi župniki smo zahtevali za plače cerkvenih služabnikov konkurenčno obravnavo. To se nam je dovolilo in so se pri njej dosegli lepi prispevki davkoplačevalcev. Toda koj na to se je pokazalo, da je ta pot prispevkov neizpeljiva. Vsaka mestna župnija bi morala po konkurenčni obravnavi dajati za svoje cerkvene uslužbence: stolna župnija za tri, druge vsaka za dva. Tako bi prišlo v večjih župnijah na posamezne plačevalce manj, v manjših

[143]

več, v stolni pa največ, ker je ta najmanjša ljubljanska župnija in ima tri uslužbence, ki se je zanje – za vsacega – zahteval večji prispevek, kakor v drugih župnijah. Kot največji davkoplačevalci bi morale banke največ plačati, te so pa večinoma v frančiškanski župniji. – Davkoplačevalci so vložili proti sklepom konkurenčne obravnave pritožbo, kateri je vlada ugodila in konkur[enčno] obravnavo razveljavila. Župne cerkve so še dalje pritiskale na mestno občino, naj se usmili cerkvenih uslužbencev. Vladni svetnik Anton Mencinger, ki je kot vladni komisar dalj časa vodil mestno občino, je našel pravi način, da zagotovi dostojne plače mestnim organistom in cerkvenikom. Pritegnil je k njim še pravoslavne in protestantske cerkvene uslužbence in kar brez konkurenčne obravnave postavil v mestni proračun znesek, zadosti velik, da dobivajo trije uslužbenci pri stolni cerkvi po 1000 Din na mesec, pri drugih župnih cerkvah pa po dva – organist in cerkvenik – po 500 Din na mesec. Ti prispevki se do danes (8. X. 1941) izplačujejo in jih doslej ni še nihče osporaval. Prvič so bili izplačani l. [?]

Stolnica je imela pred prvo svetovno vojno pet krasnih zvonov. Ko je proti koncu vojne Avstriji že vsega manjkalo, je začela pobirati zvonove iz naših zvonikov. Samo zelo stari so smeli ostati in pri vsaki župni cerkvi en manjši zvon, če ni bilo nobenega starega, in sicer najmanjši. Stolnica je smela obdržati veliki zvon, ker je imel zadostno starost, druge štiri pa so razbili in odpeljali. Po vojski pa so pripovedovali, da se vsi ti po celi Avstriji odvezeti zvonovi niso porabili za vojne potrebščine, ampak so jih pokupili Židje in jih pretvarjali v modro galico. Po več krajih so po-

brali tudi piščali iz orgel, orglam v stolnici so pa prizanesli.

Ko so se ljudje od vojske malo oddahnili, so takoj začeli nabavljati nove zvonove, nekatere župnije bronaste, druge železne. Te so poznej na več krajih zamenjali z bronastimi, po nekod pa so ostali do danes železni, n. pr. pri Sv. Jakobu v Ljubljani. Stolna cerkev je dobila nove zvonove šele l. 1922.

To leto smo začeli nabirati prispevke za zvonove. Sestavil sem

[144]

v ta namen poseben odbor iz nekaterih duhovnikov in pobožnih laikov. Na sejah tega odbora smo iskali potov, po katerih bi prišli do potrebnega denarja. Ker se je denarja v kratkem precej nabralo in je imela tudi cerkev precej prihrankov, smo sklenili, da morajo novi zvonovi prvič zapeti na sveto noč l. 1922. Glasbeniki Premrl, dr. Kimovec in p. Hugolin Sattner so jim določili glasove pa smo sklenili s tvrdko Strojne livarne in zvonarne (prej Samassa) v Ljubljani pogodbo za tri nove zvonove, ki naj bi se ujemali s starim velikim zvonom. Nekaj dni pred Božičem so bili vlti in je šla komisija gori imenovanih glasbenikov k Samassu, da jih preiskusi. Kan. dr. Kimovec je prinesel svojo imenitno piščalko, s katero se zapiska vsak poljuben glas, in če ima zvon tisti glas, ki je prišel iz piščalke, prav razločno zadoni. Gospodje glasbeniki so ugotovili, da zvonovi nimajo čisto natančno tistega glasu, ki bi ga morali imeti, so bili pa mnenja, da ta disonanca ne bo preveč motila in naj se le vzamejo. Dne 20. decembra 1922 jih je škof dr. Jeglič slovesno blagoslovil. Asistirala sva mu v mocetah⁴⁷⁵ kan. Stroj in jaz in lepo število bogoslovcev. Božično vigiljo so zvonove pripeljali k stolnici in jih ves dan gor vlekli in urejevali. Ljudje so se zanje zelo zanimali in so radovedno pričakovali, da bi zapeli. Pa kako presenečenje! Drugi zvon je nekako votlo donel, vsi trije pa se niso ujemali z velikim zvonom. Cerkvenik Jur jih je takole obsodil: »Otroci (= novi zvonovi) se med seboj kregajo, stari Codelli (= veliki zvon, ki ga je svoj čas kupil baron Codelli) pa zraven godrnja.« Jasno je, da tisti Božič zame ni bil nič kaj vesel dan.

Neuglašeno zvonjenje je bilo zelo neprijetno tudi tvrdki, ki je zvonove vlila, ker je bilo zanj zelo glasna negativna reklama. Neprijetno je bilo

⁴⁷⁵ Moceta je naramni plašček, ki se nosi nad koretljem.

tudi za kan. dr. Kimovca, ki je določil glasove novih zvonov, pa se niso ujemali z glasom velikega zvona. V tistem času, ko je bil vlit veliki zvon, je bila namreč glasovna skala drugačna kakor danes pa je bilo težko druge zvonove prav uglasiti.⁴⁷⁶ Sprožila se je misel, naj

[145]

livarna vzame zvonove nazaj in naj vlije nove. Zvonarna je bila pripravljena to storiti, če bi se ji posrečilo stolnične zvonove prodati kam drugam. Zadeva se je zavlačevala iz leta v leto. Na zvonarno je zlasti dr. Kimovec pritiskal, naj ne odlašaja. Slednjič so se dobili kupci za zvonove. Največji novi zvon je vzela župna cerkev na Viču za svoj veliki zvon. En zvon je vzela frančiškanska cerkev v Ljubljani, eden je šel nekam na deželo. Kan. dr. Kimovec je določil zvonovom nove glasove. Ker je cerkev imela pred vojno pet zvonov [so] sedaj naročili še četrti (z ozirom na starega velikega peti) najmanjši zvon. To pot se je litje popolnoma posrečilo. Škof dr. Rožman ni hotel iti k Samassu blagoslovit te nove zvonove. Rekel mi je: »Morda bo spet tako kakor l. 1922, zato ne grem. Kar vi jih blagoslovite.« Pa sem šel in jih slovesno pontificaliter⁴⁷⁷ blagoslovil. Sprememba v stolnici se je pa kar na tistem izvršila: stare dol, nove gor, brez besede o tem v cerkvi in časnikih. Bilo je to l. 1932.

Sedaj zvonovi lepo pojo, dasi stari veliki zvon ne spada prav v to mlado družbo.

Kmalu po prvi svetovni vojni (menda 1919) so zasledili starinoslovci v Zalogu med zvonovi en v Dalmaciji odvzeti zvon iz l. 1328. Ponudili so ga stolni cerkvi za 735 kron in smo ga vzeli pa smo morali dati reverz, da ga vrnemo, če bi se nazaj zahteval. Sedaj služi za navček (mrliški zvon).

V svetovni vojni (1914–1918) pa niso pobirali samo zvonove, ampak tudi baker s cerkvenih zvonikov in streh. Kupola naše stolnice je bila že od svojega začetka pokrita z bakrom. L. 1918. so se je lotili, da jo razkrijejo in pokrijejo s kositrom. Že so vso obbili z lesom, da bi mogli izvršiti svoje uničevalno delo. Pa preden so začeli, je prišel glas, da je vojske konec. Kupola je bila rešena. Poverjenik Narodne vlade za Slovenijo ingen. Remc, ki je imel oblast nad takimi

rečmi, je prepustil za nezatno odškodnino stolni cerkvi ves tisti les, ki so ga bili spravili na kupolo.

Razen kupole je bilo vse drugo pri stolnici, kar ni pokrito z opeko, po-

[146]

krito z navadno pločevino, tudi oba zvonika. To pločevino je bilo pa potrebno popravljati vsako leto. Zlasti streha neposredno pod kupolo, je bila vedno preluknjana, ker ima z bakrom pomešana voda, ki je pritekala s kupole to lastnost, da razjeda cinkasto pločevino. Zato sem dal ta del strehe najprej prekriti z bakrom. Potem smo se spravili na zvonika. Tisti del strehe, ki je nad malimi linami, je bil bakra najbolj potreben. Tam gori je moča večkrat prišla skozi pločevino in je veliko lesa pod njo bilo že gnilega. Treba je bilo najprej odstraniti gnile dele podstrešja, potem je šele prišel na vrsto klepar Remžgar in pritrdil na zvonika bakreno streho.

L. 1934, 16. febr[uarja], je umrla velika dobrotnica cerkve Jožefa Jančar. Dala je napraviti zadnji luster⁴⁷⁸ (nasproti oltarju Ž[alostne] M[ater]e] B[ožje]), napravila ustanovo⁴⁷⁹ za luč pri sv. Kržu in Žal[ostni] M[ateri] Božji in sploh vedno cerkev podpirala. Jaz sem bil njen spovednik in sem jo nekaj let zaradi njene bolehnosti hodil spovedovat na dom. Iz hvaležnosti mi je darovala lep kelih, ki bo po moji smrti last stolne cerkve.

Ta je določila po svoji smrti za stolno cerkev Din 50.000. – S tem zneskom mi je bilo omogočeno, tudi spodnji del strehe na obeh zvonikih z bakrom [pokriti]. S pločevino je ostala pokrita streha nad stranskimi kapelami, nad oltarjem sv. R[ešnjega] T[elesa] in nad stranskim vhodom. Ti deli strehe ne trpe posebno veliko in jih je lažje pokrivati oziroma popravljati. Zato lahko čakajo boljših časov, ko bo tudi nje mogoče pokriti z bakrom.

Največjo skrb mi je kot stolnemu dekanu delala obnovitev cerkvene fasade. Na vseh krajih se je luščil omet od cerkvenih zidov. Od zvonikov so odpadale kar cele ploskve ometa. Mreže na nekaterih oknih so bile seveda od rje in so imele velike luknje. Stolpna ura je bila vsa obdana z oljnato žlindro. Itd. Treba je bilo veliko popravila.

⁴⁷⁶ Ta Nadrahova trditev ne drži. Šlo je za površno izdelavo. [Op. M. A.]

⁴⁷⁷ Pontifikalno – z uporabo mitre in pastorala.

⁴⁷⁸ Lesteneč.

⁴⁷⁹ Denarni sklad; glavnico, ki daje obresti.

L. 1926. smo na sejah stolnega kapitlja ponovno sklepali. Pred vsem je bilo treba denarja. Stolni kanoniki so veliko prispevali. Pozvali smo tudi vernike v cerkvi, naj pomagajo cerkev renovirati. Posebno, od

[147]

stol[nega] župnika in stol[nega] dekana podpisano prošnjo smo poslali župljanom davkoplačevalcem, naj prispevajo vsak po svoji moči, ker bi drugače morali seči po konkurenčni obravnavi. Nekaj je prispeval tudi občinski odbor. Tako se je kmalu nabrala tako velika svota,⁴⁸⁰ da smo se mogli dela lotiti. Veščaki⁴⁸¹ so cerkev premerili in napravili proračun za zidarska, kleparska, pleskarska, mizarska urarska itd. dela, ter ta dela razpisali. Ponudnikov je bilo več, pa je stolni kapitelj izbral tiste, ki naj se jim delo poveri. Zidarska dela smo izročili tvrdki Tönnies z naročilom, naj dela takoj začne, ko bodo malo toplejši dnevi, da bo stavbi ostalo še zadosti časa, da se pred zimo temeljito posuši. Slišali smo pa od raznih strani, da tvrdka prevzame delo bolj ceno⁴⁸² kot druge, da pa potem med delom postavlja nove zahteve, ki jih ni mogoče odkloniti. To smo tudi skusili. Ko so prišli do zvonikov, so nam povedali, da je treba ves prejšnji omet temeljito stran podrgniti, če hočemo, da novi omet ne bo odpadel, da pa bo za to treba toliko in toliko tisoč doplačati. Ker tega ni bilo v pogodbi, smo se morali udati in privoliti v to, kar je tvrdka zahtevala. Naredila je pa res vse temeljito. Začelo se je delo spomladi l. 1927. in je torej letos (1941) minilo že 14 let od tega, pa se omet še povsod trdno drži. Samo na tistem delu severne stene, ki je za oltarjem sv. R[ešnjega] T[eleasa], se je pred dvema, tremi leti začel omet malo stran luščiti pa se je to popravilo z malimi stroški. Uro je neki ljubljanski urar vzel iz stolpa in je vse njene dele, zlasti kolesje, prekuhal in tako očistil, pa gre sedaj izvrstno. Ključavničar Rebek je napravil nove mreže na okna in kazalce in številke na urno kazalo. Klepar Remžgar je izvršil popravila na strehi. Vseh obrtnikov ne bom naštel. Bili so med njimi tudi nekateri liberalci, kar so nam gotovi ljudje zelo zamerili. Pa kaj hočeš, če ti klerikalci stavijo višje zahteve in so vrhu tega še za delo nesposobni! Vrhu tega so liberalni župljani tudi veliko prispevali za popravila, zato je bilo pravično, da

⁴⁸⁰ Vsota.

⁴⁸¹ Strokovnjaki s praktičnimi izkušnjami.

⁴⁸² Ceneje.

so rokodelci iz njihovih vrst tudi nekaj zaslužili. Ob priliki treh popravil smo dejali v zakristiji za vodo za »lavabo«⁴⁸³ v kamen bakreno po-

[148]

sodo. Prej je bil samo kamen pa je iz njega voda uhajala v zid, tako da je bil ta na vnanji strani cerkve ves moker. Pri stranskem vhodu smo naredili še ena vrata na pero (da se sama zapirajo), da bi bilo v cerkvi malo manj prepaha. In še to in ono. Vseh stroškov je bilo nad Din 330.000 –, pa smo plačali vse – brez konkurenčne obravnave.

Stolna cerkev je imela v letih mojega dekanovanja prav lepe dohodke, pa skoraj vse samo iz pušice, nabiralnikov (škrinjic) in darovanj. Zlasti nabiralnik pri sv. Antonu je veliko donasal. So pa večidel kuharice in druge služkinje, ki cerkev vzdržujejo. Od premožnejših se malokdo spomni. L. 1929 – pred posvečenjem dr. Rožmana v škofa – smo dali lustre v cerkvi pozlatiti. Pasar Kregar jih je po pozlatitvi z nekim lakom »pošprical« pa so danes (14. 10. 1941) še vsi lepi, kakor bi bili včeraj pozlačeni. Za pozlačenje so ljudje prinesli nekaj avstrijskih zlatov.⁴⁸⁴

L. 1930 in 1931 sem kupil na Francoskem (Lyon) svile in dal narediti za vsako barvo po pet novih mašnih plaščev in nekaj drugih paramentov. Svila je stala okoli Din 50.000 –. Barva vijoličnih plaščev je – kakor jo imenuje cerkveni izraz – colore paonazzo.⁴⁸⁵ Kan. dr. Opeka jo je proglasil za rudečo. Na moj in kan. dr. Zupana in dr. Žerjava ugovor, je avtoritativno izjavil: »To je rudeča barva – in odšel. Za njim pa kan. Sušnik, ki mu je bil dr. Opeka summa auctoritas:⁴⁸⁶ »To je rudeča barva.« Vkljub tem izjavam je ostala vijolična. Treba je le poleg takega plašča položiti plašč rudeče barve, pa se bo takoj pokazalo, da je oni vijoličen.

Jugoslovanska (sedaj »Ljudska«) knjigarna je imela v najemu nekaj prostorov v župnišču, za katere je plačevala prav nizko najemnino. Zato nam je dala l. 1925 osem novih misalov s črnimi platnicami in l. 1926 štiri z rudečimi platnicami in zlato obrezo. En manjši misal z rudečimi platnicami in zlato obrezo za pontifikalne maše je kupila cerkev in že prej – l. 1922 – 11 črnih misalov. Sedaj so ti misali razen rudečih že močno razdejani. Nekateri duhovniki ravnaajo z njimi

⁴⁸³ Lavabo je zakristijski umivalnik za duhovščino.

⁴⁸⁴ Zlatnikov.

⁴⁸⁵ Pavske barve.

⁴⁸⁶ Najvišja avtoriteta.

kakor svinje z mehom: pokončavajo signakule,⁴⁸⁷ pretrgavajo

[149]

liste, knjigo umažejo itd. Daš v zakristijo čisto novo knjigo, čez nekaj dni jo pregledaš pa najdeš en list po sredi pretrgan. Žalostno!

V pušico se je pa v teku povojnih let nabralo veliko srebrnega denarja, ki v Jugoslaviji ni imel nobene veljave. Dal sem iz njega narediti en velik ciborij⁴⁸⁸ (1929) in dve veliki obhajilni pateni.⁴⁸⁹

L. 1929 in 1939 sem naročil kakih 40 novih roketov⁴⁹⁰ za bogoslovce.

Za šmarnice ni imela stolnica nobene priprave slike. Nabrali smo zanjo kakih 15.000 Din, pa slikarja nismo mogli dobiti, ker Slovenija nima umetnikov, ki bi znali slikati svete podobe. Slikar Kralj je zelo na glasu, pa so njegove slike prave spake. V novejšem času je slikar Pengov naslikal že marsikaj prav lepega, pa se takrat še ni udeleževal, ko smo mi slike potrebovali. Dali smo delo soprogi profesorja Vurnika. Naslikala je Marijo z Jezusom, sedečo na prestolu. Ni ravno taka, kakršne bi si človek želel, pa je vendar ena najlepših ljubljanskih šmarničnih slik.

Če prideš kateri dan meseca majnika ali na kak večji praznik v stolno cerkev, vidiš veliki oltar krasno in ukusno okrašen z najlepšimi cveticami. Celó v hudi zimi, ko je v naravi vse mrtvo, najdeš v stolnici na velikem oltarju lepo razcvetele nageljne. In okoli oltarja stoje oleandri in druge, mislim drevesom podobne, vedno zelene rastline. In vsako leto 1. maja in potem ves mesec visoke debele sveče na oltarju. To stane desetisoče vsako leto, ki jih pa cerkvi ni treba plačati in ji tudi ni treba skrbeti za to, da pride vse to na oltar. Ves ta denar pobere oziroma nabere in vse to delo izvršuje Ažmanova Rezka ali Terezija Zavešan. Doma je iz župnije Komende. Bila je kuharica pri † proštu dr. Leonardu Klofutarju. Po njegovi smrti se ji je posrečilo

priti v prodajalno trgovine Ažman (sedaj lastnica ga. Peterka). V tej manufaktorni trgovini je prodajalka, pa ji gospa pusti, da ne samo prosti čas posveti cerkvi in dobrim delom, ampak da včasih tudi v »uradnih« urah pohiti kam po takih

[150]

opravilih. Zavoljo Rezke je dobila gospa lokal v škofijski palači, zato ji je še posebno naklonjena.

Pozimi je po cerkvi lesen tlak. Ta tlak vsa leta, odkar so ga začeli polagati, do mojega časa še nikoli ni bil pomit. Držalo se ga je blato več desetletij. Dobival sem pisma, da se desk drže bacili, škodljivi zdravju, in kako moremo trpeti tako nesnago v cerkvi. Premišljeval sem, kako bi stvari odpomogel. Rezka je vprašanje prav lepo rešila. Pripeljala je zvečer ob času, ko se cerkev zapira, 20 do 30 služkinj, vsaka je prinesla s seboj škaf in krtačo pa so umivale tlak celo noč, zjutraj jim je pa priskrbela gorkega čaja. Leseni tlak se je v cerkvi hitro posušil in je vse bilo v redu. In cerkve vse to ni stalo niti en dinar. Ko je bil spomladi tlak odstranjen, so prišle umivat kamniti tlak in to čez nekaj mesecev zopet. To se ponavlja gotovo že petnajst let.

Če je treba prodajati kak dober list, če je treba kake agitacije, če je treba cerkev od zunaj in znotraj ozaljšati za kako slovesnost itd. itd., se kar Rezki pove pa ona vse izvrši.

Po večernih litanijah moli naprej rožni venec, večkrat kako molitveno uro. Več let je že prednica mnogoštevilne Marijine družbe pri uršulinkah.

Škof Jeglič ji je na prošnjo stolnega kapitlja izposloval v Rimu odliko »Pro Ecclesia et Pontifice«.⁴⁹¹

Naj omenim še to, da je že marsikateremu revnemu novomašniku nabrala denarja za pohištvo ali mu je vsaj nekaj sama preskrbela. Veliko duhovnikov se obrača nanjo, kedar kupujejo blago za obleko. Čudno, koliko more ena sama ženska dobrega storiti!

Dekan mora skrbeti v cerkvi za vse to, kar je materialnega. Njegovi jurisdikciji so izročeni tudi obredi, ki ne spadajo strogo v duhovno pastirstvo, n. pr. konventne maše, procesija sv. R[eš-njega] T[eleasa], izredne slovesnosti. Je pa večkrat težko določiti mejo med oblastjo stolnega

⁴⁸⁷ Signakule so posebne rdeče in črne stranske usnjene kazalke na misalu, da se z njihovo pomočjo takoj najdejo najpomembnejši stalni deli sv. maše.

⁴⁸⁸ Ciborij je kelihu podobna bogoslužna posoda s pokrovom in plaščkom, namenjena hranjenju posvečenih hostij v tabernaklju.

⁴⁸⁹ Obhajilna patena je nekoliko večji elipsasti plitvi krožniček, s katerim ministrant spremlja obhajanje vernikov oziroma ulovi morebitno padajočo hostijo, da ne pade na tla. Patena je sicer okrogli plitvi krožniček za duhovnikovo hostijo in spada h kelihu.

⁴⁹⁰ Roket ali korok (koretelj) je kratko belo liturgično oblačilo katoliških klerikov, ki se ga obleče nad talar.

⁴⁹¹ Za Cerkev in papeža.

[151]

župnika in stolnega dekana. Po kapiteljskih štatutih ima dekan tudi dolžnost, skrbeti za to, da se vrši sv. maša in drugo pravilno po obrednih predpisih. V tem oziru sem imel večkrat priliko nastopit. Missale⁴⁹² ima določbe, kako naj se mašuje, v »Ritus celebrandi Missam«. ⁴⁹³ Te določbe vežejo v vesti. V V. 1. je določeno, kako naj se drži roke, kedar se moli *extensio manibus*. ⁴⁹⁴ Ker drugi nihče nič ne stori glede napačne uporabe rubrik, ⁴⁹⁵ vršim jaz še sedaj ta posel, dasi nisem več dekan. Sedanji dekan dr. Kimovec si je nabavil gotične plašče. ⁴⁹⁶ Da pridejo bolj do veljave, raztegne pri oracijah ⁴⁹⁷ in kanonu ⁴⁹⁸ roke kakor Kristus na križu. Samo križa manjka, drugače stoji, kakor bi bil na križ pribit. Zato sem ga že večkrat ozmerjal, pa pravi, da tista določba v V. 1. za take plašče ne velja. Pred kratkim vidim mladega kaplana Antona Duhovnika, kako drži roke kakor znane orante, ⁴⁹⁹ ki so naslikane v katakombah: ⁵⁰⁰ visoko dvignjene in dlani proti oltarju obrnjene. Sploh se vidi toliko različnih ritusov, ⁵⁰¹ da mora človeka res nevolja prijeti. Kot dekan sem spraval razgovor o pravih in napačnih obredih na kvatrne kapiteljske seje in je še zdaj to stalna točka na sporedu teh sej.

Velik križ dekanov je kor. O njem sem že zgoraj nekaj napisal. Ko sem prišel l. 1914 v kor, je bilo tako lepo. Navadno nas je bilo v koru vsaj 10, če ne vseh 12. Stari so pomrli in je prišel v kor nov rod, pa je včasih zelo malo zaseden. Včasih se zgodi, da prideta samo dva, večkrat so v koru samo trije. Na kapiteljskih sejah sem to večkrat grajal. Nakopal sem si zamero, dosegel pa nisem nič. Red bi mogel napraviti samo škof, ki pa ne mara nič posegati v kapiteljske razmere. Drugega nisem mogel storiti kot dajati lep zgled. Kot dekan nisem nikdar neopravičeno izostal. Kot šolski nadzornik bi bil mogel ob dnevih nadzovanja opravičeno izostati, pa sem še tedaj bil navadno

⁴⁹² *Rimski misal* – mašna knjiga.

⁴⁹³ Obred obhajanja sv. maše.

⁴⁹⁴ Z razprostrtimi rokami.

⁴⁹⁵ Rubrike v *Rimskem misalu* so rdeče tiskana navodila za maševaje.

⁴⁹⁶ Mašni plašči v gotskem kroju, kot jih običajno uporabljajo duhovniki danes, so bili po Tridentinskem koncilu prepovedani.

⁴⁹⁷ Pri mašnih molitvah.

⁴⁹⁸ Glavnem delu sv. maše.

⁴⁹⁹ Molivke.

⁵⁰⁰ Katakombe so podzemna rimska pokopališča.

⁵⁰¹ Različnih obrednih drž.

pri horah in sem potem hitel v šolo. Kot generalni vikar hodim redno v dopoldanski kor, popoldne pa ob delavnikih redkokrat, ker imam opoldne v pisarni še delo, ki ga moram izvršiti.

[152 – prazna stran]

[153]

Uršulinski spiritual v Škofji Loki od 24. junija 1903 do 31. avgusta 1914

V uršulinskem samostanu je bil dolgo vrsto let za spirituala mons. Jeriha. On je bil v samostanu skoraj vse: ne samo spovednik in propovednik ⁵⁰² in katehet, ampak tudi gospodar premoženja. Sploh je vse on odločeval, ne prednica. ⁵⁰³ Sprehajal se je kar v klavzuri ⁵⁰⁴ na nunskem vrtu in njegov zaupnik, hlapec Janez, je imel kar v klavzuri v nekem malem poslopju svojo delavnico in v njej puško obešeno. Ministranti so hodili v nunski vrt itd. Za nune je pa tedaj veljala najstrožja klavzura. Veljalo je pravilo: nikdar iz samostana do smrti. Celo za izpite učiteljic je morala izpitna komisija prihajati v samostan.

Nad samostanskim poslopjem je veliko, močno, staro grajsko poslopje s kapelo sv. Ane, nekdanja last brizinških (Freisingen) škofov, ob času mons. Jeriha pa privatna last. Grad je ravno nad samostanom in se z grajskega vrta vidi vse na samostanskem vrtu. Že zato je moral storiti samostan vse, kar mogoče, da preide grad v njegovo last. Vrhu tega je v samostanu tako tesno in malo prostora, da človek ne more razumeti, kako je mogel biti v tem samostanu še penzionat ⁵⁰⁵ za samostanske gojenke. Zato je škof dr. Missia pritiskal na samostan, naj kupi grad. Mons. Jeriha se je pa temu na vso moč upiral. Prihranil je bil lep znesek denarja samostanu pa se ni mogel – kakor sploh stari ljudje – uživati v misel, da bi se s tem denarjem kupil grad in bi tako prihranjenih tisočakov več ne bilo. Zgodila se je seveda škofova volja in je prednica m. Benedikta de Renaldy, Italijanka, 22. dec[embra] 1890 podpisala kupno pogodbo. Ker so bili v gradu cesarski uradi, se je šele l. 1892 preselila v grad samostanska šola. Škof dr. Missia je tudi drugače posegal v samostansko življenje. Določil je, naj po cerkvenih predpisih upravlja samostansko življenje samostan sam oziroma njegova prednica, ne

⁵⁰² Pridigar.

⁵⁰³ Prednica je voditeljica oziroma predstojnica samostanske družine.

⁵⁰⁴ V prostoru, ki je rezerviran za samostansko družino in drugi vanj nimajo vstopa.

⁵⁰⁵ Penzionat je vzgojni zavod s šolo in internatom.

spiritual, pa klavzurne zakone je spravil v ve-ljavo. To je staremu gospodu Jerihi tako zagre-nilo življenje, da je prosil za kanonikat v Novem mestu (1894) in ga tudi dobil.

Njegov naslednik je bil Rok Mrčun, majhen mož, ljubezni, pa za uršulinskega spirituala ne-sposoben. Imel je tekmeča, ki bi bil tudi

[154]

rad postal uršulinski spiritual. To je bil nunski katehet Zavodnik, ki je bil katehet že pod Jeri-hom. Ta mu je izpodjedal vpliv pri nunah. Mrčun je dajal nunam nauke pri spovedi iz knjige »Bei-chtzprüche«,⁵⁰⁶ če se ne motim auctore⁵⁰⁷ Rög-gl, Zavodnik je pa nunam dal to knjigo, da so že naprej vedele, kaj jim bo povedal. Nastal je splošen nered v samostanu. Starejše nune so žalo-vale za Jerihom, ki je bil nadarjen in kot spovednik in katehet izvrsten, mlajše pa so bile za Zavodnika. Mrčun je pri teh razmerah strašno trpel. Po njegovi smrti so našli med njegovimi papirji listek z besedami: »Saj zato še ne bom pogubljen, če sem uršulinski spovednik.« To je bila njegova tolažba. Bil je menda v Škofji Loki tri mesece, potem je bil pa rešen iz pekla in je postal mestni katehet v Ljubljani (1894).

Sedaj se je Zavodniku želja izpolnila: imeno-van je bil za uršulinskega spirituala. Sedaj se je pa nered v samostanu še bolj razpasel. M. Bern-ardina Wagner in m. Ignacija Šinkovec, sicer pobožni nuni in izvrstni vzgojiteljici, in z njima precej drugih, nekaj dobre ovčice Jerihove, se niso mogle sprijazniti z ravnanjem Zavodnika, druge so pa kar norele zanj. Tako sta bili v sa-mostanu dve stranki, ki sta eno drugo natolcevali in pobijali. Razmere so bile vedno bolj ne-vzdržne. Zato je škof dr. Jeglič, ki je l. 1898 nastopil vlado ljubljanske škofije in je imel veli-ko skrb za ženske samostane, po smrti loškega župnika Ivana Tomažiča († 24. junija 1900) imenoval Feliksa Zavodnika za župnika v Škofji Loki (1900), za njegovega naslednika v samo-stanu pa je imenoval Frančiška Fika. To je bilo dvakrat nemodro. Škofjelosko župnišče je bilo tik samostana; nune so videle svojega ljubljenca Za-vodnika na cesti in na kapucinskem vrtu in so tudi pismeno in po raznih osebah z njim obče-vale. Fik pa tudi ni bil zadosti zmožen, da bi jih s svojo avtoriteto nase pritegnil.

Pa se je zgodilo, da so gojenke z grajskega

vrtu zagledale Zavodnika na kapucinskem vrtu in so začele vpiti: »Herr Pfarrer, Herr Pfarrer!«⁵⁰⁸ To je Fika strašno bolelo. Pa je zopet zvedel, da hodijo pisma in

[155]

druga pošta sem in tja, pa mu je srce zatrepetalo od bolesti. Nekatero nuno so hotele imeti Zavod-nika za izrednega spovednika. Škof jim tega ni dovolil. Italijanka m. Carmela Lorenzutti je pisa-la v Rim, da ne gre k spovedi za veliko noč, če ji ne dovolijo Zavodnika. Na to je rimska kongre-gacija škofu naročila, naj mu da jurisdikcijo.

Sreča za samostan je bila, da je Feliks Zavod-nik 1. okt[obra] 1902 umrl. Naslednik mu je bil Avguštin Šinkovec, ki ni imel s samostanom no-bene zveze.

Ali v samostanu je bilo tudi po Zavodnikovi smrti vse razdvojeno. Nastala je že neka mržnja med obema strankama. Samostanska prednica je bila že pred odhodom mons. Matije Jeriha m. Katarina Majhnič, sveta žena, podjetna in ini-ciativna. Ta je skoraj vso oblast izročila m. Be-nedikti Hočevar. Izbira je bila zelo nesrečna. Intelktualno in moralno veliko boljše nune so se čutile zapostavljene. Na samostanu je ležala neka mora, ki je vse dol tlačila. Tudi gojenk je bilo vedno manj, in ko sem jaz prišel v hišo, mi je prednjica s solzami v očeh tožila: »Toliko nepo-kritih računov, denarja pa nič.« Tem zlom se je pridružila še bolezen spirituala Fika. L. 1903 je bil več mesecev bolan in ni bilo nobenega upa-nja, da bi ozdravel. Notranja šola⁵⁰⁹ ni imela ka-teheta, nune je hodil spovedovat p. Placidus Fabiani iz Ljubljane. Sedaj so si vse nune želele novega spirituala. Ko je samostan g. Fiku ob-ljubil, da mu bo dal zastonj stanovanje, hrano in kurjavo, je stopil v pokoj.

Tedaj je škof Jeglič mene poklical k sebi – bil sem kaplan pri Sv. Jakobu v Ljubljani – in me je vprašal, če bi šel v Škofjo Loko za spirituala, in sem ponudbo takoj sprejel. Dne 24. junija 1903 me je škof naložil v svojo kočijo – mons. Steska je bil z njim – in odpeljal v uršulinski samostan v Škofjo Loko.

V Škofji Loki smo šli najprej v cerkev. Potem me je škof predstavil najprej nunam v »Ge-meindezimmru«,⁵¹⁰ potem pa gojenkam v dvo-rani v zavodu. Obema skupinama sem govoril

⁵⁰⁶ Spovedne vzpodbude.

⁵⁰⁷ Avtorja.

⁵⁰⁸ »Gospod župnik, gospod župnik!«

⁵⁰⁹ Notranja šola je bila namenjena za mlade uršulinke.

⁵¹⁰ V zbornici.

nekaj besed. Na to smo se v sobi, kjer sta imela spiritual in katehet svojo obednico, malo pokrepčali, škof se je s Steskom vrnil v Ljubljano, jaz sem pa odšel v svoje novo stanovanje

[156]

z namenom, da koj naslednji dan začnem s svojim delom.

Spiritual je bil takrat rector ecclesiae,⁵¹¹ uršulinski redni spovednik in veroučitelj notranjih šol. V resnici pa je tak spiritual prvi samostanski hlapec. Prednjica je kraljica, spiritual pa njen pomočnik. V resnici pa more spiritual vse voditi in tudi prednici marsikaj sugerirati, samo da se ne žali njena suvereniteta.⁵¹² Ob neki priliki mi je stavila za vzor spirituala, o katerem ji je pripovedovala njena italijanska tovarišica na njenem rimskem potovanju: »Da haben sie einen ausgezeichneten Spiritual. Er mischt sich nie in die Angelegenheiten des Klosters.«⁵¹³

Samostan in vse ljudstvo v Škofji Loki in okolici je ob mojem času imenovalo prednico »gospo mater«, spirituala pa »gospoda očeta«.

Dela sem imel vse leto in vsa leta čez glavo, še v počitnicah ni bilo dosti počitka. Če bi imel takrat to skušnjo in to umerjenost, ki jo imam sedaj, bi bil marsikaj drugače začel in drugače izpeljal. Pa sem imel ob nastopu šele devet let duhovnopastirske službe. Toda česar nisem prav naredil, je Bog na dobro obrnil pa se je vse dobro izteklo.

Dobro mi je služilo to, da nune takrat niso imele nobenega določenega duhovnika, ki bi se ga bile želele. Prišel sem k njim kot neznanec in mi tako nobena od dveh strank ni mogla biti sovražna. Ker sem pa naprej vedel, če bom s to ali ono prijazno govoril, da bodo na drugi strani govorile: »Glej, ga že imajo na svoji strani, so ga že ujele v svoje mreže!«, sem sklenil, da se nikdar ne bom z nobeno razgovarjal v šolskih prostorih, in sem jim to tudi povedal in sem ta sklep držal vseh 11 let. Govoril sem z njimi v spovednici, pri konferencah (šolskih) in, če me je katera prišla kaj vprašat v parlatorium.⁵¹⁴

Imel sem za nune vsak teden en govor, po vrsti enkrat konferenco v nemškem jeziku, enkrat krščanski nauk v slovenskem jeziku. Tu sem

[157]

imel priliko priporočati, kar se mi je zdelo potrebno, in šibati, kar je bilo nerodnega. Ti govori niso bili posebno lahki in so zahtevali priprave. Pa kar naenkrat je tu in tam nastala sumnja, da govorim iz spovednice, dasi za to niso imele nobenega vzroka, kakor da sem govoril o grehih ali recimo nepopolnostih, v katerih so se čutile prizadete. Pred nekaj leti so pri mojem drugem nasledniku to uredile tako, da jim spovednik ne sme pridigovati. To pa po mojem mnenju samostanu ni bilo v prid – sedaj so ga Nemci razpustili. Jaz sem pri nunah največ dosegel s svojimi govori.

Ko sem prišel, so imele dvakrat na leto renovationem votorum:⁵¹⁵ ob novem letu in na praznik Marijinega Darovanja in je bila obakrat za to tridnevna priprava. Te tri dni sem jim moral govoriti vsak dan po en primeren govor. Ko so stopile v rimsko unijo in prevzele njena pravila, se je vršila ponovitev obljub samo ob nove letu.

Za duhovne vaje, ki so trajale osem dni, je prišel vsako leto kak jezuit in to ne vselej iz Ljubljane, ampak nekaterikrat tudi iz kakega daljnega mesta. Ker so bile duhovne vaje nemške, ni bilo v tem oziru nobene težave.

Težja dolžnost kot govori je bila spoved. Prvo leto sem moral po dotedanji navadi iti dvakrat na teden v spovednico: ob ponedeljkih ves dan, ob petkih pa samo popoldne. Te, ki so prihajale ob petkih, so hodile seveda tudi v ponedeljek. Bilo jih je okoli sedemdeset. Toliko navadnih pobožnih duš spove spovednik lahko in dobro v štirih urah, za nune je bilo pa treba osem ur. V pravilih, ki so jih sprejele z rimsko unijo, je bila spoved določena samo enkrat na teden.

Confessarius extraordinarius⁵¹⁶ za štiri kvatrne tedne je bil ves čas moje škofjeloške službe p. Placidus Fabiani, ljubljanski frančiškan, ljubezniv, ponižen duhovnik, več let provincial, vsestransko spoštovan. Njega so hoteli vsi ženski samostani imeti za spovednika. »Extraordinarii«, pravijo, da se taki spovedniki imenujejo zato, ker ves samostan, ki ga drži confess[arius] ordinarius⁵¹⁷ v redu, spravijo extra ordinem:⁵¹⁸ v nered. P. Placidus je imel pa poseben dar, da je vse spravil v red,

⁵¹¹ Rektor cerkve.

⁵¹² Suverenost.

⁵¹³ »Tukaj imate izvrstnega spirituala. Nikdar se ne vmešava v samostanske zadeve.«

⁵¹⁴ V govorilnico.

⁵¹⁵ Obnovitev redovnih zaobljub.

⁵¹⁶ Izredni spovednik.

⁵¹⁷ Redni spovednik.

⁵¹⁸ Iz reda.

[158]

kar je bilo v neredu. Če se je redni spovednik kateri zameril, jo je znal p. Placidus tako lepo pomiriti, da je zopet prav ponižno prišla k spovedi k rednemu spovedniku.

Pa žal je bilo v samostanu toliko nenormalnih nun, ki so bile velik križ gospe materi in gospodu očetu. Če jim ni bilo kaj po godu, so od prednice kar zahtevale ekstraordinarija,⁵¹⁹ ki jim ga ona seveda ni smela odreči. V Stari Loki sta bila takrat dekan in kaplan, pri kapucinih najmanj štirje patri, v mesni župniji župnik in kaplan, toda nuna je zahtevala ekstraordinarija iz Ljubljane, m. Carolina celo enkrat iz Trsta, kar je bilo seveda le malo predaleč in ga ni dobila. Enkrat je ena hotela imeti p. Hugolina Sattnerja. Ta si je pa mislil: »Za eno histerično žensko pa v Škofjo Loko! Ne boš!« Če bi bili vsi duhovniki tako pametni! P. Hugolin je rekel, da si nekateri kar prste obliznejo, če smejo iti kako nuno spovedat. Včasih je seveda potrebno in velika dobrota za redovnico, če se je kdo usmili.

Med najbolj histeričnimi je bila m. Serafika Triller, doma iz loške okolice, menda iz Virmažev. Eno leto je bila učiteljica, potem je pa izpregla in začela igrati vlogo »bolnice«. Včasih je tako milo zajokala, iz joka pa je prešla na najbolj zadovoljen smeh. Kakor sploh histerične osebe je vedno kaj takega počela, da bi pozornost nase obrnila. V spovednici se je mudila kar po celo uro. Prednico je hodila zmerjat v njeno celico in ji je nagajala, kjer je mogla. Jaz sem se po dolgem potrpljenju njenih sitnosti naveličal in je sploh nisem hotel več spovedovat.

Dva, tri tedne potem mi škof Jeglič pove, da je dobil od kongregacije za redovnike pismo, da mora mene takoj odstaviti od službe samostanskega spovednika, ker ne pustim, da bi hodile nune k spovedi k ekstraordinarijem. Škof je na to pismo v Rim odgovoril, če je pisala tja m. Serafika ali m. Karolina, da se njunemu poročilu ne sme verjeti, ker sta obe zelo histerični. Na to iz Rima niso nič odgovorili.

Nune so smele svojim predstojnicam, škofu in kongregaciji za re-

[159]

dovnike pisati, ne da bi hišna prednica smela pisma prebrati. Bila je m. Serafika, ki je pisala tisto obrekljivo pismo. Na kolenih me je potem

prosila, naj jo še spovedujem, pa ji prošnje seveda nisem izpolnil.

V svoji celici je noč in dan predla svoje načrte, kakor pajek svojo mrežo, kako bi se kje uveljavila. Druge pametne nune so se je ogibale, dobila je pa zase m. Karolino in m. Uršulo, obe histerični in nenormalni. Enkrat tema dvema sugerira, da je prednica m. Katarina Majhnič nezakonska, in jima naroči, naj to vest razneseta po samostanu. Vsa objokana pride prednica k meni v parlatorij in mi pokaže svoj krstni list, v katerem je bilo zapisano njeno zakonsko rojstvo. Sedaj sem nekaj storil, za kar bi me bili v Rimu hudo kaznovali, če bi jim bil kdo sporočil. Naročil sem vsem, naj se zberejo v zbornici (Gemeindezimmer), in sem tam povedal, kaj počno te tri in vse pozval, naj se jih ogibljejo.

Drugo jutro se je v obhajilnem koru dogodil tale prizor. Po obhajilu pade m. Karolina na tla kakor mrtva in m. Serafika ne more storiti koraka, da jo morajo druge peljati v celico. Oboje pa je bilo fingirano.⁵²⁰ M. Serafika je svojo fikcijo dosledno nadaljevala. Enkrat je bila na vrtu; ena sestra jo je morala dol peljati. Bila je sama. Kar nastane nevihta in se vlije ploha. M. Serafika pogleda okoli: nikjer nikogar. Kar vstane in teče iz vrta kakor kako popolnoma zdravo dvajsetletno dekle. Iz samostana jo je pa le opazovalo nekaj radovednih oči in si moremo misliti, kak smeh je odmeval po celi hiši, ko se je to zvedelo.

M. Karolina je pod mojim naslednikom pobegnila iz samostana pa so jo poznej sprejeli v neki italijanski samostan. M. Uršula Meznarič je pod mojim drugim naslednikom pustila spoved in obhajilo, celo za veliko noč, in je odšla letos (1941), ko so Nemci uršulinke iz Škofje Loke pregnali, domov v Šmihel pri Novem mestu. M. Serafika je zadnja leta prejela sv. zakramente samo za veliko noč, pa jo je moral iti spovedat profesor dr. Josip Jerše iz Ljubljane. Kako je sedaj, ko je dr. Jerše umrl, ne vem. Danes je pri svojem nečaku dr. Trillerju v Ljubljani pa pravijo, da ne hodi ne k maši, ne k spovedi. Škofje-

[160]

loške uršulinke se danes (19. okt[obra] 1941) nahajajo v izgnanstvu na treh krajih: nekaj jih je v ljubljanskem samostanu, zlasti učiteljice in profesorice, nekaj jih vodi gospodinjstvo v novem Baragovem semenišču, kjer je za silo nastanjen

⁵¹⁹ Izrednega spovednika.

⁵²⁰ Namišljeno.

zavod sv. Stanislava; nekaj jih je pa v Babinem polju, kjer so vzele v najem neko graščino. Sem bosta morali iti tudi m. Srafika in m. Uršula, kakor pravijo. Je pa bilo v samostanu še nekaj drugih, pa malo manj prismuknjenih sester. Ne smemo pa ne onih treh, ne teh obsoditi. Saj si ne morejo same nič pomagati. Bolnice so in kar so počele, je delala v njih bolezni. Ko sem bil l. 1914 kake tri tedne pri dobrem gospodu Jožefu Brešarju v Velesovem na »bolovanju«, mi je enkrat zaklical: »Nace, zahvaliva Boga, da naju ni ustvaril kot ženske.«

V Ljubljani in v Škofji Loki sta bila stara uršulinska samostana. V novejšem času je kupil ljubljanski samostan v Mekinjah pri Kamniku nekdanji klarisarski samostan, ki je bil najprej namenjen samo za vilo, za letovišče ljubljanskemu samostanu, pa je poznej postal samostojen samostan. Vsi trije so bili pod škofovo jurisdikcijo z najstrožjo klavzuro in večnimi obljubami. Vsak samostan je imel svoj noviciat in je bil od drugih uršulinskih samostanov popolnoma neodvisen: prednica, škof in papež oziroma kongregacija za redovnike so bili njegovi predstojniki.

V zadnjih letih, preden sem prišel v Škofjo Loko, pa se je osnovala zveza nekaterih zlasti francoskih in italijanskih uršulinskih samostanov, tako imenovana Rimska unija. V tej zvezi učlanjeni samostani naj bi imeli v Rimu generalno prednico, prideljeni naj bi bili posameznim provincam s provincialnimi prednicami, v vsakem samostanu pa naj bi bila seveda lokalna prednica. Province naj bi imele vsaka svoj noviciat, za vse samostane v provinci skupen. Prednice posameznih hiš se lahko jemljejo iz domače hiše, pa tudi iz kakega drugega samostana, druge uršulinke pa ostanejo navezane vsaka na svoj samostan. Škofova jurisdikcija nad samostanom – razen tiste, ki jo imajo sploh nad vsakim ženskim samostanom – preneha in

[161]

postanejo eksemptne.⁵²¹

Škof Jeglič, ki je bil vnet za vsako novo stvar, je svojim uršulinkam pristop k uniji dovolil. L. 1904 so že prišle v Škofjo Loko nova – francoska pravila, ker so bile vodeče uršulinke v uniji Francozinje. V samostanu so se začele vpeljevati novotarije. Za novicijat za ljubljansko – poznej, ko je pristopil še Varaždin, za jugoslovansko pro-

vinco se je določil samostan v Mekinjah, za slovesno obleko, n. pr. pri obhajilu, je bila predpisana vlečka (Schleppe) i.t.d. Junija 1905 je prišla v Škofjo Loko na obisk generalna prednica, neka mogočna Francozinja.

Uršulinke v Ljubljani in Škofji Loki so začele debelo gledati. Vsak samostan je moral pošiljati v Rim precejšnje zneske, ki jih je potreboval centralni samostan. Za novinke v Mekinjah je bilo treba plačevati tudi veliko vzdrževalnino, dočim so bile prej v domačem samostanu in so veliko manj stale. In še ta vlečka! Od unije nimamo nič, stane nas pa toliko. O, ko bi mogle nazaj!

Ob prvem svojem rimskem potovanju je škof Jeglič te želje svojih uršulink razložil sv. Očetu Piju X., ki mu je dovolil, naj iz unije izstopijo in gredo zopet pod škofovo jurisdikcijo.

Vrnivši se iz Rima pohiti škof z velikim veseljem v oba samostana in jima sporoči veselo vest.

Čez nekaj tednov pa dobi škof iz Rima pismo od papeževega državnega tajnika, kardinala Merry del Val, v katerem mu sporoča, da je bilo tisto papeževo dovoljenje sinonimno, t. j. da papež in škof eden drugega nista prav razumela, in da mora svoje samostane takoj spraviti nazaj v unijo.

Iz uršulinskih krogov se je zvedelo tole. Neki vatikanski prelat (škof) je rekel dvema uršulinkama: »To je tako velika blamaža, da se ne bom prav nič čudil, če ljubljanski škof resignira⁵²² na svojo škofijo.« Škofu Jegliču pa kaj takega še na misel ni prišlo. Potem ko je v ljubljanskem samostanu povedal, kar mu je sv. Oče naročil, je poslal meni kardinalovo pismo z naročilom, naj

[162]

njegovo vsebino naznanim samostanu. Jaz sem nunam v koru pismo prebral in raztolmačil in jih pozval, naj se spoštljivo uklonijo sv. Očetu. In vse je šlo zopet v redu naprej.

Rekel je pa takrat marsikdo, da v Rimu kaka redovnica več velja kakor škof velike škofije.

Enkrat me je na škofovskem kolodvoru vprašal kmet iz Poljan: »Koliko nun pa imate v samostanu?« »Sedemdeset.« »Kako morete živeti? Jaz imam samo eno žensko, pa jo še težko prenašam, vi pa sedemdeset!« In o nekem nunskem spovedniku pripovedujejo, da se je predstavljal kot administrator 50 župnij, ker je imel v svoji skrbi 50 redovnic. Tudi škofovskim uršulinkam sem

⁵²¹ Izvzete izpod škofove pravne oblasti – jurisdikcije.

⁵²² Če se odpove škofiji.

ob priliki povedal, da sem zvest posnemovalec svojega patrona, sv. Ignacija mučenca, ker sem tudi jaz *damnatus ad bestias*.⁵²³ To sem pa seveda povedal tako, da so vzele besede za šalo. Je pa v resnici nekaj mučeništva v tem, voditi samostan, v katerem je bilo precejšnje število nenormalnih žensk in ki je že nekaj let preživel strankarsko razdeljen v dva dela. Ko sem bil mlad, so mimo moje rojstne hiše gonili Hrvatje velike črede prešičev in ovac, včasih tudi kozlov: en sam Hrvat celo veliko čredo. Pa je tekal sem in tja. Komaj je na eni strani spravil svoje živalice na cesto, so mu že na drugi strani uhajale s ceste na polje. Tako sem imel jaz neprenehoma težave. Ko sem mislil, da je že vse na cesti, vse lepo urejeno, pa je že katera sestra znorela in druge potegnila za seboj. Ko sem s težavo uredil ta nered, se je pokazala težava drugod. Včasih sem bil ves obupan in sem blagroval župnike po hribih okoli Škofje Loke, ki so v takem lepem miru pasli svoje ovčice. Da sem mogel vkljub temu enajst let vzdržati, je bilo vzrok to, ker sem imel tudi šolo, v kateri sem pozabljal samostanske težave in užival veliko lepega veselja.

[163]

Ko sem prišel v Škofjo Loko, so imele uršulinke vunanjo⁵²⁴ osnovno šolo s 5 razredi in oddelkom za oddaljene učenke (hribovske) in notranjo osnovno šolo s 5 in meščansko s 3 razredi. Poleg tega so obstojali razni privatni tečaji, ki pa niso imeli posebnega pomena. Vnanja in obe notranji šoli sta imeli pravico javnosti. Notranjih gojenk je bilo v šol[skem] letu 1903/04 151. Poleg teh je obiskovalo notranjo šolo iz mesta 33 deklic. Samostan je vzdrževal tudi dva otroška vrtca, enega za dečke, enega za deklice.

V velikih počitnicah 1903 smo imeli v samostanu več učiteljskih in vzgojiteljskih konferenc. Sestavili smo za zavod pravila, ker do takrat še ni nobenih imel. Škof Jeglič jih je potrdil (1904) in smo jih dali tiskati.

Gojenke smo razdelili po starosti v divizije (oddelke), katerih vsaka je dobila svojo prefekto. Za glavno vzgojno prefekto je bila postavljena m. Bernardina Wagner, najbolj sposobna in najboljša vzgojiteljica v samostanu, ki pa je bila do mojega prihoda zapostavljena. M. Benedikta Hočevar, ki ji je bila prednica izročila skoraj vso oblast v zavodu, je postala navadna učiteljica. Samo

po sebi je umevno, da me ni mogla posebno rada imeti.

Prefekte, ki jih je prednica določila za starejše divizije, so bile še kar dobre. Za najmanjšo divizijo je pa določila m. Karolino, Italijanko, sestro brez izobrazbe in vrhu tega še nenormalno. Ko so druge gojenke spomladi skakale po vrtu, najmanjše niso smele ven: m. Karolina se je bala, da bi se ne prehladila. Zahteval sem od prednice, naj jim da drugo prefekto. Težko je šlo, pa je vendar šlo. Zopet zamera.

M. Uršula, ki sem jo omenil že prej, je bila učiteljica ročnih del. Zelo imenitno se ji je zdelo biti učiteljica pri »frajlicah«, kakor so Škofjeločani imenovali gojenke. Ker pa ne gre, da bi bile take osebe v samostanu vzgojiteljice, je bila odstavljena, pa dela od takrat samostanu velike težave.

Posebno hud boj sem imel proti neki zaljubljenosti med uči-

[164]

teljicami in gojenkami. Do mojega prihoda ni bilo v samostanu razdelitve gojenk v divizije, ampak je bil v samostanu tak vzgojni sistem, kakor so mi pravile, da so posamezne učiteljice zbirale okrog sebe vsaka neko število gojenk, ki so jim skušale biti matere in so z njimi molile in jih vzgajale. Ta zistem bi ne bil napačen, če bi ne imele nune človeških slabosti, in je marsikatera dosegala res lepe uspehe. Rodi pa ta zistem pred vsem precej zavisti, ko ima ena sestra več gojenk okoli sebe in iz boljših družin, druga pa ni tako priljubljena. Ima pa ta vzgojni način še druge posledice. Enkrat sem bil, že odkar sem v Ljubljani, pri velikem županu dr. Baltiču v neki zadevi škofjeloškega samostana. G. Baltič, hud liberalec, me ni nič kaj ljubeznivo sprejel in ni hotel o tem nič slišati, da bi uslišal mojo prošnjo. »Samostanske šole niso nič prida,« mi je rekel. »Moja žena je bila v samostanu v Škofji Loki. Na koncu leta je dobila v spričevalo nekaj slabših redov pa je spričevalo pokazala m. Ksaveriji. Ta ji je rekla: "Tebi se je zgodila krivica, ti si zaslужila boljše rede, pa je vzela nož in slabše rede izradirala in na njih mesto zapisala 1."« Številka 1 je bila tedaj najboljši red. Če je ljubezen do gojenke celo spričevalo popravila, kolikor bolj je bilo mogoče, da redov v spričevalo ni narekovala pravičnost in pamet, ampak srce.

Najhujša posledica takega vzgojnega sistema pa je bila ta, da je med gojenkami in vzgojiteljicami zavladovala močna čutna ljubezen. V sa-

⁵²³ Obsojen na zveri.

⁵²⁴ Zunanjo.

mostanu so imele poseben izraz za take ljubljenske učiteljice: Herzpinkerl.⁵²⁵ Zdi se mi, da je v vseh ženskih vzgojnih zavodih marsikaj tega. V Nemčiji so imeli za to zaljubljenost izraz »schwärmen«.⁵²⁶ V samostanu ni moških pa se ženska v žensko zaljubi. V svojih prvih škofjeloških počitnicah sem enkrat naletel na stopnišču, ki vodi iz zavoda v samostan, nuno in starejšo gojenko. Sedeli sta na stopnjicah in se držali objete, glavo ob glavi, in sta bili tako omamljeni od čutnega uživanja, da me niti opazili

[165]

nista, ko sem se jima bližal. Seveda se kaj podobnega ni splošno dogajalo. Bila je pa ta čutna ljubezen veliko zlo in sem jo zato pobijal v svojih govorih in pri šolskih konferencah! Marsikaj se je zboljšalo, popolnoma se pa zlo ni dalo zatreti. Veliko je bilo že to, da so nune to zlo spoznale, ker se zdi, da so do takrat mnoge to čutno ljubezen imele za krščansko ljubezen.

Do mojega prihoda v samostan so imele gojenke skoraj tako klavzuro kakor nune. Nikdar ni bilo nobenega sprehoda, ne izleta, razen enkrat v letu v Crngrob. Pokazala se je pa potreba za zdravje in za šolo, da pridejo deklice včasih malo med svet. Za zdravje je gibanje neobhodno potrebno. Za šolo pa je tudi bilo treba, da pogledajo učenke malo ven iz samostanskih zidov. Pravijo, da so v velikih mestih otroci, ki vsak dan pijejo kravje mleko, krave pa nikoli ne vidijo. Tako so bile v samostanskih šolah učiteljice in učenke, ki so učile in se učile o raznih predmetih, ki jih v naravi nikoli niso videle. Zato je zelo koristno, da gre otrok večkrat ven v naravo. V ta namen sem vpeljal za gojenke izprehode po dvakrat na teden, navadno po dve uri trajajoče. Ker uršulinke niso smele iz samostana, sem moral jaz hoditi z njimi. Hodil sem spredaj pred malimi, zadaj pa so skrbele za red večje gojenke, zlasti kandidatkinje za redovni stan. Škofja Loka ima silno lepo okolico in krasne izprehode kakor noben kraj na Kranjskem. Gojenke so se na teh sprehodih marsikaj naučile, zlasti so poznale vso škofjeloško floro, nabirale so gobe, kostanj in kar so našle zanimivega. Enkrat so ujele mladega, pa že doraslega divjega zajca, enkrat gnezdo črnoglavk, to seveda brez mojega dovoljenja, enkrat so prinesle domov »gada«, ki so ga ubile, pa se je doma pokazalo, da je bil ta gad belouška. Hodili

⁵²⁵ Ljubljenska.

⁵²⁶ Izraz, ki pomeni: »Biti zagledan v.«

smo ven tudi po velikem snegu. Gojenkam z juga mraz in sneg nista bila nič kaj všeč pa so zdihovale: »O, beati nostri paesi!«⁵²⁷ Blizu Sv. Duha je bil prostor, kjer so nekdanj kopalilovico za opeko. Tam se je poleti nabirala deževnica, pozimi pa je bil tam led. Na to drsališče smo šli dvakrat, trikrat vsako zimo, da gojenkam tudi

[166]

tega veselja ni manjkalo.

Nad vse lepi pa so bili naši izleti, vselej prej dobro pripravljeni, da so gojenke vedele, kaj si morajo na izletu posebno ogledati. Bili so to res poučni izleti. Bili smo pri Gospe sveti, na Vrbskem in Osojskem jezeru, v Celovcu in Beljaku, v Gorici in na Sveti gori pri Gorici, v Postojnski jami, v Novem mestu in v raznih drugih lepih krajih Kranjske dežele. Izlete so večje gojenke lepo popisale in so prišli ti popisi potem v tiskana letna poročila (Jahresbericht) škofjeloškega uršulinskega zavoda.

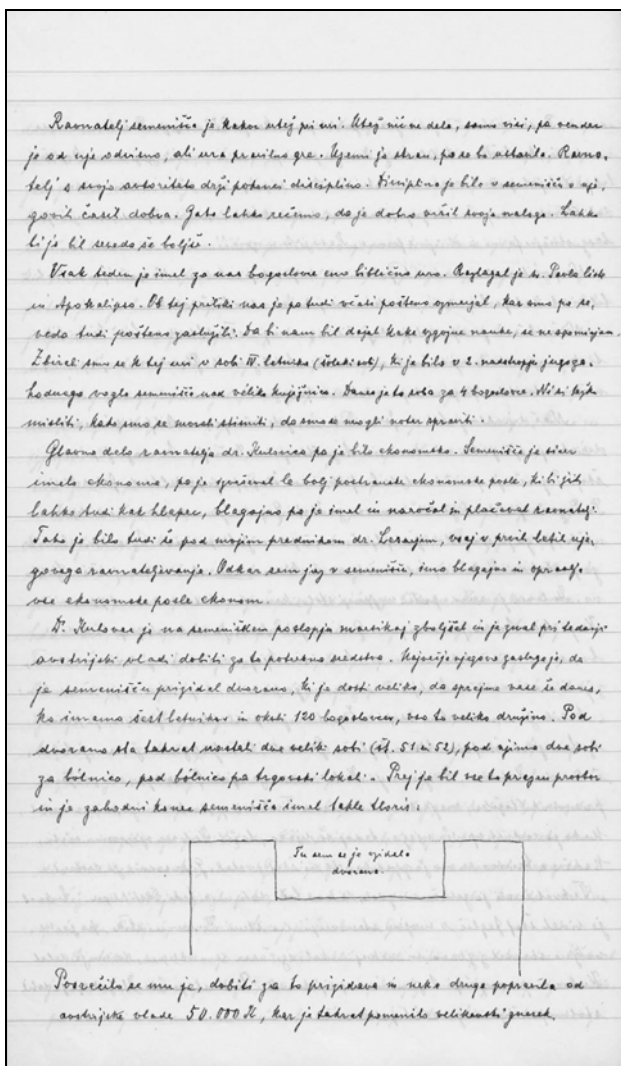
Skušal sem učiteljicam in gojenkam vcepiti ljubezen do narave. V naravi je toliko lepega, da človek najde v njej na izbiro nedolžnega veselja in mu ga ni treba iskati v raznih čutnih užitkih, ki so z grehom združeni. Kako lepa je n. pr. večkrat večerna zarja! Noben slikar ne spravi skupaj teh lepih barv, ki jih gledamo na nebu. Kako strašno – veličastno je nebo, ko se pripravlja na nevihto! In pomladno jutro, in ptiči, ko se drug za drugim vračajo k nam iz vročih južnih krajev, njihovo krasno petje in še sto in sto drugih stvari, in te neprestane spremembe v naravi! In sonce in luna in krasota zvezdnega neba! Človek pa hodi sredi tega zemskega raja in misli samo na jed in pijačo in na tobak in na ljubezen. Če bi bili ljudje tako vzgojeni, da bi naravo poznali in ljubili, kako velik zaklad bi imeli v njej in kako lahko bi pogršali tisto nizkotno uživanje, ki razodeva⁵²⁸ dušo in telo.

Učiteljice so opozarjale gojenke na prikazni in spremembe v naravi in so skušale vzbujati v njih zanimanje zanje.

Eno leto so večje gojenke imele nalogo, da so po vrsti – vsak večer druga – pri večerji napovedovale vreme prihodnjega dne in to iz barometra, termometra, vetrov, letanja lastovic, barve večernega neba itd.

⁵²⁷ »O blažene naše dežele!«

⁵²⁸ Ruši, uničuje.

Nadrahovi Spomini. Bogoslovno semenišče.

Sprehodi, izleti opazovanje narave – vse to je prineslo v zavod veliko življenja, užigalo je v gojenkah ljubezen do zavoda, pa je bilo tudi v moralnem oziru zelo koristno, ker je gojenke zaposlilo in odvrčalo njihove misli in njihova srca od raznih nemoralnosti. Mlad človek mora biti vedno zaposlen, da mu za greh ne ostaja časa. Kupil sem jim tudi sanke, da

[167]

so se lahko sankale po vrtu, ki je za to zelo pripraven.

Samostanski zavod je imel notranjo osnovno in meščansko šolo, pogrešal pa je učiteljske šole. Učiteljska šola bi mu bila privabila več gojenk, posebno pa bi dala samostanu sposobnih učiteljic, ki jih je tako zelo potreboval.

Hodil je poleg drugih nadzornikov samostanske šole nadzorovat deželnošolski nadzornik Franc Levec. Njega smo vselej kar mogoče lepo

pogostili. Poleg tega mu je poslal samostan parkrat na leto polno košarko šunke, salami, sladkarij in drugih takih dobrih reči. To nam je zelo prav prišlo.

Poslali smo prošnjo za otvoritev učiteljske šole (preparandije), seveda zasebne. G. Levec temu ni bil ravno naklonjen – na seji višjega šol[skega] sveta je rekel: »Trebaja je prav nič ni« – vendar so polne košare imele ta uspeh, da ji ni nasprotoval. Samostanu je bila dovoljeno, da sme začeti s privatno šolo, ki pa ni imela pravice javnosti. Dovoljena sta bila vsako leto dva letnika z ne več kakor 30 učenkami v vsakem letniku, tako da je samostan imel eno leto 1. in 3., drugo 2. in 4. letnik itd. Velika težava je bila pa v tem, da samostan ni imel nobene učiteljice z univerzitetno izobrazbo, ampak samo z meščanskošolskim izpitom. Bilo je pa v avstrijski šolski postavi določeno, da smejo take učiteljice učiti na učiteljišču, če to dovoli cesar milostnim potom. In glej, na priporočilo dvornega župnika, na katerega se je samostan obrnil, in na posredovanje neke nadvojvodinje je cesar Franc Jožef tej prošnji ugodil, kar je ob enem uplivalo na deželni šolski svet, da je bil samostanskemu učiteljišču bolj naklonjen. V šol[skem] l. 1906/07 smo imeli prvi letnik, ki je l. 1910 imel zrelostno skušnjo,⁵²⁹ ker je v začetku tega leta ministrstvo za uk in bogočastje dalo učiteljišču pravico javnosti. Iz tega učiteljišča je samostan dobil marsikako redovno učiteljico, druge so dobile državno službo in so bile prav dobre, zavedno krščanske učiteljice.

[168]

To pa je bilo vse zato, ker so starši – tudi liberalni slovenski starši – pošiljali svoje hčere v samostan največ zato, da so se nemščine naučile. Iz tega namena je prihajalo v samostan zlasti precej Hrvatice in Italijank. Na koncu prvega samostanskega leta je znala vsaka že toliko, da je bilo mogoče z njo nemško govoriti. Ponemčeval pa samostan vsaj v mojih letih ni prav nič. Vsaka Slovenka je po dovršenih šolah zapustila samo-

⁵²⁹ Maturu.

stan kot zavedna Slovenka. Enkrat smo bili na sprehodu na Osojniku. Takrat so se Slovenke okrasile z lipovimi listi, Italijanke »con margherite«⁵³⁰ (*Chrysanthemum Lenkantheus*), ker je bilo tedanji italijanski kraljici – materi ime Margherita, Nemke so si nadevale plavice,⁵³¹ samo Hrvatice niso poznale nobene narodne cvetlice. Tako je skupna vzgoja več narodnosti še budila narodno zavest.

Še to moram omeniti, da so bile Italijanke iz Istre in Primorskega polne navdušenja za Italijo pa polne mržnje do Avstrije. To je storila iredentistična vzgoja v avstrijskih italijanskih šolah.

Katehete – kaplane sem imel štiri. Ko sem prišel, sem tam dobil Antona Čadeža. Bil je zelo priden gospod in je natančno opravljal svojo službo. V času pred mojim prihodom je v marsičem namestoval bolnega spirituala Fika. Sicer je imel verouk v vnanji šoli: pet razredov in hribovski oddelek, v samostanski cerkvi je imel vsak delavnik ob 7^h 30^m mašo (šolsko), ob nedeljah ob 7^h mašo za ljudstvo in vsako drugo nedeljo tudi pridigo, spovedoval je v cerkvi pa dekliško Marijino družbo je vodil. Kakor se vidi, ta služba ni bila težka. Enkrat je v družbi v župnišču rekel: »Zdi se mi, da sem danes nekaj pozabil.« Nekaj časa se ni mogel spomniti, kaj. Potem je pa rekel: »Že vem, kaj: na sprehod sem pozabil iti.« To kaže, kako natančen je bil v spolnjevanju svojega dnevnega reda. Po mojem prihodu se ni čutil več tako zadovoljnega, ker ni bil več to kar prej, ko je spirituala nadomestoval. Dobil je v Ljubljani službo mestnega kateheta. V Škofji Loki sva bila približno eno leto skupaj. Za njim je prišel Peter Janc, rufus, sedaj duhovni svetnik in župnik vo-

[169]

diški, danes (27. okt[obra] 1941) seveda od Nemecev pregnan. Prej je bil kaplan v Toplicah. Tam je znal ljudi tako nase navezati, da je župnik rekel škofu na vizitaciji: »Tako ne more iti dalje. Ali pojde on stran ali pa jaz.« Župnik je bil dokaj dober mož, pa je znal kaplan vse ljudi od njega odvrniti. – Na potu od kolodvora v mesto me je vprašal, če bomo z gojenkami jedli skupaj v eni obednici. Med nama ni bilo nobenega prepira, ker on v samostanu in notranjih šolah ni imel nič opraviti. Učil je nekaj ur tudi na deški šoli. Tam

⁵³⁰ Z marjeticami.

⁵³¹ Plavica je rastlina z modrimi cvetovi, ki raste zlasti med žitom.

je učencem naročal molitvenike. Šolski upravitelj Papa je pa imel prodajalno za papir in molitvenike. Zato je katehetu prepovedal v šoli molitvene knjižice prodajati. Naznanil ga je tudi okr[ajnemu] šolskemu svetu in je prišel okr[ajni] šolski nadzornik zadevo preiskovat. Katehetu seveda ni mogel nič storiti, ker ni imel pri naročanju knjižic nobene koristi. Imel je tudi eno tožbo zaradi žaljenja časti. Za pričo sem bil poklican tudi jaz pa sem odklonil pričevanje. – G. Janc je bil v Škofji Loki kaki dve leti. Potem je bil prestavljen za kateheta na vanjo uršul[insko] šolo v Ljubljani, kjer se je z nunami sprl in jih celo tožil na deželni šolski svet, kar so mu celo gg. nadzorniki šteli v zlo. Prestavljen je bil za kaplana k Sv. Jakobu v Ljubljani, od koder je prosil za župnijo Vodice. Na kapiteljski seji sem pridobil kanonike za to da smo ga prezentirali.⁵³²

Za g. Jancem je prišel v Škofjo Loko za kateheta Pavle Zajc. Škof Jeglič ga je spoznal v Planini pri Rakeku, kjer je bil kaplan. Njegova kateheza mu je bila jako všeč pa ga je poslal v Škofjo Loko, češ: »To je dober katehet.« Bil je slabo nadarjen, v šoli je pa znal otrokom marsikaj prav lepo povedati. Nekaj zgledov iz njegove kateheze. On: »Kaj hočejo reči škof, ko birmanko pri birmi na lice udarijo?« Učenka: »Pridna bodi!« – On: »Eva je videla kačo na drevesu, veliko, dolgo, debelo, tako lepo pisano. Kača je bila na drevesu pa je z glavo migala. Kaj je delala kača?« Uč[enka]: »Z glavo je migala.« On: »Eva pravi: »Kaj neki kača tako z glavo miga?«« Itd. – On: »Bog Oče zakliče: "Nadangeli!" Kar naenkrat so stali vsi pred njim, dolga, dolga vrsta. Potem Bog zakliče: "Gabriel!" In Gabriel je stal pred njim. "Poglej," mu pravi, "skozi tole luknjico na zemljo. Ali vidiš tam doli neko mesto?" "Vidim." "Glej, to je Nazaret. Tam je pobožna deklica, ime ji je Marija. Hitro leti

[170]

dol pa ji reci: "Zdrava, Marija ..." Itd. ... Ko se je Gabriel vrnil v nebesa, ga je Bog Oče vprašal: "Ali si bil doli?" "Bil." "Ali si ji vse povedal?" "Vse." "Kaj pa je rekla?"« ...

Otroci take kateheze zelo radi poslušajo, niso pa seveda večkrat kar nič priporočljive.

Bil je menda dve leti kaplan v Planini, pa bi se njegova VI. lectio in breviario⁵³³ takole končala:

⁵³² Ker so bile Vodice kapiteljska župnija, je pravico prezentacije – imenovanja župnika – imel stolni kapitelj.

⁵³³ Šesto berilo v brevirju.

»Nullum baptizavit, unum sepelivit. Tu autem Domine ...«⁵³⁴ Njegov župnik Štefan Rihar je te stvari vse sam opravljal. Veliki petek je pa rekel kaplanu: »Krstni kotel pomijte!« G. Pavle mu je pa odvrnil: »Kdor je krstil, ta naj pomiva!« in je vzel paličico in odšel na sprehod.

G. Pavleta so v duhovski družbi zelo radi imeli. Ni bil posebno duhovit in dovtipen, a znal se je na nek poseben način družbi prilagoditi. Zlasti v kapucinskem samostanu so ga radi videli.

Kapucinski samostan v Škofji Loki je bil takrat nekaj posebnega. V njem so se shajali duhovniki iz obeh dolin, iz mesta in okolice. Da o kakem silenciju⁵³⁵ ni bilo govora, se razume samo po sebi. Gospodje so dajali za pivo, večkrat po cele sodčke, pa so bile v samostanu malce, da je bilo veselje. Včasih je dal kak gospod še za kak priboljšek pri kosilu, pa se je tudi pri kosilu – ob 11th – zbrala vesela družba. Officium⁵³⁶ so kapucini seveda molili v koru, pa so vselej ljudem oznanili z zvonom v zvoniku, da molijo. In ljudje so tedaj govorili: »Kapucini za nas molijo« – in so jim dajali obilno bero in miloščino, tako da so imeli vsega v izobilju.

Katehet Pavle je bil večkrat v samostanu ob uri kosila, in če mu je bilo kaj všeč, je tudi on prigriznil. Opoldne je prišel kosit domov, pa je grozovito zabavljaval čez nunsko kuhinjo. Kuhinja pa ni bila nič kriva, ampak poln želodec od kosila pri kapucinih. Uršulinke so imele dobro kuhinjo, obilo izvrstnih jedi in poleg dobrega namiznega vina je priromala na mizo pogosto še kaka buteljka, ki so jih dobivale v dar nune od bivših gojenk.

[171]

Gospod Pavle je bil zaželjen v družbi tarokistov. Če je katerega manjkalo, so njega poklicali. Enkrat je prišel kranjski okr[ožni] glavar že pozno zvečer k mestnemu župniku Šinkovcu – glavar je bil Franc Schittnig – in so hoteli tarokirati. G. Zajc je bil že v postelji pa so ga spravili pokoncu in – pošteno obrali. Takrat se je zaklinjal, da tako nikoli več ne pojde.

Hude preglavice so mu delale pridige v cerkvi. Vsako drugo nedeljo je prišel na vrsto, oziroma če je bil kak praznik vmes, pa malo prej. Sveti

dan⁵³⁷ popoldne so prišli k nam vsako leto gospodje iz župnišča, imeli smo v cerkvi slovesne litanije, potem pa malo južine.⁵³⁸ Pa je bil enkrat na dan sv. Štefana za pridigo na vrsti g. Pavle. Jaz sem se tisti večer svetega dne spravljaval brezskrbno spat pa ti prikolovrati g. Pavle dol in me milo prosi, naj pridigujem sledeči dan. Kaj sem hotel? Ustregel sem mu, da ga rešim skrbi.

Ker so nune in ljudje gospoda spirituala imenovali gospoda očeta, so gospodje Pavleta klicali z gospodom sinom, kapucini so ga pa nazivali »Zajček«. Od 1906. do 1913. leta je bil v Loki. Da bi delal konkurzno skušnjo, mu še na misel ni prišlo. V Ljubljani je bila razpisana služba mestnega kateheta. Za to službo takrat ni bilo treba nobenega posebnega izpita. Vložil je prošnjo, in ker je imel spričevalo, da je miren gospod, ki se ne vtika v politiko, je službo dobil.

Pred odhodom se je seveda poslavljaval in je prišel na kosilo v »rožicah«. Hotel je imeti na vsak način, da bi z njim bratovščini pil. Meni se je zdelo to preneumno, pa sem ponudbo hvaležno odklonil. Med drugim mi je takrat rekel: »Zdaj Vam pa ne bom nikoli več asistiral.« Pa mi je kmalu potem – menda je bilo l. 1915 – pri neki šolski vojni pobožnosti v stolnici v Ljubljani. V Ljubljani sem bil tudi njegov šolski nadzornik.

Že v Škofji Loki je rad pogledal v kozarček. Če je bil dobre volje, je zraven pokadil tudi kako viržinko⁵³⁹ pa si je tako za nekaj dni spridil želodec. Kriva je bilo seveda vselej samostanska kuhinja. V Ljubljani si ga je včasih tudi malo preveč privoščil. Zlasti je imel

[172]

navado, da si je sprideni želodec »zdravil« s slivovko. Učitelji na Ledini, kjer je bila njegova šola, so zadnje leto njegovega življenja pravili, da že zjutraj ni prihajal trezen v šolo. Umril je l. 1937 (15. I.). Bil je pa sicer pošten duhovnik: redno je opravljal svoje molitve in glede celibata ga ni mogel nihče niti natolcevat.

Po odhodu kateheta Zajca me je hotel ordinariat pustiti brez kateheta, in sem bil kake tri mesece in morda še dlje sam. Takrat sem bil že zelo opešal. Komaj sem opravljal svoje dolžnosti, kako naj bi bil še katehetove? Ponovno sem prosil, naj mi pošljejo pomočnika, pa so poslali

⁵³⁴ »Nobenega ni krstil, enega pokopal. Ti pa, o Gospod, [se nas usmili] ...«

⁵³⁵ Tišini.

⁵³⁶ Bogoslužne molitve brevirja.

⁵³⁷ Na božič.

⁵³⁸ Kosila.

⁵³⁹ Viržinka je tanjša, daljša cigara s slamico, ki se pred kajenjem izvleče.

za kateheta Viktorja Kraglna. On je bil sin šolskega upravitelja v Trziču. Ker je bil bolehen, je gimnazijo privatno študiral. Ko sem bil v Trziču kaplan, sem ga učil grški jezik. Mož je čisto brez posluha. Imel je koj prvo leto neprijetno afero. Ena učenka, hči hudega liberalca iz Puštala, je vedno k njemu v sobo hodila in tam ostajala več časa. Oče ji je to prepovedal in rekel v neki družbi: »Moja hči ne bo farška kurba.« Kragl je vložil proti možu tožbo zaradi razžaljenja časti, pa je tožbo umaknil, preden je prišlo do razprave.

Pred kakimi 3 ali 4 leti je imel lazarist Čontala duhovne vaje za učiteljice pa jim je takole govoril: »Pred nedavnim časom je imel visok gospod pri uršulinkah duhovne vaje za učiteljice in jim je rekel: "Gospodične, nikdar ne hodite v hiše, kjer stanujejo orožniki, pa tudi ne v župnišče in kaplanijo."« Nekateri gospodje so Čontalu te besede silno zamerili, dasi je samo ponovil, kar je neki neredovnik (sodim, da je bil kan. dr. Opeka) povedal, češ saj morajo prihajati k duhovnikom zaradi duhovnega vodstva. Jaz pa mislim da je kraj za duhovno vodstvo deklet spovednica. Marsikaka žalostna zgodba se je že izvršila med župniki in kaplani in učiteljicami. Pa če bi bili oni in te sami angeli, vedno trpi dobro ime teh in onih, če ljudje zapazijo, da se shajajo v duhovskih hišah. Tudi slučajji, da so duhovniki otroke zlorabili za svojo strast, so se zgodili. Pa so vendar nekateri gospodje skrajno neprevidni.

[173]

Gospoda Kraglna sem pustil v Škofji Loki, ko sem se preselil v Ljubljano. »Felix illa parochia, ubi non sunt haec tria: Moyses, Aaron et Elia.«⁵⁴⁰ Škofja Loka ni imela te sreče. Bil je tam Moyses – svetna oblast (sodnija, davkarija, notarijat), Aaron – višji duhovniki so vedno tje prihajali, Elia – kar dva samostana. No, Moyses in Aaron še nista taka nesreča, pač pa je malomestno duhovno pastirstvo silno otežkočeno, če so v župniji samostani s prižnico in spovednico, če ne delajo složno z župnijsko duhovščino, ampak hodijo svoja pota. Še hujše postane to razmerje, če je župnik tak, da se ne da z njim živeti v slogi. Tako je bilo v Škofji Loki.

Župnik Avguštin Šinkovec je približno eno leto pred menoj prišel v Škofjo Loko. Prej je bil župnik na Jesenicah, poprej kaplan v Žužemberku pri svetniškem dekanu Tavčarju, v Stari

Loki in ne vem še kje. Že kot kaplan je bil pretiran v svojih zahtevah. Na neki konferenci je n. pr. zahteval, naj bo ipso facto⁵⁴¹ suspendiran vsak duhovnik, ki stopi v gostilno. Posebno hud je bil na duhovnike, o katerih je sodil, da podpirajo liberalizem s tem, da z liberalci prijazno občujejo ali zoper nje ne nastopajo. Vedel je za vsak duhovski škandal v škofiji in, če si prišel z njim skupaj, te je koj vprašal: »Ali že veš?« Trdil je, da ga je škof zato poslal v Škofjo Loko, da stre škofjeloški liberalizem.

Loški kapucini so bili z loškimi liberalci prijazni. Po okolici so kapucini pobirali bero in natura,⁵⁴² v mestu pa v denarju, »za prašička«, kakor so rekli. In liberalne hiše so jim dajale velike darove. Zato pa kapucini na svojo prižnico niso nosili stvari, ki bi žalile liberalce, n. pr. o liberalnih časnikih. P. Metod se je enkrat spozabil in je zelo hudo pridigoval o šesti zapovedi. Liberalci so pa rekli: »Pa za prašička ne bomo dali.« Enkrat smo na konferenci sodalitat⁵⁴³ v Selcih, ko nobenega kapucina ni bilo zraven, sklenili pozvati kapucine, naj pridigujejo zoper moderne zmote. Katehet Zajc jim je konferenco še gorko nesel na ušesa. Na pismen poziv konference so odgovorili, da pridigujejo in bodo pridigovali, kakor jim predpisujejo njihovi redovni predpisi.

[174]

Kapucini so imeli za ljudstvo vsako nedeljo mašo ob 8^h brez pridige. Cerkev je bila vedno polna. To je Šinkovca grozno morilo. Dosegel je, da jim je škof pridigo ukazal. Zdaj je bilo pa še več ljudi. Zato so kapucini pridigo upeljali tudi pri maši ob 5^h.

Pa se je zopet dogajalo, da so hodili liberalni veljaki k maši namesto v cerkev v samostan, kjer je bil mal stranski kor. Toda namesto da bi bili na koru, so med pridigo hodili po kapucinskem vrtu in najbrže tudi med mašo. Zopet je bil ogenj v strehi.

In kakor povsod so bili tudi v Škofji Loki ljudje, ki so pošte prenašali. Če je Šinkovec kaj rekel zoper kapucine, so ti zvedeli še isti dan. Prav tako hitro je pa zvedel tudi Šinkovec vse, kar so kapucini govorili in storili.

⁵⁴¹ S tem dejanjem.

⁵⁴² V naravi.

⁵⁴³ Sodalitetne konference so duhovniki običajno imeli štirikrat na leto.

⁵⁴⁰ »Srečna tista župnija, kjer ni tega tria: Mojzes, Aron in Elija.«

Gospodje iz Selške in Poljanske doline so vsi hodili v samostan h kapucinom. To Šinkovcu seveda tudi ni bilo všeč. Pa kaj so hoteli? V samostanu so opravljali spoved in iskali pomoči za duhovno pastirstvo.

Sicer pa sta imela Šinkovec in samostan tudi svoje lucidne⁵⁴⁴ intervale in sta nekaj časa prijazno občevala. Šinkovec je šel takrat tudi v samostan in bil z drugimi dobre volje. Neki večer so poskušali Šinkovec Pavle Zajc in drugi, kdo bi mogel brcniti z nogo petrolejsko svetilko, ki je visela v obednici od stropa. Šinkovcu se je pri tem slabo godilo, ker se mu je noga zadevala ob obširen promontorium.⁵⁴⁵

Posebno hudo je bilo, ko je kapucinski samostan vladal guardian⁵⁴⁶ p. Korel Kemperle. Bil je velik, močan mož. Bil je pa rad v družbi in je zato zahajal med liberalno gospodo, seveda v gostilno. Enkrat je bil čez polnoč pri Homanu – morda tudi večkrat, pa Šinkovec ga je videl enkrat – in g. župnik je to hitro razbobnal. P. Korel pa je rekel: »Kako me je pa mogel videti? Jaz sem šel od Homana, on pa od Pepeta.« Gostilna »Pri Pepetu« ima svoje ime od lastnika Jožefa Hafnerja. Iz prva je bil Šinkovec strašen nasprotnik tega Hafnerja: nič ni bilo lepega na njem. Potem se je pa Hafner »politično« spreobrnil – v resnici

[175]

je ostal, kakršen je bil prej – in se je dal na listi Slovenske ljudske stranke izvoliti za župana. Sedaj sta bila župnik in on najboljša prijateljca in je Šinkovec večkrat šel v gostilno pri Pepetu in sta se začela tudi tikati. V letih 1930–1935, ko je v Sloveniji gospodovala cerkvi sovražna gospoda, duhovnike zapirala, katol[iška] društva razpuščala itd., najdemo Jožefa Hafnerja zopet na strani liberalcev.

Šinkovec je ponovno zahteval od škof[ijskega] ordinariata, naj ukroti patra Korelna in kapucine. Enkrat je škof Jeglič v starološkem župnišču zasliševal p. Korelna, menda kaki dve uri. Ko pride iz škofove sobe, je bila prva beseda: »Vode, vode!« Kmalu za njim pride škof in zdihne: »Imate kaj vode?« Tako je pripovedoval dekan Matija Mrak.

⁵⁴⁴ Bleščeče.

⁵⁴⁵ Trebuh.

⁵⁴⁶ Gvardijan je predstojnik frančiškanskega, minoritskega ali kapucinskega samostana.

Ko sem šel iz Škofje Loke, prepira še ni bilo konec in mi je škof enkrat, ko sem bil že kanonik, naložil neko preiskavo in poravnavo med obema nasprotnikoma. Takrat sem Šinkovcu razlagal, da so kapucini pač tudi glede božje službe eksemptni in imajo pravice, ki jim jih tudi škof ne more vzeti ali omejevati. So pa ti razni privilegiji redovnikov res večkrat v veliko škodo urejenemu duhovnemu pastirstvu škofijske duhovščine.

P. Korel je umrl nagle smrti, ko že ni bil več guardian.

Boj med g. Šinkovcem in kapucini mi je seveda bil neprijeten. V stvari je imel mestni župnik prav, način njegovega boja pa seveda ni bil pravi. Sicer sem se pa skrbno varoval, da se nisem zapletel v boj. H kapucinom sploh nisem hodil. Že to večno pijančevanje v samostanu mi ni ugajalo, pa tudi časa nisem imel, da bi ga mogel tako zapravljeti. Če sem imel kako uro prostega časa, sem šel rajši na sprehod.

S Šinkovcem sem živel v miru. Župnišče in nunski samostan sta si soseda pa smo imeli nunski gospodje in gospodje mestne župnije eni do drugih le kakih 20, 30 korakov. G. Šinkovec in njegov kaplan sta prišla večkrat k nam po kosilu v obednico pa smo se pomenili o vseh tekočih zadevah. Tudi ni imel g. mestni župnik nobenega vzroka, da bi bil hud na nas, ko z loškimi liberalci nismo imeli nobenega stika in smo duhovno pastirstvo v nunski cerkvi vršili, kakor so terjale krajevne in časovne razmere.

[176]

Samo dvakrat smo prišli malo navzkriž.

Uršulinska vnanja šola je bila obvezna za vse deklice škofjeloške in starološke župnije. Župnik pa v tej šoli ni imel nobene besede. Zato jo je hotel razbiti. Pregovoril je starološkega dekana, naj dela na to, da bo Stara Loka dobila svojo šolo za dečke in deklice. Ta je šel res v Ljubljano k državnim in deželjskim gosposki in je bil deležen velike naklonjenosti. Tudi v »Slovenecu« je prišel dopis, ki je zahteval šolo v Stari Loki. Jaz sem poslal na to »Slovenecu« dopis, v katerem sem to zahtevo pobijal. »Slovenec« mojega dopisa ni hotel prinesti in je moral dr. Aleš Ušeničnik pritisniti na uredništvo, da ga je priobčilo. Potem je načrt gg. Šinkovca in dekana Kumra propadel. Stvar je bila res čudna, ko sta dva duhovnika (in z njima še katoliški dnevnik »Slovenec«) delala na to, da razpade samostanska verska šola in se ustanovi državna, ki je bila načelno brezverska.

Druga sporna zadeva so bile občinske volitve v puštalski občini. Tam je bil župan Dagarin, oče župnika Matevža Dagarina. Ta ni bil voljan plesati, kakor je Šinkovec godel, pa ga je hotel vreči. Od mene in kateheta Zajca je zahteval, naj greva volit s pooblastili. Midva sva pa na dan volitev – bile so velike počitnice – napravila izlet na Golico in sva se tako izognila volitev. Pa ta zamera je hitro prešla.

Prišla je prva svetovna vojna. Med to vojno se je SLS (= Slovenska ljudska stranka) razcepila v Starine in Mladine. Šinkovec je ostal zvest Šuštaršiču, njegova kaplana sta pa bila mladina in sta kar javno nastopala proti Šinkovcu. Ko je nekdo škofu Jegliču rekel, da je to revolucija, je baje odgovoril: »Da, revolucija, pa potrebna revolucija.« Kaplana sta imela hrano pri župniku, pa je Šinkovec jedel v kuhinji, kaplana pa v obednici. Pri pogrebih se je župnik sam vračal s pokopališča, kaplana sta pa ostala zadej ali hitela naprej. Tudi Škofjeločane sta našuntala⁵⁴⁷ proti župniku. Ko je bila zahvalna slavnost za ustanovitev Jugoslavije, so izjavili, da se je ne udeleže, če bo župnik imel v cerkvi to slavnost. Moral je prositi za pokoj, ki ga je preživljal

[177]

v svoji rojstni hiši v Kamniku. L. 1923 je prosil za dekanat stolnega kapitlja s pripombo, da mu škof tako lahko da zadoščenje za krivico, ki jo je pretrpel. Tega zadoščenja pa ni dobil in je nedolgo potem umrl za diabetes.⁵⁴⁸

Bil je srednje visok – morda kakih 170 do 175 cm – in zelo debel. Njegov promontorium⁵⁴⁹ mu je stal naprej kakor kak boben. Bil je pa pošten duhovnik in mu tudi najhujši sovražnik ni mogel očitati kaj nemoralnega. Bil je pa preveč vdan politiki in je bil zanj samo tisti dober kristjan, ki je bil politično z njim.

Vsi trije njegovi dosedanji nasledniki, dr. Arnejc, dr. Klinar in Podbevšek so živeli s kapucini v miru. Kapucinski samostan se je pa po odhodu g. Šinkovca ves premenil. Dobil je novice⁵⁵⁰ in klerike in drugo vodstvo. Pijančevanje je prenehalo in je nastopilo resno delo. –

Jaz sem imel v nunskem samostanu preveč dela. Spovedovanje nun, konference in katehitične govore za nune; parlatorij, kamor so me

pogosto klicale, kršč[anski] nauk v petrazredni ljudski, trirazredni meščanski in v dveh razredih učiteljske šole, vsako soboto gojenkam eno uro razlage nedeljskega evangelija, v cerkvi vsako drugo nedeljo pridiga in obilo spovedovanja vernikov ob sobotah zvečer in ob nedeljah zjutraj, vsako nedeljo v grajski kapeli mašo in pridigo za gojenke, ves mesec maj in junij v kapeli zvečer šmarnice in pobožnost Srca Jezusovega z berilom in litanijami, ob sobotah popoldne spovedovanje gojenk, pogoste šolske konference itd. Zadnje leto sem že ves opešal. Dr. Hubad je rekel, da so mi živci odpovedali. Do l. 1914 nisem imel nikoli nobenih pravih počitnic. L. 1914 pa sem šel meseca januarja za kakih 14 dni v Gorico, meseca marca na Trsat in meseca aprila za kake tri tedne k prijaznemu župniku Brešarju v Velesovo. 1. septembra sem bil inštaliran za stolnega kanonika.

Škofja Loka mi je utisnila toliko lepih spominov, da mi postane vselej toplo pri srcu, kedar se spomnim onih lepih let. Preden sem odšel, sem napravil sklep, da ne bom nikdar šel nazaj na kak obisk v samostan. Sklepa sem se vedno zvesto držal. Samo ob pogrebu prednice m. Katarine sem prestopil samostanski prag, ker drugače ni bilo mogoče. L. 1915. je imel nečak (Danes je 1. november 1941)

[178]

kanonika Janeza Sušnika v samostanski cerkvi v Škofji Loki novo mašo pa je mene naprosil za govornika. Ko je moj naslednik Karel Čerin to zvedel, je bil ves obupan. »Nadrah pride nazaj in bo govoril, morda celo v moceti!«⁵⁵¹ Zdelo se mu je, da bi bila s tem vsa njegova veljava pri nunah uničena. Seveda sem govor odpovedal in je govoril kanonik Sušnik. Kako prav je, da duhovni pastir ne hodi nazaj, ko se je preselil v drugo službo.

Moja naslednika sedanji novomeški prošt Karel Čerin (1914–1924) in sedanji stolni kanonik Josip Šimenc (1924–193[6]) sta imela z nunami velike težave.

Čerin mi je izjavil, da je sprejel službo v samostanu, ker se iz samostana lahko višje »cilja«, pa je večkrat precej visoko meril: na Radovljico, zadel jo je Fatur; na službo škof[ijskega] kancelerja (1918), zadel Dostal; na mesto stolnega dekana, zadel Nadrah (1923), na službo ces[ar-

⁵⁴⁷ Naščuvala.

⁵⁴⁸ Za sladkorno boleznijo.

⁵⁴⁹ Trebuh.

⁵⁵⁰ Novince.

⁵⁵¹ Moceta je liturgični ramenski nadplašček stolnih kanonikov v t. i. laibacher rot – ljubljansko rdeči barvi.

skega] kanonika, zadel dr. Merhar (1924). Slednjič je naredil »einen Volltreffer«:⁵⁵² postal je novomeški prošt.

Šimenc je bil rad v samostanu. En del nun ga je zelo rad imel, en del pa mu je bil nasproten, tako da se je pokazala potreba, da se je moral za dissidentke⁵⁵³ imenovati poseben red spovednik v osebi starološkega dekana kan. Matije Mraka. Pod njegovo vlado sta vodili samostan dve nesposobni prednici, m. Veronika Poljanec (M[at]i že pod Čerinom) in m. Avgušтина Polž. V tem času je samostan zašel v velike dolgove. Da bi te sanirala je bila imenovana energična nuna iz ljubljanskega samostana (Pezdirz), na zadnje pa je prišla iz varaždinskega samostana za prednico m. Magdalena Peserli, ki je samostanske finance sanirala. S to se je g. Šimenc popolnoma sprl. Vkljub temu je hotel ostati v samostanu. L. 1936 mu je poteklo 12 let samostanske službe. Da bi mogel še biti samostanski spovednik, je eno leto izpregel tako, da je vse drugo delo obdržal samo nun ni spovedoval. Spovedovat je hodil dr. Ivan Kraljič, kaplan pri Sv. Jakobu v Ljubljani, pridigovat pa je hodil p. Tomc S. J. iz Maribora. Da bi se spirituala iznebile, so izjavile, da ga več ne marajo, in Šimenc je postal stolni kanonik, nunski katehet pa rector ecclesiae.

[179]

L. 1941. so Nemci izgnali uršulinke iz samostana. Sedaj jih je nekaj v uršul[inskem] samostanu v Ljubljani, kjer delujejo kot učiteljice, nekaj jih je v Baragovem semenišču, kjer vodijo gospodinjstvo, nekaj jih je pa v Babinem polju, kjer so vzele v najem neko graščino. Ali se še kdaj vrnejo v Škofjo Loko?

[180]

[Življenjska pot Ignacija Nadraha] Iz otroških let

Iz prve mladosti mi ni ostalo veliko v spominu. Moj stari oče Filip se je preselil na Mrzlo polje iz Višnje gore, kjer je še več mojih sorodnikov.

Bil je usnjar. Naša hiša stoji blizu potoka, ki mu pravijo Breg; samo cesta je vmes. To je bilo za usnjarstvo zelo ugodno. Starega očeta nisem poznal, pač pa staro mater, ki je pa tudi umrla, še preden sem začel hoditi v šolo. Spominjam se je, kako je za pečjo sedela in kašljala. Tudi tega se spominjam, da so po njenem pogrebu hodili so-

sedje z Mrzlega polja, Škrjančga in Mleščevega nekaj dni vsak večer k nam molit rožni venec in je potem vsaka tistih hiš dobila hleb belega kruha. Od bratov svojega očeta se spominjam dveh. Franceta je poslal oče Filip v Ljubljano v šolo, pa se fant ni hotel učiti in je moral šolo pustiti. Dobil je na Mleščevem hišo in nekaj malega polja. Ko sem začel hoditi v Ljubljano v šolo, je kupoval kure in jih vozil v Ljubljano prodajat. Včasih se ga je malo nalezal. Enkrat se je v takem stanju vračal pozno zvečer domov. Žabe v vaški luži so glasno krakale. Vstavil se je pri luži in jih pošteno ozmerjal. Ko se je od luže malo oddaljil, se je pa žabji zbor spet oglasil, on pa seveda zopet nad nje. Pravili so, da se je to ponavljalo dalj časa. – Drug očetov brat je bil Anton, ki je vstopil v frančiškanski samostan in postal duhovnik: pater Solan. Njega sem dvakrat obiskal: prvič po dovršeni IV. šoli, drugič po dovršenem prvem letu bogoslovja. Ves ta čas je bil v Samoboru na Hrvaškem. Pri prvem obisku mi je daroval zlato uro, ki je stala nekaj nad sto goldinarjev. Ko sem se poznej seznanil z redovno oblubo uboštva, mi je ta zlata ura zbudila v vesti nemir, pa me je p. Placidus Fabiani pomiril, češ da so takrat imeli hrvatski frančiškani dovoljenje razne darove ohraniti zase. Ura še danes – po 55 letih – dobro gre; nosim jo pa le, kadar mi schaffhausnerica⁵⁵⁴ stavka. P. Salvator Zobec je v nekem svojem življenjepisu zapisal, kako ga je čudno dirnilo,⁵⁵⁵ ko je prišel v Samobor in tam videl p. Solana v frančiškanskem habitu⁵⁵⁶ s puško na rami. Frančiškani so imeli svoj vino-

[181]

grad in p. Solan ga je stražil. – Imel sem še enega strica, ki je bil po poklicu vojak, menda Feldwebel,⁵⁵⁷ ki ga pa nikoli nisem videl. Od očetovih sestra je bila menda ena omožena v Št. Vidu pri St[ični], ena na Škrjančem pri Zamanu, ena je služila v Ljubljani, ena je pa ostala na domu. Ta je bila Mica, pobožna in delovna. Nikoli je nisem videl brez dela. Če ni delala, je pa molila. Bila je na stara leta vsa sključena kakor tista evangeljska žena, ki ni mogla k nebu pogledati.

Moj oče je bil dober kristjan. Nikoli ga nisem slišal preklinjati. Vsak dan je lepo opravil jutranjo molitev, zvečer pa ni bilo dneva, da bi ne

⁵⁵² Zadetek v polno.

⁵⁵³ Za tiste, ki so se odcepile od svoje skupine.

⁵⁵⁴ Znamka ure.

⁵⁵⁵ Dotaknilo.

⁵⁵⁶ V redovni obleki.

⁵⁵⁷ Narednik.

molil s celo družino rožnega venca. Molil je vedno on naprej. Od vere mi je posebno ostala v spominu »jaga dinga«. Besedo jaga = lov sem poznal. »Dingati« mi je pomenilo »zvončkati«. Pa kar nisem mogel doumeti, kako »jaga dinga«. V poznejših letih se mi je posvetilo, da je to »njega edinega«. Naše dolenjsko narečje je imelo in ima še sedaj – kolikor tega ni šola ubila – veliko podrobnosti s staroslovenščino. – Ko sem nekoliko odrasel, me je jemal vsako nedeljo s seboj k šesti maši. Imel je svoj sedež ravno pod prižnico, jaz sem se pa k njemu stisnil, da sva bila dva za enega.

Oblečen je bil moj oče kakor takrat sploh kmečki gospodarji. Za vratom svilena ruta, pruštof (lajbelc)⁵⁵⁸ s kovinastimi svetlimi gumbi, jernih hlače s trakovi, s katerimi so se privezale na čevlje, čevlji z lecmi. Ti čevlji so imeli tako dolge golenice – mehke, ne trde – da so se potegnile čez kolena. Nekako v sredi na notranji steni so imele golenice prišite jermene. Ko so se čevlji obuvali in sezuvali, so se golenice nazaj zavihale, da so se mogle hlače nanje privezati, potem so se pa pri obujanju potegnile čez kolena.

Moj oče se ni pečal z usnjarstvom, ampak s kmetijo, in ko sem bil še čisto mlad, se spominjam, da je bil tudi prevoznik: prevažal je blago iz Trsta, ne vem, do kam. Kedar je prišel z vozom domov, je pripeljal za nas s seboj žemelj iz mesta. Morda sem bil takrat tri, štiri leta star, pa sem si to stvar zapomnil, ker so bile žemlje zame poseben užitek. Prav tako se iz najmlajših let spominjam, kako mi je oče pri ulnjaku⁵⁵⁹ pomazal medu na kruh. Take stvari se človeku močno vtisnejo v spomin.

[182]

Ko je bila dograjena južna železnica, je prevoznikstvo nehalo in se je moj oče posvetil popolnoma kmetiji. Bil je silno varčen pa si je počasi nakupil precej polja, tako da je bilo njegovo posestvo med največjimi v okolici. Med drugim je kupil tudi malo posestvo Martinkove vdove. Martinkova hiša, na pol zidana, na polesena, je bila na južni strani našega domovja. Moj brat Joža, sedanji posestnik, jo je prezidal in si pripravil prav lepo stanovanje za čas, ko bo svojo hišo »pri Mlakarju« izročil svojemu sinu Tonetu. Dolgo je ne bo užival, ker je letos – 31. 8. 1941 – že dopolnil 80 let svojega življenja.

⁵⁵⁸ Telovnik.

⁵⁵⁹ Pri čebelnjaku.

Martinkovo mater smo otroci zelo radi imeli, ker je imela za nas vedno kako jabolko ali kako suho češpljo in zlasti o sv. Miklavžu ni na nas nikoli pozabila.

Gori sem pozabil omeniti svojo dobro mater Uršulo. Bila je Jeričkova iz Mevc. Njen oče je bil zlasti dober sadjar in so ga imeli za učenega, ker je vse slovenske knjige prebral. Moja mati pa ni nič v šolo hodila.

[Šolanje]

Ko sem bil star šest let, sem začel hoditi v šolo v Stično. Takrat je bila v Stični enorazredna ljudska šola. Večji otroci so hodili v šolo dopoldne, mlajši pa popoldne. Učitelj je bil Franc Kovač, župnik pa Primož Ribnikar. Učila sta oba po starem, brez prave metode. Tako se je zgodilo, da se pri učitelju kak učenec niti brati ni naučil. Prav dobro je znal vihteti palico. Ta in oni, ki je moral dobroto palice večkrat okušati, si je nabasal pod hlače mrve, da bi udarce manj občutil. Včasih sta se morala po dva učenca na enkrat prijeti eden drugega za lase in se lasati. Po poti iz šole in v šolo smo se igrali za gumbe. Metali smo jih kvišku, in so bili tistega, ki je vrgel »možje«, nasprotnikove pa »cifre«. Jaz sem si jih tako pridobil celo rešto⁵⁶⁰ in so bili moje veselje in moje bogastvo. Pa jih zasledi gospod »šumašter«⁵⁶¹ in sem bil tisti trenutek ob nje. Škodoželjno se mi je smejal, mani je pa hotelo od žalosti počiti srce. Pot v šolo nas je vodila mimo Federmanove (pl. Foedransberg) pristave, ki je sedaj samostanska last. Tam je rasla hruška z lepimi hruškami. Če ni bilo nikogar blizu, smo metali nanjo kamenje in polena. Včasih je pritekel neki Födriansberg; takrat smo se pa spustili v divji beg. Nikomur pa ni prišlo na misel, da bi bilo kaj greh klatiti hruške.

[183]

Moj najslajši užitek je bil, če sem mogel priti v zvonik in zvoniti poldne. Dokler sem hodil popoldne v šolo, sem šel tako zgodaj z doma, da sem bil opoldne že v Stični – v stolpu.

Nič me ni moglo odvrniti od tega, da bi ne bil šel v šolo. Enkrat je ponoči zapadel debel sneg. Takrat sem hodil v šolo že dopoldne. Nobenega gazu ni bilo na cesti pa sem gazil kar po celem snegu v Stično. V šolo sem prišel sam, niti iz Stične ni bilo nikogar. Učitelj pride v šolo, me pohvali in mi daruje škatljico, v kateri so bile užigalice, notri pa dve peresi.

⁵⁶⁰ Veliko količino.

⁵⁶¹ Učitelj.

Župnik Ribnikar, star, častitljiv gospod, je bil moj veroučitelj. Kako so sedaj otroci srečni, ko jih kateheti tako lepo metodično uče krščanski nauk, uče in ob enem vzgajajo. Pri g. Ribnikarju ni bilo od metode in vzgoje nobenega sledu. Bilo je samo dobesedno memoriranje⁵⁶² katekizmo-vega teksta in molitvic. Nobenega pojasnjevanja, nobene razlage, nobenega bodrila za lepo življenje, nobene besede o očetovski ljubezni božji in o našem otroštvu božjem. Doma in v šoli smo slišali le o Bogu, ki vihti bič in kaznuje. Imel je g. župnik Ribnikar v šoli kot vzgojno sredstvo dolgo leskovo šibo, s katero je dosegel pred klopmi stoječ skoraj zadnjo klop. Če se mu je zdel učenec kazni potreben, je kar začel mahati po njem – po glavi – učenec se je pa seveda hitro skrnil pod klop, kjer je bil varen. Za prvo spoved in prvo obhajilo nas je pripravljaval v veliki veži pred svojim stanovanjem, ki ga je imel v starem samostanskem poslopju. Glavni pogoj za prvo obhajilo so bile tri dolge formule za obuditev vere, upanja in ljubezni. Če jih nisi znal gladko na pamet, nisi smel prejeti prvega obhajila. Tako smo začeli prejemati sv. zakramente kakor telički.

Izven šole je bilo moje glavno opravilo paša. Imeli smo navadno po dve kravi. Eno sem pasel jaz, eno pa brat Lojze. Pasla sva po mejah in sva držala kravi na vrvi privezani. Ko je bila otava posušena, sva gnala kravi na travnik, kjer ju ni bilo treba držati na vrvi. Na travniku smo pasli tudi še drugo živino. Včasih smo vzeli s seboj ponvo (kastrolo) in soli. V potoku ob travniku je bilo takrat veliko lepih rakov pa smo jih nalovili, zakurili ogenj in jih v ponvi skuhalo in osolili. To je bila prav imenitna jed. Včasih smo pekli krompir, včasih koruzo. To so bili v resnici lepi časi! Lepe spomine so mi zapustila tudi razna dela pri domači hiši: ko smo proso meli, lan trli, turšico⁵⁶³ ličkali, zelje in repo ribali, ko smo imeli mlatiče in zlasti, ko smo prešiča klali. Pa še več drugega prijetnega je

[184]

bilo. Kmečki otrok ima lepše življenje kot mestni, ker ima kmečko življenje velike spremembe, dočim je mestno zelo enolično.

V jeseni l. 1882 sem začel hoditi v 4. oddelek stiške enorazrednice. Takrat pokliče župnik Ribnikar k sebi mojega očeta in ga nagovarja, naj me

da v šolo. Oče je župnika ubogal in so se začele hitro priprave za odhod v Ljubljano. Pripravili so mi nekaj najpotrebnejše obleke in ženske, ki so hodile v Ljubljano, so dobile gospodinjo, neko vdovo z imenom Škedelj, ki me je bila pripravljena vzeti na stanovanje za plačilo v naravi: toliko in toliko krompirja, moke, pšena (kaše), masti itd. Oče je najel konja – doma je kmetoval z voli – pa je naložil neki dan proti koncu septembra kmalu po polnoči na voz vrečo dogovorjenih jestvin in mene in hajdi z doma. Moja prva pot v Ljubljano. Bilo je nekako ob 7^h zjutraj, ko sva se peljala Pod zelenim hribom proti mestu. V šoli smo se v tistem času učili, da ima Ljubljana 25.000 prebivalcev. Bilo je takrat v Ljubljani še vse bolj malomestno in nemško. Občinski odbor je bil nemški, gledališče nemško, v stolni cerkvi litanije popoldne ob nedeljah nemške, pridiga ob 9^h 30^m in šmarnice so ostale nemške do konca prve svetovne vojne, pri Sv. Jakobu pridiga ob nedeljah dopoldne nemška, srednje šole vse nemške, ljudske pa pol nemške, pol slovenske. Tudi slovenska inteligenca je med seboj govorila navadno nemško in to tudi na deželi. Moja starejša sestra Franca je prišla enkrat iz Stične domov pa je povedala, da sta se »fajmošter« in »šumašter«⁵⁶⁴ po »kranjsko« pogovarjala, in je pristavila: »Kako se to čudno sliši!«

Vse je bilo nemško, pa so se »Slovenci« že precej krepko gibali in je bilo v Ljubljani vedno več slovenske zavednosti. V čitalnici so imeli svojo trdnjavo. »Brenceljna«, ki se je boril proti nemškutarstvu, smo z veseljem prebirali.

V Ljubljano sem torej srečno prispel. Učitelj Kovač mi je dal priporočilno pismo za svojega prijatelja, učitelja na I. deški, ki je bila v gimnazijskem poslopju. Po potresu 1895 so to poslopje podrli. Na tej šoli ni bilo več prostora. Omenjeni učitelj je pa posredoval, da so me sprejeli v II. razred II. mestne deške šole na Grabnu. Moj učitelj je bil do incl[usive]⁵⁶⁵ IV. razreda Andrej Žumer, poznejši šolski nadzornik v Kranju, izvrsten šolnik.

[185]

Moj katehet je bil v II. in, če se ne motim, tudi v III. razredu, Janez Rozman, poznejši župnik pri Sv. Jakobu, častni kanonik, poznej celo protonotarius apostolicus ad instar p[articipantium],⁵⁶⁶

⁵⁶² Memoriranje je pomnjenje, učenje na pamet.

⁵⁶³ Koruzo.

⁵⁶⁴ Župnik in učitelj.

⁵⁶⁵ Do vključno.

⁵⁶⁶ Gre za 3. razred apostolskih protonotarjev »ad instar par-

kar je postal, ko sem bil njegov kaplan (1900–1903). Ko je imel kot protonotar prvič pontifikalno mašo, sem mu bil jaz slavnostni govornik. Kot katehet je imel isto metodo kakor župnik Ribnikar. Spominjam se pa, da nam je zelo priporočal pogosto spoved. – Ko je postal župnik pri Sv. Jakobu v Ljubljani, je bil njegov naslednik v katehetski službi Janez Gnjezda, poznejši predsednik Društva rokodelskih pomočnikov, Cecilijinega društva in večletni urednik Cerkvenega Glasbenika. O kaki pravilni katehetski metodi in katehetski vzgoji tudi pri njem ni bilo govora.

Moja gospodinja je stanovala v Rožni ulici št. 5, v Sv. Florijana ulici, na Št. Jakobskem trgu in nazadnje na Kongresnem trgu. Jaz sem se selil seveda z njo. V cerkev sem hodil k Sv. Jakobu ob 9^h (ali 10^h) k maši in nemški pridigi, kjer sta se vrstila kaplana Anton Zupančič, poznejši semeniški profesor za pastoralo in Žlogar, ki je umrl kot kanonik v Novem mestu. Popoldne smo pa hodili poslušat krščanski nauk Janeza Rozmana, ki ga je imel že kot katehet vsako nedeljo in praznik in seveda poznej tudi kot župnik. Bil je močne, visoke postave in se je držal na prižnici pokoncu. Imel je tudi prijeten glas. Najprej je bil pri njem navadni krščanski nauk v obliki katehitične pridige. Potem je pa sledil »mali« krščanski nauk: naštel je vse svetnike, ki so tisti teden imeli svoje godove, in pri vsakem kaj o njem povedal; potem je povedal pobožnosti med tednom in nazadnje vse še enkrat ponovil. – Njegova spovednica je bila zelo obiskana in zlasti v postu kar oblegana. V tistem času so bili spovedniki glede pogostega obhajila zelo strogi. Saj smo se še mi v semenišču učili, da je vsakdanje obhajilo samo za svetniške duše, ki nobene greha več nimajo. Rozman je pa priporočal vsakdanje obhajilo po popolnosti hrepenečim, tudi če so še padali v male grehe. Zato je imel veliko pobožnih spovedank. Bil je pa tudi na glasu, da dobi pri njem vsak grešnik odvezo, pa so prihajali k njemu moški in ženske od blizu in daleč. Ko so mu očitali, da vse odvezuje, je rekel: »Še

hudič bi dobil odvezo, če bi prišel k spovedi k meni,« a je pristavil pogoj: »samo če bi se kesal.« [186]

Dovršil sem 2. in 3. razred na Grabnu. Ko pridem v začetku šol[skega] leta nazaj v 4. razred, mi pravi učitelj: »Mislil sem, da boš šel delat skušnjo za sprejem na gimnazijo.« Saj bi jo bil šel, če bi mi bil kdo rekel, in bi jo bil brez težav naredil. Moj součenec Matej Rihar, danes od Nemcev izgnani dekan kamniški in častni kanonik, jo je šel delat in je bil tako na gimnaziji eno leto pred mano. Če bi bil šel z njim na gimnazijo, bi bil moj curriculum vitae⁵⁶⁷ precej drugačen in moja službena mesta zelo verjetno vsa druga. Hvaljen bodi Bog, ki vodi človekovo usodo!

V takratni šoli smo se otroci veliko več učili kakor današnji. Nemški jezik sem toliko znal na koncu 4. razreda, da sem bral in razumel lahke nemške povesti in se za silo tudi nemško razgovarjal.

Ko sem po dovršenem četrtem razredu osnovne šole odhajal na počitnice, sem šolsko spričevalo nekam založil in ga nisem prinesel domov. Doma je bila sodba hitro narejena: »Zdelal ni, pa je spričevalo raztrgal.« V spričevalu sem imel v vseh predmetih »sg« = sehr gut,⁵⁶⁸ pa taka obsodba! Imel sem nekaj zelo hudih dni, potem se je pa spričevalo našlo in ga je gospodinja poslala za menoj na Mrzlo polje. Vkljub temu se je oče obotavljal poslati me še v šolo, češ da preveč stane, pa so ga le pregovorili in sem šel v jeseni l. 1882 delat sprejemno skušnjo za gimnazijo.⁵⁶⁹ Izpraševal nas je profesor Valentin Kermauner, ki je bil poznej vso višjo gimnazijo moj profesor za latinski jezik in razrednik. Bil je malo čuden gospod. Pravili so, da v cerkev nič ne hodi pa to bolezen je imel, da je slišal, kako mu pravijo dijaki, ki gredo slučajno za njim: »Osel!« Včasih se je obrnil pa dijaka močno udaril s palico – seveda po krivici. Sicer pa je bil izvrsten profesor. Mene je vsa štiri leta rad imel. Spisal je latinsko slovnico.

Gimnazijska leta so mi zapustila mnogo lepih spominov. V prvi in drugi šoli me je najbolj veselilo naravoslovje. V prvi šoli sem nabiral hrošče. V družbi s tovariši pa tudi sam sem jih

ticipantium«, ki so lahko pridobili svoj naziv kot člani stolnega kapitlja (če mu je bil podeljen privilegij podeljevanja tovrstnega naziva), običajno pa ga je podeljeval aktualni papež, saj je z njegovo smrtjo naziv prenehal in je bilo zanj potrebno ponovno zaprositi novega papeža. 1. razred so bili apostolski protonotarji »de numero participantium«, 2. razred apostolski protonotarji »supernumerarij«, 4. razred pa častni apostolski protonotarji.

⁵⁶⁷ Življenjepis.

⁵⁶⁸ Zelo dobro.

⁵⁶⁹ Ignacij Nadrah je obiskoval 1b razred. Gl. *Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach*, Laibach 1883, str. 55.

iskal po ljubljanski okolici, zlasti na Golovcu. Za rakovniško graščino v gozdu sta bila dva »bajerja« polna vodnih hroščev: obrobljeni kozek, in še neki večji črn hrošč se je nahajal tam. Po peščenih potih na Golovcu je bilo polno hroščev z imenom Cicindela

[187]

campestris in Cicindela hybrida,⁵⁷⁰ in na hojevih štorih so bili tako lepi »tesarji« (Zimmermann) z dolgimi tipalnicami. Tudi Ameisenlöwe⁵⁷¹ se je tam gori skrival in mravlje lovil. Še lepše je bilo v drugi šoli, ko smo nabirali cvetlice in delali herbarije. Prehodil sem večkrat Mestni log, Barje in druge kraje, kjer so rasle lepe cvetice. Enkrat sem šel čisto sam za celi dan na Šmarno goro in sem prinesel domov cel šop redkih cvetic, n. pr. *Lilium carnolicum*, *Cypripedium calceolus*⁵⁷² in dr[uge]. Profesor Pavlin me je poznej v šoli pokregal, zakaj jih nisem njemu prinesel.

Veliko veselje sta mi delala stara klasična jezika in pa matematika in fizika. Nič kaj vseč pa mi niso bili predmeti, kjer ni bilo treba veliko misliti, pač pa veliko memorirati: verouk, zgodovina navadna in literarna pa geografija.

Za latinski jezik sem imel, kakor sem že zapisal, profesorja Valentina Kermavnerja. Ta je jako lepo učil, in kdor je bil marljiv in vsaj nekoliko nadarjen, je dobil pri njem trdno podlago in mu v višji gimnaziji klasiki niso delali nobene težave. Mož je pa potem, ko nas je pripeljal do konca 4. razreda stopil v pokoj in smo imeli potem vse štiri razrede višje gimnazije za latinski jezik profesorja Ludvika Lederhasa. Tudi on je bil dober in zelo vesten profesor in smo se morali za njegove ure prav temeljito pripravljati, Kermavnerja pa ni dosegal. V 7. razredu je enkrat mojemu součencu Božidarju Vodušku neko besedo v nalogi debelo prečrtal kot napako. Vodušek, izvrsten latinec, zahteva, naj mu napako izbriše, Lederhas ga pa ves užaljen pošteno ozmerja, udati se pa ni hotel ne ta ne oni. Zadeva se je poravnala tako, da je Vodušek naslednje leto šel v 8a razred, Lederhas pa je ostal pri nas v 8b razredu. Vsak teden smo imeli eno uro slovnice in smo se tudi pri branju klasikov ozirali na slovnična pravila. Nekateri – tudi naš škof dr. Rožman – s takim poukom latinščine niso zadovoljni; pravijo, naj bi učenci rajši spoznali več

rimske literature. Pa se motijo. Brez temeljitega znanja slovnice ne boš nikdar spoznal lepote latinskega jezika niti lepote latinskih klasikov. Vrhu tega latinska slovnica veliko pripomore k formalni izobrazbi: latinska slovnica vodi človeka do pravilnega mišljenja. – Učni jezik je bil za latinščino v nižji gimnaziji slovenski, v višji pa nemški. V 2. sem[estru] 2. razr[eda] in 1. sem[estru] in 3. razr[eda] je imel Kermavner dopust in ga je nadomestoval v 2 razr[edu] suplent Pintar, v 3. pa Pichler.

Grški jezik smo se začeli učiti v 3. šoli. Učni jezik zanj je bil koj v začetku

[188]

nemški. V 3., 5. in 6. šoli je bil naš grški profesor Karel Šega. Imel je brke pod nosom, sicer pa je bil gladko obrit in elegantno napravljen. Bil je zelo strog. Kdor je bil vprašan, je dal profesorju najprej svojo preparacijo.⁵⁷³ Potem ga je ta vprašal pomen nekaterih besed. Če je učenec dobro odgovoril, je dobil kak stavek iz vadnice, da ga je prestavil⁵⁷⁴ in zraven pokazal tudi svoje slovnično znanje. Če treh besed iz preparacije ni znal, mu je vrgel preparacijo nazaj in v svoj notes zapisal 5, to je takrat pomenilo »nicht genügend«. ⁵⁷⁵ Če je bil g. Šega zelo vznevoljen, je vzkliknil: »Das ist zum "Ausderhautfahren"« [sic!]⁵⁷⁶ in se je z obema rokama udaril po stegnih. – Strogi profesorji so pravi blagoslov za šolo. Učenci se pri njih nekaj nauče. Ko sem bil spiritual v Škofji Loki sem enkrat prišel z njim skupaj v neki gostilni na Bledu, menda je bilo pri Petranu. Takrat mi je potožil, kako je šola v zadnjih letih padla. »Ko ste bili na gimnaziji, se je dalo v šoli še nekaj doseči, sedaj je pa obupno.« Prihajale so namreč razne reforme, ena za drugo, vsaka je hotela učencem študij olajšati, pa je vzela s tem šoli nekdanjo resnost in temeljitost. Sedaj sem 23. leto rektor semenišča pa opazujem, kako je padlo znanje, ki ga bogoslovci iz gimnazije prinašajo. Nemškega jezika ne znajo, nekateri niti brati nemško ne znajo, ker se na nekaterih gimnazijah v Jugoslaviji ta jezik ni poučeval. Namesto nemščine so vpeljali v Jugoslaviji francoščino, pa tega jezika nihče popolnoma ne obvlada, ko pride iz gimnazije, in v obednici ni mogoče brati nobene francoske knji-

⁵⁷⁰ Zeleni tigrasti hrošč in severni peščeni tigrasti hrošč.

⁵⁷¹ Volkec.

⁵⁷² Kranjsko lilijo, lepi čevljev.

⁵⁷³ Pripravo.

⁵⁷⁴ Prevedel.

⁵⁷⁵ Nezadostno.

⁵⁷⁶ »To je, da bi skočil iz kože.«

ge. Slovenski jezik znajo zelo pomanjkljivo; zlasti v rabi svojilnega zaimka delajo veliko napak. Pri branju latinskega teksta se slišijo akcenti, da človeka kar speče. Tisti pa, ki prihajajo iz realnih gimnazij, ki imajo latinski jezik samo v zadnjih štirih razredih, pa latinskega jezika sploh ne razumejo. Kako bodo molili breviri in brali sv. mašo?! Predavanja na fakulteti so slovenska in se torej tudi tam nič latinščine ne nauče. V obednici beremo samo slovenske knjige, pa smo včasih zanje v zadregi. – Kako mislijo moderni pedagogi o vzgoji mladine na gimnaziji, kažejo besede, ki jih je izgovoril višji šolski nadzornik Krašovec v višjem šolskem svetu v Ljubljani v enem

[189]

onih prvih let Jugoslavije, ko si je Slovenija še sama urejevala svoje šolstvo. Bila je debata o plesu na gimnaziji pa je dokazoval potrebo plesnega pouka in rekel med drugim: »Mi smo odnesli iz gimnazije polne glave, v petah pa nič.« Mož je bil približno mojih let.

V četrti šoli nas je učil grščino »Probekandidat«⁵⁷⁷ dr. Trtnik, ki nam je zlasti razne oblike glagolov prav nazorno razlagal. Enkrat nam je razlagal ravno glagol ὑπισχυοῦμαι,⁵⁷⁸ ko je direktor Šuman prišel pouk nadzorovat. Pravil nam je, da je ta glagol sestavljen iz ὑπό in debla, ki je v besedi ἔχω : σεχ⁵⁷⁹ in sicer takole: ὑπο-σι-σεχ-νέ-ομαι. Šuman je majal z glavo in vidno kazal svojo nevoljo. Meni se je mladi profesor smilil, zlasti ko sem bil prepričan, da ima prav. Poznej je šel še nazaj na Dunaj na univerzo in je poznej veliko let vzorno učil na eni ljubljanskih gimnazij. Kot penzionista sem ga v zadnjih letih večkrat srečal na ljubljanskih ulicah.

V 7. šoli smo brali Odiseja pri profesorju Fonu. Bil je dober in vesten profesor, vendar se nam je zdel precej surov. Ko smo brali oni prizor, kjer Odisej Polyfemo napoji s sladkim vinom in nastopijo posledice pijanosti: »ὁ δ' ἐπέυετο οἰνοβύρειος«,⁵⁸⁰ je vzkliknil: »To je lepo, tega se boste na pamet naučili.« Pravili so o njem, da ga tudi rad pije, pa morda to ni bilo res.

V 8. šoli nam je razlagal lepoto grški dranas je učil gramatikov sam direktor Šuman. Brali smo

Elektro in škandirali, da je bilo veselje. Zahteval je od nas posebno, da smo našli pri besedah koren: τὸ ἔτυμον,⁵⁸¹ pa je hitel ob klopeh dol ali gor in s prstom suval dijake govoreč: »Etymon, etynas je učil gmon!«, dokler se ni kdo oglasil in ga povedal. Njegova ura je bila zelo zanimiva.

V 5. šoli je v začetku šol[skega] leta kaka dva ali tri mesece učil grško prof. Skubic, po tem je pa odšel v pokoj, ker je bil že zelo star. Bil je še fant. Zelo učen, pa brez discipline v šoli. Če je poklical učenca, ki ni hotel biti vprašan, se je ta skrtil pod klop, součenci so pa upili: »Er ist nicht hier.«⁵⁸² Kedar je izpraševal, je klical učence pred klopi. Ta in oni je imel v knjigi tiskano Freundovo prestavo in preparacijo.⁵⁸³ Če je profesor to zapazil, je stopil k njemu, pregledal knjigo in dejal: »Das grüne Büchlein! Gehen Sie hinein!«⁵⁸⁴ ter mu zapisal v notes: »kaum genügend.«⁵⁸⁵ Pri šolski nalogi so se učenci vsedli okoli tistih součencev, ki so nekaj znali,

[190]

pa so celo nalogo prepisali. Kolikor se spominjam, smo pisali samo eno šolsko nalogo. Od mene jo je dobesedno prepisal součenec, ki je bil jako slab grk. Jaz sem pozabil narediti eno vejico, on jo je pa naredil. Jaz sem pisal lobenswert,⁵⁸⁶ on pa vorzüglich⁵⁸⁷ in najbrže je g. profesor mislil, da sem jaz od njega prepisal. Ko je imel pri nas zadnjo uro, nam je v slovo nekaj govoril, česar pa nismo razumeli. Omenjal je nekaterokrat »die Mächte in den höhern Regionen.«⁵⁸⁸ Pravili so nam, da ima neko posebno svojo vero o višjih bitjih in močeh. O njem je krožilo okrog precej anekdot. Tako na primer so dijaki poklicali babico in jo poslali v njegovo stanovanje. – Kak študent – vinski bratec ga je šel prositi za pomoč v stiski in je navadno dobil 1 gld. – V dijaških letih je v Višnji gori v potoku ribe lovil. Kot profesor je ondotnemu občinskemu uradu škodo restituiral.⁵⁸⁹ – Enkrat je srečal v Zvezdi kanonika (poznejšega škofa) dr. Andreja Karlina, ki je bil prej njegov kolega na gimnaziji, pa stopi predenj in se začudi: »Rot unter dem Halse! Und welche

⁵⁷⁷ Pripravnik.

⁵⁷⁸ ὑπισχυοῦμαι je kontrahirana oblika od ὑπισχνέομαι in v slovensčini pomeni: 1.) obetam, obljubljam; 2.) zagotavljam.

⁵⁷⁹ ἔχω slov. imam.

⁵⁸⁰ Od 9, 374; v prevodu Antona Sovreta: »V pijanosti riga in bljuva.«

⁵⁸¹ Slov. pravi (resnični) pomen besede.

⁵⁸² »Ni ga tukaj.«

⁵⁸³ Freundov prevod in pripravo.

⁵⁸⁴ »Zelena knjižica! Pojdite noter!«

⁵⁸⁵ »Komaj zadostno.«

⁵⁸⁶ Pohvalno.

⁵⁸⁷ Izvrstno

⁵⁸⁸ »Višje sile.«

⁵⁸⁹ Povrnili.

Verdinste hatten Sie aufzuweisen?«⁵⁹⁰ – Dober človek, toda zelo zmešan!

Za slovenski jezik sem imel šest profesorjev: v 1. en semester v 2. en semester v 3. razredu nas je učil Kermavner, ki je bil za začetne razrede kar izvrsten. Prof. Pintar nas je seznanjal s slovenščino v 5. šoli in en semester v 2. Prof. Šubic en semester v 3. razredu. V 4. razredu smo imeli prof. Trtnika, v 6. prof. Novaka, v 7. in 8. pa prof. Fona. Vsi so predmet temeljito obravnavali in se je bilo treba prav resno učiti. Pri Novaku smo brali srbsko pesnitev »Smrt Smalj Age Čengiça«. Bil je pohleven, miren, tih značaj. Rekli smo mu Novica, ker, če se ne motim, nastopa v omenjeni junak istega imena. Šubic ni bil slavist, ampak je imel samo skušnje za nižjo gimnazijo kakor vsi profesorji, ki so poučevali kak predmet v slovenskem učnem jeziku. Trtnik nam je ubijal v glavo zlasti slovnico. O prof. Fonu sem že nekaj zapisal. Učili smo se pri njem slovenske literarne zgodovine in staroslovenščine. Bil je natančen, samo tega ni znal, da bi svoj predmet napravil privlačen. Bil je odurnega vedenja in govorjenja in je imel večkrat tudi hudiča na jeziku. Sklenili smo, da se zoper tako vedenje pritožimo: eden naj stopi kar v razredu

[191]

k razredniku profesorju Westru, pove glasno pritožbo, vsi drugi pa pri tem vstanejo in stoje med pritožbo. Tako se je tudi zgodilo. Mene so izbrali za zastopnika. Ko sem govoril, so vsi stali, tudi Wester je vstal. Obljubil nam je, da bo storil primerne korake, da se naša želja izpolni. – Ko pride Fon prihodnjo uro v razred, so mu strele švigale iz oči. Mene pogleda, kot bi me hotel z očmi prebosti. Rekel pa ni nič. Bilo je to v 7. šoli. Ob sklepu semestra sem radovedno pogledal, kaj mi je zapisal v spričevalo. Dal mi je najboljši red: vorzüglich. Ugibal sem, ali je to storil po navdihu: »Povračajte hudo z dobrim,« ali se je bal, da bi se jaz zoper slabši red pritožil. – Pri konferenci na koncu semestra so glasovali gospodje pri meni pri vedenju za najboljši red, pa se oglasi g. ravnatelj Šuman proti temu: »Es ist etwas vorgekommen.«⁵⁹¹ Profesor Wallner se pa potegne zame in pravi: »Nadrah hat ganz richtig gehandelt. Nach unsern Statuten hat die Klasse ihre Beschwerden dem Klassenvorstand vorzutragen.

⁵⁹⁰ »Rdeč pod vratom! In katere zasluge ste bili pokazali?«

⁵⁹¹ »Ne kaj se je zgodilo.«

Das hat er getan und nichts mehr.«⁵⁹² To mi je povedal dr. Svetina, ki je bil takrat pri konferenci.

Fon je bil poznej prestavljen v Maribor, kjer so ga hvalili kot dobrega kristjana in pripadnika Slovenske ljudske stranke. Bil je tam svoj čas že v bogoslovju in nam je o priliki povedal, da stoji za besedi »pusta in prazna« v originalu »Tohu vabohu«.

Za nemščino smo imeli kar 8 profesorjev: v 1. razredu in v 1. semestru 2. razreda je učil prof. Šuklje, v 2. sem[estru] 2. razreda Šubic, v 3. Šega, v 4. Vavrič, v 1. sem[estru] 5. razr[eda] Heinrich, v 2. sem[estru] Gratzy, v 6. in 7. razredu Hintner, v 8. Pucsko. Vsi so bili prav dobri profesorji in smo se pri njih veliko naučili.

Profesor Šuklje, Belokranjec iz Gor. Lokvice pri Metliki, je bil izvoljen za deželnega poslanca in je v 2. šoli dal slovo nam in šoli ter je poslej deloval samo na političnem polju. Bil je poznej tudi državni poslanec, je deloval nekaj časa pri državni založbi šol[skih] knjig, kjer je postal dvorni svetnik. Na zadnje je dosegel visoko čast deželnega glavarja vojvodine Kranjske. Svoja zadnja leta je preživel v pokoju v svojem gradu na Kamnu pri Novem mestu. Včasih se je rad malo pohvalil: »Ko sem bil toliko star kot ti, sem že perfektno govoril.« Nekemu učencu se je zdehalo pa je Šuklje zaklical tistemu, ki je sedel pred tem učencem: »N., geben sie acht, daß M. sie nicht verschlingt: er macht seinem Mund auf

[192]

wie ein Spitaltor.«⁵⁹³ – Šubic je bil zelo resen in strog profesor. Postal je kmalu potem direktor – menda na obrtni šoli. Šega je bil pri nemščini tak kakor pri grščini. Vavrič je bil star profesor, ki se je – kakor je dr. Svetina povedal – silno in resno in dolgo pripravljaj za vsako uro. Bil je jako vesten profesor. Heinrich je bil trd Nemeč. Veljal je tudi za hudega nasprotnika Slovencev, toda jaz tega nasprotstva nisem opazil. Ko je moje ime bral, je rekel: »Das ist eine assyrische Gottheit.«⁵⁹⁴ (Prim. n. pr.: Misach, Sidrach) Blagroval nas je, da živimo v času, ko smemo brati u pisatelje. Pravil je, kako so morali v njegovih

⁵⁹² »Nadrah je ravnal popolnoma pravilno. Po naših pravilih ima razred svoje pritožbe predložiti razredniku. To je naredil in nič drugega.«

⁵⁹³ »N., popazite, da vas M. ne pogoltno, odpira svoja usta kot bolnišnična vrata.«

⁵⁹⁴ »To je neko asirsko božanstvo.«

dijaških letih paziti, da jih ni kdo dobil, če so brali kaj bolj svobodomiselnega. O priliki je citiral iz travestije⁵⁹⁵ Odiseja od nekega pisatelja, katerega ime sem pozabil, tele besede, ki jih je govoril Aeneas: »Kreusa, Kreusa, geliebtes Weib, du Rabensiele!«⁵⁹⁶ in je to pesniško delo hvalil. Jaz brž napišem knjigo na list, da bi jo dobil iz licealne knjižnice, in ga nesem podpisat g. Heinrichu. Ko stopim z listom pred kustosa licealne knjižnice pisatelja Levsteka, me ta grdo pogleda, listič strga in mi zakliče: »Marsch!« Jaz sem se seveda hitro zgubil. Knjiga je morala biti zelo slaba. – Neki součenec se je oglasil, da bi deklamiral neko pesem, menda je bila Goethejeva. Prof. Heinrich se je malo obotavljal, pa mu je le dovolil. Ko je končal, je rekel: »Verflucht, der Kerl versteht das Gedicht.«⁵⁹⁷ Bila je namreč revolucionarna, najbrž bogokletna. Drugi je nismo razumeli. – Mož je zelo kašljal in pljuval. Stopil je v pokoj in nekaj let poznej umrl. Na grob si je dal zapisati, kakor so mi pravili: »In meinem Leben habe ich eine Wahrheit gefunden: sie heißt "Arbeit".«⁵⁹⁸

Profesor Edler von Gratzy je bil trd Nemeč, eden tistih redkih profesorjev, pri katerih se nismo nič naučili, ne nemščine, ne zgodovine, ne filozofije. Njegova predavanja so bila Wahrheit und Dichtung.⁵⁹⁹ Imel je namazan jezik, pa je govoril, kar mu je na misel prišlo. Saj je vedel, da nam lahko govori, kar hoče, ko ni bilo nikogar med nami, ki bi mu mogel reči: »Gospod profesor, saj to ni bilo tako.« Bil je avstrijski oficir v rezervi, pa nam je velikrat pripovedoval kaj iz vojaškega življenja. Enkrat je ravno nekaj takega pripovedoval, ko stopi v razred direktor Šuman. Gratzy ni bil kar nič v

[193]

zadregi: »Wir sprechen jetzt vom Kaiser X.«⁶⁰⁰ (Ne spominjam se več, kateri cesar je bil.) Pa je govoril o cesarju, gotovo en četrto ure, ne da bi se mu bilo ustavilo. Mi smo čutili, da si sproti izmišljuje, kar govori. G. direktor je poslušal pa ni nič rekel. On je bil filolog in je znal zgodovine toliko kakor mi ali pa še manj. Ko sem bil poznej

⁵⁹⁵ Travestija je šaljivo ali posmehljivo delo, ki je nastalo iz vsebinskih sestavin drugega dela.

⁵⁹⁶ »Kreusa, Kreusa, ljubljena žena, ti brezsrčna oprsnica.«

⁵⁹⁷ »Prekleta, fant razume pesem.«

⁵⁹⁸ »V svojem življenju sem našel eno resnico: ime ji je "delo".«

⁵⁹⁹ Resnica in pesništvo.

⁶⁰⁰ »Sedaj govorimo o cesarju X.«

kot zastopnik Cerkve član višjega šolskega sveta, sem o priliki povedal, kak nesmisel je to, če nadzornik – filolog nadzoruje pouk v matematiki, ali matematik filologa. Pritrdili so mi pač vsi, da ne more biti drugače, ker ni mogoče nastaviti toliko nadzornikov. – Pri filozofiji – bil je tudi naš profesor za filozofsko propedeutiko⁶⁰¹ v 7. in 8. razredu – sploh ni skoraj nič razlagal, ampak kar povedal, kaj naj se iz knjige učimo. Vsak je že naprej vedel, kaj bo vprašan. Rede je dajal kar po tem, kakršnega je kdo imel v matematiki. Takrat so bili katalogi⁶⁰² zaklenjeni v mizice v katedrih in je moral vsak profesor zapisati svoj red v tak skupni katalog. Zato je g. Gratzy lahko meril naše znanje v zgodovini in filozofiji po znanju v matematiki. Ko mu je učenec odgovoril, je rekel n. pr.: »Ist recht, ist gut.«⁶⁰³ To je pomenilo »lobenswert.«⁶⁰⁴ Če je rekel: »Ist recht, ist gut, ist brav,«⁶⁰⁵ je zapisal vorzüglich.⁶⁰⁶ – Ko je bil govor o začetku reformacije, nam je o »prodajanju odpustkov« pripovedoval isto v protestantskem smislu. V nekem drugem razredu je pripovedoval, da je Mojzes takrat, ko je pasel ovce svojega tasta v puščavi, našel bogat naraven reservoir⁶⁰⁷ vode pa je potem, ko je peljal Izraelce skozi puščavo, s palico tisti reservoir odprl. – Skrinja zaveze je bila »nasičena z elektriko«. Ko se je je Oza dotaknil, ga je elektrika ubila. Oskar Gratzy pa ni bil veri sovražen, ampak jo je samo malo premalo poznal. Če ga je dr. Svetina opozoril na njegove napačne trditve, ni potem nikoli več kaj takega v šoli pripovedoval. – Kot Nemeč je bil vedno nemškega mišljenja. Enkrat je govoril panegirik⁶⁰⁸ nemškemu Hohenzollerncem.⁶⁰⁹ Ukazal nam je vsem vstati in stoje poslušati, »ker so avstrijski zavezniki.« Nikoli pa ni izgovoril nobene besede, ki bi bila žaljiva za Slovence. Imel je celo skušnjo iz slovenščine za nižje gimnazije, dasi jezika ni obvladal. Vsaj eno leto – če ne več – je celo učil slovenščino v nekem nižjem razredu. Učenci so kmalu spoznali, kako

⁶⁰¹ Propedeutika je bila nekdanji učni predmet v srednji šoli, ki je obsegal uvod v zgodovino filozofije, psihologije in logike; sicer pa uvod v študij kake znanosti.

⁶⁰² Redovalnice.

⁶⁰³ »Je pravilno, je dobro.«

⁶⁰⁴ Pohvalno.

⁶⁰⁵ »Je pravilno, je dobro, je pošteno.«

⁶⁰⁶ Izvrstno.

⁶⁰⁷ Rezervar.

⁶⁰⁸ Panegirik je slavnostni govor, ki zelo povečuje neko osebo, stvar.

⁶⁰⁹ Nemška vladarska družina.

je z njegovo slovenščino, pa so to dobro izrabili. Učenec, ki je bil vprašan, si je odgovore kar sam izmišljal in hitro odgovarjal. Gratzy ga ni razumel pa je sprejel odgovor kot izvrstno znanje: vorzüglich. Imeli smo ga pa vsi radi. Poznej je bil prestavljen v Gradec in je postal tam ravnatelj na neki gimnaziji. – Taki profesorji so bili in bodo, nekateri celo učeni, a za pouk

[194]

nesposobni. Dolžnost oblasti bi bila take s šole odstraniti. Žalibog se to ne godi, ampak jih puste na veliko škodo učencev.

Florian Hintner je bil nekaj časa bogoslovec, pa ne posebno vzoren. V bogoslovju se je »naučil«, kakor nam je pravil, da so v evangelijih ne samo navidezna, ampak prava nasprotstva. Bil je visoke postave kakor Gratzy, ki je bil po obrazu podoben kakemu indijanskemu Sioux-poglavarju. Hintner pa je imel čisto germanski obraz in na obrazu od ušesa do ust čisto ravno brazgotino, znamenje, da se je enkrat dvobojeval (mensura). Ko je prišel, je hotel biti Slovincem pravičen. Rekel nam je v VII.b, da znamo bolj nemško kot v VI.a. V a.) oddelkih so bili namreč Nemci, v b.) smo bili pa Slovenci. On slovenščine ni prav nič znal in v Kazini, kjer so se Nemci shajali, so ga kmalu spridili, da je Slovence zaničeval. Učil nas je nemščino v 6. in 7. razredu. Profesor je bil dober in se je dalo pri njem marsikaj pridobiti. Trdil je pa, da smo Slovenci veliko besed vzeli od Nemcev. »Z[um] B[eispiel] Stuhl,« je rekel, »ist dasselbe, wie das slowenische stol.«⁶¹⁰ Opozorili smo ga, da je v tej besedi koren, so ga slovenski, nemški, grški, latinski jezik s seboj vzeli iz tistega časa, ko so bili vsi ti jeziki še en sam jezik, in je zato stol ravno tako pristno slovenska beseda kakor Stuhl pristno nemška. Prepričati ga pa nismo mogli.

V 8. šoli nas je učil nemščine Aleksander Pucsko, majhen može velikih korakov in močnega glasu. Menda je bil Slovenec, pa ga nismo slišali nikoli govoriti slovensko, razen ko smo imeli »vajte« po maturi in nas je počastil s svojo prisotnostjo. Bil je ves dober, vesen profesor, samo discipline ni imel v razredu. Vsako uro je večkrat opominjal: »Ruhig!« – Aber seien sie doch ruhig!⁶¹¹ Pri nas mu nismo delali velikih težav, v nekaterih razredih so mu pa v zadnjih

klopeh marsikaj počeli, kar ni bilo prav. Bil je tudi c. kr. častnik v rezervi.

Geografijo in zgodovino so nas učili Heinrich, Gratzy in Šuklje, o katerih sem že nekaj napisal; Lah, Kaspret in Wallner.

Prof. Lah nas je učil v 3. šoli, potem je pa dobil službo arhivarja pri mestnem magistratu. Kaspret nas je imel v 4. šoli. To se nam je čudno zdelo, da je pri razlagi in pri izpraševanju gledal v knjigo. Slišali smo, da je celo zgodovinski pisatelj, »pa je tako malo znal, da še letnic in imen

[195]

ni imel v glavi!« Julij Wallner nas je učil v 8. šoli. Bil je trd Nemec, ki pa ni kazal nikjer nobenega preziranja Slovencev ali sovraštva do njih. Zanimal se je za zgodovinske spominke naše domovine. Bil je resen profesor in dober človek.

Tako geografski kakor zgodovinski pouk pa je imel velik nedostatek,⁶¹² da je zaposljeval samo spomin in mi je bil zato težak in zopr. V današnji osnovni (ljudski) šoli začno zemljepisni pouk s šolo, potem pride na vrsto bližnja in daljna okolica in potem šele neznani kraji. Tako dobe otroci prave pojme o zemljepisnih predmetih. Kako bi bilo tudi pri nas potrebno, da bi nas bil peljal profesor vsaj enkrat na ljubljanski grad in bi nam bil pokazal Kamniško sedlo, grebene planin (Bergrücken), Kokrsko dolino, razne vrhove itd., pa tega prav noben profesor ni storil. Triglav, Stol, Golica, Storžič in vse Kamniške planine, Kum in celo vrsto drugih gora se tako lepo vidi z ljubljanskega grada pa nam jih ni nihče pokazal in so nam bili neznani oziroma smo jih toliko poznali kakor Mont Blanc, Kilimandžaro, Mont Everest, Popokatepetl i.t.d. S težavo smo si ubijali v glavo tuja imena in natančne številke gorskih višin in mestnih prebivalcev, kar nam je jemalo veselje do lepega predmeta in nam ni prinašalo skoraj nobene koristi. Isto velja v zgodovini: polno imen in števil! Letos je izšel prvi slovenski Zemljepisni atlas. Na eni strani lista ima zemljevid, na drugi pa slike mest, gora, pokrajin tiste dežele. Velik napredek. Nam na gimnaziji pri zemljepisnem pouku niso pokazali nikdar nobene slike. Vse je bilo samo mučenje spomina. Poznej sem enkrat v Škofji Loki hospitiral⁶¹³ v samostanski meščanski šoli

⁶¹⁰ »Npr. Stuhl, je isto kot slovensko stol.«

⁶¹¹ »Mirno! Bodite že vendar mirno!«

⁶¹² Pomanjkljivost.

⁶¹³ Bil navzoč kot opazovalec.

pri zemljepisnem pouku. S. Alacoque Wagner je razlagala zemljepis Ogrske. Vstopila je – seveda v domišljiji – na donavski parnik, ki se je ustavil pri mestih ob Donavi. S parnika je bil razgled po ogrski deželi. Kako je bilo vse to živahno in zanimivo! Na univerzi manjka pouka o didaktiki in metodiki. Kakšna zguba!

Matematiko nas je učil v nižji gimnaziji (1–4) Vincenc Borštner, v višji (5–8) pa Avguštin Wester. Vsak nas je nekaj naučil, nobeden pa ni bil vzoren profesor. Borštner je bil hribolazec. Pravili so, da je ob nedeljah prišel večkrat z izleta pozno v Ljubljano pa je kar v kakem hotelu prenočil. Za svoje šolske ure se ni pripravljajl in je tako razlagal, da ga nismo mogli razumeti. Včasih pravila, ki ga je razlagal, ni znal izpeljati, pa si je s tem pomagal, da nas je zmerjal surovo, kar se je dalo. Učenca, ki je bil pri tabli, je vsega zmešal.

[196]

Dajal mu je najgrše priimke: »Osel, tele, bik ...,« ga prijel za glavo in ga butnil ob tablo, mu s kredo potegnil po obrazu itd. Mene je rad imel, pa ne vem, s čim in kedaj sem se mu prikupil.

Wester je bil pa kmet. Pod Golovcem, kjer se začne pot na Golovec, je bil priženil malo graščino, imel je nekaj goveje živine, nekaj prašičev, množico kokoši in piščancev in potrebno služinčad. Zgodej je vstajal, klical hlapca in deklo, pokladal živini, podnevi preganjal ljudi, ki so mu teptali travnike itd. Pri teh skrbeh ni imel veliko časa za matematiko in fiziko, ki jo je tudi učil. Pa je že šlo. Bil je naš ordinarius – Klassen-vorstand⁶¹⁴ – vso gornjo gimnaziji in smo ga radi imeli. Rad se je norca delal iz alojzijancev: »O, diese Aloisianer!«⁶¹⁵ Ob semestralnih počitnicah smo imeli v Alojzijevišču duhovne vaje. Ko smo dovršili prvi semester 5. šole, je nekaj alojznikov izstopilo. »Wer war der Rädelsführer?«⁶¹⁶ je vprašal Wester Hribarja Vitusa (sedaj župnik v Clevelandu). »Pater X,« je odgovoril, misleč, da ga vpraša, kdo je dajal duhovne vaje. – Mene Wester iz početka ni posebno cenil. Dr. Svetina je dejal: »Nicht Nadrah, Opeka ist der beste Mathematiker.«⁶¹⁷ Opeka je bil pa jako slab matematik. Dr. Svetina mu je povedal, kar je bilo treba, pa sva bila z Westrom poznej ves čas dobra

⁶¹⁴ Razrednik.

⁶¹⁵ »O, ti alojzniki!« – gojenci Alojzijevišča.

⁶¹⁶ »Kdo je bil kolovodja?«

⁶¹⁷ »Ne Nadrah, Opeka je najboljši matematik.«

prijatelja. – Ko smo poznej obhajali razne obletnice mature, je Wester kot penzionist rad prihajal med nas. Tako je bil pri nas, ko smo bili na Brezjah in imeli kosilo v Podbrezjah. Na zadnje je bil z nami na Rožniku.

Matematika mi je bil posebno priljubljen predmet, ker je pri njem vse tako precizno. V umevanje matematike in geometrije pa me nista vpejljala Borštner in Wester, ampak dr. Ivan Svetina, ki nam je tako lepo pojašnjeval te nauke v Alojzijevišču, ko je vsak večer prišel k nam in predelal z nami, kar se je bilo treba učiti v šoli. Še sedaj se rad lotim kakega matematičnega ali geometričnega dela, n. pr. ko s pomočjo teodolita z ozirom na Šišenski vrh (428 m) zmerim nadmorsko višino svojega stanovanja, iz katerega se vidi ta vrh, ali višino nebotičnika, ali določim iz višine kake zvezde pravi čas itd.

Z matematiko in geografijo je v tesni zvezi astronomija, ki bi brez onih

[197]

dveh nikamor ne mogla. O astronomiji smo v gimnaziji kaj malo slišali. V 1. šoli nam je prof. Šuklje razlagal gibanje zemlje okoli njene osi in okoli sonca pa o fiziki smo se nekje učili o zakonih, po katerih se gibljejo planeti okoli sonca. To je bilo vse. In vendar je toliko lepega v zvezdah! Kako krasen je pogled v jesenski, zimski in spomladni noči na zvezdnato nebo! Priprosti ljudje se tako radi ozirajo proti nebu in hvalijo Boga, ki je vso to krasoto zanje ustvaril, inteligenti pa se za to kar je nad njimi nič ne zmenijo. Njihovi pogledi in njihove misli so zatopljene v pozemsko. Tudi profesorji so s prav malo izjemami v zvezdoznanstvu popolni ignoranti.

Zelo ljub predmet mi je bila tudi fizika, ker je praktična veda in razlaga razne pojave v naravi. To je tudi predmet, pri katerem smo lahko tudi nekaj videli. Gledali smo v šoli razne eksperimente, marsikaj drugega smo pa zunaj v naravi lahko opazovali. Pri fiziki se vidi, kako je pri pouku najboljša metoda analitična metoda: najprej gledati, potem misliti t. j. poiskati pravilo in potem uporabiti. Ta metoda je tudi pri verouku v šoli in pri pridigah najbolj uspešna, ker vzbuja zanimanje, vodi do lahkega umevanja in vtisne nauk globoko v spomin.

Omenil sem že, kakšno veselje sem imel v 1. šoli z nabiranjem hroščev in v 2. šoli z nabiranjem cvetic. V gornji gimnaziji pa je bilo naravoslovje bolj pusto, preučeno, zlasti kristalografija. Treba je bilo preveč memorirati. Zapom-

niti si je bilo treba kemične sestavine raznih mineralij,⁶¹⁸ kar mi je dajalo veliko truda. Pa nepraktično je bilo vse. Vse sama teorija. Če sem se pa zunaj spotaknil ob kamen, nisem vedel, kakšen kamen je bil to. – Naravoslovje nas je vso gimnazijo učil prof. Alfonz Pavlin, fiziko pa Borštner in Wester.

Alojzniki smo morali obiskovati tudi proste⁶¹⁹ predmete. V 3. in 4. šoli smo hodili k risanju, ki ga je učil realčni profesor⁶²⁰ Globočnik. Ta je bil čisto nezmožen profesor in nas ni naučil prav nič. Večkrat nam je povedal, da je on naslikal sliko sv. Štefana pap[eža] v Ribnici, da je bil »des Herrn Schulinspektors sein Sohn«⁶²¹ njegov učenec, pa besedo »akuratafahar«⁶²² je večkrat uporabljaj. Zgubljene ure!

Prav tako zanič je bil profesor za francoščino Ritter von Stauber. Ne jaz

[198]

ne moji tovariši se nismo niti francosko brati naučili. Mene so poznej razmere prisilile, da sem si prisvojil nekaj francoščine, pri svojih tovariših, ki so tudi morali obiskovati ta pouk, pa opazujem, da se jim prav nič ne pozna, da bi ga bili kedaj obiskovali.

Drugače je bilo z italijanskim jezikom. V 1. tečaju (5. šola) nas je učil prof. Ahn, star gospod, ki so mu rekli Atta, ker je ta izraz večkrat ponavljal. V 2. in 3. tečaju pa smo imeli za učitelja profesorja Borghi-ja, resnega energičnega Italijana. Ta nam je znal vcepiti ljubezen do jezika, ki ga je tako lepo tolmačil, da nam je moralo nekaj ostati. V 3. tečaju smo brali Manzonijsve »I promessi sposi«.⁶²³ V Škofji Loki sem imel med učenkami več Italijank pa mi je znanje italijanskega jezika – četudi bolj površno – zelo prav prišlo. In sedaj – pod italijansko okupacijo – je zelo dobro, da se morem za silo pomeniti z Italijani (uradniki in duhovniki in vojaki), ki prihajajo na škof[ijski] ordinariat. Naročil sem si te dni »L'Osservatore Romano«,⁶²⁴ da se z branjem še bolj naučim tega jezika. Tebi, prof. Borghi, sem pa zelo hvaležen. Blagor šolam, ki imajo sposobne in vestne profesorje!

⁶¹⁸ Mineralov.

⁶¹⁹ Izbirne.

⁶²⁰ Profesor na realki.

⁶²¹ »Sin gospoda šolskega inšpektorja.«

⁶²² Natančna.

⁶²³ Zaročenca.

⁶²⁴ L'Osservatore Romano je poluradno glasilo Svetega sedeža.

Nemško stenografijo – slovenske takrat še ni bilo – nas je učil en semester prof. Heinrich, tri semestre pa prof. A. Pucsko. Stenografija je zelo koristna reč. Še sedaj vse govore in pridige stenografiram, seveda z nemško stenografijo in v nemškem jeziku, ker slovenske stenogr[afije] ne znam.

Sedaj prideta pa gospoda na vrsto, ki sta me učila najvažnejši predmet in bi ju bil moral zato najprej obdelati profesorja verouka.

V nižji gimnaziji je bil moj katehet profesor Jože Marn. Ker se je med poukom večkrat po licu s palcem popraskal, se ga je prijel ime Palček. Kolikor se spominjam, nam je svoj učni predmet vsako uro razlagal in ga vsako uro izpraševal kakor drugi profesorji svoje predmete. Da, kakor drugi profesorji, in to je bila ravno napaka. Krščanski nauk se mora drugače učiti. Vse je bilo samo za razum, nič pa za srce in voljo. Manjkalo je pouku tiste toplote, ki človeka za seboj potegne. Vse je bilo mrzlo, zato je tudi srce učencev ostalo mrzlo. Imeli smo takrat šolsko mašo pri uršulinkah in pridigo. Pa tudi v cerkvenih krogih ni bilo nič, kar bi mlada srca dvignilo.

[199]

Marn je bil takrat že star profesor, pa še neko drugo napako je imel. Bil je literarni zgodovinar in je izdajal zgodovino in kritiko slovenskih literatov. Njegovi »Jezičniki« so znani. Imel je menda tudi skušnjo⁶²⁵ za slovenski jezik. Če se profesor – veroučitelj z vnemo peča s kakim drugim opravičilo, mu je srce razdeljeno in zelo trpi njegov glavni poklic. Sicer pa je bil Marn častitljiv in spoštovan duhovnik, resen mož, strogo cerkvenega duha.

Ker sem že prej omenil šolsko mašo, naj še omenim, da smo imeli šolsko mašo tudi vsak torek in petek v stolni cerkvi ob pol osmih in sicer cela gimnazija skupaj. Nedeljsko mašo je imela višja gimnazija v Križankah. Pri delavniški maši so peli dijaki – pevci na enem od obeh stranskih korih, kjer so bile tudi orgle, ki jih je vzela prva svetovna vojna.

Na višji gimnaziji je bil naš veroučni profesor dr. Ivan Svetina. Škof dr. Janez Zlatousti Pogačar je poslal tri ali štiri mlade duhovnike v Gradec na filozofsko fakulteto, da bi se izobrazili za gimnazijske profesorje. Med tem ko so drugi izgubili pogum, je ostal Svetina stanoviten, naredil vse skušnje in si pridobil doktorat iz filozofije. Ko je

⁶²⁵ Opravljen izpit.

Avstrija zasedla Bosno, je bil Svetina tam doli vojni kurat in nam je rad pripovedoval – alojznikom na sprehodih – o svojih tedanjih doživkih.⁶²⁶ Za verouk na srednji šoli profesorju ni bilo takrat treba nobenih posebnih študij. Zadostovalo je semenišče pa posebno skušnjo je moral napraviti pred cerkveno komisijo. To skušnjo je Svetina naredil in je postal profesor za verouk na gimnaziji. Ob enem je bil usposobljen za matematiko.

Bil je resen profesor in je imel v šoli lepo disciplino. Toda za verouk po splošni sodbi ni bil mož na svojem mestu. Učili smo se takrat v 5. šoli fundamentalno teologijo,⁶²⁷ v 6. spec[ialno] dogmatiko, v 7. moralko in v 8. cerkveno zgodovino. Kot učne knjige so nam služili Wapplerjevi učbeniki, seveda nemški. Vse razlage in predavanje dr. Svetine je bilo v tem, da nam je vsako uro dve, tri strani Wapplerja na pamet povedal, in naša naloga je bila, da smo se tega, kar nam je povedal, dobesedno naučili. Nič ni omenjal časovnih zmot, če niso bile omenjene v Wapplerju, nič nas ni opozarjal na nevernost naše okolice, nič vzgoje, samo pouk. Hvala Bogu, da je bilo takrat še vse bolj krščansko. Ni bilo veliko brezverskega – oziroma protiverskega berila, ni bilo protiverskih društev, pa smo dijaki

[200]

vkjub pomanjkljivi verski vzgoji v šoli krščansko živeli. In naša gimnazija, klasična, takrat še edina v Ljubljani, je bila lahko ponosna na to lepo vedenje svojih dijakov. O Marijini družbi se nam takrat še sanjalo ni, pogosto obhajilo takrat še ni bilo v navadi, samo Alojzijevo pobožnost so nekateri opravljali, izvenšolskim društvom (Sokol!) je bilo dijakom prepovedano pristopati, šolskih pa sploh ni bilo. Tu pa tam so dijaki sami – seveda skrivaj – ustanovili kak literaren krožek, v katerem so se navduševali za slovenstvo in slovanstvo, zopet drugi so se shajali v kaki gostilni – seveda samo iz najvišjih razredov – dokler jih ni kdo izdal. Sedmo-, osmošolci so takrat v Ljubljani že nekaj pomenili, sedaj so pa seveda svojo veljavo izgubili, ko imamo v Ljubljani univerzo in akademike.

Dr. Svetina je bil star 39 let, ko sem bil v 8. šoli, in je ostal profesor do l. 1914, ko je stopil v pokoj. L. 1910. je postal častni kanonik. Na stara leta je zelo oglušil. Ohranil pa je staro profe-

sorsko navado tudi v pokoju, da je šolsko leto preživel v Ljubljani, počitnice pa v Žirovnici. Maševal je v stolnici, na glas, kakor bi imel peto mašo, in počasi, ker je vsak zlog čudno natanko izgovarjal. L. 1935 je šel po navadi na velike počitnice pa ga je koj prve dni počitnic zadela kap. Pokopal ga je † nadškof dr. Jeglič, ki je bil pri novi maši njegov drug,⁶²⁸ pogrebni govor v cerkvi sem mu pa govoril jaz. Pokopan je na Breznici. Na pogreb se nas je peljalo več kanonikov in drugih duhovnikov z avtobusom. Na pokopališču mu je govoril umirovljeni⁶²⁹ gimn[azijski] direktor dr. Lovro Požar, nekdan njegov kolega.

Še nekaj dogodkov z gimnazije.

Na koncu 1. gimnazijskega šol[skega] leta (1883) je prišel v Ljubljano cesar Franc Jožef I. k praznovanju šestoletnice, odkar je bila Kranjska združena z Avstrijo. Takrat se je končal šolski pouk že na koncu junija, med tem ko je bil konec šol[skega] l[eta] navadno 15. julija. Po sklepu šol[skega] pouka smo vozili zelenje z Golovca, pletli vence in krasili gimn[azijsko] poslopje ter se pripravljali za sprejem. Bil je v Ljubljani več dni in so se mu hodili poklanjat razni stanovi, med njimi tudi škof z duhovniki. Prišel je tudi v šolo. Podpisal se je v spominsko knjigo in so se mu predstavili tudi profesorji. Profesor

[201]

Konschegg, star mož, mu je rekel: »Majestät, ich bin noch aus dem Antidiluvium.« Cesar: »Hoffentlich haben Sie nur Gutes mitgebracht.«⁶³⁰ Potem je šel v nekatere razrede in je prišel tudi k nam v 1. razred, kjer smo imeli ravno profesorja Pavlina – naravoslovje. Nekateri so bili vprašani, med njimi Vitus Hribar – sedaj prelat Hribar, župnik v Clevelandu. Popisati je moral modrasa (Hornriper), pa fant še ni znal dobro nemškega jezika. »Er hat auch einen Türmchen auf der Nase,«⁶³¹ je rekel. Kdor modrasa pozna, že ve, kaj je hotel reči. Bil je ves hripav. Cesar je rekel: »Es ist ganz heiser von lauter Živio rufen.«⁶³²

Ko sem bil v 5. šoli, so gimnazijci uprizarjali razne izgrede proti Nemcem. Med drugim so ometavali spomenik pesnika Anastazija Grüna s

⁶²⁸ Vsak novomašnik ima druga – tovariša (ceremonierja), ki je odgovoren za organizacijo novomašne slovesnosti.

⁶²⁹ Upokojeni.

⁶³⁰ »Veličanstvo, jaz sem še predpotopen.« Cesar: »Verjetno ste s seboj prinesli samo kaj dobrega.«

⁶³¹ »On ima tudi stolpič na nosu.«

⁶³² »Povsem je hripav od glasnega vzklikanja Živio!«

⁶²⁶ O doživljajih.

⁶²⁷ Osnovno bogoslovje.

tinto, z jajci itd. Nemški profesorji so besneli zaradi tega. Izdajale so se razne naredbe. Med drugim so morali biti dijaki že ob 8^h zvečer doma in to poleti, ko je ob 8^h še dan. Najbolj je besnel profesor Nedved. V 7. šoli so ga »štampali«. ⁶³³ Prinesli so s seboj polena in razne druge stvari. Bil je v razredu strašen ropot. »Štamfarji« so bili hudo kaznovani, Nedved pa je bil iz Ljubljane prestavljen drugam.

Vsako leto se je cela gimnazija udeležila procesije sv. Rešnj[ega] Telesa. Šli smo spredaj in smo bili v Križevniški ulici in na Bregu, ko je bil prvi blagoslov pred frančiškansko cerkvijo. Po prvem blagoslovu smo šli kar naprej, potem skozi stolno cerkev in ko smo stopili iz cerkve, smo se razšli. En osmošolec je spredaj nosil šolsko zastavo v sredi dveh sošolcev. Vsi trije v frakih in so nosili v rokah cilindre. Tudi mene je doletela ta velika čast, da sem smel nesti zastavo.

Maturo smo delali takole. Najprej je bil en teden določen za pismeno nalogo. Pisali smo latinsko (oddelek iz Ovida), slovensko (ne vem več, kaj), nemško (Bella gerant alii, tu, felix Austria, nube) ⁶³⁴ in matematiko. Takrat smo glave pokoncu nosili, ko smo hodili brez knjig, samo s papirjem in peresom v šolo pisat maturo. S kakšnim spoštovanjem so nas gledali drugi dijaki! Vse je dobro šlo in pri matematični nalogi celo sijajno. Bila sta takrat dva osma razreda: 8a) in 8b). V a) oddelku je učil matematiko dr. Svetina, v b) oddelku – pri nas – pa prof. Wester. Posamezni profesorji so za teme pri maturi oddali deželnemu šol[skemu] nadzorniku svoje predloge pa je on določil teme (themata) za vsak predmet in je vsak profesor prinesel dotično temo zapečaten v sobo, kjer se je pisalo. Za matematiko sta poslala profesorja nadzorniku vsak štiri naloge. Od teh

[202]

dveh predlogov je izbral nadzornik Jakob Smolej dve Svetinovi in dve Westrovi nalogi. V Alojzijevišču smo osmošolci imeli učno sobo, v katero se je prišlo naravnost iz Svetinove sobe. Po kosilu je vodstvo vsak dan še nekaj časa sedelo pri mizi, potem ko smo gojenci že odšli iz obednice. V tem času je dekla Micka odprla Svetinovo sobo in, če se ne motim, je bi Opeka tako pogumen, da je šel noter in poiskal Svetinov

⁶³³ So izražali nezadovoljstvo s tolčenjem in tleskanjem s pomočjo raznih predmetov.

⁶³⁴ Drugi naj se vojskujejo, ti, srečna Avstrija, pa se ženi.

predlog za matur[itetno] nalogo. Svetinove naloge smo seveda dobro predelali in nam je bilo treba pri matur[itetni] nalogi še Westrovi napraviti pa je bilo delo dovršeno.

Ustno maturo smo začeli, ko so drugi dijaki že odšli na počitnice. V starejših časih so morali maturanti delati skušnjo iz vseh predmetov, tudi iz kršč[anskega] nauka. V naše čase se je delala matura iz treh jezikov pa iz matematike in fizike, pa še iz teh so bili lahko oproščeni tisti, ki so imele prav dobre rede. Iz latinskega jezika smo morali delati skušnjo vsi in, kolikor se spomnim, tudi iz matematike. Iz latinščine sem dobil neko Horacijevu pesem, iz matematike pa ne vem več, kaj. Iz drugih predmetov sem bil oproščen.

Ko je bila matura končana, smo imeli poslovilo večerjo pri Ferlincu, na katero smo povabili tudi profesorje. Prišli so Wester, Pucsko in Gratzy pa morda še kateri drug. Razredniku Westru smo pa dali veliko sliko, na kateri smo bili vsi naslikani, vsak posebej, in lepo razvrščeni okoli Westrove slike, ki je bila v sredi.

Naše ljube stare gimnazije ni več. L. 1895 jo je potres razdejal in so jo porušili. Sedaj je tam, kjer je stala, zelenjavski trg (Vodnikov trg). Naši profesorji so skoraj vsi pomrli, samo Pavlin je še živ in menda tudi dr. Trtnik. Tudi od nas, ki smo l. 1890 delali maturo, je že več kot polovica na onem svetu. L. 1940 smo imeli 50 letnico mature. Prišlo jih (nas) je 12, Hribar je v Ameriki, Regen na Dunaju, Nagode pa v Ljubljani pa ni hotel priti. Kmalu tudi nas ne bo. Dr. Ivan Robida, ki je z nami praznoval petdesetletnico, je letos umrl (1941).

[203]

V Alojzijevišču

Ljubljansko malo semenišče se je imenovalo Collegium Aloisianum. Hiša stoji ob Poljanski cesti in ima še danes svoje ime zapisano na cestni strani z velikimi pozlačenimi črkami. Mi smo jo imenovali Alojzijevišče, nekateri pa so ji rekli Alojznica. Ob mojem času je imel zavod dve veliki spalnici, šest sob razne velikosti za podnevno bivanje gojencev – študijske sobe, eno obednico, eno bolniško sobo, eno sobo za pevske vaje, lepo kapelo z zakristijo, eno veliko sobo nad kapelo, ki je služila takrat za shrambo, dve sobi za stanovanje vodja in po eno sobo a oba prefekta, pa kuhinjo, sobe za dekline in razne kleti in drvarnice. Prostora je bilo za kakih 60 gojencev, ki bi se bili morali zelo stisniti. Bilo jih je navadno okoli 50, ki so bili učenci 3.–8. razreda

gimnazije. Ko se je otvorila škofijska gimnazija in z njo zavod za gojence v Št. Vidu n[ad] Ljubljano, je malo semenišče prenehalo. Ko se je l. 1919 začela v Ljubljani univerza in z njo teološka fakulteta, je univerza najela prostore Alojzijevišča za predavalnice bogoslovne fakultete in še danes služijo temu namenu. Poleg tega imata v hiši stanovanje prelata dr. Franc in dr. Aleš Ušeničnik (po domače: Pri Aleših) in sicer v 1. nadstr[opju]; v 2. nadstr[opju] ima danes stanovanje univ[erzitetni] docent za moralo dr. Ignacij Lenček. V sobi nad kapelo ima svoj prostor orglarska šola, spodaj, v nekdanji obednici imajo Mladci in Katol[iška] akcija za dijake svoj društveni lokal. Alojzijeviški vrt pa ima že 22 let v najemu bogoslovno semenišče za oddih bogoslovcev pa za razno zelenjavo in cvetice. Semeniška kuhinja ima vso zelenjavo s tega vrta, precej zelenjave in cvetic pa proda na trgu.

L. 1884. sem po dovršeni drugi šoli prosil za sprejem v Alojzijevišče. Vodja Tomo Zupan me je z drugimi kompetenti vred poklical na sprejemno skušnjo, nam je dal nekaj vprašanj iz latinščine, nemščine in ne vem iz česa še, in sem bil sprejet. V 3. šoli sem bil že Alojznik. Odslej mi je moral oče skrbeti samo še za obleko in knjige, vse drugo mi je dajal zavod.

Vseh šest gimnazijskih let – v šolo smo hodili na državno gimnazijo – sem imel v Alojzijevišču tele predstojnike. Vodja – ali kakor je on pisal »vodija« mi je bil Tomo Zupan, prvi prefekt dr. Ivan Svetina, drugi prefekt Franc Perne in v 3. šoli namesto Perneta, ki je moral za nekaj časa v vojake, osmošolec Oštir, resen dijak, ki je po maturi na počitnicah zbolel in umrl.

Tomo Zupan je bil ljubljenec škofa dr. Janeza Pogačarja. Bila sta oba

[204]

Brezničana. Škof Pogačar je podpiral liberalne Slovence in bil hud nasprotnik novega, katoliškega gibanja med slovenskimi duhovniki. »Slovenec«, katoliški dnevnik, ki je bil v boju z liberalci in »Slovenskim Narodom«, mu je bil trn v peti. Tomo Zupan je bil istih nazorov kakor Pogačar. Zato ga kranjski duhovniki niso marali. Tomo Zupan je postal profesor za verouk na gimnaziji v Kranju. Pogačar ga je hotel dobiti v Ljubljano, da bi bil vodja Alojzijevišča. Takrat je bil razpisan Čemažarjev kanonikat. Po ustanovnem pismu sestavi stolni kapitelj iz kompetentov terno, iz te terne pa škof izbere enega za kanonika. Pogačar piše kapitlju, kako zelo potrebuje

Zupana in ga prosi naj ga postavi v terno, da bo potem vodil Alojzijevišče. Kapitelj pa Zupana nikakor ni maral v svojo sredo. Toda bili so samo trije kompetenti, med njimi Zupan. Kaj storiti. Kapitelj pregovori nekega podeželskega župnika – menda iz Šentjurja pod Kumom – da vloži prošnjo. Sedaj so bili trije za terno in Zupan ni prišel notri. Pogačar je bil silno užaljen. Dotični akti so v škofijskem arhivu. – Tomo Zupan pa je vkljub temu postal vodja Alojzijevišča. Premeščen je bil na ljubljansko gimnazijo in je kot profesor bil tudi ravnatelj malega semenišča.

L. 1884. je škof Pogačar umrl. Že v času vakanature⁶³⁵ se je začela huda reakcija. Dvorni kaplan,⁶³⁶ ozir[oma] škof[ijski] tajnik, ki ga je Pogačar imenoval za konzistor[ialnega] svetnika, Bohinc, blag, svet mož, je bil prestavljen za kaplana v Trnovem. Tomu Zupanu se ni sicer nič zgodilo, toda vse je kazalo, da nastopijo tudi zanj hudi časi. Pogačarjev naslednik škof dr. Jakob Missia je bil velik nasprotnik liberalizma. Ljubljanski gospodje so mu seveda o Zupanu marsikaj povedali, kar ga škofu ni posebno prikupilo.

Prvo leto svojega bivanja v Ljubljani, bilo je pozimi, menda januarja 1885, je obiskal Missia Alojzijevišče. Bil je ves v višnjevi obleki (paonazzo), celo debeli plašč, s katerim je bil ogrnjen, je bil višnjev. Prišel je v vsako sobo, kjer smo bili gojenci. Bilo je to popoldne. Pri večerji smo dobili gojenci kozarec vina, kakor je bilo to navada ob slovesnih prilikah. Tomo Zupan med večerjo vstane in pregovori. Nobene besede o novem škofu, vse je bilo samo slavospev škofu Pogačarju. Meni – tretješolcu – se je to zelo čudno zdelo. Danes

[205]

to razumem.

Na Kranjskem je takrat cvetela Ciril-Metodova družba, šolsko društvo, ki je v narodno ogroženih krajih ustanavljalo slovenske šole in slovenske vrtece. Ta družba je prišla popolnoma v roke liberalcev. Imeli so vsako leto zdaj tu, zdaj tam sijajne občne zборе, na katerih je bil več let po vrsti izvoljen za »prvomestnika« Tomo Zupan. To mu je dajalo v očeh duhovnikov čuden sijaj.

Ko se je poročil advokat dr. Ivan Tavčar, takrat glavni steber liberalizma, je bil tudi Tomo Zupan pri njegovi poroki.

⁶³⁵ V času izpraznjenega škofovskega sedeža.

⁶³⁶ S tem izrazom je mišljen škofov hišni kaplan.

Večina ljubljanske duhovščine je bila Zupanu nasprotna in ga je smešila celo v takih stvareh, ki so bile vse hvale vredne. To se ve, da kmečki fantje nismo prinesli s seboj v Alojzijevišče Bog ve koliko olike, pa nas je Zupan vadal olikanega vedenja: učil nas je poklonov, kako treba na ulici pozdravljati, kako se je treba vesti pri obedu itd. Pa so se duhovniki iz tega zunaj norca delali. Enkrat je v »Slovenčevem« podlistku nekdo naravnost smešil Zupana, ker je ob priliki svojega pouka o olikanosti dejal, da še ni dognano, ali se »krofi« jedo z vilicami in nožem ali kakor kruh brez noža.

L. 1892. je bil prvi Katoliški shod, pri katerem se je govorilo tudi proti notarju Luki Svetcu. Liberalci so temu svojemu možu hoteli dati zadoščenje pa so mu priredili banket. Na ta banket je šel tudi Tomo Zupan. To se je v katoliških krogih smatralo za protest proti Katoliškemu shodu. Sedaj se je splošno zahtevalo, naj se Zupanu vzame vodstvo malega semenišča.

L. 1893. sem imel 16. julija v alojzijeviški kapeli novo mašo in je bil Zupan pri njej govornik. V svojem govoru je obračunaval s svojimi nasprotniki in jih ostro pobijal. Že l. 1892 je bil Perne prestavljen za kaplana k Sv. Jakobu v Ljubljani in je prišel namesto njega Andrej Karlin (umrl kot škof lavantinski), ki si je bil malo prej pridobil v Rimu doktorat iz cerkvenega prava, za prefekta v Alojzijevišče. Zupan je čutil, da mu je bil dan Karlin za nekakega nadzornika, za »ušč«, ki naj ga grize in mu greni življenje v Alojzijevišču. Jaz sem bil v šol[skem] l. 1892/93 nekak prefekt v Alojzijevišču in sem vso to tragedijo opazoval. Karlin je hodil pridno »referirat«⁶³⁷ škofu Missiju. L. 1894 je škof Zupana odstavil od vodstva. Z Zupanom je šel tudi dr. Svetina iz Alojzijevišča. V šol[skem] l. 1894/95 je bil vodja že bogosl[ovni] profesor dr. Josip Lesar in prefekt Janez Renier.

[206]

Prefekt je bil takrat v Alojzijevišču dr. Ivan Svetina, tudi iz župnije Breznice. O njem sem že nekaj zapisal. Pri vzgoji ni imel nobene iniciative in je gotovo tudi ni smel imeti. Ravnal je po Zupanovih navodilih in v njegovem duhu. Imel je pred Zupanom veliko spoštovanje in mu najbrže še na misel ni prišlo, da bi moglo biti v semenišču za dečke to in ono veliko boljše.

⁶³⁷ Poročati.

Pomožni prefekt je bil bogoslovec Franc Perne. Novo mašo je pel l. 1887. Kot presbiter⁶³⁸ je l. 1888 dovršil bogoslovne študije in je še potem ostal do l. 1892 v Alojzijevišču in bil nekaj časa pomožni veroučitelj (suplent) na gimnaziji. L. 1892 je bil prestavljen za kaplana k Sv. Jakobu v Ljubljani ter si je kot tak pridobil bogoslovni doktorat. Potem je postal profesor za verouk na gimnaziji, doslužil vsa leta, stopil v pokoj in umrl v starosti nekaj nad 70 let. Bil je blaga duša. Dijaki so mu dali priimek »Tetka«. Tudi on je bil Zupanu slepo pokoren. Po maturi je moral iti v vojake in sicer kar za 3 leta. Bil je pa zelo neroden in se kar ni mogel navaditi, da bi vojaško marširal.⁶³⁹ Zupan si je veliko trudil, da bi ga oprostil in mu je uspelo. Pernetov stotnik je spisal o njem poročilo, da ga je nemogoče vojaško izvežbati,⁶⁴⁰ ker je preneroden. Na podlagi tega poročila so ga odpustili.

Disciplina je bila v Alojzijevišču zelo stroga. Zjutraj smo vstajali – če se prav spominjam – ob 6^h, ko smo se oblačili in umivali, je hodil gor in dol po eni spalnici dr. Svetina, v drugi Perne; vse se je vršilo med strogim molkom. Potem smo imeli v kapeli skupno jutranjo molitev in sv. mašo. Na to smo šli v učne sobe, kjer je imel vsak svoj pult, v sredi sobe pa je bila velika okrogla miza, kamor smo se vsedli zvečer, ko se je stemnilo. Nad mizo je gorela velika petrolejska svetilka. Za zajtrk smo dobili vsak kos kruha. Malo pred 8^h smo šli v šolo, kjer smo bili do 11^h ali 12^h, ob 12^h dobro in obilno kosilo, po kosilu nekoliko odmora, od 2^h–4^h pop[oldne] zopet šola, potem malo počitka, nato studium do 8^h (20^h), ob 8^h večerja, potem kmalu večerna molitev in v spalnico, kjer sta zopet nadzorovala prefekta. Ob sredah in sobotah popoldne ni bilo v šoli obli-gatornih⁶⁴¹ predmetov, pa smo imeli proste predmete: risanje, francoščino, latinščino in stenografijo, doma pa petje, katero je poučeval Foerster, stolnični ravnatelj kora.

Na sprehode smo hodili po dvakrat na teden. Trajal je navadno po 2 uri. Gornja

[207]

gimnazija skupaj, spodnja skupaj. Z višjim oddelkom je hodil dr. Svetina, z nižjim pa Perne. Hoditi smo morali ves čas sprehoda po dva in dva.

⁶³⁸ Semeniški duhovnik.

⁶³⁹ Korakal.

⁶⁴⁰ Izuriti.

⁶⁴¹ Obveznih.

V 3. in 4. šoli nas je hodil vodja Zupan učiti oziroma izpraševati grški jezik. O[d] tega nismo imeli nobene koristi, vselej pa smo se bali njegove ure. Če si se malo zmotil pri kaki sklanji⁶⁴² ali spregi,⁶⁴³ je bila koj kaznen, zaporna kaznen, da ni[si] smel nekaj dni na vrt. Posebno je rad kaznoval mojega součenca Mezga (umrl kot župnik v Špitaliču). Zupan: »Mezeg! Τιμάω.«⁶⁴⁴ Mezeg: »Τ-τ-τ-τιμά, τιμῶ, τ-τιμάεις ...« Pa se mu je ustavilo. Zupan: »Piši mu, piši: 3 dni.« Te besede so veljale meni, ki mi je vodja naložil dolžnost, da sem zapisoval kazni v posebno knjižico. Enkrat ali dvakrat nas je poslal tisto uro, ki je bila določena za grščino, na vrt pulit iz zemlje zlatice, ker jih je bilo vse rumeno pa jih je hotel na ta način iztrebiti. Kako smo bili veseli tega dela! Pa ne zato, ker nas je delo veselilo, ampak ker je Zupanova ura odpadla. Sploh smo se ga vsi bali in je vsakemu trepetalo srce, če je moral iti k njemu.

V dnevnem redu je bilo nekaj četrt ur, ko smo bili prosti in smo smeli na vrt. Pa nam je vedno priporočal, naj tudi na vrt kako knjigo s seboj vzamemo. Višji gimnazijci so smeli v prostem času kegljati, drugih iger pa sploh nismo imeli.

V obednici smo med kosilom brali. Gorje mu, če se je kdo spozabil in bral: »pisav, delav, učil.« »Kaj pa lajaš!« ga je nahrulil. Martin Poljak († župnik v Sostrem) ni mogel prav brati besede »slišal« in je bral: »šlišal«. Kako je bil revež zavoljo tega zmerjan! Sploh je zgubil ves kredit pri vodju. Enkrat je nevesekdo utrgal na vrtu vrtnico in jo položil na Poljakov pult. Zupan jo tam najde, Martina ošteje in mu naloži za rožo za odškodnino 1 K, kar je bil takrat velik denar in si zanj mogel dobiti prav gosposko kosilo z vinom. Ker pišem ravno o Poljaku Martinu, naj omenim še to, da so mu enkrat sošolci na gimnaziji prinesli za god veliko, živo gos. Revež ni vedel, kaj bi z njo. Advokat in slov[enski] pisatelj in politik dr. Ivan Tavčar mu je dal zanjo 5 goldinarjev.

Zupan nas je učil tudi lepega vedenja. Spominjam se, kako je nesel na »prižnico« v obednici servieto, žlico, nož in vilice in nam kazal, kako se vse to rabi. Vadili smo se, kako se je treba na ulici odkrivati: morali smo klobuke s seboj prinesiti, iti mimo njega in se odkriti. Gospode od vodstva in, če je prišel kak tak gospod v Aloj-

zijevišče, smo morali pozdravljati z globokimi pokloni, ki so bili skoraj še globlji, kakor liturgična profunda corporis inclinatio.⁶⁴⁵ Učil nas je, kako [je] treba spremljati kakega »višjega« na ulici in še marsikaj. Pozdravljati smo morali na ulici generale, »ker ti gospodje

[208]

gredo daleč okoli po svetu.«

V Alojzijevišče je sprejemal samo dijake s prav dobrimi spričevali. Zato se ni, vsaj v mojem času, nikoli zgodilo, da bi kateri ne zdelal. Nekateri gospodje so mu zelo zamerili, da je manj nadarjene dijake, ki so prosili za sprejem, odklonil. Govorili so: »Najbolj nadarjeni niso vselej najboljši duhovniki.« Na gimnaziji so alojzniki dobro vplivali na ves razred. Ker so bili navadno najboljši dijaki in so bili tudi moralno dobri, se je ves razred navadno po njih ravnal. Dobri profesorji so jih bili veseli, protiverski pa se niso upali zaradi njih udrihati po veri in Cerkvi.

Gojencem se ni puščala nobena svoboda. V učnih sobah smo imeli pulte postavljene po tri ali štiri v eni vrsti. Nam se je zdelo lepše in koristnejše, če bi razpostavili pulte ob stenah, pa smo enkrat tako napravili. Bili smo v 6. ali 7. šoli. Joj, kako smo bili zmerjani in hitro smo morali vse nazaj postaviti in še odpuščanja prositi!

Mlad človek potrebuje, da se mu napravi včasih kako veselje. Alojzijevišče te potrebe ni upoštevalo. Alojzijeviški vrt je bil na polovico zelenjadni vrt, druga polovica je bila pa travnik. Kako lahko bi se bilo tu napravilo igrišče za prosti čas. Pa nobenega igrišča! Hoditi si moral v prostem času po ozkih stezicah – pa še takrat imeti knjigo v roki. Izleta se samo enega spominjam. Bil sem takrat v 4. ali 5. šoli. Šli smo k Sv. Joštu. Spominjam se, da so na tem izletu dr. Svetina in sedmo- ali osmošolci računali s pomočjo barometra – anersida višino Sv. Jošta pa jim ni šlo po sreči. God sv. Alojzija smo praznovali slovesno, pa je bila ta slovesnost samo v slovesni maši in kozarcu vina pri kosilu.

Spirituala nismo imeli. Nikogar ni bilo, ki bi nas spodbujal k čednostnemu življenju. Ob nedeljah je Zupan pri maši bral pridigo v svoji čudno spačeni slovenščini: same fraze. Ob nedeljah popoldne je pa Svetina bral krščanski nauk, nekaj resnic za razum, za srce nič. Nikjer nobenega bodrila za lepo nadnaravno življenje. Povsod, celo pri sv. opravilih, samo naravni na-

⁶⁴² Pri sklanjatvi.

⁶⁴³ Pri spregatvi.

⁶⁴⁴ Slov. cenim, spoštujem.

⁶⁴⁵ Globok priklon telesa.

gibi: da se bo Alojzijevišče odlikovalo, da ga bodo hvalili. K spovedi smo hodili vsak mesec enkrat v stolnico in k Sv. Jakobu. Opravljali smo tudi Alojzijevo pobožnost, pa je

[209]

bila tako mrtva. Manjkalo nam je v vsem duhovnega vodstva. V šoli nič, v zavodu nič. Rešilo nas je to, da smo bili doma krščansko vzgojeni in da je bila vsa atmosfera, vsa tradicija v Ljubljani še krščanska. – Da bi nas bili v Alojzijevišču vzgajali v cerkvenem duhu, tega si še misliti ni mogoče, ko pa je bil naš vodja tako tesno zvezan z liberalnimi prvaki.

Sicer pa nismo zapazili na gospodih v našem vodstvu nikoli nič neduhovskega. Kedar so ob prostem času hodili po hodnikih in nas nadzorovali, so molili brevir, darovali so vsak dan sv. mašo – počasi in lepo, Zupan nekoliko bolj po svoje – v gledališče niso hodili, posebnih obiskov niso imeli, pijači ni bil vdan nobeden. Opravljal je vsak svojo službo – profesuro oziroma Perne svoje študije. Dr. Svetina je obiskal vsak večer vse razrede in razložil gojencem matematiko in fiziko, ki so jo morali znati naslednji dan. Znal je vse tako lepo razložiti, da je tiste nauke in pravila vsak lahko razumel.

Gojenci smo se svojih predstojnikov bali, pa smo jih morali ob enem spoštovati, ker smo v njih gledali vzorne duhovnike. Če nas niso tako vzgajali, kakor bi bilo treba, je bila to pač krivda časa. Takrat v naši škofiji menda sploh nihče ni vedel, kakšna bi morala biti prava mladinska vzgoja.

»Iz njih sadov jih boste spoznali,« je rekel naš Odrešenik. Alojzijevišče je rodilo krasne sadove. Prelata dr. Aleš in dr. Franc Ušeničnik, kanonik dr. Opeka, kanonik Stroj in še cela vrsta izvrstnih duhovnikov je bila v Alojzijevišču pod vodstvom g. Zupana in obeh njegovih prefektov. Naganjal nas je k učenju, učil nas je čas dobro rabiti, silil nas je učiti se tujih jezikov. Strah tudi ni slab, ko sv. pismo šibo tako priporoča. Navadili smo se dela in reda in stroge pokorščine nasproti predstojnikom. To smo vzeli s seboj v življenje.

Naj sledi še nekaj doživkov⁶⁴⁶ iz Alojzijevišča.

Tomo Zupan je bil dober gospodar. Imeli smo pozimi vse peči dobro zakurjene, za zajtrk in popoldne za malico smo dobivali velik kos ukusnega kruha in s kosilom in večerjo smo bili ved-

no zadovoljni, zlasti ob petkih, ko smo imeli fiziološki. Enkrat – menda smo bili že osmošolci – pa nam mlečen riž, ki je prišel vsak teden enkrat na vrsto, ni bil všeč. Najbrže je bilo tisto mleko, v katerem se je kuhal, precej z vodo pomešano. Štrajkali smo, nihče iz našega razreda se ga ni dotaknil razen Čemažarja (umrl kot župnik v Teharjih na Štajerskem), ki je bil volk na riž. Drugi dan pride Zupan, se obrne proti Čemažarju, ker je imel nanj piko, in nas zaradi riža, ki se ga nismo dotaknili, strašno ozmerja.

[210]

Tobak se je v Alojzijevišču močno preganjal. Toda Ovid pravi: »Nitimur in vetitum.«⁶⁴⁷ Ravno zato, ker je bil prepovedan, se je zdel nekaterim posebno sladek in so ob raznih prilikah poskušali uživati ta prepovedani sad. Kan. dr. Opeka je rad pripovedoval, kako se mu je godilo, ko se je spozabil in nekaj dimčkov potegnil. Po nesreči se sreča z Zupanom, ki se mu je zdelo, da diši po tobaku. »Ti si pa kadil,« mu pravi. Opeka se poprime seveda glavnega pravila juristov:⁶⁴⁸ »Prima regula juris: nega!«⁶⁴⁹ V bližini je bil tudi dr. Svetina pa ga Zupan pozove: »Povejte Vi, gospod doktor, ali je kadil ali ne.« Svetina ubogega fanta povoha, kakor ima navado pes in pravi: »Da, kadil je.« Kazen seveda ni izostala.

Neki večer sedimo pri okrogli mizi in si ubijamo v glavo težke lekcije za sledeči dan, kar nam pride nekdo povedat, da zvezde z neba padajo. Hitro vsi na hodnik in tam vidimo strašen prizor. Kakor toča pada z neba, so padale »zvezde«. Groza nas je prijela in smo na tihem molili kesanje in smo si mislili: »Kaj pa, če je to začetek sodnega dne!« Približno en četrt ure je trajal prizor. Pri večerji nam je vodja tozadevno govoril nekaj besed: »Tako razsvetljava more prirediti samo Bog.« Drugi dan so naši tovariši iz c.) oddelka vprašali prof. Voduška, ki je bil astronom, kaj je bilo to, in jim je povedal, da je šel nek razbit komet mimo zemlje. Koščki tega kometa so prileteli z velikansko brzino v zrak, so se zaradi drgnjenja z zrakom vneli in popolnoma zgoreli. Nam se je pa zdelo, da padajo zvezde z neba.

Dvakrat je Alojzijevišče v času, ko sem bil jaz gojenec, priredilo gledališko predstavo, enkrat pa nekako akademijo. Pri eni predstavi (Mlini pod

⁶⁴⁷ »Opiramo se na to, kar je prepovedano.«

⁶⁴⁸ Pravnikov.

⁶⁴⁹ »Prvo pravilo prava: zanikaj!«

⁶⁴⁶ Doživljajev.

zemljo) sem igral vlogo rimskega stotnika, pri akademiji sem pa deklamiral del Ciceronovega govora *contra Catilinam*.⁶⁵⁰ »Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?«⁶⁵¹ Povabljeni so bili škof, kanoniki, profesorji in dr[ugi]. Ker Alojzijevišče ni imelo dvorane, se je vse to vršilo v največji učni sobi. Ker ni bilo takrat še elektrike v Ljubljani, so na odru iz za kulisami gorele petrolejske svetilke. Nam gojencem je napravilo posebno veliko veselje, ko smo videli kanonike, seveda še vse v »kanonih«, kako so hitro pobrali svoje cilindre in bežali. Eno od obeh gledaliških iger je prevel⁶⁵² iz nemščine v verzih

[211]

Opeka. Delo je bilo Missiju (škofu) tako všeč, da je poslal Opeka v Germanicum.⁶⁵³

Ko sem bil v kaki 5. ali 6. šoli se je v Ljubljani prvič pojavila influenza (gripa) in sicer s tako silo, da je bilo povsod polno bolnikov. Imeli smo jo tudi v Alojzijevišču in je tudi mene prijela. Na gimnaziji ni bilo več mogoče imeti šolo pa smo dobili počitnice kakih 14 dni.

Posebno zaupna služba v Alojzijevišču je bila služba »mežnarja«. ⁶⁵⁴ Dolžnost je imel skrbeti za hostije in vino in vse drugo, kar je bilo za mašo potrebno. Te časti sem bil deležen tudi jaz. Hodil sem po hostije k stolnemu cerkveniku Matičku, ki je imel svoje stanovanje v semeniškem poslopju – v južnovzhodnem pritličju, pa stolni organist (ravnatelj stolnega kora) je tudi tam stanoval. Poznej se je cerkvenik preselil v stolno župnišče in dobiva od semenišča malo odškodnino, za stolnega organista se je pa semenišče zavezalo, da mu bo plačevalo stanovanje. V počitniškem času so imeli duhovniki v Alojzijevišču duhovne vaje in sem tudi pri teh duhovnih vajah dvakrat opravljal cerkveniško službo. Prvo leto, med 7. in 8. šolo, me je neki debel župnik počastil takole: »Fant, pojdi sem, mi boš čevlje sezul.« To se mi je silno za malo zdelo: »Nastopen osmošolec, pa me takole nagovori.« V drugič sem bil že abiturient.⁶⁵⁵ Takrat sem poslušal škofa Missia, ko je na koncu duhovnih vaj duhovnikom govoril.

⁶⁵⁰ Proti Catilini.

⁶⁵¹ »Kako dolgo boš še zlorabljala, Catilina, našo potrpežljivost?«

⁶⁵² Prevedel.

⁶⁵³ Rimski zavod Germanik.

⁶⁵⁴ Cerkovnika.

⁶⁵⁵ Maturant.

Z maturo pa še ni bilo konec mojega bivanja v [Alozijevišču]. V semeniškem poslopju so bile štiri večje sobe predavalnice in vrhu tega je cela vzhodna polovica južnega pritličja bila stanovanje stolničnega organista in stolničnega cerkvenika. Zato tisto leto, ko sem vstopil v semenišče, ni bilo mogoče nastaniti vseh bogoslovcev v semenišču. Nekaj so jih sprejeli lazaristi, nekaj pa Alojzijevišče. Tako sem prvo leto bogoslovja preživel v Alojzijevišču. Tudi 2. leto sem bil odločen⁶⁵⁶ za Alojzijevišče, pa je prišlo drugače. Že v prvem letu sem izvrševal nekoliko prefektovsko službo. Pri gojencih 3. in 4. gimnazijskega razreda sem učil latinščino oziroma z njimi predelaval, kar so se imeli učiti za šolo, pa nadzorovalno službo sem opravljal. V 2. letu bi bil imel tudi prefektovsko službo in sem prišel v Alojzijevišče že sredi septembra, ko se je na gimnaziji šola začela. Kar dobim poziv za nastop vojaške službe.

Ko so me poslali v Ljubljano v šolo, sem bil že precej v letih pa sem moral iti na nabor že v 6. gimnazijem razredu. Kdor je bil potrjen v 7. ali 8. šoli, je

[212]

imel pravico, da je služil namesto tri leta samo eno leto kot enoletni prostovoljec, in je po končanem letu postal častnik, če je prestal skušnjo. Če je pa šel po maturi v semenišče, je bil vojaške službe oproščen. Da bi mogel biti enoleten prostovoljec, sem moral delati pred naborem posebno skušnjo, die Intelligenzprüfung,⁶⁵⁷ pred vojaško komisijo. Izpraševala sta profesorja Levec Franc in Kreminger. Vse je šlo dobro, samo matematika mi je delala težave. Profesor me je moral vprašati aus der darstellenden Geometrie,⁶⁵⁸ ki se je na gimnaziji nismo prav nič učili in je tudi nisem nič znal. Toda prof. Greminger je znal vse tako zasukati, da so častniki mislili, da nekaj znam.

Skušnja je bila narejena in sem bil pri naboru potrjen. Vojaško službo so mi pa odložili do mature. Ker nisem dobil poziva za vstop v službo, sem šel v semenišče in dovršil 1. letnik. Potem so mi sporočili, da bom moral 1. okt[obra] 1891 na vsak način obleči vojaško obleko kot enoletni prostovoljec na lastne stroške. Po posredovanju mojega semen[iškega] ravnatelja dr.

⁶⁵⁶ Določen.

⁶⁵⁷ Preizkus inteligenčne sposobnosti.

⁶⁵⁸ Iz opisne geometrije.

Janeza Kulovica je škof[ijski] ordinariat vložil prošnjo na cesarja (Majestätsgesuch), da me oprosti vojaške dolžnosti. Pride oktober, pa nobene odgovora. Moral sem pustiti Alojzijevišče in bogoslovne študije in oditi v cesarsko službo.

Na lastne stroške! Prelat dr. Kulovec mi je vse preskrbel, plačal zame vojaško obleko in naprosil lazariste, da so mi dajali hrano in stanovanje. Podnevi sem bil v šentpeterski vojašnici, ponoči pa v lazarist[ovskem] samostanu pa na kosilo sem hodil tudi v samostan. Korakali smo po vežbališču⁶⁵⁹ pred vojašnico sem in tja, sukali puško, natikali bajonet i.t.d. Naš komandant je bil stotnik Matanovič, vadili so nas pa po en vodnik (Führer) in dva ali trije kaproli.⁶⁶⁰ Vodnik je bil inteligen in je bil koj v začetku oktobra povišan v Feldwebel,⁶⁶¹ korporali⁶⁶² so bili pa priprosti, menda kmečki fantje, ki so znali nekaj nemških besed. Enkrat smo se šli vadit na veliko vežbališče, kjer je sedaj aerodrom, pa so se ovce pasle v travi. Kaprol mojega oddelka je komandiral.⁶⁶³ »Maschieren Direction diese Bacek: Zug m-arsch!«⁶⁶⁴

Kakih 14 dni je tako minilo deloma na vežbališču, deloma v šoli, kar me neko jutro, ko smo se zopet učili hoditi in se obračati, pokliče stotnik »Zum Rapport«⁶⁶⁵ in mi pove, da me je Njegovo Veličanstvo oprostilo vojaške službe

[213]

in da sem prestavljen v rezervo. Ves vesel sem odložil puško in vojaško obleko zamenil⁶⁶⁶ s talarjem. Dr. Kulovic me pa ni pustil več v Alojzijevišče, ampak sem moral iti v semenišče, kjer mi je odkazal⁶⁶⁷ sobo št. 28.

Zelo grenka je bila zame ta vojaška zgodba, pa sem poznej našel v njej delo božje Previdnosti, ki me je tako pripeljala iz Alojzijevišča vsaj za eno leto v semenišče. V Alojzijevišču so bile zame neke okoliščine, ki bi mi ne bile služile ne v časni, ne v večni blagor, pa me je dobri Bog iz njih iztrgal. Resnica je to, da je za človeka večkrat najboljše, kaj je najgorenkejše.

V šol[skem] letu 1892/93 sem bil pa zopet v Alojzijevišču kot 3. prefekt. Nisem sam prosil za to službo, ampak me je vodja Tomo Zupan zahteval in dobil. Kot prefekt sem zajtrkoval, obedoval in večerjal pri gosposki mizi. Imel sem tudi svojo sobo. Moje pravilo je bilo nadzorovanje doma in na sprehodih in pouk in izpraševanje latinskega jezika pri tretje- in četrtošolcih. Glavno opravilo pa mi je bilo seveda študij predmetov 3. semeniškega letnika. Določen sem bil tudi za presbiterja⁶⁶⁸ in sem se moral pripravljati za ordinacijo⁶⁶⁹ na koncu leta. Učiti se je bilo potrebno obreda sv. maše in brevirja. Brevir sem molil skupaj z dr. Svetinom. – Pa še eno delo so mi naložili. V Ljubljani je bila rodovina pl. Reya. Imeli so eno hčerko, ki je bila takrat zaročena Frančišku Schitniku, večletnemu poznejšemu okrajnemu glavarju v Kranju in mojemu nekdanjemu tovarišu pri enoletnih prostovoljcih, in dva fanta. Eden (Filip) je hodil še v šolo, drugi, starejši, pa menda ni mogel zdelovati in je spregel. Ne vem, do kakega razreda realke je prišel. Tega bi bili radi kam spravili. Semeniški profesor Josip Smrekar jim je povedal, da bi mogel postati duhovnik – ad titulum patrimonii⁶⁷⁰ – če bi se naučil latinskega jezika. Pa so šli nad Zupana, ki mu je dovolil, da se hodi k meni učiti. Hvala Bogu, da pouk ni dolgo trajal. Fant je bil star že nad 20 let, pa mu ni šlo nič v glavo. In ko so starši še zvedeli, kaj pomeni »ad titulum patrimonii«, je bilo pouka konec. – Stališče⁶⁷¹ moje je bilo to leto v Alojzijevišču zelo težavno. Bil sem kakor med dvema kamnoma: Zupan in dr. Karlin. Oni je pazil na me, da bi me Karlin ne potegnil na svojo stran, jaz se pa tudi nisem mogel vesti do Karlina, kakor bi bil z njim skregan. Enkrat so se pri večerji hudo udarili. Zupan je modro molče premagoval svoje razburjenje, namesto njega je pa govoril dr. Svetina. »Ti lažeš,« je vrgel Karlinu v obraz.

9. julija 1893 me je škof dr. Jakob Missia posvetil v mašnika in 16. julija

[214]

sem imel novo mašo v alojzijeviški kapeli. Orglal je prof. Anton Foerster, peli so alojzniki, govoril mi je pa vodja prof. Tomo Zupan. Ta govor sem

⁶⁵⁹ Po vadišču.

⁶⁶⁰ Desetniki.

⁶⁶¹ Narednika.

⁶⁶² Desetniki.

⁶⁶³ Poveljeval.

⁶⁶⁴ »Korakati smer Bacek: vod naprej!«

⁶⁶⁵ »Na raport!«

⁶⁶⁶ Zamenjal.

⁶⁶⁷ Določil.

⁶⁶⁸ Za semeniškega duhovnika.

⁶⁶⁹ Za mašniško posvečenje.

⁶⁷⁰ Posvečen na naslov družinskega premoženja, t. j. na materialno osnovo iz družinskega premoženja.

⁶⁷¹ Moj položaj.

že prej omenil. Novomašni obed je bil v alojzijeveški obednici na stroške Alojzijevešča kot plačilo za službo prefekta.

L. 1894. je bil Tomo Zupan razrešen vodstva Alojzijevešča, je bil še toliko časa profesor, da je dopolnil svoja leta, potem je pa svoj pokoj preživel v svoji vili na Okroglem v župniji Naklo. Še kot profesorju mu je Missijev naslednik Jeglič v Rimu izposloval čast papeževega komornika⁶⁷² in je Zupan ob raznih prilikah nastopal v vijoličnem talarju. Nekaj let pred smrtjo so narodne dame, ki so bile z njim v Ciril-Methodovi družbi, šle k škofu Jegliču s prošnjo, naj mu izposluje iz Rima mitro; tako je postal Protonotarius apostolicus.⁶⁷³ Nesle so mu mitro, on je pa nikoli ni nosil, češ da tozadevnih cerkvenih obredov ne zna.

Ko je imel »železno« mašo,⁶⁷⁴ se nas je več peljalo na Okroglo: dr. Aleš Ušeničnik, kan. Stroj, prof. dr. Pečjak in dr[ugi], med njimi tudi jaz. Bil je že zelo gluha in sem moral kar »vpiti« čestitko, ki so mi jo tovariši naložili. Mašo je pa opravil, še preden smo mi prišli. Imel je privatno kapelo, posvečeno sv. Cirilu in Metodu. Zadnja leta je preživel večidel v postelji. Preživel je 97 let. Pokopal ga je pri Sv. Križu v Ljubljani škof dr. Rožman. Svojo dragoceno knjižnico je zapustil ljubljanski univerzi, svojo vilo in polje pa Društvu za slepe.

Naj dostavim še to, da sem v šol[skem] l. 1893/94 hodil iz semenišča v Alojzijevešče razlagat latinsko slovnico – ob nedeljah od 11^h do 12^h. Zupan sam me je hodil poslušat in več razredov gojencev. – Narodne dame so Zupanu tudi izposlovale red sv. Save 3. »klase«.⁶⁷⁵

[215]

Danes je drugi dan l. 1942. Če mi Bog ohrani življenje in moč, bi rad napisal še spomine iz semenišča, dijaških počitnic in svojih kaplanskih služb v Metliki, Tržiču in v Ljubljani pri Sv. Jakobu in še to in ono iz časa, odkar sem v stolnem kapitlju.

[Teološki študij]

Semenišče. Do konca prve svetovne vojne in še nekaj let po tem je bilo bogoslovnega študija samo štiri leta, potem so dodali še eno leto za filozofijo; ti, ki so odšli v duh[ovno] pastirstvo l.

1940 so imeli pa že šest let semeniškega življenja, od njih dve leti filozofije. V Rimu hočejo tako imeti. Kot rektor semenišča imam z bogoslovci veliko opraviti, pa nisem še opazil, da bi imeli od svojih filozofskih študij kaj koristi. V Italiji je to drugače, ker imajo tam samo 6 let gimnazije. Pri nas pa v svojih 8 gimnazijskih letih dijak pridobi že toliko »filozofije«, da bi v semenišču brez škode odpadla.

Ko smo alojzniki osmošolci naredili maturo, smo morali oddati prošnjo za sprejem v semenišče, preden smo odšli na počitnice. 1. oktobra, ko so odhajali fantje k vojakom, smo prihajali bogoslovci za novo šolsko leto v semenišče. Takrat je bilo vse tako lepo stalno določeno: 1. oktober začetek, božičnih počitnic nič, 26. decembra zvečer so se začenjale duhovne vaje in so trajale do novega leta zjutraj. Novega leta dan so prejemale prvoletniki tonzuro,⁶⁷⁶ drugoletniki pa vse štiri minores.⁶⁷⁷ Predavanja so potem bila do velike srede dopoldne. Veliki četrtek so morali biti vsi pri obhajilu v stolnici. Potem so odhajali – veliki četrtek – na velikonočne počitnice razen pevcev in za asistenco potrebnih, ki so odšli [na] veliko nedeljo po vesperah.⁶⁷⁸ Velikonočne počitnice so trajale do ponedeljka po beli nedelji incl[usive].⁶⁷⁹ Šolsko leto se je sklepalo prve dni julija. Leto se je delilo v dva semestra in smo imeli skušnjo⁶⁸⁰ sredi in na koncu leta in za vsako skušnjo primerno dolg šole prost čas za pripravo. Po skušnjah na koncu šol[skega] leta so bile ordinacije ad maiores ordines⁶⁸¹ in sicer najprej tridnevne duhovne vaje, po tem subdiakon, po tem en dan duhovnih vaj za diakonat in zopet en dan za presbiterat. Tako smo v 5+3 dnevih prejeli višje redove. L. 1893, ko sem bil jaz ordiniran,⁶⁸² smo prejeli presbiterat 9. junija. Odkar je bogoslovna fakulteta del univerze, je pa veliko več počitnic, ki jih državna oblast poljubno odreja.

⁶⁷⁶ Tonzura je v obliki kroga ali kolobarja do golega ostriženo (obrito) lasišče. Z obredom tonzuracije je v preteklosti nekdo postal svetni klerik ali pa redovnik.

⁶⁷⁷ Nižji kleriški redovi so bili: ostiariat (red vratarjev), lektorat (red bralcev), akolitat (red svetilcev) in eksorcistat (red zarotovalcev); odtod: ostiarij, lektor, akolit in eksorcist.

⁶⁷⁸ Po večernicah.

⁶⁷⁹ Vključno.

⁶⁸⁰ Izpitni rok.

⁶⁸¹ Višji kleriški redovi so bili: subdiakon, diakonat, presbiterat in episkopat; odtod: subdiakon, diakon, presbiter – duhovnik in škof.

⁶⁸² Posvečen v duhovnika.

⁶⁷² Monsignorja.

⁶⁷³ Apostolski protonotar.

⁶⁷⁴ 70. obletnico mašništva je msgr. Tomo Zupan obhajal leta 1933.

⁶⁷⁵ III. razreda.

Glede ordinacij je pa novi Codex iuris canonici⁶⁸³ prinesel precej sprememb.

Filozofije ni bilo v mojem času še nič. V I. letniku smo imeli hebrejski jezik,

[216]

introductio in ss. A[ntiqui] F[oederis] Libros,⁶⁸⁴ interpretatio librorum A[ntiqui] F[oederis],⁶⁸⁵ theologia fundamentalis,⁶⁸⁶ hermeneutica bibl[ica] gen[eralis],⁶⁸⁷ archaeologia biblica,⁶⁸⁸ in prosta predmeta aramejski jezik in arabski jezik. – V drugem letu: theologia dogmatica,⁶⁸⁹ interpretatio ss. Evangel[iorum],⁶⁹⁰ Interpretatio Ep[istoliarum] iuxta text[um] graec[um].⁶⁹¹ – V tretjem letu: theologia moralis,⁶⁹² Historia ecclesiastica,⁶⁹³ studium artis eccles[iasticae].⁶⁹⁴ V četrtem letu: theologia pastoralis,⁶⁹⁵ ius canonicum,⁶⁹⁶ in pedagogika in katehetika. Tako imenovanih strokovnih skušenj (diplomskih izpitov) nismo imeli. Kar smo n. pr. iz dogmatike prvi semester obdelali, o tem smo napravili skušnjo konec 1. semestra in ta tvarina ni prišla potem pri skušnji več na vrsto. Kdor je dovršil bogoslovno šolo v Ljubljani, je imel pravico, delati skušnje za doktorat v Gradcu ali na Dunaju.

Naši profesorji niso bili najboljši. Kako vse drugače bi bilo z našo bogoslovno izobrazbo, če bi bili vsi naši profesorji možje na svojem mestu. To je zelo velik greh cerkvenih predstojnikov, da ne poskrbe za dobre profesorje že – in radice.⁶⁹⁷ To se pravi, že v semenišču bi morali izbirati najboljše in najsposobnejše. Večkrat je tak, ki je nadarjen in morda v svoji stroki zelo izobražen, za učitelja nesposoben, ker je treba poleg znanja še marsikaj drugega, da je kdo dober učitelj. Sedaj pa pravi ta in oni: »Mene duhovno pastirstvo ne veseli, jaz bom naprej študiral,« pa postane doktor in pride do službe, za katero nima razen doktorske diplome nobene druge usposobljenosti. In če je postal profesor, pa vesoljni svet

⁶⁸³ Zakonik kanonskega prava iz leta 1917.

⁶⁸⁴ Uvod v svete knjige Stare zaveze.

⁶⁸⁵ Pazlaga knjig Stare zaveze.

⁶⁸⁶ Osnovno bogoslovje.

⁶⁸⁷ Splošna svetopisemska hermenevtika.

⁶⁸⁸ Svetopisemska arheologija.

⁶⁸⁹ Dogmatična teologija.

⁶⁹⁰ Razlaga sv. evangelijev.

⁶⁹¹ Razlaga pisem po grškem besedilu.

⁶⁹² Moralna teologija.

⁶⁹³ Cerkevna zgodovina.

⁶⁹⁴ Študij cerkvene umetnosti.

⁶⁹⁵ Moralna teologija.

⁶⁹⁶ Kanonsko pravo.

⁶⁹⁷ V (pri) korenini – že od vsega začetka.

ve, da ni za to, zakaj ga puste leta in leta v tej službi? Morda se jim smili ne smili se jim pa toliko in toliko njegovih učencev, ki se pri njem nič ne nauče in samo čas izgubljajo. Vae!⁶⁹⁸

En tak profesor je bil dr. Semen, menda mu je bilo ime Janez. Imel je vse predmete starega zakona.⁶⁹⁹ Hebrejskega jezika nas je »naučil« v enem mesecu, od 1. oktobra do 1. novembra. Poznej ni tega jezika več omenil. Le izjemoma je znal kdo brati hebrejsko. Za skušnjo je določil tri ali štiri psalme iz nedeljskih Laudes.⁷⁰⁰ Vsakemu je posebej povedal, katere verze bo vprašan. Navadno je bil v hebrejskih biblijah, ki smo jih imeli iz knjižnice, že od prednamcev zapisan hebrejski tekst z latinico in nad besedami ime dotične hebrejske oblike. Če tega še ni bilo, si je eksaminand⁷⁰¹ vse to preskrbel. Razlaga starega zakona in arheo-

[217]

logija, to je bilo vse tako, da človek od predavanj ni nič imel. Nekaj smo se naučili iz knjige: Zschokke, Historia sacri Antiqui Testamenti.⁷⁰² Učil je tudi dva prosta⁷⁰³ predmeta: aramejski in arabski jezik. Dobil je za to precej visoko nagrado. Zato je bil zelo vesel, če so se za ta jezika oglasili vsaj trije, ker bi drugače predavanja izpadla in seveda tudi nagrada. Tisto leto, ko sem bil jaz zraven, nas je bilo, če se ne motim, pet. Imeli nismo za oba jezika niti deset ur. Poznali smo komaj aramejske črke, arabskih črk pa niti poznali nismo, pa smo imeli v spričevalu »eminenter primam«. ⁷⁰⁴ – Predaval je tiho, poslušal ga pa ni skoraj nihče. Včasih je koga zmerjal pet, deset minut, dotični pa tega niti opazil ni. Če je bil kdo pri skušnji neroden in si ni znal priglufati nobenega odgovora, ga je vrgel z besedami: »Kommen Sie über die Gasse!«⁷⁰⁵ Stanoval je namreč v stolnem župnišču poleg semenišča. S tem, da je šel k njemu, je skušnjo že prestal. – Pri nas je učil zadnje leto, potem je stopil v pokoj.

Za hermenevtiko in novi zakon⁷⁰⁶ smo imeli prof. dr. Jožefa Lesarja. Doktorat je naredil v

⁶⁹⁸ Gorje!

⁶⁹⁹ Stare zaveze.

⁷⁰⁰ Hvalnic.

⁷⁰¹ Izpraševanec pri izpitu.

⁷⁰² Zgodovina svete Stare zaveze.

⁷⁰³ Izbirna.

⁷⁰⁴ Izvrstno.

⁷⁰⁵ »Pridite čez ulico!«

⁷⁰⁶ Novo zavezo.

Avguštineju na Dunaju, potem je bil nekaj časa škofov tajnik, in ko je postal dr. Lenart Klofutar stolni prošt,⁷⁰⁷ je dobil to stolico.⁷⁰⁸ Pri njem smo se pošteno učili in delali skušnje. Bil je visoke postave in počasne hoje, pa tudi bolj počasnih misli in je bil pouk precej dolgočasen. Ohranil je iz mladih dni ribniški akcent.⁷⁰⁹ Pogosto je ponavljal besede: »Kaj pravim kaj« in so mu hudomušniki pridejali, da je pri maši pozdravljaj: »Dominus vobiscum⁷¹⁰ – kaj pravim kaj!« Enkrat so ga mašni strežniki v zakristiji vprašali: »Gospod, kaj pravite: če bi otroci, ki jih je Herod umoril, pomolili svoje roke iz grobov, ali bi se poznalo, kateri so dečki in katere deklice?« Gospod profesor malo pomisli in pravi: »Nič bi se ne poznalo.« Fantje pa v smeh: »Gospod, saj so bili samo dečki!« – Poznej je bil nekaj časa ravnatelj Alojzijevišča in je potem, ko je dr. Janez Kulovec postal stolni prošt,⁷¹¹ prevzel vodstvo semenišča, kjer je bil ravnatelj in ob enem profesor do 1. sept[embra] 1919, ko sem jaz prišel v semenišče.

Dogmatiko je učil dr. Fr[ančišek] Lampe, v 1. letniku fundamentalno,⁷¹² v 2. specialno.⁷¹³ Tudi pri njem smo se pošteno učili. Z njegovimi predavanji pa ni mogel biti nihče prav zadovoljen. Bilo bi ravno tako, če bi bili iz Schwetza (I. I[etnik]) ali Eggerja (II. I[etnik]) prebrali nekaj strani pa bi rekel profesor: »Tole za danes.« Lampe je bil ravnatelj Marijanišča in je imel že z njim dosti opravila. Poleg tega je on vse svoje moči posvetil »Dom in Svetu«, katerega ustanovitelj je bil. Ni imel časa, pripravljati se za predavanja in

[218]

misliti na to, kako bi bogoslovcem dogmatične nauke poljudno razložil. Ker smo vso spec[ialno] dogmatiko obdelali v enem letu, je predaval tudi popoldne. Pri tem ga je pa zaspanec premagoval, pa je tolkel z rokami ob kateder, da bi ga premagal. Pravili so, da je ponoči veliko delal in malo spal. Kako je to škodljivo, če si kdo naloži taka dela, da svojih dolžnosti ne more prav izpolnjevati! Če je kdo s svojim srcem vse drugje kakor pri svojem stanovskem poklicu! Žalibog se to velikrat dogaja in ljudje kažejo nanj in pravijo: »To je mož!« In predstojniki mu dele odlike, ko

⁷⁰⁷ Dr. Lenart Klofutar je postal stolni prošt leta 1888.

⁷⁰⁸ Katedro.

⁷⁰⁹ Naglas.

⁷¹⁰ Gospod z vami.

⁷¹¹ Dr. Janez Kulovic je postal stolni prošt leta 1902.

⁷¹² Osnovno.

⁷¹³ Posebno.

bi ga morali grajati, da zanemarja svoje poklicno delo in se ukvarja z opravili, ki niso njegova dolžnost.

Prof. dr. Fr[ančišek] Lampe je postal poznej stolni kanonik.⁷¹⁴ Hotel je ostati ob enem tudi profesor, češ da bo vse lahko opravljal, pa so mu rekli, da je to dvojje glede na državne določbe nezdržljivo. Starosti ni dočakal: pokončalo ga je preobilno delo. Ko so mu povedali, da ni nobenega upanja, da bi ozdravel, je bil neutolažljiv. Imel je še veliko lepih načrtov zlasti s svojim ljubim »Dom in Svetom«, pa mu je njih izvršitev preprečila neizprosna smrt.

Moralko nam je predaval dr. Janez Janežič. Bil je vojak – menda 3 leta – in se je kot Zugführer⁷¹⁵ udeležil okupacije Bosne. Njegova predavanja so bila prav dobra, pa je pri skušnji zahteval vse natančno po knjigi, vse točke, vse opombe. Za učno knjigo smo rabili Müllerjevo Theologia moralis,⁷¹⁶ poznej so na zahtevo škofa Jegliča začeli rabiti Noldina. – Doma je bil iz župnije Št. Vid na Dolenjskem, Kraljev s Čagašč. Tu je imel hišico, kjer je bival v počitnicah. Enkrat smo ga štiški in šentviški bogoslovci tam obiskali in nam je prav ljubeznivo postregel.

Dr. Janežič je učil tudi cerkveno pravo. To bi moral učiti profesor zgodovine,⁷¹⁷ pa je bil bolehen in je ta predmet prevzel dr. Janežič. Aichnerjev Ius can[onicum]⁷¹⁸ in Corpus iuris canon[ici]⁷¹⁹ sta nam bili učni knjigi. Iz tega predmeta smo si v semenišču zelo malo pridobili, nekaj zato, ker knjige niso bile najboljše, nekaj pa zato, ker dr. Janežič v tej stroki ni bil posebno doma.

Cerkveno zgodovino je učil prelat Jože Smrekar. Ta je bil bolehen. Pripravljaj se je bil za doktorat in je tudi že naredil nekaj rigorozov,⁷²⁰

[219]

doktorata si pa ni pridobil, ker je moral zaradi bolezni študij opustiti. Bil je pa zelo učen in ga je škof[ijski] ordinariat v marsičem vpraševal za mnenje. Pečal se je tudi z astronomijo. Svoj astron[omski] daljnogled je zapustil ljubljanskim

⁷¹⁴ Prof. dr. Frančišek Lampe je postal stolni kanonik leta 1900, a je še istega leta umrl.

⁷¹⁵ Vojaški vodnik.

⁷¹⁶ Moralna teologija.

⁷¹⁷ V tistem času je cerkveno zgodovino predaval prelat Jožef Smrekar.

⁷¹⁸ Kanonsko pravo.

⁷¹⁹ Zakonik kanonskega (cerkvenega) prava.

⁷²⁰ Rigorozi so bili izpiti, s katerimi je doktorand pridobil doktorski naziv.

uršulinkam. Naredil je nekaj sončnih ur, ki jih je daroval svojim prijateljem. Bil je velik škru-pulant.⁷²¹ Maševal je samo nekaterokrat v letu v kapeli franč[iškanskega] samostana ob asistenci enega patra in je maša dolgo trajala. Imel je svojo hišo nasproti semenišču na oni strani Ljubljane, kjer je stanoval s svojo sestro Jerico. V semenišče je prihajal ob grdem in lepem vremenu z dežnikom. Pripovedovali so, da je enkrat na ulici z nekom govoril. Kar prid pes, vzdigne eno zadnjo nogo in hlače – so bile mokre. Od takrat je nosil dežnik s seboj, da bi se branil pred takimi napadi. V šolo ga nekaterokrat ni bilo, ker se je tako lahko prehladil. Rabili smo nemškega avtorja Brücka. Predavanje je bilo večji del v tem, da nam je pravil, česa naj se iz knjige naučimo in kaj naj izpustimo. Bila je to miserabilis doctrina!⁷²²

Pastirstva,⁷²³ pedagogike, katehetike in govorništvu smo se učili pri profesorju Antonu Zupančiču. On je bil kaplan, na zadnje pri Sv. Jakobu v Ljubljani, pa ga je škof Janez Krizostom Pogačar postavil za profesorja v bogoslovni šoli. Spisal je knjigo o katoliškem pastirstvu: po njej je predaval, iz nje smo se tudi učili. Nekaj njegovih nauk sedaj ne velja več. Takrat je bilo v duhovnem pastirstvu še precej janzenizma. Za vsakdanje obhajilo zahteva angelsko svetost. Pri katehētiki nismo imeli nič praktičnih nastopov, samo k skušniji je prišel za vsakega eksaminanda en učenec iz Marijanišča, ki ga je moral bogoslovec »učiti« in izpraševati. – K skušniji za retoriko je spadalo, da je imel vsak četrtoletnik dva govora za skušnjo v domači kapeli, slovenskega in nemškega, vpričo škofa in semeniškega vodstva. Pastirstvo je praktična veda, zato smo ga radi poslušali in se ga radi učili. To je bil tudi edini predmet, ki smo ga poslušali in se ga učili v slovenščini. Kot priveska k pastirstvu sta bila tudi katehetika in pedagogika, zgodovina je bila nemška, vse drugo pa latinsko. Zupančič je bil tudi predsednik Katoliškega tiskovnega društva in je imel kot tak veliko opravka v tiskarni, knjigarni in v prodajalni papirja in devocijonalij.⁷²⁴ Zato mu ni ostalo veliko časa za študij, pa tudi njegova izobrazba ni bila taka, da bi bil vaje prebirati razne novejšje avtorje. Zato se pa tudi njegova

pastorka ni nič spreminjala. Pravili so, da je sestavil po Schücku, in kar je bilo enkrat tiskano, tega se je zvesto držal. Vsak dan je prinesel s seboj v šolo dva, tri liste svoje knjige pa jih je skušal dejati

[220]

na kateder tako da bi mi tega nič ne zapazili. Seveda to ni ušlo našim pazljivim pogledom pa smo bili mnenja, da ni treba posebne učenosti, da profesor iz tiskane knjige leto za letom bere svoje praelectiones.⁷²⁵ Žal delajo tako tudi professores laureati.⁷²⁶ Imel je pa Zupančič to prednost, da je več let izvrševal duhovno pastirstvo in bil veroučitelj v raznih šolah. Za njim so se vsedli na to katedro in se bodo učeni gospodje, ki so učili pastirstvo, pa niso bili nikdar v duhovnem pastirstvu, in katehetiko, pa niso bili nikoli veroučitelji.

Zupančič je postal poznej monsignor in je ostal profesor čez leta, ki so določena za penzijo.⁷²⁷ Dr. Franc Ušeničnik je bil Rector⁷²⁸ v zavodu sv. Stanislava (v malem semenišču) v Št. Vidu pa so tam nastale tako čudne razmere, da jih ni mogel več prenašati. Škof Jeglič prosi Zupančiča, naj stopi v pokoj in napravi prostor Ušeničniku. Strašno nerad je to storil. »I kaj bom pa potem delal?« je dejal. »Vam bomo dajali reševati razne dušnopastirske zadeve škof[ijskega]« ordinariata,« mu je rekel škof. – Predsedstvo Kat[oliškega] tisk[ovnega] društva (KTD) je bil že prej odložil. Nabral je bil namreč – oziroma prihranil – velik znesek denarja, pa je odbor sklenil, da se za ta znesek in za posojilo zgradi nova tiskarna. To ga je močno prijelo. Kar ni mogel prenesti, da bi denar, ki ga je on prihranil, na ta račun zginil, pa je odložil predsedstvo in odborniško mesto. Poznej, ko je videl lepo poslopje dovršeno, se je potolažil in si je tiskarno tudi od znotraj ogledal. V zborni sobi v tiskarni so postavili na eni strani sliko škofa dr. Missia, na drugi sliko mons. Zupančiča, obe v naravni velikosti.

Ko sem prišel kot kanonik v Ljubljano, je stanoval Zupančič v moji kanoniški hiši Pred škofijo št. 6. Takrat je bil že zelo opešal. Začeli smo moliti novi brevir, ki ga je zapovedal Pij X., on se pa nikakor ni mogel navaditi tega novega načina molitve, ker mu je spomin opešal. »O, zakaj to spreminjajo!« je vzdihoval. Neko soboto zve-

⁷²¹ Tenkovestnež.

⁷²² Ničvreden nauk.

⁷²³ Pastoralke oziroma pastoralne teologije.

⁷²⁴ Nabožnih predmetov.

⁷²⁵ Predavanja.

⁷²⁶ Profesorji z doktoratom.

⁷²⁷ Upokojitev.

⁷²⁸ Ravnatelj.

čer pride iz spovednice ves utrujen. Zjutraj ga najde kuharica na tleh. Pokličem p. Angela Mlejnika, njegovega spovednika. Potem mu prinesem sv. Popotnico⁷²⁹ in ga mazilim s poslednjim oljem. Umril je v torek, dne 7. septemb[ra] 1915. Bil mi je vedno naklonjen. Ko sem bil v Škofji Loki, sem imel enkrat veliko intencij⁷³⁰ pa sem

[221]

vedel, da jih on nima, in sem mu jih nekaj poslal. Ko jih je opravil, mi pošlje datume opravljenih, ob enem pa mi vrne vse stipendije.⁷³¹ Njega se bom še spomnil, ko bom pisal o svoji kaplanski službi pri Sv. Jakobu.

Cerkveno umetnost nas je učil kanonik Janez Flis. Bil je prej delj časa katehet pri uršulinkah v Ljubljani, potem spiritual v semenišču, potem kanonik in stolni župnik. Škof Jeglič si ga je izbral za generalnega vikarja. Bil je priljubljen spovednik pobožnih duš v stolnici in veliko let – do svoje smrti – spovednik karmeličank na Selu. Zlasti veliko je storil kot vodja bratovščine sv. Rešnj[ega] Telesa za siromašne cerkve, ki jim je pošiljal lepe nove paramente.⁷³² On je tudi uvedel skupno glasno molitev pred sv. R[ešnjim] T[ele-som]. Bil je v resnici pobožen duhovnik. Spal je na trdi slami. – V cerkveni umetnosti je ledino oral. Izdal je knjigo: *Cerkveni slogi, polno slik*.

Petje je hodil v semenišče učiti p. Hugolin Sattner, O.F.M. Kakor drugi pevski učitelji se je tudi on pečal samo z bogoslovci, ki so imeli dobro razvit posluš. Je pa med bogoslovci vselej več takih, ki nimajo dobro razvitega posluš ali ga pa sploh nimajo. Za te se noben učitelj petja ne zmeni pa potem kot duhovniki pojo mašo, litanije in dr[ugo] tako, da skaze vso božjo službo in svete obrede. Če bi učitelji petja te posebej poučevali, bi večina od njih liturgične napeve pela pravilno.

Ko sem bil v 1. letniku, je šel dr. Lampe na božjo pot v Sveto deželo. Namestoval⁷³³ ga je dr. Boštjan Elbert, ki je bil takrat, če se ne motim, škofijski tajnik. Poznej je bil stolni kanonik in potem prošt v Novem mestu. Bil je doctor theologiae et utriusque iuris.⁷³⁴ Človek bi mislil: to mora biti po duhu velikan, pa je bil pravi pig-

mejec. Skušal nam je nekaj predavati, pa je stavek začel latinsko, nadaljeval slovensko in končal nemško. Bil je po rodu Nemeč in to je v tistem času, ko smo živeli v nemški Avstriji, nekaj pomenilo. Bil je seveda vladni zaupnik. Kot Nemeč je razne slovenske konzonante⁷³⁵ nepravilno izgovarjal, n. pr. p namesto b, ali k namesto g i.t.d. To je novomeški (kandijski) gostilničar izrabil, da se je iz njega norčeval. Ta gostilničar, Štembur, velik, dovtipen mož, mu je dajal naslov »doktor pokozlovja (= bogoslovja)«. – Iz pridige na veliki petek: »Ura je tepla tri in Kristus je na griži (križu) umrl in položili so ga v mrzel krop (grob).« – Na zlati maši: »Dragi ferniki (verniki)! Kjer je bil gospod zlatomašnik, povsod so ga lupili (ljubili).« Itd.

[222]

[Semenišče]

To je bila bogoslovna šola. Kaj pa semenišče?

V mojem času je bil v Ljubljani lazarist g. Karel Heidrich, star, častitljiv misijonar. Hodil je v semenišče spovedovat in je bil kot spovednik pri bogoslovcih zelo priljubljen. V mlajših letih je bil v semenišču spiritual. Imeli so takrat v semenišču kapelo, pa brez tabernaklja. Kot dober duhovnik, ki se je janzenizma, ki so mu ga nek-daj kot bogoslovcu vtepali, že otrešel, je bil seveda mnenja, da spada v semeniško kapelo tudi tabernakelj. Če bi vložil prošnjo na škofa ali ordinariat, je vedel, da bo odbita, pa je kar sam naročil tabernakelj, ga postavil na oltar in noter sv. Rešnje Telo. Ko je škof to zvedel, je bil zelo nevoljen. Tabernakelj je pa le ostal. V tistem času niso prihajali spovedniki v semenišče, ampak so hodili bogoslovci k njim, kar je bilo združeno z raznimi nerodnostmi.

Ko sem bil jaz v semenišču je bila spoved zapovedana za 1. in 2. leto enkrat na mesec, za 3. in 4. leto pa na 14 dni. Za meditacijo smo imeli Lohmannove *Betrachtungen*.⁷³⁶ Spiritual Jože Erker nam je povedal vsak večer vsebino meditacije, ki je prišla na vrsto, potem smo pa zjutraj po jutranji molitvi, ki smo jo opravljali skupaj v kapeli, odhajali v svoje sobe in tam – »premišljevali«, vsak po svoje: večina je prebrala, kar je bilo v Lohmannu za tisti dan, nekateri so dremali, nekateri delali kaj drugega. Potem je bila maša (spiritual) v kapeli. *Visitatio S[anctissimi]*⁷³⁷ je

⁷²⁹ Poslednje sv. obhajilo pred smrtjo.

⁷³⁰ Mašnih namenov.

⁷³¹ Denarne darove za sv. maše.

⁷³² Bogoslužna oblačila

⁷³³ Nadomeščal.

⁷³⁴ Doktor teologije in obojega prava (kanonskega in civilnega).

⁷³⁵ Soglasnike.

⁷³⁶ Premišljevanja.

⁷³⁷ Obisk Najsvetejšega.

bila bolj redka. Ob nedeljah je bilo v kapeli samo obhajilo brez maše, k maši in pridigi smo pa hodili v stolno cerkev ob 9^h 30^m. Popoldne ob 15^h nam je govoril spiritual kratek krščanski nauk (konferenca). V postu smo imeli enkrat na teden križev pot. To je bilo vse duhovno življenje v semenišču. Nobenega pravega duhovnega vodstva ni bilo, ne splošnega, ne individualnega – o tem ni bilo sploh govora. Da bi bil naš spiritual bogoslovce kaj spovedoval, o tem nisem nikdar nič slišal. Poleg navedenih duhovnih opravil je imel spiritual pouk o obredih sv. maše in svetih zakramentov. Škof Missia si je želel v semenišču drugačno duhovno vodstvo in več duhovnega življenja pa je povišal Erkerja v stolnega kanonika,⁷³⁸ za spirituala je pa napravil dr. Franceta Ušeničnika, germanika, ki naj bi duhovno življenje in vodstvo v semenišču uredil tako, kakor je bilo v Kolegiju germaniku v Rim. Spiritual Jože Erker je bil blaga duša, krotak kot jagnje. Po rodu je bil Kočevar, pa se mu ni nič poznalo, da je Nmec. Kot kanonik je bil več let

[223]

stolni župnik. Kot tak je vodil župnijsko pisarno, hodil v spovednico pod prižnico, kamor se redko kdaj zgubi kak spovedanec, pa dvakrat v letu je pridigoval v stolnici. Eno ali dve leti pred smrtjo je odložil čast stolnega župnika.

Disciplina je bila v semenišču za tiste čase še dokaj dobra. Vsak bogoslovec je dobil od semenišča vsako leto en talar, takoj v 1. letniku pa za vse štiri leta en par nizkih čeveljčkov za asistenco (Asistenzschuhe) in par črnih nogavic do kolen, en cingulum,⁷³⁹ en kolar iz steklenih koravd s šmizeto,⁷⁴⁰ en cilinder in en močan črn suknjen plašč s širokim vijoličnim obratnikom, približno tak, kakršen je višnjevi feruojolone (amplum pallium talare),⁷⁴¹ ki ga nosijo prelatje in škofje. Bila je prav lepa figura bogoslovec, n. pr. na sprehodu: talar s cingulom, vrhu talarja plašč z višnjevim ovratnikom, na glavi pa visok, svetel cilinder. Hodili smo na sprehod vsak dan po popoldanski šoli ob 16^h in sicer vsak letnik skupaj, kakor procesija v parih. V zadnjem paru je bil

ductor,⁷⁴² en četrtoletnik – presbiter,⁷⁴³ če je bilo več presbiterjev, pa dva. Na obiske in po drugih opravkih v mesto smo smeli dvakrat v tednu, če nam je to dovolil vice (= podvodja in ekonom = vicedirektor). Morala sta pa iti vedno dva skupaj. Če je torej kdo hotel iti ven, je moral dobiti spremljevalca. Včasih sta šla res oba skupaj, včasih oba skupaj v gostilno, večkrat sta se pa ločila in dogovorila, kje se zopet snideta. Takrat se je še veliko pilo in so imeli nekateri za nebeški užitek, če so šli v kako gostilno. Užitek pa ni bil toliko v pijači kakor v tem, da se naredi nekako posebno junaško dejanje (štikelec). Tudi cela kolona na sprehodu se je včasih ustavila pri kaki gostilni zunaj mesta. – Vsak dan popoldne ob 13^h 30^m ali še prej je pridvela cela truma dijakov v semenišče snažiti bogoslovce čevlje. Za to jim je dajal bogoslovec – vsak svojemu – kos kruha, ki ga je prinašal s seboj od kosila iz obednice. Včasih je kateri prihranil za svojega fanta tud kos mesa ali pečenke. Na strog silentium⁷⁴⁴ se ni posebno gledalo. – Poleti je šel po en letnik včasih – dnevi so bili določeni, kegljat na vrt Kmetijske družbe, kjer so imeli bogoslovci svoje kegljišče, in sicer v času sprehoda.

Hrana je bila takale: Zajtrka nič. Za zajtrk smo imeli kruh, ki smo si ga prihranili od večerje. Če je kdo hotel imeti mleko ali kavo, je moral plačati. Bilo je prav malo takih, ki bi bili to delali. Opoldne juha, meso s prikuho in pečenka s solato ali prikuho pa en »maseljč«⁷⁴⁵ vina. Malce nič. Zvečer juha pa kaka mesna jed s prikuho. Jedi so imele svoja bogoslovska imena, n. pr. prav

[224]

drobne mesne klobasice so se imenovala »Debeljakove hlačice« po bogoslovcu, ki ga je bila sama kost in koža; »britof«⁷⁴⁶ je bil neke vrste »ajmoht«,⁷⁴⁷ itd. Zabavljanja zoper jed je bilo veliko. O juhi so trdili, da bi bila materia valida⁷⁴⁸ za krst, itd. Ob koncu leta so novomašniki poslali v kuhinjo služinčadi podobice. Ko sem

⁷³⁸ Josef Erker je postal kanonik leta 1897.

⁷³⁹ Pas, ki gre k talarju. Gl. op. 67.

⁷⁴⁰ Šmizeta je ovratni nakit iz na vrviči nanizanih drobnih kroglic s cofkom.

⁷⁴¹ Ferajolo je višnjevo neliturgično široko ogrinjalo, ki ga cerkveni dostojanstvenik nosi čez talar ob posebnih priložnostih. Gl. op. 69.

⁷⁴² Voditelj.

⁷⁴³ Semeniški duhovnik, ki je bil posvečen že po 3. letniku bogoslovja.

⁷⁴⁴ Tišino.

⁷⁴⁵ Približno 3,5 decilitra.

⁷⁴⁶ Pokopališče.

⁷⁴⁷ Obara.

⁷⁴⁸ Veljavna materija – snov. Pri podeljevanju vsakega zakramenta sta pomembni: 1.) materija – snov (npr. olje, voda), ki služi kot vidno znamenje podelitve zakramenta in 2.) formula – slovalo, torej besede, ki jih podeljevalec zakramenta izgovarja.

dovršil 3. leto, so četrtoletniki – novomašniki poslali svoje podobice v kuhinjo po novomašniku Viktorju Koechlerju (umrl kot izžanski župnik). Ta jih je najprej grdo ozmerjal, potem jim je hotel dati podobice. Kuharica in dekletke jih pa niso marale. Bilo je pa tako, da so godrnjali in zabavljali – vsaj najbolj – tisti, ki so imeli doma siromašno hrano. To se baje vedno ponavlja in povsod. – Včasih je povabil ravnatelj kakega župnika z dežele, ki ga je obiskal, na kosilo in je bil navada, da je dal tak gost bogoslovcem za maselc vina. Takrat nam je rekel ravnatelj: »Danes vse izpijite.« Navadno smo puščali pol maselca za večerjo. Ob taki priliki smo pa dobili tudi zvečer polne maselce. Rekli smo: »Danes je duplex.«

Kadilo se je v semenišču v mojem času prav močno. Nekaj let pred mojim časom je bila za kadilce določena ena soba, menda št. 39. Poznej je soba zmanjkovala in so postali kadilnica hodniki, kakor je še danes. Bivša kadilnica (Rauchzimmer) so ponovno prebelili pa je še nekaj let dišalo po tobaku. Ko se je kadilo na hodnikih, so vsepovsod ležali po tleh ostanki cigaret in užigalice, tudi pljunki. Takrat še niso ženske snažile semenišča, hlapci pa niso imeli čuta za snago. Od naših predstojnikov ni nihče kadil, boja zopet tobak se pa tudi nihče ni lotil. Ljudje so se včasih pohujševali nad tem, ko so videli na sprehodu cele vrste bogoslovcev v talarjih in clindrih s smotkami in cigaretami. Spominjam se, kako je ravnatelj enkrat v obednici po latinsko grajal te »colonnae fumantes«, ⁷⁴⁹ kar seveda ni nič pomagalo. Danes so bogoslovci za boj proti tobaku bolj dovezetni in sami agitirajo proti tobaku. V tem šolskem letu (1941/42) pravijo, da sta samo dva kadilca med bogoslovci. Gotovo jih je še nekaj več, vendar vseh skupaj gotovo ne čez deset. Največje zlo je to, ker so bili v vodstvu strastni kadilci: dr. Zupan, dr. Fabijan, dr. Turk. Sedaj je še ekonom Gross.

O olikanem vedenju nam v semenišču nikoli nihče ni znil besedice. Večkrat je bilo slišati na deželi tožbo, kako neolikani prihajajo mladi gospodje iz semenišča, pa da naj bi se malo olike učili, toda do l. 1919. na take klice ni bilo nobenega

[225]

odmeva. Po prvi svetovni vojni se je šele začel ta pouk, ker ga CIC⁷⁵⁰ ukazuje. Pa še tako se ne da vse doseči, kar bi človek hotel, ker je Kranjec po svoji naravi in domači vzgoji surov. Skozi šest let poslušajo bogoslovci – vsako leto dve, tri ure – kako se pišejo n.pr. pisma odličnim osebam, pa dobi človek v roko pismo, ki ga je pisal mlad duhovnik škofu, spisano s popravki, komaj čitljivo, brez običajne forme in običajnih formul. Kako je to mogoče?!

Na počitnicah smo nosili bogoslovci vsi dolge suknje in kolarje. Ne spominjam se, da bi bil videl kakega bogoslovca s kratkim suknjičem ali celo v laiški obleki.

Naše občevanje s predstojniki je bilo v znamenju: »Fünf Schritte vom Leit [sic!].«⁷⁵¹ Nič ni bilo tiste zaupnosti do njih, kot bi morala biti v takih zavodih. Gledali smo v njih predstojniško avtoriteto, pogrešali pa očetovske ljubezni.

Naš direktor⁷⁵² je bil dr. Janez Kulavica, zelo učen gospod. Bil je dalj časa eden od direktorjev (jih je bilo več ob enem) v Avguštinu na Dunaju. Menda je že po smrti škofa Pogačarja pričakoval, da bo ljubljanski škof, pa je postal to dr. Jakob Missia. Po Pogačarjevi smrti je bil imenovan za škofa Gogala, gimn[azijski] profesor in ravnatelj semenišča, pa ga je spravila v grob pljučnica, še preden je bil posvečen. Njegov naslednik je postal dr. Kulovec, tako da sta on in Missia nekako ob istem času prišla v Ljubljano. Kulovec je seveda postal najprej stolni kanonik in kot tak ravnatelj semenišča. Ko je bil Missia prestavljen v Gorico, je Kulovec pričakoval za gotovo, da se bo on usedel na prestolico⁷⁵³ sv. Maksima.⁷⁵⁴ Njegov nečak in moj součenec v gimnaziji in semenišču Matija Kastelic mi je povedal, da je pisal svojim sorodnikom: »Molite zame, da ne bom škof!« – Zopet mu je spodletelo: v Ljubljano je prišel iz Sarajeva škof dr. Anton Jeglič. Grasselli, bivši ljubljanski župan, je bil sošolec dr. Kulovica. K njemu je Kulovec rad zahajal. Grassellijev sin, državni pravdnik (tožilec), me je srečal enkrat v Tivolskem gozdu pa mi je pripovedoval, kako je enkrat v pričo njega, tedaj še dijaka, tožil Kulovec njegovemu očetu,

⁷⁵⁰ Codex Iuris Canonici – Zakonik kanonskega prava.

⁷⁵¹ »Pet korakov stran od vodilnih.«

⁷⁵² Ravnatelj semenišča.

⁷⁵³ Prestol.

⁷⁵⁴ Sv. Maksim Emonski je veljal za prvega emonskega škofa.

⁷⁴⁹ Kadeče stebre.

kakšna krivica se mu je zgodila, da ni škof postal. G. pravdnik je dostavil: »Tokrat se mi je zelo čudno zdelo, da more biti duhovnik tako častihlepen.« Enkrat je videl škof Jeglič v mojem stanovanju na steni Kulovčevo sliko, pa je nevoljno stresel z glavo in nekaj rekel, iz česar sem sklepal, da mu je delal Kulovec precejšnje težave in neprijetnosti. Po smrti prošta Klofutarja⁷⁵⁵ je dobil stolno prošnjo in je odšel iz semenišča.

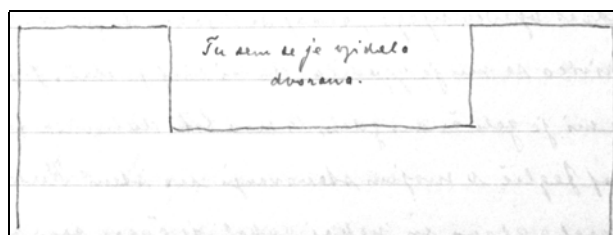
[226]

Ravnatelj semenišča je kakor utež pri uri. Utež nič ne dela, samo visi, pa vendar je od nje odvisno, ali ura pravilno gre. Uzemi jo stran, pa se bo ustavila. Ravnatelj s svojo avtoriteto drži pokonci disciplino. Disciplina je bila v semenišču v njegovih časih dobra. Zato lahko rečemo, da je dobro vršil svojo nalogo. Lahko bi jo bil seveda boljše.

Vsak teden je imel za nas bogoslovce eno biblično uro. Razlagal je sv. Pavla liste⁷⁵⁶ in Apokalipso.⁷⁵⁷ Ob tej priliki nas je pa tudi včasih pošteno ozmerjal, kar smo pa seveda tudi pošteno zaslužili. Da bi nam bil dajal kake vzgojne nauke, se ne spominjam. Zbirali smo se k tej uri v sobi IV. letnika (šolski sobi), ki je bila v 2. nadstropju jugozahodnega vogla semenišča nad veliko knjižnico. Danes je to soba za 4 bogoslovce. Ni si težko misliti, kako smo se morali stisniti, da smo se mogli noter spraviti.

Glavno delo ravnatelja dr. Kulavica pa je bilo ekonomsko. Semenišče je sicer imelo ekonomo, pa je izvrševal le bolj postranske ekonomske posle, ki bi jih lahko tudi kak hlapec, blagajno pa je imel in naročal in plačeval ravnatelj. Tako je bilo tudi še pod mojim prednikom dr. Lesarjem, vsaj v prvih letih njegovega ravnateljstva. Od kar sem jaz v semenišču, ima blagajno in opravlja vse ekonomske posle ekonom.

Dr. Kulovec je na semeniškem posloju marsikaj zboljšal in je znal pri tedanji avstrijski vladi dobiti za to potrebna sredstva. Največja njegova zasluga je, da je semenišču prizidal dvorano, ki je dosti velika, da sprejme vase še danes, ko imamo šest letnikov in okoli 120 bogoslovcev, vso to veliko družino. Pod dvorano sta takrat nastali dve veliki sobi (št. 51 in 52), pod njima dve sobi za bolnico, pod bolnico pa trgovski lokali. Prej je bil vse to prazen prostor in je zahodni konec semenišča imel takle tloris:

Posrečilo se mu je, dobiti za to prizidavo in neka druga popravila od avstrijske vlade 50.000 K, kar je takrat pomenilo velikanski znesek.

[227]

Kakor sem že prej omenil, sta imela v jugovzhodni polovici semenišča v visokem pritličju stanovanje stolni organist (takrat profesor Foerster) in prvi stolni cerkvenik. Dr. Kulovec je dosegel, da sta se oba izselila: cerkvenik v stolno župnišče, organist pa v hišo Kurchpergovega kanonikata (kan. dr. Andrej Karlin). Semenišče se je zavezalo, da bo dajalo prvemu malo odškodnino, ker je bilo novo stanovanje slabše, drugemu pa da bo plačevalo celo stanarino. Tako je semenišče zopet pridobilo nekaj novih prostorov za svoje namene. To se je pa zgodilo že po mojem odhodu iz semenišča, dvorano pa se je zidalo, ko sem bil še v semenišču in sem l. 1894 delal v njej skušnjo za zadnji semester svojih bogoslovnih študij.

Za svoje delo v semenišču je imel⁷⁵⁸ v semenišču brezplačno stanovanje, kurjavo, hrano, postrežbo in sploh vso preskrbo. Poleg tega je prejemal sub titulo⁷⁵⁹ upravljanja Schüffersteinove ustanove⁷⁶⁰ menda prvotno 200 K (zlatih) na leto, kateri znesek se je poznej zvišal. Njegov naslednik dr. Lesar je prejemal na l[eto] K 400. – Ta znesek je takrat že nekaj pomenil, če primerjamo z njim kogruo⁷⁶¹ župnika, ki je znašala pred prvo svetovno vojno na l[eto] K 800 –. Po prvi svetovni vojni so rente propadle, in ker je vse premoženje Schiffersteinove ustanove obstajalo iz rent, je odpadla tudi remuneracija⁷⁶² ravnateljeva. Ker je bilo po prvi svetovni vojni gmotno stanje semenišče zelo siromašno, smo sklenili vsi člani vodstva, da bomo dajali semenišču vsak

⁷⁵⁸ Dr. Janez Kulovec.

⁷⁵⁹ Pod naslovom.

⁷⁶⁰ Štipendijska ustanova Jožefa Antona Schüffererja pl. Schüffersteina je bogoslovcem podeljevala kar 9 štipendij. Leta 1892 je bila odobrena preureditev Schüffererjeve semeniške ustanove, ki je omogočila razširitev semeniške zgradbe.

⁷⁶¹ Letne dohodke – plačo.

⁷⁶² Plačilo.

⁷⁵⁵ Stolni prošt dr. Lenart Klofutar je umrl leta 1901.

⁷⁵⁶ Poslanice sv. Pavla.

⁷⁵⁷ Knjigo Razodetja.

mesec po Din 300 –. Tako je ostalo do danes. Samo spiritual dr. Kraljič ni dajal tega zneska, ker njegova plača ni znašala niti Din 2000 – na mesec, in njegov naslednik prav tako ne bo mogel nič plačevati. Pravično bi pa bilo, da bi ravnatelj nič ne dajal, ker za svojo plačo opravlja svoje kanoniške dolžnosti in za delo v semenišču nobene plače ne dobiva v denarju. Podvodja (ekonom) in spiritual pa dobivata za službo v semenišču polno plačo, zato bi morala s to plačo poravnati vse stroške za preskrbo, kakor n. pr. škofovi od države plačani tajniki škofu plačujejo hrano in postrežbo.

Dr. Kulovec je bil kot eden od ravnateljev Avguštinca tudi dvorni kaplan. Zato je še kot kanonik in ravnatelj semenišča vedno hvalil in opravičeval habsburško dinastijo. Bil je včasih zelo prijazen, včasih pa zelo slabe volje. Kedar je bil zelo slabe volje, je okna na hodnikih odpiral in zapiral. Takrat smo se ga vsi izogibali. Toba karje je preganjal, če so kadili, kjer in kedar bi ne bili smeli.

[228]

Dr. Kreku je kot bogoslovcu enkrat pipo razbil – v hipu razburjenosti – potem pa ni vedel, kako bi ga potolažil. – Vojteh Hybašek pripoveduje, kako je njega kot muzika in enega njegovega tovariša peljal brez vednosti drugih bogoslovcev na neki koncert in potem v gostilno na večerjo. – † Jerič Alojzij, župni upravitelj na Preloki, mi je pravil, da je stanoval skupaj z Demšar Jožefom na št. 28. poleg spirituala dr. Franceta Ušeničnika, pa med študijem nista molčala. Spiritual je trkal na steno in ju včasih tudi ozmerjal, onadva sta se šla pa pritožiti k ravnatelju dr. Kulovcu, češ da bosta izstopila, če ne bo miru. In Kulovic jima je dal prav, češ da je Ušeničnik siten, namesto da bi bil jima rekel: »Kar ven pojdita!« Cerkev bi z njima ne bila nič izgubila. – In tako je gotovo še več drugih anekdot, ki pa meni niso znane.

Iz semenišča ni šel rad. Ko sem bil uršulinski spiritual v Škofji Loki, sva se enkrat srečala blizu ljubljanske stolnice pa mi je rekel: »Jaz bi bil še vedno lahko v semenišču, ko bi bili vi prišli tja za spirituala.« Z Ušeničnikom nista harmonirala.⁷⁶³ Ušeničnik je gotovo hotel spraviti v semenišče tisti red in tistega duha, v katerem so ga skozi sedem let vzgajali jezuiti v Germaniku v Rimu, dr. Kulovic je bil pa bolj jožefinsko tempe-

⁷⁶³ Nista bila skladna.

riran.⁷⁶⁴ Ob priliki, ko sva se srečala, je tudi malo pogodrnjal zoper škofa Jegliča: »Zmirom samo moli, namesto da bi škofijo vladal!«

Kakor se to zgodi pri vsakem človeku, so se tudi njemu slednjič leta stekla in je nehala biti njegovo nemirno, nezadovoljno srce. Bog mu daj tam na onem svetu večni mir.

O podvodju Žigi Bohincu, ki je bil ob enem tudi ekonom, ne vem veliko povedati. Bil je v mladih duhovskih letih škofijski tajnik ali, kakor smo takrat rekli, škofov kaplan. Škof Pogačar ga je zelo rad imel in mu je podelil čast konzistorialnega svetnika. Ta čast je bila takrat zelo redka, danes je pa že skoraj vsak tretji starejši duhovnik, če ne konzistorialni, pa duhovni svetnik. Ker je bil Pogačarjev ljubljenec, ni užival simpatij odločujočih duhovskih krogov in je bil po smrti svojega pokrovitelja prestavljen za kaplana v Trnovo v Ljubljani. Poznej je postal semeniški ekonom. Bil je vnet cecilijanec,⁷⁶⁵ sicer pa zelo blag gospod in je živel, kakor bi ga ne bilo. Jaz sem samo enkrat z njim govoril,

[229]

pa še takrat nisem šel k njemu po kaka dovoljenja ali pomoč, ampak me je poklical on in sicer – ad audientiam verbum.⁷⁶⁶ Tisti čas se je semenišče razdelilo v dva tabora, v cecilijance in proticecilijance. Bil sem v 2. letniku, ko je prvoletnik Evgen Lampe, poznejši politik, predaval enkrat za cecilijance. Jaz sem bil nabral iz raznih opisov več cecilijancem sovražnih izjav in sem z njimi Lampeta zavračal. Storil sem to bolj iz kljubovanja kot iz prepričanja. Saj so imeli cecilijanci prav. Takrat me je Bohinc pokregal, češ da nasprotujem dobri stvari in zavajam svoje tovariše v zmoto.

Študijskega prefekta semenišče v mojem času ni imelo. Saj ga pa tudi nič ne potrebuje. Bili so pa prej in poznej, pa ne zato, ker bi jih bilo semenišče potrebovalo, ampak ker je bilo njim semenišča treba. To mesto je bilo vedno neka sinecura.⁷⁶⁷ Če koga niso imeli kje nastaviti, ali je študiral za doktorat, ali je imel službo, pa mu ni toliko nesla, da bi mogel od nje živeti, so ga nastavili za prefekta v semenišče. Včasih se je na podoben način postopalo tudi pri nastavitvi eko-

⁷⁶⁴ Uravnani.

⁷⁶⁵ Privrženec Cecilijanskega gibanja za prenovo cerkvene glasbe.

⁷⁶⁶ Verjetno; ad audiendum verbo; da bi slišal njegovo mnenje k ustni avdienci – zaslišanju.

⁷⁶⁷ Sinekura je donosna služba brez veliko skrbi in dela.

noma ali viceta, kakor smo mu rekli v starih časih. Celo spiritual – dr. Arnejc – je prišel na tak način v semenišče. Tako ravnanje pa ne more biti koristno za vzgojo duhovskega naraščaja.

Še nekaj vrstic o mojih počitnicah.

Ko sem se šolal, še ni bilo dolenske železnice. Zbralo se nas je navadno več dijakov iz stiške in šentvidske okolice pa smo dolgo pot – do mojega doma najmanj 35 km – premerili peš. Enkrat sem šel na božične počitnice s svojim starejšim bratom Jožetom, ki je bil v Ljubljani pri vojakih. Sneg je šel in kar na celo sva ga gazila in sem komaj še noge prestavljal, ko sem prišel na Mrzlo polje. Za nazaj smo najeli – nas več skupaj – kak voz ali pa smo se peljali s pošto.

Prva leta sem na počitnicah opravljal razna kmečka dela. Ko sem bil večji, sem šel včasih v Št. Vid, kjer je bila večja dijaška družba okoli kaplana Kregarja. Hodili smo navadno v gostilno k Obeljčanu kegljat in pivo pit. Takrat ni bilo še nobenega sledu od kakega dijaškega društva ali sploh kake organizacije, kjer bi se mogli dijaki zaposliti.

Omenil sem že, da je bil moj stric frančiškan v Samoboru. Samoborski samostan je takrat spadal pod ljubljansko franč[iškansko] provinco. Ta stric, p. Solan,

[230]

me je povabil v počitnicah med 4. in 5. šolo, seveda na moje vprašanje, če bi ga smel obiskati v Samoboru. Po je bilo moje prvo daljše počitniško potovanje, ki sem ga že prej omenil.

V počitnicah med 6. in 7. šolo – če ni bilo že med 5. in 6. – me je notar Ivan Plantan povabil, da bi hodil k njemu v pisarno prepisovat razne pogodbe in listine za zemljiško knjigo. Takrat še ni bilo pisalnih strojev. Ponudbo sem sprejel, da sem si zaslužil nekaj denarja. Vrhu tega sem se v pisarni tudi marsikaj naučil, kar mi je zlasti v moji službi v Metliki zelo prav prišlo.

V sledečih dveh počitnicah sem hodil k stiškemu sodniku Jenčiču, kjer sem nekoliko instruiral njegova starejša sinova gimnazijca.

V družbi z drugimi dijaki sem napravil v počitnicah, ko sem bil v višji gimnaziji nekatere izlete v okolico. Aranžiral je take izlete moj součenc iz Št. Vida, Hugo Turk, danes veterinarski referent v pokoju. Enkrat smo šli na Primskovo, kjer smo hoteli videti ondotnega župnika, ki je veljal daleč na okoli za čudodelnika. Če se ne motim, se je pisal Humer. Imel je telesni magnetizem, ali je pa samo mislil, da ga ima. Od vseh

strani so mu nosili »blagoslavljat« razne predmete, da bi jih potem rabili za ozdravljanje ljudi in živali. Včasih je dal komu, ki mu je n. pr. tožil, da krava noče dajati mleka, »blagoslovljeno« šibo z naročilom, naj kravo vsak dan zjutraj s tisto šibo malo pretepe. Ljudje so mu nosili za plačilo mesene klobase, cele krače in dr[ugo]. Enkrat mu prinese neka ženska »blagoslovit« razne stvari, župnik ji pa zakliče: »Najprej pojdi po kračo, ki si jo v grm skrila.« Gotovo je gledal s hriba z daljnogledom in jo je zapazil. Ljudje so pa trdili, da je vseveden. Mene je tisti dan zob zelo bolel. Imel sem pri sebi nekaj bombonov (sladkorčkov). Vderemo v župnišče in povemo, da bi radi govorili z g. župnikom. Prišel je brez kolarja, v hodnični srajci. Bil je zelo prijazen. Prosim ga, naj mi bombone »blagoslovi«. Držal je nekaj časa roko nad njimi in jo premikal sem in tja in bomboni so bili »blagoslovljeni«. On je pač tako prenesel nanje svoj magnetizem. Mene je potem zob še bolj bolel, ko sem bombone pojedel. – Bil je gospod župnik zelo učen in si je v naravoslovnih stvareh dopisoval z učenjaki drugih narodov. Ko je umrl, je prišla

[231]

na pogreb silna množica od blizu in daleč. Ljudje so lomili vejice od lipe, ki je bila tam gori, prepričani, da bodo imele zdravilno moč. – Od Primskovega smo šli na Zaplaz, kjer so nam skuhal ajmoht, ki nam je dišal kakor še ne iz lepa kaka jed.

Enkrat nas je peljal Turk k Sv. Duhu povhe lovi. Zvečer smo gor prišli. Neki mož je že pripravil pasti in jih razstavil ob drevesih, kjer so bili polhi. Mi smo pa ogenj zakurili in uživali ob njem dobrote, ki smo jih prinesli s seboj. Proti jutru smo pobrali pasti in povhe in šli spet na nek pod.⁷⁶⁸ Zjutraj smo se pa s polhi vrnili domov. Enkrat smo šli pa na Krko z bakljami v jamo, ki jo omenja Jurčič v svojem Juriju Kozjaku. Seveda smo se ustavili tudi na Muljavi na Jurčičevem domu.

Muljava me spominja nekega drugega dogodka. Tisto leto, ko so vzdali v Jurčičevo rojstno hišo spominsko ploščo, sem bil še majhen fant, menda še v ljudski šoli na počitnicah. Moj oče so bili župan pa so dobili smodnika z naročilom, naj se takrat strelja s topiči, ko se bo gospoda peljala skozi občino iz Muljave v Stično. Oče so me poslali na tisto višavo, ki se dviga na desni strani

⁷⁶⁸ Skedenj.

ceste, če greš od Gorenje vasi proti Stični. Na tej višavi je tudi bajta, v kateri je stanoval iz Dese tega brata znani Krjavelj. Imel sem dva topiča. Zakuril sem ogenj in streljal, da je bilo veselje.

Po prvem semeniškem letu sem šel prvič v življenju na malo daljše potovanje. Moj najstarejši brat Jože, danes osemdesetletnik, gospodar na Mrzlem polju, je bil v Ameriki pa mi je poslal deset dolarjev, ki so bili takrat vredni petdeset zlatih kron. Za ta denar se je dalo že potovati. Šel sem najprej v Kamnik. Bila je nedelja, ko sem tja prišel. V župni cerkvi na Šutni sem poslušal pridigo diakona Jožeta Brešarja, ki je imel tale mesec (jan[uar] 1942) zlato mašo. Bil je še premlad pa je moral čakati na mašniško posvečenje.

Iz Kamnika sem šel v Cerklje. Tam sem dobil znane dijake, med njimi alojznika Valentina Žuna, in so me povabili, naj ostanem pri njihovi predstavi, ki so jo tisto popoldne priredili na vrtu Ivana Hribarja, znanega ljubljanskega župana, pozneje jugoslov[anskega] poslanika v Pragi, na zadnje senatorja in doktorja h[onoris] c[ausae].⁷⁶⁹ Ti dijaki so mi tudi preskrbeli prenočišče v Hribarjevi vili.

Zadnja točka mojega potovanja je bila Breznica. Kako sem prišel iz Cerkelj (Cerkljan) na Breznico, ne vem. Drugi dan, po mojem prihodu, me [je] peljal pisatelj

[232]

Finžgar, takrat abiturient,⁷⁷⁰ na Stol. To je bila prva moja gorska tura.

Drugo potovanje v teh počitnicah je bilo v Samobor k stricu frančiškanku. O tem sem že prej zapisal nekaj vrstic.

Proti koncu drugega letnika me vpraša ravnatelj dr. Kulovec, če bi šel med počitnicami za domačega učitelja v Trziču k fabrikantu⁷⁷¹ Andreju Gassnerju. Ponudbo sem rad sprejel. Malo pred začetkom počitnic je prišel Gassner s svojo gospo in sinom Leonom v semenišče. G. ravnatelj me je poklical v svoje stanovanje in me predstavil Gassnerju.

Andrej Gassner je bil tirolski oziroma predarlski Nmec iz Bludenza. V družbi z Glanzmannom je postavil v Trziču veliko tovarno za prejo in tkanje pavole⁷⁷² (Spinn- und Webe-

fabrik), t. j. tovarno za kontenino.⁷⁷³ Kupil je tudi tržiško graščino in je tako postal patron tržiške župnije. Bil je zelo pobožen. Vsak dan je bil pri obhajilu in pri vseh mašah, kar se jih je zjutraj bralo v župni cerkvi. Bil je tudi zelo dober do revežev in je z denarjem zakladal Vincencijevo družbo, katere ustanovitelj je bil. Če je bil v krogu tržiških nemškutarjev, ki so bili liberalci in slabi kristjani, pa je šel mimo k bolniku duhovnik s sveto Popotnico, je vstal in hitel na trg, tam pokleknil in se potem vrnil v družbo. Liberalnih tovarišev se gotovo vpricho njega ni nobeden iz tega norčeval, ker je Gassner z velikimi zneski podpiral nemštvo v Trziču. – Kot posestnik tržiške graščine je imel pravico do ribolova v Trziški Bistrici in v Mošeniku. Trziški čevljarji so pa seveda kaj radi jedli postrvi. Gassner je brez pardona take divje ribolovce izročal sodniji, je pa tiste dni, ko so sedeli v zaporu podpiral z denarjem njihove družine. – Enkrat je kandidiral v svojem domačem kraju na Predarlskem za državnega poslanca. Njegov socialnodemokratski nasprotnik mu je dal častni naslov: »Ein mit einem Rosenkranz zugeschnürter Goldsack.«⁷⁷⁴ Pri volitvi je Gassner propadel. – Imel je v kom[p]aniji ne vem s kom tudi v Liverpoolu na Angleškem veliko trgovino s pavolo⁷⁷⁵ in je preživel tam več mlajših let. Tam se je navzel neverjetno velikega spoštovanja do Angležev. Anglež mu je bil ideal. – Njegova žena Ana je bila iz Bozna na Tirolskem. Bila je pobožna in nemškonationalna kakor njen mož. – Dolgo časa nista imela nič otrok. Potem sta si – kakor je Gassner pripovedoval – izprosila z molitvijo

[233]

in božjimi potmi dva sina. Starejši je bil Andrej, mlajši Leon. Ko sem jaz prišel v to družino, je bil starejši v Angliji kot gojenec benediktincev v Downside-u, še osnovnošolski gojenec ozir[oma] učenec, mlajši pa je bil v Trziču in so ga učili privatno učitelji in kaplan Wrus. Slovenskega niso znali ne starši ne otroka. Gassner se je bil začel učiti slovenščine, pa mu ni šlo v glavo.

Ko sem napravil skušnje⁷⁷⁶ za drugi letnik, sem se koj napotil v Trzič. Andreja še ni bilo iz Anglije. Drugi ali tretji dan po mojem prihodu smo se peljali ponj na postajo Podnart. Moj

⁷⁶⁹ Častnega doktorja.

⁷⁷⁰ Maturant.

⁷⁷¹ Tovarnarju.

⁷⁷² Bombažne preje.

⁷⁷³ Kotenino.

⁷⁷⁴ »Z rožnim vencem zavezana zlata vreča.«

⁷⁷⁵ Bombažno prejo.

⁷⁷⁶ Izpite.

dnevni red je bil takle: Zjutraj smo šli vsi v cerkev k maši. Dopoldne smo imeli kake dve uri pouka, popoldne sem šel pa z dečkoma na sprehod. Zvečer smo skupaj molili rožni venec. Gassner je molil naprej. Imel sem priliko gledati življenje v dobri katoliški družini. Bila je res vzorna, življenje iz vere: »*iusus meus ex fide vivit*«. ⁷⁷⁷ Gassner je preživel dan v svoji pisarni v tovarni, ona je pa doma gospodinjila.

Jaz sem se v tej družini otrešel malo svoje kmečke nerodnosti pa nemški jezik sem dobil bolj v oblast. Tudi z lepo nagrado, ki mi jo je dal Gassner na koncu počitnic, mi je bilo zelo ustrezno.

Ko sem končal 3. leto bogoslovnih študij, sem imel v Aljzijevišču novo mašo, na katero sta prišla tudi Gassner in Gassnerica.

Po novi maši pa zopet v Trzič, kjer sem živel in delal kakor prejšnje počitnice. Vsak dan sem maševal v cerkvi sv. Andreja ob 7^h 30^m in je bila vsa družina pri tej maši. Gassner je bil seveda že prej v župni cerkvi pri obhajilu in vseh mašah, potem pa še pri sv. Andreju.

V teh počitnicah je imel v Stični novo mašo moj stiški rojak in součenec na gimnaziji Janez Gorišek, sedaj papežev komornik in župnik nekje na Štajerskem. Na to novo mašo sem šel in vzel s seboj svoja gojenca. Prenočišče smo dobili pri učitelju Francu Kovaču. Tisti dan po novi maši smo se peljali vsi trije skozi Žužemberk v Novo mesto in od tam nazaj v Trzič.

Enkrat smo se peljali – menda je bil to ravno gospejin god – k Sv. Ani pod Ljubeljem, kjer sem maševal, potem pa čez Ljubelj v gostilno Zum Deutsch-Peter, ⁷⁷⁸ ki je stala že na Koroškem. Tam smo kosili in smo zvečer bili zopet doma.

Drugikrat smo šli Gassner, fanta in jaz z vozom skozi Begunje na Rodine

[234]

in smo jo od tam nekje udarili na Stol. Bila je pa taka megla, da smo se morali obrniti v dolino in smo prišli, če se ne motim, na Javornik, kjer nas je čakal voz.

Andrej je dovršil osnovno šolo in Gassner se je odločil, da ga pošlje v gimnazijo k jezuitom v Feldkirch. Jaz sem spremljal dečka tja in sem imel tako priliko videti Tirolsko in Predarlško. V Feldkirchu sem prenočil pri jezuitih in zjutraj tam maševal. Nazaj grede sem se oglasil v Bludenzu

⁷⁷⁷ »Moj pravični živi iz vere.«

⁷⁷⁸ Pri nemškem Petru.

v rojstni hiši Gassnerjevi. V Innsbrucku sem se ustavil in si mesto ogledal. Potem me je peljala pot skozi Franzensfeste, Pustertal in skozi Koroško v Ljubljano, kjer sem moral do začetka novega šol[skega] leta opravljati presbiterijsko službo. ⁷⁷⁹ – Tako so se končale moje počitnice.

Omenil sem službo semeniških duhovnikov ali presbiterjev. V mojem času je bilo vsako leto posvečenih nekaj bogoslovcev na koncu tretjega bogoslovnega letnika v duhovnike, ki so bili seveda potem še četrto leto v semenišču kakor drugi bogoslovci neduhovniki. Poleg tega pa so morali pri slovesnih mašah v stolni cerkvi asistirati kot diakoni in subdiakoni in opravljati v stolnici vsak dan (razen nedelj in praznikov) šesto (žegnano) mašo, potem pa še maši ob 10^h in 11^h. Ob 6^h in 10^h so maševali namesto korarjev pro serenissimis fundatoribus ⁷⁸⁰ in so jim plačevali stipendium ⁷⁸¹ gg. kanoniki. Takrat sta bili namreč vsak dan dve maši pro sereniss[imis] fundatoribus in so kanoniki imeli kritje za te maše v svojih fasijah. ⁷⁸² Po svetovni vojni (1914–1918) je pa avstrijska krona zgubila toliko na svoji veljavi, da je tisti znesek v fasiji kril samo malenkosten del stipendija za eno mašo. Zato je z dovoljenjem škofijstva ena maša odpadla in se opravlja samo ena, ki jo kanoni ukazujejo. Dano je bilo tudi v Rimu dovoljenje, da se sme opraviti kjerkoli in katerokoli uro, samo da je vsak dan ena. Od takrat opravljajo to mašo korarji sami po turnu. ⁷⁸³ Ob 11^h pa je bila maša vedno in vse dni v letu pro † Petazzi. ⁷⁸⁴ Bila je to neka stara ustanova z določbo: Če kdaj donos ustanovnega kapitala ne bo več zadostoval za vsakdanje maše, naj se maše ukinejo in ustanovna glavnicca da revežem. Tako se je zgodilo po prvi svetovni vojni in je takrat enajsta maša prenehala. V začetku te ustanove pa je bil pri stolnici poseben beneficiat, ⁷⁸⁵ ki je te maše opravljal. – Precejšnje število maš smo morali opravljati presbiterji zastonj. To so bile ustanove, katerih glavnicca se je porabila za semenišče. Sedaj teh maš ni več.

⁷⁷⁹ Službo semeniškega duhovnika.

⁷⁸⁰ Za presvete ustanovitelje.

⁷⁸¹ Mašni stipendij – mašni dar.

⁷⁸² V napovedih – seznamih dohodkov.

⁷⁸³ Po turnusu – ustaljenem zaporedju, po katerem kanoniki opravljajo svoje mašne dolžnosti.

⁷⁸⁴ Za pokojne Petazzijeve.

⁷⁸⁵ Beneficiat je bil duhovnik, ki je užival (mašni) beneficij – materialno osnovo za svoje vzdrževanje.

[235]

Tudi v počitnicah so morali biti v semenišču trije presbiterji zaradi asistence in maš. To službo sem jaz nastopil, ko sem se vrnil iz Feldkircha, meseca septembra. Ti zadnji tedni počitnic so bili prav lepi. Bili smo trije. Ob popoldnevih smo delali daljše sprehode, n. pr. na Dobrovo, Ig, v Sostro itd.

Za Gassnejeva sinova se poznej nisem veliko zanimal. Koliko časa je bil Andrej v Feldkirchu, ne vem. Gimnazijo sta dovršila Andrej in Leon v Boznu, ker je bila tam doma njuna mati. Na univerzi je bil Andrej v Oxfordu. Dokler sta bila fanta še bolj majhna, je prihajal h Gassnerju kak angleški (amerikanski) bogoslovec iz jezuitskega zavoda v Innsbrucku, ker je hotel, da se naučita angleškega jezika. – Sedaj sta Andrej in Ana Gassner že v večnosti, sinova pa sta podedovala za očetom milijonsko premoženje. Kje sta danes, ko je Tržič zaseden od Nemcev, ne vem. Do usodne cvetne nedelje, ko so Nemci in Italijani napadli Jugoslavijo, sta bila v Tržiču, kjer jima je tovarna nosila ogromne dohodke, Andrej na gradu, Leon pa v razkošni vili poleg podružnice sv. Jurija v Bistrici. Nobeden ni hodil k maši, oba sta se civilno poročila z ločenkami. Andrej je bil najprej poročen z neko angleško konvertitino,⁷⁸⁶ ki mu je pa umrla. Taki pobožni starši, pa taka sinova. Stari Gassner ni imel pravih vzgojnih načel. Pa bogastvo, ta grozna nesreča za človeka! Beati pauperes!⁷⁸⁷

Tisti čas, ko sem bil v četrtem letniku v semenišču, je bilo v škofiji precejšnje pomanjkanje duhovnikov, pa je ravnatelju dr. Kulovcu padlo v glavo, naj bi jaz in še eden ali dva mojih tovarišev delali skušnje za zadnji semester že v začetku maja, da bi mogli prej nastopiti kaplansko službo. Škof Missia je to misel odobril in sem tako dovršil semenišče že meseca maja 1894. Profesor Zupančič je vzkliknil: »Kaj je tega treba!« Res ni bilo nič treba in bi se bilo prav lahko počakalo do sklepa šolskega leta. Po skušnjah sem dobil dekret za 2. kaplana v Metliko. Preden sem službo nastopil, sem šel za kakih deset dni na počitnice k svojemu sorodniku iz Višnje gore, Antonu Nadrahu, župniku v Kontovelu (Contovello) pri Trstu. Z mojim prvim župnikom proštom Dovganom, sta bila nekdanj tovariša v tržaški škofiji, zato me je stric še posebno

ljubeznivo sprejel. Ob tej priliki sem si ogledal tržaško okolico, grad Miramare, Trst, Kapodistrijo (Capo d'Istria – Koper) in dr[ugo]. Imel [sem] v Kontovelu enkrat tudi slovesno mašo ob priliki procesije sv. R[ešnjega] T[elesa], ker so bile te procesije tam več nedelj po prazniku sv. R[ešnjega] T[elesa], sedaj v eni, sedaj v drugi župniji.

[236]

Kot presbiter sem si od mašnih štipendijev prihranil toliko, da sem plačal pohoštvo, ki sem ga potreboval. Naredil mi ga je neki mizar v Šmartnem pri Litiji. Stalo je samo okoli 110 goldinarjev. Obstojalo je iz postelje z žimnico, nočne omarice, ene mize, štirih pletenih stolov, ene omare za obešanje obleke, ene omare za perilo in štelažo⁷⁸⁸ za knjige, postavljeno na to omaro in klečavnika in umivalnika. Vse je bilo iz trdega (orehovega) lesa in je še danes kakor novo. Takrat je bila dolenjska železnica že eno leto stara, pa je šla samo do Novega mesta. Mizar je vse lepo spravil na železnico, od Novega mesta čez Gorjance v Metliko pa mi je pohoštvo prepeljal voznik, in mi ga je poslal tovariš Češarek, metliški kaplan. – Najpotrebnejše perilo so mi pa preskrbeli doma.

Kaplan v Metliki

Nemški viteški red – sedaj mu pravijo »križniški red« – je bil v tistem času mogočen in bogat. Imel je obširna posestva na Tirolskem, na Češkem, Štajerskem in še drugje. Na Dunaju je imel veliko hišo, ki je bila sama zase župnija N[emškega] v[iteškega] r[eda]. V naši škofiji ima še sedaj cerkev in samostan »Križanke« in pet župnij v Beli krajini, ki so inkorporirane⁷⁸⁹ temu redu; to so Metlika, Črnomelj, Semič, Podzemelj in Vinica. Župne cerkve teh krajev imajo na zvonikih križ n[emškega] v[iteškega] r[eda]: †. Veliki mojster reda je bil v avstrijskih časih vedno en nadvojvoda, tisti čas nadvojvoda Evgen. Parochos vicarios⁷⁹⁰ je dajal svojim župnijam red sam in tudi kaplane, če jih je imel. Drugače je dajala duhovnike škofija.

Metliški župnik je imel naslov prošta n[emškega] v[iteškega] r[eda], pa samo naslov brez mitre ali kakih drugih pravic. Bil je to takrat Fanjo Dovgan. On in semiški dekan Aleš sta prva duhovska leta služila v tržaški škofiji, potem sta

⁷⁸⁶ Spreobrnjenko.

⁷⁸⁷ Blagor ubogim!

⁷⁸⁸ Police.

⁷⁸⁹ Utelesene, pridružene.

⁷⁹⁰ Župniške vikarje.

bila sprejeta v nemški viteški red. G. Aleš je rad povedal, kako je bilo, ko je delal noviciat kar v nekem župnišču v Beli krajini pod vodstvom dotičnega župnika. Ko je delal duhovne vaje, je vprašal župnika: »Soll ich schweigen?«⁷⁹¹ Župnik mu je odgovoril: »Wer wird im 19. Jahrhundert noch schweigen!«⁷⁹²

Prošt Dovgan je bil srednje, bolj šibke postave, malo naglušen, zelo gostoljuben, dobrega cerkvenega duha, svojima kaplanoma najboljši oče. Pred mojim prihodom je imel samo enega kaplana in je moral učiti v nekaj razredih osnovne šole krščanski nauk. Remuneracije⁷⁹³ za ta pouk pa ni maral,

[237]

ampak jo je prepustil kaplanu. Enkrat sem jaz povabil kar na svojo roko enega frančiškana iz Novega mesta za 3. red⁷⁹⁴ – za kar bi bil moral seveda prej župnika prositi. Ko sem ga o tem obvestil, je najprej malo osupnil, potem je pa rekel: »Prav, stvar je dobra, naj pride.« Kaplanoma je moral dajati vso preskrbo: hrano, pijačo, kurjavo, postrežbo, sploh vse. Za to je imel v fasiji za vsakega kaplana na leto 300 goldinarjev. Dajal je vedno prav gosposko hrano, opoldne pečenko, opoldne in zvečer maseljc vina, in najboljšo postrežbo. Za bero so mu župljani nanosili polno dvorišče kuretine. Jedli smo jo par mesecev narejeno na razne načine, da smo se je nazadnje res preobjedli. – Imel je prošt ob nedeljah krščanske nauke in ob največjih praznikih kako slovesno mašo, drugače sva pa delala vse kaplana. Tudi pisarno je vodil prvi kaplan. – Vsak dan je šel prošt po kosilu spat, pri čemur se je spotil, da so morali potem rjuhe sušiti. Poleti se je hodil kopat v Kolpo.

Moj tovariš je bil Franc Češarek, doma iz Nemške vasi pri Ribnici. Bil je kot duhovnik 3 leta pred menoj. Bil sem na njegovi novi maši v počitnicah med 1. in 2. bogoslov[nim] letom. Bil je izvrsten tovariš, Ribničan skozi in skozi, vesel in šegav, zelo delaven, pri ljudeh priljubljen. Nikoli se nisva nič sprla. Imel je tudi mal harmonij in je včasih kako lepo zagodel.

Kaplanije Metlika nima. Kaplana sva imela vsak samo eno sobo z okni proti globoki dolini, ki je koj pod proštijo in v kateri so v spomladnih nočeh tako lepo prepevali slavčki.

Nekega popoldne v drugi polovici maja me tovariš Češarek naloži na novomeški postaji na voz, ki ga je bil v Metliki najel, in me potegne čez Gorjance proti Metliki. Bil je iz mladega konj vajen in je sam vodil konja. Na Suhorju se ustava pri župniku Ogrinu, ki se nama pridruži in se tako vsi trije peljemo naprej. Ogrin je bil srednjih let pa zelo trebušen. Bila je že noč, ko smo prišli v proštijo. G. prošt se je že zaprl v svojo spalnico. Kuharica Meta, proštova nečakinja, se zelo prestraši, ko zagleda debelega gospoda Ogrina. »Za božjo voljo,« si misli, »kakšnega kaplana bo treba rediti!« Pri luči je spoznala zmoto in je bila potolažena.

Drugi dan sem se predstavil proštu in ga prosil, naj mi vselej naravnost pove, če ne bom kaj prav naredil. Povedal mi ni nikoli nič, in če bi mi

[238]

bil, Bog ve, če bi bil jaz to mirno sprejel. Najbrže ne. Zato je prošt modro ravnal, ko je molčal.

Dela v Metliki ni manjkalo. Že ob 2^h pop[oldne] sva hodila kaplana ob sobotah v spovednico pa sva spovedovala do 10^h in še dlje. Ob nedeljah zjutraj sva pa začenjala gotovo že ob 5^h in prihajala iz spovednice okoli poldne, včasih celo še poznej. Imela sva spovednice za velikim oltarjem. Ker je bilo to nerodno, sva nabrala denarja za dve lepi spovednici iz hrastovine in ju prestavila v ladjo, eno na moško, eno na žensko stran.

Ob nedeljah in praznikih je imel tovariš službo božjo ob 6^h, jaz pa ob 10^h. Žegnanja⁷⁹⁵ sem imel vsa jaz. O Božiču je imel prošt o polnoči slovesno mašo, ob 6^h in 10^h pa tiho. Kaplana sva pa šla na vse zgodaj maševat na podružnice. Jaz na Božakovo, v Drašiče in na Vidošiče: povsodi peta maša. Tovariš je pa prav tako pel mašo na Lokvici, v Trnovcu in na Grabrovcu.

Za obhajila⁷⁹⁶ sva se vrstila: vsak en teden.

Šolo v Metliki sva si delila, v Drašiče je hodil tovariš, jaz pa na Božakovo.

Ljudstvo metliške župnije je bilo po vaseh zelo dobro. Če se je n. pr. v družbi kdo spozabil in je začel kvantati,⁷⁹⁷ je moral takoj umolkniti. Na žegnanjih se ni nikjer plesalo. Enkrat je na praznik sv. Petra in Pavla prišel v Drašiče godec

⁷⁹¹ »Naj molčim?«

⁷⁹² »Kdo pa bo v 19. stoletju še molčal.«

⁷⁹³ Plačila.

⁷⁹⁴ Tretjeredniki so tretja – laiška veja Frančiškove družine.

⁷⁹⁵ Slovesnosti ob praznovanju obletnice posvetitve posameznih podružničnih cerkva.

⁷⁹⁶ Za obhajanje in previdevanje bolnikov.

⁷⁹⁷ Nespodobno govoriti.

s harmoniko, pa so ga takoj prijeli moške in izpodili iz vasi. Enkrat so na Lokvici imeli ples, pa so mi Lokvičani zagotavljali, da so bili to semiški župljani in da Lokvičan ni noben plesal. Nekaj liberalcev je bilo tudi po vaseh, pa zelo malo.

Mesto Metlika je bilo pa strupeno liberalno. Z Metličani sem imel hude borbe.

Notar, seveda liberallec, se je pisal Štajer, in je ljudi hudo udiral, da je marsikdo rajši napravil dolgo pot v Črnomelj k ondotnemu notarju, kakor bi prišel Štajerju v klešče. Hotel sem ljudem pomagati pa sem jim na podlagi dr. Tavčarjeve knjige, ki jo je izdala svoj čas Družba sv. Mohorja, ki sem pa njeno ime pozabil (Pravnik?), pravil, kako naj razne posle opravijo brez notarja. Sam sem jim pisal razne pravne listine. Pri tem sem jim dajal papir zastoj, včasih sem plačal tudi kolke, če so bili revni.

[239]

S tem je bil Štajer v srce zadet. Obrnil se je na sodnijo, naj ga reši. Adjunkt (pomožni sodnik) me je klical na sodnijo in mi pretil, da me bodo prijeli zaradi zakotnega pisarstva (Winkelschreiber), ker se presumira,⁷⁹⁸ da dela za plačilo, kdor taka pisma spisuje. Odgovoril sem mu, da se pri meni ne bo moglo nič presumirati, ker ljudem včasih še kolke plačam. Dejal mi je, da ni lepo, da mu (notarju) zaslužek kratim: »Leben und leben lassen!«⁷⁹⁹ – Pri sodnji notar ni nič opravil. Zato se je obrnil na notarsko zbornico v Ljubljani, ta pa na škof[ijski] ordinariat. Temu sem zadevo pojasnil, pa je bilo opravljeno. Ko je bil škof Missia ob brimi v Metliki in se je pri večerji govorilo o sovraštvu liberalcev do kaplanov, je rekel: »Nolite temere, pusillus grex;⁸⁰⁰ jaz sem na Vaši strani.« Ko je Štajer videl, da nič ne opravi, se je poboljšal, in ko sem enkrat neki stranki spisal ženitovanjsko pogodbo, za katero je potreben notarski akt, in sem s to pogodbo poslal stranko k notarju, da dostavi, kar zahteva zakon, je vso stvar lepo uredil – tudi pogodbo sam sestavil in nekaj malega računal. Stranki pa je rekel: »Zdaj pojdite pa h kaplanu in mu povejte, koliko sem računil.«

Po te dogodkih pride neki večer notarjev sluga v proštijo in pove, da je notar zbolel in hoče biti previden. Prosi, da bi k njemu prišel kaplan

Nadrah. »To je pomota,« pravim jaz, »on želi brez dvoma kaplana Češarka.« »Ne,« pravi sluga, »on je izrecno zahteval Nadraha.« Kaj sem hotel, šel sem. Ležal je na postelji, malo pijan, sicer pa zdrav. Kaj sva govorila, tega ne bom pripovedoval. Drugo jutro je klical nekega hrvatskega župnika, menda iz Kamanja, tako so govorili ljudje. Ko je ta zvedel, da je bil prejšnji večer pri notarju domači kaplan, se je obrnil in šel. Kaj je nameraval notar Štajer s to komedijo, mi še danes ni jasno.

Druga liberalna glava v Metliki je bil g. Prosenek – če se mi ime ni v možganih zmaličilo – načelnik cestnega odbora. Dobil je od vlade za služni križec pa je priredil banket, slovesen obed, da bi se mu odlika tem slovesnije pripela na liberalne prsi. Takrat sem imel grdo navado, da sem ob raznih prilikah in neprilikah izbleknil besede: »Sram te bodi!« Na dan banketa pridem domov malo pred poldnem od nekega daljnega obhajila. Na hodniku proštije naletim na cerkovnika župne cerkve pa mi pove, da pojde na Prosenikov banket. Ko se temu začudim in vprašam, kako je prišel do take časti, se oglasi kuharica Meta: »Ali ne vedo, da je s Prosenikom v žlah-ti?« Jaz na to: »V žlah-ti ste?

[240]

Sram vas bodi!« Ko je cerkovnik to povedal na banketu, kjer je bil zbran cvet metliških liberalcev, se oglasi moj prijatelj notar Štajer: »Gospodje, to je pa žalitev. Kaplana bomo postavili pred sodnijo.«

Dali so me »čez« advokatu Trillerju, ki je takrat slovel po tem, da je mrcvaril pred sodišči kaplane, ki v boju zoper liberalizem niso bili zadosti previdni. Jaz sem pa naprosil za zagovornika mladega dr. Ivana Šušteršiča, ki je takrat branil kaplane proti dr. Trillerju. Šlo je za razžaljenje časti. Ta prestop je zagrešil, kdor je o kom v javnosti vpričo vsaj ene osebe, ali na privatnem prostoru vpričo dveh oseb govoril žaljive besede. Sodnik v Metliki me je seveda obsodil. Pri vzklicni⁸⁰¹ obravnavi v Novem mestu se je trudil Šušteršič dokazati, da se je žalitev izvršila samo pred eno osebo, ker je bil cerkovnik kot sorodnik Prosenikov tudi sam prizadet, in na privatnem prostoru, na proštijem hodniku okoli poldne. Sodniki so se dolgo posvetovali in so končno proglasili proštijski hodnik za javen prostor. Lahko bi ga bili proglasili tudi za privaten

⁷⁹⁸ Predpostavlja.

⁷⁹⁹ »Živeti in pustiti živeti!«

⁸⁰⁰ Ne bojte se, majhna čreda.

⁸⁰¹ Pri prizivni.

prostor in bi bil oproščen. Velikrat je razsodba odvisna od volje sodnikov. Plačati sem moral kazni gold. 25 –, advokatom pa skupaj gold. 100 –. To je bila tudi edina škoda, ki mi jo je tožba povzročila. Moj ugled pri ljudstvu je pa po tožbi še zrastel.

V Metliki je bilo veliko oderuhov. Posojali so ljudem denar na visoke obresti, poleg obresti so jim morali ljudje nositi še purane in ob trgatvi velike množine mošta. Vrhu tega so bili dolžniki tudi politično od teh liberalnih pijavk popolnoma odvisni. Gorje jim, če bi bili drugače volili, kakor so zahtevali njihovi upniki. O nekem Kappelletu so pravili, da je neki dolg na podlagi dveh različnih listin dvakrat vknjižil na posestvo svojega dolžnika. Imeli so pa ti liberalni oderuhi v Metliki tudi »mestno« hranilnico, ki je pri posojilih zahtevala 8% obresti in seveda tudi politično služnost.

Takrat so se na prizadevanje dr. Janeza Ev. Kreka začele ustanovljati na Kranjskem reifeisenove posojilnice z namenom, da rešijo kmeta iz kremljev oderuhov, ki jih nikjer ni manjkalo. Pa mi pravi tovariš Češarek: »Ustanoviva reifeisenovo posojilnico.« *Dictum, factum.*⁸⁰²

[241]

Šel sem v Ljubljano in sem uredil vse formalnosti. Predložena pravila so bila kmalu potrjena, Kranjska hranilnica v Ljubljani je dala malo podporo pa sva s tovarišem napela vse sile, da pridobiva za posojilnico nekaj članov. S tem je pa pri našem ljudstvu velika težava. Kmet je velik egoist, zato ga je težko pridobiti za dela za splošni blagor. Če nima on samo očitne⁸⁰³ koristi, ga je težko pridobiti za sodelovanje. Pa je le šlo in hranilnica in posojilnica je začela delovati. Prvi njen uspeh je bil, da je Mestna hranilnica znižala svojim dolžnikom obresti od 8 % na 7 %. Naša posojilnica je dajala posojila po 6 %. Oderuhi so postali ponižnejši, ker so se jih zdaj dolžniki lahko otresli. Hranilnica in posojilnica, ki sva jo kaplana ustanovila, je še nekaj let po njenem odhodu lepo delovala, po tem je pa po krivdi kaplana Štrajharja (sedaj župnika v Cerknici) prišla popolnoma v roke laikov in je pozneje enkrat likvidirala.

V tistem času smo duhovniki pod vodstvom nekaterih ljubljanskih laičkih katoliških inteligentov⁸⁰⁴ vodili kranjsko politiko. To je bilo precej

nerodno, ker mora biti duhovnik *omnibus omnia*.⁸⁰⁵ Kot politik si je duhovnik nakopal sovražstvo političnih nasprotnikov in niso imeli do njega kot duhovnika zaupanja. Kako naj bi hodili k njemu k spovedi, kako naj bi ga klicali na zadnjo uro? Če govori duhovnik – politik na prižnici, nasprotniki v njegovih besedah ne najdejo božje besede, ampak političen govor. Vrhu tega pa duhovniku politika jemlje veliko časa pa zanemarja zaradi politike svoja duhovnopastirska dela. Brez dvoma je zlo, če duhovnik vodi politiko. Toda v razmerah, v katerih je živel naš narod pred 80, 50 leti, bi bilo gotovo še veliko večje zlo, če bi se s politiko duhovnik ne bil pečal. Katoliških inteligentov – laikov nismo imeli. Vsa laička inteligenca je bila v liberalnem taboru. Če bi bili prepustili vso politiko tem laikom, bi bila prišla popolnoma v njihove roke tudi šola in vsa prosveta, gospodarstvo in sploh vse. Naša mladina bi bila po večini v sokolskem taboru in naše cerkve bi bile prazne tudi na deželi, kakor so se v Ljubljani strašno izpraznile. Le temu dejstvu, da smo se pečali poleg duhovnega pastirstva tudi s politiko se imamo zahvaliti, da imamo sedaj v vseh inteligentnih stanovih veliko število krščanskih mož in žena, imamo celo vrsto katoliških akademskih društev, naše ljudstvo je ostalo dobro katoliško, Cerkev ni bila zaprta v cerkve, ampak je smela tudi zunaj cerkve delovati po mili volji in širiti na

[242]

vse strani svoj blagodejni vpliv. Da je bilo politično delo zadnjih 50 let pri duhovnikih potrebno, dokazuje tudi to, da sta bila za tako delo naša velika škofa dr. Missia in dr. Jeglič. Ta ga je naravnost zapovedoval in je duhovnike presojal tudi po številkah pri raznih volitvah. Če je katoliška stranka dobila malo glasov, liberalna pa večino, mu je bilo to dokaz, da duhovniki v dotičnem kraju niso dobri duhovni pastirji. Jegličeve sinode duhovnikom naravnost ukazujejo politično, prosvetno in gospodarsko delovanje. Delale so se pa pri političnem in s politiko združenim prosvetnim in gospodarskim delovanju velike napače, ki so vzrok, da končni uspeh tega dela ni popolnoma zadovoljiv. Stvar sama ni bila napačna, pač pa večkrat način delovanja.

Stranka, za katero smo delali, se je imenovala Slovenska katoliška stranka, pa se je premalo na to gledalo, da bi bila res skozi in skozi katoliška. Pristopali so k njej ljudje, ki niso krščansko ži-

⁸⁰² Rečeno, storjeno.

⁸⁰³ Očitne.

⁸⁰⁴ Izobražencev.

⁸⁰⁵ Vsem vse.

veli, nečistniški,⁸⁰⁶ taki, ki niso izpolnjevali 2. in 4. cerkvene zapovedi,⁸⁰⁷ celo očitni brezverci. Ko je enkrat stolni vikar Škerbec (sedaj kranjski dekan – izgnanec) to očitil dr. Evghenu Lampetu in omenil bogotajca dr. Ivana Robida, zdravnika v duhobolnici⁸⁰⁸ na Studencu, za katerega je šla stranka v boj, je Lampe udaril po mizi in rekel: »Več je Robida storil za stranko kakor Ti.« Poznej so stranko preimenovali v Slovensko ljudsko stranko (SLS), pa je le vedno veljala za katoliško. Za označbo ljudi se ni več vprašalo: »Ali je pošten katoličan?« ampak: »Ali je naš?«

Vse je moralo služiti samo politiki. Nepolitična prosvetna društva so bila v resnici zelo politična. V njih so se shajali politiki, prirejali politični razgovori itd. Zato se ni več toliko gledalo pri članih na katoliško življenje, ampak je bil prvi pogoj, da je smel biti kdo društvenik, da je bil »naš«. Tako je prihajal v društva vedno bolj posvetni duh. Prirejale so se predstave z mešanimi vlogami in nekrščansko vsebino. V novejšem času so nekatera teh društev v pustnem času prirejala tudi plese. V jeseniškem, škofjeloškem pa tudi v drugih katol[iških] prosvetnih društvih je zavladal čisto posvetni duh.

»Orli« in »Orlice« sta bili zelo lepi ustanovi. Škof Jeglič jih je v nebesa povzdigoval. »Naši Orli, naši Orli!« je vzklikoval na kanon[ičnih] vizitacijah.

[243]

Ker pa niso bili navezani na tabernakelj – iz prva zahtevana vsakomesečna spoved se je kmalu reducirala na štirikratno na leto, pa še tega niso držali – ker je bila pri njih poglavitna stvar telovadba in vnanji nastop, je Orlovstvo vedno bolj izgubljalo svoj verski značaj. Mladino vleče nase krog in vnanje slovesnosti, pa je rajše vstopala v Orle in Orlice, pri čemer so Marijine družbe vedno bolj pešale.

Katoliško delavstvo v SLS ni našlo zadosti upoštevanja, ker se je stranka pred vsem potegovala za kmete in so imeli v njej »kapitalisti« veliko besedo, pa se je začelo od stranke oddaljevati in je nazadnje skoraj prišlo v komunistični tabor.

⁸⁰⁶ Grešniki zoper 6. Božjo zapoved »Ne nečistuj«.

⁸⁰⁷ Cerkevne zapovedi: 1. Posvečuj zapovedane praznike. 2. Bodi ob nedeljah in zapovedanih praznikih pobožno pri sveti maši. 3. Posti se zapovedane postne dni. 4. Spovej se svojih grehov vsaj enkrat na leto in vsaj v velikonočnem času prejmi sveto Rešnje telo. 5. Sklepaj zakon po cerkvenih določbah.

⁸⁰⁸ V psihiatrični bolnišnici.

Duhovniki pa so imeli toliko dela v prosvetnih društvih, pri Orlih in v gospodarskih društvih, da niso imeli več časa pripravljati se za pridige, za šolo in sploh za svojo duhovnopastirsko službo niso imeli časa. Porabili so ves čas za organizacije, zraven so pa zanemarjali veliko število tistih, ki niso bili v katoliških organizacijah.

Veliko krivdo na tem, da na še politično delovanje ni prineslo tistih sadov, ki bi jih moralo, so imeli naši politični voditelji.

Dr. Janez Ev. Krek je bil velik talent in imeniten političen delavec. Njegova zasluga je, da se je ustanovilo v naši škofiji toliko katoliških izobraževalnih društev (prosvetnih društev), posojilnic in drugih gospodarskih društev. On je bil strah liberalcev. Na političnih shodih je vse kar navdušil za svoje ideje. On je organiziral katoliško delavstvo. Zbiral je okoli sebe katoliške inteligente, ki so se ga oklepali z ljubeznijo. V državnem zboru na Dunaju in v deželnem v Ljubljani je imel med slovenskimi katoliškimi poslanci vodilno vlogo. Nastopal je neustrašeno. Deželni predsednik baron Hein, ki je držal trdo v nemških liberalnih kleščah Kranjsko deželo, je Slovence in zlasti katoliške Slovence črnil pri ministrih na Dunaju. V nekem govoru v deželnem zboru ga je Krek grozno zdelal. »To je tisti Aman, ki hoče pokončati slovenski narod,« je zaklical in s prstom nanj pokazal.

Žalibog, da ga ne morem v vsem pohvaliti. Bil je profesor za filozofijo v semenišču. Bogoslovcem je govoril včasih take stvari, da je moral tedanji spiritual dr. Franc Ušeničnik njegove nauke večkrat popravljati in jih pobijati. On je hotel imeti ločitev Cerkve od države; dr. Aleš Ušeničnik je tozadevne njegove ideje pobijal v »Času«, ker mora biti ideal, da obe oblasti

[244]

složno sodelujeta. Krek je bil zato na Aleša silno hud, vendar mu ni nič odgovoril. – Začel je opuščati molitev. Njegovi oboževalci njemu v čast pripovedujejo, da so na nekem tečaju pri Sv. Joštu nad Kranjem s Krekom molili na glas sv. rožni venec. To je bilo pač lepo, toda Krek sam ni veliko molil. Nihče ga ni videl, da bi bil molil brevir; saj ga še pri sebi ni imel. Nikoli se ni slišalo, da bi v cerkvi adoriral.⁸⁰⁹ O kakih meditacijah nobenega sledu. Zadnja leta je maševal samo ob nedeljah.

⁸⁰⁹ Molil pred Najsvetejšim.

Njegovi politični uspehi so ga oslepili, napuh ga je prevzel. Rekel je sam o sebi: »Zadosti je, da se svojim volilcem samo pokažem, pa imam vse na svoji strani.«

Njegovi oboževalci so se navzeli njegovega duha. Od tod smo dobili katoliško inteligenco, ki misli, da je zadosti, če gre ob nedeljah h kratki maši brez pridige, in o veliki noči k spovedi. Pravijo, da nekateri katoliški inteligenti še tega ne delajo.

Ko je bila ukazana Katoliška akcija, je škof Jeglič sklical na posvet večje število duhovnikov in laikov, da bi se o stvari posvetovali. Ko smo se vračali s sestanka domov, mi pripomni inteligent, ki je bil Krekov z dušo in telesom, da Rimu ne smemo zaupati in mu ne iti na limanice.

Gospa Theimer je bila načelnica enega oddelka v ne vem katerem ministrstvu na Dunaju. Okoli nje so se sukali slovenski poslanci, hoteč na ta način dobiti razne ugodnosti za Kranjsko vojvodino. Ta gospa ali gospodična je priobčila v »Slovenskem narodu« celo vrsto pisem, ki jih je Krek njej pisal in ona Kreku. Pisma razodevajo ljubavno⁸¹⁰ razmerje med obema in ona mu piše, da je z njim v drugem stanu. Krek ni storil proti temu nobenega koraka, ampak se je delal, da je vzvišen nad takim »obrekovanjem«. S časom se je to pozabilo in Krek je ostal vodilni politik SLS, dokaz, da je morala v stranki že globoko padla, ko ni od njega nihče niti zahteval, naj se opraviči in opere.

Na realki je v nekem razredu katehet rekel učencem, da nimamo Slovenci še nobenega svetnika, pa se oglasi učenec: »Saj ga imamo: dr. Krek je svetnik.« Da, tako so ga popisovali njegovi oboževalci. To pa

[245]

je naša nesreča. Laž ne more roditi nič dobrega.

Dr. Ivan Šušteršič, advokat, je bil faktični⁸¹¹ voditelj katoliških Slovencev na Kranjskem. Bil je manj nadarjen in manj sposoben kakor dr. Krek in je bil do razpora⁸¹² s Krekom kolikor toliko pod Krekovim uplivom in vodstvom. Stranko je spretno vodil in ji pridobil vso oblast na Kranjskem. Tudi sam je postajal vedno bolj mogočen. Neki nemški poslanec ga je v državnem zboru na Dunaju imenoval »den ungekrön-

ten Herzog des Herzogtums Krain«.⁸¹³ Zlasti zadnja leta, ko je bil deželni glavar, je nastopal vedno bolj oblastno. V eni sinodi⁸¹⁴ škof Jeglič prepoveduje vsako kritiko delovanja katoliških poslancev. To je prišlo v sinodo brez dvoma na zahtevo dr. Šušteršiča. Vlada brez kritike je pa že zelo podobna fašizmu. Ob priliki nekih volitev je Šuštaršič kar sam napovedal cerkveni shod na Brezjah, kamor je moral iti seveda tudi škof. Dr. Krek bi bil rad spravil nekaj svojih ljudi k političnemu delu in seveda tudi k jaslim, Šuštaršič se je pa »mladinov« otresal, ker je mislil, da je ves narod za njim. Njegovi privrženci so dobili ime »starini«. Razpor med njimi in Krekom je bil vedno hujši. Ko je še škof Jeglič stopil na stran »mladinov« in tudi od duhovnikov zahteval, da gredo za njim, je bilo konec Šušteršičevega gospostva.

Za SLS je bila velika nesreča, da je prišla do oblasti.

Toda kam sem zašel iz svoje ljube Metlike! Hotel sem opravičiti svoje politično delovanje.

Dolenjska mesta so volila za državni zbor enega poslanca. Do takrat, ko sem začel kaplanovati v Metliki, jih je zastopal profesor Franc Šuklje. Takrat je pa on postal dvorni svetnik in mu je minister za uk in bogočastje dal službo pri založbi šolskih knjig. Poslanski mandat je odložil. Ponudili so ga tedanjemu ribniškemu sodniku in neki dan ga pripeljeta v Metliko dr. Tavčar in dvorni svetnik Šuklje, da ga pokažeta in priporočita volivcem. Volivni shod je bil v neki gostilni, če se ne motim, pri Makarju. Iz Krškega mi je brzojavil kaplan Avsec (sedaj župnik v Lescah), naj vprašam Tavčarja, če je on spisal pamflet »4000«. S težkim srcem sem šel na shod. Bil sem jaz sam »klerikalec«, vsi drugi sami liberalci. S strupenimi pogledi so se ozirali name, ki sem sedel sam pri svoji mizi.

[246]

Kaj so govorili kandidat in njegova spremljevalca, se danes več ne spominjam. Le to mi je ostalo v spominu, da je dr. Tavčar prav grdo zabavljaval zoper »farje«.⁸¹⁵ Jaz mu zakličem: »Povejte nam, gospod doktor, ali ste Vi napisali »Štiri tisoč?« On pa odvrne: »To je ravno tako, kakor

⁸¹³ »Za nekronanega vojvodo vojvodine Kranjske.«

⁸¹⁴ Knezoškof Jeglič je duhovniške sinode organiziral v letih 1903, 1908 in 1924. Sklepi sinod so izšli v posebnih knjigah.

⁸¹⁵ Far je slabšalno poimenovanje za duhovnika.

⁸¹⁰ Ljubezensko.

⁸¹¹ Dejanski.

⁸¹² Do spora.

če bi jaz gospoda kaplana vprašal: Povejte nam, ali je tale nezakonski otrok vaš?« Ta njegov odgovor je bil vzrok neke neprijetne afere, ki sem jo imel poznej v Tržiču. Poznej so mi pravili, da so hoteli nekateri liberalci vreči vame svoje vrčke za pivo pa da jih je Šuklje od tega odvrnil.

Franc Schweiger je bil župnik v sosednji župniji Radovici (poznej dekan v Leskovcu). Bil je deželni poslanec in je priredil enkrat politični shod v prošnji v Metliki. Pred shodom nas je učil, kakšne medklice naj delamo in pri katerih besedah. Na njegovo prošnjo sem na tem shodu, kamor so pa smeli samo somišljeniki, govoril političen govor, prvi in zadnji v svojem življenju.

Najhujše se mi je zdelo iti na agitacijo za volitve. Ko sem agitiral v Metliki nad Obrhom, me je neki liberalec kar na cesti strahotno ozmerjal. Ko sem prišel v Križevsko vas, ki je spadala k mestni občini, mi je en vaščan vrgel v obraz: »Sedaj smo vam dobri, sedaj nam pravite "gospodje", drugače pa se nihče ne zmeni za nas.«

Organizacij takrat še ni bilo, ne verskih, ne (po)svetnih. Edina verska organizacija, ki smo jo imeli, je bila Družba sv. Uršule. Po enajst oseb je tvorilo en venec. Med njimi je bila ena vodnica, ki je gledala na to, da so vse pošteno živele in dobro umrle. Ta način cerkvenih organizacij se mi zdi izvrsten in bi tudi Marijina družba bolje uspevala, če bi bila sestavljena iz malih oddelkov, katerih vsaki bi imel svojega vodnika oziroma vodnico.

Nedeljo po sv. Jerneju smo praznovali pri Treh farah, kjer so tri cerkve precej velike, ena poleg druge. Jernejsko nedeljo je bil tu shod, na katerega so prišli Hrvatje in ljudje iz Bele krajine. Pri Treh farah smo spovedovali in je bilo tam več maš. Romarji so prišli že v soboto in so tam prenočili pod milim nebom. Hrvatje so zakurili velike ognje, ob kate-

[247]

rih so pekli janjce⁸¹⁶ in pečeno meso podajali. Na raznih stojnicah so točili močno belokranjsko vino. Kruha je bilo seveda tudi zadosti. Kmalu so se oglasile tu in tam narodne pesmi. Bilo je vso noč na prostoru pred cerkvijo polno življenja. Prejšnja dobra leta je bilo še vse bolj živo, ko je trta še dobro rodila. Ob mojem času je bila trtna uš že vse uničila.

⁸¹⁶ Jagnjeta.

Naši duhovni sosedi so bili Hrvatje in unijati.⁸¹⁷ Hrvatski župniki v naši okolici so živeli v očitnem konkubinatu.⁸¹⁸ Ljudje so govorili, da imajo »od biskupa dozvolu.«⁸¹⁹ Neki predpust – ko sem bil jaz v Metliki kaplan – je sosednji župnik pripeljal svojo na ples v metliško čitalnico. Govorili so po mestu, kako ga je na glas klicala: »Moj Slavko, moj Slavko.« Drug sosed je vodil po Metliki svojega malega sinka. Neki metličan mu zakliče: »Gospod župnik, to se pa ne spodobi.« Župnik mu odvrne: »Kar vam diši, tudi meni ne smrdi.« O drugem župniku – menda je bil celo dekan – so pravili, da sedi pri kosilu na prvem mestu gazdarica⁸²⁰ (konkubina),⁸²¹ potem njene hčere, šele potem župnik in kaplana. Ti gospodje niso hodili nič k nam na obisk, mi pa k njim ne. Edino kaplan Prezelj je bil večkrat pri nas in nam je pravil, da ima njegov župnik cerkvenikovo⁸²² ženo, zato pa sme cerkvenik delati, kar hoče.

Na metliško župnijo so mejile tri unijatske župnije, oziroma so bile blizu: Velika nedelja (= Radatovići), Drage in Kašt. Iz Velike nedelje je župnik-dekan prišel večkrat v Metliko. Tudi svoje hčere je pripeljal v Metliko k spovedi. Unijatski župniki so bili oženjeni. Ko je bila v Metliki birma, je škof dr. Missia videl dekana Višoševiča hoditi po trgu s talarjem z rudečim cingulom⁸²³ in ob njegovi strani njegovo soprogo pa je dejal: »Cingulum pa žena, kako gre to skupaj!«

Belokranjsko narečje se jako lepo sliši. Imajo slovensko govorico, svojih posebnih besed pa ne veliko. Ko sem slišal otroke, da so kradli sadje v »ljudskem« vrtu, sem si predstavljal nekak občinski vrt, pa je bil le »tuj«, ne domači vrt. Na Božakovem, v Drašičih in vaseh v ondotni bližini so imeli v govoru nekaj posebnega. Čaća = oče, kri-ljavo = klobuk. L so pri deležnikih pret[eklega] časa izgovarjali trdo kakor Poljaki: delaš. – Na Lokvici so izgovarjali u po ribniško. Povsod pa je bil akcent⁸²⁴ hrvatski: »Gùštinov štacun je zàprt.« Tako je menda še sedaj, če ni šola izkvarila narečja.

⁸¹⁷ Grkokatoličani.

⁸¹⁸ V priležništvu.

⁸¹⁹ »Dovoljenje od škofa.«

⁸²⁰ Gospodarica.

⁸²¹ Priležnica.

⁸²² Cerkovnikovo.

⁸²³ Z rdečim pasom.

⁸²⁴ Poudarek, naglas.

Nekako dve leti in tri mesece sem bil v Metliki. Župnija – prva moja služba – se mi je bila silno priljubila in težko, zelo težko mi je bilo, ko sem jo moral za-

[248]

pusiti. Isti dan sta prišla premestitvena dekreta za oba kaplana. Moj tovariš je sam prosil za premestitev in so ga premestili v Šmarje pod Ljubljano, meni so pa poslali dekret za Tržič na Gorenjskem. Zakaj so me premestili v Tržič, bo jasno, ko bom spisal poročilo o svojem delu v Tržiču. Danes skoraj vsak kaplan prinese ali pošlje svoj dekret ordinariatu nazaj, ali pa ga vrne njegov župnik s celo vrsto vzrokov, zakaj je potrebno, da ostane na starem mestu. To se je začelo pod škofom Jegličem. Ab initio autem non fuit sic.⁸²⁵ Meni še na misel ni prišlo, da bi prosil, naj me puste v Metliki, kakor tudi štiri leta poznej ne, ko sem moral iz Tržiča k Sv. Jakobu v Ljubljano. Dekret mi je bil povelje, ki se mu je treba ukloniti brez ugovora. Teh misli so bili sploh vsi duhovniki v tedanjem času. To je bilo prav, vladala je disciplina. Pa tudi koristno je za mladega duhovnika, da ne ostane predolgo na enem mestu.

Zadnjo nedeljo pred odhodom iz Metlike – v prvi polovici meseca septembra 1896 – sem imel poslovilni govor. Še danes me je sram tega govora. Jokala je vsa cerkev, toda božja beseda ta govor ni bila. Zadnji dan odhoda sem spovedoval še celo dopoldne, popoldne pa naju je prošt naložil v svojo kočijo in odpeljal proti Novemu mestu. Delavke na polju so si brisale oči, ko smo se peljali mimo, in g. prošt je rekel: »Kdaj ste že videli, da bi se bili ljudje jokali, če je odhajal od njih kak "šumašter"⁸²⁶ ali davkar, sodnik ali notar? Ljudstvo čuti, kaj mu je duhovnik.«

Pa z Bogom, draga mi Metlika! Letos bo minilo 46 let, odkar nisem več tam, pa je v tem času nisem nobenkrat več videl. (Danes je 20. feb[ruar] 1942)

[249]

Tržič

Ob mojem prihodu v Tržič l. 1896 so bile v Tržiču takele razmere. Politično je bil Tržič močno v nemških rokah. Gospodarji so bili Nemci ali nemškutarji. Največje podjetje, predilnico in tkalnico, sta vodila Gassner in Glanzmann, oba trda in zavedna Nemca, priseljenca. Eno usnjarsko to-

varno in tovarniško čevljarnico z mnogimi delavci je imel domačin Karel Mally, bolj strasten nemškutar kakor Nemeč. Druga čevljarska tovarna je bila Dembergerjeva, torej v nemških rokah. Delavci so bili nezavedni Slovenci, ki so volili, kakor so jim velevali delodajalci. Občinski svet je bil v rokah nemških gospodov, Karel Mally pa župan. Volilo se je po razredih. V prvem razredu je bila inteligenca (duhovniki, uradniki, zdravniki itd.) in veliki davkoplačevalci. V drugem so bili srednji davkoplačevalci: posestniki, boljši obrtniki. V tretjem najmanjši davkoplačevalci. Tisti, ki niso plačevali nič davka – če se zelo ne motim – tudi volilne pravice niso imeli.

Večina domačinov, ki so plačevali davke, je bila v nemškem taboru. Edina boljša domača družina, ki je bila vedno zavedno slovenska, je bila družina Ahačičeva. Ob mojem prihodu sta bila od te družine živa brata Franc Ahačič, oženjen, posestnik velike fužine, in Niko Ahačič, še fant, tudi posestnik fužine. Njun oče, tako mi je povedal župnik Špendal, je pri nekih državnozborskih volitvah pozabil ime slovenskega kandidata, pa je udaril v volilni sobi po mizi in zavpil: »Slovenca volim.« Seveda glas ni nič štel.

Domač pesnik Kurnik je lepo naslikal Tržičane v pesmi, od katere sem si pa zapomnil samo tele verze: »Tržičani – sami so cigani. – En Tržičan – težko bo zveličan. – Klofutar – stari je nemškutar. – Globottschnigg – kuha nemški močnik.«

Nemci so imeli svoje pevsko društvo: »Liedestafel«⁸²⁷ z devizo:⁸²⁸ »Wo man singt, da laß dich ruhig nieder; schlechte Menschen haben keine Lieder.«⁸²⁹ Bilo je seveda liberalno, ker so bili njegovi člani zagrizeni nemški liberalci. Gassner ga je podpiral, ker je bilo nemško.

Slovenski liberalci so imeli svojo Čitalnico (»Slovensko bralno društvo«), katere člani so bili slovenski inteligenti in nekaj delavcev, tudi nekaj domačinov. Klofutar ji je bil predsednik. Čitalnica politično ni nič pomenila, bila je pa z Nemci v sorodu po svojem liberalizmu in ji zato niso delali težav. Ker je bilo to edino slovensko društvo v Tržiču, je bilo med člani tudi nekaj mož krščanskega mišljenja.

⁸²⁷ Pevska tabla.

⁸²⁸ Z geslom.

⁸²⁹ »Kjer se poje, tam se mirno ustavi; slabi ljudje ne znajo prepevati.«

⁸²⁵ Od začetka pa ni bilo tako.

⁸²⁶ Učitelj.

[250]

Inteligentov katoliškega mišljenja Tržič ni imel. Mislim tu na slovenske inteligente. Med Nemci je bil Gassner veren katoličan z različnimi kaj katoliškimi stranskimi nazori. Med delavci jih je bilo precejšnje število, ki so si želeli krščanskega društva. Brali so, kako se po drugih krajih škofije ustanavljajo Katoliška izobraževalna društva, pa so hoteli tudi sami imeti društvo, v katerem bi se zbirali. Do mojega prihoda ni bilo nikogar, ki bi jim tako društvo ustanovil.

Šola je bila nemško-slovenska. Že v 1. razredu se je začela z nemškim poukom pa so se otroci do konca svojega šolanja naučili toliko, da so se znali za silo po nemško pomeniti. V prejšnjih časih je bila popolnoma nemška in so se hodili otroci iz različnih krajev Gorenjske tja nemščine učiti. Moj rajni profesor dr. Ivan Svetina, doma iz brezniške župnije, je rad pripovedoval, kako se mu je godilo, ko je prišel v Tržič v šolo. Zlasti mu ni šel v glavo pozdrav: Golobca Jezus Kristus. Dolgo je premišljal, kaj bi bil ta »golobca«, dokler mu niso pojasnili, da je to: Gelobt sei Jesus Christus.⁸³⁰

Versko življenje sem našel na visoki stopnji. Stari tržičani so bili globoko verni. Radi so hodili v cerkev, radi dajali darove za cerkev in sv. zakramente pogosto prejemali. Bilo je to pri njih, dejal bi, tradicionalno. Imeli so večinoma prav goreče duhovnike. Zlasti vnet duhovni pastir je bil župnik Košir, ki je umrl kot dekan v Trebnjem. Predilnica je pa privabila v Tržič veliko tujcev, ki so bili bolj slabi kristjanje. Tudi liberalni Slovenci okoli čitalnice so širili v Trgu (sedaj je mesto) proticerkveno mišljenje. Mladina je bila že zelo pokvarjena.

Moj župnik v Tržiču je bil Frančišek Špendal, moj rojak, Tičkov s Polja. Moja rojstna vas in njegova sta pol ure oddaljeni. Bil je mogočen gospod. Enkrat je bil v uršulinskem samostanu v Škofji Loki, menda tedaj, ko je bila Pollakova (m. Ana Pollak) preoblečena. Sedela sta on in loški župnik Tomažič pri isti mizi pri kosilu. Škof Missia se je nanju ozrl in je rekel: »Dva mogotca!« To je Špendal rad pripovedoval. Bil je v stvarih, ki se duhovnom rade očitajo, brez graje. Pisarno je vodil prav vzorno, v cerkvi vse točno opravljal, glede VI. zapovedi ni bilo o njem niti nobenega natolčevanja. Bil je zelo točen:

služba božja, pogrebi in sploh vse se je moralo začeti ob prvem udarcu ure. Ko je ura

[251]

bila poldne, je morala biti juha na mizi in gospodje v obednici. Bil je dober pevec, pridigar tudi ne slab, samo preveč monotonen. Nastop je imel dostojanstven. Če se je peljal kam ven, je izpil kozarec vina, da je bil bolj rudeč, da je izgledal kakor »mogotec«. Imel je pa sebe za človeka brez napake. Enkrat je bilo v gostilni, ko je bil že dobre volje pa je zagodel to svojo pesem, da je brez napake, samo eno da ima, namreč da je predober nasproti kaplanom. Kaplan Wruss ga zavrne rekoč: »Gospod župnik, tudi te napake nimate.« Meni je enkrat rekel, da je tako dovršen, da bi ga lahko postavili v kako izložbeno okno. Hotel je biti absoluten gospodar v svoji župniji. Zato ni trpel, da bi kaplan kaj začel v župniji. Kaplan mu tudi nič predlagati ni smel. Vsak predlog za izboljšanje duhovnega pastirovanja, pa naj bi bil še tako pameten, je bil brevi manu⁸³¹ odbit. Vsaka iniciativa od strani kaplana je bila crimen laesae maiestatis parochi.⁸³² Kaplanu je povedal, da je njegov »ksel« (Geselle, obrtni pomočnik), ne pa njegov duhovni tovariš. »Vsi v župniji so moji,« mi je rekel; »takole velik in takole majhen («takole» je pokazal z roko). Vaš ni nobeden.« Da bi se zavaroval proti temu, da bi si jaz koga lastil, je o birmi birmanske listke za otroke, ki sem jih v šoli učil, vse on podpisal. Kakor sem že zapisal, je vse običajno duhovnopastirsko in liturgično delo natančno vršil: hodil ob sobotah in nedeljah v spovednico, maševal redno ob določeni uri itd, toda duhovnopastirska gorečnost ga ni razjedala. Prišli so novi časi in polno tujih ljudi je prišlo v Tržič, duhovno pastirstvo je pa ostalo, kakor je bilo v starih časih. Sam ni maral iskati novih potov, da bi svoje župljane ohranil za Boga ali jih pripeljal k Bogu, kaplan pa tudi ni smel nič storiti. Njegova družba v gostilni so bili čitalniški liberalni inteligenti. Hotel je ostati z njimi dober. Zato ni maral da bi se v Tržiču ustanovilo kako »klerikalno« društvo. Ko je pa videl, da se je začelo krščansko društveno življenje krepko razvijati, ko je nastala za dekleta Marijina družba, se je tudi Špendal počasi »poklerikalil« in ob mojem odhodu iz Tržiča je bil že ves mehak, tako da moji nasledniki niso imeli več težav pri svojem delu.

⁸³⁰ Hvaljen bodi Jezus Kristus!

⁸³¹ Kratko malo.

⁸³² Obdolžitev žalitve župnikovega veličastva, časti.

V Trzič sem prišel nekaj dni pred začetkom novega šolskega leta. Takrat je bilo dozidano tik poleg stare šole novo šolsko poslopje, ki je bilo namenjeno dečkom, stara šola pa je bila določena za deklice. K otvoritvi nove šole je prišel seveda župan Karel Mally (»Schusterkönig«)⁸³³ in druga tržiška gospoda pa okrajni šolski nadzornik iz Kranja Andrej Žumer, moj nekdanji učitelj v Ljubljani na Grabnu. Bila sva tam tudi župnik in jaz. Ko so se učenci v parih vračali iz cerkve, je šolski nadzornik nekatere

[252]

nagovoril, pa le gosposko napravljene. »To je pa zelo nepedagoško,« mi pravi župnik; »samo gosposke otroke nagovarja.« Špendal je bil kot kaplan v Kranju šolski vodja (Schulleiter) na ondotni ljudski šoli, ker je bil v tistih časih v naših krajih najmlajši kaplan šolski upravitelj. Za tržiško šolo je bil Špendal krajevni šolski nadzornik.

Šola se je začela in zame veliko dela, ki sem ga zelo rad imel. Bil sem katehet na 4 razredni deški in na 4 razredi dekliški šoli. Poleg tega sem učil krščanski nauk na enorazrednici v Šentanski dolini, dobro uro hoda od Trziča, en dan v tednu dopoldne višje dva, popoldne nižje dva oddelka. Vrhu tega še vsako nedeljo dva razreda obrtno-nadaljevalne šole, tako imenovane jungčre, to je obrtne vajence.

Poleg šole je bilo na mojih ramah previdevanje⁸³⁴ vseh bolnikov po širni tržiški župniji. V cerkvi je bilo veliko spovedovanja in vsako nedeljo in praznik, če ni bilo slovesne maše, govor in peti maša ob 10^h. To peto mašo, ki mi je bila v veliko breme in je drugje nikjer ni bilo, razen v Ljubljani v stolnici in pri Sv. Jakobu, sem – menda v 2. letu svojega kaplanovanja v Trziču – kar na kratko odpravil. Dogovorila sva se z organistom, da bo začeni s to in to nedeljo v prihodnje tiha maša s petjem na koru, pa je bilo. Župnik še ni bil preveč hud. Morda mu je bilo to še všeč. Zakaj naj bi kaplan, ki je bil od dela ves izmozgan, nosil še to nepotrebno breme. Trzičanom je bilo to tudi po volji. Godrnjali so samo tisti, ki sploh čez vse godrnjajo. Nekega starega dedca sem slišal, ko je godrnjal: »Ješte no, zdaj so nas pa še ob to pripravili.«

Z župnikom sva se nekaj tednov kar dobro razumela. Imel sem kosilo in večerjo in zajtrk pri njem. Za to hrano sem mu plačeval na mesec menda 18 kron, pa najbrž je bilo 18 gold (= 36 K). Vino sem imel sam pa sem ga prinašal h kosilu in večerji po ¼ litra. Večkrat je dal prinesiti župnik po večerji polič posebno dobrega vina pa sva sedela pri mizi dolgo v noč. Dobro razmerje med nama je skalila ustanovitev Izobraževalnega društva sv. Jožefa.

Kmalu po mojem prihodu v Trzič so začeli prihajati k meni možje iz delavskih slojev s prošnjo, naj ustanovim zanje katoliško izobraževalno društvo, kakršnih je bilo že nekaj na Kranjskem in so ga imeli celo v sosednji župniji, v Križah. Povedali so mi, da župnik ni za to, da bi se tako društvo

[253]

ustanovilo, in zato ni kazalo župniku o tem kaj omeniti. Na tihem smo nabirali člane za društvo, ki smo ga nameravali ustanoviti. Omenil sem že, da je bilo v Slovenskem bralnem društvu nekaj prav dobrih krščanskih mož. Na občnem zboru, ki se je vršil 7. febr[uarja] 1897, je bila na sporedu volitev novega odbora. Hoteli smo poskusiti, če bi se dalo v novi odbor spraviti krščanske možje. Zato sem vstopil v to družbo in z menoj še nekaj naših mož. Postavili smo nasproti liberalni listi svojo listo, toda manever se je nam ponesrečil, ostali smo v manjšini. Sedaj nam ni kazalo drugega kot ustanoviti novo društvo. V pravilih je bila določba, da predsednika imenuje škof. Zato je vlada pravila zavrgla in ustanovitev društva prepovedala, višja inštanca pa je prepoved ovrгла in nam ustanovitev društva na podlagi predloženih pravil potrdila. Društvo smo imenovali »Katoliško društvo sv. Jožefa«. Bilo je v resnici popolnoma slovensko ne samo glede na člane, ampak tudi na duh, ki je v njem vladal. Nismo pa hoteli to poudarjati v imenu, da ne razdražimo nemških gospodov, katerih delavci so bili društveni člani, in pa z ozirom na Gassnerja, ki je v začetku obljubil društvu denarno pomoč, mu pa kmalu obrnil hrbet. Za društveni lokal smo najeli dve sobi v pritličju Pirčeve hiše na ozki ulici, ki vodi od cerkve sv. Andreja k mostu čez reko Bistrico. Iz prva je bilo malo članov, pa je število redno raslo. Župnika je novo društvo strašno bodlo, pa ni mogel nič storiti, da bi ga onemogočil. Cerkovnik je mimogrede, ko je hodil na pošto po pisma župnega urada, prinašal časnike za naše društvo. Ko to župnik Špendal zve, mu donašanje

⁸³³ Čevljarski kralj.

⁸³⁴ Previdevanje je podeljevanje zakramentov sv. spovedi, sv. bolniškega maziljenja in sv. popotnice (sv. obhajila) v smrtni nevarnosti.

naših časopisov strogo prepove. Jezilo ga je posebno, ko mu je njegova družba v gostilni – sami čitalničarji – brez dvoma očitala, zakaj on kot šef pusti kaplanu, da kaj tacega dela. Jaz sem moral na račun društva požreti marsikako pikro. Bil sem nanj navezan, ker sem bil ne samo njegov podložnik, ampak sem imel vso hrano v župnišču. Prišel sem z njim navskriž seveda še zaradi raznih drugih stvari, pa glavna stvar je bilo le društvo. Imel nisem v Trziču nikogar, ki bi mu bil mogel potožiti svoje boleti, razen Jezusovega Srca v tabernaklu. Ljudem nisem hotel razkladati, da se z župnikom ne razumemo, ker bi to vzbujalo pohujšanje. Sam sem nosil v srcu svojo bol. Večkrat sem blagroval mrtve, ki so spali na pokopališču tik ob kaplaniji, in potočil marsikako grenko solzo. Pa sedaj vidim, da se s potrpljenjem doseže vse. Če bi bil stopil

[254]

z župnikom v odkrit boj, bi bil gotovo podlegel.

Kmalu smo naročili za društvo lepo zastavo in dobili od škof[ijskega] ordinariata dovoljenje, da se blagoslovi. Vkljub škofovemu dovoljenju je župnik blagoslov zastave v celoti prepovedal. Da je sam ne bo blagoslovil, to je bilo naravno, da se bo pa škofu ustavil, tega nisem pričakoval. Ko sem mu škofa omenil, je zavpil: »Škof naj gre tja za štalo srat.« Ko sem v Ljubljano sporočil, da župnik ne dovoli zastave blagosloviti, mi je škof[ijski] tajnik dr. Alfonz Levičnik v imenu škofa dr. Missia odgovoril, naj se blagoslov odloži.

Nekaj tednov poznej mi župnik prav prijazno pove, prav za prav mi je pisal in je njegovo pismo med mojimi listinami, da zdaj ni nobene ovire več za blagoslovitev naše zastave in naj jo kar jaz naslednjo nedeljo po deseti maši blagoslovim. On da je glede na prejšnje dogodke ne more, da bo pa blagoslovu prisostvoval. Tako se je tudi zgodilo.

Ne dolgo potem si je tudi liberalna Čitalnica preskrbela svojo zastavo. Škof[ijski] ordinariat je blagoslov dovolil, toda ne v cerkvi. Župnik je to zastavo blagoslovil na prostoru pred farovškim hlevom.

Z ustanovitvijo Kat[oliškega] društva sv. Jožefa je bilo poskrbljeno za moške. Treba je bilo pa še za ženske nekaj storiti. V tržiških tovarnah, zlasti v predilnici, je bilo veliko delavk, ki so imele zvečer in ob nedeljah veliko prostega časa. G. Niko Ahačič nam je dal v najem dve precej prostorni sobi, kamor smo postavili mize in klopi. Naročili smo nekaj časnikov in vsega, kar

je treba za pouk in zabavo, pa so se začela dekleta tam shajati. Takrat so se začele ustanovljati Marijine družbe pa sem vložil prošnjo za ustanovitev dekliške Marijine družbe v Trzič. Vse to brez dovoljenja in vednosti g. župnika. Šof[ijski] ordinariat je Marijino družbo dovolil z določbo, naj bo njen voditelj župnik ali njegov pooblaščenec. Tako je sploh povsod urejeno po župnijah. Župnik mi je ta škof[ijski] odlok sporočil in pristavil: »Voditelj bom pa jaz.« Tako je naslednjo nedeljo tudi oznanil na prižnici. Ustanovljena je bila dekliška Marijina družba 4. marca 1898.

O lokalu, kjer so se dekleta zbirale, ni hotel župnik seveda nič vedeti, pa so ga dekleta same vzdrževale. Ko je poleti 30. in 31. jul[ija] in 1. avg[usta] 1898 novi škof dr. Jeglič imel v Trziču birmo in kanon[ično] vizitacijo, je šel gledat tudi ta lokal. Župnik se

[255]

je malo branil, pa ga je škof kar nekako za seboj potegnil in smo šli vsi trije. Kdaj se je ta prostor za dekleta opustil, mi ni znano. L. 1910 se je Društvu sv. Jožefa priključil ženski odsek.

V Trziču je bilo veliko število obrtnih vajencev, ki so jih tržičani imenovali »jungrčec«. Imeli so svojo obrtno nadaljevalno šolo. V prostem času so se poizgubljali v raznih družbah, ki so bile večidel slabe, zlasti pa so radi igrali za denar. Tržiška kaplanija ima stanovanje za dva kaplana. Ker sem bil sam, je bilo eno stanovanje prazno. V to stanovanje sem postavil nekaj miz in povabil »jungrčec«, da bi se tam zbirali in igrali. Imeli so na razpolago nekaj berila in raznih iger. Prišli so enkrat, dvakrat, potem jih pa ni bilo več. Ko bi bil imel več časa na razpolago, da bi se bil mogel bolj pečati z njimi, bi se bilo dalo gotovo z njimi nekaj doseči. Pa sem bil za vse sam.

Ti »jungrči« so imeli ob nedeljah šolo do 9^h 45^m, da so šli lahko še k maši ob 10^h. Toda malo jih je šlo v cerkev, večina se je izgubila po raznih kotih. Zato sem se dogovoril z učiteljem Okornom, da jih bo on vsako nedeljo kar v parih peljal v cerkev. Zato sem mu obljubil primeren honorar. Ko župnik to zve, me strašno ozmerja in mi strogo prepove voditi na ta način v cerkev »jungrčec«. Kaj sem hotel? V cerkvi je župnik gospodar. Jungrči so bili pa veseli svoje zopetne svobode.

Trzič je bil, kot sem že omenil v oblasti nemških gospodov. Prebivalstvo pa je bilo z malo izjemami slovensko, samo premalo zavedno. Slovenska zavest se je pa vedno bolj vzbujala. V

Društvu sv. Jožefa smo sklenili, da hočemo nekaj storiti za probujenje slovenske zavesti. Tržič je imel svoj schulvereinski (nemški) otroški vrtec. Mi smo se odločili, da ustanovimo slovenskega, pa da povabimo k temu delu tudi svoje liberalne sonarodnjake iz Čitalnice. Neke nedelje popoldne smo se zbrali na vrtu Krvinove gostilne člani obeh društev pa smo bili vsi edini v tem, da mora dobiti Tržič s pomočjo Družbe sv. Cirila in Metoda svoj slovenski otroški vrtec. Ustanovili smo podružnico Družbe sv. C[irila] in M[etoda] in poslali družbi prošnjo za vrtec. Družba je našo prošnjo sprejela in l. 1900 je vrtec že začel delovati in je lepo deloval, dokler ni prišel v Jugoslaviji v državno upravo.

Če smo hoteli Tržiču priboriti pravice, ki jih je imel kot slovenski trg, smo morali vreči nemški občinski odbor. V začetku l. 1900 so bile nove občinske volitve in se nam je tako nudila prilika, da nastopimo. Moji boji z župnikom so bili takrat že izbojevani. L. 1899 sem dobil v osebi Jožeta Potokarja dobrega tovariša

[256]

pa smo vsi trije živeli skupaj v lepi slogi. Volilo se je takrat v treh razredih. V 1. razredu so bili najbogatejši davkoplachevalci in inteligenca. Če bi se slovenski volilci vsi udeležili volitve v I. razredu, bi bila zmaga naša. Dne 18. januarja 1900 sem povabil na pomenek slovenske volilce 1. razreda. Na tem pomenku ni prišlo do nobenega sklepa. Poudarjalo se je pa, da gremo volit ali vsi, ali nobeden. Oba Ahačiča, Franc in Niko, Deu Franc, Pollak Viljko in Peharc Jože so bili odločeni, da se volitve udeležijo, mi trije duhovniki tudi. Treba je bilo pridobiti še slovenske uradnike. Ti so bili dr. Kladvo, pl. Andriolli, R. Mally, Zadnik in Jeran. Tem sem v posebnem pismu naznanil, da smo se duhovniki odločili, da se volitve udeležimo, in jih povabil, naj se je udeležijo tudi oni. Vsi smo pismo podpisali. Za kadidate smo postavili Ahačiča Franca, Deua Franca, Pollaka Vilkota in župnika Špendala, za namestnika pa Ahačiča Nikota in Peharca Jožefa. Volitve so prišle, šli smo na volišče, toda sodnika dr. Kladva ni bilo, tudi davčnega uradnika Jerana ne in morda še koga drugega ne, pa se ne spominjam več, in smo slovesno propadli.

Še enega dogodka ne smem pozabiti, ki se je pa dogodil pred občinskimi volitvami. Voditelj socialnih demokratov, neki Albin Štraus, je rekel v neki gostilni pred pričami: »Kaj nas bo kaplan "rihtal", ko ima nezakonske otroke.« Bral je svoj

čas v »Slov[enskem]« Narodu, kako mi je dr. Ivan Tavčar v Metliki odgovoril, ko sem ga vprašal, če je on spisal »Štiri tisoč«. Moral sem ga seveda tožiti pred sodnijo. Sodnik je bil takrat v Tržiču Žerjav, oče † voditelja slovenskih liberalcev dr. Gregorija Žerjava. Štrus je pred sodiščem izjavil, da ni mislil, da bi bili nezakonski otroci moji, ampak da imam v šoli med učenci nezakonske otroke. Sodnik se mu je seveda smejal. Štrus je na to izjavil, da je pripravljen v »Domoljubu« preklicati svoje obrekovanje. Bil sem s tem zadovoljen in nisem zahteval kazni.

Boji z župnikom in izredno veliko šolskega in duhovnopastirskega dela so me strašno oslabili. Enkrat sem šel pozno zvečer obhajati nekega bolnika na »Čegaljš« . Ko sem se vračal, kar nisem mogel naprej; moral sem se vsesti na kamen ob cesti in se odpočiti. Želodec mi ni več dobro prebavljal in srce mi je začelo večkrat strašno razbijati in skakati, kar me je posebno motilo med sv. mašo.

[257]

Iz Tržiča bi pa le ne bil rad šel. Škof Missia me je enkrat – menda ob duh[ovnih] vajah – poklical k sebi in me vprašal, če ne bi hotel priti v Ljubljano za stolnega vikarja, pa sem mu odgovoril, da me čaka v Tržiču še veliko dela, in sem ostal. Poznej mi je enkrat škof Jeglič brzojavil, če bi hotel iti za kaplana v Mengeš. Takrat sem izjavil, da sprejemem ponujeno mesto. Pa preden je pismo došlo iz Tržiča, pride drug brzojav, da je za Mengeš že poskrbljeno.

Ker pa sam v Tržiču dela nisem več zmagoval, sem ponovno prosil škof[ijski] ordinariat, naj pošlje v Tržič še enega kaplana. Želja se mi je izpolnila. Novi kaplan Jože Potokar je bil iz Stične, iz iste župnije kakor jaz, tako da smo bili vsi trije glede na domačo hišo, čeprav ne iz iste vasi, vendar bližnji sosedje. Potokar je prišel v Tržič poleti l. 1899.

Župnik se je tudi ves spremenil. Še ena stvar je bila, ki je pred drugimi čezno zabavljala, namreč glasna molitev oziroma skupna molitev iz Walserja, ki smo jo začeli opravljati pred sv. R[ešnjim] T[elesom]. Prepovedal je pa ni. Potem pa ni bilo več takih stari, ki bi ga bile posebno dražile in smo vsi trije živeli skupaj v slogi, kakor se spodobi za duhovnike.

Župnik Špendal je ostal v Tržiču do 1909. Huda podagra⁸³⁵ mu je vzela moči in je zato prosil

⁸³⁵ Podagra je protin na palcu noge.

za razpisan kanonikat v Novem mestu ter ga l. 1909 tudi dobil. Ko sem kot uršulinski spiritual l. 1914 peljal uršulinske gojenke na izlet v Novo mesto, sem ga obiskal. Umrl je od kapi zadet l. 1915 in sem bil na njegovem pogrebu – veliki četrtek – kot zastopnik ljublj[anskega] stolnega kapitlja.

Tržič je imel ob mojem času svoje posebnosti. Govoril se je tam poseben tržiški dialekt. Šola in vedni dotok tujcev sta posebnosti tega dialekta skoraj že popolnoma odpravila. – Veliki četrtek in veliki petek so se vsako leto zbirali tržiški otroci z ragljami – bilo jih je lepo število – pa so šli skupaj ropotaje po vseh tržiških ulicah. – Na god sv. Treh Kraljev so hodili okoli o hišah Gašper, Melhior in Baltazar, lepo napravljeni in z zvezdo, pa so uprizarjali kratek dramatičen prizor, vse po nemško. Besedilo je bilo iz starih časov. – Na Vnebohod Gospodov so se zbrali ljudje pred deseto mašo eni v Dolini pri Krvinu, drugi v Šentanski dolini na Čegaljšah, pa sva šla ponje v roketu⁸³⁶ in s štolo po ene župnik, po druge kaplan, in sva jih, pevajoč litanije M[atere] B[ožje], peljala v cerkev k slovesni maši. – Binkoštno nedeljo so prišli tržičani sami, brez udeležbe duhovnikov, v cerkev že ob 4^h zjutraj priporočat se sv. Duhu. – Na Silvestrovo so hodili tržiški mojstri v frakih in cilindrih

[258]

k litanijam in zahvalni pesmi. – Znane so bile tržiške bržole, ki so jih znali posebno ukusno pripraviti. – Včasih, ko v Tržiču še ni bilo tujcev, se je tržičanom še veliko bolje godilo. Zato so dobro jedli in pili. Posebno priljubljeno vino jim je bila goriška »bržanka«. Ob porodu jo je mož moral ženi preskrbeti. Enkrat mož tega ni storil, pa mu je žena rekla: »Je že prav, boš pa v prihodnje ti rodil.« Enkrat je baje kaplan med zakonske oklice vtaknil sledeči oklic: »Matiček Cviček in Anka Bržanka. Nesrečen zakon!«

Nekaj posebnega je bilo, da smo imeli ob velikih praznikih latinske pete vespere.⁸³⁷ Župnik in jaz sva se usedla na sedeža pri oltarju, na koru so peli antifone⁸³⁸ in himnus,⁸³⁹ psalme smo peli tako, da je po en vers pel kor, po eden pa midva,

⁸³⁶ Roket ali korok je kratko belo liturgično oblačilo katoliških klerikov, ki se ga obleče nad talar.

⁸³⁷ Pete večernice.

⁸³⁸ Antifone so kratki pripevi na začetku in koncu posameznega psalma.

⁸³⁹ Himno.

capitulum⁸⁴⁰ je pel kaplan, oracije⁸⁴¹ pa župnik.

Imel je Tržič štiri podružnice: sredi trga podružnico sv. Andreja, v višini nad trgom sv. Jožefa, Pod Ljubeljem sv. Ane in v Lomu sv. Katarine. Ta je sedaj samostojna župnija, prej so pa tam opravljali službo božjo kurati, navadno upokojeni duhovniki, ki so ob velikih praznikih prihajali v Tržič asistirat k slovesni maši. V mojem času je bil v Lomu kurat Jože Pekovec. Zadnje leto svojega službovanja v Tržiču, ko sva bila že dva kaplana, sem šel večkrat v Lom na sprehod. Sv. Ana je od Tržiča oddaljena gotovo 12 km. V starejših časih je šla vsako leto ena od treh procesij prošnjega tedna iz Tržiča k sv. Ani. Takrat so hodile tudi šole za procesijami. Pripovedovali so, da je bila ta procesija zelo zanimiva.

L. 1900. sem nameraval ustanoviti v Tržiču hranilnico in posojilnico po reifaisnovem načinu – in sem vladi tudi že predložil pravila. Namesto potrjenih pravil je pa prišel od škofa dekret: v Ljubljano k Sv. Jakobu. To pot me niso nič vprašali, če hočem iti. Ugibal sem, zakaj so me predstavili. Takrat sem se boril za zmago slovenstva v Tržiču: občinske volitve, podružnica Družbe sv. Cirila in Metoda, otroški vrtec – pa sem dolžil Gassnerja, da je zahteval moje premeščenje. Ko sem poznej škofu Jegliču to povedal, mi je zardil, da je bil Gassner pri tej stvari nedolžen. Najbrže so me poslali k Sv. Jakobu, da bi tam ljudi nekoliko politično razgibal, ker jim politične razmere tam niso ugajale. Dekret je bil tisti čas še sveta stvar in ni nikomur na misel prišlo,

[259]

da bi ga nazaj poslal ali prosil, da bi še ostal na starem mestu. Kmalu potem je pa ta lepa disciplina prenehala in so danes že izjema kaplani, ki se premestilnim dekretom brez ugovora pokole.

Konec avgusta 1900 sem se poslovil od Tržiča. V Metliki mi je ves denar požrla pravda zaradi besede »sram te bodi«, v Tržiču sem porabil vse, kar sem imel, pri ustanavljanju društva (tudi za dekleta in jungrče), pri Sv. Jakobu so bili dohodki tako pičli, da sem komaj mogel poravnati vsak mesec račun za hrano, postrežbo in pozimi še za kurjavo. Pri prvih dveh službah je bilo tako, da sem odšel brez denarja, pa tudi brez dolgov. Ko sem odhajal od Sv. Jakoba, mi je morala moja – sedaj že rajnka – sestra posoditi

⁸⁴⁰ Poglavlje.

⁸⁴¹ Molitve.

toliko, da sem si napravil nov talar. V Škofji Loki tudi ni bilo mogoče nič prihraniti. Dekan Mrak je vzel zame pri starološki hranilnici in posojilnici posojilo 1000 K, da sem si mogel nabaviti nekaj pohištva in kuhinjske oprave. Poznej sem obžaloval, da si nisem izposodil vsaj 10.000 K. Kaj bi si bil l. 1914 za ta znesek lahko nabavil! In kako lahko bi bil vse to vrnil! Po vojski (l. 1918) bi bilo teh 10.000 K samo 2.500 Din in 2.500 Din ni bilo vrednih niti 200 K v l. 1914. V Škofji Loki sem dobival od države na leto okoli K 750 –, od samostana sem dobival zastoj vso prehrano in postrežbo pa mašni štipendiji so bili moj dohodek. Po mojem odhodu je avstr[ijska] vlada priznala spiritualu plačo, kakršno so imeli župniki, in v Jugoslaviji je tudi za šolo dobival neko plačilo.

[260]

[Kaplan pri Sv. Jakobu v Ljubljani]

Sv. Jakob, župnija mojih prvih dijaških let! Moja gospodinja se je selila, jaz pa z njo. Stanoval sem v Rožni ulici, na Trgu sv. Jakoba in na Starem trgu (če ni bila to že Ulica sv. Florijana – nasproti šoli), torej vedno blizu cerkve sv. Jakoba, le enkrat nekaj mesecev na Novem (Turjaškem) trgu. Sedaj mi je določeno biti v tej cerkvi duhovni pastir.

Nič nisem bil vesel dekreta. V Metliki in Tržiču je bilo tako lepo, da sem imel v cerkvi in v šoli vedno celo župnijo pred seboj. Ljudje so se zbirali vedno okrog enega centra, so poznali svoje duhovne pastirje in so se jim dali voditi. V Ljubljani je pa v tem oziru vse zmešano. Dve leti sem bil že kaplan pri Sv. Jakobu pa sem imel enkrat nekaj opraviti v Rožni ulici, v hiši, ki je bila komaj 50 korakov oddaljena od cerkve. Družina me ni nič poznala. Gospodinja se je opravičevala in rekla: »Mi hodimo v cerkev v Križanke.« Bili in bile so v župniji, ki niti svojega župnika, ki je bil tam veliko let, niso poznali. Večkrat vidim ženske, ki mimo stolnice gredo k frančiškanom. Celo korarske kuharice⁸⁴² svoje cerkve nimajo v časti in hodijo rajši čez most na ono stran Ljubljanice. Če se pa ljudje navežejo na kako cerkev in spovednico, ji navadno zvesti ostanejo. Tako ima duhovnik tudi v Ljubljani neko določeno čredo ovac, ki gleda v njem svojega pastirja, učitelja in voditelja.

Moj župnik pri Sv. Jakobu je bil Janez Roman, ob mojem prihodu že častni kanonik, pred mojim odhodom pa prelat, protonotarius aposto-

licus ad instar p[articipantium].⁸⁴³ Ko sem bil v 2. razredu ljudske šole na Grabnu, je bil moj katehet pa je tisto leto postal mestni župnik pri Sv. Jakobu. Takrat je bila samo ta župnija Stadtpfarre,⁸⁴⁴ Sv. Peter in Trnovo pa Vorstadt-pfarren.⁸⁴⁵ Deloval je pa Rozman že kot katehet duhovnopastirsko v cerkvi sv. Jakoba kot spovednik in pridigar. Kot spovednik je bil zelo priljubljen. Pobožne duše so ga ljubile, ker je dovoljeval pogosto, tudi vsakdanje obhajilo, ko so drugi spovedniki imeli o tem še precej janzenistične nazore. Znal jim je tudi lepo govoriti. Veliki grešniki so hodili k njemu za veliko noč iz bližnje in daljne okolice, ker je bil na glasu, da se pri njem lahko dobi odveza. Postne nedelje je vse črno moških oblegalo njegovo spovednico. Ko so mu očitali, da daje takim ljudem odvezo, je rekel: »Še hudiču bi jo dal, če bi imel kesanje.« Govoriti je pa znal tako ganljivo, da so se – ko je bil še mlajši – ljudje kar jokali pri njegovih govorih. V času, ko sem bil njegov kaplan, je imel še vedno vsako

[261]

nedeljo in praznik ob 2 pop[oldne] krščanski nauk. Stal je na prižnici pokonci kakor smreka in lepo razločno razlagal katekizem. Ko je bil »krščanski nauk« končan, se je začel »mali krščanski nauk«. Naštel je vse svetnike tistega tedna in vsakega z nekaj besedami pohvalil, vse pobožnosti med tednom, odpustke itd. Na zadnje je pa še vse kratko ponovil: »V ponedeljek je ... velik svetnik božji.« Ob 5th bo sv. maša v ta in ta namen ... V torej je ... I.t.d. Mater božjo je imenoval vedno »Mamko božjo«. Ko je delal križ, je takole govoril: »Četa, Sina, svetga Duha. Amen.« Ženskam je veljal za vzor duhovnika pa je neka gospodinja rekla svojim dijakom: »Tako morate moliti kakor g. Rozman.« Pri večerni molitvi začne potem dijak, ki je naprej molil, takole: »Četa, Sina ...«

Mašni obred je precej individualiziral. Pri slovesni maši smo slišali n. pr. njegov Confiteor:⁸⁴⁶ bil je bolj stenografičen: »Confiteor Deo ... culpa, culpa, culpa ... orare pro me ad D[ominum] Deum nostrum.«⁸⁴⁷ Kar ni izgovoril, je menda izmolil v mislih. Pel je pa silno lepo.

⁸⁴³ Gl. op. 565.

⁸⁴⁴ Mestna župnija.

⁸⁴⁵ Predmestni župniji.

⁸⁴⁶ Molitev kesanja.

⁸⁴⁷ »Priznam Bogu ... moja krivda, krivda, krivda ... prositi zame pri Gospodu našemu Bogu.«

⁸⁴² Kanoniške gospodinje.

Enkrat je pravil škofu: »Oni dan se nisem zbudil o pravem času. Ura bije pet, maša ob petih oznanjena, Janez pa še v postelji. Buškarona! Hitro pokonci! Ko je bila ura polšestih, je bil Janez od oltarja že v zakristiji!«

Na Žabjeku je imelo sedež društvo za krščanske delavke, večidel »cigararice«. Vsako leto jih je peljal kam na božjo pot, največkrat na Žalostno goro pri Preserju. Ko so prišli v cerkev, je najprej Marijo pozdravil z ganljivim nagovorom. Pri odhodu se je pa zopet poslovil od »Mamke« božje tako ganljivo, da si je vse solze brisalo.

Večkrat so se vzele skupaj tri, štiri stare gospe ali device, najele so kočijo, eno ali dve, in so ga peljale na božjo pot ali na izlet – Brezje, Velesovo, Jezersko ..., ali pa so ga povabile na večerjo zdaj sem, zdaj tja.

Vsak teden je obiskoval bolnike. Vsak petek se je nabralo polno revežev na prostoru med zakristijo in župniščem pa jim je delil miloščino. Pa tudi sicer je bil vedno oblegan od beračev. Dobre duše so mu donašale obilo denarja, da ga je imel za uboge. Zlasti Bahovčeva Raza (Reza, doma iz Žalne) je znala zanj veliko nabrati. Za neki jubilej mu je prinesla šopek iz tolikih cekinov, kolikor je bilo let. Zato je bila pa pri cerkvi v marsičem ženska komanda. Zlasti neka Lacheinerjeva – menda je bila Beti, pa se ne spominjam dobro – je rada marsikaj sugerirala. Enkrat je hotela, da bi se celi mesec obha-

[262]

jal na č[ast] sv. Jožefu kakor maj na č[ast] M[ateri] božji. Rozman je to zapisal na listek in ga poslal kaplanoma (Renier). Ta dva sta pa nanj napisala: »Mulier taceat in ecclesia.«⁸⁴⁸

Ob potresu l. 1895 je bila cerkev sv. Jakoba zelo prizadeta. Podreti so morali oba zvonika in so sezidali sedanjega. Prej je imela cerkev veliko lepše lice. Tudi notranjost cerkve je Rozman lepo prenovil. Sploh je imel veliko smisla za lepoto hiše božje. Služba božja se je vršila pri Sv. Jakobu z velikim sijajem. V Rožni ulici št. 11 je stanoval prošt Jarc. Bil je šolski nadzornik nekje na Hrvatskem in je tam dobil pravico do pontifikalij. V Ljubljani je bil v pokoju pa je – seveda contra ius et fas⁸⁴⁹ – nastopal z mitro in pastoralo. Na velike praznike je on pontificiral,⁸⁵⁰

⁸⁴⁸ »Ženska naj v cerkvi molči.«

⁸⁴⁹ Proti pravu in božji postavi.

⁸⁵⁰ Maševal z uporabo pontifikalij.

po njegovi smrti pa Rozman, od l. 1902 ali 1903 kot protonotar z mitro.

Politično se Rozman ni udeleževal. Hotel je ostati dober z vsemi, tudi z dr. Tavčarjem. To pa škofu Jegliču ni bilo všeč. Zahteval je takrat od svojih duhovnikov, naj aktivno posegajo v politiko, in jih je ocenjeval po tem, koliko odstotkov je dobila katoliška stranka pri volitvah v dotični župniji. Okoli l. 1900 je ob priliki nekih volitev pisal Rozmanu pisemce, v katerem ga poziva k sodelovanju. Drugi dan potem je bilo pismo v »Slov[enskem] Narodu« (ali »Jutru«). Drugi cerkvenik je pismo našel v košu (Papierkorb) in je tako prišlo v liberalni list.

Moj tovariš pri Sv. Jakobu je bil Frančišek Ferjančič, zlata duša, priljubljen spovednik, izvrsten muzik, komponist in pevovodja. Vodil je petje v društvu za delavke. Poznej je bil nekaj let podvodja in ekonom v semenišču. L. 1916 ali 1917 je dobil župnijo Mavčiče, kamor sem ga spremil in kjer sem ga s kratkim govorom predstavil ljudem. Sedaj je kanonik v Novem mestu.

Takrat je stalo pri Sv. Jakobu še staro župnišče. Kaplana sva imela vsak samo eno veliko, temno sobo, ki je imela dve okni proti dvorišču na hodnik, odprt, ki je bil pred sobama. Hrano smo imeli župnik in kaplan skupaj. Plačevali smo jo kuharici. Njej smo plačevali tudi postrežbo in perilo. Hrana je bila izvrstna. Enkrat smo jedli v petek neke vrste raco, o kateri so trdili, da je postna jed. Parkrat so prišle na mizo cipe,⁸⁵¹ ki so jih včasih Ljubljanci veliko pojedli, sedaj se pa ne smejo več loviti. Nekaterikrat so nam postregli s fazani, zajci itd.

[263]

V župnišče je hodil na hrano tudi bogosl[ovni] profesor Anton Zupančič, ki je bil svoj čas tudi kaplan pri Sv. Jakobu. Nekaj tednov je bil pri nas na hrani tudi moj prednik dr. Gregor Pečjak, ki je postal gimn[azijski] profesor za verouk. Rekli smo mu doctor subtilis,⁸⁵² ker je rad dlako cepil, pa je bil res učen gospod.

Ure pri kosilu in večerji so bile prav vesele. Vsi smo se radi imeli in ni bilo med nami nikoli nobenega prepira. G. župnik mi je enkrat v neki napolitici povedal, da se me je malo ustrašil, ker je mislil, da sem prišel delat nemir, da se je pa

⁸⁵¹ Cipe so škrjancem podobne ptice iz družine pastiric, ki so jih včasih lovili na Ljubljanskem barju.

⁸⁵² Bistroumen doktor.

prepričal, da je bil ta strah prazen. Kedar je kateri izmed nas obhajal god, je moral na mizo postaviti buteljko izbranega vina. Prof. Zupančič je pa vsak dan v osmini svojega godu prinesel buteljko grškega vina »Daphne« ali kakega drugega vina. Posebno lepo je bilo ob nedeljah in praznikih pri večerji. Rozman te dni ni prihajal h kosilu, ker je imel ob 14^h krščanski nauk, pa je potem pri večerji kosilo nadomestil. In na mizo je navadno priromala kaka »buteljka iz kota«. Včasih sta prišla na to večerjo škofov brat, trgovec Jože Jeglič, in France Leskovec, ki je bil z Rozmanom menda v sorodu, hišni posestnik na Starem trgu. Prvi je že umrl, zadet od kapi na Marijinem trgu, drugi je pa še vedno blagajnik pri Ljudski posojilnici, sedaj že nad 80 let star.

Ta dva sta Rozmanu »prikomandirala«⁸⁵³ mitro. Nekega dne mi piše škof Jeglič, naj zberem v župnišču nekaj veljakov šentjakobske župnije, da pride on (škof) in mu prinese visoko cerkveno odlikovanje. Postal je protonotarius apostolicus.⁸⁵⁴ Eno naslednjih nedelj je imel pontifikalno mašo, in ker ni bilo lahko dobiti govornika, sem moral kar jaz biti slavnostni govornik, najmlajši najstarejšemu. Poznej je škof Jeglič na prigovarjanje omenjenih gospodov prosil v Rim, da bi dali Rozmanu še pastoralo.⁸⁵⁵ Tega pa niso hoteli.

Tako se dele cerkvena odlikovanja. O Tomu Zupanu sem že omenil, da so mu izposlovale protonotariat⁸⁵⁶ liberalne narodne dame. Katehetu Janezu Smrekarju so izposlovali Salezijanci pravico, da je smel kot opat božjega groba v Štepanji vasi nositi mitro in pastoralo. Privilegij je veljal samo za kapelico v Štepanji vasi. Smrekar je pa nastopal z mitro in palico v raznih krajih škofije. Tako se podeljujejo cerkvena odlikovanja. V zadnjem času je n. pr. Krumpestar, župnik pri Sv. Gregorju postal kot zlatomašnik konzistorialni svetnik, ker

[264]

je dekanijska duhovščina prosila zanj, drugi, veliko bolj zaslužni zlatomašniki pa niso nič dobili. O nekaterih gospodih je znano, da so sami prosili škofa, naj jih odlikuje. Janez Kalan je grozno zabavljajal zoper cerkvena odlikovanja in zahteval, naj se odpravijo; sam je tudi sporočil ordinariatu,

da se odpove odliki konzist[orialnega] svetnika. Postal je prelat, pa več ne zabavlja in se veseli te odlike. Tako je s temi odlikami. Marsikdo se čuti ponižanega, ko bere o takih odlikah. Cerkevni predstojniki bi morali pač to upoštevati in odlikovati le tiste, ki so v vsakem oziru vzorni in zaslužni. Sicer pa menda vsak duhovnik, ki je bil odlikovan, pride do prepričanja, da zaradi odlike ni za las boljši, da je le toliko vreden, kolikor je naredil za Boga, in da so mitre in pastore in zlate verižice in prstani čista gola vanitas vanitatum.⁸⁵⁷ Meni vse to ni prineslo nobenega zadovoljstva, pač pa je to hrana mojemu napuhu, s katerim se moram boriti dan za dnem.

Delo pri Sv. Jakobu je bilo precej monotono. Kaplana sva krščevala, poročala in pokopavala. Če je kdaj župnik opravil katero teh funkcij, je denar, ki ga je prejel, nama izročil. Ob nedeljah sva se kaplana vrstila: eno nedeljo je imel eden zjutraj pridigo in ob 10^h peto mašo, drugi pa zjutraj »žegnano« mašo,⁸⁵⁸ pred 10. mašo pa pridigo. Ob nedeljah in med tednom sva imela nekaj spovedi, pa od daleč ne toliko, kolikor je bilo v Metliki in v Tržiču. Če omenim še bolnike, ki sva jih previdevala,⁸⁵⁹ sem omenil vse obligatno⁸⁶⁰ delo. Ker dela ni bilo veliko, sem se koj prvo leto lotil priprave na konkurzni izpit,⁸⁶¹ in moj tovariš tudi. Oba sva ga naredila v jeseni l. 1901. Takrat še ni bil razdeljen v dve polovici kakor sedaj.

Tisto jesen se je otvorila⁸⁶² na Vrtači nova deška petrazredna ljudska šola. Škof[ijski] ordinariat je katehetsko mesto na tej šoli meni ponudil in sem ga z veseljem sprejel. Učil sem dve leti – do svojega odhoda v Škofjo Loko. Učiteljstvo je bilo liberalno, zato mu pri šolskih konferencah marsikateri moj predlog ni bil všeč. Hoteli so mi vzeti pravico glasovanja, da bi imel pravico sodelovati samo, če bi se govorilo in sklepalo o verouku. Tozadevno vprašanje so poslali višji šolski oblasti, ki jim je pa odgovorila, da ima veroučitelj pri konferenci vse tiste pravice kakor učitelji, ker poučuje v vseh razredih.

⁸⁵³ Priskrbela.

⁸⁵⁴ Apostolski protonotar.

⁸⁵⁵ Palico.

⁸⁵⁶ Čast apostolskega protonotarja.

⁸⁵⁷ Nečimrnost čez nečimrnost.

⁸⁵⁸ Sv. mašo z blagoslovom z Najsvetejšim.

⁸⁵⁹ Pripravila na smrt s poslednjimi sv. zakramenti.

⁸⁶⁰ Obvezno.

⁸⁶¹ Konkurzni izpit je bil župniški izpit. Kdor ga je opravil, je lahko ob razpisih kandidiral za razpisane župnije, sicer pa se brez njega ni moglo postati župnik.

⁸⁶² Odprla.

[265]

Če bi ne bil poučeval v vseh petih razredih, bi po tedanji avstrijski postavi sploh ne smel na konferenco, razen če bi šlo za verouk.

Leta, ko sem bil pri Sv. Jakobu in v Škofji Loki, so bila leta najhujšega boja proti liberalcem na Kranjskem in najintenzivnejšega poseganja škofa Jegliča in njegove duhovščine v politiko. Zato smo pa o liberalizmu kot sovražniku vere in Cerkve večkrat govorili na prižnici. Moj župnik in tovariš sta se tega boja ogibala, zato sem pa jaz tem krepkeje udrihal po liberalcih. »Slovesni Narod« je pa po meni udaril, kedar se mu je prilika za to ponudila, in je ob mojem odhodu od Sv. Jakoba z veseljem sporočil svetu, da odhajam v Škofjo Loko za spirituala, to je za »duhovno trobento«.

Anton Koblar, tedaj kurat v Prisilni delavnici, umrl kot dekan v Kranju, je izdajal politični tednik »Slovenski list«. Za ta list sem spisal marsikak uvodni članek in me je hotel Koblar pridobiti, da bi prevzel njegovo uredništvo, za kar pa nisem imel prav nobenega veselja. Da me je škof Jeglič namenil za urednika »Slovencu«, in kako se mu je ta načrt izjalovil, sem v teh spominih že omenil.

Ljubljana je danes po svoji večini liberalna, oziroma protiverska, komunistična. (Danes je 18. marec 1942). Zakonski imajo večinoma samo po enega ali dva otroka ali pa nobenega. V tem oziru Ljubljana morda še prekaša Pariz. Zelo veliko ljubljancev ne hodi več k maši, še manj k sv. zakramentom. Da imamo od l. 1935 do danes župana iz katoliških vrst (dr. Jure Adlešič) in obstoji občinski odbor po večini iz katoliških mož, pride od tod, da je l. 1935 dobila premoč v Sloveniji katoliška stranka, ki je župana in svetovalce kar imenovala. Ko bi bila Ljubljana občinski odbor volila, bi bil protiverski po svoji večini in bi imeli župana, ki bi ne bil »naš«. Še veliko bolj je bila Ljubljana liberalna v začetku 20. stoletja. Katoliška stranka je imela takrat svoj »Katoliški dom« na voglu Turjaškega (Novega) trga in Brega. Tam smo se shajali k Vincencijevi konferenci šentjakobski in k političnim sestankom. Enega tacega sestanka se spomnim, ko nam je dr. Krek naročal, kako naj za volitve agitiramo. Takrat še ni bilo splošne volilne pravice, ampak je volila samo inteligenca in davkoplačevalci. Inteligenca je bila – razen duhovnikov – vsa liberalna, davkoplačevalci pa niso bili organizirani v nobeni katoliški organizaciji. Enkrat sem dr. Kreku omenil, da nameravam ustanoviti

[266]

društvo šentjakobskih davkoplačevalcev, pa je to misel a limine⁸⁶³ odklonil.

Kot šentjakobski kaplan sem l. 1901 govoril v Goričah g. Ignaciju Zaplotniku novomašni govor. L. 1904. sem bil novomašni govornik sedanjemu opatu dr. Avguštinu Kostelcu v Stični, in l. 1908 g. Viktorju Kraglenu pri uršulinkah v Ljubljani. L. 1915 bi bil imel govoriti pri uršulinkah v Škofji Loki na novi maši Jankota Sušnika, sedanjega kompetenta za Schüffersteinov kanonikat, pa je misel, da bi me nune videle in slišale, mojega naslednika Čerina spravila tako iz ravnotežja, da sem moral govor odpovedati in je govoril kan. Sušnik, stric novomašnikov.

V tistem času, ko sem pri Sv. Jakobu kozolce prevračal, je bil v Trnovem župnik Janez Vrhovnik, znani zgodovinar. Njemu je liberalni magistrat kot patron⁸⁶⁴ pripomogel do župnije oziroma ga je prezentiral, zato je mož vedno držal z liberalci. Liberalci so vedno zahtevali slovansko bogoslužje, ne iz pobožnosti, ker v cerkev sploh niso hodili, ampak iz političnih ozirov. Tudi Vrhovnik je bil vnet »glagolaš«, pa je enkrat – l. 1901 ali 1902 – dobil svojega prijatelja z juga, da je v trnovski cerkvi pel sv. mašo v staroslovenskem jeziku. Menda je bilo to v nedeljo po godu sv. Janeza Krstnika, ko imajo trnovčani svoje »žeganje«. Bilo je to seveda zelo napačno, ker je privilegij staroslovenske maše po rimske obredu krajevni privilegij, dovoljen samo v senjski in dalmatinskih škofijah. Da škof[ijskega] ordinariata ni prosil dovoljenja, se samo ob sebi razume, in bi mu ga tudi dati ne mogel. Jaz sem takrat na prižnici pri Sv. Jakobu ljudem razložil, zakaj imamo latinsko mašo, in da bi videli, da bi staroslovenskega jezika ne razumeli bolj kakor latinski, sem im prebral eno evangeljsko perikopo⁸⁶⁵ v staroslovenskem jeziku. Danes se mi pa zdi, da bi bilo vendar dobro za nas, če bi imeli staroslovenski bogoslužje.

Zaradi pripadnosti k liberalni stranki je imel Vrhovnik v katoliških krogih v Ljubljani hude nasprotnike. Nagovarjali so škofa Jegliča, naj ga administrativnim potom amovira,⁸⁶⁶ češ da ga večji del župnije ne mara. Škof je pričel posto-

⁸⁶³ Vnaprej.

⁸⁶⁴ Ljubljanski mestni svet je imel patronatsko pravico prezentacije trnovskega župnika.

⁸⁶⁵ Odlomek.

⁸⁶⁶ Odstrani.

panje⁸⁶⁷ za amocijo,⁸⁶⁸ pa glej vsa župnija se potegne za svojega župnika, tako da je moral škof postopanje ustaviti. Sicer je bil pa Vrhovnik resen mož, ni bil ne pijanec, ne babjak, in je tudi kot župnik bil korekten.

[267]

Nič mi ni bilo hudega pri Sv. Jakobu. Z župnikom in tovarišem sem živel v najlepši slogi, za stanovanje in hrano mi je bilo izvrstno poskrbljeno, imel sem šolo in drugega dela zadosti pa vendar nisem čutil v sebi tistega zadovoljstva kakor v Trziču in Metliki. Zato nisem dolgo razmišljal, ko mi je škof Jeglič ponudil službo spirituala pri uršulinkah v Škofji Loki. Konec junija 1903 me je škof sam odpeljal na to novo službo, iz katere mi je ostalo toliko lepih spominov.

V Ljubljani, 21. marca 1942.

[268]

Škof Jeglič

Razni življenjepisi velikih mož imajo navadno to napako, da slikajo samo njihove vrline, kar je bilo na njih človeškega, pa zamolče ali pa tako narišejo, da se zdi bolj čednost kot slabost. Tako so n. pr. življenjepisci dr. Janeza Ev. Kreka sliko tega velikega Slovenca tako izmaličili, da bi sam proti temu protestiral, če bi mu bilo dano, da bi še enkrat na svet prišel. Naredili so iz njega svetnika, kar pa Krek ni bil. Tako lažnjivo poročanje ne more imeti dobrih posledic za narod. Danes (13. 7. 1942) so »krščanski socialisti«, ki jim je dr. Krek dal življenje in ki so vedno trdili, da žive iz naukov in duha dr. Kreka, vsi v O.F., v tesnem stiku s partizani.

Škofijski kancler, mons. Josip Jagodic, je spisal občiren življenjepis škofa dr. Antona Bonaventura Jegliča. Zajemal je iz bogatega Jegličevega dnevnika, iz svojega lastnega opazovanja, ker je bil več let škofov tajnik, in iz poročil, ki so mu jih poslali številni duhovniki. On ni naredil napake, da bi bil zakril na sliki dr. Jegliča, kar je bilo bolj človeškega, pa se vendar zdi, da je to, kar je bilo na njem svetniškega, naslikal v presvetlih barvah.

Namenil sem se napisati nekaj spominov na moža, ki ga bo slovenski narod vedno štel med svoje največje može. Morda bodo te vrstice mal prispevek k pravi sliki Jegličevi.

Knezoškof Jeglič. NŠAL, Fotografska zbirka.

[Semeniški podravnatelj in ekonom]

Od sv. Jurija 1878 dalje, nekaj nad tri leta, je bil Jeglič podravnatelj in ekonom v ljubljanskem bogoslovnem semenišču. Takrat je bila Ljubljana še vsa v nemških rokah: magistrat z županom vred ves nemški, gledališče nemško, vse javno življenje nemško. Vendar so se začeli ljubljanski Slovenci že živahno gibati. Njihovo središče je bila »Čitalnica«. V njej so imeli svoja predavanja, predstave, zborovanja. Semeniški Cerberus (vratar) Jože Valenčič (gl. spomine iz semenišča) mi je »tožil«, kako je ekonom Jeglič vodil bogoslovce v Čitalnico. Zopet in zopet so šli ... Bil je celo življenje goreč narodnjak. Ljubezen do naroda je budil tudi med bogoslovci, ki so bili poznej kot duhovniki odlični borci za narodne pravice. –

Bil sem v Trziču kaplan, ko je na željo cesarja Frančiška Jožefa škof Missia prevzel »ponudeno« mu mesto nadškofa v Gorici. Bilo je to na koncu l. 1897, pa je potem še nekaj mesecev – do prihoda Jegliča – vodil ljubljansko škofijo kot

⁸⁶⁷ Postopek.

⁸⁶⁸ Odstranitev.

[269]
vicarius capitularis.⁸⁶⁹ Zelo težko se je ločil od Ljubljane. Duhovniki smo ga ljubili in smo se z njim, povezani v močni edinosti, borili zoper liberalizem. Zadali smo mu že težke poraze, toda končne zmage si še nismo priborili. Zato nas je bridko zadela vest, da izgubimo takega vojskovodja.

[Jegličeva sarajevska leta]

Dr. Jeglič je živel že od konca l. 1881 v Sarajevu, daleč od domovine, in je naš boj z liberalizmom poznal samo iz časopisov. Prav nič nisem nikdar slišal, da bi bil imel v Sloveniji kakega prijatelja, s katerim bi bil kaj več občeval. Živel je samo za Bosno. Ko je odhajal iz Slovenije, so vsi slovenski inteligenti, duhovniki in laiki, držali trdno skupaj in se borili zoper nemške gospode. Zato se pač ni mogel sprijazniti z dejstvom, da so se Slovenci razdvojili v liberalce in klerikalce in bili med seboj boj na življenje in smrt. In najbrže je bil tudi on med tistimi, ki so dolžili škofa Missia, da je samo on kriv tega »nepotrebnega« bratomornega boja.

[Jegličeva vrnitev v Ljubljano in začetek škofovanja]

Liberalci so pa tudi vse storili, da bi novega škofa po svoje informirali. Ko je bil Jeglič nekaj časa pred prihodom v Ljubljano na nekem dalmatinskem otoku, je šel k njemu znani Ivan Hribar – on in dr. Tavčar sta bila steber slovenskega liberalizma – da bi ga pridobil za liberalce, kar se mu je precej posrečilo.

Prve tedne po prihodu v Ljubljano je Jeglič delal nastopne obiske pri ljubljanskih velemožeh, ki so bili sami liberalci. Vse je kazalo, da bo našega boja z liberalci konec. Liberalci so triumfirali, mi smo bili pa vsi poparjeni. Obiskal je Jeglič seveda tudi dr. Tavčarja. Ta je bil sicer strasten liberalcec, drugače pa pristen Gorenjec, brez hinavščine. Ta je baje po obisku škofa Jegliča rekel: »Far je far!« in se mu ni prav nič prilizoval ali vsiljeval kakor hinavski lesjak Hribar.

Vsako leto smo imeli duhovniki skupne duhovne vaje v Alojzijevišču, ki se jih je udeležil vsako leto tudi škof. L. 1898. so bile prvič pod Jegličem. Na koncu duhovnih vaj je bila navada, da so se pri skupnem zajtrku izrekle zahvale: škofu in voditelju duh[ovnih] vaj. Pri tem zajtrku je l. 1898 vstal župnik in deželni poslanec Franc Schweiger iz Radovice (poznej dekan v Leskov-

cu) in pojasnil škofu potrebo boja zoper liberalizem, lepo slogo med škofom Missijem in duhovščini-

[270]

no, kako bridko je iznenadena duhovščina, ko vidi škofa v objemu liberalcev itd, in je nazadnje zaklical škofu: »Presvetli, mi z Vami, Vi pa z nami!«

Jeglič se je izgovarjal, da hoče vse pridobiti za Boga, da pa k temu vodijo različna pota. Missia je bil kakor apostol Pavel, odločen, borben – on pa hoče biti kakor apostol Janez in z ljubeznijo pridobiti liberalce ...

Ta apel duhovščine in lastne skušnje so Jegliču kmalu odprle oči. Spoznal je, da je bila Missijeva cerkvena politika prava pa je krenil na njegova pota. Odslej je pobijal liberalizem z vsemi silami.

Ljubljanski škofje so tudi knezi: knezoškofje. Missia se je znal tako fino, prav po knežje obnašati, da je tudi visokim gospodom zelo imponiral. Jeglič je bil pa bolj neroden v kretnjah in v govorjenju in ni bilo na njem nič knežjega. Zato so duhovniki v začetku radi povdarjali: »Kneza smo zgubili, pa smo škofa dobili.« Ko je nastopila Jugoslavija, ki plemstva ni imela, tudi Jeglič ni hotel biti več knezoškof, ampak samo škof in njegov ordinariat je bil samo še »škofijski« ordinariat, ne več knezoškofijski. Lavantinski⁸⁷⁰ škof je pa obdržal stari naslov »knezoškof«.

Iz Tržiča sem hodil v šolo k Sv. Ani. Ker sem imel šolo dopoldne in popoldne, sem obedoval v gostilni pri Žnidarju. Pa mi pravi enkrat domača hči, ki mi je stregla: »Zdaj bo pa drugače. Zdaj bomo smeli tudi plesati. Novi škof pravijo: "Le veseli bodite."« – Prijazne nastope novega škofa si je ljudstvo po svoje razlagalo. – Ko je bila birma v Metliki, se je Jeglič ljudem tako prikupil, da so šle nekatere ženske še v Črnomelj za njim. – Plesa pa noben škof ni bolj preganjal kakor Jeglič.

[Obisk knezoškofa Jegliča v Tržiču leta 1898]

L. 1898. (30. in 31. VII. in 1. VIII.) je bila v Tržiču birma. Zdi se mi, da je bila v času počitnic, ker škof ni bil nič v šoli. Prelat dr. Kulovec je dejal tiste dni nekemu duhovniku: »V Tržiču čaka škofa trd oreh.« Mislil je na napeto razmerje, ki je vladalo takrat med župnikom Špendalom in menoj.

⁸⁶⁹ Kapitularni vikar.

⁸⁷⁰ Mariborski.

Sprejeli smo škofa Jegliča slovesno, kakor se običajno škofje sprejemajo.

[271]

Prišel je popoldne. Po sprejemu in kratkem obisku v župnišču je šel v spovednico in spovedoval do večerje in še po večerji pozno v noč. Zjutraj je pa zopet na vse zgodaj vstal in spovedoval do birme. Tako je delal v vseh župnijah ob birmi. Spovedovanje je bila njegova plemenita strast. Če se je kak župnik hotel obvarovati natančne vizitacije, je poskrbel za to, da je že ob škofovem vhodu v cerkev čakalo veliko ljudi pri njegovi spovednici. Škof je pustil vso vizitacijo in hitel v spovednico. Enkrat je pa neki župnik – ali nalašč, ali po neumnosti – oznanil, da bo škof tudi spovedoval in pristavil: »Če ima kdo kak velik, škofu pridržan greh, ima zdaj priliko, da dobi odvezo.« In glej, nihče ni šel k škofovi spovednici.

O tem spovedovanju so bile razne sodbe. Jeglič se je ponovno pohvalil, da je dosegel v tej spovednici veliko krasnih uspehov. Drugi so rekli: »Ljudje hodijo k škofu v spovednico tožit duhovnike, ki se tako niti braniti ne morejo.« Najhujša senčna stran tega spovedovanja pa je bila ta, da je kan[onična] vizitacija bila zelo površna ali je celo popolnoma izostala. Tako je bilo mogoče, da se je vkljub večkratni birmi v dotičnem kraju našel po smrti tega ali onega župnika v upravi premoženja, v župni pisarni in v vsem velik nered, ki bi bil nemogoč, če bi bil škof izvrševal predpisano vizitacijo. O načinu škofovega spovedovanja nekaj pripomb poznej.

Župnik Špendal je imel župnijske stvari vse v najlepšem redu. Nekaj je pa le prišlo navzkriž med njim in škofom, ker mi je omenil, da je škofu zaklical: »Prevzvišeni, vizitirajte me tako kakor druge župnike!« Škof je hotel videti tudi prostore Društva sv. Jožefa. Špendal je šel nerad z njim, pa je šel in tako prvič prestopil prag društvenih sob. Nato je hotel iti škof v prostore, kjer so se zbirale katoliške delavke, pa se je župnik kar ustavil. Škof ga je prijel za roko in ga nekako za seboj potegnil in sta šla.

Mene je škof tudi zaslišal. Razložil sem mu vse, kakor najdeš zapisano pri spominih na mojo kaplansko službo v Trziču. Ni mi rekel, da nisem kaj prav naredil, pa mi tudi ni izrekel nobene priznalne besede. Takrat so se mu oči šele odpirale, pa ni bil še popolnoma izpregledal. Župnik mi je povedal, da mu je rekel: »Če hočete, pa kaplana prestavim.« – Če bi bila birma dve leti poznej, bi mu tega ne bil rekel.

[272]

[Jegličeva »pohujševanja«]

Pisatelj Ivan Cankar – do svoje smrtne bolezni socialist – je spisal knjigo, ki res ni bila posebno spodbudna. Škof jo je kupil celo naklado in jo sežgal. Pisatelj in založnik sta bila zelo vesela, da sta knjigo tako hitro prodala, pa sta lahko pripravila drugo izdajo, za katero je bilo škofovo ravnanje krepka reklama. – Preširnu so postavili spomenik na Marijinem trgu pred frančiškansko cerkvijo: nad bronastim kipom drži bronasta muza z razgaljenimi prsi bronast venec nad pesnikom. Škof proti temu »pohujšanju« javno protestira. Bilo je o tej muzi veliko govorjenja in pisanja. Danes še na misel ne pride nikomur, da bi ta bronasta muza mogla koga zapeljati v greh. –

Če je kje videl kaj pohujšljivega, ga je vedno vznevoljilo. Če smo se peljali mimo delavcev na polju pa je zagledal katerega v samih hlačah brez srajce, je vedno izrazil svojo nevoljo.

Zelo je škof Jeglič gledal na to, da so bili duhovniki vedno duhovsko⁸⁷¹ oblečeni: kolar, suknja črne barve do kolen, vedno zapeto, črne hlače. Zato je tozadevno vladala med duhovniki disciplina. Če je videl kje duhovnika, da je imel bolj sive hlače ali drugače njegova obleka ni bila v redu, mu je koj poslal pisemce in ga opozoril na nedostatek.⁸⁷² Enkrat je prišel v Škofjo Loko kar nenadoma pa sem zaradi hude vročine imel na nogah sandale, noge pa seveda v lepih črnih nogavicah, pa mu to ni bilo všeč. Zelo je bil nevoljen, ko je Izo Cankar, po prvi svetovni vojni univ[erzitetni] profesor, odložil kolar in začel nositi rujavo laiško obleko. Rekel je, da ga bo prijel, in ga je menda res nekoliko pokregal. G. Izo je pa s kolarjem zavrgel tudi duhovski stan in se je, kakor znano, civilno poročil. Začeli pa so se laiško oblačiti duhovniki, pred katerimi je imel Jeglič »rešpekt«, n. pr. minister dr. Korošec, Smodej, pisatelj Finžgar in dr[ugi]. Tem ni nič rekel in je postal tozadevno zelo popustljiv. Katehet – sedaj pisatelj – Janez Jalen je šel čisto laiško napravljen v Vrata, ko je Jeglič tam posvečeval kapelo, sedel je s škofom pri isti mizi in je bil škof z njim zelo prijazen in še z besedo ni omenil laiške obleke. G. Jalen je potem v Ljubljani pravil, da je nošnjo laične obleke od strani

⁸⁷¹ Duhovniško.

⁸⁷² Pomanjkljivost.

[273]

duhovnikov škof s tem že odobril. Laiški suknjiči – združeni s kolarjem – so pa zadnja leta Jegličeve vlade prišli zelo v navado. In tisti, ki niso nosili obleke črne barve, tudi niso bili več v nevarnosti, da bi jih škof pokregal.

Kot nek curiosum⁸⁷³ naj navedem še sledeče. Ko je prišel Jeglič iz Amerike, je v »Slovincu« priobčil popis svojega potovanja in svoje doživke.⁸⁷⁴ Med drugim je zapisal, da je tam videl tudi ženske v moški obleki in da je ta noša prav dostojna. To se je slovenčevim urednikom zdelo malo predebelo in so tiste vrste v poročilu izpustili.

Jeglič sam je pa hodil vedno v talarju, samo za Ameriko je oblekel navadno duhovsko suknjo, segajočo nekoliko čez kolena, ker je menda tam talar na ulici prepovedan. – L. 1941 so Nemci zasedli našo Gorenjsko in začeli duhovne⁸⁷⁵ neusmiljeno preganjati. Zelo jih je peklo, ko so v od Italijanov zasedeni Ljubljani, kamor so vedno prihajali, videli toliko kolarjev, da so Ljubljano imenovali »Pfaffenstadt«.⁸⁷⁶ Grozili so, da tudi Ljubljano zasedejo in napravijo konec der Pfaffenherrschaft.⁸⁷⁷ Zato je škof Rožman izrazil željo, naj bi duhovniki na ulici nosili laiško obleko. To željo se je sprejelo z nekim navdušenjem in si videl hoditi po mestu v laike preoblečene ne samo svetne duhovnike, ampak tudi jezuite, cistercijane, frančiškane in druge redovnike. Tudi danes (julij 1942), ko ni od Nemcev nobene nevarnosti več in te pred Italijani najbolj ščiti kolar, nosi še več duhovnikov laiške obleke in hodijo v tej obleki tudi maševat. Ni dobro znamenje ta ljubezen do laiške obleke!

[Jegličevo poučevanje o spolnosti]

V spovednici se je Jeglič prepričal, da vlada po celi škofiji grozna nevednost glede spolnih reči in da je ta nevednost kriva veliko grehov, pa tudi veliko boleznin in drugega zla. Kakor sem slišal, pred 60, 70 leti še v semenišču pri moralki niso predelali traktata de sexto.⁸⁷⁸ Kateheti so v šoli šesto božjo zapoved kar preskočili ali pa so jo tako razlagali, da je niso mogli otroci prav nič razumeti. Matere niso dajale svojim otrokom nobenega spolnega pouka. Vse to je bilo veliko zlo.

⁸⁷³ Zanimivost.

⁸⁷⁴ Doživljaje.

⁸⁷⁵ Duhovnike.

⁸⁷⁶ Farško mesto.

⁸⁷⁷ Farškemu gospostvu.

⁸⁷⁸ O 6. Božji zapovedi.

Škof Jeglič je hotel ta usodni nedostatek⁸⁷⁹ odpraviti. Zadeval je seveda na velik odpor.

Na drugi sinodi je dal duhovnikom v pretres nauk, kako naj se

[274]

ljudstvo in zlasti ženini in neveste o spolnem vprašanju poučujejo. Dotičnemu odseku je predsedoval gener[alni] vikar prelat Flis. Razpravi sem tudi jaz prisostvoval. Polno ugovorov. G. Flis je kar z glavo majal, ko se je bral tozadevni škofov spis. Ko se je prebralo, kaj naj se pove ženinom in nevestam, je vzkliknil neki Kočevar (če se ne motim, župnik Kreiner): »Das würde ich nicht meiner leiblichen Schwester nicht getrauen zu sagen!«⁸⁸⁰ – Bilo je pač to do takrat nekaj nemogočega. Veljalo je pravilo: »O spolnih rečeh v šoli in na prižnici molči, da koga ne pohujšaš.«

Jeglič pa ni odnehal in je z besedo in v pismu poudarjal potrebo tega nauka in razkladal⁸⁸¹ način, kako naj se vrši.

Zlasti v brošurah (bolje v knjigah) »Ženinom in nevestam« in »Staršem« je dal svojim župljanom natančen spolni pouk. Ti njegovi spisi so vzbudili vihar ogorčenja zoper škofa po vsej Sloveniji. Liberalni listi so mislili, da jim je zdaj dana prilika, da škofa, ki je zadal liberalizmu toliko porazov, popolnoma uničijo. Proglasili so škofa za pornografa. V nekem nemškem leksikonu sem bral pri besedi Jeglič med drugim, da je pornograf. Obrekovanje se je torej širilo tudi zunaj Slovenije. »Tercijalke«⁸⁸² so pljuvale v škofijsko palačo, če so šle mimo. Neka šolska sestra iz Celja je prišla enkrat v uršulinski samostan v Škofjo Loko (bil sem takrat tam spiritual) pa je v govorilnici pred uršulinkami strašno zabavljala zoper Jegliča. »Ali se mu je zmešalo,« je rekla, »ali pa je ves perverzen.«

Jegliča je to strašno potrlo, tako da je name-raval resignirati.⁸⁸³ Godila se mu je seveda velika krivica. Narod je bil spolnega pouka potreben in je bila zanj velika dobrota, da se je škof lotil tega pouka. Po izjavah mož, ki so mogli o tem pouku imeti pravilno sodbo, je bil izvrsten. Imel je še to prednost, da se je ujema s katoliško moralno. Samo eno veliko napako je naredil Jeglič, ko je izdajal te knjižice, to namreč, da jih je izdal pod

⁸⁷⁹ Pomanjkljivost.

⁸⁸⁰ »Tega si še svoji rodni sestri ne bi upal reči.«

⁸⁸¹ Razlagal.

⁸⁸² Tercijalke so pretirano pobožne, svetohlinske ženske.

⁸⁸³ Resignirati – odpovedati se službi škofa.

svojim polnim imenom. Če bi bil prevzel avtorstvo kak zdravnik in bi jih bil škof samo odobril ali tudi priporočil, bi bilo ostalo vse mirno in bi knjižice dosegle svoj namen.

[>Vodiška Johanca<]

Liberalci so dobili pa še drug povod za gonjo proti škofu. Neko dekle,

[275]

menda iz vodiške župnije, je bila dalj časa v Reki, baje v nekem samostanu. Prišla je domov in so se začeli na njej kazati znaki zamaknjenja. Ob gotovih petkih jo je prevzelo trpljenje Jezusovo. Videli so jo, kako se zvija v strašnem trpljenju, med katerim je izgovarjala nekatere besede Jezusove na križu. Na rokah, nogah in na prsih pa so se ji ob takih prilikah prikazale rane Jezusove, vse krvave. – Škof jo je vzel za nekaj dni v škofijo in je naprosil zdravnika dr. Dolšaka, dobrega kristjana, da jo je prišel preiskat v tem zamaknjenju. Zdravnik je videl kri in rane in je izjavil, da ni zasledil pri tem nobene prevare. Potem jo je pa k sebi vzel vodiški župnik Žužek in ji dal za stanovanje sobo v župnišču. Ljudje so prihajali k njej od blizu in daleč in se ji priporočali v svojih potrebah. Nekateri so jo celo prosili, da jim je dala svoje vode in so jo pili kot zdravilo. Škof Jeglič je bil trdno prepričan, da so te reči na »Vodiški Johanci« nadnaravne in se je peljal nekaterokrat k njej v Vodice. S seboj je navadno vzel kanonika Tomaža Kajdiža, ki je bil tudi »veren«. Duhovniki so bili večinoma indifrentni, mnogi pa tudi naravnost »neverni«. Opazali so na Johanci, da se je kazala okoli po vaseh kot božja izvoljenka. Vodiški kaplan je opazil pri obhajilu na njenem jeziku mal križec, previdno ga je s prtom premaknil in se prepričal, da ni »nadaraven«, ampak čisto navaden križec, kakršnih se je našlo pri njej še več. Videli so na njej še to in ono, kar ni razodevalo svetosti. In slednjič so jo videli, kako je šla v klavnico s steklenico – po govejo kri. Bila je pretkana go-ljufica. Umrla je v bolnišnici. –

Za liberalce je bila Vodiška Johanca mastna pečenka. Sramotili so škofa zavaljo nje, kar se je dalo. Izdali so sramotilno brošuro. Dr. Evgen Lampe je v »Slovincu« v lepem članku škofa opravičeval, da kot skozi in skozi neomadeževan in pošten značaj še misliti ni mogel, da bi bil kak človek zmožen take hudobije, kakor se je pokazala na Johanci.

V dneh svoje velike potrnosti je potoval Jeglič enkrat skozi Staro Loko pa mu je hotel dekan

Matija Mrak dati nekoliko tolažbe in ga je povabil na kosilo, na katero smo bili povabljeni tudi loški gospodje. Mene Jeglič čudno pogleda in mi pravi: »Kaj! Tudi Vi ste prišli!« Bil sem eden od tistih, ki sem odobral škofov trud za spolni pouk, in takih takrat ni bilo veliko, pa me je moral nekdo očrniti, kot bi bil jaz z uršulinkami vred njegov nasprotnik. Bilo je takrat med duhovniki nekaj krivih bratov,

[276]

ki so oznanjali osmo božjo zapoved, sami je pa niso držali, ki so človeka najprej natolcevali in na podlagi natolcevanja obrekovali. Jeglič je pa imel to slabost, da je vse koj verjel, ne da bi zadevo kaj preiskoval.

Minilo je kako leto, morda dve, pa je bila vsa gonja zoper škofa pozabljena in je Jeglič zopet užival neomejeno zaupanje svojega naroda.

[Stolni prošt dr. Kulavic in knezoškof Jeglič]

Poleg stolne cerkve srečam enkrat prošta dr. Kulovica. »Ko bi bili vi prišli v semenišče za spirituala,« mi pravi, »bi bil jaz še vedno lahko semeniški direktor.« Dr. Franc Ušeničnik, spiritual, in on se namreč nista mogla prav razumeti. Potem začne zabavljati zoper škofa Jegliča: »Zmeraj moli, namesto da bi škofijo vladal, zato gre pa vse narobe.« Jaz sem se nad tem zabavljanjem pohujšal, ker sem do takrat mislil, da žive ti visoki gospodje v najlepši slogi s svojim škofom. Je pa moral Kulovic delati Jegliču velike preglavice, ker se je (Jeglič), ko je videl v semenišču na steni Kulovčevo podobo, zelo nevoljno o njem izrazil. Dr. Kulovic je namreč trdno upal, da bo za Missijem on ljubljanski škof. »Zmeraj moli!« S tem je dr. Kulavic poudaril eno najlepših lastnosti škofa Jegliča. Bil je res moč molitve in je ure in ure preklečal pred tabernakljem. Z Bogom se je posvetoval o vsem, kar je hotel izpeljati v škofiji. Zato je pa tudi Bog vse njegovo delovanje blagoslavljal in obračal na dobro.

[Jegličeve značajske lastnosti]

»Kakšna razlika je med tržaškim in ljubljanskim škofom?« je v neki dobi bilo vprašanje v duhovskih krogih. Odgovor: »Tržaški škof je Nagel (tako se je pisal), ljubljanski pa Pre-Nagel.« S tem je bila dobro zadeta ena lastnost dr. Jegliča. On ni nobene stvari dolgo premišljal in se nikoli dolgo posvetoval. Misli je sledil takoj sklep in sklepu izvršitev. Koliko dela in posvetovanj je bilo, preden se je vršila sinoda l. 1940 pod sedanjim škofom dr. Rožmanom! Jeglič je pa šel

za nekaj tednov v Gornji grad ali k Sv. Joštu, pa se je vrnil v Ljubljano s spisano »sinodo«. Nič razprav, nič posebnih posvetovanj: vse je kar sam sestavil. Potem se je na sinodi v raznih odsekih prebralo, kar je spisal, pa je bila sinoda dovršena. Zato nosijo njegove sinode na sebi znak nedozorelosti, zlasti v pravnem oziru.

[277]

V III. sinodi je preklical določbe prvih dveh, ne da bi jih nadomestil s kakimi novimi določbami. Vrhu tega je razglasil, da določbe III. sinode ne vežejo v vesti. Čudni cerkveni zakoni, ki v vesti ne vežejo!

Ukazoval je razne nove pobožnosti. Tako je nastala čudna concurrentia⁸⁸⁴ v osmini sv. R[eš-njega] T[eleasa]. Ta se konča v četrtek po prazniku s slovesno zahvalno pesmijo. Jeglič je pa ukazal tridnevnicu: četrtek, petek in sobota. Tako je bil četrtek konec ene in ob enem začetek druge pobožnosti. In tako so prišle še razne prenačljene naredbe, ki se niso izvršile. V tem oziru je bil Jeglič prava antiteza⁸⁸⁵ dr. Missia, ki je bil v vsem zelo preudaren. In če bi bil moral Jeglič orati ledino kakor Missia, bi s svojo prenačljenostjo ne bil dosegel tega, kar je dosegel. Imel je pa Jeglič veliko poguma in vztrajnosti, s katero je premagoval največje težave in zapreke. Kako hitro je bil narejen in izvršen njegov sklep, sezidati dijaški zavod – malo semenišče – z gimnazijo! Koliko ponižanja je bilo treba, ko je nabiral denar. Šel je na Ogrsko prosit ondotne škofe podpore, pa je prišel prazen nazaj. V Ljubljani so uradno vprašali, če ni to morda kak pretkan go-ljuf. – Moral je ponovno pred cesarja Franca Jožefa, da bi mu dovolil denar iz Gornjega grada – menda obremeniti ga s posojilom. In cesar mu je zaničljivo zaklical: »Haben Sie schon alles vergeudet?«⁸⁸⁶ Jeglič je pa vse prenesel in tako dovršil delo, ki se ga Missia ni upal lotiti, dasi je mislil nanj.

[Jegličevo spovedovanje]

Nekaj posebnega je imelo na sebi Jegličevo spovedovanje. Največ nevrednih spovedi povzročajo grehi zoper VI. zapoved. Moralisti in pastoralisti uče, da mora biti spovednik pri izpraševanju o tej zapovedi zelo previden, da spovedanca ne pohujša. Poudarja se pravilo: *Credendum est poenitenti tunc pro se, tum contra se*

⁸⁸⁴ Konkurenca.

⁸⁸⁵ Nasprotje.

⁸⁸⁶ »Ali ste že vse zapravili?«

loquenti.⁸⁸⁷ Jeglič je imel pa tozadevno svojo metodo. Vprašal je penitenta:⁸⁸⁸ »Ali si to in to naredil?« Odgovor: »Ne.« Jeglič je pa silil vanj: »Gotovo si kaj takega storil. Le reci, da si.« Ali mu je morda tudi – namesto vprašanja – kar dejal: »Kajne, to in to si tudi storil.« Brez dvoma je na ta način tega in onega pripravil do tega, da je greh priznal, ko bi ga bil drugače zamolčal. Zgodilo se je pa tudi, da je ta in oni na škofov pritisk rekel: »Sem,« ko mu vest tega in očitala. Priprosti ljudje se tudi niso upali škofu ugovarjati, ko jim je prigovarjal,

[278]

naj rečejo: »Da.« Mogoče je tudi, da ga niso razumeli, kaj hoče. Dajal je pri spovedi ljudem tudi pouk v spolnih zadevah.

Hotel je, da bi tudi drugi spovedniki tako spovedovali. Zato je hodil na duhovniške konference – gotovo je šel v vse dekanije – in je gospodom naročal, kako naj spovedujejo, kako naj presojajo razna spolna dejanja in kako naj spovedance tozadevno poučujejo. Enkrat je poklical v semenišču bogoslovce zadnjega letnika v mojo sobo, pa jaz sem moral biti tudi zraven, in jim je dajal te svoje nauke. Naj navedem samo eno iz tega pouka za zgled: »Če vpraša fant: "Ali si smem umivati spolovilo," mu recite: "Le umivaj se, boš imel potem še manj skušnjav."«

Zelo ga je bolelo, ko ni skoraj nobenega duhovnika pridobil za te svoje nauke. Držali so se nadalje tega, kar so se bili naučili v pastoralih.

Enkrat je spovedoval v svoji rojstni župniji. Fantje so se zmenili, da pojdejo k škofu k spovedi, da se bodo predstavili kot zakonski možje in ga prosili pouka glede spolnega življenja v zakonu. Storili so tako in dobili pouk, potem so pa v gostilni kvantali,⁸⁸⁹ da je bila groza.

Enkrat je vodil škof v gorski župniji tridnevne duhovne vaje. Kje je bilo to, ne smem povedati, ker bi se s tem pregrešil indirektno zoper sigillum.⁸⁹⁰ Poleg škofa je spovedoval še en redovnik in domači župnik. Prišedši iz spovednice pove škof onima dvema, da je zasledil »adamite«,⁸⁹¹ ki se nagi shajajo in uganjajo najgršo nečistost. Ona dva sta mu rekla, da nista nič takega zasledila. Jeglič je bil pa prepričan, da so v škofiji tovrstni

⁸⁸⁷ Spovedancu se verjame to, kar govori zase, kakor tudi proti sebi.

⁸⁸⁸ Spovedanca.

⁸⁸⁹ Prostaško, nespodobno govorili.

⁸⁹⁰ Pečat spovedne molčečnosti.

⁸⁹¹ Adamiti so pripadniki sekte, ki se zavzema za nagoto.

adamiti, pripovedoval je o tem na konferenci dekanov in ukazal (v Škof[ijskem] listu), naj se po župnijah osnujejo odbori, ki bodo zasledovali taka grešna zborovanja. – Osnoval se seveda ni nikjer nobeden tak odbor, ker adamitov nikjer ni bilo.

[Jegličevo zdravje]

Zdravja je bil Jeglič zelo trdnega. Še prehlajen je bil malokdaj. Imel je dober apetit. Na birmi je vsak dan jedel iz druge kuhinje, pa si ni spridil želodca. Bil je visoke, vitke postave, zdrave barve, imponantna postava, ko ti je šel po ulici s površnikom (Überzieher) in debelo palico v roki in velikim, mehkim klobukom pokrit. Enkrat – že v prvem desetletju vlade – je zginil nekam. Razen gen[eralnega] vikarja Flisa ni nihče vedel kam. Čez nekaj tednov se je zopet prikazal

[279]

vesel in zdrav. Bil je v Gradcu na operaciji: kila (Bruch). V zadnjem desetletju ga je enkrat zadela majhna kap. Zjutraj je vstal in maševal, pa nobene molitve ni mogel spraviti prav skupaj. Ostati je moral nekaj dni v postelji. Zdravil ga je njegov zdravnik dr. Drganc. Že ko je prišel iz Bosne, v gornji čeljusti ni imel zob, ampak je nosil protezo, ki jo je prva leta pred obhajilom pri maši hitro jemal iz ust in deval za burzo.⁸⁹² V poznejših letih pa tega nismo več opažali. – Najbolj zdrav je bil, kadar je poleti po deželi delil zakrament sv. birmе. Spovedoval je v vsaki župniji pozno v noč in zelo ranega jutra do začetka birmе, imel pridigo, mašo in birmo in je bil ves premočen, tudi skozi talar, ko je končal. Če je ostalo kaj časa, je pregledal pisarno in sprejemal deputacije.⁸⁹³ Prejšnje popoldne je poslušal v šoli krščanski nauk. Vkljub vsem tem naporom je ostal svež, krepak in vesel in je popoldne že odrinil v sosednjo župnijo, kjer se je delo iz nova začelo. V zimskih mesecih je moral biti pa seveda doma, kar mu pa ni nič prijalo in se je tedaj bolj čmerno držal.

[Jegličeve kanonične vizitacije in birmovanja]

Brez dela ni bil nikoli. Pozimi je prebiral referate, ki so jih gospodje spisali za konference, in pripisoval svoje opombe; sestavljal je rešitve kanon[ičnih] vizitacij, ki jih je spomladi in poleti izvršil, študiral in pisal. Avdience so bile pri

njem zelo kratke. Večkrat sem moral iti k njemu v uradnih zadevah, pa sva šla dvakrat, trikrat po sobi gor in dol in je bilo opravljeno. Le tako mu je bilo mogoče dobiti toliko časa za delo in molitev.

Zelo rad pa je popotoval. Velikokrat je šel v Rim, dvakrat – če ne večkrat – v Palestino, enkrat v Ameriko, večkrat v Lourdes, vsako leto enkrat ex voto⁸⁹⁴ na Trsat in v razne druge kraje in po domači škofiji nešteto krat sem ter tja. Prišlo je v navado, da so ljudje za vsako stvar – kako kapelo, zavod, spomenik itd. – prosili škofa in je hodil blagoslavljal. Med duhovniki so mu rekli zato Reisebischof⁸⁹⁵ in kak župnik mu je zabrusil v šali v obraz besede iz Hoje za Kristusom: »Qui multum peregrinantur, raro sanctificantur.«⁸⁹⁶

Še nekaj o birmi oziroma kanonični vizitaciji. Veliko je dal Jeglič na to, da je bil ob njegovem prihodu v župnijo sprejem veličasten. Ko so

[280]

župniki to spoznali so mu napravljali res lepe sprejem. Nasproti so mu šli Orli, proti koncu škofovanja, ko so se mu Orli že zamerili, pa fantje na konjih naproti. V trgu ali vasi so ga čakale razne korporacije: občinski odbor, učiteljstvo s šolsko mladino, dekliška, fantovska, moška, ženska Marijina družba, prosvetno društvo, požarna bramba itd. – vsaka korporacija s posebnim pozdravnim nagovorom, pred cerkvijo duhovščina tudi s posebnim pozdravom. Ko sem bil v Škofji Loki spiritual, smo imeli enkrat birmo v uršulinski cerkvi za gojenke. Takrat mi ni prišlo na misel, da je treba škofa slovesno sprejeti, ker to ni bila župnija in ne župna cerkev in ker je itak prišel večkrat na leto v samostan. Pa nismo postavili nobenih mlajev, nobenih pozdravnih napisov in tudi pozdravnih govorov ni bilo. Škof mi je to zelo zameril in se je nekako odurno vedel do mene. Šele naslednji dan je bil prijazen kakor drugače, če je samostan obiskal. – Neki župnik pa ni imel nobenega društva in nobene Marijine družbe, pa je prejšnji teden nakupil v Ljubljani svetinjic trakov in drugih znakov. Potem je dobil nekaj fantov, deklet itd in jim je obesil kongregacijske znake.⁸⁹⁷ Ko je prišel škof, ga je peljal do fantov in rekel: »To je fantovska Marijina

⁸⁹² Burza je na treh straneh zaprta kvadratna mapa v barvi mašnega plašča za hranjenje mašnega prtiča – korporala.

⁸⁹³ Skupine ljudi, ki so k njemu prihajali s posebnim namenom.

⁸⁹⁴ Iz zaobljube, po zaobljubi.

⁸⁹⁵ Potujoči škof.

⁸⁹⁶ »Tisti, ki veliko romajo, se redko posvečujejo.«

⁸⁹⁷ Člani Marijinih kongregacij so nosili posebne svetinjice, obešene na trakovih (modrih, sivih, vijoličnih ...).

družba.« Na to ga je en fant pozdravil. In tako je šlo naprej mimo vseh »organizacij«. In škof je ves zadovoljen odšel iz župnije, ne da bi bil opazil prevaro. Isto pripovedujejo še o nekem drugem župniku.

V vsaki župniji je šel Jeglič v šolo. Če je bilo več šol v župniji, je porabil en cel dan za šole, naslednji pa za birmo. Zadnja leta liberalni učitelji niso prihajali ne k sprejemu, niti niso bili v šoli pri svojih razredih. V šoli je moral veroučitelj otroke izpraševati kar po vrsti, da so vsi prišli na vrsto, v enem razredu pa razlagati, napraviti katehezo. Škof je svoje opazke zapisoval v notes. Učencem je dajal za spomin lepe podobice. Ta in oni katehet je naprosil kakega klerikalnega učitelja ali učiteljico, da je spodil(a) pred škofovim prihodom v šolo domov vse učence, ki niso nič znali. Te goljufije škof ni opazil. Drugi dan je veroučitelj večkrat med kosilom šel v škofovo sobo, kjer je bil na mizi tisti notes, in prebral opazke, ki jih je škof o njem zapisal.

Pred birmo je bila v vsaki župniji pridiga. V uvodu je škof pohvalil župljane, da so ga tako lepo sprejeli. Nekaj let je pel posebno hvalo Orlom. »Oh, Orli,

[281]

naši Orli!« je vzklikal. Prejšnji večer je prebral župno kroniko in promemorijo,⁸⁹⁸ ki mu jo je moral župnik predložiti. V pridigi je pohvali, kar je bral hvale vrednega, pa tudi ostro pogrjal, kar je bilo v kroniki in promemoriji zapisanega slabega.

Pri birmi je bil nervozen. V stolnici sem mu kot kanonik nekaterokrat pri birmi asistiral. Bilo je vselej veliko birmancev, zato je zelo hitel. Enkrat se je zgodilo, da je birmal botra namesto birmanke. Ker je zelo hitel, je polovico besed v formi (Signo te signo ...) ⁸⁹⁹ požrl, ne izgovoril. To je dobro, da forma tega zakramenta ni bistvena v besedah, ki jih rabi rimska cerkev, ker so v grški cerkvi čisto druge besede.

Pri obedu po birmi je imel župnik neprijetno nalogo, da je škofu napil. Škof Rožman je na splošno zadovoljstvo to navado odpravil in tako župnika rešil vsaj ene skrbi.

[Škofijski konzistorij in konzistorialni svetniki]

Consistorium⁹⁰⁰ je starodavna ustanova po škofijskih ordinariatih v bivši Avstriji in menda

tudi v Nemčiji. V Ljubljani so bili od nekdanj konzistorialni svetniki vsi kanoniki in poleg njih še nekateri drugi gospodje: škofijski kancler, profesor pastorale in še kateri drugi – po potrebi. Poleg teh je bilo vedno še nekaj častnih konsist[orialnih] svetnikov, ki so imeli pravico do rudečega cingula z zlatimi franžami,⁹⁰¹ v konzistorij pa niso spadali. Pod Missijem je bil konzistorij še velikega pomena; celo župnije so oddajali v konzistoriju. Ker pa konzistorialci vključno prisegi niso znali molčati, je že Missia vse bolj zaupne reči odtegnil konzistoriju. Enkrat je bilo na konzistoriju sklenjeno, da bodo vse važnejše vloge in agende škof[ijskega] ordinariata reševali konzistorialci. To se je sklenilo, še preden sem jaz prišel v konzistorij, torej pred l. 1914, pa se ni obneslo. Še pred mojim prihodom v Ljubljano je reševal vse vloge ordinariat sam, pa tako, da je težje zadeve pošiljal v rešitev strokovnjakom, n. pr. profesorju pastorale, nekatere šolske zadeve nadzornikom za kršč[anski] nauk itd.

Jeglič je skliceval konzistorij od časa do časa, navadno kak petek ob 10^h po koru. Na konzistoriju je sam poročal, n. pr. o kanoničnih vizitacijah in raznih važnejših zadevah. Prihajale so na vrsto tudi razne bolj ali manj zapletene zadeve, o katerih so poročali konz[istorialni] svetniki in se je o njih debatiralo in sklepalo. Konzistorialne seje so bile tudi prilika, da se je škofu

[282]

tudi lahko kaj povedalo, kar se mu seveda sam nihče ni upal povedati. To in ono se je godilo v škofiji po škofovi želji ali z njegovim odobrenjem, kar se nam duhovnikom ni zdelo pametno ali je bilo celo škodljivo. Zabavljali smo, pa to nič ne pomaga. Jaz sem večkrat na konzistorialnih sejah omenjal take reči in povedal o njih svoje in svojih tovarišev mnenje. Ko je bil škof v Ameriki, je omenil mojemu bivšemu součencu prelatu Vitu Hribarju, da ga jaz večkrat pokregam. Meni ni glede tega nikoli nič rekel.

Proti koncu Jegličevega škofovanja so bile te seje vedno bolj redke in vedno manj zanimive. Pod škofom dr. Rožmanom se je na sinodi l. 1940 sklenilo, da bodi vsaj enkrat na leto ena konzist[orialna] seja, pa od takrat do danes še nobene ni bilo. – (Danes je 18. julija 1942.)

⁸⁹⁸ Poročilo o stanju župnije.

⁸⁹⁹ Zaznamujem te z znamenjem ...

⁹⁰⁰ Konzistorij.

⁹⁰¹ Z zlatimi okrasnimi resicami.

[Cerkvene organizacije in društva, zlasti Orel]

Posebno vnet je bil škof Jelič za organizacije. Vse je hotel imeti organizirano v cerkvenih in svetnih društvih: Marijine družbe, otroški vrtec, razne bratovščine in cerkvene družbe (Vincencijeva, Elizabetina, Škof[ijsko] društvo za varstvo sirot, Dobrodelnost) itd, posvetna društva, Orel, Orlice, gospodarska društva (posojilnice, konzumi, Gospodarska zveza) politična društva etc. Vsa ta društva naj bi vodil duhovni pastir. Čim več organizacij je vodil duhovnik, čim več jih je ustanovil, tem več je veljal pri škofu. Pripovedujejo, da se je kranjski dekan Koblar pritožil zoper svojega kaplana Jerneja Hafnerja in njegovega tovariša, da hodita zvečer prepozno domov. Enkrat je prišel Jeglič proti večeru v Kranj, da bi v župnišču prenočil. Kaplanov ni bilo doma, pa ju je hotel ujeti, ko se vrneto ponoči iz gostilne. Ko prideta, ju prime z osornim obrazom. »Kje sta bila tako dolgo?« »Organizirala sva; pripravljava novo organizacijo.« Škofu se je obraz razsvetlil in sta namesto graje žela pohvalo. Kancler mons. Steska je v šali rekel: »Ko bi prišel duhovnik k škofu in mu rekel: "Ustanovil sem društvo starih bab," bi mu škof zaklical: "Izvrstno."«

To organiziranje je imelo svojo dobro in slabo stran. Dobro stran, ker se je tako ljudstvo navezalo na duhovnike in ga liberalci niso mogli zva-bititi na svojo stran za svoja društva. S tem se da to čezmerno organiziranje v katoliških svetnih društvih opravičiti. Brez organizacije bi bil boj proti liberalizmu brezuspešen. Imeli so pa ljudje od društev tudi koristi, gospodarske koristi, izobrazbo in pošteno razvedrilo. Slaba stran organizacij tudi ni bila majhna. Duhov-

[283]

niki so imeli v organizacijah toliko dela, da niso imeli časa za molitev, meditacijo, za pripravo na pridigo in za šolo. Trpela je včasih tudi spovednica. Duhovnik ni bil to, kar bi moral biti. Pa tudi na ljudi ni dobro vplivala vsa ta vnanost⁹⁰² v katol[iški] Cerkvi. Ti veličastni nastopi Orlov in Orlic, te vedne gledališke predstave v prosvetnih društvih in zgolj gospodarske, denarne zadeve v rokah duhovnikov. Pa »katoliška«, duhovska politika! Pravzaprav so bile vse naše organizacije politične in je bil njihov glavni namen, da se z njihovo pomočjo ohrani in okrepi katoliška, poznej prekrščena v Slovensko ljudsko stranko ali

SLS. Zato je vse te organizacije prevzel čisto posveten duh. Prosvetna društva so postala bolj zabavna kot prosvetna. Vrstila se je predstava za predstavo, vedno bolj z mešanimi vlogami in ljubavnimi prizori, veselice, izleti. Prejemanje zakramentov se je vedno bolj opuščalo. Trpeli so se v društvih tudi babjaki,⁹⁰³ tudi taki, ki niti za veliko noč niso prejeli zakramentov. Bili so ali dobri gledališki igralci, ali kake vplivne osebe.

Proti liberalnemu sokolu se je ustanovil katoliški Orel in proti Sokolicam Orlice. To je bila mogočna organizacija. Krasno je bilo videti naše fante in dekleta v lepih krojih, ko so korakali po ljubljanskih ulicah ali telovadili na Stadionu. Žal, da so verske stvari postajale tej organizaciji kakor neko neprijetno breme. Prejem sv. zakramentov se je vedno bolj krčil. Polastili so se te organizacije politiki – seveda krščanski –, ker jim je pri volitvah in političnih shodih izvrstno služila. Prvotno je imel duhovnik pri Orlih veliko oblast, vse je v organizaciji on odločeval. Počasi so mu vzeli vso to oblast in je bil v organizaciji samo še nekak svetovalec. Za dekleta pa že samo na sebi ni dobro, če v krojih javno nastopajo in na odrih in telovadiščih pred mešanim občinstvom telovadijo. Ženska izgubi pri vsakem javnem nastopu nekaj sramežljivosti in srčne pobožnosti. »Mulier timens Dominum ipsa laudabitur.«⁹⁰⁴

Drevo se spozna iz sadu. Ko so Nemci in Italijani zasedali Slovenijo in je kazalo, da bodo Dolenjsko zasedli Italijani, so po Dolenjskem ljudje zahtevali, naj pridejo k njim Nemci. Celo deputacije so pošiljali k njim. Zastonj so jim duhovniki pravili, kako so Nemci duhovnike pregnali z Gorenjskega in Štajerskega in kako grdo so z njimi ravnali. Zastonj so jim pravili, kako Hitler Cerkev preganja. »Naši duhovniki nam še kruha ne privoščijo,« to je bil odgovor.

[284]

In ko je tako imenovana Osvobodilna fronta (O.F.) pod vodstvom komunistov (= partizanov) zbirala svoje čete po gozdih in hribih in je škof dr. Rožman ljudi svaril pred temi osvobojevalci, ki so delali in delajo samo za zmago komunizma, so ljudje rajši verjeli goljufivim boljševiskom kakor škofu in svojim duhovnikom. In med prostim ljudstvom boš pogosto slišal, da sta papež in škof kriva gorja, ki vlada danes v Ljubljanski pokrajini (Provincia di Lubiana). In ko so

⁹⁰² Pozunanjenost.

⁹⁰³ Ženskarji.

⁹⁰⁴ »Žena, ki se boji Gospoda, pa je hvale vredna.«

partizani umorili nekaj duhovnikov, so rekli tu in tam: »Imeli so za to že svoje vzroke.«

Vse naše organizacije našega naroda niso pre-delale v kristjane, kakršne hoče imeti sv. Evangelij. Dale so jim samo nek vnanji krščanski omet.

Po vojski bo treba začeti drugače.

[Jeglič in politika]

Jeglič in politika. – Ko je prišel dr. Missia v škofijo, ni bilo na cerkveni strani nobene laiške inteligence. Advokati, notarji, uradniki, bogatini – vse je bilo liberalno. Le počasi je naraščalo število katoliških izobražencev. Kako je bilo žalostno v tem oziru, kaže dejstvo, da so katoliški volilci na Gorenjskem volili v državni zbor Nemca Hohenwarta. Missia je pridobil za katoliško stvar mladega advokata dr. Ivana Šušteršiča. Močna opora v politiki mu je bil tedaj še mladi dr. Janez Evangelist Krek. Glavni faktor mu je bila pa duhovščina. Nastala je v kratkem krepka katoliška stranka. Ljudstvo je sledilo duhovnikom. Po prvem Katoliške shodu⁹⁰⁵ so se ustanovila slovenska akademska društva na Dunaju in v Gradcu in je bilo tako poskrbljeno za naraščaj katoliške inteligence. Ko so škofu Missiju očitati politiko, je odgovoril: »Gospodje, moja politika je Jezus Kristus.«

Ko je nastopil Jeglič, je našel na Kranjskem že krepko, silno borbena katoliško stranko. Liberalci so hoteli z njegovo pomočjo to stranko razbiti, pa jim je temeljito izpodletelo. Jeglič se je z vsem srcem stranke oklenil, stranka pa njega. Ker je tako kazalo, so stranko iz katoliške prekrstili v Slovensko ljudsko stranko. Rekli so, da ne gre, da bi politična stranka nosila pridevek »katoliški«, ki gre samo veri in Cerkvi. Gotovo je šlo pa tudi za to, da bi stranki pridobili večji ugled pred svetom, zlasti na Dunaju, kjer je ime »katoliški« pomenilo nekaj nazadnjaškega. Tudi je ime

[285]

»katoliški« odvracalo tega in onega od vstopa v stranko.

Vodstvo »Katoliške stranke« so prvotno ponudili dr. Ivanu Tavčarju – tako se mi je pripovedovalo –, ki ga pa ni hotel sprejeti. Izročili so ga dr. Šušteršiču, ki ga je obdržal do razpada Avstrije. Šušteršič je bil zelo spreten in delaven politik. Z močjo stranke je rasel tud njegov ugled, z ugledom pa njegova samozavest in oblastnost.

⁹⁰⁵ Prvi katoliški shod je bil leta 1892.

Na zadnje je postal še deželni glavar in tako mogotec, da mu ni bilo podobnega v Sloveniji. Ker je bil voditelj stranke SLS, je bil tako nekako poglavar vseh Slovencev z ozirom na državni zbor na Dunaju, ker je drugače vsaka kronovina⁹⁰⁶ (Štajerska, Goriška, Korotan) vodila svojo domačo politiko. Neki nemški poslanec ga je imenoval na dunajskem državnem zboru »den ungekrönten Herzog von Krain.«⁹⁰⁷

Stranko je seveda podpirala Cerkev, kar je bilo v njeni moči. Vsega ni mogla storiti, ker je veliko cerkvenih agend⁹⁰⁸ imela v roki dunajska vlada, zastopana na Kranjskem po deželnem predsedniku, ki pa je bila liberalna in Slovencem sovražna. Deželni predsedniki so bili – razen Winklerja – sami strastni Nemci.

Škof Jeglič je z vsemi močmi podpiral SLS. Pritiskal je na župnike in kaplane, da so delali za dober izid raznih volitev. Če je dobil v kaki župniji kandidat SLS manj glasov kot njegov nasprotnik, je veljal pri škofu dotični župnik (in kaplan) za pastirja, ki zanemarja svoje dolžnosti.

Nič več se ni upoštevalo pri vernikih to, da so bili dobri kristjanje, ampak pred vsem, v kateri stranki so bili. Da je bil kdo politično »naš«, to je nekaj veljalo. Ko je stranka prišla do moči, so seveda iz zgolj sebičnih namenov stopali vanjo taki, ki niso bili krščanski, ki še k maši niso hodili ob nedeljah. Dr. Evgen Lampe, zelo nadarjen politik in deželni odbornik, je stanoval v stolnem župnišču in hodil na hrano h gospodu, ki je imel kuhinjo v pritličju – menda je bil g. Čadež –. Pa mu enkrat očita vikar – danes dekan – Škerbec, da jemljejo v stranko brezverce, n. pr. bogotajca dr. Ivana Robida. Lampe udari po mizi in pravi: »Več je Robida naredil za stranko kakor Ti!« To je bilo pa tisto, kar je stranko močno diskreditiralo. Liberalci so rekli: »Saj ti niso nič boljši kakor mi.«

[286]

In tej stranki je Jeglič služil. Pred nekimi volitvami je hotel Šuštaršič imeti na Brezjah prošnjo pobožnost za dober izid, pa mu je ustregel in šel sam na Brezje. Kako daleč je šlo to, se vidi iz besedila (knjige) II. sinode, kjer škof prepoveduje svojim duhovnikom kritizirati delovanje SLS. To je storil gotovo na zahtevo dr. Šušteršičevo, ker

⁹⁰⁶ Kronovina je bila nekdanj v sklopu države oblikovana pokrajinska enota s svojo upravo, zastopstvom in pravom.

⁹⁰⁷ »Nekronanega vojvodo Kranjske.«

⁹⁰⁸ Poslov.

je med duhovščino vedno bolj rastla nezadovoljnost s stranko.

Šuštaršič je postal popoln avtokrator. V deželnem odboru je imel dr. Evgena Lampeta in advokata dr. Pegan Vladislav[a], ki sta mu bila popolnoma vdana. Na želje in zahteve gg. poslancev se je malo oziral. Med temi je bil pa eden, ki bi ga ne bil smel prezreti: dr. Krek. Nastal je med Šuštaršičem in Krekom spor, ki je postajal hujši od dneva v dan. Ko je bil star Šuštaršič 60 let,⁹⁰⁹ mu je Krek napisal lep uvodni članek v Domoljubu. Toda prepir ni ponehal. Krek je v drugi polovici prve svetovne vojne zahteval od Šuštaršiča, naj skliče kot deželni glavar poslance deželnega zbora na zasedanje v kljub temu, da je centralna vlada na Dunaju zborovanje deželnih zborov prepovedala. Šuštaršič zahteve Krekove ni izpolnil. Začel se je med obema hud boj. Šuštaršičevi pristaši so se imenovali starini, Krekovi pa mladini. Šuštaršič je klical k sebi na posvet razne može, enkrat sem bil tudi jaz deležen te časti, in se je posvetoval, kaj bi bilo storiti, da bi Kreka ukrotil. Enkrat je sklical v dvorano deželnega zbora precejšnje število starinov in mladinov. Teh je precej prišlo, pa so kar molčali, ko je opravičeval svoje ravnanje. Najboljši svet mu je dal na tem zborovanju župnik Jakob Omahna. Rekel mu je: »Gospod glavar! Vidite da Vas ne mara ne Štajerska ne Goriška in da imate na Kranjskem močno stranko proti sebi. Če drugod državniki vidijo, da ne uživajo več zupanja, odstopijo. Odstopite tudi Vi. Če bodo razmere kdaj drugačne, boste zopet lahko prišli na vrh.« Šuštaršič na to ni nič odgovoril. Če bi bil nasvet sprejel, bi si bil prihranil vse tisto ponižanje, ki ga je zadelo.

Škof Jeglič je dalj časa omahoval. Hodili so k njemu od ene in druge strani. Bilo je nekega dopoldneva v škofiji. Škof pokliče k sebi generalnega vikarja prošta Andreja Kalana in kanonika dr. Čekala, ki je bil takrat ravnatelj računske pisarne – jaz sem bil njegov pomočnik – in se je na tem posvetu

[287]

odločil za mladine.

Od tega dne je vse storil, kar je bilo v njegovi moči, da vrže dr. Šuštaršiča. Veljalo je pred vsem odtegniti mu duhovnike. Bil sem kot kanonik in ordinariatni uradnik priča tega delovanja. Enkrat

je sklical dekane in druge veljavnejše duhovnike na konferenco v semeniško dvorano, da bi opravičil svoj boj proti Šuštaršiču. Kan. dr. Gruden je dobil nalogo, naj kot zgodovinar pojasni, kako je prišlo do razkola, pa si ni upal. Na to je škof sam poročal o tej temi, seveda kakor je gledal na stvar skozi svoja očala. Kan. dr. Lampe, dež[elni] odbornik, je govoril za Šuštaršiča. Dokazoval je, da je Krek veleizdajalec, ker je delal za odpad od Avstrije. Škof mu pa ni pustil veliko govoriti. Hotel je da njegova duhovščina obrne Šuštaršiču hrbet. Od te konference so odhajali gospodje vsi nekako poparjeni.⁹¹⁰

Mlajša duhovščina v škofiji je bila večinoma na strani mladinov. Več starejših gospodov se je držalo neutralno. Več jih je bilo pa odločno za Šuštaršiča. V Škofji Loki sta kaplana Milavec in Terčelj župnika Šinkovca, starina, kar bojkotirala in vse po svoje delala. Ko so škofu rekli, da je to prava duhovska revolucija, je baje rekel: »Da, revolucija, pa zdrava revolucija.« Duhovščina [duhovniki]⁹¹¹ kamniške dekanije so mu poslali izjavo, da so za Šuštaršiča. Koliko je bilo podpisanih, ne vem, a podpisan je bil tudi komendski župnik Valentin Bernik. Temu piše škof razglednico z besedami: »Et tu, mi Brute.«⁹¹² To je dobrega župnika tako potrla, da je dal takoj znaten znesek za škofove zavode. – V imenu duhovnikov idrijske dekanije piše škofu dekan Arko, da bi bilo proti njihovi vesti, če bi zapustili Šuštaršiča. To je škofa silno užalilo. Rekel je: »Očitajo mi, da od njih zahtevam nekaj grešnega.«

Ker »Slovenec«, ki je bil last Kat[oliškega] tiskovnega društva, ni mogel pisati zoper škofa, je dr. Šuštaršič ustanovil svoj list, ki je škofa strahovito napadal in smešil. List je nosil ime »Resnica«.

Med tem bojem je prišel poraz Avstrije in njeno razsulo in ustanovitev Jugoslavije. S tem tudi deželnega zbora in odbora ni bilo več. Šuštaršič je postal nemogoč, Krek je umrl že med vojsko – proti koncu –, dr. Lampe je na koncu vojne zbolel in kmalu nato umrl. Starinstvo je popadlo, samo mali ostanki so se še oglašali, ki so pa tudi kmalu izginili. SLS je ostala in ji je stopil na čelo dr. Anton Korošec, intimen Krekov prijatelj.

⁹⁰⁹ Tu ima Nadrah zapisano »60 let«, kar je anahronistična napaka. Dr. Šuštaršič je bil leta 1913 star 50 let.

⁹¹⁰ To in naslednje dogajanje opisuje Nadrah tudi na p. 97.

⁹¹¹ Nadrah je tu zapisal »duhovščina«, kar pa se ne sklada z nadaljevanjem stavka.

⁹¹² »Tu ti, moj Brut!«

[288]

Vprašanje je, ali je bil način, kako je škof Jeglič posegal v boj med starini in mladini, pravi in če je bilo sploh prav, da je posegal v ta boj, prav s cerkvenega, prav z narodnega stališča.

Šušteršič je hotel biti nekako to v mali Sloveniji, kar je danes – »si licet exemplis in parvo grandibus uti«⁹¹³ (Ovid) – v Nemčiji Hitler in v Italiji Mussolini. Sicer pa mu ni mogel nihče nič očitati. Bil je pošten kristjan in mu tudi drugače ni mogel nihče nič očitati. Njegov pomočnik kanonik dr. Evgen Lampe je bil nadarjen politik, pošten skozi in skozi in je deželi že veliko koristil. Tudi advokat dr. Vladislav Pegan je bil in je še danes dober kristjan. Najboljši duhovniki so bili na Šušteršičevi strani: V Ljubljani oba dr. Ušeničnika, prelat Flis in dr[ugi], po deželi mnogi dekani in župniki. – Šušteršiču je stal nasproti dr. Krek, tudi absolutist, ki ni prenesel ugovora in se je čutil pri absolutističnem postopanju dr. Šušteršiča zapostavljen. Hotel je, da bi medved plesal, kakor bi mu on godel, pa mu je odrekal pokorščino. Dr. Krek, zelo talentiran, kot duhovnik pa ne vzoren. Za Krekom so stali njegovi delavci, mladi kaplani in mlajša laiška inteligenca, ki bi bila rada prišla h koritu. Šušteršič je bil zvest Avstrijec, vdan svojemu cesarju, Krek je bil pa revolucionar, ki je propagiral idejo ločitve od te res že vse trhle države. Na Šušteršičevi strani je bil konservativni del naroda in inteligenca, na Krekovi pa bolj napredni, pa bolj posvetni del.

Ko je Slovenija postala del Jugoslavije, je bilo res mladinom lažje uživati se v nove razmere in voditi politiko, ker so bili že prej za osvoboditev od Avstrije. Toda Šušteršič in njegova stranka bi se bili prav tako lahko obrnili v novo smer in bi rekli: »Kakor smo bili prej zvesti Avstriji, tako bomo zdaj Jugoslaviji.«

Jaz sem šel za škofom, ker se mi je nerodno zdelo stopiti z njim v spor, šel sem pa s težkim srcem, ker sta se mi dr. Krek in njegova stranka zdeli preveč posvetni, brez cerkvenega duha, in duhovniki, ki so se zanj navduševali, niso bili najboljši. Iz Krekovih oboževateljev je skozi šolo Nemčije izšla mladina, ki se je poznej zbirala okoli »Križa na gori« in je bila zadnja leta organizirana v akademskem društvu »Zarja«, mladina, ki je bila strupeno sovražna dijaški Katoliški

akciji, prežeta pa s komunističnimi načeli in je sedaj v obilnem številu v O.F. pod vodstvom komunističnih partizanov. Iz Krekovih delavcev so izšli krščanski »socialisti«, ki so se zbirali okoli »Delavske pravice«, ki so bili zadnja leta

[289]

bolj komunistični kakor krščanski in so danes v velikem številu v gozdih in na gorah v O.F. in se bore pod vodstvom komunistov za boljševisko republiko.

Vprašanje je, ali je bilo modro, da je škof v boju med obema slovenskima prvakoma na tak način posegel v boj.

Ob koncu svetovne vojske (1918) se je začelo govoriti, da je cesar Karel odvezal narode svojega cesarstva pokorščine in zvestobe in jim dal svobodno izbiro, za katero državo se odločijo. O tej odvezi ni nobenega pisanega ali tiskanega akta in je tudi skoraj izključeno, da bi bil cesar izdal kako tako izjavo. Vendar se je škof Jeglič postavil na stališče te »odveze« in se pridružil voditeljem slovenskega naroda, ki so sklenili, da hočejo stopiti s Srbi in Hrvati v eno državo, v državo SHS = Srbov, Hrvatov in Slovencev. (Kočevarji so brali SHS: Schweine-Hunde-Sammelstelle).⁹¹⁴ To svoje ravnanje je v Škofijskem listu tudi opravičeval z odvezo cesarja Karla. Ko je ta poslal k škofu ministra Hussareka, da bi delal za to, da ostane Kranjska pri Avstriji, mu je škof odgovoril: »Je že prepozno.« Katoliški krogi v Avstriji so očitali škofu Jegliču felonijo.⁹¹⁵

Mnogi so želeli, da bi bila država SHS republika, pa so zmagali Srbi s svojo zahtevo, da bodi kralj skupne države srbski kralj Peter I. Jeglič je bil proti temu, ker je živel v veri, da je Peter provzročitelj umora kralja Milana. Prišel je k njemu poseben odposlanec srbske vlade, ki mu je dokazal, da kralj Peter ni bil z umorom v nobeni zvezi. Na to škof ni več ugovarjal.

V SHS oziroma Jugoslaviji je škof Jeglič z apostolsko gorečnostjo nadaljeval svoje pastirsko delo, birmal in spovedoval. Vsako leto se je peljal dvakrat na sedež ljubljanske vlade k velikemu županu oziroma k banu čestitat, to je na državni praznik in na kraljev rojstni dan (1. in 17. december), kakor je bilo to v Jugoslaviji običajno. Na teh potih sem ga moral vedno jaz spremljati.

⁹¹³ »Če je dovoljeno uporabljati velike primere na majhnem.«

⁹¹⁴ Svinjsko-pasje-zbirališče.

⁹¹⁵ Nezvestobo v fevdnem razmerju.

[Jeglič in mladinsko gibanje]

Posebno poglavje v zgodovini škofa Jegliča je mladinsko gibanje. Po svetovni vojski – 1919 in dalje – je bila mladina v Ljubljani, kakor bi bila znorela. Hotela je vse prenoviti, vse staro odstraniti – in sicer ona, mladina sama. V višjih razredih srednje šole so volili svoje odbore, svoje župane. Tudi profesorji so jih morali ubogati.

[292]⁹¹⁶

Discipline je bilo konec. Nastala je splošna zmeda. K sreči se je šolska oblast kmalu zavedla svoje dolžnosti in oblasti in je počasi naredila red. Tudi katoliško usmerjene in organizirane mladine se je polastil poseben duh. V Nemčiji se je že nekaj let prej pojavilo mladinsko gibanje, ki je imelo v sebi marsikaj dobrega, pa tudi vsaj nekaj veri in npravnosti nevarnega. Najprej po vojski so v Sloveniji prirejali shode katoliške mladine, na katerih je bilo vse revolucionarno katoliško. Vpeljivali so nekake nove pojme, oziroma posebne »šlagerje«.⁹¹⁷ Taka beseda jim je bila »doživetje«. Le to jim je nekaj veljalo, kar so sami doživeli. Vsi dokazi za božje bivanje so jim bili brez veljave. Edini dokaz, da Bog je, je to, da ga »doživiš«. Druga beseda jim je bilo »občestvo«. »Če se snidemo,« je dejal neki tak mlad modrijan na nekem shodu, »se pogledamo in pravimo "občestvo" pa se razumemo in smo vsi zadovoljni.« Govorili so o tem, da [je] treba vero »poglobiti«, pa je niso poglobljali. Cerkvena liturgija jim ni bila všeč. Hoteli so, da se vrnemo k priprostim formam, kakršne so bile v katabah. I.t.d.

To gibanje bi bilo lahko zelo koristno, če bi bila mladina imela koga, ki bi jo uravnaval na pravo pot. Toda izbirali so si voditelje sami, pa same take, ki so jih hvalili in jim delali poklone. Izkušenih pedagogov in filozofov sploh niso marali, češ: »To so starini, samo še za v ropotarnico.«

Mimo škofa seveda niso smeli, ker bi drugače ne bili katoliški. Jeglič jih je pa kar pustil, da so šli svojo pot. Hodili so k njemu in se mu klanjali in mu zatrjevali, da samo njega priznavajo za svojega voditelja. Govorili so, da je škof po letih sicer star, po duhu pa mladenič. Zaupanje mladine je škofu vidno dobro delo, zato je šel z njo

in nihče se je ni smel dotakniti. Enkrat je dr. Aleš Ušeničnik prav na lahko zavračal pisanje »Križa na gori«, pa so šli k škofu – in Aleš ni več poskušal. Enkrat je pač tudi Jegliču bilo pisanje »Križa na gori« le preveč revolucionarno in se ni strinjalo s cerkvenimi nauki. Takrat je poklical urednika in povedal, kaj ni bilo pravilno. Več o tem sem zapisal v spominih iz semenišča.

Nam, ki smo prišli iz Mahnič-Missijeve šole, je bilo to škofovo ravnanje mučno. Zdelo se je, da se bodo vsi pojmi zmešali, pa si nismo znali pomagati. Slednjič je nekdo ovadil mladinski list »Križ na gori« rimski kongregaciji. Kdo je bil to, mi še danes ni znano. Kongregacija se je obrnila v tej zadevi

[293]

na škofa Jegliča. Kakšna sramota bi bila, če bi kongregacija list obsodila. Škofu se je posrečilo, da je stvar preprečil, ko je v Rim sporočil, da ni nobene nevarnosti, da bi list še kaj takega pisal, ker je prenehal. Namesto »Križa na gori« je začel izhajati nov list z imenom »Križ«, ki je pisal korektno.

Jeglič je s tem, da ni speljal mladinskega gibanja na pravi tir in ga je pustil, da je po mili volji preobračalo svoje kozolce, [napravil] usodepolno napako, ki je imela slabe posledice. Koliko težav je delalo to mladinsko gibanje skozi dolga leta v semenišču, kako huda ovira je bilo škofu Rožmanu pri snovanju dijaške Katoliške akcije! Iz hudega katoliškega mladince Boža Voduška je postal pesnik, ki je zapisal v svoje pesmi bogokletstva, kakršna se drugje redko kje berejo. Profesor Edi Kocbek je danes ideolog boljševiskih partizanov, ki po celi naši pokrajini more dobre katoliške fante in može in so pomorili tudi že lepo število duhovnikov. Nasledniki mladincev so bili člani sedaj z drugimi društvi vred razpuščenega katoliškega akad[emskega] društva Zarja, v katerem se je gojil komunizem in ki je odšlo po večini v gore h komunistom. V zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu so predstojniki gojencem »Križ na gori« prepovedali, Jeglič pa je prepoved ukini. In iz tega cerkvenega zavoda, ki je nosil tudi ime »Malo semenišče«, so vstopali gojenci – če niso šli v bogosl[ovno] semenišče – v Zarjo in je danes marsikak »zavodar« med partizani v hribih!

Škof Jeglič je postajal star pa ga je preslepilo mladinsko prilizovanje.

»Orel« je bil škofu Jegliču posebno pri srcu. Ob vsaki priliki je kazal svojo ljubezen in navdu-

⁹¹⁶ Tu sta izpuščeni strani 290 in 291, ki ju je Nadrah napisal naknadno in vsebinsko ne sodita na to mesto, zato sta objavljeni ob koncu njegovih *Spominov*.

⁹¹⁷ Šlager je pogosto ponavljane aktualne teme.

šenje zanj. Mladinci pa so ta ogenj v njegovem srcu popolnoma pogasili. »Orel« je imel strogo disciplino. Vse se je moralo vršiti v njem po predpisih. Vodila se je v njem natančna statistika. Mladinci so pa organizacijo zametavali. Edina upravičena organizacija naj bi bila – vsaj po zahtevah mladincev – bogoslovcev – župnija. Vse drugo jim je bil zgolj »formalizem«, ki so ga tudi strastno napadali. Akademiki so imeli svoj orlovski oddelek pa so po svojih mladinskih nazorih začeli odrekati vodstvu celoskupnega »Orla« pokorščino in so začeli proti tej organizaciji odkrit boj. Na svojo stran so pridobili tudi škofa.

L. 1927 ali 1928 – natančnega datuma se ne morem spomniti – je imel »Orel«

[294]

svoj občni zbor v takratnem »Ljudskem domu« (sedaj »Cirilov dom«). Mene je poslal škof kot zastopnika na zborovanje z naročilom, naj se potegnem tudi za »mlade«. Mladinci (dr. Furlan, dr. Dokler Marjan, Ulaga in dr[ugi]) so Orla strastno napadali. Zaslužni možje kakor prof. Tomc, univ. prof. (sedanji škof) dr. Rožman in dr[ugi] so ga pa branili – sine ira et studio.⁹¹⁸ Občni zbor se je končal z razkolom med manjšino mladincev in večino resnih mož, ki so bili tudi voljeni v odbor. Nekaj mesecev poznej je Cerkev sovražna vlada »Orla« razpustila. Morda je bilo to minus malum.⁹¹⁹ Boj med obema strujama bi bil usodepoln.

Ko se je l. 1935 v Ljubljani vršil jugoslovanski evharistični kongres, je bilo treba veliko spretnih voditeljev. Pa so prišli v Ljubljano stari »Orli«, ki so pri udeležbi 150.000 ljudi krasno skrbeli za red. Takrat smo čutili, kako lepo organizacijo smo imeli v »Orlu«. Obnovitev »Orla« jugoslovanska vlada ni več dovolila, pač pa se je smela potem, ko so l. 1935 spet prišli do vlade naši (Cerkev vdani) možje, ustanoviti »Fantovska zveza«, ki je bila »Orel« v drugi izdaji.

[Jegličevo slovo od vodenja škofije]

Škof Jeglič se je staral. Naše politike je začelo skrbeti, kaj bi bilo, če bi on umrl v času, ko bi bila na krmilu zopet kaka Cerkev strupeno sovražna vlada kakor v letih 1929–1935. Dobili bi v tem slučaju za škofa kakega moža, ki bi podrl, kar sta zidala Missia in Jeglič. Poslali so k škofu bana dr. Marka Natlačena s prošnjo, naj bi si v

Rimu izprosil koadjutorja⁹²⁰ s pravico nasledstva. Predlagali so mu tudi moža za to mesto, namreč univ. prof. dr. Gregorja Rožmana. Škof je to misel sprejel pa je šel še na posvet k proštu Kalanu. Ta mu je dejal: »Čemu vendar Korošca? Ali nimate zadosti izvrstnih Kranjcev? Ali nimate n. pr. dr. Aleša Ušeničnika?« In Jeglič je šel k Ušeničniku, ki je seveda odklonil. Rekel je poznej: »Videl sem, da je to samo neka navidezna ponudba, ko je bilo že sklenjeno, da bo škof Rožman.«

Novi škof dr. Rožman je začel izvrševati svoje po kanonih mu dane pravice. 10. sept[embra] 1929 ga je Jeglič imenoval za generalnega vikarja. Prošt Kalan je odložil čast generalnega vikarja, dasi bi jo bil lahko obdržal. Rožman je uradoval v sobi škofijskega kanclerja. Bil je mlad, ljubezniv, dober govornik, pa

[295]

mного prijateljev je imel v Ljubljani. Zato je bila njegova soba vedno oblegana. Jeglič je začel čutiti, da je sedaj pri hiši za »ta starega«. Imel je tudi že 80 let. To ga je nagnilo, da je na škofijo resigniral.⁹²¹ Za stanovanje si je izbral Gornji grad, ki mu ga je škof Rožman velikodušno prepustil.

31. julija 1930 se je od Ljubljane poslovil. Ni bilo za slovo nobene posebne slovesnosti. S smehljajem na obrazu je šel, ker ga nič več ni vezalo nase.

Spremili smo ga – gospodje iz škofije in trije zastopniki kapitlja – v Celje k Sv. Jožefu. Tam so nam lepo postregli. Potem smo se vrnili v Ljubljano, škof Jeglič je pa začel duhovne vaje pri Lazaristih na hribčku pri Sv. Jožefu.

Dr. Šušteršič in njegovi privrženci so škofa Jegliča enkrat gotovo, če ne dvakrat, tožili pri papežu Benediktu XV. Kako se je ta tožba iztekla, ni Jeglič nikomur povedal. Le to smo videli, da je bil na Benedikta zelo nevoljen. Kedar je prišel sicer iz Rima, je z nekim navdušenjem govoril o papežu. O Benediktu XV. ni črnil nikoli nobene besede. Ko je bil prvič v Rimu pod vlado Pija XI., je v stolnici na prižnici pripovedoval svoje spomine iz Vatikana. Pravil je, da se papež v prostih urah vozi po vatikanskih vrtovih, da se kratkočasi s papigo itd. Potem je pripovedoval, kako hodijo ljudje molit na grob Pija X., ki ga imajo za svetnika, pa je pristavil: »Za grob Benedikta XV. se pa nihče ne zmeni.«

⁹¹⁸ Brez jeze in strastnega zavzemanja.

⁹¹⁹ Manjše zlo.

⁹²⁰ Škofa pomočnika s pravico nasledstva.

⁹²¹ Se je odpovedal vodenju škofije.

[Jeglič in krščanski socialisti]

Dr. Krek Janez Ev. je ustanovil društvo za krščanske delavce. Hodili so več let skupaj s SLS. V Jugoslaviji je celo zastopnik te »Jugoslovanske strokovne zveze« postal minister (Jože Gostinčar). Kakor je znano je kralj Aleksander I. vse stranke, ki niso bile razširjene na celo državo, razpusil. Zato je formalno prenehala tudi SLS, v resnici je pa še vedno obstojala, samo, da so se njeni zastopniki naslanjali na velike srbske stranke in z njimi sklepali zveze in na ta način dobili menda dvakrat oblast v Sloveniji. SLS ni mogla izpolniti velikih zahtev krščanskih delavcev, pa so se ti od nje obrnili in postali njeni nasprotniki. Obračali so se vedno bolj na levo. Niso hoteli biti več »krščanski socialni delavci«, ampak so se začeli imenovati »krščanske socialiste«, čeprav se jim je iz »Quadragesimo anno«⁹²² Pija XI. dokazovalo, da je to protislovje,

[296]

v svojem listu »Delavska pravica« so vedno bolj pogosto hvalili socialne naprave⁹²³ v sovjetski Rusiji, zraven pa s posebno slastjo napadali – kar na splošno – »katoliške« kapitaliste. Z eno nogo so že stali v komunističnem taboru, z drugo so hoteli biti še v katoliški cerkvi in so svoje delavske tabore začenjali z božjo službo. Ustanovili so poseben list za delavsko mladino z imenom »Plamen« (Mladi plamen). Ta je bil pa tako boljševiski, da je škof Rožman izjavil v uradnem Škofijskem listu, da to ni več katoliški list, na kar je prenehal izhajati.

Advokat dr. Ivan Stanovnik, ki je imel oziroma ima za ženo sorodnico škofa Jegliča, v SLS ni mogel splezati na kako vidno mesto. Hotel je postati ljubljanski župan, pa mu je izpodletelo. Čutil se je preziranega, pa je stranki SLS obrnil hrbet in se približal krščanskim socialistom in zanje pridobil tudi nadškofa Jegliča, ki se je bil iz Gornjega grada preselil k cistercijanom v Stično.

Kranjska duhovščina je s strahom gledala delovanje krščanskih »socialistov«. Iz vseh delavskih krajev so duhovniki dvigali svoje glasove, da moramo vendar kaj storiti, da rešimo naše delavce iz komunističnega objema.

Med tem so bili krščanski »socialisti« vedno v zvezi z nadškofom Jegličem in [so] hodili k nje-

mu v Stično. Hoteli so se opreti na starčka, ki razmer ni mogel več jasno presojati in ki se je dal zapeljati svojemu sorodniku Stanovniku.

Leto pred smrtjo nadškofa Jegliča⁹²⁴ – mislim, da se ne motim – so priredili krščanski socialisti oziroma JSZ (Jugoslovanska strokovna zveza) v Ljubljani veliko zborovanje. Tega zborovanja se je udeležil tudi nadškof Jeglič in je pripeljal s seboj tudi škofa Rožmana, ki se deloma še ni znašel v naših razmerah, deloma se pa ni hotel zameriti Jegliču oziroma ga užaliti. Bili smo nad tem dogodkom vsi poparjeni.

Natančneje pojasnjuje delavske razmere med nami France Pernišek v svoji brošuri: »Zakaj nismo krščanski socialisti« (iz leta 1937).

(NB. Vse te spomine sem spisal še pred koncem l. 1942.)

[290]

*NB. Te dve strani sta po pomoti izostali. Prejšnja stran se nadaljuje na naslednji 3. strani. Da te dve strani ne ostaneta prazni, naj tu sledi nekaj pripomb.*⁹²⁵

Škof Jeglič in stolni kapitelj

Stolni kapitelj je v nekaterih zadevah dan škofu za cokljo, da ne zavozi s pravega pota oziroma da se mu na kakem klancu ne prevrne. To in ono sme ukreniti škof samo cum consensu Capituli,⁹²⁶ nekatere zadeve audito Capitulo.⁹²⁷ In Can. 105, 1°,⁹²⁸ mu na srce polaga, naj upošteva tudi to, kar mu je povedal »auditum« Capitulum,⁹²⁹ če nima prav nobenega razloga ravnati drugače.

Škof Jeglič se je tega držal. Ko je bil razpisan kanonikat, ki ga ima danes kanonik Volc, je hotel Jeglič na vsak način postaviti za kanonika bivšega postojnskega dekana Beštra. Kapitelj se je izrekel proti njegovi nameri. Meni je enkrat dejal: »Kaj pa, če bi vseeno Beštra imenoval? Kdo pa je posebno proti njemu?« Na drugo vprašanje mu nisem mogel odgovoriti, ker me veže prisega k molku, pa sem mu rekel: »Za kapitelj bi ne bilo dobro, če bi prišel kdo noter proti njegovi volji.« Jeglič je pustil Beštra in imenoval za kanonika Volca. Ravno tako je bilo, ko je bil Finžgar

⁹²⁴ Leta 1936.

⁹²⁵ Besedilo v kurzivu je Nadrah dodal kot pojasnilo, zakaj je naknadno med besedilo vrnil tematiko, ki tja po vsebini ne sodi.

⁹²⁶ S soglasjem kapitlja.

⁹²⁷ Po slišnem mnenju kapitlja.

⁹²⁸ Kanon 105, 1. čl.

⁹²⁹ (Za)slišani kapitelj.

⁹²² Okrožnica *Quadragesimo anno* Pija XI. je bila napisana leta 1931 ob 40. obletnici objave prve papeške okrožnice o socialnem vprašanju *Rerum novarum* Leona XIII.

⁹²³ Socialne ustanove.

Jegličev kandidat. Pravil je okoli, da mu je Jeglič naravnost velel prositi za kanonikat. »Angariaverunt me,«⁹³⁰ so bile njegove besede. Kapitelj je bil za Stroja in ga je Jeglič predložil za kanonika Kranjskemu deželnemu odboru kot patronu. Karel Čerin je bil Jegličev ljubljenelec pa ga je hotel imenovati za kanonika. Kapitelj ga je zavrgel, pa je imenoval (škof) dr. Merharja.

Včasih je Jeglič potožil čez stolni kapitelj, da mu nasprotuje. Ta tožba je bila včasih upravičena. Svoj čas – mene takrat še ni bilo v kapitlju – je bila prilika, da bi škofija kupila hišo finančne direkcije, ki se drži Alojzijevišča, za 50.000 – K (zlatih). Kako lepo bi to služilo za semenišče! Hiša bi se bila združila z Alojzijeviščem in to še s sosednjo hišo, ki jo imajo danes cistercijani. Kapitelj ni hotel privoliti v nakup. – Na † prošta dr. Kulavica, ki je svoj čas sam želel postati ljubljanski škof, je bil Jeglič zelo nevoljen. Gotovo mu je pogosto nasprotoval. Enkrat je videl pri meni v semenišču na steni njegovo sliko pa se je o njem jako nevoljno izrazil.

Sicer pa je bil do kapitlja ljubezniv. Vsak predpust ga je enkrat povabil na obed. Tudi ob inštalaciji novega kanonika je bil vselej ves kapitelj povabljen na kosilo – izvzemši inštalacijo kan. dr. Čekala. Enkrat

[291]

– proti koncu svetovne vojne (1918) ali že v Jugoslaviji – mu je njegov oskrbnik prinesel iz Gornjega grada lepo število tisočev. Jeglič, ki denarja pri sebi ni mogel trpeti, je dal vsakemu kanoniku za Miklavža 1000 K in isti znesek vsakemu profesorju in prefektu v zavodu sv. Stanislava.

Vsako leto mu je stolni kapitelj in corpore⁹³¹ in z njim mestna duhovščina izrekel voščilo za novo leto in tudi za god, če ni bil zunaj na birmi. Tako se je godilo že stoletja nazaj. Govoril je navadno stolni prošt. Če njega ni bilo, pa stolni dekan. Prošt Kalan zadnja leta ni prihajal, pa sem imel jaz kot stolni dekan besedo. Škof je odgovarjal na voščilo z daljšim govorom. Oba govora sta imela za predmet važnejše dogodke domače in vnanje. Vsebino govorov je prinašal »Slovenec«. Odkar se je ustanovila univerza, je ta sama voščila škofu po dekanu in prodekanu teol[oške] fakultete. Kmalu so začeli tudi samostani čestitati vsak zase. Tudi svetni duhovniki so

⁹³⁰ »Prisilili so me.«

⁹³¹ Celoten kapitelj.

začeli izostajati in so prihajali samo nekateri. Pod škofom Gregorijem so se voščila vršila dalje: prihajal je kapitelj v mocetah, kakor prej in nekaj duhovnikov. Škof je najprej naročil »Slovencu«, naj o tem čestitanju nič ne prinese, potem je pa naročil kapitlju, naj ne prihaja več čestitat in corpore. Tako se je rešil sitne naloge, govoriti kapitlju in duhovščini, prošta je pa tudi rešil skrbi, kaj bi povedal. Stara navada je prenehala okoli l. 1938, morda kako leto prej. Od tedaj vošči kapitelj po zastopnikih: proštu in dekanu.

Škofijski konzistorij, sestojec iz stolnega kapitlja in še nekaterih drugih konzistorialnih svetnikov, je v starih časih reševal vse važnejše škofijske posle. To se je godilo še pod škofom Missiom. Tudi Jeglič je izprva pogosto skliceval konzistorij: petki so bili določeni za njegove seje. Proti koncu njegove vlade so bile konzistorialne seje vedno bolj redke in so se važnejše škofijske zadeve reševale brez konzistorija. Kar sme škof storiti samo de consensu capituli ali audito capitulo,⁹³² to se je preresetavalo pri konzistoriju, v katerem je bil celotni kapitelj. Konzistorij je bil tudi namesto gospodarskega sveta. Pod škofom Gregorijem so postale konzistorialne seje prava redkost in škofijska sinoda l. 1940 je določila za konzistorij vsako leto samo eno sejo. Konzistorija cerkveno pravo ne pozna ampak je bil neka avstrijska institucija. Z razvrednotenjem konzistorija je zgubil stolni kapitelj veliko na svoji veljavi in časti.

[297]

[Stolni kapitelj leta 1943]

Stolni kapitelj danes, 10. junija 1943.

Ignacij Nadrah, stolni prošt, generalni vikar in ravnatelj semenišča.

Dr. Franc Kimovec, stolni dekan, glavna moč na stolnem pevskem koru (dirigent), zelo plodovit komponist cerkvenih spevov: latin[skih] maš, slovenskih pesem, referent škof[ijskega] ordinarjata za nove orgle in ljudsko petje – in cerkveno umetnost, spovednik in voditelj šol[skih] sester ob Lončarski ulici (»Kimovke«) in na Mali Loki v župniji Št. Lovrenc. Itd, itd.

Prelat Alojzij Stroj, predsednik Društva rokodelskih pomočnikov, voditelj bratovščine sv. R[ešnjega] T[elesa], vice-oficial.⁹³³

Dr. Tomaž Kinar, stolni župnik.

⁹³² S soglasjem kapitlja ali potem, ko je slišal mnenje kapitlja.

⁹³³ Viceoficial je podpredsednik škofijskega sodišča.

Prelat Jožef Volc, nadzornik krščanskega nauka na ljubljanskih osnovnih in meščanskih šolah, oficial.⁹³⁴

Dr. Gregor Žerjav, ravnatelj škofijske računsko pisarne.

Josip Šimenc, vzgojni vodja škof[ijskega] zavoda sv. Stanislava, nadzornik za verouk na vseh srednjih šolah v škofiji (z izjemo obrtne s[rednje] š[ole]).

Vovk Anton, predsednik odbora za preskrbo izgnanih duhovnikov, stolni pridigar za praznike.

Dr. Ivan Kraljič, član glavnega odbora KA⁹³⁵ in duh[ovni] voditelj nekaterih akademskih društev, predsednik škof[ijskega] vodstva Marijinih družb, urednik Revije KA, nedeljski stolni pridigar, uršulinski redni spovednik.

Janez Gogala, canonicus poenitentiarius.⁹³⁶

Franc Koretič, kapiteljski kancler, referent za verouk na obrtnih in trgovskih šolah.

Poleg kan. Gogala imajo spovednice v stolnici Nadrah, Stroj, Klinar, Vovk in Kraljič. Ta gre vsak dan v spovednico kakor Gogala. Volc spoveduje ženske v Jožefinišču. Koretič ne more dobiti spovednice, ker so vse zasedene.

Razen Stroja in Volca so člani škof[ijskega] sodišča: Klinar, Žerjav, Vovk in Kraljič.

Volc, Žerjav, Šimenc, Vovk in Kraljič so v številu cenzorjev ex offio.⁹³⁷

Mlajši kanoniki večkrat prevzamejo cerkvene govore, so člani raznih društev. Stroj, Klinar, Volc, Žerjav in Vovk so arhidiakoni. – V kor hodijo vsi prav pridno dopoldne in popoldne. Tega ni več, da bi prišla kedaj samo po dva.

⁹³⁴ Oficial je predsednik škofijskega sodišča.

⁹³⁵ Katoliške akcije.

⁹³⁶ Kanonik penitenciar je s strani škofa ordinarija pooblaščen za odvezovanje škofu pridržanih grehov.

⁹³⁷ Cenzorji ex officio – po nalogu (službeno) – so s strani škofa ordinarija pooblašчени cerkveni cenzorji, ki preverijo pravovernost vsebine nekega dela pred objavo. Dajejo t. i. nihil obstat. Gre za latinski izraz, ki pomeni, da v delu nič ne nasprotuje verskemu in nraavnemu nauku Cerkve. Šele nato škofijski ordinariat praviloma izda dovoljenje za natis oziroma t. i. imprimatur.

SEMENIŠKA KRONIKA 1941–1944

[1]

Semenišče. Šolsko leto 1941/42

Velike počitnice l. 1941 so preživel bogoslovci večinoma v svojem rojstnem kraju, kar jih je bilo iz Ljubljanske pokrajine, kar jih je bilo iz nemške okupacije, pa pri svojih tovariših, v raznih župniščih in pri kmečkih in drugih družinah. Semeniško vodstvo se je bilo namreč obrnilo na župne urade s prošnjo, da bi preskrbeli bogoslovcem sprejem za čas počitnic, pa se je našlo toliko dobrih src, da so vsi lahko odšli na počitnice. Prihajali so pa večkrat v Ljubljano po raznih opravkih in so ostajali kak dan ali tudi več dni v semenišču. Ta in oni jo je udaril včasih čez mejo na Gorenjsko k svojim ljudem, seveda brez italijanskega in nemškega dovoljenja, ki ga ni bilo mogoče dobiti. Posebno pogumen je bil v tem oziru Čopar Jože, ki je celo nekaj dni preživel pri svojih starših v Veliki Kostrevnici (župn[ija] Šmartno pri Litiji) in razne predmete spravljjal (»švercal«) čez mejo. Brgant Valentin in Pogačar Andrej sta šla preoblečena v kmečka fanta, noseča eden koso, drugi grablje na rami, čez mejo pri Polhovem gradu in obiskala svoje starše, ta v Kamniku, oni v škofjeloški župniji ob cesti, ki drži v Poljane.

11. oktobra 1941. so se vrnili skoraj vsi bogoslovci in prišli tudi novi – prvoletniki. 12. oktobra so imeli rekolekcijo⁹³⁸ s spovedjo in branjem semeniških pravil v kapeli, kakor je to v tem semenišču ob začetku šolskega leta v navadi že od pamtiveka. 13. oktobra je bila v stolni cerkvi za fakulteto škofova maša na č[ast] sv. Duhu in »Pridi, sv. Duh«. Ta maša se je vpeljala pred dvema ali tremi leti, prej je ni bilo. Udeležujejo se je slušatelji bogoslovne fakultete in bogoslovni profesorji. Povabljeni so pa tudi druge fakultete, pa jih ni.

14. oktobra so se začela redna predavanja na fakulteti.

18. oktobra 1941⁹³⁹ je bil za semenišče vesel dan: pripeljali so iz Škocijana pri Turjaku več prašičev, ki so jih neposredno pred odvozom zaklali. Pripeljali so tudi posodo krvi in so dobili bogoslovci na mizo dobrih klobas. Prešiče prodajati in kupovati je bilo po italijanski odredbi prepovedano. Kupovati jih je smel samo Prevod (= prehranjevalni zavod), ki jih je pa plačeval po nizki ceni. Smel je pa vsakdo pripeljati v Ljubljano svojega prašiča, ki ga je zredil na deželi. In tako je tudi semenišče dokazalo s potrdilom županstva, da je škocijanski župnik Zupančič zredil toliko in toliko prašičev za semenišče, in jih je smel pripeljati v Ljubljano. Tako je bilo poskrbljeno za mast – vsaj za nekaj časa.

Vhod v semenišče. NŠAL, Fotografska zbirka.

Tudi za prehrano ni bilo posebnih težav. Precej jedilnih snovi je ostalo še iz prejšnjega leta. Krompirja je bilo zadosti. To je bila v vsem vojnem času glavna hrana. Bogoslovec si ga je naložil na krožnik zvrhoma, da je imel pred seboj kakor Triglav. Na vrhu je napravil udrtino za prikuho. Bilo je tudi kislega zelja, kisle repe – pa tudi sladkega zelja in repe, kakor druga leta, zadosti jajec, fižola, ješprenja, kaše itd, samo mesa je bilo dosti manj kot druga leta. Dobivali smo ga na karte vsaj dvakrat, izprva tudi trikrat in štirikrat na teden. Tudi druga jedila so bila na karte, ki jih je dajal Prevod. Ker pa Prevodova nakazila

⁹³⁸ Duhovno obnovo.

⁹³⁹ Ta dan smo dobili dva ali tri, 22. dec[embra] 1941 pa še deset. [Op. I. N.]

[2]

niso zadostovala, je bilo treba dobivati razna jedila pod roko ali na »črni borzi«, seveda znatno dražje, toda dobilo se je vse. Sicer je bilo prodajanje živil in pijač za višjo kot določeno ceno prepovedano pod hudimi kaznimi in je moral marsikak mesar, gostilničar, trgovec plačati hude denarne kazni ali celo sedeti v ječi, pa to ljudi ni odstrašilo, da ne bi prodajali. Celo mleka smo dobivali toliko, da smo imeli vse leto mlečno kavo in včasih tudi mlečno kašo.

Tudi drv in premoga je bilo kar zadosti.

Italijanska vlada je izplačevala semenišču podporo, ki jo je prej dajala jugoslovanska vlada.

Z vrta smo dobivali vso potrebno zelenjavo, to tem lažje, ker je semenišče obdelalo tudi pri Baragovem semenišču velik kos vrta. Zadostoval bi bil pa že sam alojzijeviški vrt.

30. oktobra je Ljubljano pobelil sneg pa je bilo treba zakuriti v sobah bogoslovcev.

4. novembra god g. ekonoma.⁹⁴⁰ Kakor že nekaj let sem so mu bogoslovci na predvečer napravili podoknico ali pravzaprav predvratnico. Bogoslovci odidejo iz obednice zvečer četrte ure prej kakor vodstvo. Ko je g. ekonom prihajal do svoje sobe, so ga čakali pred stanovanjem. Potem govor (voščilo), petje, godba, prejšnja leta včasih tudi bengalična razsvetljava. Pred nekaj leti so mu ob tej priliki poklonili velikansko smotko (cigaro). Hudobni ljudje pravijo, da bogoslovci ekonomu vlečejo – in v tem je njihov užitek. [Na] godovni dan je bil slovesen obed, na katerega je g. ekonom povabil kan. dr. Klinarja, univerzitetnega profesorja dr. Jos[ipa] Turka in dr. Cirila Potočnika, pa stolnega organista Vencelna Snoja. Seveda so dobili tudi bogoslovci boljše jedi in po ¼ l vina. –

V semenišču je bila od nekdanj navada, da so bogoslovci na poseben način obhajali godove svojih tovarišev. Pred leti je bilo tako, da je godovnjak kupil zelenko (= veliko steklenico) slivovke in kifeljcev, pa je postregel tovarišem, ki so mu prihajali zjutraj voščiti. † prof. Andrej Plečnik je kupil samo žemlje pa nobene pijače. Tovariši so ga zjutraj pozdravili s pesmijo: »Andrej, Andrej, ti nam povej, če imaš šnopsa, žemlje pa sam ti pojej!« – Včasih so na predvečer godovnega dne po večerji kje vrata sneli, nanje položili godovnjaka in ga z velikim hrupom prenašali po semenišču. Ob drugih prilikah so go-

dovnjakom na predvečer pripravili »muziko« z zvončki, godali, ropotom itd.

15. novembra 1941 je praznoval svoj god petoletnik Polde Povše. Tovariši so ga poznali, da se da rad potegniti, pa so mu priredili na predvečer godu slovesno čestitanje. Petoletniki so mu čestitali eden za drugim v raznih jezikih, seveda v dvorani. Dobil je brzovjavo od novomeškega prošta Čerina, seveda narejeno v semenišču. Drugi dan je prejel pismo od »četnikov«, v katerem čez en teden obetajo kroglo v glavo, ker je nasprotnik OF (= osvobodilne fronte). G. Polde je vse

[3]

vzel za res, semenišče je pa pri tem užilo na njegov račun mnogo veselja.

Že pred koncem šolsk[ega] leta 1940/41 se je govorilo po semenišču, da obstaja med bogoslovčema N. in F. partikularno prijateljstvo. Na počitnice je šel N. k svojim staršem v T., F. je pa iz nemške okupacije in bi bil moral iti v Dobrnič, toda N. ga je zvabil k sebi v T., ne da bi semeniško vodstvo o tem kaj vedelo.⁹⁴¹ Ko se je vrnil, se mu je vsako občevanje z N. prepovedalo. N. se ni vrnil; ker je bila zanj nevarnost za jetiko, je ostal doma »na bolovanju«. ⁹⁴² 16. novembra 1941 pride N. v Ljubljano in izroči F-u pismo, v katerem piše, da ni mogel brez njega zdržati doma, da ga dela ljubezen do njega nebeško srečnega itd, prav kakor piše do norosti zaljubljen fant svojemu dekletu. Ustno mu je povedal, da bo izstopil iz semenišča, in mu prigovarjal, naj tudi on izstopi. Rekel mu je tudi, da bo storil samomor, če bo z njim pretrgal. F. je nesel pismo spiritualu in na njegovo željo tudi meni (ravnatelju) in mi je povedal, kaj mu je N. rekel. To pa šele potem, ko je N. že odšel domov. – Ko je N. odhajal, ni ravnatelju nič omenil, da namerava izstopiti. Z nekako aroganco je trdil, da ni med njim in F. nobenega partikularnega prijateljstva, in je zahteval zadoščenja, ker so ga »obrekovali«. Ko se je zvedelo za njegovo F-u pisano pismo, je bil seveda zbrisan iz imenika bogoslovcev. F-tu tudi škof niso zaupali in so ga enkrat izpraševali, če je to in ono res, kar so o njem slišali. On je vse

⁹⁴⁰ Ekonom je bil Karl Gross.

⁹⁴¹ Bila sta to bogoslovca Jože Novinec iz Dolenjskih Toplic in »Fale« – Janez Ferdin iz Dorfarjev. NŠAL 32, š. 41, Semenišče: spisi in letne evidence 1940–1943, leto 1941, Poročila župnikov o vedenju bogoslovcev med počitnicami, Župnijski urad Toplice Škofijskemu ordinariatu Ljubljana, Toplice, 22. 10. 1941, št. 328.

⁹⁴² Na bolniški odsotnosti.

tajil, pa ker je videl, da ne uživa zaupanja, je nekaj tednov poznej tudi on izstopil. Ko so Italijani 1. 1942 veliko mladih, med njimi lepo število poštenih katoliških dijakov, internirali v Gonarsu, je tudi njega zadela ta usoda. Po svoji vrnitvi je bil za šol[sko] l[eto] 1943/44 sprejet v semenišče neke sosedne škofije. N. se je pa 1. 1943 oženil z gojenko šol[skih] sester v Šmihelu pri Novem mestu. – Bilo je prejšnja leta še par takih slučajev, pa po vsem nedolžnih. Dobro je v tem semenišču to, da napravijo tovariši koj hrup, če kaj tacega opazijo. Potrebno pa je, da se pri razlagi semeniških pravil vsako leto omenijo partikularna prijateljstva, ker ga ni zavoda, kjer bi ne bilo te nevarnosti. Profesor – veroučitelj Pavel Slapar je povedal ravnatelju, da so v Innsbrucku, kjer je on študiral, bili taki slučajji precej pogosti.

18. decembra so imeli škof v ravnateljevem stanovanju skrutinij⁹⁴³ za subdiakone, nekaj dni prej pa navadno za prvo tonzuro. To šolsko leto pa izjemoma 22. in 23. januarja 1942. To je bilo vsa leta – nekaj dni pred Božičem. Škof Jeglič je pa imel te skrutinije med šestdnevnimi duhovnimi vajami v začetku januarja – tudi v stanovanju ravnatelja.

Letos so opravljali bogoslovci ljudsko pobožnost romanja Matere Božje v Betlehem. Skozi devet dni [se] vzame Marijo – seveda v podobi – za eno noč in dan na stanovanje. Določilo se je za to osem bogosl[ovskih] sob, deveta je bila pa dvorana. Sobo, kamor je prišla Marija, so kar se da lepo pripravili: v vsaki lep, ukusno ozaljšan oltarček pa električne lučke. Med petjem so prinesli v sobo Marijo, sledil je kratek govor enega bogoslovca (enkrat je govoril spiritual dr. Kraljič), potem pete lavretanske litanije, to vse koj po večerji. To leto so si dni tako uredili, da je bil zadnji večer – v dvorani – že 19. decembra, ker je odšlo potem več bogoslovcev na počitnice. Ta večer so priredili kar celo akademijo. Govor je moral prevzeti ravnatelj. V dvorani je ostala Marija do svečnice in je gorela pred njo ves čas električna lučka.

[4]

Ker ponoči ni bilo dovoljeno hoditi po ulicah, smo molili božični matutin, 1. in 3. nokturn peli 2. nokturn samo recitali, 24. decembra zvečer začenši ob 17^h, maša se je začela okoli 18^h. To slovesno božično mašo je celebriral⁹⁴⁴ kanonik-

župnik dr. Tomaž Klinar, škof so bili pa v koru. Bogoslovci so peli izvrstno.

V domači kapeli so imeli bogoslovci o polnoči tri maše in obhajilo. Maševal je spiritual dr. Kraljič. V spodnji kapeli je pa v istem času maševal g. ekonom Gross sestram tri maše.

Božična miza je bila pogrnjena kakor v času miru: ni manjkalo ne mesa, ne potice, ne vina.

4. januarja 1942. se je poslovil od semenišča spiritual dr. Ivan Kraljič, ki je postal Lambergov kanonik.⁹⁴⁵ Pri poslovnem obedu so bili dr. Ciril Potočnik in duh[ovni] svetnik Janez Filipič pa novi spiritual dr. Karel Truhlar.

Dr. Kraljič je bil spiritual od 15. sept[embra] 1937 do 31. dec[embra] 1941. Je Ižanec, pa jako duhovit in nadarjen, silno delaven in vztrajen. Pod njegovim vodstvom so začeli bogoslovci posebno pridno moliti sv. križev pot, dobivati odpustke in večina bogoslovcev je začela hoditi k spovedi k spiritualu, kar je ostalo tudi pod njegovim naslednikom. Prej je bila izjema, če je kdo pri spiritualu opravil spoved. On je prevzel tudi vodstvo semeniške Unionis Apostolicae, ki so jo bogoslovci (g. Pezdir) v tem času ustanovili.

Bil je tudi dober in prijeten družabnik, poprej celo izvrsten tarokist, zlasti kot kaplan v Šmarju.

Dr. Truhlar Karel je bil gojenec Germanika in je svoje študije dovršil na Gregoriani v Rimu. Preden je bil imenovan za semeniškega spirituala, je bil spiritual v zavodu sv. Stanislava – v malem semenišču.

12. januarja 1942 so se bogoslovci vrnili s počitnic in so se zvečer po večerji začele šestdnevne duhovne vaje. Vodil jih je na splošno zadovoljnost dr. Jakob Kolarič CM.

Voditelji duhovnih vaj so bili v zadnjih letih jezuiti: p. Prešeren, p. Pate, p. Tomc, p. Ramšak, p. Kozelj, p. Preac; lazaristi: Zdešar, dr. Knavs, dr. Kolarič; kapucin p. Odilo Mekinda in dr[ugi], nekateri dvakrat.

Silentium⁹⁴⁶ so bogoslovci držali vedno zelo natanko. Dokler je bilo v hiši še veliko kadilcev, se jim je dovolilo v duhovnih vajah kaditi v odmoru po kosilu in večerji in sicer samo na hodniku pred vodjevim stanovanjem, da niso vseh hodnikov usmradili. Ko je vodstvo prišlo iz obednice, je bil omenjeni hodnik tako zakajen, da je dim uhajal skozi zaprta vrata v vodjevo stanovanje. Eno leto – to smo zvedeli šele leta

⁹⁴³ Skrutinij je pogovor škofa s posameznim bogoslovcem.

⁹⁴⁴ Maševal.

⁹⁴⁵ Kanonik Lambergovega kanonikata.

⁹⁴⁶ Tišino.

poznej – je eden kar s kajfežem⁹⁴⁷ prižigal kadilcem cigarete. Letos in že eno, dve leti prej, se med duhovnimi vajami sploh ni kadilo. V semenišču ni vsega skupaj niti pet kadilcev več.

25. januarja 1942. so škof v semeniški kapeli tretjeletnikom prvo tonzuro, četrtoletnikom pa prva dva nižja reda.⁹⁴⁸

En dan prej, t. j. 24. januarja 1942 je prinesla prednica s. Melada Tomc iz Bele krajine 100 kg masti po 105 Lir en kilogram. Ta mast je bila utihotapljena

[5]

iz Hrvatskega čez Kolpo. Sestra prednica je šla sploh večkrat v svoj rojstni kraj Primostek v Beli krajini, nekaterokrat tudi v Stično, in je prinašala v semenišče moko, ješprenj, kašo, mast i. dr.

1. februarja 1942, god ravnatelja. Zjutraj je maševal bogoslovcem v kapeli. Pri mašah so prav lepo peli. Po zajtrku so mu prišli voščiti trije bogoslovci in sicer prefekt Marijine družbe, predsednik Cirilskega društva in predsednik društva slušateljev teološke fakultete. Za njimi so prišli vratar, sestre in še kdo. Pri obedu so bili predstavniki teološke fakultete: škof kot univerz[itetni] kancler,⁹⁴⁹ dekan prof. dr. Odar in prodekan prof. dr. Turk. Sedeli smo do 15^h. Bogoslovci so seveda tudi dobili več in boljše hrane in vino.

Ko je sedanji ravnatelj l. 1919 prišel v semenišče, je našel navado, da so se zbrali v dvorani na predvečer godovnega dne vsi bogoslovci in vodstvo in je en bogoslovec v daljšem govoru povedal voščilo semenišča, ravnatelj je moral pa seveda tudi govoriti. Kake tri, štiri leta je sedanji ravnatelj to prenašal, potem je pa to navado odpravil in določil, naj mu prihajajo voščiti samo 3 zastopniki bogoslovcev v njegovo stanovanje.

Prva leta je kupoval bogoslovcem pomaranč, ki so jih dobili pri zajtrku. Ker je pa to veliko stalo, pa ni nič zaleglo, je začel dajati in dal vsako leto vošilcem primeren znesek za Kongregacijo in Cir[ilsko] društvo, zadnja leta za obe družbi skupaj Din. 500 –, letos Lir 500 –.

Za novo leto je pa moral obdariti vse sestre, vratarja, hlapca (2), dekle in pismonoše. To je zneslo samo za semenišče okoli 800 Din. oziroma Lir. Prejšnji ravnatelj dr. Lesar je dajal darila iz »hišne« blagajne (lokali), ker je on imel blagajno in vodil blagajn[iški] dnevnik. Sedaj ima

ves hišni denar ekonom, pa sem moral dajati darila iz svojega žepa.

Kedar je kaka sestra praznovala svoj god, je moral seveda ravnatelj tudi voščiti in priložiti voščilu nekaj dinarjev, oziroma lir.

Sicer je pa sedanji ravnatelj opravljal marsikaj sam, kar sicer opravljajo dekile in hlapci. Trikrat na teden so služkinje pometle in pobrisale prah po sobah, snažile so čevlje, od časa do časa osnažile okna, zvečer odgrinjale postelje in prinašale vode v lavorju, zjutraj pa so navadno sestre postelje postiljale. Tudi perilo je semenišče opralo in polikalo. Obleko si je ravnatelj snažil in krtačil sam, prišival odtrgane gumbe, nosil denar in pisma na pošto, hodil kupovat v prodajalne in lekarno malenkosti itd. Sicer bi bile vse to opravile tudi sestre in dekile, pa jih ni kazalo motiti pri delu. Dr. Kulavec in dr. Lesar sta imela svoje »Leibdiener«,⁹⁵⁰ odkar pa sta samo dva hlapca, sta drugje zaposlena, zlasti na vrtu, pa si mora človek pomagati, kakor si more.

Po prvotnem načrtu je ena sestra določena, da skrbi za red in snago v semenišču in nadzoruje dekile pri delu v bogoslovskih prostorih. To nalogo je imela s. Melada Tomc od l. 1919 skozi vsa leta. Več let je to delo lepo vršila, odkar je postala prednica, ga je pa skoraj popolnoma opustila. Odkar je vojna, je nekako opravičena, ker jo g. ekonom pošilja na vse strani zaradi aprovizacije.⁹⁵¹ Dekile pa po sobah vse razmečejo, ko brišejo prah, in puščajo za seboj velik nered.

[6]

8. februarja 1942. Misijonski krožek je priredil v dvorani misijonarsko (Baragovo) akademijo s petjem in govori. Izpadla je prav dobro.

1. marca 1942. Nedelja. Posvetitev bogoslovcev in vodstva kot družine Jezusovemu Srcu. Med prvo svetovno vojno je škof Jeglič posvetil bogoslovce Jezusovemu Srcu. Takrat so prenesli v slovesni procesiji sliko Srca Jezusovega v dvorano, ki so ji dali ime »Dvorana Jezusovega Srca«. Prej se je imenovala »Dvorana sv. Jožefa«. Od takrat je potem vsako leto po novem letu v kapeli ponovitev te posvetitve. Sliko prenesejo v kapelo in jo lepo ozaljšajo. Ravnatelj ima govor in moli skupno z bogoslovci posvetitev. Nazadnje so litanije Jezusovega Srca.

⁹⁴⁷ Kajfež je orodje za prižiganje in ugašanje sveč.

⁹⁴⁸ Prva dva nižja kleriška redova sta bila ostiariat in lektoriat.

⁹⁴⁹ Kot veliki kancler Teološke fakultete.

⁹⁵⁰ Osebne sluge.

⁹⁵¹ Aprovizacija je organizirano preskrbovanje z življenjskimi potrebščinami.

7. marca 1942 je bil [v] stolnici slovesen Requiem za † Amadeo duca d'Aosta, ki je umrl v vojnem ujetništvu. Ker so se visoki komisar in general bali kakega atentata, so dali ulice okoli stolnice zapreti na vse zgodaj in preiskali hiše okoli stolnice. V semenišče je prišlo na vse zgodaj sedem ital[ijanskih] vojakov, ki so pa preiskali samo drvarnice.

12. marca 1942. Italijani so blokirali »staro« Ljubljano in z njo tudi semenišče in to seveda na vse zgodaj. V semenišče so prišli okoli 7^h 15^m, šli v sobo g. ekonoma in nekaterih bogoslovcev, pa sob niso preiskovali, ampak so pogledali samo legitimacije. K ravnatelju in spiritualu jih ni bilo. Aretirali so samo vratarjevega Ladota in dva orglarska učenca, pa so jih potem izpustili. Okoli poldne je bilo konec blokade.

21. marca 1942. – 15 šestoletnikov je prejelo v stolnici diakonat in 18 četrtoletnikov zadnja dva nižja reda.⁹⁵²

29. marca 1942. Cvetna nedelja. Bogoslovci so prav lepo peli pasijon. Šentpeterski kaplan Ivan Pavlin je pel Kristusa. Vse se je v redu izvršilo.

30. marca 1942. Po zajtrku so se začele velikonočne počitnice. Po škofijski določbi se začenejajo velikonočne počitnice [na] veliko nedeljo po škofovi maši. To določbo so dali škof zato, ker so pred dvema, tremi leti skoraj vsi boljši pevci o Božiču šli na počitnice, za svetonoični oficij⁹⁵³ so pa določili skoraj same Ljubljančane, češ da bodo prav dobro peli. Petje pa je bilo škandalozno. Zato se tudi božične počitnice začenejajo šele na božični dan po škofovi maši. Na podlagi te določbe je ravnatelju lažje uravnati počitniški čas, ko se bogoslovci zavedajo, da pred praznikom nimajo pravice do počitnic. Bogoslovec-pevovodja mora določiti najboljše pevce za oficij velikega tedna in bogoslovec ceremoniar mora zapisati vso asistenco; nihče ne sme postaviti namesto sebe kakega namestnika. Tistim, ki niso veliki teden nič uporabljeni in bi bili le bolj za napoto, dovoli ravnatelj, da gredo na počitnice, pa ne pred velikim ponedeljkom, drugim pa takrat, ko so že opravili svojo službo.

To leto so šli skoraj vsi lahko na počitnice, vsak v svojem času. Tisti, ki so bili iz nemške okupacije, so šli k dobrim ljudem, pri katerih so

bili že na velikih počitnicah. Preskrbeti so si morali seveda vsi italijanski lasciapassare.⁹⁵⁴

[7]

[Na] veliki četrtek so delali doslej red v cerkvi policaji, to leto pa so ga začeli delati bogoslovci in je bilo veliko lepše kakor prej. Odslej je to dolžnost bogoslovcev, da so reditelji – v koretjih⁹⁵⁵ – vselej, kedar se pričakuje, da bo stolnica nabito polna: ob raznih izrednih slovesnostih, škofovih pridigah, skupnih obhajilih i. t. d. Pri birmi so bili reditelji že prej. – Tudi je prišlo že v navado, da bogoslovci ob raznih nabirkah pobirajo darove po cerkvi pri vseh duh[ovnih] opravilih.

[Na] veliko soboto so bogoslovci po maši prejeli sv. obhajilo pri božjem grobu. [Na] belo nedeljo so se vrnili bogoslovci s počitnic.

1. maja in 8. decembra in [na] pustni triduum⁹⁵⁶ so bogoslovci po vesperah⁹⁵⁷ (po pet in pet) adorirali⁹⁵⁸ v stolnici, kakor druga leta – do 14^h.

14. maja 1942 so priredili bogoslovci v dvorani prav lepo akademijo v proslavo 25-letnega škofovskega jubileja papeža Pija XII. Slavnostni govornik je bil univ[erzitetni] profesor prelat dr. Josip Turk. Navzoči škof in več kanonikov in bogosl[ovnih] profesorjev.

31. maja 1942. Marija Srednica vseh milosti. Semeniški praznik pro choro et foro.⁹⁵⁹ Za ta praznik smo dali napraviti nove paramente: mašni plašč, levite,⁹⁶⁰ pluvijal, albe in drugo perilo. Načrt (risbe) za kazulo⁹⁶¹ in levite je dala že prej napraviti bogosl[ovska] kongregacija, za pluvijal in dva veluma humer[ala]⁹⁶² so se pa posebej naročili. Vse te načrte je narisal g. Kregar, profesor v zavodu sv. Stanislava. Izdelale so pa vse šolske sestre (Kimovke). Za pokritje stroškov je dal ekonom g. Gross Lir 4000 –, drugo pa ravnatelj.

Slovesno mašo je opravil univ. prof. prelat dr. Fr[anc] Lukman, ki je bil tudi opoldne v semenišču pri obedu. K maši so prišli skoraj vsi bogoslovni profesorji.

⁹⁵² Zadnja dva nižja kleriška redova sta bila eksorcistat in akolitat.

⁹⁵³ Peto molitveno bogoslužje brevirja.

⁹⁵⁴ Italijansko prepustnico.

⁹⁵⁵ Koretelj (roket ali korok) je kratko belo liturgično oblačilo katoliških klerikov, ki se ga obleče nad talar.

⁹⁵⁶ Tridnevje.

⁹⁵⁷ Po večernicah.

⁹⁵⁸ Molili pred Najsvetejšim.

⁹⁵⁹ Notranji praznik semeniške skupnosti, ki se ga udeležijo tudi zunanji obiskovalci.

⁹⁶⁰ Leviti so dalmatike (diakonska bogoslužna oblačila).

⁹⁶¹ Mašni plašč v baročnem kroju.

⁹⁶² Humerala ali amikta. Gl. op. 472.

Konec maja so prenehala predavanja in so se začeli bogoslovci učiti za diplomske izpite in kolokvije, ki so se vsi v redu izvršili.

V tem šolskem letu so se morali bogoslovci učiti italijanskega jezika. Okupacijska oblast je določila za to posebnega učitelja, ki je poučeval ta jezik tudi na ljubljanskih srednjih šolah. Učil je v dveh tečajih: v prvem začetnike, v drugem pa tiste, ki so že na gimnaziji dobivali ta pouk.

Partizani so pobijali po deželi najboljše ljudi. Temu in onemu bogoslovcu so ubili najbližje sorodnike, nekaterim tudi očeta in mater (Bastič, Kozina).

29. junija 1942. Italijani so zopet blokirali nekaj ulic v bližini stolne cerkve. V semenišču niso veliko preiskovali. Spodaj sta imela sobo dva učenca orglarske šole, ki sta bila v semenišču za postrežbo pri mizi. Iz radovednosti sta »pokukala« pri vratih na hodnik. To radovednost sta drago plačala. Vojaki ju primejo in peljejo na tovorni avto, kamor so devali aretirance, in potem v vojašnico, od tam pa v internacijo v Gonars (v Furlaniji). Naredila nista nič hudega, pa so takrat kar vse vprek pobirali, tudi najboljše katoliške dijake in jih pošiljali v internacijo v Gonars in v druge kraje v Italiji. Hoteli so s tem udariti komuniste, pa so internirali več poštenih ljudi kot komunistov, ki so se znali izmuzniti. Imeli so pač že takrat tajne zveze s komunisti. Prijeli so ob enem z orglavcema tudi vratarja, ki pa se je vrnil čez nekaj ur.

[8]

Konec junija 1942 so se začele velike počitnice, pa so skoraj vsi bogoslovci ostali v semenišču, ker so skoraj v vsej pokrajini gospodarili partizani in morili naše najboljše ljudi. Na dom so šli Ljubljanci in še nekateri drugi, ki so imeli svoj dom v varnih krajih.

5. julija 1942. God sv. Cirila in Metoda. Ta dan je bilo posvečenih 15 novomašnikov.

Kakor prejšnja leta je bila ta dan domača semeniška slavnost. Miza v obednici je bila ukusno okrašena s cvetjem. Za zajtrk so dobili novomašniki poleg kave tudi šunke. Kongregacija jim je podarila – h kavi položila – knjižice »Praeparatio ad Missam«. ⁹⁶³ Opoldne je bilo na mizi poleg običajnih četrtink navadnega vina tudi nekaj butelj. Hrana boljša kakor sicer. Pred kosilom so prišle v obednico sestre, dekle, hlapca in strežniki. Vsi ti pa vodstvo in bogoslovci so po-

kleknili, novomašniki so jim pa dali vsi ob enem novomašni blagoslov. Med kosilom se je novomašnik Trdan v lepem govoru zahvalil vodstvu in tovarišem bogoslovcem. Na to je vodja govoril novomašnikom nekaj bodrilnih besed.

Na ta način se je vršila v semenišču slavnost mašniškega posvečenja leto za letom.

Duhovne vaje za presbiterat ⁹⁶⁴ so hodili gospodje zadnja leta delat v Dom duhovnih vaj pri jezuitih. To leto pa so bili tam nastanjeni duhovniki begunci in štajerski (lavantinski) bogoslovci so imeli tam svoje semenišče. Zato so jih to leto delali kar doma pod vodstvom g. spirituala, ki jih je seveda vodil tudi pri jezuitih, ko so bile tam. Nastanili so se v Golobnjaku (v podstrešnih sobah), kjer jih nihče ni motil, dvakrat na dan pa so smeli za eno uro iti na alojzijeviški vrt. Brez vrta bi bile šestdnevne duhovne vaje sredi poletja prehude.

Nove maše so imeli razen dveh vsi v Ljubljani, nekateri kar med tednom, nekateri pa v nedeljo 12. julija. V svojih rojstnih župnijah sta opravila to lepo slavnost g. Erjavec v Višnji Gori in g. Remškar na Brezovici. Od drugih se nobeden ni upal imeti novo mašo zunaj Ljubljane.

Tretji dan po ordinaciji ⁹⁶⁵ so se naselili v Golobnjaku duhovniki – begunci, ki so bili prej pri jezuitih, ker so ti potrebovali Dom za duhovne vaje za duhovnike.

Potem ko so se razšli vsi bogoslovci, ki so imeli iti kam na počitnice, je ostalo za čas velikih počitnic v semenišču okoli 60 bogoslovcev. Držali so se sledečega dnevnega reda: Vstajali so ob 6^h; do 7^h 45^m so opravili v kapeli jutranje molitve, meditacijo, mašo in obhajilo. Po zajtrku do 9^h prosto. Od 9^h do 11^h in 15^h in 16^h delovni čas, drug čas počitek. Kosilo, večerja in po večerji kakor v šolskem letu. Puncta ⁹⁶⁶ so si iskali sami četrte ure pred večerno molitvijo.

Več se jih je učilo v tem času italijanščine, trideset jih je imelo polovico počitnic iz »Quadragesimo anno« ⁹⁶⁷ z raznimi predavanji, za katere so naprosili razne gospode. 20. in 21. avgusta so napravili iz te tvarine izpit pri prelatu dr. Alešu Ušeničniku, ki jim je dal tudi rede. ⁹⁶⁸

⁹⁶⁴ Za višji kleriški red duhovništva (mašništva).

⁹⁶⁵ Po mašniškem posvečenju.

⁹⁶⁶ Točke za premišljevanje – meditacijo.

⁹⁶⁷ Okrožnica o socialnem vprašanju papeža Pija XI., izdana leta 1931 ob 40. obletnici prve socialne okrožnice *Rerum novarum* papeža Leona XIII.

⁹⁶⁸ Ocene.

⁹⁶³ Priprava na mašo.

Semenišče. Šolsko leto 1941/42.

Velike počitnice 1. 1941 so prignale bogoslovce nevinoma v svojih rojstven krajih, kar jim je bilo iz ljubljenosti pokrajine, kar jim je bilo iz omembe skupnosti, pa pri svojih ljubljenih, v rojstni skupnosti in pri kmetih in drugih družini. Veliki Semeniški nočevje se je bilo navdušeno obrnilo na župne vrste s prošnjo, da bi prekrškali bogoslovcev opravljanje za čas počitnic, pa se je našlo toliko dobrih srca, da so vsi lahko odšli na počitnice. Prihajali so po rednih v Ljubljano po raznih opravilih in so ostajali. Nek dan ali dva 'vel dni' v semenišču. Na svoji poti je našel včasih tudi Čez mejo na Gorovje k svojim ljudem, seveda brez italijanskega in nemškega dovoljenja, ki ga ni bilo mogoče dobiti. Posvetno pogovornje je bil v tem času Čez mejo, ki je celo nekaj dni prignil pri svojih starcih (včasih) Čez mejo. Bogdan Valentin in Bogdan Andrej sta bila prvoobčirana v kmetijskih, novica eden Ross, drugi gvardija na rami, Čez mejo pri Polhovem gradu in obiskala svoji starci, ki v Kamniku, oni v škofijiški župniji ob cerki, ki drži v Poljane.

11. oktobra 1941. so se vrnili starši vsi bogoslovci in prišli tudi mnogi - predstavniki. 12. oktobra so imeli rekolekcije s govorniki in kmetijsko semeniščni pravil v kapeli, kateri je bil v tem semenišču ob začeln obdobju leta v naravnih in pametnih. 13. oktobra je bila v stolni cerki za fakultete škofova maša na č. s. sv. Fran in. Priča, v. h. h. To maša se je opredelila pred dnem ob. kmeti leti, prije je ni bilo. Udeležujo se ji duša, kmeti bogoslovci fakultete in bogoslovni profesorji. Povabljeni so po tudi, dni, ga fakultete, pa jih ni.

14. oktobra so se začela rena predavanja na fakulteti.

18. oktobra 1941 je bil za semenišče ureal dan: pripeljali so v Škofjansko pri Turjaku nek pravičnik, ki so jih vsprejeli pred odvozom fakultete. Pri pripeljali so tudi posode kmeti in so dobili bogoslovci vsi svoje dobrih kletok. Priča pravičnik in kmeti je bilo po italijanski obredki prepovedano. Dan porabi jih je imel samu Poverjal (= prekrškovanjem zavod), ki jih je pa plačeval po nizki ceni. Imel je po vsakem pripeljali v Ljubljano svojega pravičnika, ki ga je prešel na drugo. In tako je tudi semenišče doseglo s pohvalnim govornikom, da je škofjanski župnik Filipovič spredil kletko in kletko pravičnik za semenišče, in jih je imel pripeljati v Ljubljano. Taka je bilo prekrškovanje za mašo. vsaj za nekaj časa.

Tudi za prekrško ni bilo posebnih težav. Povezje je diletant omarije vedlo se je pravičnjega leta. Kmetijska je bilo zavrsto. To je bilo v vsem trajnem času glavnega kmetia. Bogoslovci si ga je naložil na krogulj gozdnega, da je imel pravičnik kletok klet Turjaku. Na vseh je napravil udobno gozdnico. Bilo je tudi kletka zelja, kletke repe - pa tudi sladkega zelja in repe, katero drugo leto, zavrsto pajer, kletke, kletke, kletke, samo maša je bilo tudi maša, kot drugo leto. Tudi cel dneva ga na kletke vsaj dva, klet, izjema tudi kletke in kletke na klet. Tudi drugo kletka na klet na klet, ki ji je dojel Priča. Ker po Priča'sova nastopila

*) To dan smo dobili dva ali tri, 22. dec. 1941 pa še drugo.

Nadrahova Semeniška kronika 1941–1944. Bogoslovno semenišče.

[9]

Drugi so zopet kaj drugega študirali. Nekateri so se hoteli zabavati s tarokom. Ravnatelj je zalotil pri igri take bogoslovce in jim seveda karte konfisciral,⁹⁶⁹ g. ekonom je naletel na drugo partijo in ji vzel eno karto. Tudi zvečer so se dobile izjeme, ki so iskale puncta meditationis⁹⁷⁰ v – »Slovencu«. Plevel raste na vsaki njivi.

Večina je delovni čas resno porabila in ga raztezala na čas, določen za počitek, posebno tisti, ki so študirali »Quadragesimo anno«. Škofu je bila ta marljivost zelo všeč in je rekel: »Koliko časa so doslej bogoslovci izgubljali na počitnicah. Štiri mesece velikih počitnic brez koristnega dela! Bomo morali semenišče tako preurediti, da bodo imeli bogoslovci en mesec počitnic,

ostale tri mesece pa porabili za študij.« – Res, čemu potrata toliko mladostnega časa? Vprašanje je samo, kdo bo tri mesece počitniškega delovnega časa financiral.

Bogoslovec Perčič Jože je bil doma na počitnicah v Paradišču, žup[nija] Šmarje. Sedel je doma na vrtu in s pipcem rezal in jedel jabolko. Kar prideta iz bližnjega gozda dva partizana (komunista) in stopita eden predenj, eden za hrbet. Sprednji ga sune, da pade vznak, zadnji se ga pa od zadaj oklene. Bogoslovec kliče na ves glas na pomoč. Sprednji komunist mu postavi revolver na sence in proži in proži, pa se ni hotelo užgati. Bogoslovec se hoče iztrgati iz objema drugega komuniste, se brani s pipcem in ga rani na obrazu. Sosedov fant sliši klice na pomoč pa hiti gledat, kaj je. Ko partizana zaslišita korake, pustita bogoslovca in zbežita v gozd. Perčič pa zbeži iz domače vasi v Šmarje k italijanski posadki. Tenente colonello⁹⁷¹ ga v spremstvu dveh vojakov pošlje škofjškemu ordinariatu v Ljubljano.

V ponedeljek, 1. sept[embra] 1942, so imeli bogoslovci v semenišču duhovno obnovo (recollectio). Govoril jim je tri govore škof[ijski] kancler mons. Jože Jagodic. V mirnem času so imeli to obnovo navadno na Brezjah. Vpeljal jo je spiritual dr. Cir[il] Potočnik.

Bogoslovcev je bilo v semenišču do konca počitnic 50 do 60. Težav ni bilo z njimi nobenih. V drugi polovici se jih je vrglo veliko na tipkanje. Hoteli so se naučiti tipkati z vsemi 10 prsti pa so peli tipkarski stroji od ranega jutra do poznega večera. Več bogoslovcev pa je tratilo čas z branjem »Slovenčeve« knjižnice.

V začetku septembra nam je dalo mesto sedem vagonov drv. Italijanska oblast je zapovedala, da se mora 100 m na vsaki strani cest in železnic vse drevje posekati, posekano drevje pa je dala na razpolago ljubljanskemu mestnemu magistratu, ki ga je potem delil zavodom in privatnikom na vago⁹⁷² po znatno visoki ceni. Bila je večji del hrastovina, vmes veliko drobnega, mlada drevesca, veje.

Hrane to celo šolsko leto semenišču ni primanjkovalo.

V tem šolskem letu so pomorili partizani veliko število duhovnikov in najboljših katoliških mož, fantov, žena in deklet. Dne 26. maja 1942

⁹⁶⁹ Zaplenil.

⁹⁷⁰ Točke za premišljevanje.

⁹⁷¹ Polkovnik.

⁹⁷² Na tehtnico.

so s streli ubili blizu cirilskega akademskega doma (Ljudskega doma) bogosl[ovnega] profesorja dr. Lamberta Ehrlicha in akademika Viktorja Rojca. Bogoslovci so pohiteli tja, pomakali robce v kri mučencev in glasno molili rožni venec. Ko sta potem trupli ležali na mrliškem odru (poleg hotela Uniona), so jima delali častno stražo in molili menjaje se

[10]

s katoliškimi akademiki – laiki tudi bogoslovci. Pri pogrebu so peli pogrebne molitve (Reši me, Usmili se me) in na grobu pesem žalostinko. Pogreb se je vršil 30. maja 1942.

Ign[acij] Nadrah
ravnatelj

[11]

Škofijsko duhovsko semenišče v Ljubljani. Kronika šolskega leta 1942/43

V začetku oktobra (1942) bi se morali bogoslovci, kar jih je bilo na počitnicah, vrniti v semenišče. Italijani pa zadnje tedne ne puste nobenega dijaka v Ljubljano, tudi bogoslovcev ne. 6. oktobra je prevz[višeni] g. škof vložil prošnjo pri ljubljanski armadni komandi (general Robotti), da bi jih pustili nazaj do 13. oktobra. Prošnji je bil priložen imenik dotičnih bogoslovcev in krajev, kjer so se nahajali. General je prošnji ugodil in naročil komandantom dotičnih krajev, naj jim dajo dovoljenje. Vsem bogoslovcem na počitnicah se je poslal uradni poziv, naj se do 13. oktobra vrnejo v semenišče, da so lahko dokazali, da so res bogoslovci. Vkljub naročilu armijske komande

Nadrah z bogoslovci. NŠAL, Bogoslovno semenišče.

nekateri krajevni komandanti niso hoteli dati bogoslovcem *lasciapassare*⁹⁷³ in je bilo treba novega armijskega povelja, naj jih puste senza indugio.⁹⁷⁴

Večina bogoslovcev se je pravočasno vrnila s počitnic – nekaj se jih je vrnilo precej pozneje, deloma ker niso dobili dovoljenja, deloma zaradi prometnih ovir – okoli 50 jih je bilo itak vse počitnice v semenišču, pa smo 13. oktobra 1942 mogli začeti običajno rekolekcijo⁹⁷⁵ za začetek novega šolskega leta. 15. oktobra je bil »Veni sancte«⁹⁷⁶ in škofova maša v stolnici, 16. oktobra ni bilo še predavaj zaradi pogreba umorjenega bivšega bana dr. Marka Natlačena; šele v soboto 17. okt[obra] so imeli dopoldne dve uri predavanj, popoldne pa petje in od 15^h do 16^h mojo uro⁹⁷⁷ v dvorani.

Moja ura! Razen prvih – menda treh – let sem jo imel vsako soboto popoldne, če ni bilo kake ovire (praznik, slovesne vespere,⁹⁷⁸ čas priprave na izpite). Bogoslovci so to uro imenovali vodjev seminar. Glavni predmet te ure so bila pravila o lepem vedenju (kan. 1369, § 2). V začetku ure sem izpregovoril nekaj besed o pomenu sledeče nedelje in o koledarju sledečega tedna, potem sem pogrjal rane disciplinarne pogoške, napake pri branju v obednici, napake pri obredih, kar sem jih opazil v stolnici itd. Govoril sem jim tudi o raznih stvareh glede časa, razmer, in dogodkov. Imel sem s to uro veliko truda, pa mi je delala tudi veliko veselja, ko sem videl, da se ne trudim zastonj, prinesla mi je pa tudi dosti razočaranja, ko sem videl, da jih ni malo med bogoslovci, ki imajo za vse dobrohotne opomine in nauke gluha ušesa.

Ker smo imeli ves čas velikih počitnic toliko bogoslovcev v semenišču, je nam v začetku novega šolskega leta začelo primanjkovati dveh glavnih živil, moke in krompirja. Krompir nam je bil obljubljen na Blokah in sicer dva vagona. Moke pa ni bilo dobiti od nikoder in smo bili navezani na tisto, kar je dajal Prevod. Morali smo vzeti bogoslovcem kruh pri kosilu in večerji in ga je dobival vsak samo pri zajtrku majhen košček. Prvi vagon lepega, debelega belega krompirja, ki nam ga je preskrbel z Blok župnik Anton Hren, je prišel v Ljubljano, pa ga

[12]

je zaplenil Prevod in dal uradnikom. Drugi vagon je z Blok dobilo semenišče, pa ta krompir ni bil več tako lep in je bilo veliko rudečega. Prevod je za prvi vagon oškodoval semenišče s tem, da mu je nakazal en veliki vagon (18.000 kg) krompirja, ki je prišel s severa – iz Nemčije. Ta je zelo gnil, pa vendar je bilo semenišče preskrbljeno s poglavitno vojno hrano. Drugih jedil smo imeli še kar zadovoljivo množino: nekaj je od časa do časa prinesla prednica s. Melada z Dolenjskega, nekaj se je pa dobilo na črni borzi.

Rediti smo morali tudi nekaj novomašnikov, ki niso mogli biti nastavljeni, ker so bile Gorenjska in vse obsavske župnije zasedene od Nemcev. Sedem teh novomašnikov je sprejel začasno tržaški škof, dva pa goriški nadškof, pa so morali čakati, ker dolgo časa niso dobili dovoljenja za izvrševanje duhovnega pastirstva v omenjenih škofijah.

Naj glede hrane omenim še to, da smo vse to šolsko leto dobivali od našega liferanta⁹⁷⁹ toliko mleka, da so imeli bogoslovci – z izjemo malega števila dni – vedno mlečno kavo. Godilo se je to seveda skrivaj, ker bi bil moral oni gospodar vse mleko oddajati Prevodu, ki ga je nakazoval samo otrokom in zelo starim ljudem, tem samo 0,2 l na dan, pa še to ne vsak dan.

24. oktobra so se vrnilo 4 bogoslovci z Blok, manjkalo jih je pa še dvanajst.

V semenišču je precej bogoslovcev z realnih gimnazij, kjer imajo pouk latinskega jezika samo nekaj ur v zadnjih štirih razredih. Naravno je, da ti ne razumejo tega jezika. Tudi učenci klasičnih gimnazij imajo precej pomanjkljivo znanje tega jezika. Zato je prevz[višeni] g. škof naročil spiritualu, naj jim razlaga brevir⁹⁸⁰ in missale.⁹⁸¹ Začel jim je razlagati – vsak teden enkrat – himne v brevirju.

4. novembra 1942. Ekonom in spiritual obhajata svoj god. Ekonom je povabil na kosilo bivša spirituala dr. Potočnika in dr. Kraljiča, spiritual pa škof[ijskega] kanclerja mons. Jožeta Jagodica, ker je pri rekolekciji na počitnicah govoril bogoslovcem tri govore. Kosilo je bilo bogato in dobro. Tudi bogoslovci so bili postreženi z boljšo hrano in vinom. – Na predvečer so kakor prejšnja leta priredili ekonomu podoknico (privratnico),

⁹⁷³ Prepustnice.

⁹⁷⁴ Nemudoma.

⁹⁷⁵ Duhovno obnovo.

⁹⁷⁶ Himna Pridi Sv. Duh.

⁹⁷⁷ T. i. rektorjevo sobotno uro.

⁹⁷⁸ Slovesne večernice.

⁹⁷⁹ Dobavitelja.

⁹⁸⁰ Duhovniški molitvenik.

⁹⁸¹ Mašno knjigo.

potem so jo hoteli spiritualu, ki jim je bil pa že ušel v kapelo.

17. novembra 1942. Zimski mraz vedno bolj pritiska. Ker je bilo to leto v semenišču zadosti prostora, smo za zimsko dobo izpraznili vogelne sobe št. 13, 15, 25 in 40, ker se ne dajo segreti.

18. novembra 1942 smo prvič zakurili. Navadno smo začeli kuriti že okoli vseh svetih, letos je bila pa jesen nenavadno topla pa z drvmi je bilo treba štediti.⁹⁸²

22. novembra 1942 sta se vrnila Mavsar Jože in Hočevar Janez, oba iz župnije Št. Rupert. Bogoslovec Kastelic Jože iz Dednega dola pri Višnji Gori je pa že kake tri mesece v ječi v justični palači v Ljubljani. V njegovem rojstnem domu so se našle ročne granate pa so Italijani zaprli njega in njegove brate, menda tudi očeta.

[13]

Ljubljanski katoliški fantje, posebno akademiki, so z asistenco italijanskih vojakov pred Božičem v treh nočeh aretirali okoli 600 ljubljanskih komunistov in komunizma sumljivih ljudi. Nekateri od teh so bili nedolžni in kmalu izpuščeni, pa tudi druge so Italijani večinoma izpustili, zlasti na posredovanje ljubice italijanskih častnikov in zato, ker so bili že takrat Italijani zavezniki komunistov.

Med ljubljansko komunistično in liberalno publiko pa se je raznesel glas, da so bili tisti akademiki, ki so aretirali, preoblečeni bogoslovci. Ljudje so bili o tem seveda popolnoma prepričani.

Veliko bogoslovcev je šlo na božične počitnice. Kdor ni mogel, je ostal v semenišču. Bogoslovec Jože Mavsar, sin šentrupertskega župana, je šel k svojim staršem. Partizani so obsodili na smrt vso Mavsarjevo družino. Zato je zbežala v grad Dob v župniji Št. Rupert k grofu Locatelliju. V gradu je bilo 19 mož italijanske posadke. Tu sem je šel bogoslovec, da bi preživel Božič pri svojih ljudeh. Po Božiču (26. in 27. dec[embra]) so partizani napadli grad, ga zažgali in pomorili ljudi, kar jih ni zgorelo, ter jih pometali v ogenj. Ušel je z gradu edino bogoslovec Jože, njegov brat in menda tudi ena ženska. Ko je bil na begu, so brenčale okoli njegove glave partizanske krogle kakor roj čebel, pa ga nobena ni zadela.

⁹⁸² Varčevati.

⁹⁸³ Pravosodni.

Bogoslovec Hočevar Janez, tudi iz Št. Ruperta, se je potikal v času božičnih počitnic po Novem mestu in Trebnjem. Na vsak način je hotel priti na svoj dom. Vkljub nujnim svarilom trebanjskih duhovnikov se je odpeljal z vozom proti Št. Rupertu. V Mirni je nanj streljala partizanska straža in ga ubila.

Od 4. januarja 1943 zvečer do jutra 11. januarja so imeli bogoslovci duhovne vaje. Vodil jih je p. Preac S.J. Bogoslovci so vseh šest dni strogo držali silentium⁹⁸⁴ in resno premišljevali in molili. Po hodnikih ni bilo nikjer nobenega duha po tobaku. Pač pa je bilo stanovanje g. patra vse zakajeno. Že v njegovi predsobi je dišalo kakor v kaki zakajeni gostilni. Bal sem se, da bo to bogoslovce omajalo v sklepu, da ne bodo kadili, pa je bil strah prazen. Patrov zgled jih je še bolj potrdil v sklepu, da ne bodo sužniki⁹⁸⁵ kadilske strasti.

Od zadnjih dni januarja 1943 pa do prvih dni meseca marca 1943 je bil v semenišču prepir zaradi »novega« hišnega reda, ki so ga hoteli nekateri vpeljati. Odbor semeniške Unionis apostolicae⁹⁸⁶ je sklenil, naj bo vsakdanji sprehod od četrte ure po kosilu do 15^h 30^m, da bo potem več časa za učenje. Spiritual, ki sam hodi vsak dan po kosilu na sprehod, je hotel na vsak način ta sklep spraviti v življenje. Šel je k dekanu teol[oške] fakultete prof. dr. Lukmanu, potem pa k škofu in je tega popolnoma pridobil za novi red.

Jaz pa sem imel proti novemu zelo utemeljene pomisleke. Že l. 1919 smo v jeseni poskusili s sprehodom po kosilu, da bi uživali bogoslovci jesensko sonce in bi jim ne bilo treba hoditi na sprehod v večernem mraku. Toda kmalu so me prišli prosit, naj se

[14]

sprehod postavi nazaj na 16. uro. Zdravi normalni ljudje ne hodijo na sprehod po kosilu, ampak proti večeru. – Vedno je nekaj bogoslovcev v semenišču, ki morajo po zdravnikovem naročilu po kosilu malo zadremati. – Meseca maja in unija bi padel sprehod v najbolj vroče ure: po novem času od 13^h–15^h pomeni po normalnem času 12^h–14^h. – Ob nedeljah in sredah je po starem redu od 13^h 30^m do 14^h čas, ko prihajajo v semenišče obiski. Kam naj po novem redu te obiske postavimo?

⁹⁸⁴ Tišino.

⁹⁸⁵ Sužnji.

⁹⁸⁶ Apostolske unije.

Vkljub vsem pomislekom sem hotel ostati neutralen. Naredil sem tudi že natančen načrt novega reda in sem govoril bogoslovcem tako, da so nekateri mislili, da sem naudušen za novi red. Eden (Kmet) me je tozadevno na listku, s katerim se je izrekel za stari red, tudi prav surovo nahrulil.

Najprej sem hotel, da novi red preskusijo: en teden – od 21. do 27. februarja so hodili na sprehod po kosilu do 14^h 30^m. Bili so to krasni dnevi, sijalo je toplo sonce in je bilo zelo prijetno v popoldanskih urah zunaj v prosti naravi. Pričakoval sem, da se bodo vsi izrekli za sprehod po kosilu.

Nato sem jim naročil, naj vsak zapiše na osminko pole ali je za novi ali za stari red, in naj ta svoj listek s svojim podpisom vrže v škrinjico za pisma, ki je bila na steni pred mojimi vrati.

Bilo je v semenišču bogoslovcev sto in eden (101) in nekaj novomašnikov, ki niso prišli v poštev. Glasovali so pa takole: 7 jih ni oddalo listkov, za stari red 51, za novi red 41. Za stari red jih je glasovalo tudi nekaj iz Unije, ker sem dal vsem zagotovilo, da ostane glasovanje tajno. Za novi red je glasovala Unija, bolj iz društvene discipline kakor iz prepričanja, ker sta glasovala zanj tudi dva ali trije, ki sem jim dal pred kratkim dovoljenje, da smejo na zdravnikovo zahtevo po kosilu malo zadremati.

Potem sem bogoslovcem po kosilu v obednici povedal, da ostane tudi v 2. semestru stari red. Omenil sem jim, da sem njihove izjave pro in contra⁹⁸⁷ izročil škofu, ki naj odločijo, ali naj ostane stari ali naj se vpelje novi red, in da so mi rekli, da hočejo biti glede popoldanskega reda popolnoma neutralni.

Pa kaj se zgodi! Spiritual gre zopet k škofu. In škof pridejo k meni v pisarno z nekim načrtom hišnega reda, ki je imel nekaj starega in nekaj novega. Jaz jim pojasnim svoje stališče in izjavim, da sem pripravljen, razglasiti v semenišču ta spremenjeni novi red, da pa za hude posledice, ki bodo vsled⁹⁸⁸ tega nastale, ne prevzamem nobene odgovornosti: boj med mladci in mladinci bo zopet oživel. »Sicer je pa čudno, da se ogrevate za gospoda, ki je tako mlad in je komaj prišel v semenišče in nima še nobene skušnje, mene pa, ki sem že toliko pretrpel v semenišču, hočete tako blamirati.« – Na to so rekli škof: »Če je pa tako, bom pa ta svoj odlok umaknil.«

⁹⁸⁷ Za in proti.

⁹⁸⁸ Zaradi.

[15]

Jaz o tem boju za in zoper novi red nisem zunaj semenišča z nikomur govoril razen s škofom. Ta je pa poznej o tej stvari govoril z Ušeničnikoma⁹⁸⁹ na alojzijeviškem vrtu in je pristavil: »Kaj ga je prijelo, da se je gnal za to stvar, ko vendar ne spada v njegov delokrog.«

Če bi bilo to uspelo Uniji in spiritualu, bi ne sedanji ne prihodnji ravnatelj ne imel več prave avtoritete v semenišču, ampak bi morala plesati, kakor bi godli drugi. Sicer bi se dalo pa seveda tudi po novem redu in po vsakem redu vladati semenišče, da bi bil le red. Toda sprememba sedanjega reda, ki je postal semeniška tradicija, v kak nov red bi bila mutatio in peius.⁹⁹⁰ Mene je pa ta boj, zlasti postopanje škofovo, zadelo zelo bridko v srce in sem sklenil čim prej zapustiti semenišče. Rad bi, da bi mi poteklo celih 25 let, potem pa z Bogom.

Kako se je ta boj razvijal, je natančneje zapisano v mojem dnevniku.⁹⁹¹

Za svoj god, 1. febr[uarja], sem vsako leto povabil škofa, pa dekana in prodekana teol[oške] fakultete. Tudi za ta god sem vabil najprej škofa, pa mi [je] nevoljno odgovoril, da bi se bogoslovci pohujšali, če bi prišel. Zato nisem vabil nikogar in smo god obhajali sami domači.

14. februarja 1943. Nedelja. Ob 15^h smo kot semeniška družina v kapeli pred podobo Jezusovega Srca ponovili svojo posvetitev. Kot oče te družine sem imel govor – že štiriindvajseti. Ti govori so mi delali vedno neprijetne težave. Za govor sem si poiskal vsako leto kako novo tvarino in to je ravno težko, najti tvarino, ki bi bila za bogoslovce aktualna in zanimiva.

21. februarja 1943. Letošnji novomašniki so prejeli v stolnici subdiakonatu,⁹⁹² 21 po številu.

9. marca 1943. Pust. Prejšnja leta se je takole praznoval: zvečer pojedina (t. j. obilna večerja s pustnimi krofi) in vinom. Po večerji pustne burke v dvorani. Puncta meditationis⁹⁹³ so odpadli. Po večerni molitvi še kakšne neumnosti. Lani je bila pač boljša večerja, burke so pa izostale. To leto so pa dobili bogoslovci opoldne boljše hrano in malo vina zaradi škofove šestdesetletnice, zvečer

⁹⁸⁹ Z bratoma dr. Alešem in dr. Francem Ušeničnikom.

⁹⁹⁰ Sprememba na slabše.

⁹⁹¹ Danes ni znano, kje se nahaja omenjeni dnevnik. Verjetno je šlo za stenografske zapiske, ki jih je ob Nadrahovi aretaciji zaplenila OZNA.

⁹⁹² Višji kleriški red subdiakonata.

⁹⁹³ Točke za premišljevanje.

je bilo pa vse kakor druge večere: nič vina, nič burk. Saj se vendar ne spodobi, da bi tisti, ki bodo morali kot duhovniki odločno nastopati zoper pustne grdobije, sami praznovali – pust.

15. marca 1943. Začetek II. semestra. Skušnje 1. semestra so se srečno končale.

20. marca 1943 – [na] kvatrnno soboto – so prejeli šestoletniki diakonat,⁹⁹⁴ četrtoletniki pa eksorcistat⁹⁹⁵ in akolitat.⁹⁹⁶

18. marca 1943 začno ob 1^h po polnoči razbijati italijanski vojaki. Bilo je šest mož in dva častnika. Vrtar je moral odpreti in jih peljati v sobo, kjer je stanoval bogosl[ovec] Končan v št. 36. V sobi so vse prebrskali, pa nič našli. Potem so vzeli s seboj Končana in njegovega sobnega tovariša Levstka in ju peljali v gimnazijo na Poljanski cesti, ki je

[16]

služila tedaj za vojašnico. Levstek je prišel nazaj že ob 3^h ponoči, Končan pa isti dan zvečer. Kaj je bilo? Končan je poslal v Polhov gradec en paket z avtobusom. Finančni stražniki so pa našli v avtobusu tudi en paket, o katerem se ni vedelo, kdo ga je oddal. V tem paketu je bil partizanski list »Poročevalec«. Da bi izsledili pošiljatelja, so aretirali šoferja in vse, ki so imeli pakete na avtobusu. Kmalu pa so izsledili moža, ki je oni paket poslal partizanom in prej že cele zaboje raznih predmetov (čevljev itd.) pošiljal komunistom, pa so njega zaprli, nedolžne pa izpustili.

25. marca 1943. Proti večeru v dvorani misijonska akademija. Glavni govornik, gimn[azijski] profesor dr. Jaklič, je govoril o Knobleharju. Bilo je navzočih več gospodov, ki se pečajo z misijonstvom. Vse točke so bile prav primerne.

17. aprila 1943 so šli bogoslovci v kino gledat življenje Pija XII., 18. apr[ila] pa v gledališče gledat in poslušat prizore iz trpljenja Jezusovega.

18. aprila 1943: Cvetna nedelja. To nedeljo so morali biti bogoslovci še vsi v semenišču. V ponedeljek po tej nedelji so odšli na počitnice Ljubljancani in tisti bogoslovci, ki veliki teden v stolnici niso imeli nobenega opravila (petje, asistenca). Ko so opravili svojo službo, so odšli tudi ti. Samo kakih 16 jih je ostalo v semenišču. Počitnice so trajale do incl[usive]⁹⁹⁷ ponedeljka po beli nedelji.

⁹⁹⁴ Višji kleriški red diakonata.

⁹⁹⁵ Nižji kleriški red eksorcistata.

⁹⁹⁶ Nižji kleriški red akolitata.

⁹⁹⁷ Do vključno.

V semenišču smo imeli vključ v vojnemu času piruhe, šunko, potico – vse kakor v mirnem času. Celo velikonočno jagnje: bogoslovec Reven je pripeljal v semenišče z Vrhnike živega kozliča.

16. maja 1943. Proti večeru tega dne je priredil semeniški abstinenčni krožek »abstinenčno akademijo«, prvo te vrste, in je odlično uspela. Najprej je bila pesem na čast sv. Janezu Krstniku, patronu⁹⁹⁸ abstinentov; potem deklamacije pesmi bogosl[ovca] Karla Mausserja, nato temeljita razprava predsednika abstin[enčnega] krožka bogosl[ovca] Malenška, ki je sin oštirja in govori tudi ciganski jezik. Štajerski bogoslovec Janežič je bral svoj spis, zgodbo kmeta, ki je vse zapil in se nazadnje obesil. Univ[erzitetni] docent dr. Trstenjak pa je zelo temeljito in zanimivo razložil psihologijo pijanca.

19. maja 1943 je škof prinesel s Trsata milostno podobo Marije Pomagaj. Ob okupaciji Gorenjske po Nemcih se je posrečilo frančiškanom spraviti podobo k frančiškanom na Trsat. V Ljubljani je bila nekaj časa v škofovi kapeli, za kak dan so jo dobili v ta in oni samostan, potem so jo pa stalno namestili na oltarju sv. Dizma v stolni cerkvi. Pred njo so hodili bogoslovci molit, ko so se vračali s sprehoda, od predavanj in sicer ob vsaki priliki. Ob nedeljskih večerih je vpeljal stolni vikar Žakelj pred podobo pete litanije. Bogoslovci so z veliko gorečnostjo hodili pet te litanije, navadno kvartet, včasih oktet.

V noči od 23. do 24. maja 1943 je imelo semenišče v svoji kapeli celonočno adoracijo coram exposito S[ancitiss]imo.⁹⁹⁹ Imeli so jo razni samostani in zavodi kot pripravo za veliko spravno procesijo 29. maja na Rakovnik. To noč je prišlo semenišče na vrsto. Izvršila se je adoracija

[17]

v lepem redu. Udeležilo se je seveda tudi vodstvo.

28. maja je bil zadnji dan predavanj. Potem se je začel za bogoslovce najtežji čas: priprava za skušnje in skušnje. Jaz sem imel svoj zadnji »seminar« v tem šolskem letu 22. maja 1943. Meseca maja sem imel – kakor doslej vsako leto – nekaj posebnih ur za novomašnike, v katerih sem jih poučeval in opozarjal na razne stvari, ki so važne za duhovnike v duhovnem pastirstvu.

29. maja 1943. Sobota. Velika spokorna procesija na Rakovnik. Bogoslovci so nosili bre-

⁹⁹⁸ Zavetniku.

⁹⁹⁹ Molitev pred izpostavljenim Najsvetejšim.

zijansko Marijo Pomagaj tja in nazaj. Drugi so šli za procesijo kot posebna skupina v roketih in so glasno molili in prepevali.

31. maja 1943. Semeniški praznik: Marija Srednica vseh milosti. Ob enem prvi dan prošnjega tedna.¹⁰⁰⁰ Prošnjih procesij ni bilo. Bogoslovci so šli ta in sledeča dva dneva ob 6^h 45^m v stolnico, kjer so peli litanije in bili pri slovesni prošnji maši. – Za praznik je bila v semeniški kapeli škofova tiha maša in pridiga. Bogoslovci so se bili naučili za slovesno mašo Foersterjevo latinsko mašo in so peli vkljub temu, da je bila maša tiha, vse razen Credo, in sicer izborno. Škof je imel pri obeh »lavabo«¹⁰⁰¹ in pri blagoslovu mitro, pri blagoslovu tudi pastoralo.¹⁰⁰² Asistirala sva v mocetah kan. dr. Kraljič in jaz. K maši je prišla večina bogoslovnih profesorjev. Pri kosilu so bili škof, dekan prof. dr. Lukman, prodekan prof. dr. Odar in kanonik dr. Kraljič. Kosilo je bilo vkljub vojnim stiskam izborno in tudi bogoslovci so bili s svojim kosilom zadovoljni.

Zvečer ob 16^h 45^m je imel kan. dr. Kraljič slovesnost za Mar[ijino] kongregacijo: dolg govor, sprejem v kongregacijo in pete litanije.

2. junija 1943. Zvečer koncert v stolnici: Tomčev križev pot. Na ta koncert je šlo 50 bogoslovcev, zato je bila večerja eno uro prej.

3. junija 1943 so šli bogoslovci prvič po večerji na vrt. Tudi druga leta so hodili šele v juniju. Sicer se pa zelo marljivo pripravljajo za izpite.

21. junija 1943 so se dali novomašniki (21 + 3 iz vodstva) slikati pri fotografu Mavcu, ki slika zadnja leta samo v ateljeju pri električni luči. Slika je slaba.

22. junija 1943. Novomašniki so pred vojsko vsako leto, preden so začeli duh[ovne] vaje za prezbiterat, poromali na Brezje, da si izprosijo blagoslov nebeške Matere. To leto so šli v stolno cerkev, kjer je podoba brezijanske Marije Pomagaj, in z njimi vsi drugi bogoslovci. Na neki slikici sem videl pod Marijino podobo besede »Reine du clerge«¹⁰⁰³ pa sem jim izpred Marijinega oltarja razložil, kaj ta pridevek pomeni. Nato so peli – 8 bogoslovcev in celebr[ant]¹⁰⁰⁴ g. spiritual – litanije Matere božje (bogoslovke) in

se posvetili Mariji z molitvijo »O Gospa moja«, zapeli še nekaj Marijinih pesmi in končali s »Povsod Boga«. Bila je prav ganljiva slovesnost, ki je temu in onemu priklicala solze v oči.

Pred koncem junija so vsi letniki dovršili svoje izpite in so bogoslovci polagoma odhajali na počitnice. Na več krajih so bile močne

[18]

italijanske posadke in močne čete vaških straž, ki so jih partizani imenovali »ta bele«, Italijani pa Milizia Volontaria Anti-Comunista (MVAC).¹⁰⁰⁵ Zato se je zdelo, da bodo bogoslovci na počitnicah popolnoma varni.

V jezuitskem samostanu v Ljubljani je bilo semenišče za lavantinske bogoslovce. Tudi ti so šli na počitnice k dobrim ljudem, največ v Dobropolje.

V semenišču je bilo med počitnicami vsak dan okoli 20 bogoslovcev. Od teh jih je nekaj stalno stanovalo v semenišču, drugi so pa prihajali s počitnic in se zopet vračali. Imeli so namreč za čas počitnic *lasciapassare*¹⁰⁰⁶ za neomejeno število potov v Ljubljano in iz Ljubljane pa so prihajali po raznih poslih za druge v mesto.

4. julija 1943 so bili novomašniki ordinirani.¹⁰⁰⁷ Opoldne »nova maša«, t. j. slovesen obed v obednici. Miza novomašnikov vsa v cvetju. Že za zajtrk so dobili poleg kave prigrizek (šunko), opoldne pa pečenke in vina. Pri obedu se je – po starem običaju – en novomašnik zahvalil vodstvu, ravnatelj pa je napil novomašnikom.

Nove maše so bile v raznih cerkvah v Ljubljani in v raznih krajih na deželi v Ljubljanski pokrajini: v Dobropoljah (2), v Novem mestu (2), v Polhovem gradcu (1), v Hinjah (1). Novomašnikom iz nemške okupacije, ki seveda nove maše niso smeli imeti v rojstnem kraju, so ljudje preskrbeli tako slovesnost, kakor bi je ne bili niti domačinom.

11. julija 1943 je bila moja zlata maša. Obed je bil v semeniški obednici in se ga je udeležilo 44 gostov. Vse se je izvršilo na splošno zadovoljnost.

25. avgusta zvečer in 26. avg[usta] 1943 dopoldne so imeli bogoslovci v semenišču počitniško rekolekcijo, ki jo je vodil p. Preac S.J. (3 premišlj[evanja]). Ob 11^h 30^m so šli vsi v stolnico

¹⁰⁰⁰ Prošnji teden se obhaja v dneh pred praznikom Gospodovega vnebohoda.

¹⁰⁰¹ Umivanje rok.

¹⁰⁰² Škofovsko palico.

¹⁰⁰³ »Kraljica duhovnikov (klera).«

¹⁰⁰⁴ Mašnik.

¹⁰⁰⁵ Prostovoljna protikomunistična milica.

¹⁰⁰⁶ Prepustnico.

¹⁰⁰⁷ Posvečeni v duhovnike.

in so pri Mariji Pomagaj opravili svojo pobožnost. Prišlo jih je samo 60, ker so že nastajale razne prometne ovire. Odkar je Mussolini »podal ostavko na mesto predsednika vlade«, se vozijo nešteti vlaki, polni nemških vojakov in orožja skozi Ljubljano v Italijo, po cestah pa ropotajo velikanski nemški tanki – tudi proti Italiji.

8. septembra 1943 je radio ob 20^h sporočil, da je Italija Angležem in Severnoamerikancem ponudila premirje in je bila ponudba sprejeta. Ko so za to novico zvedeli italijanski vojaki, so eni orožje odložili in hiteli po najbližjem potu domov v Italijo. Njihovo orožje so dobili večinoma partizani, nekaj tudi »beli«. Drugi so svoje orožje, tudi kanone, tanke in municijo¹⁰⁰⁸ izročili partizanom in se jim pridružili kot zaveznikom.

Ko italijanskih posadk ni bilo več, so se morale umakniti tudi vaške straže, ker so bile prešibke in niso imele težkega orožja. Tu in tam je prišlo do hudih bojov med vaškimi stražami in partizani. V kratkem času so se polastili partizani vse Ljubljanske pokrajine razen krajev ob železnici, ki vodi v Trst, in krajev zahodno od te železnice. To je

[19]

bilo usodno za bogoslovce, ki so bili na počitnicah.

V grad Turjak so se zaprle posadke vaških straž iz vse okolice. Tja so zbežali tudi bogoslovci, ki so bili na počitnicah v sosednjih župnijah. Bili so to Jakop Franc, Pogačar Andrej, Mrvar Franc, Potočnik Leopold, Maussar Karel, Pekolj Ivan, Vidic Franc, Starc Franc, Breznik Alojzij, Krmelj Matej in Logar Jože. Razen njih tudi dvanajst lavantinskih bogoslovcev in naši duhovniki Malovrh Franc, Lavrih Ivan, Bukovac Janez, Polda Anton in Mavec Jakob.

Partizani so grad obkolili, poslali obkoljenim ultimatum, naj se udajo brezpogojno, in ko so ti udajo odklonili, so začeli grad obstreljevati s kanoni, pri katerih so bili italijanski topničarji. Iz Dobropolja sta prišla v Ljubljano 12. sept[embra] dva moža z nujno prošnjo, naj rešimo bogoslovce, ki so bili na Turjaku. Žal, da za to ni bilo nobene možnosti.

Posadka v gradu se je hrabro borila. Na zadnje jim je začelo primanjkovati vsega, posebno vode in municije. Bogoslovci so stregli ranjencem. Od njih so bili trije ranjeni: Breznik, Krmelj in Lo-

gar, pa ne smrtno. Čez nekaj tednov bi bili vsi ozdraveli.

Partizanske (laške)¹⁰⁰⁹ granate so nepretrgoma zadevale grajsko poslopje in slednjič napravile odprtino, skozi katero so prišli v grad. Iz gradu se je že med obleganjem rešilo veliko brambovcev – menda blizu 1000, ki so udarili ven in prišli v Ljubljano. Vendar jih je v gradu ostalo še nekaj sto in ti so bili sedaj ujetniki partizanov. Grad je padel 20. septembra 1943.

Zdrave brambovce in bogoslovce in duhovnike so partizani odpeljali v Velike Lašče, ranjence so pa postrelili. Privleči so se morali skozi neka vrata, skozi katera se pride po štirih stopnjicah iz poslopja. Ko je ranjenec stopil na stopnjice, ga je partizanski krvnik ustrelil v glavo. Tu so padli naši dobri bogoslovci Breznik, Krmelj in Logar, za smrt dobro pripravljeni in popolnoma vdani v božjo voljo.

Sestra bogosl[ovca] Alojzija Breznika, ki je bila na počitnicah v Škocijanu pri Turjaku, je bila v turjaškem gradu tisti dan po padcu grada. Govorila je z vsemi tremi bogoslovci. Partizani so se ranjencem lagali, da jih popeljejo v bolnišnico, ti so pa vedeli, kaj jih čaka. Umorili so jih še isti dan.

Zdrave bogoslovce in duhovnike so iz Lašč prepeljali v Kočevje, kjer so jih zaprli. Tam so jim dali na izbero: ali podpisati neko izjavo, ali smrt. Izjava je bila sramotna. V njej priznavajo, da so grdo, izdajalsko in protinarodno delovali, ko so delali proti OF (= osvobodilni fronti), in obetajo, da se bodo v prihodnje vsega varovali, kar bi bilo proti OF. Kako lepo priliko so imeli za pravo mučeništvo! Ko so se posvetovali, kaj naj bi si izvolili, je rekel eden od gori imenovanih duhovnikov: »Če podpišemo, bodo itak vsi ljudje vedeli, da so

[20]

bili podpisi izsiljeni. Podpišimo in si rešimo življenje.« Vsi so mu pritrdili in podpisali. Izjavo so potem partizani razmnožili in razširili po vsej pokrajini. Škodila ni nič. Veliko ljudi sploh ni verjelo, da so jo podpisali. Drugi so rekli: »Bili so prisiljeni.«

Bogoslovce, vse ki so bili na Turjaku neranjeni – imena so zgoraj navedena – so internirali v Stični, kjer je g. opat ljubeznivo skrbel zanje in jim dajal stanovanje in hrano.

¹⁰⁰⁸ Strelivo.

¹⁰⁰⁹ Italijanske.

Naj še to dostavim, da so Turjačani pokopali vse umorjene ranjence v tri skupne grobove na turjaškem pokopališču in so turjaška dekleta te grobe okrasile z obilnim cvetjem.

Bogoslovci Tavčar Janez, Hostnik Alojzij in Golob Anton, vsi trije iz od Nemcev zasedene Kranjske, so bili na počitnicah v Št. Vidu pri Stični. Ko so partizani zasedli Št. Vid in okolico in začeli mobilizirati vse moške, so šli skrivaj na sever do nemške meje in ob meji proti Ljubljani. Na težavni poti jih je dohitela noč pa so kar na prostem – v gozdu – prenočili. Ko so prišli do D[evice] M[arije] v Polju, so bili na varnem in so 15. septembra prišli v semenišče.

V župniji Sv. Jošt nad Vrhniko so jako dobri in premožni ljudje pa so sprejeli več bogoslovcev na počitnice. Ko se je vaška straža iz Sv. Jošta umaknila na Vrhniko, kjer je bila močna nemška posadka, so šli tudi bogoslovci z njo in prišli potem čez nekaj dni v semenišče.

Bogoslovec Čopar Jože je bil na počitnicah v Sv. Lovrencu. Ko so prišli partizani, je zbežal proti nemški meji v smeri proti Šmartnemu pri Litiji. Na meji ga je prijela nemška mejna straža in peljala v Šmartno, kjer ga je izročila Gestapo. Ti so ga zaprli v Litiji v ječo. Sedem dni je bil v ječi. Med tem se je Gestapo prepričala, da je njegova osebna legitimacija pristna in ga je poslala v Ljubljano, kjer je prišel v semenišče.

Na Blokah sta bila na počitnicah domačina Oražem Rafael in Palčič Milan, potem bogoslovci begunci Zorko Stanko, pri nekem kmetu na Runarskem, Kavalari Stanko in Berčič Vladimir pa pri župniku Hrenu. Palčič, Kavalari in Berčič so hitro odpotovali in srečno prišli na Rakke in od tod v Ljubljano. To je bilo 14. septembra 1943, isti dan, ko so partizani župnika Hrena ubili. – Oražma Rafaela so partizani vtaknili v svojo vojsko, potem ko so vse njegove domače pomorili. Poznej nismo o njem nič zvedeli. Za Zorkota so se pa kot begunca potegnili terenci (= partizani domačini) in mu ni nihče nič hudega storil.

Ko so 8. sept[embra] 1943 italijanski vojaki začeli zapuščati svoje postojanke, so se vaške staže iz okolice Novega mesta zbrale v Novem mestu. Bilo je vseh okoli 1500. Iz Novega mesta so jih Italijani napotili po Krški dolini, češ da pojdejo v Kočevje in od tam v Reko, kjer se pridružijo Angležem (NB ki jih pa ni bilo tam). Prišli so do Vavte vasi, pa so spoznali

[21]

da jih hočejo Italijani izdati partizanom (komunistom), katerim so izročili tudi vse svoje orožje in municijo. Rešiti jih je mogel le hiter beg. Dano je bilo povelje: Umik s ceste v bližnji gozd. Hodili so 24 ur v 1 km dolgi vrsti preko Ruperč vrha mimo Stopič, Brusnic in Št. Jerneja in so prišli seveda vsi izmučeni na nemško mejo v Zameško blizu Št. Jerneja. Vodil jih je idealni Rupnik Vuk.

Tej vojski so se pridružili bogoslovci Krajnik Pavle, Šmalc Anton, Guštin Jože, Turk Martin in Vidmar Jože. Postali so vojaki – domobranci, pa razen Šmalca niso imeli opraviti z orožjem, ampak so jih porabili za druga dela. Domobranska služba se jim je tako priljubila, da so se le s težkim srcem ločili od nje. Vidmar je kar tam ostal in izjavil, da hoče eno leto biti domobranec in se v začetku šol[skega] l. 1944/45 odločiti, če se bo še vrnil v semenišče.

V Novem mestu so bili ob vdoru partizanov tile bogoslovci: Golia Pavel, Mehle Stanko, Kovačič Stanislav in Jurak Jože. Golia in Mehleta so vzeli s seboj in ju določili za strežbo bolnikov, Kovačiču so dali puško in ga uvrstili med svoje bojovnike, Juraka je pa noga bolela in so ga pustili, dokler se ne pozdravi. Golia in Mehle sta šla v partizansko bolnico v Toplice, od tam v Črmošnjice, potem v kočevske hribe na Rog. Od tod se je Goliu posrečilo, da je ušel in prišel k nemškimi vojakom. Ti so ga peljali v Karlovec, potem v Ogulin, Reko, Trst, Beljak, Celovec, Udine in zopet v Trst, od koder je ves izmučen in bolan prišel v Ljubljano v semenišče. Mehle ni imel poguma za beg pa je ostal strežnik [pri] partizanskih bolnikih in je danes (22. 4. 1944) pri Sv. Nedelji v Žumberku. O Kovačiču ni nobene vesti. Jurak je potem, ko so Nemci prišli v Novo mesto, odšel skozi nemško ozemlje v naše semenišče.

Bogoslovec Pristov Viktor in Pečnik Božidar sta bila na počitnicah v Vavti vasi pri župniku Kresu. Partizani jima kot beguncema z Gorenjskega na zahtevo terencev niso storili nič hudega, v Ljubljano jih pa niso pustili. V začetku II. semestra 1943/44 ju je osvobodila četa domobrancev, ki je iz Novega mesta prišla v Vavto vas. – Bogoslovec Andoljšek Gregor je zbežal iz Bele krajine čez Kolpo na Hrvaško in od tam prišel v Ljubljano. Pa je bilo še nekaj bogoslovcev, ki so se po težkih, čudnih potih vračali v semenišče.

Ko sklepam kroniko tega leta, naj dodam še kratko pripombo o semeniških urah. Ko sem

prišel v semenišče, je bila samo v obednici stara ura, vsa polomljena in se tudi ni dala več popraviti. Bogoslovci, ki so zvonili semeniški zvonec, so gledali na svoje žepne ure ali pa poslušali, daj bo udarila šenklaška ura.¹⁰¹⁰ Jaz sem kupil za svoj denar uro, ki je pri zvoncu. Uro, ki je v obednici, je pa kupilo semenišče iz zapuščine † kanon[ika] Josipa Erkerja. Obe sta izvrstni. Obe sem vsa leta sam navijal in skrbel, da sta prav kazali. Natančna ura je v semenišču za disciplino velikega pomena. Duhovnik, ki mu je vse eno, ali je ura 5^m prehitra ali prepozna, bi bil slab semeniški vodja.

Ign[acij] Nadrah

[22]

Škofijsko duhovsko semenišče v Ljubljani.

Kronika šolskega leta 1943/44

Novo šolsko leto se je začelo šele 23. oktobra 1943. Partizani so imeli v oblasti skoraj vso Ljubljansko pokrajino (Provincia di Lubiana) razen glavnega mesta. Dolenjska železnica je bila vsa razdrta, z vozom tudi ni bilo mogoče potovati. Zato se več bogoslovcev ni moglo vrniti o pravem času. Prihajali so polagoma. Zadnja dva – Pristov in Pečnik – sta prišla 3. aprila 1944.

23. oktobra 1943 je bilo v semenišču 61 % vseh bogoslovcev. Dalje ni kazalo odlagati začetek šolskega leta pa smo začeli običajno rekollekcijo¹⁰¹¹ ta dan po večerji. 24. oktobra so imeli dopoldne spoved, popoldne pa sem jim prebral v kapeli – kakor je bilo to v semenišču od pamtiveka – semeniška pravila (statute). Žalosten je bil pogled o kapeli, ko je bilo toliko praznega. 25. oktobra je bila v stolnici ob 9^h škofova maša z Veni, sancte Spiritus¹⁰¹² za začetek akademskega leta. Maše so se udeležili poleg bogoslovcev tudi profesorji teološke fakultete. Ker ta dan še ni bilo predavanj, sem imel v dvorani ob 15^h svoj »seminar«, ker sem imel bogoslovcem marsikaj povedati in priporočiti.

Potem so se vršila redna predavanja na fakulteti kakor druga leta. Ker so ta predavanja obiskovali tudi kleriki raznih samostanov, se primanjkljaj 39 % bogoslovcev ni posebno opazil.

4. novembra 1943 sta praznovala svoj god gg. ekonom in spiritual. Ekonom je povabil prof. dr. Cirila Potočnika, spiritual pa oba prelata dr.

Ušeničnika. Ker mesa ni bilo nikjer dobiti, je bil obed brez pečenke s postno juho, pač pa je priromalo na mizo par »žrtev« (kuretina) in je bilo kosilo izborno. Tudi bogoslovci so dobili svojo četrtinko tirolske črnine in boljšo hrano in so bili zadovoljni. Samo ob sebi se razume, da so bogoslovci napravili g. ekonomu na predvečer »podoknico«.

Ta dan so pri meni zakurili, ker moja stara kri ni mogla več prenašati mraza.

12. novembra 1943 je prezident Rupnik ustavil predavanja na univerzi, ker bi sicer služila samo komunistom in OFarjem. Katoliški akademiki so šli vsi k domobrancem in policiji. Pri tem je bila udarjena tudi teološka fakulteta in ni imela nekaj dni nobenih predavanj. Rektor univerze in dekani so šli h generalu Rupniku, da bi umaknil svoj odlok, pa brez uspeha. Tudi dekan bogoslovne fakultete ni mogel doseči, da bi ta fakulteta imela predavanja.

Ker so bila predavanja prepovedana, so sklenili profesorji, da bodo prihajali v semenišče in dajali bogoslovcem »inštrukcije« v semeniški dvorani. Vsak profesor je dobil nekaj ur – polovico tega, kar bi imel na fakulteti – in razlagal težje oddelke svojega predmeta, lažjih so se učili iz knjig in skript. Začele so se te »inštrukcije« 21. novembra 1943 in so se vršile lepo dalje vsak dan v tednu od 8^h do 12^h. In ker dvorana ni

[23]

zadostovala, so se nekatera predavanja vršila v sobi št. 40, kamor so se postavile klopi, ki so bile pred l. 1919 v semeniških predavalnicah.

Ker semenišče od nikoder ni moglo dobiti kuriva in je bila nevarnost, da ga bo še za kuhinjo zmanjkalo, se vkljub občutnemu mrazu sobe bogoslovcev niso kurile, pač pa se je 13. novembra 1943 zakurila dvorana, da bi bogoslovci, ki mraza niso mogli prenašati, prebili dan v dvorani. Ko se je od 21. novembra dalje dvorana rabila za predavanja, je bila vsak dan na fakulteti zakurjena največja predavalnica kot »čitalnica«, da [so] bogoslovci v njej mogli študirati. Vrh tega je bila vsak dan zakurjena v semenišču soba 40, v kateri je bilo le nekaj predavanj in je služila kot grelnica. Tudi dvorana je bila vsako popoldne vsem na razpolago. Obednica se pa v šolskem letu 1943/44 niti enkrat ni zakurila.

Razen nezakurjenih sob je tudi pomanjkanje hrane bogoslovce težko zadelo. Mesa od 8. sept[embra] 1943 dalje več tednov ni bilo nič, poznej pa samo vsako soboto po kakih 10 dek za

¹⁰¹⁰ Ura v zvonikih stolnice, ki je posvečena sv. Nikolaju – sv. Miklavžu.

¹⁰¹¹ Duhovno obnovo.

¹⁰¹² Pridi Sv. Duh.

Semeniški vrt. NŠAL, Bogoslovno semenišče.

osebo. Masti in olja je dajal Prevod tako malo, da se je komaj moglo reči, da so jedli kaj zabeljeno. Glavna hrana je bila krompir. Tega je bilo pa pri hiši tako malo, da bi zadostoval le še za nekaj tednov. Kaj bo, če poide in ne bo mogoče dobiti drugega! Bogoslovci so si pa krompirja toliko nalagali na krožnike, da je bil vsak naložen krožnik kakor kak Triglav. Da bi to ne bilo mogoče, je sestra kuharica začela pošiljati na mizo krompirjeve jedi v tekoči obliki.

To je pa vzbudilo splošno nezadovoljnost. Sicer glede hrane niso bili vsi enako prizadeti. Precejšnje število jih je bilo, ki so dobivali skozi vse leto od sorodnikov in dobrotnikov »pakete«: štruca iz bele, pšenične moke, surovo maslo, sadje, meso. Veliko jih je pa seveda bilo, ki niso nikoli nič dobili. Semenišče jim prve mesece tudi kruha ni moglo dajati. Dobivali so samo zjutraj pri kavi prav majhne koščke, opoldne in zvečer pa nič.

Do srede novembra so nemški vojaki in domobranci pokrajino do Šmarja že toliko očistili, da je bil po tem ozemlju promet mogoč. Tedaj je šmarski župnik Ravnikar prodal semenišču 4000 kg krompirja, kar je bilo semenišču v rešitev, ker je prejšnja zaloga krompirja že skoraj pošla. Posebna dobrotina za semenišče sta bila dva prašiča, ki sta v omenjenem krompirju skrita prišla v

Ljubljano z avtom, ker železnica še ni bila popravljena. Bila sta pa draga: 1 kg Lir 120.–.

Tega krompirja je bilo pa premalo, da bi ga jim dajali, kolikor bi bili hoteli, in so kar naprej dobivali krompirjeve jedi v tekoči obliki, da ga niso mogli na krožnikih kopičiti.

Proti koncu novembra 1943 so pa bogoslovci vložili pri škofu dolgo tožbo zaradi slabe ekonomije v semenišču oziroma proti ekonomu Karlu Grossu. Tožba je nosila podpis: Bogoslovci. Prepričan sem, da večina bogoslovcev niti ni vedela nič o pritožbi. Bili so to godrnjači, vsem na čelu Jakob Jerman, ki je pa dobil potuho in navodila za pritožbo pri »nekom« zunaj semenišča.

[24]

V pritožbi je bilo nekaj neresnic, veliko zelo pretiranega, nekaj tudi resničnega. Naj omenim tukaj nekatere točke te pritožbe.

Gg. ekonom in spiritual sta praznovala svoj god – sv. Karla Borom[ejskega] – in povabila na obed tri goste. Pritožba pravi, da je bilo zaradi tega godovanja v času, ko morajo bogoslovci stradati, veliko pohujšanja. Sodim, da ni bilo nič pohujšanja, ker so bile na mizi godovnjakov in gostov postne jedi in so bogoslovci dobili ta dan več in boljše jedi in vsak $\frac{1}{4}$ l vina. To »pohujšanje« je bilo od zunaj sugerirano.

Dalje zahteva pritožba, naj imajo vodstvo in bogoslovci isto hrano, kakor je to v navadi po samostanih in drugih semeniščih, n. pr. v Germaniku, pri štajerskih bogoslovcih v jezuitskem samostanu. Ta želja se bogoslovcem lahko izpolni, samo če plača vsak Lir 500 – na mesec, kakor se je plačevalo ljubljanskim jezuitom za lantantske bogoslovce.

Potem tožijo »bogoslovci« ekonoma, da ni pravočasno skrbel za kurjavo, da pošilja na Prevod sestro prednico, namesto da bi šel sam, da prejšnja leta po zimi ni nikoli šel gledat po sobah, če je zadosti gorke, da neče zakuriti kopalnice i. t. d.

Škof so pritožbo izročili meni z naročilom, naj g. ekonom in jaz, vsak posebej, pismeno nanjo odgovoriva. To sva tudi storila.

Da je bila taka stiska za drva in krompir, so bile krive vojne razmere. Italijani so dovoljevali uvažati v Ljubljano samo lastne pridelke, niso pa dovoljevali kaj kupiti na deželi, ampak je imel to pravico samo Prevod (= Prehranjevalni zavod). Ker je pa ta slabo plačeval, mu kmetje niso hoteli prodajati. Prodajali so črni borzi za pretirane cene. G. ekonom je sklenil z nekaterimi kmeti na Dolenjskem pogodbe, po katerih mu dajejo v najem nekaj njiv in zopet druge pogodbe za rejo prešičev. Župan dotičnega kraja je te pogodbe potrdil. Vse je bilo seveda neka formalnost, v resnici je bilo treba kupiti krompir in prešiče.

Drv je mesto dalo semenišču samo tretjino tega, kar jih je bilo treba. Ingen[ieur] Dimnik je imel na škofijskem posestvu pri Kostanjevici pripravljenih veliko drv. Semenišče je upalo od teh drv nekaj dobiti.

Kar pride 8. september. Vso pokrajino zasedejo partizani in ni bilo mogoče spraviti v Ljubljano ne krompirja, ne prešičev. Dimnikova drva pa so vzeli Nemci in jih odpeljali na nemško ozemlje. V bližini Ljubljane pa tudi drugje pa ni mogoče dobiti drv, ker se zaradi partizanov nihče ne upa iti v gozd in partizani sploh ne dovolijo nič v Ljubljano uvažati.

Ko so prišli k meni godrnjat zoper slabo ekonomijo, sem jim priporočil, naj sami kaj store, da dobimo drv in krompirja, Vsem sem pa priporočal, naj veliko molijo za vsakdanji kruh.

Oglasil se je bogoslovec Leopold Končan, da pojde v svoj rojstni kraj popraševati za drva. Ta ni imel posebne sreče. Drv je bilo dosti, toda na nemškem ozemlju, onstran meje, ki je potekala tik Polhovega gradca. Dobil jih je v P[olhovem] g[radcu]

[25]

samo 5 m³.

Več sreče je imel bogoslovec Jože Mehle iz Šmarja. Drv ni mogel dobiti, pač pa je dobil krompirja toliko, da je bilo semenišče za to šolsko leto z njim popolnoma preskrbljeno. 29. novembra 1943 so pripeljali iz Šmarja en avto, 30. nov[embra] pa z Grosupljega dva avta krompirja, seveda z dovoljenjem Prevoda. V enem avtu je bil v krompirju skrit tudi en prašič (116 kg). Dobili bi bili lahko še več teh živali, pa ni bilo denarja.

6. decembra 1943. Miklavž se je letos slabo izkazal. Druga leta so dobili bogoslovci na Miklavžev večer bogato večerjo, vina in poln krožnik peciva fig, sladkarij, jabolok, to leto pa samo malo jabolok, nič drugega.

V dvorani so pa po večerji priredili prav lepo miklavževanje. Vse je bilo dostojno, pa veselo. Nastopila sta tudi »prelata dr. Ušeničnika«, in parklji so to leto prvič igrali tarok, hudičevo igro, ki je že marsikomu prinesla nesrečo in duhovnikom jemlje veliko dragega časa, ki bi ga morali porabiti za molitev, meditacijo, študij in dr[ugo].

14. decembra 1943 so priredili bogoslovci v dvorani komemoracijo bogoslovcev, umorjenih od partizanov oziroma zaradi partizanov. To so: Hočevar Janez, ustreljen od partizanov 1. januarja 1943, Logar Jože, Krmelj Matej in Breznik Alojzij, ustreljeni od partizanov na Turjaku 20. sept[embra] 1943, in Vitigoj Viktor, ustreljen od Nemcev, mislečih, da je v zvezi s komunisti. Dvorana je bila lepo dekorirana¹⁰¹³ in vse točke komemoracije lepe in primerne. Bili so navzoči škof, bogoslovni profesorji in več kanonikov.

Orientalna akademija je zaradi vojnih razmer to šolsko leto odpadla.

Božične počitnice so preživeli bogoslovci v semenišču. K svojcem smo pustili samo tiste, ki so jih imeli v Ljubljani. Zunaj Ljubljane še nikjer ni bilo zadosti varno.

Prevod je začel z decembrom dovolil bogoslovcem kot akademikom precejšen dodatek moke in so dobivali od tega meseca dalje tudi pri kosilu in večerji kos kruha. Krompirja so od začetka decembra zopet dobivali toliko, da so si ga lahko nalagali na krožnike cele Triglave. Tudi druge hrane je bilo zadosti in so bile jedi prav okusno pripravljene. Glavna kuharica s. Veronika

¹⁰¹³ Okrašena.

zasluži v tem oziru popolno priznanje. Ker do novega leta sobe bogoslovcev niso bile zakurjene in je Prevod nakazoval precejšnje količine pre-moga, so se v začetku duhovnih vaj zakurile tudi peči v sobah bogoslovcev in se kurile do praznika sv. Jožefa. Sedaj so imeli mladi gospodje vse, kar jim je srce poželelo, in je zavlada v semenišču splošna zadovoljnost. Tudi mleka smo toliko dobivali – seveda skrivaj – da so imeli bogoslovci belo kavo, seveda precej neznatno zabeljeno. Prevod je nakazoval mleko samo majhnim otrokom in starim ljudem – po 2/10 l, pa še tega niso dobili vsak dan.

Ta Božič nam – gospodom in bogoslovcem – je kuharica nakuhala toliko in tako izbrane jedi, da se je ta Božič komaj razlikoval od Božiča v mirnem času. Jaz sem to potrato v srcu obsojal, pa sem molčal, da bi komu ne motil božičnega veselja.

[26]

27. 12. 1943 so zasedli prostore bogoslovne fakultete nemški vojaki. Pedelka¹⁰¹⁴ Ančka je imela pri pečeh pripravljenih precej drv pa si je mislila: »Bolje, če jih vzamejo bogoslovci, kakor če bi jih pokurili vojaki.« Poklicala je bogoslovce, pa so jih nosili iz Alojzijevišča v semenišče v kovčkih, košarah, zabojih ... Takrat še nismo vedeli, da bodo imeli po novem letu sobe zakurjene, pa so rekli: »Zakurili si bomo v duhovnih vajah« in so drva spravili v svojih sobah. Drva so bila državna last, pa ni nihče premišljeval, če morda ni bilo ravnanje pedelke in bogoslovcev contra VII.¹⁰¹⁵

Od večera 2. jan[uarja] 1944 do jutra 9. januarja so imeli bogoslovci duhovne vaje, ki so ob enem tudi duhovne vaje za subdiakoniat. Voditi bi jih moral g. Šavelj CM, pa je zbolel in je prišel namesto njega dr. Jakob Kolarič CM, ki jih je vodil pred dvema letoma. Takrat so bogoslovci tožili, da je bil zelo strog in jih je zelo vznemiril. Kakor je bila to doslej vedno navada, so bili spovedniki na spovedni dan povabljeni na kosilo.

9. januarja 1944 je podelil škof dr. Rožman v semeniški kapeli tretjerednikom¹⁰¹⁶ tonzuro, četrtoletnikom pa oba prva nižja redova. Začetek ob 7^h 30^m. 16. januarja 1944 so prejeli šestoletniki v stolnici subdiakoniat.

V tem času smo imeli opraviti z neko zanimivo ljubezensko afero. Petoletnik K. M.¹⁰¹⁷ se je na počitnicah zaljubil v sestro nekega kaplana, učenko učiteljskega V. r[azreda]. Reč se je vlekla dalj časa. Amasia je pa to svojo ljubezen razodela svojim součenkam. Povedala jim je, da hoče njen ljubimec postati duhovnik, ob enem pa njo zvesto ljubiti. Pisal ji je zaljubljena pisma in se z njo shajal v neki družini na Karlovški cesti. Sestra našega bogoslovca, njena součenka, je to povedala bratu, ta pa vodstvu semenišča. Po Božiču so škof poklicali K. M. k sebi, pa je vse utajil in Amasia je povedala v šoli součenkam: »On je škofu vse utajil, jaz bom tudi vse utajila.« To so škof seveda takoj zvedeli. M. K. je dobil consilium abeundi¹⁰¹⁸ in je izstopil.

23. januarja 1944 smo popoldne v kapeli ponovili posvetitev semenišča kot družine presvetemu Srcu Jezusovemu. Imel sem govor – pet in dvajsetič in zadnjič. Vsako leto mi je ta govor prizadejal nekaj skrbi, pa tudi naredil nekaj veselja.

Zadnji dve soboti januarja in prvo soboto februarja sem bral in razlagal bogoslovcem pri svojem »seminarju« v dvorani instrukcijo S. Congregationis de Sacramentis¹⁰¹⁹ z dne 27. decembra 1930. Instrukcija je napravila na bogoslovce globok vtis in sem obžaloval, da že prej tega nisem storil. V šol[skem] l. 1942/43 so jo brali bogoslovci v obednici, prejšnja leta sem pa prezrl naročilo, da se mora brati.

Z ozirom na pritožbo bogoslovcev zaradi godovanja g. ekonomu 4. novembra 1943 so imeli sicer bogoslovci boljše jedi in pa četrt litra vina na moj god 1. febr[uarja] 1944, pri mizi vodstva pa ni bilo nobenega znamenja godovanja: nobenih gostov, nič vina, samo postne jedi in sicer toliko kakor vsak drug delavnik, da bi ne bilo »pohujšanja«.

2. februarja 1944 je imelo semenišče »vedno češčenje« sv. R[ešnjega] T[eleasa].

[27]

27. jan[uarja] 1944 sem zaplenil steklenico vina – 2 l –, ki so ga naročili šestoletniki, da bi praznovali god tovariša Janeza Kotarja. Alkoholne pijače je po semeniških pravilih prepovedano prinašati v semenišče. Vino je dobila »Kartitas« za reveže. 27. decembra 1943 so pa

¹⁰¹⁴ Pedelka je oseba, ki opravlja pomožna dela v upravi, zlasti na univerzi oziroma fakulteti.

¹⁰¹⁵ Ravnanje proti 7. Božji zapovedi »ne kradi«.

¹⁰¹⁶ Članom III. reda sv. Frančiška Asiškega.

¹⁰¹⁷ Verjetno Mirko Kozina.

¹⁰¹⁸ Nasvet za odhod.

¹⁰¹⁹ Navodilo sv. Kongregacije za zakramente.

šestoletniki takole praznovali god tovariša Janeza Merharja. Na svojo mizo, pripravljeno za kosilo, so postavili cvetice in še pred vsakega šestoletnika šopek cvetja. Potem so bile na mizi tri steklenice vina in pri vsakem šestoletniku »štampri« pelinkovca. Pa sladkarij so si med seboj razdelili. Ko so drugi svoje kosilo pojedli, so vstali, molili, po molitvi drugi letniki odšli, šestoletniki se pa vsedli in naprej gođovali. Ta način godovanja bi lahko povzročil razne ekscese,¹⁰²⁰ zato se je drugi tak poskus preprečil.

6. februarja smo imeli proti večeru misijonsko akademijo, ki je prav lepo uspela.

15. februarja 1944 so se končala predavanja za 1. semester in se je začel čas priprave za skušnje, ki so se vse lepo izvršile. Ker se je semester pravilno začel, so bile vse skušnje tudi pred državo veljavne, dasi so bila predavanja ukinjena.

22. februarja 1944. Pustni torek. Pri kosilu so dobili bogoslovci $\frac{1}{4}$ l vina in močnato jed. Večer je pa minil v zbranosti, brez pustnih burk.

24. februarja 1944 je umrl bogoslovec Miha Štrukelj v drž[avni] bolnišnici in bil 27. febr[uarja] pokopan v Dravljah. Pogreba se je udeležilo 22 bogoslovcev, ki so asistirali in peli. R. I. P.¹⁰²¹

20. febr[uarja] 1944 je umrl dr. Janez Zore, profesor za cerkveno zgodovino na teol[oški] fakulteti v p[okoju]. Bogoslovci so šli vsi za pogrebom in so peli »Usmili se«, »Reši me« in eno pesem žalujko.¹⁰²² 26. febr[uarja] 1944 je bil pa zanj v stolnici slovesni Requiem (dekan prelat dr. Lukman), ki so se ga udeležili vsi bogoslovci in peli na koru in asistirali.

V postnem času so šli bogoslovci – kakor že nekaj let sem – v stolnico poslušat škofove pridige vsak petek in so bili tam tudi pri križevem potu in litanijah.

27. febr[uarja] 1944 je imel p. Odilo Hanjšek OFM shod III. reda v kapeli.

5. marca 1944 je imelo osem lavantinskih novomašnikov v cerkvi sv. Jožefa pri jezuitih novo mašo: eden slovesno, drugi ob enem (po pridigi) tihe. Naši bogoslovci so pri maši peli na koru in tudi popoldne pri litanijah. Po litanijah so jih pogostili v dvorani v domu duh[ovnih] vaj.

26. marca 1944 so prejeli šestoletniki v stolnici diakonat, četrtoletniki pa druga dva nižja redova.

Isti dan je bila v semen[iški] dvorani od 17^h 30^m do 19^h abstinenčna akademija. Bila je jako lepa in poučna. Dr. medic[ine] Debevec je predaval o delovanju alkohola v človeku.

29. marca 1944 so se udeležili vsi bogoslovci pogreba prelata dr. Breznika in so s petjem sodelovali. Bil je njihov profesor in ravnatelj na škofijski gimnaziji in honorarni docent za

[28]

staroslovenščino na bogosl[ovni] fakulteti.

V soboto pred cvetno nedeljo so nehali gg. profesorji predavati in so v ponedeljek po beli nedelji zopet začeli. Na počitnice smo pustili samo Ljubljance. Zunaj Ljubljane ni bilo nikjer zadosti varno. Dali smo pa bogoslovcem veliko svobode, da so se lahko odpočili in nabrali moči za najtežji del šolskega leta, ki jih je še čakal. Tudi postreglo se jim je za praznike, da so bili popolnoma zadovoljni. Pri zajtrku so dobili vsak velik kos belega kruha, precejšnjo porcijo šunke in košček piruha. Celega niso mogli dobiti, ker ni bilo jajec in je eno stalo 10 Lir. Pri kosilu so poleg mesa dobili zopet šunke in potice. Samo vina ni bilo, morda prvič, kar semenišče stoji. Ni ga bilo namreč na prodaj v nobeni vinski trgovini, v gostilnah ga pa tudi za ven nikjer niso hoteli prodati. Taka je bila velika nedelja, pa tudi ponedeljkova miza ni bila brez velikonočnega »blagoslova«.

Obredi v stolnici so se v redu izvršili, samo [na] cvetno nedeljo je po blagoslovu oljk sirena naznanila alarm pa je morala odpasti slovesna maša in z njo pasijon in [na] veliki četrtek popoldne je zaradi alarma odpadel matutin.

Alarm smo imeli prav pogosto, včasih tudi dvakrat ali celo trikrat na dan. Večkrat smo slišali ropotanje aeroplanov nad Ljubljano, včasih so jih nekateri tudi videli. Zlasti so se videli sledovi za njimi kakor neke bele črte. Morali bi bili iti vselej z zaklonišče – v semeniške podzemske kleti, pa skoraj nihče ni šel, ampak se je vse mirno naprej vršilo po dnevnem redu, ker v Ljubljani ni bilo tovarn, ne drugih takih predmetov, ki bi se po mednarodnem pravu smeli bombardirati. Tudi kleti niso dosti varno zaklonišče. Do časa, ko sem tole pisal (28. 4.), je bila Ljubljana še nedotaknjena.

Dolgo se je že govorilo v semenišču, da bodo pozvani vsi bogoslovci, naj se prigrasijo k domo-

¹⁰²⁰ Eksces je prekoračenje normalnega, povprečnega v kaki stvari ali ravnanju.

¹⁰²¹ Requiescat in pace – naj počiva v miru.

¹⁰²² Žalostinko.

brancem. Če se povabilu ne bodo odzvali, da jih bo vzel Todt¹⁰²³ na prisilno delo in odpeljal v Nemčijo. Ta aut – aut¹⁰²⁴ je bogoslovce zelo vznemirjal in veliko jih je bilo mnenja, da bo bolje vstopiti k domobrancem kakor iti v Nemčijo.

25. aprila 1944 je res domobranec prinesel pozivnice za vse bogoslovce razen petoletnikov, ki so – oziroma 2 bosta v kratkem – prejeli že diakonat. Pozivnica pravi, naj se nemudoma pri-glase k domobrancem, drugače se bodo smatrali za sovražnike domovine. Enake pozive so dobili tudi samostanski kleriki in bratje. – Škof so na to odločili: Nobenega bogoslovca ne pustim k domobrancem. Če se kdo oglasi, izstopi s tem iz semenišča, se pa more poznej na prošnjo zopet nazaj sprejeti. Na pozivnicah ni bilo nobenega osebnega podpisa, ampak mesto njega »Akcijski odbor«. Bogoslovci so rekli, da je ta akc[ijski] odbor v pisarni (kmečki) župnika Škulja. Pa to je bilo čudno, da so ravno duhovniki, ki delujejo pri domobrancih, najbolj pritiskali, naj vstopijo.

[29]

26. aprila zvečer pa pride k meni škocijanski župnik Zupančič s sporočilom: »Škulj me pošilja, naj vam povem, naj bogoslovci na tiste pozive za vstop k domobranstvu nič ne reagirajo in naj se o tem nič ne govori; da bo on (Škulj) to zadevo drugače uredil.«

To je čudno! Duhovniki so hoteli izprazniti semenišče, kakor bi bila vojašnica vzgajališče za dobre duhovnike. Zraven so pa še strašili: »Če ne greste, vas bo pa Todt pobral.« Inimici hominis domesticus eius.¹⁰²⁵

Na škofijski sinodi v Št. Vidu l. 1940 se je sklenilo, da se morajo bogoslovci učiti pravilne izgovorjave, da ne bodo kot duhovniki tako pridigovali in molili, da bi jih ljudje težko razumel. Stolni dekan dr. Kimovec je prevzel nalogo, dobiti semenišču tozadavnega učitelja. Neki gledališki igravec mu je obljubil, da bo to nalogo prevzel, toda moža ni bilo v semenišče. To leto (1944) je bil sprejet v semenišče bogoslovec Mrlak¹⁰²⁶ – od lazaristov – in je povedal, da je pri lazaristih glede govornih napak preskušal klerike učitelj gluhonemnice Metod Kumelj. Obrnili smo

se nanj pa nam je drage volje ustregel in v drugi polovici aprila 1944 preskusil 14 bogoslovcev, ki so šli k njemu v gluhonemnico po 3 ali 3 n- enkrat, vse skupaj štirikrat. Potem je pa poslal vodstvu semenišča in dotičnim bogoslovcem tipkano »Obvestilo in mišljenje o govornih napa- kah«, ki jih je pri njih zasledil. Honorarja za to ni maral. Vodstvo semenišča se mu je v pismu zahvalilo, bogoslovec – novomašnik, ki je bil tudi med preiskanimi zaradi svojega »r«-a, mu je pa nesel za spomin p. Plusovo knjigo: »Kristus v naših bratih«, ki so jo bogoslovci izdali v pre- vodu.

Pri večini omenjenih 14 bogoslovcev je go- vorna napaka v tem, da črke »r« ne morejo prav izgovarjati.

Delo g. Kumlja je nadaljevala učiteljica iste gluhonemnice, gospodična Podkrajšek, h kateri so šli omenjeni bogoslovci nekaterikrat. Dala jim je navodila, kako naj se vadijo, da premagajo svoje govorne napake.

Majnik smo praznovali kakor druga leta. Ob delavnikih smo imeli v kapeli litanije M[atere] B[ožje] ob 19^h 15^m, ob nedeljah, praznikih in prvega in zadnjega maja pa pete litanije ob 19^h 45^m, po večerji, ki je bila ob 19^h, da je mogla iti asistenca s pevci v stolnico, kjer so bile šmarnice letos prvič ob 19^h 30^m, (prej ob 19^h) in so se litanije tudi začele okoli 19^h 45^m. K večernim šmarnicam v stolnici so hodili bogoslovci vsak dan delat red, ker so hodili k njim zlasti mno- goštevilni begunci z Dolenjskega in je bila ude- ležba izredno velika.

30. maja so se končala predavanja za II. seme- ster. Bogoslovci so se začeli pripravljati za izpite.

[30]

31. maja 1944. Festum B. M. V., omnium gratiarum Mediatricis,¹⁰²⁷ semeniške patrone.¹⁰²⁸ Ob 8^h so v kapeli maševali škof in imeli po evangeliju pridigo vsebine: »Non veni ministrari, sed ministrare«. ¹⁰²⁹ Med mašo je lepo prepeval zbor bogoslovcev, sem[eniški] prefekt dr. Lud- v[ik] Čepon pa je pel bariton – solo: »Ave Maria, gratia plena«. ¹⁰³⁰ Skozi odprta okna pa se je oglašal drug zbor: vrabci in kokoši, petelin pa je glasno pel solo.

¹⁰²³ Todt je bila vojaška organizacija za gradnjo različnih vo- jaških objektov in naprav (npr. protitankovskih jarkov).

¹⁰²⁴ Ali – ali.

¹⁰²⁵ Človekovi sovražniki so njegovi domači.

¹⁰²⁶ Pravilno: Ivan Mrlak.

¹⁰²⁷ Praznik Blažene Device Marije, Srednice vseh milosti.

¹⁰²⁸ Semeniške zavetnice.

¹⁰²⁹ »Nisem prišel, da bi mi stregli, ampak da bi stregel.«

¹⁰³⁰ »Zdrava Marija, milosti polna.«

Pri kosilu je bil majhen priboljšek v jedi, vina pa ni bilo.

Ob 17^h 45^m je bil shod Marijine kongregacije. Sprejemal v družbo in govoril prof. dr. Andrej Snoj.

Na kosilo nismo nikogar povabili, ker ni pri hiši ne vina, ne mesa.

4. junija 1944. Nedelja. Na vse zgodaj je bila z letaki razglašena mobilizacija letnikov 1923, 24 in 25. Dano jim je bilo na prosto izbero, da vstopijo ali k domobrancem, ali v nemško vojsko v SS oddelke (SS=Sturmstaffel),¹⁰³¹ ali v organizacijo Todt (za razna telesna dela), ali na veledelo (Großarbeit) v Nemčiji. Bogoslovci omenjenih letnikov – 10 iz 1. letnika in 4 iz drugega – so dobili pozivnice, naj se zglase na Stadionu. Ker so pa zvedeli, da Nemci na Stadion nikogar ne puste, da bi šel k domobrancem, se na Stadionu niso zglasili, ampak so se vpisali pri domobrancih in so odšli 7. junija 1944 k domobranski četi v Dravljje. Samo eden je šel na Stadion, g. Zaplata, ki ima jetiko in mu zdravnik na vsakih 14 dni daje »pneumothorax«,¹⁰³² pa se je z vsemi zdravniškimi spričevali komaj rešil, da ga niso vtaknili v organizacijo Todt. – Enega so zvrgli pri domobrancih (Hren), ker ima pokvarjeno nogo, in je nesposoben tudi za delo.

Kmalu pa se je začelo trditi, da bodo mobilizirani tudi letniki 1920, 21 in 22. Bogoslovcev teh letnikov se je lotil velik nemir. Pri domobranskem štabu so jim rekli, da jih ne bodo smeli sprejeti, ko bodo že prejeli pozivnice za na Stadion. Če hočejo biti sprejeti, morajo prej vstopiti. S škofovimi dovoljenjem so se priglasili k domobrancem in odšli 10. junija 1944 večinoma v Dravljje, nekateri pa k vnanjim posadkam: na Dobrovo, v Polhov gradec, v Sv. Jošt nad Vrhniko, v Novo mesto in drugam.

Preden so odšli, je prišel škof k njim – ob 7^h 45^m, v semeniško dvorano – in jim je govoril eno uro. Med drugim je dejal, naj se od novomašnikov (t. j. šestoletnikov) in petoletnikov nihče nikamor ne prihlasi. Če dobe pozivnice, naj jih vrnejo s pripombo, da jih škof ne pusti.

Preden so nastopili vojno službo, so vsi napravili izpite (kolokvije in diplomske izpite) in dobili vsi pozitivne rede razen enega, ki je pa delal izpit že 20. maja. Zadnji izpit je bil iz cerkv[enega] prava 9. junija popoldne.

¹⁰³¹ Jurišne čete.

¹⁰³² Zdravilo za jetiko.

Za mašniško posvečenje je bil določen 2. julij 1944. Ker so bili pa med novomašniki štirje iz 1. 1920 in zaradi vojnih nevarnosti ni

[31]

bilo varno čakati do 2. julija in ker ima škof, odkar so Rim zasedli Angleži in Amerikanci, pravico dispenzirati v vsem,¹⁰³³ v čemur se v Rimu dispenzira, so novomašniki imeli za presbiterat¹⁰³⁴ duhovne vaje samo en dan – 10. junij – in so v nedeljo 11. junija 1944 prejeli mašniško posvečenje in sicer 16 naših, 7 Lavantincev,¹⁰³⁵ 2 salezijanca in 1 križar.¹⁰³⁶

Dan ordinacije¹⁰³⁷ je potekal kakor druga leta. Ordinacija je trajala od 7^h do 9^h 5^m. Bila je seveda v stolnici. Po zajtrku so novomašniki sprejeli obiske svojih domačih in znancev v svojih sobah. To je edini dan, da smejo tudi ženske v sobe bogoslovcev: star privilegij, katerega novomašniki nikoli ne pozabijo. Okoli 10^h fotografiranje na vrtu. Potem so nesli svojim domačim in dobrotnikom po mestu novomašni blagoslov. Svojim tovarišem so dali ta blagoslov še pred zajtrkom v kapeli, kjer so jim peli: »Novomašnik, bodi pozdravljen«. Sestram in družini so dali blagoslov pred kosilom. Za zajtrk so dobivali prejšnja leta poleg kave šunko, potico in črešnje. Letos je bil pri kavi košček belega kruha z marmelado. Kosilo je bilo bolj priprosto, kakor prejšnje leto, vendar košček pečenke, močna jed in četrt litra vina (seveda iz gostilne). Drugi bogoslovci pa vina niso dobili. V imenu svojih tovarišev se je med kosilom zahvalil Bogu, vodstvu in tovarišem novomašnik Klobovs, na to sem jim pa jaz govoril nekaj bodrilnih besed.

Nove maše so bile po raznih ljubljanskih cerkvah in kapelah, nekaj jih je bilo pri Mariji Pomagaj v stolnici. Zunaj Ljubljane skoraj nikjer ni še dosti varno. Samo g. Gogala je imel novo mašo v Sv. Joštu in g. Jazbec na Vrhniki, g. Jurak pa v Novem mestu.

Denar iz ustanove † Marije Svetinove za novomašnike se je letos takole razdelil. Navadno so dobivali novomašniki to ustanovo iz računa preteklega računskega leta. To leto pa je bilo na

¹⁰³³ Dispenzirati pomeni podeliti različne spreglede od zakonskih predpisov ali obveznosti.

¹⁰³⁴ Za mašniško posvečenje.

¹⁰³⁵ Lavantinskih – mariborskih novomašnikov.

¹⁰³⁶ Križar je starinska beseda za križnika – redovnika nemškega viteškega (križniškega) reda.

¹⁰³⁷ Ordinacija je slovesnost, pri kateri se diakonom podeli sv. red mašniškega posvečenja.

razpolago iz računa omenjene ustanove za l. 1943 Lir 5000–, upravitelj ustanove je pa izročil semeniškemu vodstvu že tudi iz računa za l. 1944 Lir 5000–. Ker ni kazalo denar hraniti, se je s škofovim dovoljenjem razdelil obojni znesek med 11 revnih novomašnikov. Dodalo se je še 10 Lir pa je dobil vsak Lir 910– z obvezo opraviti samo eno mašo ad intentionem fundatricis.¹⁰³⁸

»Sv. Vid je češenj sit,« pravi naše ljudstvo. Letos jih ni bil, ker je bila pomlad bolj pozna. Na našem vrtu so postale rudeče šele v začetku julija, popolnoma dozorele bi bile pa šele sredi julija. Češnje pri vodnjaku so čisto črne, ko dozore. Uboga češnja pri vodnjaku! Vsako leto je med bogoslovci nekaj divjakov, pa so vsako leto češnjo grozno razdejali, polomili ji veje in jo obrali, ko je bil sad komaj na po zrel. Lani in tudi predlanskim sem jim to strogo prepovedal pa je potem češnje hlapec obral in so jih dobili pri kosilu vsi bogoslovci, ko so jih drugače pozobali trije, štirje divjaki. Letos so nemški vojaki, ki so zasedli prostore teološke fakultete, češnji odžagali spodnje veje, da so mogli skozi vrtna vrata priti na dvorišče s svojimi velikimi

[32]

tovornimi avtomobili. Zato bogoslovci niso mogli tako lahko priti na drevo. Pa so nastavili nanjo visoko lestvo, s katere so prej hlapci nabirali s poleg stoječe lipe lipovo cvetje, in so tako prišli do češenj. Zapeljala jih je k temu tudi sestra vrtnarica (s. Majela), ki se boji, da bi češenj ne pojedli kosi. Na semeniškem vrtu je zelo prijetno tudi zato, ker je na njem polno ptičjega petja: kos, črnoglavka, šinkovec, brglez, vrabec in še ta in oni tako lepo prepevajo, seveda pa včasih tudi razna semena pozobljejo, pa jih sestra sovraži, sovraži kar vse vprek, in bogoslovci so našli že večkrat mladiče pometane iz gnezd in pohojene ... Bogoslovcem sem pojasnil, kako nespametno delajo, ko nezrele češnje obirajo, in kako krivično, ko trije, štirje pojedjo, cesar bi bili lahko vsi deležni. Zlasti pa sem jih opozoril, da ne smejo misliti, da imajo do češnje kako pravico. – Prav bi bilo, ko bi semeniški vodja vsako leto, ko začno češnje rudeče postajati, da velja tudi glede češenj tisti paragraf semeniških statutov, ki prepoveduje trgati na vrtu cvetlice in sadje. Pred leti smo imeli na vrtu tudi grozdičje (ribes rubrum)¹⁰³⁹ in debele rudeče jagode, pa smo vse

opustili, ker nobena prepoved ni nič pomagala. Sedaj so se bogoslovci že toliko izpopolnili, da puste take stvari v miru, če se na to o pravem času resno opozore.

Semeniška »Unija« je nameravala prirediti proti koncu junija slovesno zborovanje, pa je prezgodnji sklep šolskega leta to namero preprečil. Zato je pa to zborovanje prestavila na nedeljo sv. Cirila in Metoda – 9. julija 1944. Pred zborovanjem je bila v kapeli kratka rekolekcija. Prišli so bogoslovci, ki so na počitnicah v bližini Ljubljane, n. pr. na Vrhniki, in bogoslovci – domobranci, katerim je bilo mogoče. Precejšnje število bogoslovcev in novomašnikov je tudi ostalo čez počitnice v semenišču.

Škof so tudi obljubili, da počaste zborovanje s svojo navzočnostjo, pa so menda na to pozabili in jih ni bilo. Ves dan so imeli opraviti v cerkvi sv. Cirila in Metoda pa so bili popoldne že zelo izmučeni, kakor je povedal tajnik. Prišli pa so prelati dr. Aleš in Franc Ušeničnik in dr. Odar, prihodnji semeniški vodja kan. Vovk in prof. dr. Ciril Potočnik.

To je bilo prvo javno zborovanje »Unije«. Iz poročila o delovanju unije (bogosl[ovec] Kvas) je bilo razvidno, da deluje zelo idealno in uspešno. Bogosl[ovec] Smerkolj je poročal, kako Unija deluje po zgledu svetn[iškega] duhovnika Hoppeja in bogosl[ovec] domobranec Štirn je govoril o temi: »Sledimo božjemu klicu« ali: »Duhovnik, kakršnega zahteva sedanji čas«. Vmes so bile štiri pevske točke.

Organizacija in delovanje unije sta urejena natančno po mladčevski organizaciji in mladčevskih metodah, tako da bi unijo lahko imenovali Dijaško katoliško akcijo v semenišču.

V začetku avgusta je prišlo v Ljubljano 12 goriških bogoslovcev, da bi se poučili o naši Katoliški akciji. Imeli so 14 dni predavanja o KA v semenišču, kjer so tudi spali, na hrano pa so hodili k lazaristom. Naši bogoslovci so trdili o

[33]

njih, da so bolj živahni in glasni, kakor ljubljanski in da se jim pozna, da so južnjaki. Sicer pa so bili prav ljubeznivi. Eno nedeljo jih je več od njih asistiral pri slovesni (konventni)¹⁰⁴⁰ maši v stolnici.

12. avgusta 1944 so imeli bogoslovci popoldne počitniško rekolekcijo. Nabralo se jih je lepo število. Precej jih je bilo do tega dne še ostalo v

¹⁰³⁸ Po namenu ustanovnice.

¹⁰³⁹ Rdeč ribez.

¹⁰⁴⁰ Konventno mašo obhajajo kapitulariji stolnega kapitlja.

semenišču, drugi so prišli s počitnic iz Sv. Jošta, Horjula, Vrhnike, Polh[ovega] gradca in od drugod. Več jih je prišlo iz vojašnic v domobranski uniformi.

19. avgusta 1944 je bil po Ljubljani nalepljen poziv nemške oblasti, naj pridejo na nabor na Stadion letniki 1914 do 1926. Letniki 1920–1926 so bili sicer že prej na naboru, pa so bili ponovno pozvani, če bi se kateri poprej ne bil oglasil.

Na škofovo prošnjo je okupatorska oblast oprostila nabora in vojne službe vse duhovnike in zadnji letnik (VI. l.) bogoslovcev. Vsi drugi bogoslovci so pa vstopili k domobrancem, kjer so jim odkazali – menda že vsem – službe brez orožja. Tako so nekateri bolničarji, drugi telefonisti, drugi po raznih domobr[anskih] pisarnah, nekateri strežniki vojnih kuratov, eden (Veber), ki je mehar¹⁰⁴¹ v kovačnici itd. Nekateri – kaki 3, 4 – so za vojno službo nesposobni in zato prosti.

23. avgusta 1944 je imel v semeniški kapeli svojo zlato mašo prelat kanon[ik] Jože Volc. Peli so pri maši (4 glasno ljudsko petje) domači in goriški bogoslovci pa semen[iški] prefekt dr. Ludv[ik] Čepon. Navzoči so bili škof, kanoniki in več drugih duhovnikov ter lepo število laikov.

25. avgusta 1944 je obhajalo semenišče god prefekta dr. Ludv[ika] Čepona z boljšim obedom, toda vojnemu času primerno brez gostov.

26. avgusta 1944 so bombardirali Anglo-Amerikanci borovniški most. Košček bombe je zadel bogoslovca – domobranca, ki je v Borovnici vršil službo telefonista, g[ospo]da Leopolda Potočnika, v prsi in ga ubil. Bil je vzoren bogoslovec in izvrsten organist. Na pogreb so šli v Borovnico vsi bogoslovci, kar jih je bilo še v semenišču, nesli so s seboj lep venec in novomašnik Klobovs je govoril svojemu rajnkemu tovarišu lep nagrobni govor.

3. septembra 1944 je bil v semenišču poslovilni inštalacijski obed. Stari vodja se je po 25-letnem vodstvu semenišča poslovil in preselil v svoje kanoniško stanovanje Pred škofijo št. 5, v semenišče pa je prišla nova moč, polna življenja in iniciative, kan. Anton Vovk. G. ekonom, ki doslej – v 22 letih – ni še nobenkrat nikomur napival v semenišču, je govoril odhajajočemu vodju tople besede. Potem se je stari vodja poslovil od gojencev, vodstva in č[astitih] sester in pozdravil novega ravnatelja, ki je kot bivši gojenec v imenu vseh bivših gojencev odhajajočemu vodju govoril nekaj ljubeznivih, izbranih besed. Nazadnje je še predsednik semeniške unije, bogoslovec Kvas, pozdravil starega in novega vodja.

Dobremu Bogu čast in hvala.

V Ljubljani, 7. septembra 1944.

Ign[acij] Nadrah

¹⁰⁴¹ Mehar (mehač) je delavec, ki poganja kovaški meh.

KRATICE IN KRAJŠAVE

bogosl.	bogoslovec	not.	notar
CIC	Codex Iuris Canonici – Zakonik kanonskega prava	n. pr.	na primer
c. kr.	cesarsko-kraljevi	NŠAL	Nadškofijski arhiv Ljubljana
C. M.	Congregatio missionis – Misijon- ska kongregacija lazaristov	OF	Osvobodilna fronta
čast.	častni	OFM	Ordo fratrum minorum – Red manjših bratov – frančiškani
častn.	častnik	OSB	Ordo Sancti Benedicti – Red sv. Benedikta – benediktinci
čč.	častiti(e)	OZNA	Organizacija za zaščito naroda
čl.	člen	p	para
Din	dinarji	p.	pater
duh.	duhovnik	Pad.	Padovski
etc.	et cetera – in tako dalje	pl.	plemeniti
Ev.	Evangelist	pol.	politik
g.	gospod	prof.	profesor
ga.	gospa	R.	responsus – odgovor
gg.	gospodi	ravn.	ravnatelj
gimn.	gimnazijski	R. I. P.	Requiescat in pacem – Naj počiva v miru
gl.	glej	s.	sestra
gld, gold.	goldinar	S. J.	Societas Iesu (Družba Jezusova – jezuiti)
gostil.	gostilničar	slov.	slovensko
grad.	gradbeni	SLS	Slovenska ljudska stranka
grk.	grkokatoliški	sod.	sodnik
h	ura, heller	sodn.	sodni
inž.	inženir	SS	Sturmstaffel
ipd.	in podobno	st.	starejši
it.	italijansko	sv.	sveti
i. t. d.	in tako dalje	svet.	svetnik
JSZ	Jugoslovanska strokovna zveza	šol.	šolski
K	krona (denar)	t.b.c.	tuberkuloza
KA	Katoliška akcija	teol.	teolog, teološki
kan.	kanon, kanonik	t. i.	tako imenovani
kard.	kardinal	t. j.	to je
kateh.	katehet	tov.	tovariš
km	kilometer	trg.	trgovec
kpl.	kaplan	učit.	učitelj, učiteljica
KTD	Katoliško tiskovno društvo	UDBA	Uprava državne varnosti
l	liter	univ.	univerzitetni
l.	leto, leta	urad.	uradnik
lat.	latinsko	v	vinar
m	minuta, meter	V.	versus – verz
m.	mati	viš.	višji
ml.	mlajši	zdr.	zdravnik
msgr., mons.	monsignor	zid.	zidar
MVAC	Milizia Voluntaria Anti-Comunista	ZFO	Zveza fantovskih odsekov
nadz.	nadzornik	žpk.	župnik
NB	Nota bene	†	pokojni
nem.	nemško		
Nep.	Nepomuk		

IMENSKO, STVARNO IN KRAJEVNO KAZALO

A

Adlešič dr. Jure, 59, 160
 Aeneas, 120
 Ahačič Franc, 151, 155
 Ahačič Niko, 151, 154, 155
 Ahn Carl, 25, 123
 Aichner Simon, 134
 Ajdovec, 61
 Akademska zveza, 48, 50
 Alaupović dr. Marko, 15, 49, 52
 Aleš Anton, 144, 145
 Aljaž Jakob, 56
 Alojzijevišče, 6, 10, 19, 23, 26, 31, 35, 38, 46,
 73, 76, 122, 125–127, 129, 130–132, 134,
 162, 176, 197
 Amadeo duca d'Aosta, 183
 Aman, 148
 Ambrožič Matjaž, 7, 22
 Američani, 57, 63, 192, 200, 202
 Amerika, 34, 57, 63, 64, 83, 125, 142, 164, 167,
 168
 Ančka, pedelka, 197
 Andoljšek Gregor, 193
 Andriolli pl., 155
Angelček, 67
 Anglija, 41, 142
 Angleško, 142
 Angleži, 142, 192, 193, 200
 Antiohijci, 46
 Aaron, 110
 Arko Mihael, 35, 74, 171
 Arnejc dr. Janko, 24, 29, 32–34, 37, 42, 112, 141
 Avguštinaj, 78, 83, 138, 140
 Avsec Franc, 81, 149
 Avstrija, 26, 32, 39, 56–58, 74, 76, 80, 83, 90,
 96, 108, 120, 124, 136, 168, 170–172
 Avstrijci, 68, 172
 Ažman Andrej, 88
 Ažman Rezka, 99

B

Babnik Ferdinand, 24, 51, 52
 Babno polje, 104, 113
 Bahovec Reza, 158
 Bajec Ludvik, 86
 Balkan, 46
 Baltič dr. Vilko, 105
 Baraga Irenej Friderik, 63

Baragovo semenišče, 15, 23, 24, 59, 63, 64, 65,
 103, 113, 180
 Barje, 117
 Barle Janko, 74, 81, 82, 86
 Bastič Pavel, 184
 Bauer dr. Antun, 58
 begunci, 32, 184, 193, 199
 Begunje na Gorenjskem, 40, 143
 Belgija, 51
 Beljak, 106, 193
 Bela krajina, 144, 145, 150
 Belokranjci, 119
 Benedikt XV., 174
 benediktinci, 47, 142
 Beograd, 58, 82, 83, 94
 Berčič Vladimir, 193
 Bernik Valentin, 74, 171
 Bešter Janez, 80, 81, 175
 Betlehem, 181
 Blagovica, 40
 Bled, 51, 62, 66, 73, 76, 117
 Bleiweis Franc, 19
 Bloke, 187, 193
 Bludenz, 142, 143
 Blüml, 39
 Bog, 10, 18, 23, 34, 38, 44, 45, 55, 56, 58, 65, 67,
 68, 75, 76, 79, 83, 89, 92, 102, 104, 108, 115,
 116, 122, 124, 127, 129, 131, 132, 140, 145,
 151, 152, 159, 162, 165, 173, 189, 191, 200,
 202
Bogoljub, 70, 84
 bogoslovci, 10, 11, 15–17, 19, 21–24, 27–67, 69–
 70, 72, 73, 76–78, 87, 92, 96, 99, 117, 121,
 126, 127, 130, 132, 134–140, 143, 144, 161,
 166, 174, 179–202
 Bogoslovno semenišče, 7, 10, 11, 15–24, 26–35,
 38–69, 71, 72, 73, 78, 81–85, 88, 89, 103,
 107, 113, 116, 117, 124, 126, 130–141, 144,
 148, 158, 161, 164–166, 173, 176, 179–202
 Bohinc Žiga, 126, 140
 Bohinj, 35, 95
 Bohinjska Bela, 79
 Bolgarija, 56
 Bonač Fran, 78
 Borghi Jožef, 26, 123
 Borojevič pl. Bojna Svetozar, 86
 Borovnica, 202

- Borštner Vincenc, 25, 122, 123
 Bosna, 124, 134, 162
 Bozen – Bolzano, 142, 144
 Božakovo, 145, 150
 Brama, 45
 bratovščine, 12, 69, 78, 136, 169, 176
 Breclj dr. Anton, 52, 53, 80
 Breg (potok), 113
 Breg (Ljubljana), 125, 160
Brencelj, 115
 Brešar Jožef, 67, 104, 112, 142
 Brezje, 39, 41, 122, 149, 158, 170, 185, 191
 Breznica, 35, 124, 127, 142
 Brezničani, 126
 Breznik Alojzij, 192, 196
 Breznik dr. Anton, 38, 198
 Brezovica, 44, 184
 Brgant Valentin, 179
 Bricelj, zid., 58, 84
 Brulc Franc, 61
 Brück, teol., 135
 Brusnice, 193
 Budimpešta, 62
 Buenos Aires, 40, 44
 Bukovac Janez, 192
 Bulovec Mihael, 87
- C**
- Cankar Ivan, 163
 Cankar dr. Izidor, 21, 33, 35, 37, 163
 Carcano Sikst, 91
 Caserman Janez, 44
 Cecilijino društvo, 116
 cecilijanci, 140
 Celje, 41, 164, 174
 Celovec, 32, 106, 193
 Centralna zadruha, 72
 Cerkev, 12, 13, 15, 21–23, 28, 29, 33, 44, 46, 49,
 63, 72, 81, 90, 91, 120, 128, 140, 147, 148,
 160, 169, 170, 174
 Cerklje na Gorenjskem, 142
 Cerknica, 13, 86, 147
Cerkveni glasbenik, 116
 Cesarski kanonikati, 24, 67, 80
 Ciano grof pl. Cortellazzo Galeazzo, 66
 Cicero, 130
 Cirilsko društvo, 19, 21, 38, 39, 41, 48, 53, 182
 Ciril-Metodova družba (Družba sv. Cirila in
 Metoda), 11, 132, 155, 156
 Cita, cesarica, 73
 Cleveland, 63, 122, 124
 Codelli Anton, 82
 Codelli, družina, 72, 96
 Codellijev kanonikat, 72, 75, 76, 82, 83
Codex Iuris Canonici, 34, 46, 133
 Contovello (Kontovel), 11, 144
 Crngrob, 106
 Cuderman Kristijan, 44
 Cukale Jože, 61
- Č**
- Čadež Anton, 25, 84, 88, 108, 170
 Čagašče, 134
 Čas, 148
 Čatež pri Zaplazu, 40
 Čebulj Regalat, 88
 Čegaljše, 156
 Čehi, 71
 Čekal dr. Ferdinand, 13, 24, 71, 72, 80, 82, 85,
 86, 93, 171, 176
 Čemažar Ivan, 129
 Čemažarjev kanonikat, 70, 75, 82, 83, 126
 Čepon Ludovik, 199, 202
 Čerin Karel, 25, 41, 68, 79, 112, 113, 160, 176,
 180
 Černak, trg., 57
 Češarek Franc, 11, 144–147
 Češko, 144
 četniki, 180
 Čičić dr. Augustin, 58, 82
 Čontala Matija, 110
 Čopar Jože, 179, 193
 Črmošnjice, 193
 črna borza, 180, 187, 196
 Črni vrh nad Idrijo, 78
 Črnomelj, 19, 144, 146, 162
- D**
- Dagarin Jožef, 34
 Dagarin Matevž, 112
 Dagarin, oče, 112
 Dalmacija, 47, 76, 97
 Dedni dol, 188
 Debevec dr., zdr., 198
 Defar, bogosl., 47
Dejanje, 38, 63
Delavska pravica, 45, 172, 175
 Demberger Filip, 11, 151
 Demšar dr. Josip, 67
 Demšar Jožef, 140
 Deu Franc, 155
 Devica Marija v Polju, 69, 193
 Deželni odbor, 36, 74, 75, 171, 176

dijaštvo, dijaki, 10, 23, 35, 38, 41, 44, 47, 49, 50,
60, 68–70, 73, 84, 116, 118, 123–128, 132,
137, 138, 141, 142, 157, 181, 184, 186
Dimnik, inž., 196
Dob, 72, 79
Dob pri Šentrupertu, 188
Dobropolje – Videm, 191, 192
Dobrníč, 180
Dobrodelnost, 169
Dobrova, 144, 200
Dobrovoljc Alojzij, 48
Dodič Anton, 47
Dokler dr. Marjan, 48, 174
Dolenec Jakob, 95
Dolenjska, 27, 52, 61, 64, 66, 85, 134, 169, 187,
199
Dolenjske Toplice, 108, 193
Dolinar France, 48
Dolinar dr. France M., 7
Dolšak dr. Franc, 53, 165
Dom in Svet, 34, 46, 77, 134
Domanjko Josip, 53
domobranci, 17, 21, 27, 193–195, 199–202
Domoljub, 70, 155, 171
Donava, 122
Dostal Josip, 75, 79, 112
Dovgan Franjo (Frančišek), 144, 145
Downside, 142
Drage, 150
Drašiči, 145, 150
Dravlje, 87, 198, 200
Drganc dr., zdr., 167
Društvo rokodelskih pomočnikov, 78, 116, 176
Društvo slovenskih katehetov, 19, 89
Društvo za slepe, 79, 132
Družba sv. Mohorja, 146
Družba sv. Uršule, 150
Dubois kard. Louis-Ernest, 93
Duhovni pastir, 78
Duhovnik Anton, 100
Duhovsko podporno društvo, 19
Dunaj, 39, 66, 72–75, 79, 83, 118, 125, 133, 134,
138, 144, 148, 149, 170, 171

E

Egger, teol., 45, 134
Ehrlich dr. Lambert, 17, 27, 50, 186
Elbert dr. Sebastijan, 26, 136
Elektra, 118
Elija, 110
Elizabetina konferenca, 19, 169
Erjavec Karel Bor., 184

Erker Ferdinand, 71
Erker Josef, 10, 24, 26, 71, 75, 77, 79, 80, 136,
137, 194
Etlin Luka, 57
Evropa, 46

F

Fabiani Placidus, 101, 102, 113
Fabijan dr. Ivan [Janez], 24, 30–33, 34, 48, 49,
50, 83, 88, 138
Faganel Josip, 53
Fajdiga dr. Vilko, 38, 44, 45, 61
Fantovska zveza (Zveza fantov), 83, 174
Fara pri Kostelu, 63
Fatur Jakob, 112
Federman pl. Foedransberg (Födransberg), 114
Feldkirch, 143, 144
Ferdin Janez, 180
Ferjančič Frančišek, 12, 158
Ferkulj Jožef, 44
Fettich pl. Frankheim Anton, 93
Fik (Fick) Franc, 19
Filipič Janez, 30, 32, 181
Filler Vaclav, 71
Finžgar Fran Saleški, 13–15, 21, 24, 30, 32–37,
51, 77, 83, 87, 142, 163, 175
Flachenfeld-Wollwitzev kanonikat, 36, 68, 73,
75, 77
Flis Janez, 24, 26, 68–71, 73–78, 82, 136, 164,
167, 172
Foerster Anton, 127, 131, 139, 191
Fon Janez, 25, 118, 119
Franc Jožef I., 13, 68, 107, 124
Francija, 41
Francosko, 51, 98
frančiškani, 9, 58, 67, 87, 96, 97, 102, 113, 125,
141, 142, 145, 157, 163, 164, 190, 203
Franzensfeste, 143
Furlan dr., zdr., 48, 174
Furlanija, 184

G

Gabršek A., šol. nadz., 90
Gabriel, nadangel, 108
Galicija, 68
Gassner Ana, 143
Gassner Andrej st., 10, 11, 26, 142–144, 151,
152, 153, 156
Gassner Andrej ml., 143, 144
Gassner Leon, 144
Germanik, 32, 71, 72, 77, 83, 137, 140, 181, 196
Gestapo, 50, 66, 193

gimnazija, 9, 10, 23, 34, 44, 48, 54, 58, 61, 62,
65, 71, 73, 81, 84, 91, 110, 116–128, 198
Glanzmann Edmund, 10, 142, 151
Glavač Franc, 15, 48, 49
Globočnik Franc, 25, 123
Gnidovec dr. Janez Frančišek, 46, 56
Gnjezda Janez, 78, 116
Goethe Johann Wolfgang, 120
Gogala dr. Janez, 138
Gogala Janez, 177
Gogala Mirko, 200
Golia Pavel, 193
Golica, 112, 121
Golnik, 53
Golob Anton, 193
Golovec, 122
Gonars, 181, 184
Gorenja vas pri Stični, 142
Gorenjska, 39, 40, 47, 64–66, 85, 151, 152, 164,
169, 170, 179, 187, 190, 193
Gorica, 106, 112, 138, 161
Goričane, 65
Goriče, 160
Gorišek Janez, 143
Goriška, 72, 170, 171
Gorjanci, 144, 145
Gornik Franc, 39
Gornja Lokvica, 119
Gornji Grad, 63, 65, 166, 174, 175, 176
Gospa sveta, 106
Gospodarska zveza, 72, 169
Gospodinjska šola, 71
Gostinčar Jože, 175
Gozd – Martuljek, 47
Grabben – Ljubljana, 9, 25, 115, 116, 153, 157
Grabrovec, 145
Gradec, 39, 71–73, 121, 123, 133, 167, 170
Gradišče pri Stični, 40
Grafenauer dr. Ivan, 52, 90
Grafenauer Milica, 52
Grasselli Peter, 138
Grasselli dr. Mirko, 138
Gratzy pl. Oskar, 25, 119–121, 125
Gregoriana, 30, 32, 72, 181
Gregorič Jože, 61
Griesser-Pečar dr. Tamara, 17, 18
Grivec dr. Franc, 45
Gross Karel, 27, 34, 40, 42, 138, 181, 183, 195
Grosuplje, 40, 196
Gruden dr. Josip, 25, 73, 74, 86, 171
Grün Anastazij, 124
Guštin Jože, 193

H

Hafner Jernej, 169
Hafner Jožef, 40, 111
Hanjšek Odilo, 198
Heidrich Karel, 136
Hein baron Viktor, 148
Heinrich Anton, 25, 119–121, 123
Herod, 134
Hinje, 191
Hintner Florian, 25, 119, 121
Hiralnica (Zavetišče) sv. Jožefa, 69, 95
Hitler Adolf, 66, 169, 172
Hybašek Vojteh, 140
Hladnik Janez, 40, 44
Hmeljčič, 84
Hmeljnik, 41
Hočevar Benedikta, 101, 105
Hočevar Janez, 27, 188, 196
Hohenwart Karl Sigmund, 170
Hoppe, duh., 201
Horacij, 125
Horjul, 202
Hostnik Alojzij, 193
Hren Anton, 187, 193
Hren Bogomir, 200
Hribar tovarnar, 33
Hribar (Cankar) Niča, 33
Hribar dr. Ivan, 142, 162
Hribar Vitus, 122, 124, 125, 168
Hribec pri Škofji Loki, 79
Hrušica, 88
Hrvaška, 29, 35, 41, 66, 85, 113, 158, 182, 193
Hrvati, 66, 90, 105, 150, 172
Hrvatice, 107, 108
Hubad dr., zdr., 112
Humar Jurij, 141
Hussarek pl. Heinlein Max, 172

I

Idrija, 13, 78, 86
Ig, 95, 144
Innsbruck, 45, 46, 49, 83, 143, 144, 181
Istra, 14
Italija, 27, 29, 30, 41, 59, 64, 66, 67, 80, 83, 86,
108, 132, 172, 184, 192
Italijani, 27, 66, 70, 80, 83, 85, 91, 123, 144, 164,
169, 181, 183, 184, 186, 188, 191–193, 196
Italijanke, 100, 101, 105, 107, 108, 123
Izobraževalno društvo sv. Jožefa, 19, 153
Izraelci, 120

J

Jagodic dr. Jožef, 52, 81, 161, 185, 187
 Jaklič Anton, 13
 Jaklič dr. Franc, 190
 Jakop Franc, 192
 Jalen Janez, 163
 Janc Peter, 25, 108
 Jančar Jožefa, 97
 Janez, hlapec, 100
 Janez Krstnik, 160, 190
 Janežič dr. Janez, 26, 71, 72, 134
 Janežič Stanko, 190
 Janežič Žitomir, 44, 46, 47, 61
 Janjič dr. Vojislav, 58, 94
 janzenizem, 135, 136, 157
 Jarc Anton, 60
 Jarc dr. Anton, 158
 Javornik, 143
 Jazbec Stanislav, 200
 Jebačin Anton, 58
 Jeglič dr. Anton Bonaventura, 11, 12, 13, 15, 16,
 20–24, 26, 27, 29, 30, 32, 34–37, 41, 44, 46–
 49, 54, 56, 57, 62, 63, 67–75, 79, 80, 85, 86,
 89, 92, 93, 96, 99, 101, 103–105, 108, 111,
 112, 124, 132, 134–136, 138–140, 147–149,
 151, 154–156, 158, 160–176, 181, 182
 Jeglič Jožef, 159
 Jeglič Mica, 31
 Jelenc, učit., 91
 Jelovica, 64
 Jenčič, sod., 10, 141
 Jenko Franc, 76
 Jenko Janez [Goba], 40
 Jenko Miha, 54
 Jeran, urad., 155
 Jerič Alojzij, 140
 Jeriha Matija, 19, 100, 101
 Jerman Jakob, 195
 Jerše dr. Jožef, 78, 79, 103
 Jeruzalem, 46
 Jesenice, 12, 90, 110
 Jezersko, 158
Jezičnik, 123
 jezuiti, 39, 40, 45, 50, 60, 66, 67, 102, 140, 143,
 144, 164, 181, 184, 191, 196, 198
 Jezus Kristus, 12, 27, 33, 55, 89, 99, 112, 152,
 154, 165, 170, 182, 189, 190, 197
 Ježica, 84
 Jožefinišče, 177
 Jugoslavija, 37, 39, 41, 42, 52, 63, 65, 66, 72, 80,
 82, 93, 95, 99, 112, 117, 118, 144, 155, 157,
 162, 171, 172, 175, 176

Jugoslovanska strokovna zveza, 175

Jurak Jožef, 193, 200
 Jurčič Josip, 141
 Jurij, cerkovnik, 94, 95
 Justin dr. Matej, 38
Jutro, 158

K

Kajdiž Tomaž, 68, 72, 73, 85, 165
 Kalan Andrej, 20, 23, 24, 29, 31, 47, 48, 55, 68–
 71, 73, 74, 77, 78, 81–83, 93, 171, 174, 176
 Kalan Janez, 33, 159
 kapucini, 25, 101, 103, 109–112, 181
 Kamanje, 146
 Kamnik, 104, 112, 142, 179
 Kamniško sedlo, 121
 kanonikat »ad baculum«, 30, 68, 72, 80
 Kappelle, oderuh, 147
 Karađorđević Aleksander I., 16, 25, 48, 81, 175
 Karađorđević Pavle, 62, 65
 Karađorđević Peter I., 172
 Karađorđević Peter II., 65
 Karavanke, 66
 Karitas, 24, 50, 51
 Karl I., 172
 Karlin dr. Andrej, 55, 73, 90, 118
 Karlin dr., nečak, 90
 Karlovec, 193
 karmeličanke, 69, 136
 Karteljevo, 41
 Kaspert Anton, 25, 121
 Kastelic Jože, 188
 Kastelic Matija, 138
 Kašt, 150
 kateheti, 10, 11, 12, 19, 25, 30, 40, 60, 67, 69, 78,
 84, 87, 88, 89, 100–102, 108–110, 112, 113,
 115, 116, 123, 149, 153, 157, 159, 163, 164,
 168
 Katehetsko društvo, 19
 Katoliška akcija, 22, 37, 38, 44, 47–49, 126, 149,
 173, 201
 Katoliško izobraževalno društvo, 19, 148, 152,
 153
 katoliška prosvetna društva, 45, 48, 81, 148, 167,
 169
 katoliški akademiki (študenti), 23, 24, 33, 37, 40,
 43, 49, 50, 51, 53, 54, 62, 124, 147, 174
 Katoliški shod, 127
 Katoliško društvo sv. Jožefa, 11, 153–155, 163
 Katoliško tiskovno društvo, 35, 70, 93, 135, 171
 Kavalari Stanko, 193
 Kazina, 121

- Kemperle Korel, 111
 Kermauner (Kermavner) Valentin, 25, 116
 Kidrič Boris, 18
 Kilimandžaro, 121
 Kimovec dr. Franc, 16, 18, 25, 69, 71, 75, 76, 78, 81, 82, 96, 97, 100, 176, 199
Kirchenzeitung, 47
 Kirigin Josip, 47
 Kladvo dr., sod., 155
 Klarič Janez (Ivan), 63
 klarise, 104
 klerikalci, 90, 91, 98, 162
 kleriki, 40, 46, 63, 112, 194, 199
 Klinar dr. Tomaž, 16, 25, 78, 79, 82, 84, 94, 112, 177, 180, 181
 Klobovs Anton, 200, 202
 Klofutar dr. Lenart, 99, 134, 139, 151
 Kmet Janez, 189
 Kmetijska družba, 31, 137
 Knavs dr. Franc, 181
 Knoblehar Ignacij, 190
 Koblar Anton, prof., 38
 Koblar Anton st., 160, 169
 Koblar Anton, ml., 19
 Kocbek Edvard, 38, 63, 173
 Kočar Alojzij, 53
 Kočvarji (Kočevski Nemci), 71, 90, 137, 164, 172
 Kočevje, 27, 192, 193
 Kodeljevo, 82
 Koechler Viktor, 138
 Kogej Franc, 60, 88
 Kokrska dolina, 121
 Kolar Matija, 24, 68, 69, 75, 77, 91, 92, 94
 Kolarič dr. Jakob, 181, 197
 Kolpa, 145, 182, 193
 Koman Boris, 44
 komunisti, 17, 18, 22, 23, 27, 44, 148, 160, 169, 172, 173, 175, 184, 185, 188, 190, 194, 196
 Končan Leopold, 27, 190, 196
 Konschegg Valentin, 26, 124
 Koper, 144
 Koren dr. Janez, 25, 72, 74, 75, 85
 Koretič Franc, 39, 177
 Korošci, 39, 47, 174
 Korošec dr. Anton, 46, 47, 51, 56, 58, 71, 74, 81, 163, 171
 Koroška (Korotan), 33, 39, 47, 143
 Kostanjevica na Krki, 64, 65, 79, 196
 Kostelec dr. Avguštin, 160
 Košiček Jožef, 39
 Košir Franc, 152
 Košir Jožef, 44, 45, 47
 Košmerlj Alojzij, 39, 77
 Kotar Janez, 197
 Kovač Franc, 9, 115, 143
 Kovačič Stanislav, 193
 Kozelj dr. Ivan, 181
 Kozina Mirko, 184
 Kragl Viktor, 25, 110, 160
 Krajec Andrej, 20
 Krajnik Pavel, 193
 Kralj France, 99
 Kraljič dr. Janez (Ivan), 27, 34, 38, 113, 140, 177, 181, 187, 191
 Kramar (Kramer) dr. Albert, 81
 Krancelj nad Škofjo Loko, 39
 Kranj, 19, 39, 40, 44, 46, 66, 78, 79, 115, 126, 131, 148, 153, 160, 169
 Kranjska, 12, 26, 32, 67, 73, 74, 90, 94, 106, 119, 124, 126, 147–149, 153, 160, 170–172, 193
 Kranjska Gora, 47
 Kranjska hranilnica, 147
 Krašovec, viš. šol. nadz. 118
 Krauland Josip, 53
 Kregar Franc, 141
 Kregar Ivan, 98
 Kregar Stanislav, 183
 Kreiner Anton, 164
 Krek dr. Janez Ev., 26, 55, 73, 74, 140, 147–149, 160, 161, 170–172, 175
 Krek dr. Miha, 65
 Kreminger Franc, 130
 Kremžar Marijan, 48
 Kres Jožef, 193
 kristjani, 9, 43, 49, 62, 90, 112, 113, 119, 142, 152, 165, 170, 172
Križ, 24, 44, 173
Križ na gori, 24, 31, 44, 46–48, 172, 173
 Križanke – Ljubljana, 80, 123, 144, 157
 križarji, 5, 15, 24, 31, 43, 48, 49
 Križe pri Trziču, 81, 153
 Križevska vas, 150
 Križna Gora, 39
 križniki (križniški red), 144, 200
 Krk, 53, 80
 Krka na Dolenjskem, 9, 41, 141
 Krmelj Matej, 192, 196
 krščanski socialisti, 22, 26, 44, 161, 175
 Krščanska socialna zveza, 38
 Krumpestar Franc, 159
 Kržič Anton, 67

Kulovec dr. Franc, 65, 81
 Kulavic (Kulovec) dr. Janez, 57, 68, 131, 134,
 138–140, 142, 144, 162, 165
 Kum, 40, 121, 126
 Kumelj Metod, 199
 Kumer Alojzij, 111
 Kunstelj France, 61
 Kunstelj Jože, 44
 Kürnbergov kanonikat, 73, 75, 78, 139
 Kurent Alojzij, 81
 Kurnik Vojteh, 151
 Kurtev, škof, 56
 Kušljan Andrej, 32
 Kvas Jožef, 201, 202

L

Lacheiner Beti, 158
 Lah Evgen, 25, 121
 laiki, 21, 31, 33, 35, 38, 40
 Lamberg pl., grof, 72, 82
 Lambergov kanonikat, 71, 75, 82, 83, 181
 Lampe dr. Evgen, 23, 25, 36, 68, 71–78, 140,
 148, 165, 170–172
 Lampe dr. Frančišek, 26, 73, 134, 136
 Lavrenčič Ivan, 74
 Lavrih Ivan, 192
 lazaristi, 59, 110, 130, 131, 136, 174, 181, 199,
 201
 Laze, 40
 Lederhas Ludvik, 25, 117
 Legat Evgen, 88
 Lenček dr. Ignacij, 38, 43, 84, 126
 Leon XIII., 175, 184
 Lesar dr. Josip, 26, 30, 55, 56, 58, 60, 78, 89,
 127, 133, 139, 182
 Lesce, 149
 Leskovec pri Krškem, 150, 162
 Leskovec France, 159
 Levec Fran, 107, 130
 Levičnik dr. Alfonz, 19, 154
 Levstek Franc, 27, 190
 Levstik Fran, 120
 liberalizem, 12, 21, 33, 90, 110, 126, 146, 151,
 162, 164, 169
 liberalci, 11, 12, 14, 39, 40, 48, 70, 73, 76, 81,
 89–91, 98, 105, 107, 110, 111, 126, 127, 129,
 142, 146–160, 162, 164, 165, 168–170, 188
 Lichtenthurnov zavod, 88
 Limbarska Gora, 40
 liturgično gibanje, 45, 47
 Liverpool, 142

Ljubelj, 143, 156
 Ljubljana, 7, 9, 11, 13, 17–21, 23, 25–27, 29, 33,
 35, 37, 40–42, 44, 48, 49, 51, 52, 54, 56, 57,
 59–70, 73, 75–80, 83, 84, 86, 87, 89–93, 96,
 97, 101–105, 108–111, 113, 115, 116, 118,
 122, 124–127, 129–133, 135, 136, 138, 140,
 141, 143, 146–148, 151, 153–158, 160–164,
 166–168, 172–175, 179, 180, 183–188, 190–
 196, 198, 200–202
 Ljubljana, 135, 157
 Ljubljanska pokrajina, 17, 93, 169, 173, 184,
 191, 192, 194, 196
 Ljubno na Gorenjskem, 32
 Ljudska posojilnice, 11, 26, 45, 57, 85, 147, 148,
 156, 157, 159, 169
 Ljudska knjigarna, 70, 98
 Ljudska tiskarna, 70, 84, 135
 Lyon, 98
 Locatelli, grof, 188
 Logatec, 34, 40
 Logar Jože, 192, 196
 Lohmann, teol., 11, 71, 136
 Lokar Franc, 61
 Loke pri Zagorju, 45
 Lokvica, 145, 146, 150
 Lokvičani, 146
 Lom pod Storžičem, 156
 Lorenzutti Carmela, 101
 Lourdes, 167
 Lubnik, 69
 Lukman dr. Franc, 17, 183, 188, 191, 198
 Lvov (Levov), 68

M

Maček Ivan – Matija, 18
 Mahnič Mirko, 63
 Mahnič dr. Anton, 11, 21, 23, 33, 44, 173
 Majela, sestra, 201
 Majhnič Katarina, 101, 103
 Mala Loka na Dolenjskem, 176
 Malenšek Janez, 190
 Mali Gregor, 61
 malo semenišče, 10, 52, 65, 125, 126, 135, 166,
 181
 Mally Karel, 11, 151, 153
 Mally R., 155
 Malovrh Franc Ksav., 47, 192
 Manzoni Alessandro, 123
 Margotti Carlo, 56
 Marn Jožef, 10, 26, 123
 Maribor, 51, 75, 113, 119

- Marija Mati Božja, 11, 27, 41, 43, 46, 47, 99, 102, 108, 158, 181, 183, 190–192
- Marijanišče, 38, 50, 59, 69–71, 73, 75, 76, 88, 134, 135
- Marijine družbe (kongregacije), 7, 11, 50, 80, 99, 108, 124, 148, 150, 152, 154, 167, 169, 177, 182, 200
- Martuljek, 24, 47
- martuljkarji, 24, 47
- Marušič dr. Drago, 80, 81
- Matanovič, častn., 131
- Matiček, cerkovnik, 95, 130
- Mausser (Maussar) Karel, 61, 190, 192
- Mavčiče, 158
- Mavec Jakob, 64, 192
- Mavec, fotograf, 191
- Mavrič Anton, 59, 64
- Mavsar, družina, 21, 27, 188
- Mavsar Jožef, 188
- Medsebojna pomoč, 72
- Medvode, 66
- Mehle Jožef, 196
- Mehle Stanko, 193
- Mekinda Odilo, 181
- Mekinje, 104
- Mencinger Anton, 96
- Merčun Rok, 19
- Merhar dr. Alojzij, 25, 68, 79, 80, 113, 176
- Merhar Janez, 198
- Merry del Val y Zulueta kard. Rafael, 104
- Mervec Janez, 86
- Mestna hranilnica, 147
- Mestni log, 117
- meščanske šole, 13, 16, 19, 25
- Metličani, 72, 146, 150
- Metlika, 11, 12, 18, 23, 26, 84, 119, 132, 141, 144–147, 149–151, 155–157, 159, 161, 162
- Mevce, 9, 114
- Mezeg Anton, 128
- Meznarič Uršula, 103
- Mi mladi borci*, 24, 38, 44, 48
- Micka, dekla, 125
- Miklavž, 42, 50, 114, 176, 196
- Mikuž dr. Metod, 17
- Millonig Filip, 47
- Mirna na Dolenskem, 188
- Mirna Peč, 52
- Missia dr. Jakob, 10, 11, 19, 21, 23, 33, 44, 71–73, 76, 77, 100, 126, 127, 130–132, 135, 137, 138, 144, 146, 147, 150, 152, 154, 155, 161, 162, 165, 166, 168, 170, 173, 174, 176
- mladci Kristusa Kralja, 15, 23, 24, 48, 49, 50, 52, 61, 126, 189
- Mladi plamen*, 175
- mladinci, mladinsko gibanje, 15, 21–24, 26, 31, 40, 43–50, 52, 61, 173, 174, 189
- mladini, 25, 26, 73, 74, 112, 171, 172
- Mlakar Jakob, 53
- Mlejnik Angel, 136
- Mleščevo, 113
- modernizem, 21, 33, 110
- Mojzes, 110, 120
- Mont Blanc, 121
- Mont Everest, 121
- Moravče, 40, 76
- Moste – Ljubljana, 54
- Mošenik, 142
- Motnik, 32
- Mrak Matija, 85, 93, 111, 113, 157, 165
- Mrčun Rok, 101
- Mrlak (Merlak) Ivan, 199
- Mrvar Franc, 192
- Mrvec Franc, 63
- Mrzlo polje, 9, 113, 116, 141, 142
- Muljava, 141
- Mussolini Benito, 172, 192
- Müller, teol., 134
- MVAC, 191

N

- Nadrah Alojz, 9
- Nadrah Anton – p. Solan, 9, 113, 141
- Nadrah Anton, 11, 144
- Nadrah Filip, 113
- Nadrah Franca, 115
- Nadrah France, 113
- Nadrah Ignacij, 7–28, 30, 34, 36, 75, 85, 87, 107, 112, 113, 119, 122, 146, 176, 177, 185, 186, 194, 202
- Nadrah Janez, 9
- Nadrah Jože, 9
- Nadrah Jožef, 9
- Nadrah Lojze (Alojz), 115
- Nadrah Mica, 113
- Nadrah Tone, 114
- Nadrah Uršula, 9, 114
- Nagode, sošolec, 125
- Naklo, 83, 84, 132
- Narodna (pokrajinska) vlada za Slovenijo, 36, 56, 70, 77, 90, 91, 97
- Naš list*, 61
- Naši razgledi*, 48

- Natlačen dr. Marko, 66, 80, 81, 174, 187
 Nazaret, 108
 Nedved Emerich, 26, 125
 Nemci, 11, 16, 17, 26, 29, 39, 51, 65–67, 85, 102, 103, 108, 113, 116, 121, 124, 144, 151, 152, 164, 169, 170, 187, 190, 193, 196, 200
 Nemčija, 31, 41–43, 51, 57, 63, 65–67, 74, 106, 168, 172, 173, 187, 199, 200
 Nemška vas pri Ribnici, 145
 Nemško, 44
 nemškutarji, 11, 115, 142, 151
 Nizozemska, 51
 Noldin, teol., 134
 Nova Štifta na Dolenjskem, 41
 Novak Franc, 25, 119
 Novak France, 42
 Novinec Jože, 180
 Novo mesto, 19, 27, 41, 61, 68, 78, 101, 103, 106, 116, 119, 136, 143–146, 151, 156, 158, 181, 188, 191, 193, 200
- O**
- Oblak Anton, 74
 Obrenović Milan, 172
 Obrh, 150
 Odar dr. Alojzij, 182, 191, 201
 Odisej, 118, 120
 Ogrin Peter, 145
 Ogrska, 122, 166
 Ogulin, 193
 Okorn, učit., 154
 Okorn Janez, 45
 Okroglo, 132
Okrožnica, 18
 okupacija, 16, 17, 22, 47, 65, 75, 123, 134, 179, 180, 183, 184, 190, 191
 okupatorji, 17, 202
 Omahna Jakob, 74, 171
 Oman Ivan, 63
 Opeka dr. Mihael, 19, 21, 25, 33, 45, 55, 76, 77, 78, 80–83, 84, 93, 98, 106, 110, 122, 125, 129, 130
 Oražem dr. France, 7
 Oražem dr. Janez, 44
 Oražem Rafael, 193
 Ordinariat škofije Ljubljana, 10, 12, 13, 22, 29, 31, 32, 41, 58, 59, 63, 83, 86–88, 90, 109, 111, 123, 131, 134–136, 146, 151, 154, 155, 159, 160, 162, 168, 176, 185
 Orle, 31
 Orel, orli in orlice, 24, 26, 48, 62, 83, 91, 148, 167, 168, 169, 174
 Osilnica, 74
 Osojnik, 108
 Osojsko jezero, 106
 Osvobodilna fronta (OF), 169, 180, 192
 Oštir Alojz, 10, 126
 Ovid, 125, 129
 Ovijačeva ustanova, 57
 Oza, 120
 OZNA, 7, 17, 18, 22
 Oxford, 144
- P**
- Palčič Milan, 193
 Palestina, 167
 Papa, šol. upr., 108
 Paradišče, 185
 partizani, 17, 21, 27, 161, 169, 172, 173, 184, 185, 188, 190–194, 196
 Pate Rudolf, 181
 Pauker pl. Glanfeld dr. Henrik, 77
 Pavelić Ante, 66
 Pavlin Alfonz, 25, 117, 123, 124, 125
 Pavlin Ivan, 183
 Pečjak dr. Gregor, 88, 90, 132, 158
 Pečnik Božidar, 193, 194
 Pegan dr. Vladislav, 73, 171, 172
 Peharc Jože, 155
 Pekolj Ivan, 192
 Pekovec Jože, 156
 Pelko, tov., 18
 Pengov Slavko, 99
 Perčič Jože, 27, 185
 Perne dr. Franc, 10, 26, 126, 127, 129
 Pernišek France, 175
 Peserli Magdalena, 113
 Peterka ga., 99
 Peternel Mihael, 20
 Petrič Dušan, 17
 Petrič Janko, 86, 87
 Pezdir Frančišek, 50, 181
 Pezdirz (Pesdirc) Kristina, 113
 Pichler, suplent, 117
 Pij X., 104, 135, 174
 Pij XI., 15, 16, 50, 80, 174, 175
 Pij XII., 183, 190
 Pintar Luka, 25, 117, 119
 Pipan Anton, 95
 Pipenbacher, gimn. ravn., 91
 Pirnat Janez, 53
 Pivek Janez Ev., 78
 Planica pri Škofji Loki, 39
 Planina pri Rakeku, 79, 90, 91, 108

- Plantan Ivan, 10, 141
 Plečnik Andrej, 91, 180
 Plečnik Jožef, 59, 64, 75, 91
 Plus, pater, 199
 Podbevšek Jernej, 112
 Podbrezje, 122
 Podkrajšek, učit., 199
 Podnart, 142
 Podzemelj, 144
 Pogačar Andrej, 179, 192
 Pogačar dr. Janez Zlatoust, 72, 123, 126, 135, 138, 140
 Pogačar Martin, 72
 Pogačnik dr. Jožef, 38
 Pokljuka, 64
 Polda Anton, 192
 Polhov Gradec, 28, 179, 190, 191, 196, 200, 202
 Polič Zoran, 18
 Poljak Martin, 128
 Poljaki, 150
 Poljane – Ljubljana, 91, 125, 190
 Poljane nad Škofjo Loko, 104, 179
 Poljanec dr., viš. šol. svet., 90
 Poljanec Veronika, 113
 Poljanska dolina, 111
 Polje – Ljubljana, 69, 88, 193
 Pollak Ana, 152
 Pollak Viljko, 155
 Polyfema, 118
 Polž Avgušтина, 113
 Polževo, 41
 Popokatepetl, 121
Poročevalec, 190
 Postojna, 13, 80, 84, 86, 106
 Potočnik dr. Ciril, 34, 39, 40, 47, 48, 55, 180, 181, 185, 187, 194, 201
 Potočnik Leopold, 27, 192, 202
 Potokar Jože, 155
 Povše Leopold, 61, 180
 Požar dr. Lovro, 124
 Praga, 142
 pravoslavci, 41, 58, 65, 82, 94, 96
 Preac Jožef, 181, 188, 191
 Predarlsko, 142, 143
 Predoslje, 84
 Prekmurje, 90
 Preloka, 140
 Premrl Stanko, 75, 96
 Preserje, 71, 158
 Prešeren dr. Anton, 181
 Prešeren dr. France, 26, 34, 79
 Prevod, 179, 187, 195–197
 Prezelj, kpl., 150
 Primorska, 108
 Primostek, 182
 Primskovo na Dolenjskem, 141
 Prsilna delavnica, 160
 Pristov Viktor, 193, 194
 Prosenc, sošolec, 19
 Prosenek, 146
 prosvetna društva, 45, 48, 81, 148, 167, 169
 Prosvetna zveza, 81
 Pucelj Ivan, 81
 Pucsko Aleksander, 25, 119, 121, 123, 125
 Pustertal, 143
 Puštal, 25, 110, 112
- Q**
- Quadragesimo anno*, 175
- R**
- Radatovići, 150
 Radeče, 41, 69
 Radovica, 150, 162
 Radovljica, 44, 51, 112
 Rajhenburg – Brestanica, 41
 Rakek, 42, 108, 193
 Rakovec Engelbert, 56, 67
 Rakovnik, 41, 55, 80, 190
 Ramšak Florijan, 50, 181
 Ravnikar Anton Pušč., 195
 Rebek Ivan, 98
 Regen, sošolec, 125
 Reya pl., rodovina, 131
 Reya pl. Filip, 131
 Reka, 165
 Remc, inž., 97
 Remec Bogumil, 44
 Remškar Ivan, 184
 Remžgar, klepar, 97, 98
 Renaldy de Benedikta, 100
 Renier Janez, 127
 Repnik Franc, 53
Rerum novarum, 175, 184
Resnica, 171
 Reven Zdravko, 190
Revija Katoliške akcije, 38, 177
 Ribbentrop Joachim von, 66
 Ribnica na Dolenjskem, 13, 62, 67, 72, 81, 86, 123, 145
 Ribničani, 12, 28, 62, 67, 145
 Ribnikar Primož, 9, 114, 115, 116
 Rihar Matej, 116
 Rihar Štefan, 109

- Riklijev zavod, 76
 Rim, 30, 32, 35, 44, 46, 50, 52, 56, 58, 62, 64,
 72, 73, 76, 79, 80, 81, 83, 91–93, 99, 101,
 103, 104, 127, 132, 137, 140, 143, 149, 159,
 167, 173, 174, 181, 200
 Rimska unija, 25, 102, 104
 Robotti Mario, 186
 Robida dr. Ivan, 69, 125, 148, 170
 Rodine, 143
 Roeger dr., sodn. svet., 82
 Rog, 193
 Rogaška Slatina, 80
 Röggl, teol., 101
 Rojc Viktor, 27, 186
 Rokodelski dom, 83
 Rova, 81
 Rovte, 40
 Rožnik, 122
 Rozman Janez, 11, 26, 115, 116, 157, 158, 159
 Rožman dr. Gregorij, 15–18, 20, 22, 23, 29, 32,
 34, 36, 37, 43, 47, 49, 50, 54–56, 59, 63, 70,
 77, 80, 81, 83, 84, 89, 92, 93, 97, 98, 117,
 132, 164, 165, 168, 169, 173–175, 197
 Runarsko, 193
 Ruperč vrh, 193
 Rupnik Leon, 194
 Rupnik Vuk, 193
 Rus dr., zdr., 53
 Rusi, 68
 Rusija, 175
- S**
- Sajovic Janez, 24, 68, 71, 73, 75
 salezijanci, 41, 42, 55, 80, 159, 200
 Samassa, zvonarna, 96, 97
 Samobor, 9, 113, 141, 142
 San Francisco, 44
 Sarajevo, 138, 162
 Sattner Hugolin, 26, 96, 103, 136
 Sava, 66
 Schittnig [Schitnik] Franc, 109, 131
 Schück, teol., 135
 Schüffersteinov kanonikat, 69, 75, 160
 Schüffersteinova ustanova, 139
 Schüffrer pl. Schüfferstein Jožef Anton, 139
 Schweiger Franc, 150, 162
 Schwetz, teol., 134
 Sečnik Jaka, 95
 Segneri Paolo, 45
 Seigerschmied Jožef, 86
 Sekovanič Krizostom, 88
 Selca, 69, 110
 Selo – Ljubljana, 136
 Selška dolina, 111
 Semen dr. Janez Krst., 26, 133
 Semič, 144
 Serbec Vladimir, 50
 Serbec Dušan, 50
 shodi, 23, 26, 31, 56, 62, 74, 81, 91, 127, 148–
 150, 169, 170, 173, 198, 200
 Sicilija, 76
 Simić dr. Stanoje, 82
 Simović Dušan, 65
 sinoda, 35, 81, 86, 147, 149, 164–166, 168, 170,
 176, 199
 Sitar Ivan, 48
 Skubic Anton, prof., 25, 118
 Skubic Anton, 12, 67
 Slavič dr. Matija, 43
 Slapar Pavel, 44, 45, 46, 181
 Slapšak Božidar, 53
 Slovenci, 11, 32, 46, 63, 66, 74, 90, 119–121,
 148, 149, 151, 152, 161, 162, 170, 172
Slovenec, 70
 Slovenke, 107, 108
 Slovenija, 36, 40, 48, 56, 70, 76, 77, 81, 90, 91,
 97, 99, 111, 118, 160, 162, 164, 169–173, 175
 Slovenska demokratska stranka, 81
 Slovenska krščanska zveza, 14
 Slovenska ljudska stranka, 21, 25, 26, 73, 81, 90,
 111, 112, 119, 148, 149, 169–171, 175
Slovenski Narod, 89, 126, 149, 155, 158, 160
 Smerkolj Anton, 201
 Smrekar Janez, 159
 Smrekar Jerica, 135
 Smrekar Jožef (Josip), 20, 26, 73, 131, 134
 Smodej Franc, 163
 Smolej Jakob, 125
 Smolnikar Luka, 93
 Snoj dr. Andrej, 38, 200
 Snoj Venceslav, 180
 Societas adoratorum, 78
 Sodalitas Ss. Cordis (Sodalitetna konferenca
 Presv. Srca Jezusovega), 12, 78, 110
 Soiron, teol., 19
 Sokol, 81, 90, 91, 147, 169
 Sora, 83
 Sostro, 79, 128, 144
 Spicijarić, bogosl., 47
 Split, 80
 Srbija, 41, 91
 Srbi, 41, 42, 90, 94, 172
 Sredozemsko morje, 67
 Stanonik Pavel, 53

- Stanovnik dr. Ivan, 175
 Stara Loka, 78, 79, 85, 103, 110, 111, 165
 Starc Franc, 192
 Starec Martin, 44
 Stari grad pri Otočcu, 41
 starini, 25, 26, 28, 31, 45, 73–76, 112, 171–173
 Starokatoliška Cerkev, 35
 Stauber pl. vitez Emanuel, 25, 123
 Steska Viktor, 79, 83, 101, 102, 169
 Stična, 9, 23, 25, 40, 41, 52, 114, 115, 141–143, 155, 160, 175, 182, 192, 193
 Stol, 35, 37, 47, 51, 121, 142, 143
 Stolni kapitelj, 7, 15, 18–20, 22–25, 27, 30, 36, 37, 59, 64, 68–87, 91, 92, 94, 95, 98–100, 108, 112, 126, 132, 156, 174, 176
 Stopiče, 193
 Storžič, 121
 Straža, 37
 stražarji, 37, 43, 50
Straža v viharju, 43, 50
 Stroj Alojzij, 25, 30, 32, 36, 43, 77, 78, 93, 96, 129, 132, 176, 177
 Strojne tovarne in livarne, 96
 Struge, 63
 Studenec – Ljubljana, 148
 Suhadolc, grad. inž., 59, 64
 Suhor, 145
 Sušnik, prof., 90
 Sušnik Janez (Ivan), 20, 24, 69, 70, 75, 76, 98, 112, 160
 Sušnik Janko, 160
 Sv. Ana pod Ljubeljem, 156
 Sv. Duh, 141
 Sv. Florijan pri Šentjakobu, 9, 87, 116, 157
 Sv. Gregor, 40, 45, 53, 159
 Sv. Katarina (Topol), 156
 Sv. Krištof – Navje, 64
 Sv. Križ – Žale, 18, 71, 84, 88, 132
 Sv. Jakob Ljubljana, 9, 11, 12, 26, 44, 71, 81, 86, 87, 96, 101, 108, 113, 115, 116, 127, 129, 132, 135, 136, 151, 153, 156, 157–160
 Sv. Jošt nad Kranjem, 31, 39, 128, 148, 166
 Sv. Jošt (Šentjošt) nad Vrhniko, 193, 200, 202
 Sv. Jožef – Celje, 174
 Sv. Lovrenc (Šentlovrenc), 193
 Sv. Peter – Ljubljana, 44, 75, 86, 87, 157
 Sv. Trije Kralji, 40
 Sveta dežela, 136
 Sveta Gora pri Litiji, 40
 Sveta Gora pri Gorici, 106
 Svetec Luka, 127
 Sveti Sedež – Sveta Stolica,
- Svetina dr. Ivan, 10, 25, 26, 119, 120, 122–129, 131, 152
 Svetina Marija, 70, 200
- Š**
- Šavelj Ludovik, 197
 Šega Karl, 25, 117, 119
 Šempeter – Otočec, 41
 Šentanska dolina pod Ljubeljem, 153, 156
 Šentrupert [Št. Rupert] na Dolenjskem, 41, 86, 188
 Šentvid nad Ljubljano [Št. Vid], 30, 59, 63, 65, 73, 74, 76, 83, 84, 126, 135, 173, 199
 Šentvid pri Stični [Št. Vid], 113, 134, 141, 193
 Šerko dr. Alfred, 62
 Šimenc Josip, 25, 82–84, 112, 113, 177
 Šinkar Anton, 52
 Šinkovec Avguštin, 25, 74, 101, 109–112, 171
 Šinkovec Ignacija, 101
 Šišenski vrh, 122
 Šiška Jožef (Josip), 25, 72, 73, 75, 81, 84, 86
 Škedelj, vdova, 115
 Škerbec Matija, 46, 78, 148, 170
 Škocjan pri Turjaku, 179, 192
Škofijski list, 64, 172, 175
 Škofijsko društvo za varstvo sirot, 19, 169
 Škofja Loka, 12, 19, 23, 25, 37, 41, 45, 63, 66, 67, 69, 74, 78, 79, 82, 84, 87, 94, 100–106, 108–112, 117, 121, 123, 136, 140, 152, 157, 160, 161, 167, 171
 Škofjeločani, 95, 105, 112
 Škofovi zavodi – Zavod sv. Stanislava, 30, 34, 46, 54, 63, 65, 66, 70, 78, 83, 84, 104, 135, 173, 176, 177, 181, 183
 Škrjanc Ivan, 53
 Škrjančevo, 113
 Škulj Karel, 199
 Šmalc Anton, 193
 Šmarje-Sap, 151, 181, 185, 195, 196
 Šmarna Gora, 31, 117
 Šmartno pri Litiji, 79, 144, 179, 193
 Šmihel pri Novem mestu, 103, 181
 Šolar Jakob, 38
 šolske sestre, 75, 76, 183
 šolski svet, 13, 25, 76, 89–91, 107, 108, 118, 120
 Šorli dr., prof., 81
 Špendal Frančišek, 11, 19, 26, 151–153, 155, 162, 163
 Špitalič, 128
 Št. Janž na Dolenjskem, 41, 86
 Št. Jernej (Šentjernej), 193

Št. Lovrenc na Dolenjskem, 176
 Št. Rupert na Dolenjskem, 41, 86, 188
 Štajer, not., 146
 Štajerska, 65, 66, 74, 90, 129, 143, 144, 169, 171
 Štembur, gostil., 136
 Štepanja vas, 59, 159
 Štirn Vincencij, 201
 Štrajhar Ivan, 147
 Štrekelj Jakob, 40
 Štrukelj Miha, 19, 21
 Štrus Albin, 155
 Štrus Ivan, 54
 Šubic Janez, 25, 119
 Šuklje dr. Franc, 25, 119, 121, 122, 149, 150
 Šuman Jožef, 25, 118, 119, 120
 Šuštar dr. Franc, 7
 Šušteršič [Šuštaršič] dr. Ivan, 26, 67, 73, 74, 112, 146, 149, 170–172, 174

T

Tavčar dr. Ivan, 58, 126, 128, 146, 149, 155, 158, 162, 170
 Tavčar Janez, 193
 Tavčar Mihael, 110
 Teharje, 129
 Teološka fakulteta, 17, 24, 27, 29, 30, 31, 34, 38, 39, 43, 45, 46, 52, 55, 58, 60, 61, 67, 77, 83, 118, 126, 132, 176, 179, 182, 188, 189, 194, 197, 198, 201
 Theimer Kamila, 149
 Tinje, 39
 Tirolska, 142, 143, 144
 Tito - Broz Josip, 18
 Tom Franc, 62
 Tomažič Ivan, 101, 152
 Tomc Ernest, 15, 24, 38, 48–50, 63, 174
 Tomc Franc, 113, 181
 Tomc Matija, 191
 Tomc Melada, 182
 Topolšica, 14, 52
 Trampuš Lucija, 90
 Trdan Anton Pad., 184
 Trebnje, 44, 152, 188
 Treo Rudolf, 58
 Tri fare, 150
 Triglav, 52, 70, 121, 179, 195, 196
 Triller dr. Karol (Karel), 103, 146
 Triller Serafika, 103
 Trnovec, 145
 Trnovo – Ljubljana, 33, 35, 37, 70, 126, 140, 157, 160

Trnovo pri Ilirski Bistrici, 13, 86
 Trsat, 112, 167, 190
 Trst, 11, 40, 66, 67, 103, 114, 144, 192, 193
 Trstenjak dr. Anton, 190
 Trška Gora, 41
 Trtnik dr. zdr., 53, 118
 Trtnik dr. Janez, 25, 119, 125
 Truhlar dr. Karel, 27, 181
 Tržič, 11, 12, 18, 19, 23, 26, 81, 84, 110, 132, 142–144, 150–157, 161–163
 Tržiška Bistrica, 142, 144, 153
 Turjak, 17, 21, 27, 179, 192, 196
 Turk Hugo, 141
 Turk dr. Josip, 34, 138, 141, 180, 182, 183
 Turk Martin, 193

U

Udine (Videm), 193
 Ujčič dr. Josip, 34, 52
 Ulaga Drago, 174
 Unio Apostolica, 24, 181, 188
 Univerza v Ljubljani, 27, 31, 38, 41, 43, 58, 61, 62, 66, 83, 118, 122, 124, 126, 132, 176, 194
 uršulinke, 10, 12, 19, 23, 25, 57, 63, 65, 67, 78, 79, 82, 84, 99–106, 109, 110, 113, 123, 136, 140, 152, 156, 160, 161, 164, 165, 167, 177
 usmiljeni bratje, 41
 Ušeničnik dr. Aleš, 21, 23, 33, 35, 44, 45, 55, 74, 76, 93, 111, 126, 129, 132, 148, 172–174, 184, 189, 194, 196, 201
 Ušeničnik dr. Franc, 21, 23, 32, 33, 55, 71, 76, 87, 93, 126, 129, 135, 137, 140, 148, 165, 172, 189, 194, 196, 201

V

Valenčič Jože, 59, 161
 Varaždin, 104
 vaške straže, 21, 27, 191, 192, 193
 Vatikan, 81, 174
 Vavrič (Vávrů) Janez, 25, 119
 Vavta vas, 193
 Veber Franc, 202
 Veider Janez, 33, 39
 Velesovo, 31, 59, 60, 67, 104, 112, 158
 Velika Kostrevnica, 179
 Velike Lašče, 40, 192
 Velike Poljane pri Ribnici, 81
 Veronika, sestra, 196
 Vesel, bogosl., 62
 Vidic Franc, 192
 Vidmar Jože, 193

Vidmar Matej, 88
 Vidošiči, 145
 Vincencijeva konferenca, 19, 50, 51, 73, 142, 160
 Vinica, 144
 Virmaše, 103
 Višnja Gora, 11, 41, 113, 118, 144, 184, 188
 Višoševič, grk. duh., 150
 Vitigoj Viktor, 196
 vlada, 18, 23, 29, 36, 40, 56, 58, 65, 70, 72, 73, 77, 80, 86, 90, 91, 94, 96, 97, 139, 146, 149, 156, 157, 170–172, 174, 180, 192
 Vodice, 108, 165
 Vodiška Johanca, 26, 165
 Vodušek, prof., 129
 Vodušek Božidar st., 19, 117
 Vodušek Božidar ml., 45, 47, 61, 173
 Vodušek Vital, 44, 45
 Volc Jožef, 25, 29, 80, 81, 175, 177, 202
 Volčič Franc, 55
 Vondrašek Venčeslav, 71
 Vovk Anton, 7, 16–19, 23, 25, 76, 83–85, 93, 177, 201, 202
 Vovk Jože, 61
 Vovko Franc, 41
 Vranja peč, 32
 Vrata, 163
 Vrba na Koroškem, 39
 Vrbsko jezero, 39, 106
 Vrhnika, 77, 190
 Vrhovnik Janez (Ivan), 26, 35, 160, 161
 Vrtača – Ljubljana, 159
 Vrtec, 67, 81
 Vurnik Helena, 75, 99
 Vurnik Ivan, 75, 76
 Vzajemna zavarovalnica, 70

W

Wagner Alacoque, 122
 Wagner Bernardina, 101, 105
 Wallner Julij, 25, 119, 121
 Walser Iso, 155
 Wappler, teol., 124
 Wesel (Vesel) Viljem, 19
 Wester Avguštin, 25, 119, 122, 123, 125
 Winkler dr. Andrej, 170
 Wittig Josef, 44
 Wruss Jožef, 142, 152
 Wurzbach, učit., 90

Z

Zabreška planina, 51, 52
 Zabret Franc, 88
 Zabukovec Tomaž, 67
 Zadnik, urad., 155
 Zadržna zveza, 57
 Zagorje ob Savi, 45, 79
 Zajc Pavle, 25, 108–112
 Zakrajšek Kazimir, 64
 Zaletel Vincencij, 15, 49, 51
 Zalog, 97
 Zamejic (Zamejc) Andrej, 68, 86, 87, 92
 Zameško, 193
 Zaplata Franc, 200
 Zaplaz, 40, 141
 Zaplotnik Ignacij, 88, 89, 160
 Zapoge, 95
 Zarja, 37, 38, 50, 63, 172
 zatjani, 50
 Zavešan Terezija, 99
 Zavod sv. Stanislava, 30, 34, 46, 54, 63, 65, 66, 70, 78, 83, 84, 104, 135, 173, 176, 177, 181, 183
 Zavodnik Feliks, 19, 25, 101
 Zdešar dr. Anton, 19, 181
 Zdešar dr. Janez, 7
 Zidani most, 69, 74
 Zobec Salvator, 113
 Zore dr. Janez, 73, 198
 Zschokke dr. Hermann, 133
 Zupan dr. Alojzij, 16, 24, 25, 30, 32–34, 49, 82–84, 98, 138
 Zupan Tomo, 10, 11, 23, 26, 126–129, 131, 132, 159
 Zupančič Anton, 26, 68, 70, 89, 116, 135, 144, 158, 159
 Zupančič Janez Ev., 179, 199

Ž

Žabjek – Ljubljana, 158
 Žalna, 158
 Žalostna Gora pri Preserju, 158
 Železniki, 91
 Železny Alojzij, 71
 Želimlje, 35
 Žerjal Stanislav, 15, 49
 Žerjav dr. Gregor, 16, 25, 83–85, 98, 177
 Žerjav dr. Gregorij, 82, 155
 Žerjav Janez, 88
 Žibert Viktor, 48
 Židje, 96

Žirovnica, 124

Žitko dr. Vladimir, 38

Žlogar Anton, 116

Žnidaršič Golec dr. Lilijana, 30

Žrelec, 32

Žumer Andrej, 115, 153

Žun Valentin, 142

Žužek Janez, 165

Žužemberk, 110, 143

Viri št. 30, Ljubljana 2010

MATJAŽ AMBROŽIČ
SPOMINI IN SEMENIŠKA KRONIKA 1941–1944 IGNACIJA NADRAHA

Za vsebino odgovarja avtor.

Izdajatelj: Arhivsko društvo Slovenije
Uredništvo: Zvezdarska 1, p. p. 21, SI-1127 Ljubljana
Uredniški odbor: prof. dr. France M. Dolinar (glavni in odgovorni urednik), mag. Drago Trpin, mag. Aleksander Žižek, Katja Zupanič (kot predsednica ADS), Maja Gombač (kot tajnica ADS)
Naklada: 400 izvodov, cena 18,00 EUR
Oprema ovitka: Savo Sovre
Računalniška priprava: Franc Čuden, Medit d.o.o.
Tisk: Grafika-M s.p.

Izid publikacije je omogočilo Ministrstvo za kulturo RS.